VICTOR LEAHUL

STARŢUN
ÎNTRE TEMNIŢĂ ŞI VECIE

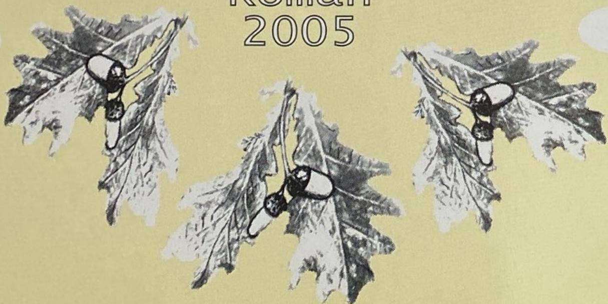
Editura Muşatinia

Editura
Mușatinia

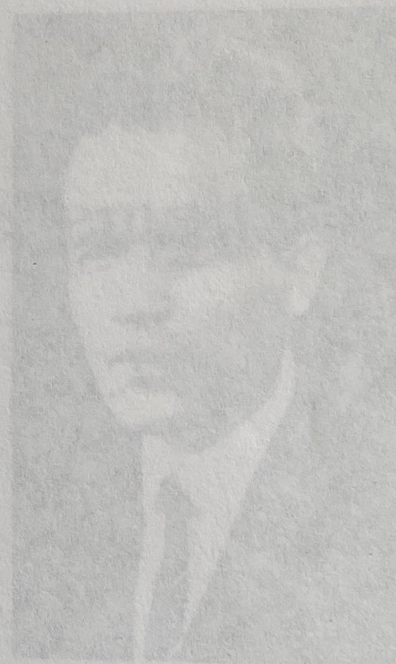

Roman
2005

VICTOR LEAHUL

Starțun, între temniță și vecie

Victor LEAHUL

Starțun, între temniță și vecie

Roman 2006,
Editura Mușatinia
Str.N.Titulescu nr 14/8

Foto Coperta I: Monumentul închinat memoriei celor ce au murit la graniţa cu România şi în prigoana comunistă. În faţă Victor Leahul, fratele lui Ion Leahul, ucis la 6 / 7 februarie 1941 şi primarul comunei Cotul - Ostriţei, Victor Axani, văr cu fraţii Leahul

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
LEAHU, VICTOR
Starţun, între temniţă şi vecie/Victor Leahu; postf. Camelia Corban, Aspazia Oţel Petrescu.- Roman: Muşatinia, 2006
ISBN 973-87625-3-7

I. Corban, Camelia (postf.)
II. Oţel Petrescu, Aspazia (postf.)

821.135.1-94

Lector de carte: Aspazia Oţel Petrescu

Roman, Str.Nicolae Titulescu, nr.14, ap.8
Telefon: 0740484241
e-mail: muşatinia@yahoo.com
ISBN 973-87625-3-7

INTRODUCERE

Dragul meu prieten, care ai binevoit să deschizi această carte, fii bine venit într-o lume pe care poate că ai cunoscut-o numai puţin sau poate n-ai cunoscut-o deloc.

Te invit să o cunoşti şi să păşeşti împreună cu mine prin viaţa aceasta pe care am început-o şi eu la 7 iunie 1921, într-un sat din nordul Bucovinei şi într-o ţară care se chema ROMÂNIA MARE, rezultată din reaşezarea neamurilor după războiul cel Mare - Primul război mondial.

Pentru că eram *„mic şi prost"* la vremea aceea n-am ştiut să-mi aleg bine locul naşterii şi nici părinţii din care m-am născut şi din cauza asta am avut de suferit toată viaţa care a urmat. Destul să spun doar atât, că de la naştere şi până acum, în momentul acestora scrise, a trebuit să reiau viaţa de la „zero" de şapte ori.

Poate că cineva dintre contemporanii mei va fi început de mai multe ori decât mine, nu-l voi contrazice, nu-l voi invidia, căci îmi dau seama că ar fi fost posibil să fie şi mai rău.

Iată, eu am avut un frate care a fost ucis la vârsta de 17 ani pentru motivul că a încercat să fugă de prin locurile natale şi să ajungă la părinţii noştri care se aflau atunci pe meleaguri mai fericite şi să nu fie obligat să lupte sub drapel duşman. A fost ucis cu mulţi dintre tinerii care s-au încolonat într-o noapte sumbră şi au plecat spre frontiera cu România ca să nu fie încorporaţi în armata roşie.

Am dus o viaţă de om fugărit şi persecutat numai pentru faptul că am avut *„o origine cu totul nesănătoasă"*, ca unul care m-am născut într-o provincie râvnită de un tiran.

Poate că greşeala asta a mea putea să fie evitată, însă eu n-am ştiut să-mi aleg locul de naştere.

Cu contemporanii mei am încercat să păstrez relații de bună învoire deşi nu întotdeauna m-am bucurat de aşa ceva din partea lor. Au fost semeni de ai mei care m-au duşmănit fără motiv.

Am căutat totuşi să aplic principiile de viață pe care le-am învățat în familie şi de la cei ce s-au ocupat de educația mea. Dintre aceştia am avut (patru iluminarii) patru oameni de la care am învățat cum trebuie să mă port şi cum trebuie să înțeleg sensul vieții. Acestora le port o recunoştință eternă, dar nici unul dintre ei nu şi-a sfârşit viața de *„moarte bună"*. De ce? Căci ei înşişi se comportau în viața lor aşa cum ne învățau pe noi elevii lor şi nici o dată nu ne-au învățat ceva de rău. Dar *„Cel Rău"* care conduce lumea aceasta nu putea să le ierte binele pe care îl propovăduiau.

Am fost şi eu tânăr şi au trecut şi prin inima mea fiorii dragostei. Mi-a fost drag de o fată încă de la o vârstă foarte tânără şi ei îi era drag de mine şi ne gândeam cât de bine ne vom înțelege în viața de mai târziu, dar a venit peste noi uraganul istoriei şi nimic nu a mai rămas din visul nostru şi nimic numai ştiu ce s-a întâmplat cu ea după aceea.

Alte fete care mi-au apărut în viață mai târziu nu au avut răgazul necesar ca să mă cunoască şi am dispărut şi eu din viața lor luat de furtună. Dacă vrei să găseşti aici o carte cu scene de dragoste carnale închide cartea asta şi pune-o-n raft.

Am ajuns şi pe lăudatul pământ al Americii unde credeam că voi găsi dreptatea şi liniştea şi-mi voi putea reface viața pe care până la data aceea nu reuşisem să o trăiesc.

Dar ura acelora care m-au persecutat pe nedrept m-a urmărit şi acolo în aşa zisa *„lume a dreptății"* ca să văd că lumea strâmbătății se întinde de la o margine la alta a pământului. Şi atunci, m-am hotărât să mă întorc înapoi de unde am plecat, la neamul din care m-am născut şi pentru care m-am luptat în tinerețe.

Eram nouă tineri atunci când am intrat în *„horă"*. Am supraviețuit doar cinci, dar patru dintre noi au contractat tuberculoză.

De ce am fost tocmai eu acela care nu s-a învrednicit de un asemenea *„dar"*, nu pot să-mi dau seama, dar poate că aşa a vrut Dumnezeu, care, în

momentul când încercam din răsputeri să fug din lumea aceasta, m-a oprit cu porunca:

- Întoarce-te! Tu nu ți-ai îndeplinit misiunea ta!

Mă întreb: *„Care ar putea să fi fost atunci misiunea pentru care am fost întors?"*

Dacă stau să-mi amintesc bine, întâmplările care s-au succedat în viața mea atât de întortocheată, mă găsesc de două ori în fața unor frați de suferință care-mi zic: *„Tu trebuie să supraviețuieşti, să ajungi în Vest şi să spui lucrurile **AŞA CUM S-AU ÎNTÂMPLAT**!"*

N-am fost vrednic să-mi fac mai curând pe deplin datoria, n-am făcut nimic altceva decât câteva conferințe la Cercul Cultural al Bisericii Sf. Nicolae din Detroit.

Încerc să fac acum ceea ce n-am făcut la timp, prin cele scrise aici.

Victor Leahul

STARȚUN

Moto:

„Plin de vise am intrat
Într-o lume nouă
Şi-aveam sufletul curat
Ca un strop de rouă"

(Vasile Militaru)

IMAGINI DINTR-O LUME GREU DE ÎNȚELES

A fost odată ca niciodată... Aşa îmi par astăzi toate câte s-au petrecut în viața mea, căci lumea în care m-am trezit s-a scufundat în neant şi nu mai poate reapare niciodată.

Se zice că toate ființele vii ajung să-şi cunoască extinderea corpului lor datorită durerii pe care o simt când se lovesc de obiectele înconjurătoare şi că, printre jaloanele suferințelor, ne croim şi noi meandrele drumului nostru în viață. Cât de mult adevăr conțin aceste afirmații nu ştiu, dar mi se pare că ceva asemănător a făcut să mi se întipărească şi mie în memorie aceste prime imagini din timpul celei mai fragede vârste. Care a fost cauza care le-a provocat şi alte amănunte le-am aflat mult mai târziu, când eram capabil să înțeleg cele povestite de cei mai mari decât mine. Atunci când s-au întâmplat nu aveam nimic în mintea mea cu care să le asociez. Nu împlinisem încă *„respectabila"* vârstă de unsprezece luni când mama s-a îmbolnăvit grav de scarlatină. Doctorul de circumscripție a fost chemat, a stabilit diagnosticul şi a hotărât ca mama să fie trimisă imediat la spital la Cernăuți, iar eu să rămân acasă până la întoarcerea ei ca nu cumva să mă îmbolnăvesc şi eu de la dânsa sau de la alți bolnavi de acolo. Cred că de atunci datează imaginile pe care le povestesc. Zăceam pe spate pe o pernă în covata cea veche, care îmi servea drept leagăn. Eram singur şi nu puteam vedea prea departe decât numai ceea ce apărea într-o sferă de claritate cu raza de circa un metru şi jumătate în jurul capului meu. Restul lumii se ascundea într-un fel de ceață alb-gălbuie... Era cald şi perna din spate năclăită de sudoare îmi frigea pielea. De la stomac simțeam un fel de gol supărător. Plângeam, că altceva nu eram în stare să fac; de fapt nici plânsul nu era ceva voluntar şi conştient. El venea de undeva dintr-un adânc ascuns.

Deasupra capului meu apăreau două obiecte ca două ciomege cu capetele despletite şi răschirate care se agitau odată cu țipetele mele. Sub răschirătura celui din stânga cineva legase un fel de brățară din lână groasă de culoare roşie. (Să nu se deoache copilul) dar n-aveam cum să ştiu că cele două obiecte făceau parte din trupul meu şi că ele vor deveni mâinile cu care va trebui să lucrez să-mi câştig cele de trebuință pentru viață. Din când în când, chemat de stăruința țipetelor mele apărea în sfera cea luminoasă un chip blond îmbrăcat în haine albe. (Bănuiesc că era tatăl meu). El mă ridica

în brațele sale și opăreala din spate înceta și odată cu ea înceta și plânsul cu un suspin adânc.

În sfera clarității apăreau apoi streașina casei și din când în când ramuri verzi de copac până când *„filmul"* acesta se oprea și brațele care m-au purtat până acum mă încredințau altor brațe mai moi care mă apropiau de un sân cald…

Parcă o văd și acuma pe Mafta, o femeie tânără, blondă, cu un trup bine împlinit și un sân bogat ce putea hrăni doi copii nu numai unul. Ședea pe scaun lângă ghizdurile din lemn ale unei fântâni cu capac, probabil lucrarea soțului ei care era dulgher. Într-o mână ținea copilul ei, pe Măriuța, o fată doar cu câteva săptămâni mai mare ca mine, cu cealaltă mă aplica pe mine la sân. Zâmbea împăcată că poate și ea face un bine unui biet copil. Din când în când, tata venea și mă lua puțin în brațele lui că prea sugeam cu lăcomie, dar când mă punea înapoi la pieptul ei eu mă grăbeam și mai tare.

Asta e prima mea amintire din lumea în care apărusem nu demult, dar vârsta fragedă la care s-a imprimat în memorie pare de necrezut. Ea se datorează numai suferinței care a făcut ca evenimentele provocate de ea să rămână în mintea mea pentru totdeauna. Despre celelalte întâmplări după venirea mamei nu-mi prea aduc aminte decât doar că, odată, când mă ținea mama în brațe, m-a cuprins un fel de bucurie inexplicabilă și am început s-o plescăesc cu mâinile peste amândoi obrajii. Mama încerca să mă oprească prinzându-mi mâinile în mâna ei, dar cum scăpam din prinsoare îi năvăleam iar obrajii…

Despre timpul când am început să mă deplasez rezemat pe patru puncte nu-mi amintesc defel. Celelalte amintiri mai limpezi, mai clare încep de la vârsta de doi ani.

BUNICA „CEA DIN CĂMARĂ"

Eu, între timp, mă făcusem băiat mare, umblam în picioare și nu mă mai poticneam. Mai făcusem o descoperire: dincolo de ușa camerei noastre era tinda și peste tindă mai era o cameră unde se găseau bunica și mătușa Paraschița, pe atunci o fetișcană de vreo 15 ani, numai bună să se joace cu un nepot ca mine.

După ce mama îmi dădea de mâncare și terminam ce aveam de mâncat mă ceream îndată la bunica. Mama îmi deschidea mai întâi ușa de la camera noastră, apoi pe aceea a bunichii și iată-mă înăuntru.

- Ai venit la bunica?

Foarte mândru de isprava mea răspundeam apăsat:

- Da!

- Ai mâncat?
- Nu!
- Cum mama ta nu-ți dă de mâncare?
- Nu!

Cum puteam să spun da când știam că bunica are ceva special pentru mine, care îmi plăcea foarte mult: brânză de vacă puțin sărată și prăjită în unt, apoi făcută bulz cu un pic de mămăligă proaspătă. Bunica ieșea de la țesut și venea să mă servească, și iar mai mâncam un pic; prea mult nu puteam că eram sătul de-acasă, dar pofta e poftă! Acum mă lua în primire mătușa:

- Hai să facem cum duc păsările mâncare la pui!

Mă punea să prind cu mâna dreaptă pielea de pe dosul mâinii mele stângi, cu mâna ei stângă prindea pielea de pe dosul mâinii mele drepte, apoi cu mâna ei dreaptă prindea pielea de pe mâna ei stângă. În felul acesta se forma ca un hârzob de mâini agățate una de alta apoi începeam:

- Câr, câr, câr, câr!

Deodată mătușa zicea: *„Acum am ajuns la cuib!"* și atunci *„Câr - câr - câr - câr - câr - câr!"* Puișorii năvăleau la mâncare și mâinile noastre se mestecau unele cu altele, de nu mai știam care a cui este. Momentul acesta îmi stârnea un haz nemaipomenit.

Actul următor se juca pe degetele de la o mână. Mătușa îmi lua mâna stângă și începea socoteala degetelor începând cu cel mare și terminând cu cel mic: *„Ăsta-i bob, asta-i fasole, apoi mazăre, neghină, apoi prindea degetul mic, ăsta sfârrr peste grădină!"*

Mâna toată zbura în aer apoi ateriza lin în poalele cămășii mele, un alt motiv de veselie delirantă.

- Acum hai să numărăm: unu, doi, trei, patru, cinci. Acum zi și tu.
- Nunu, … toi, … tii, …papu, … sisi.

Sigur eram un geniu matematic. Știam să număr până la cinci. Mai departe nu puteam merge că oboseam.

- Spune cinci!
- Sisi!
- Cinci!
- Sisi!

Atunci începea gâdilatul și râdeam, râdeam de nu mă mai puteam opri. Bunica însă știa ce știa:

- Ajunge acum! Oprește-te că dacă mai râzi mult ai să începi a plânge!

Și așa se întâmpla. Numai un pic dacă mă atingeam cu ceva începeam a plânge de parcă s-ar fi prăpădit toată lumea.

Într-o zi s-a întâmplat un lucru deosebit.

Sobele de gătit de prin părțile noastre erau făcute așa fel ca să se poată arde în ele tot felul de materiale: lemne, vreascuri, ciuclejii (coceni) care rămâneau nemâncați în iesle când dădeam la vite strujeni de porumb, puzderii de la bătutul cânepii, vreji uscați de cartofi și beldii de floarea soarelui. În funcție de felul combustibilului focul trebuia alimentat mai rar sau mai des. În ziua aceea la noi în casă se făcea foc cu vreascuri. Tata stătea pe un scăunel în fața sobei și mă ținea pe mine pe genunchi. Din când în când deschidea portița sobei și mai băga o mână de vreascuri în foc. Mama supraveghea niște oale în care fierbea mâncarea. Eu eram fascinat de jocul flăcărilor. La un moment dat, când s-a deschis, portița eu am întins mâna să prind flacăra, dar înainte de a ajunge la ea, tata m-a apucat de mână și mi-a tras-o înapoi. Nu știu însă cum s-a făcut că în mișcarea asta mi-am atins un deget de portița fierbinte și m-am fript. Am început să răcnesc cât mă ținea gura și nu mai era chip să mă potolesc. Nu era numai durerea care mă chinuia, ci și un fel de mândrie rănită. *„Cum, eu, băiatul tatei, să fiu confruntat cu astfel de pedeapsă?”* Mama văzând că nu-i chip să mă potolesc s-a gândit la o soluție: bunica! Mi-a deschis pe rând cele două uși și am năvălit în camera bunicii plângând.

- Ce-ai pățit, băiatul bunicii? De ce plângi?

Cu greu mi-am stăpânit răcnetele și, printre suspine, i-am răspuns:

- Pentru că… pentru că… pentru că tata m-a bătut!

- Așa? Lasă că-l învăț eu minte! Tat-tu e copilul meu și am să-l bat și eu pe el cum mi-a bătut el băietul!

Vorba asta a bunicii mi-a turnat untdelemn pe toate durerile. Mândria mea era vindecată. Plânsul a încetat ca prin farmec. Aveam și eu pe cineva care era mai tare și decât tata și care mă apăra. Gândul că bunica are să-l bată pe tata îmi dădea siguranța că am pe cineva foarte tare care să-mi ia apărarea.

FĂT FRUMOS

Când a apărut în casă fratele meu Ionică (mai mic decât mine cu doi ani și trei luni) a apărut și un leagăn. În el era culcat Ionică, iar mama mă punea să-l legăn. La început treaba asta era un fel de distracție: eu, băiat mare, aveam grijă de fratele meu mai mic și asta îmi dădea un fel de rang în mijlocul familiei și în ochii mamei mai ales.

Situația se schimba când părinții ieșeau afară să îngrijească de vite sau cu alte treburi. Mă temeam singur în casă. Mă temeam de umbrele din ungherele camerei. Mai prindeam câte un pic de curaj când auzeam pașii lor trecând pe lângă casă. *„Poate că acuma vin!”* Între timp Ionică începea să

plângă. Eu hurducam leagănul mai tare ca să-l fac să tacă, dar el plângea mai tare. Plângea cât îl ținea gura. Văzând că nu pot să-l liniștesc și neștiind ce să mai fac, în disperare de cauză opream legănatul, mă aplecam deasupra fratelui meu și începeam să plâng și eu cu el pe întrecute. Era o muzică pe două voci de să-ți astupi urechile. Asta ne-a prins bine mai târziu când umblam cu colinda cântam fiecare, dar îl ascultam și pe celălalt. Când venea mama în casă și ne găsea pe amândoi plângând din toate puterile, nu mai știa pe care să-l împace mai întâi.

Într-o zi, camera în care locuiam noi s-a umplut de lume. Vecinii din toate părțile s-au adunat la noi să fie în ziua aceea lângă mama. La început nu pricepeam de ce, apoi ascultând la vorbele lor am înțeles că tata plecase undeva departe de unde nu va veni prea degrabă înapoi. O întrebau mereu pe mama: *„Cum ai să te descurci singură de-acum? Când crezi că se va întoarce el?”*

În sfârșit vecinii au plecat pe la casele lor și am rămas în casă numai mama și noi cei doi copii. Ionică era de numai șapte săptămâni, eu însă începeam să mai pricep câte ceva. O întrebam mereu pe mama:

- Mamă, unde-i *„tătuța”*?

- E dus departe!

- Cât de departe?

- Departe tare!

- Ca până la târg la Cernăuți?

- Nu, mult, mult mai departe! Între noi și târgul în care stă el acum este o apă mare, mare de tot pe care trebuie să o treacă cu vaporul în zece zile și zece nopți mergând fără oprire.

- Ce-i aceea *„vaporul”*?

- E o casă mare, mare care plutește pe apă și are niște motoare care o mână repede, repede tot înainte!

- Cât de repede? Ca o căruță cu doi cai care aleargă în galop?

- Nu, și mai repede, mult mai repede!

- Și cum e lumea de acolo, din locul unde este el acum?

- Sunt stele multe pe cer și pe steagul țării aceleia și sunt multe bogății pe pământ dar sunt păzite toate de balauri fioroși. Oamenii se luptă cu ei cât pot mai bine ca să-i alunge și când reușesc, pentru câteva clipe se reped și apucă cât pot din comorile lor. Ceea ce pot apuca ei e o nimica toată față de comorile balaurilor.

- Ce fel de balauri sunt aceia?

- Primul este Balaurul Sărăciei care-i alungă pe oameni de la casele lor, apoi Balaurul Înstrăinării, care parcă ar vrea să-i fugărească înapoi. E greu să știi de care să te ferești mai tare, apoi mai sunt și alți balauri cu nume ca Lip-

sa, Dorul și Primejdia, toți ăștia îi hărțuiesc pe bieții oameni și nu-i lasă în pace...

- Dar tătuța se luptă și el cu balaurii?

- Da, a și început și el să se lupte cu Sărăcia. Când o va birui va veni iar acasă.

Așa îl vedeam eu pe tatăl meu cel plecat departe, în visurile mele de copil; un Făt Frumos ce se luptă cu balaurii.

CASA

Casa în care locuiam noi era construită de bunicul din partea tatei, Condrea Leahul, și se conforma tipicului tuturor caselor din sat de la vremea aceea: avea pământ bătut pe jos, pereții din schelet de lemn lipiți cu lipitură de lut și dați cu var. Tavanele erau formate din grinzi de lemn geluit peste care erau bătute niște scânduri de lemn geluite și ele. Ca izolare, peste scânduri, în pod, era turnat un strat de tencuială de lut cu pleavă. Acoperișul era învelit cu draniță (șindrilă mai lată), dar era spart în câteva locuri de împușcături din timpul războiului. Electricitate nu exista în sat, iar apa se aducea de la fântâna din ogradă, făcută și ea de bunicul Condrea. Vecinii veneau să ia apă de la noi căci fântâna aceasta avea o apă foarte bună și izvorul era puternic.

Interiorul casei cuprindea două camere de locuit cu o tindă între ele. Tinda noastră era mai mică decât la alte case, căci bunicul, din spirit de economie, a construit cuptorul de copt pâine în spațiul din fundul tinzii. Camera de la răsărit se chema *„Casa cea mare"* și în ea locuiam noi, camera dinspre apus (peste tindă de noi) se chema *„Cămara"* și era de fapt o bucătărie și cameră de locuit în același timp, în ea locuiau bunica după tata, Nastasia Leahul, și fiica ei, mătușa Paraschița. Gura cuptorului și hornul erau aici în cămară. Între horn și peretele de la nord era un spațiu liber prin care te urcai pe platforma de deasupra cuptorului. Aici era cald și bine! În locuințele cu o singură familie casa cea mare era camera de primire a musafirilor și locul unde era ținută zestrea fetelor de măritat.

Mobilierul din cameră era și el destul de simplu. Pe lângă peretele de miazăzi și cel de la răsărit erau două lăiți (lavițe) făcute din dulapi de brad geluiți, lați de aproximativ 40 centimetri și așezați pe capetele unor stâlpi rotunzi de lemn bătuți direct în pământ. Pe lângă peretele de la nord era patul făcut din două capre de lemn peste care erau așezate una lângă alta șase scânduri de brad groase de aproximativ doi centimetri. Peste scânduri se așeza un fel de saltea făcută din fascicole de paie legate strâns unele de altele fără învelitoare de pânză de sac cum se obișnuia în cazărmile și spitalele din oraș. Peste această saltea se întindea un țol de cânepă, la cap se puneau perne umplute cu pene scărmănate, iar pentru acoperit se foloseau pături făcute din lână, țesute în casă. Camera avea trei ferestre, două la miazăzi și una la răsărit. Imediat deasupra ferestrei de la răsărit era fixat în perete un suport din lemn încrustat, pe care se rezema baza celor două icoane Maica Domnului cu Pruncul în Brațe, iar icoana a doua cu Domnul Hristos. Partea de sus a icoanelor era înclinată spre interior și se sprijinea pe câte un cui mare de fier bătut în scândura podului. Tot la răsărit, deasupra patului era *„Culmea"*, o bară orizontală de lemn geluit, agățată de scândura podului cam cu 50 de centimetri mai jos, suspendată cu ajutorul a două bare verticale din același material. Pe culme se așezau pentru păstrare hainele mari ce nu erau folosite zilnic: sumane, mantale, cojoace etc. Peretele de la apus avea la mijloc ușa.

În dreapta ei era soba de gătit, în stânga era un dulap înalt doar de aproximativ 75 de centimetri în care se țineau oalele cu lapte care erau puse la prins și câte o strachină cu brânză de vaci proaspătă. Deasupra acestui dulap era *„blidarul"*, un rastel în care erau puse după spălare străchinile și farfuriile. Blidarul avea la partea de jos două sertare în care se țineau cununile de ceapă și de usturoi, șiraguri de bureți uscați înșirați pe ață și șiraguri de ardei iute, roșii ca focul. Cămara unde sta bunica era mobilată la fel, numai că așezarea mobilierului era simetrică față de axul tinzii și avea în plus cuptorul de copt pâine. De multe ori laița care era pe lângă peretele de la apus era scoasă, căci bunica punea stativele de țesut în cameră și nu mai rămânea prea mult loc de umblat pe lângă ele. Bunica țesea aproape într-una. Țesea catrințe de comandă pentru clientele ei din satul nostru și din alte sate dimprejur.

Lunea era zi de târg la Cernăuți. La date fixate, în înțelegere cu clientele ei, bunica punea două catrințe în desagi, una în față alta în spate și pleca cu ele la târg să le predea clientelor. Pleca pe jos, pe cărări mai de-a dreptul peste câmp cam 4-5 kilometri la dus și tot atâția la întors, plus drumul prin oraș până la locul de întâlnire. Făcea în total cel puțin 13-14 kilometri la fiecare zi de târg. Preda marfa, lua plata și comenzi noi și arvună de la alte cliente. Iar când venea înapoi acasă se apuca iar de țesut. Azi stau și mă mir de unde avea bunica astfel de rezerve de energie!!

Bunica țesea și cânta: *„Cine are patru boi/ Capu-i urlă de nevoi/ Dar eu n-am nici o pereche/ Pun căciula pe-o ureche!"* Altădată bunica doinea: *„Dăina, dăina, dăina, da/ Dăina, da, doinița mea!"* Și așa îi trecea timpul mai ușor și lucrul sporea pe nesimțite...

Când veneau *„Sâmbetele Morților"* (sau ziua Moșilor) de vară sau de iarnă, bunica se pregătea din timp pentru pomană. Avea o bute cam de 40 de vedre căreia îi zicea ea „butlagă". Pe aceasta o umplea cam pe o treime cu

pere uscate. Erau nişte pere mărunte roşii care, când erau coapte, nu le puteai mânca de dulci ce erau, dar acum, când erau uscate pe „loznită", erau minunate pentru preparatul *„mustului"*.

Bunica turna peste pere apă caldă şi umplea vasul până sus, apoi arunca în el şi puţină drojdie - cam 100 gr - şi lăsa totul să fermenteze trei zile şi trei nopţi.

După trei zile, când răsucea cepul butlăgii curgea prin ea un lichid gălbui cu gust dulce puţin acrişor care te pişca de limbă ca mustul de struguri când e puţin înăsprit. Acesta era mustul care-l pregătea bunica pentru pomană.

În săptămâna dinaintea zilei morţilor bunica cumpăra din târg un număr de ulcioare de lut ars, câte socotea ea că are nevoie şi tot aşa şi un număr de lumânări. Cu o zi înainte mai cocea câte un cuptor de colăcei din făină de grâu.

De ziua pomenii, umplea un număr de ulcioare cu must câte putea să le ducă ea în mâni. Punea într-o traistă tot atâţia colăcei şi lumânări şi pleca la o casă de om nevoiaş la care se gândise ea mai înainte ca să ducă pomana.

Dădea fiecărui vieţuitor din casă câte un colăcel, o lumânare aprinsă şi un ulcior cu must.

- Na să fie de sufletul lui Condrea.

- Na să fie de sufletul Mariei.

- Na să fie de sufletul lui Alexa. Şi tot aşa până a dat de pomană pentru toţi morţii din familia ei, iar mai la urmă:

- Na să fie de sufletul meu.

- Dar de ce dai dumneata de pomană, mai înainte, de sufletul dumitale?... o întrebau uneori oamenii aceia săraci.

- Apoi, că nu se ştie, cu lumea asta ce vine acum după noi, dacă va mai fi cineva care să dea de pomană de *„sufletul nostru"*!

Şi a avut dreptate!

Ea a murit deportată în Siberia şi acolo nimenea nu dădea de pomană.

În sat în timpul ocupaţiei sovieticilor, oamenii secătuiţi de dăjdiile către *„armata roşie eliberatoare"* nu mai aveau cu ce face pomeni; biserica le era închisă şi preot nu mai era, şi nu mai era cine să facă măcar o rugăciune pentru sufletul celor *„adormiţi"*.

Abia după moartea lui Stalin a început să se mai facă ici acolo câte o pomană.

STARŢUN ÎN LUMEA POVEŞTILOR

Când Ionică s-a făcut puţin mai mărişor şi a început să înţeleagă sensul vorbelor a început perioada poveştilor. Uneori în timpul zilelor de sărbătoare, de multe ori seara, după ce termina cu lucrul pe afară, mama ne strângea lângă dânsa şi începea să ne povestească: *„A fost odată ca niciodată, a fost şi este şi de aceea se povesteşte, etc...."* Ne povestea despre Scufiţa Roşie, Harap Alb, Punguţa cu doi bani, Ursul păcălit de vulpe, Măr şi 'Păr, Pipăruş Petru, Făt Frumos şi multe, multe altele. Desigur, toate acestea le ştia din cărţi, dar când ni le povestea nouă, n-avea nici o carte în mână, ci ni le spunea din memorie şi avea o intonaţie în glas ce învia aşa de mult acţiunea povestirii că pe noi copiii ne înfiora şi ne vrăjea. Cum termina mama povestea, eu imediat: *„Mă duc la bunica!"* şi cum intram în *„cămară"* o şi anunţam: *„Bunico, vreau să-ţi spun o poveste! Punguţa cu doi bani: Au fost odată o babă şi un moşneag şi baba avea o găină şi moşneagul avea un cocoş. " Aici bunica voia să mă pună la încercare:*

- *„Stăi, că parcă aici e altfel! Nu cumva moşul avea o găină şi baba un cocoş?"*

- Nu, bunico! Nu! Baba avea o găină şi moşul un cocoş! Şi nu mă lăsam până nu o convingeam pe bunica şi terminam povestea aşa cum trebuie. Bunica rămânea mirată:

- Măi Starţun, de unde ai tu atâta minte? Numele ăsta nou care mi-l da bunica mă umplea de mândrie, săream într-un picior de bucurie. Nimeni nu mai avea un nume ca al meu. De unde a luat bunica numele acesta nici azi nu ştiu şi niciodată n-am ştiut ce înseamnă, dar un lucru era sigur: el era un semn de mare admiraţie din partea bunicii.

Câtă minte avea într-adevăr Starţun se va vedea din povestirile ce urmează.

De când Ionică a început să umble în picioare tot felul de accidente i se întâmplau, ba cădea cu nasul, ba cu fruntea la pământ şi apoi plânsete fără sfârşit. Mama sărea repede din casă să vadă ce-i şi cum, eu eram *„responsabil"* cu supravegherea lui, mama nu stătea prea mult să analizeze accidentul, ci mă lua la întrebări: *„De ce nu l-ai păzit ce face?"* Apoi: Na! na! na! şi în loc de o muzică acum avea două...

Norocul meu era un cojocel cu mâneci făcut dintr-o piele de oaie miţoasă care rămăsese scurt de mine şi mama i l-a dat lui Ionică. Ionică nu se despărţea de el nici vara. Îl târa după el de-o mânecă oriunde se ducea. Când simţea că vine Moş Ene pe la gene întindea cojocelul pe pământ, se

culca pe el, punea degetul cel mare de la mâna dreaptă în gură şi…pe-aici ţi-i calea în lumea viselor!

Atunci eram şi eu liber să mă joc în voie, dar nu trebuia să mă îndepărtez prea mult de el căci mama doar atâta aştepta…

PĂSĂRICA

Aveam vreo patru ani pe atunci. Era iarnă şi stăteam toată ziua în casă şi numai pe fereastra îngheţată mai zăream cum ningea şi viscolea pe afară, cum păsărelele flămânde, ciocârlanii, piţigoii şi vrăbiile împinse de foame şi frig veneau la locul unde mama dădea de mâncare la găini şi se băgau printre ele ca să ciugulească şi ele câte o bobiţă de porumb mai mică pe care o puteau şi ele înghiţi.

Într-o zi viforoasă ca acestea, când uşa camerei noastre s-a deschis, prin aburul care pentru un moment a învăluit intrarea, a năvălit în cameră o păsărică frumoasă cum nu mai văzusem alta până atunci. Avea pe ea pictate petece cu toate culorile florilor: galben, roşu, albastru, alb şi negru. Era frumoasă de tot, dar n-a reuşit să se aşeze bine pe grinda cea mare că pisica trezită de sfârâitul aripelor ei, cum dormea în cotruţă, printr-o săritură acrobatică de care n-o credeam capabilă până atunci, într-o clipă a fost sus pe grindă şi în clipa următoare era jos cu păsărica în gură. Am ţipat la ea, dar degeaba. Am auzit trupul păsărelei pârâind sub dinţii ascuţiţi ai pisicii. Pentru sufletul meu durerea bietei păsărele făcea să tremure zările de la o margine la alta a orizontului. Din câteva înghiţituri păsărica nu mai era, numai mâţa mai mirosea locul unde o mâncase. Am început să plâng şi s-o strig pe mama:

- Mamă, adă repede cuţitul să tăiem burta mâţei şi să scoatem păsărica afară!

- Degeaba, păsărica nu mai este. N-ai văzut cum a mâncat-o mâţa bucăţi-bucăţele? Ş-apoi noi nu avem apă moartă şi apă vie ca să lipim bucăţelele la loc şi să înviem iar păsărica aşa cum a înviat Harap Alb.

Ziua aceea a fost zi de mare durere pentru mine şi mă uitam la pisică cu nişte ochi duşmănoşi de aş fi vrut să o fac şi pe ea bucăţi-bucăţele… Am alergat repede la bunica şi i-am spus plângând toată povestea cu păsărica şi-am plâns, şi-am plâns iară până izvorul lacrimilor a încetat.

- Bunico, ce fel de păsărică a fost aceea?

- Cred că a fost un sticlete.

- De ce are sticletele pene aşa de frumoase?

- Apoi se zice că după ce a făcut Dumnezeu toate păsările s-a gândit să le vopsească penele ca să se deosebească între ele şi la vedere, şi-a chemat să

vină la El toate păsările. Şi-a venit întâi grangurul şi Dumnezeu l-a vopsit în galben ca aurul, apoi a venit mierla şi Dumnezeu a făcut-o neagră ca umbra pădurii, a venit rândunica şi Dumnezeu a vopsit-o cu alb şi negru şi tot aşa s-au perindat prin faţa Domnului toate păsărelele şi El le-a vopsit penele la toate. Abia la urmă de tot a venit şi sticletele.

- De ce n-ai venit la timp ca toate celelalte păsărele? l-a întrebat Dumnezeu.

- Preaîndurate Doamne, Tu ştii că eu prin spini şi mărăcini îmi duc viaţa. Când am încercat să zbor repede la Tine m-am încurcat în spini aşa de rău că abia acum am reuşit să scap! Lui Dumnezeu i s-a făcut milă de biata păsărică şi a luat toate vopselele ce i-au mai rămas şi a împodobit-o şi pe ea ici cu un pic de galben, dincolo cu puţin albastru apoi o pată de roşu şi alta de negru. Când a terminat Domnul culorile avea şi sticletele o haină frumoasă ca nici o altă păsărică din lume.

- Da de ce nu-i dă Dumnezeu şi mâncare în timpul iernii?

- Sticletele e mai norocos ca alte păsări căci şi iarna găseşte destule seminţe în spinii lui, numai că uneori toate sunt aşa de îngheţate şi acoperite de gheaţă că el nu le mai poate ciuguli şi atunci vine pe la case să găsească pe acolo de mâncare. Când vremea e mai caldă şi gheaţa se mai înmoaie el merge iarăşi la spinii lui.

Mătuşa Paraschiţa atunci zice: *„Hai să facem un descântec ca să crape gerul. Trebuie să numărăm doisprezece oameni pleşuvi din sat şi atunci gerul crapă, dacă nu mâine atunci peste trei zile, dacă nu peste trei zile, peste o săptămână, dar în mod sigur o să crape!"* Şi mătuşa începe să-i numere: Nicolai a lui Ion, Alexa lui Caras, Onofrei a Cazacului, Duntruţă a lui Pilat, Vasile a lui Ştefan, Nistor Zauca, Ionică a lui Salamac, Vasile a lui Daruţă, Ionică a lui Nichifor, Duntraş a lui Carp… Mai lipseau doi dar nu-i putea găsi nici unde. Poate de aceea nici gerul n-a crăpat atunci, ci a continuat să ne ţină încleştaţi până s-a săturat el de noi şi s-a dus pe alte meleaguri să chinuie alţi oameni şi alte păsărele.

Eu am crescut şi m-am făcut mare şi-am mers la şcoala primară şi acolo am învăţat o poezie care mereu îmi aduce aminte de păsărica cea frumoasă:

Iarna ninge şi îngheaţă
Frigul creşte tot mereu
Păsărica cea isteaţă
Nu mai zice cântul său.

Când afară viscoleşte
Ea se-ascunde tremurând
Într-un dos, unde-l găseşte,
Nu ca vara ciripind.

Şi zbârlită, şi-ntristată,
Flămândă ca vai de ea,

Dumnezeu, care-a creat-o
Pe dânsa ca şi pe noi

Pe la drum mâncarea-şi cată
Sărmănica păsărea.

O scuteşte şi-o hrăneşte
El o scapă de nevoi.

CLOŞCA ŞI PUIŞORII

După multe zile de frig a venit şi primăvară. Era o zi frumoasă cu soare cald. Mama s-a gândit să-mi dea drumul pe-afară să mai respir aer curat. Eram pus sub supravegherea unei fete din vecini, Florica lui Chirliuc, cu vreo trei ani mai mare ca mine. Fata o îndrăgise pe mama pentru că o servea cu câte ceva bun de mâncare ceea ce acasă ea nu prea avea. În schimb ea avea grijă de Ionică şi de mine, când mama era ocupată cu treburile casei. De data asta, Ionică era dus cu mătuşa Evghenia la bunica din deal (mama mamei), deci eram singur sub supravegherea Florichii. Mama scosese afară o cloşcă cu vreo 12 puişori să se mai însorească şi ei. Cum am ajuns afară am dat cu ochii de ei, o droaie de găgâlici din puf galben. Cloşca cea cu pene albe se oprea la câte o grămăjoară de păsat muiat în apă pe care mama o pusese pentru hrana puişorilor şi se făcea că mănâncă din ea croncănind îmbietor, iar puii se adunau lângă ciocul ei şi ciuguleau câte un fir sau două, apoi se opreau privind întrebător spre mama lor. *„Oare aşa se face?"* Era atâta vioiciune şi spontaneitate în mişcarea lor că m-am oprit pe loc fascinat. Florica îmi explica: *„Ăştia mici sunt puişorii, cea mare albă e cloşca, mama lor. Şi ei sunt mici ca tine! Uite ce frumuşei sunt."* Erau frumoşi într-adevăr şi pe mine mă rodea gândul cum să fac să văd unul mai de-aproape? Am observat că sub capul cu ochi de mărgică avea fiecare o parte mai subţire a trupului lor numai bună să încapă în mâna mea. A venit şi cocoşul şi privea foarte mândru când închizând un ochi, când pe celălalt, înclinând capul, admirându-şi progeniturile. La un moment dat a scos un cârâit puternic de alarmă. Dintr-un pom din apropiere o cioară privea şi ea cu mult interes grămada aceea de cocoloşi galbeni. Într-o clipită puii s-au împrăştiat în toate părţile, apoi au rămas pe loc nemişcaţi. Am profitat de moment şi *„Haţ!"* am apucat unul din puişori exact din locul de unde plănuisem mai înainte. Când l-am apropiat să-l văd mai bine gâtul lui era moale şi capul îi cădea într-o parte, puişorul ţinea cioculeţul deschis şi nu mai mişca... Florica a observat îndată: *„Ai omorât puişorul, ai să vezi ce are să-ţi facă mama ta! Niciodată să nu prinzi puişorul de gât că moare, îndată. Îl iei frumos de sub picioruşe!"*

Am învăţat lecţia repede. M-am repezit din nou şi de data asta am ridicat puişorul de jos viu şi nevătămat.

- Puisolu! Puisolu! Ce bucurie! De fericire l-am strâns la piept cu atâta căldură că i-au pârâit toate oscioarele şi capul i-a căzut moale peste mâna mea cu cioculeţul deschis ca şi a fraţiorului lui de mai înainte. De data asta Florica s-a alarmat rău. Avea de a face cu un monstru ucigător de puişori!... A strigat-o repede pe mama din casă: *„Mătuşo, vino că Victor îţi omoară toţi puişorii de la cloşcă!"* Mama a venit într-un suflet, a constatat crima, l-a înhăţat pe Starţun de-o aripă şi i-a tras două palme zdravene la partea sedentară de l-a săltat în sus de pe membrele ambulatorii. Apoi l-a luat de după cap şi *„haiti înapoi în casă!"*

- Tu nu eşti vrednic să stai afară pe o vreme frumoasă ca asta! În casă ai să stai până te-i învăţa minte!

Am plâns un pic, că altfel nu se putea, apoi m-am urcat în pat cu faţa în sus cu ochii la grinzile şi scândurile tavanului. Acolo era o altă lume de basme. Rindeaua dulgherului netezise cioturile din lemn scoţând în evidenţă nişte desene cărora ochiul meu le dădea o interpretare specială. Colo era un grup de cioturi desenând câţiva copii care se jucau cu bulgări de zăpadă, în altă parte capul unui miel se ivea dintr-un fel de fereastră rotundă, într-un alt loc un îngeraş cu faţa bronzată şi cu aripile albe privea cu ochi întrebători spre înălţime, iar mai încolo într-un colţ întunecat pândea balaurul. Parcă ieşea dintr-o fântână împrejmuită cu zid de piatră. Capul urât ca de broască, dar mai scofâlcit cu nişte orbite ca un tăiş de sabie şi gura mare căscată în care se vedeau dinţi ascuţiţi ca dinţii joagărului cu care tăiau lemne mătuşa Paraschiţa şi unchesul Ionică, se ivea deasupra zidului. Ochii fioroşi îşi căutau prada, iar limba ca o flacără de foc ieşea afară din gură, frământându-se după carne şi sânge. Prada trebuia să fie pe aproape pentru că fiara scosese o labă cu gheare ascuţite pe marginea de sus a zidului gată să sară afară, dar Făt Frumos nu se vedea nicăieri. Imaginea asta mă va urmări mai târziu în visele mele ca o prevestire despre ceea ce avea să mi se întâmple în viaţa reală.

BUNICII

Pe bunicul după tata, Condrea Leahul, nu l-am prins în viaţă. S-a stins cu vreo şapte-opt ani înainte de venirea mea pe lume, dar îmi povesteau vecinii care l-au cunoscut că era un om blond, de statură peste cea mijlocie şi zvelt. Purta vara pălărie de paie şi umbla cu carul cu boi cu care şi-a câştigat bruma de avere ce a putut şi el s-o strângă, vreo două fălcii (falca = circa $1^{1}/_{2}$ hectare.) de pământ şi grădina cu gospodăria de pe ea, făcută cu multă economie de materiale.

De fapt, cele două şuri aveau pereţii din gard de nuiele lipite cu lut cu paie iar casa avea tinda numai pe jumătate, în cealaltă jumătate s-a zidit cuptorul de copt pâine. La bruma asta de avere erau cinci copii, trei fete şi

doi băieţi. Pământ prea puţin ca să-l mai împartă la toţi. De aceea băieţii au fost nevoiţi să plece peste mări şi ţări ca să-şi câştige existenţa. Tata era foarte tânăr când a trecut prima dată oceanul. Bunicul Condrea era grav bolnav de cancer din care cauză a şi murit.

Pe bunicul după mamă, Nichita Axani, l-am prins în viaţă şi m-am bucurat mult de dragostea lui. Eu eram primul lui nepot şi-şi făcea planuri mari cu mine.

Mi-aduc aminte cum într-o zi venind cu mama ca să-l vizităm pe el şi pe bunica, intrând pe poartă l-am găsit lângă fântână stând de vorbă cu Iluţă a lui Nistor, un vecin cu care el era tare bun prieten. Cum m-a văzut, mi-a întins mâinile şi eu i-am sărit în braţe. El vorbea cu vecinul şi arăta spre mine: *„Îl vezi? Pe-aista aghiont am să-l fac."* În limbajul local cuvântul aghiont însemna *„procuror"*. N-a mai apucat să mă vadă umblând la şcoală. A murit când aveam vreo doi ani şi jumătate, fratele meu Ionică şi vara mea Aspazia îşi numărau vârsta doar cu lunile. Cât a fost în viaţă moşul a fost un om cu multă trecere, nu numai în sat ci şi printre domnii cei mari din Cernăuţi. A fost primar tot timpul, şi sub austrieci şi după venirea stăpânirii româneşti. Domnii cu care avea el strânse legături erau luptători pentru cauza românească în Bucovina, iar după război au devenit conducători ai destinelor provinciei.

În timpul războiului a fost nevoit să se refugieze peste Prut în judeţul Dorohoi în România. A trecut Prutul înotând, pe la mijlocul lui mai, când apa e încă foarte rece datorită topirii zăpezilor la munte. Din cauza asta s-a îmbolnăvit de astm, boala care i-a cauzat moartea, cu ani mai târziu, la o vârstă destul de tânără.

Îmi amintesc şi despre acest eveniment. Eram în cămara casei lui şi mă tot ceream să mă duc la moşul. Toţi cei din jurul meu îmi tot spuneau că moşul e obosit şi doarme şi nu trebuie să-l stingheresc acuma.

Bunica, mama şi mătuşile Măriuţa şi Eughenia plângeau mereu. Cămara şi casa cea mare erau pline de bărbaţi şi de femei pe care nu-i cunoşteam. Din când în când prin deschizătura uşilor zăream lumină multă în casa cea mare. Îmi mai aduc aminte de un amănunt: Un om în uniformă (şeful de post) îi cerea bunicii să-i dea permisul de vânătoare al bunicului *„căci lui de-acuma nu-i mai trebuie!"*

Bunica cea din deal i-a făcut lui moş Nichita toate rânduielile cuvenite morţilor, parastase la şase săptămâni, trei luni, un an, trei ani şi la şapte ani. Era obicei în sat ca la data parastasului să se adune seara când veneau de la câmp toţi prietenii şi neamurile defunctului pentru slujba de pomenire a mortului *„cu tot neamul lui cel dormit"* şi pentru o agapă dată în memoria lui. Cu o zi înainte gazda trimetea un om în sat pe la toate casele celor

apropiaţi ai mortului şi pe la săraci, ca să-i cheme pentru a doua zi la *„praznic"*. Era chemat şi preotul ca să slujească o rugăciune pentru odihna *„celor adormiţi"* din familie, pe care îi primea înscrişi pe o listă întocmită de gazdă (pomelnicul). Înainte de a începe preotul slujba, bunica îi ruga pe oaspeţi să se aşeze la masă (pe măsura posibilităţilor) şi-i da fiecăruia din cei aşezaţi câte un colăcel şi o lumânare aprinsă: *„Să fie de sufletul lui Nichita!"* Lumânarea stătea aprinsă tot timpul cât slujea preotul, apoi se stingea şi începea împărţitul bucatelor. Pe masă erau gata puse *„hrincile"* (felii mai mari) de pâine de secară şi pâine albă de grâu. Pâinea de secară se folosea împreună cu *„zeama de găină cu tocmagi"* (supă de găină cu tăiţei), iar cea de grâu se folosea la friptură ori răcituri sau sarmale. Când praznicul se întâmpla să fie în zi de post sau miercurea ori vinerea, supa de găină se înlocuia cu o ciorbă de zarzavat, iar în sarmalele de post carnea era înlocuită cu hribi (burete care creşte în păduri de brad). Bunica făcea praznice mari, căci moşu avusese prieteni pe toţi oamenii din sat. În plus, mai erau şi săracii care erau întotdeauna chemaţi.

Bunica avea în casa cea mare o masă lungă la care încăpeau 12 oameni de o singură parte şi 12 de cealaltă şi mai punea încă două mese mai scurte în chip de careu, la care mai încăpeau încă 6-7 persoane de fiecare parte, aşa că intrau la masă cam 50-52 de persoane odată. Ca să-i servească pe toţi cei chemaţi, aproape întotdeauna se umpleau toate locurile de cel puţin două ori, uneori mai rămâneau unii şi pentru seria a treia. Când se aşezau la masă, cei ce aveau locurile pe lângă pereţi stăteau pe lăiţi, cei din interior şedeau pe nişte bănci lungi fără spătar numite în limbaj local *„osloane"*. Bucatele ce mai rămâneau în bucătărie se dădeau la săraci să le ia acasă.

Mai interesante erau ieşirile la ţintirim (cimitir), în zilele de Duminica Tomei în fiecare an, dumineca în care se aduce vestea Învierii Domnului celor din morminte (Paştele Blajinilor). În sâmbăta de înainte de Dumineca Tomei, bunica pregătea bucate ca pentru praznic, dar în cantităţi mai reduse, căci de data aceasta alimentele erau destinate mai mult pentru săraci. În plus, se mai pregăteau păscuţe cu brânză şi ouă roşii. De fapt păscuţele luau locul colăceilor de la praznice. Toate alimentele şi toate cele trebuincioase pentru pomana la ţintirim erau aduse apoi şi depozitate la noi acasă, căci noi eram mai aproape de cimitir decât casa bunicii. Duminică, după ce se termina slujba în biserică, bunica, mama şi mătuşa Eughenia se încărcau ca nişte albine cu cele pregătite în ajun. Fiecare avea câte o pereche de desagi, plus câte o traistă în fiecare mână. În desagi erau puse pâinile, păscuţele şi obiectele de uz practic, lingurile de lemn, străchinile, faţa de masă şi un covor ce se punea sub ea, apoi lumânările şi cuţitul pentru tăiat pâinea. În trăişti erau cărate oalele cu supă, carnea, sarmalele, ouăle roşii şi nişte

plăcințele cu brânză dulce cu stafide și scorțișoară ca plăcintele cu poalele-n brâu, acestea se serveau la sfârșitul mesei. Erau coapte în ajun și erau proaspete și gustose și eu mă prăpădeam după ele.

Mai întâi trecea preotul pe la mormintele unde erau familiile adunate și făcea la fiecare din aceste locuri câte o rugăciune, cânta „Hristos a Înviat!" și sfințea mormântul cu aghiasmă. Bunica îi dădea câțiva bani și o păscuță cu un ou încondeiat, pregătite anume de mătușa Eughenia.

După plecarea preotului, bunica scotea din desagi covorul și-l așternea pe mormânt iar peste el așternea fața de masă curată. Pe această față de masă se așezau hrincile de pâine și blidele cu mâncare, lingurile și furculițele. Când apărea câte un trecător pe acolo, bunica îl invita să vină la masă. Se așeza pe iarbă lângă mormânt și era servit cu toate bunătățile care erau pregătite, dar mai întâi păscuța și oul roșu și o lumânare aprinsă *„Să fie de sufletul lui Nichita"* ori a altui mort din familie; pe acestea invitatul le lua acasă. Dacă cel chemat la masă spunea că a mâncat nu demult, bunica îi dădea păscuța, lumânarea și oul roșu și-l lăsa să plece mai departe. Săracii își umpleau traistele cu astfel de daruri până pomenile se terminau. Moșu avea o cruce mare și groasă de stejar. Alături era un mormânt al unui student din familia Nandriș, iar ceva mai departe, spre răsărit, era cripta de beton cu crucea de marmoră a preotului Zaharovschi care a murit în ziua când trebuia să fiu botezat eu. Din cauza asta am fost botezat la Mănăstirea Horecea, peste Prut de biserica noastră, din comuna Mahala.

ANIȚA

Peste drum de casa noastră, poartă în poartă, era casa lui Iluță a lui Salamac, un bătrân cam la șapte zeci de ani rămas văduv de tânăr. Era cam înalt, un chip de dac cu plete lungi lăsate pe spate și cu breton deasupra frunții. Trupul lui zvelt și vânjos părea al unui flăcău de 25-30 de ani, nu al unui om bătrân.

Îl trădau numai pletele cărunte și fața încrețită. Vara, în timpul muncilor, mergea și el la câmp în rând cu toată familia, la sapă, la seceriș și la coasă. Dacă-l lăsau acasă să îngrijească vitele în timpul verii, după ce termina cu hrănitul și adăpatul lor, punea mâna pe sapă și prășea în grădină, dacă nu era vremea de sapă plivea straturile, curăța pomii de uscături, cosea iarba din pomăt (livadă); totdeauna găsea ceva de făcut și nu stătea degeaba cât era ziua de mare. Iarna când venea câte un viscol, numai ce-l vedeam cu lopata lui de lemn de frasin în mâini, își făcea cărare de la casa lui până la fântâna din curtea noastră și de acolo altă cărare până la ușa casei noastre.

După aceea deschidea alte cărări până la șura vitelor și la șura cu nutrețuri. În jumătate de oră cel mult mama avea drum deschis oriunde avea de mers.

Mama îl chema în casă să se mai încălzească, îi dădea cinci lei pentru osteneală și un ceai fierbinte să-și dezmorțească trupul. Ca să se stea de vorbă, mama îl întreba: *„Bade Iluță, spune-mi te rog ce sfânt avem în ziua de azi?"* Moș Iluță stătea un pic să se gândească, apoi făcea un fel de socoteală pe degetele de la mână și pe crestele de pe dosul pumnului apoi răspundea, de exemplu: *„Azi e marți 12 februarie și prăznuim pe Sfântul Marin!"* După ce pleca el acasă mama se uita în calendar. Niciodată nu greșea cu toate că nu știa carte.

Cine a putut să-l învețe taina calendarului pe zeci și zeci de ani și așa de exact? Era un mare mister.

Moș Iluță avea două fete. Cea mai mare, Angheluța, era măritată, cea de a doua abia acum se ridica, avea vreo 18 ani și se chema Magdalina. Amândouă și cu soțul Angheluței locuiau în casa tatălui lor. Angheluța cu soțul ei, Gheorghe Cernăuțan, aveau o fată, Anița, cu un an mai mică decît mine, cu un an mai mare ca Ionică fratele meu. Era tocmai potrivită să formăm un trio de joacă și de năzbâtii. După ce ne-am cunoscut nu era zi să nu fim împreună.

Drumul care cobora din deal de la nord spre sud făcea un cot de 90 de grade în colțul de sud al curții noastre. Datorită curburii drumului, în fața porții lui moș Iluță se forma un mic tăpșan de formă aproape triunghiulară și deoarece apele de ploaie ce se scurgeau pe drum aveau tendința de a se revărsa în curtea acestuia, s-a format pe marginea drumului și pe tăpșan o umplutură de pământ pe care noi copiii o numeam *„dealuț"* și era locul nostru de întâlnire pentru joacă. În malul mai abrupt ce se făcea la dreapta porții vecinului, puteai să vezi tot felul de basoreliefuri zgâriate cu câte un ciob de sticlă în lut, reprezentări ale camerelor în care ne vom *„gospodări"* atunci când vom fi mari. Aici e hornul cu gura cuptorului, obiectul cel mai pronunțat din bucătărie, în stânga lui o sobă de gătit cu plită, iar mai încolo patul în care dorm părinții. Copiii dorm pe cuptor că acolo e mai cald, dar locul acesta nu se vede pentru că e în spatele hornului. Masa și lăițele nu se văd nici ele pentru că sunt în spatele privitorului. Dacă cumva nu nimeream bine opera sau nu ne plăcea cum arată, o rădeam ușor cu ciobul de sticlă și o luam de la început. Să critici lucrul altuia nu era obiceiul. Fiecare își avea visul lui și se concentra cât mai mult să și-l realizeze. Ce făcea altul nu prezenta interes. Astfel fiecare lucra în pace.

JUCĂRIILE

Altădată făceam puşcoace alcătuite din praful de pe drum muiat cu apă. Confecţionarea lor cerea îndemânare ca să poată exploda cu zgomot spre marea satisfacţie a constructorului.

Jucăriile fabricate lipseau cu desăvârşire în sat. Ni le făceam singuri şi uneori, se realizau adevărate performanţe. Avioanele fabricate de noi aveau la bază o tehnică deosebită de care eram foarte mândri.

Faptul că nu aveam mingi de cauciuc nu ridica nici o problemă. Mingile făcute de noi din părul vitelor, udat şi învârtit în pălăria veche de paie, ne făceau tot atâta bucurie ca cele din oraş. Nici fetele nu se jucau cu păpuşi ca cele făcute la târg. Şi le fabricau singure din cârpe şi crengi de copac potrivite pentru a imita un schelet. Uneori se realizau chiar performanţe. Mama reuşise o păpuşă după chipul *„doamnei învăţătoare”*. Chiar a şi îmbrăcat-o cu un palton după model, gulerul de blană fiind obţinut dintr-o blăniţă de şoricel argăsită după toate regulile artei.

Jucăriile construite de copii cereau imaginaţie creatoare şi îndemânare în execuţie. Puteau jucăriile fabricate la oraş să înlocuiască puterea educativă a unei jucării confecţionată de noi?

O SENTINŢĂ GROZAVĂ

Într-o zi mama mi-a spus că moş Iluţă a murit şi că trebuie să mergem să-l vedem. Tot ce am văzut acolo mi-a umplut capul de întrebări. L-am văzut pe moş Iluţă în casa cea mare culcat într-un sicriu înconjurat de lumânări aprinse. Şi mama a aprins o lumânare. Moşul era îmbrăcat în straiele de sărbătoare şi părea că doarme. Mătuşa Angheluţa şi leliţa Magdalena plângeau.

Întorşi acasă, mama a trebuit să-mi explice pe larg ce se petrecea la moş Iluţă. Astfel am aflat care este rostul sicriului, de ce moş Iluţă dormea un somn veşnic şi tot ritualul satului nostru legat de teribilul cuvânt *„moarte”*. Aflam pentru prima oară că toţi oamenii, dar absolut toţi, trebuie să moară. Am rămas pe gânduri. Aşa dar, orice aş face, până la urmă sfârşitul este moartea. Descoperirea acestui adevăr era de fapt, **sentinţa de condamnare** la moarte şi m-a cutremurat.

Mama ieşise să îngrijească vitele. Ionică dormea, m-am culcat şi eu. Singur, în tăcerea sumbră şi în semi întuneric, m-a cuprins o jale grozavă.

Mi-am tras cojocul peste cap, parcă aş fi vrut să mă apăr de soartă şi am început să plâng amarnic. Mama m-a găsit hohotind.

- Ce ai, de ce plângi, m-a întrebat?

- Plâng pentru că am să mor.

Gândul acesta nu mă va părăsi până în clipa fatală. Mama a fost nevoită să-mi lămurească din nou tainele despre viaţă şi moarte. Am aflat că sufletul nu moare, ci se întoarce la Dumnezeu unde este judecat pentru felul cum a împlinit voia Lui când avea trupul ca gazdă. Dacă a respectat voia Domnului şi a făcut fapte bune va fi aşezat în rai, unde este o fericire fără margini şi fără sfârşit. Dacă a făcut fapte rele este trimis în iad, unde chinurile sunt mai rele decât moartea.

Curând după aceea, mergând la bunica să-i spun o poveste, am găsit-o legată la cap peste frunte cu o cârpă albă ce mirosea a oţet. Îşi pusese o compresă să-i treacă durerea de cap. Am întrebat-o:

- Bunico, de ce te-ai legat la cap?

- Pentru că mă doare capul şi am să mor! M-a cuprins o spaimă de nedescris. Am început să plâng, să ţip de parcă m-ar fi muşcat o fiară. Plângeam de spaimă. Să moară bunica? Asta n-aş fi vrut pentru nimic în lume. Plângeam şi nu mă puteam opri deloc. Cu greu mi-a revenit glasul:

- Bunico, eu nu vreau să mori! Eu nu te las să mori! Bunica însă vrea iar să mă încerce:

- Dar dacă vine moartea şi mă ia, ce putem face noi?

Am sărit şi-am pus mâna pe o vergea care tocmai căzuse de pe sulul din spate al stativelor:

- Am s-o bat cu vergeaua asta şi am s-o alung departe să nu mai vie înapoi! Apoi prinzând un pic de curaj pentru că aflasem soluţia problemei, m-am dus la bunica. I-am cuprins capul în braţe şi i-am zis:

- Bunico, eu n-am să las să vie moartea la tine ca să te ieie niciodată. Acum eram sigur că moartea se teme de vergeaua mea şi nu mai vine!

Sărmana bunică a murit în deportare în Siberia la Kirovsk după un an de chinuri şi privaţiuni cum numai în închisorile sovietice pot să existe, iar nepotul care altădată o apăra de moarte cu vergeaua ,era departe, departe, în altă ţară şi n-a putut face nimic ca să o scape !…

NU - MĂ - UITA

Într-o zi de vară, mama, venind de la câmp, de la Hucău, a adus acasă nişte rămurele verzi de care erau prinse grupuleţe de floricele mici albastre cu câte un cerculeţ galben la mijloc. Mama avea o oală de lut frumoasă smălţuită cu multe culori pe ea. În ea turna apă, apoi punea flori din grădină

sau din câmp, apoi aşeza oala pe masă. Eu, floricele mici ca acestea nu mai văzusem şi cum copiilor le plac totdeauna lucrurile mici şi mie mi-au plăcut floricelele acestea mult, mult de tot.

- Cum se cheamă florile astea, mamă?

- Se cheamă nu-mă-uita.

- Şi de ce le-ai pus în oala cu apă?

- Pentru că stând în oala cu apă nu se veştejesc aşa de repede şi stau înflorite.

Am învăţat ceva de care speram să mă folosesc mai târziu.

Pe tăpşanul din faţa porţii unde locuia Aniţa înfloriseră nişte floricele asemenea margaretelor, un fel de inflorescenţe cu centrul galben şi petale albe de jur împrejur, dar aveau o codiţă foarte scurtă încât floarea de-abia ieşea deasupra rozetei de frunze lipite complet de pământ. Florile acestea se numesc *„bănuţei"* (năsturei, nasturtium officinale).

Într-o zi, m-am hotărât să-i aduc mamei nişte flori. Ce puteam găsi mai la îndemână decât bănuţeii? Am cules de pe tăpşan un pumn bun de floricele şi cu ele în mână fuga la mama! Le ţineam bine să nu le pierd.

- Uite, mamă, ţi-am adus flori; înfige-le în apă!

Când am deschis mâna să i le dau n-am găsit în ea decât un fel de terci, o amestecătură de culori alb, galben şi verde distribuite la întâmplare dar nici o floricică întreagă, aşa de bine le strânsesem în mână să nu le pierd pe drum. După toate aparenţele promiteam încă de pe atunci să devin un *„om de mână forte"*!?

Floricele acelea mici albastre cu nume aşa de misterios aveam să le mai întâlnesc alături de un alt chip pe care n-am reuşit să-l uit niciodată.

A CUI E LUNA ?

Într-o seară ne jucam cu Aniţa în ograda lor. La un moment dat, fratele meu Ionică a plecat acasă iar eu cu Aniţa am rămas mai departe să ducem discuţia despre o problemă foarte importantă: Cine stă mai bine materialiceşte, noi sau ei? În dialogul care urmează am însemnat cu A vorbele Aniţei şi cu S vorbele lui Starţun.

A. - Noi avem o vacă şi un cal, voi aveţi numai o vacă.

S. - Noi avem şi o juncă de doi ani şi la anul are să fie şi ea vacă şi atunci vom avea două vaci iar voi numai una.

A. - Da, dar voi nu veţi avea căruţă ca să înhămaţi calul la dânsa.

Am rămas bătut. Nu mai puteam să zic nimic în privinţa asta!

S. - Da, dar noi avem doi câini şi voi numai unul.

A. - Câinele nostru e căţea şi are să facă căţei şi noi vom avea câini mulţi.

Altă înfrângere!

S. - Noi avem un porc şi porcul nostru va fi bun de tăiat la Crăciun.

A. - Dar noi avem doi purcei care vor creşte mari şi după ce veţi tăia voi porcul vostru, noi vom avea doi porci şi voi nici unul.

Iar am rămas bătut. Căutam un argument ca să pot câştiga şi eu măcar un punct şi când credeam că l-am găsit am rămas mut. Am observat că pe cer apăruse luna cu chipul ei de prinţesă mândră şi sta şi se odihnea exact în vârful plopului din ograda Aniţei. Mi-am schimbat repede privirea ca să nu-i atrag atenţia ei, dar n-am avut noroc. Aniţa a observat şi ea.

A. - A cui e luna? Vezi, luna e şi ea a noastră. Uite-o cum se odihneşte în vârful plopului. Înfrângere totală pentru mine. N-am reuşit însă să mai încerc un alt argument căci mama Aniţei a chemat-o în casă şi a rămas victorioasă pe tot frontul. Mergând, ea îmi striga mereu: *„Luna e a noastră. Uite-o cum vine după mine!"* N-am mai verificat-o căci ştiam că luna e a lor. Dacă ai un căţel şi mergi undeva, căţelul se ţine după tine. Dacă luna este a lor, e natural ca ea să se ţină după Aniţa. Am rămas privind în jos posac. Luna mi-a dat lovitura de graţie. Rămas singur în ogradă mă gândeam ce să fac. Trebuia să merg acasă. Dar, stai! Căţelul când nu-şi vede stăpânul se poate lua şi după un străin. Oare luna nu va face şi ea la fel? Acum Aniţa e în casă şi luna n-o mai vede. Ce-ar fi să o conving să vină după mine? I-am făcut un semn cu degetul arătător să mă urmeze, apoi am început să mă deplasez către casă cu ochii mereu la lună. Ea venea acum după mine. Când credeam că nu mă urmează cu toată convingerea, mă opream şi-i făceam din nou din deget şi iar porneam împreună spre casă. În sfârşit am ajuns. Acum luna stătea deasupra şurii vitelor noastre. Eram foarte satisfăcut! Am intrat bucuros în camera noastră.

- Mamă, ţi-am adus luna acasă!

- Daa? Dar cum ai reuşit una ca asta?

- Apoi să vezi; luna sta în vârful plopului din ograda Aniţei. Ea se lăuda că luna e a lor. Când a chemat-o mama ei să vie în casă, luna a rămas singură. Atunci am chemat-o să vie după mine şi ea a venit. Poţi s-o vezi! Uite-o deasupra şurii vitelor!

- Bine, acuma mănâncă şi te culcă. Mâine vom sta de vorbă despre lună.

Mai multe seri după aceea a fost noros şi a plouat şi luna nu s-a mai văzut. Dar într-o zi norii s-au spart şi când a venit seara, cerul era limpede ca o pânză albastră şi o lună mare rotundă lucea pe cer parcă numai cu o palmă mai sus de un stat de om. *„Mamă, uite luna a rămas la noi. Vino să o vezi!"*

Mama a ieşit cu mine afară. Am întins mâna spre lună dar se vedea că era ceva mai departe.

- Mamă, ia-mă în brațe şi ridică-mă sus ca s-o ajung!

- N-ai s-o poți ajunge că e departe tare!

- Vreau să încerc! Mama m-a ridicat în brațe cât a putut de tare, iar eu am tot bătut aerul cu mâna degeaba.

- Dacă m-aş urca pe şură cu o prăjină lungă, lungă de tot, cred că aş ajunge-o.

- Nici atunci n-ai s-o ajungi că ea e foarte departe.

- Cât de departe?

- Uite dacă ai avea o sârmă lungă tare cu care să poți înconjura pământul pe la mijlocul lui ca un brâu şi ai întinde sârma aceea dreaptă ca o rază de lumină tot n-ai putea ajunge până la lună.

- Dar cu sârmă de două ori pe atâta aş putea-o ajunge?

- Nu, nici asta n-ar fi destul de lungă. Poate dacă ai avea o sârmă de zece ori mai lungă atunci ai ajunge la ea.

- Atunci cum a venit luna după mine în seara aceea?

- N-a venit. Ți s-a părut numai. Luna a rămas acolo la locul ei, dar pentru că e aşa de departe şi noi o vedem pe cer tot la aceeaşi înălțime oriunde ne ducem, ni se pare că ea vine după noi. Dacă te-ai duce departe, la bunica din deal sau şi mai departe pe câmp vei vedea luna în acelaşi loc pe cer şi vei crede că ea a venit cu tine; eu de acasă aş vedea-o mereu în acelaşi loc şi aş crede că ea a rămas aici cu mine deasupra ogrăzii. Acum ai să pricepi că luna nu-i a noastră nici a altcuiva. Ea stă acolo, departe sus unde a lăsat-o Dumnezeu ca să lumineze în timpul nopții...

PUIŞORUL ORFAN

Într-un alt an mama a pus iarăşi o cloşcă pe vre-o 20 de ouă, dar cloşca asta n-a avut destulă grijă de ouăle ei, a umblat prin casă prea mult şi ouăle s-au răcit. Din toate ouăle a ieşit un singur pui viu. Mama s-a supărat pe cloşcă, a băgat-o într-un ciubăraş cu apă rece de i-a udat penele leoarcă, apoi a închis-o într-o ladă veche la întuneric, numai un pic de aer să primească să nu se înăbuşe. Peste câteva zile cloşca se dezvățase de cloncănit şi a început să facă ouă. Puişorul orfan se îmblânzise aşa de mult că alerga după noi prin casă. Mama îi dădea păsat de porumb amestecat cu brânză de vacă să crească mai repede. Nouă, copiilor, ne era tare drag de el. Într-o zi când mama era plecată în oraş, nu ştiu cum s-a făcut că atunci când mă dădeam jos din pat, puişorul s-a nimerit exact sub piciorul meu şi cum patul era ceva prea înalt încă pentru mine şi trebuia să-mi dau drumul slobod în jos, până

ajungeam cu picioarele pe pământ, vă puteți închipui ce tragedie s-a întâmplat! L-am plâns amândoi, Ionică şi eu, dar în zadar, plânsul n-a ajutat la nimic. Trebuia să-l îngropăm. Dar acesta nu era un puişor de rând, el era puişorul acela orfan atât de drag nouă. Trebuia să-i facem o înmormântare deosebită. I-am făcut o cruce din două bucăți de băț, apoi i-am săpat groapa lângă gard în spatele şurii, unde nu se umbla prea des. Am adunat apoi pe toți copiii din vecini, ca să-i facem înmormântarea şi pomana cuvenită. Am aşezat puiul pe marginea gropii. Sicriu nu-i făcusem căci nu era moda să se facă sicriu la puii de găină, dar am început să-i facem slujba de înmormântare şi să ne rugăm pentru odihna sufletului bietului puişor. Eu eram preotul şi spuneam ce-mi aminteam şi eu din slujbele de la parastasele la care am luat parte. Asistența răspundea cu *„Doamne, miluieşte!”* Nouă ni se părea că e cu adevărat o slujbă autentică şi eram aşa de absorbiți de ceea ce făceam, că n-am observat că mama care tocmai se întorcea de la târg, s-a oprit şi ea la gard să vadă ce face droaia aceea de copii în spatele şurii, iar după ce a înțeles ce se petrecea, n-a mai vrut să ne deranjeze, căci prea luasem lucrurile în serios. Când am considerat slujba terminată, am aşezat puişorul în fundul gropii, l-am acoperit cu nişte frunze de ştevie şi-apoi am umplut groapa cu țărână şi i-am făcut un pic de mormânt deasupra. Am înfipt crucea din băț la locul cuvenit şi am încheiat cu un *„Dumnezeu să-l odihnească!”* Urma să facem pomana. Am fugit repede în casă ca să aduc cele necesare. În casă am dat peste mama, care mă privea zâmbitoare, dar n-am mai întrebat-o ce mi-a adus de la târg, ci doar am rugat-o să-mi dea vreo trei felii de pâine, bucata de caş din dulap şi cele două mere coapte pe care le adusesem de la bunica din deal. Mama şi-a dat seama despre ce e vorba şi mi-a dat cele cerute şi cu ele în brațe am venit la locul unde mă aşteptau „mulțimile”. I-am rugat să vină mai la o parte, unde era un petec de iarbă curată. Am întins un ştergar curat pe iarbă şi am tăiat pâinea, caşul şi merele în atâtea bucăți câți inşi eram. Le-am pus toate porții, porții, pe ştergar şi apoi i-am poftit pe toți la *„praznic”*. Nimeni nu s-a lăsat rugat. Pomana a fost bine primită, după aceea au plecat toți, fiecare la casa lui, eu însă eram convins că făcusem tot ce trebuia ca să-mi ispăşesc păcatul *„pui-uciderii”*.

Am intrat iar în casă şi i-am povestit mamei ce s-a întâmplat cu puişorul. De data asta Starțun nu şi-a primit porția cuvenită, pentru că mama era convinsă că aveam puternice remuşcări şi că faptul s-a întâmplat în mod involuntar.

PLOAIA

De la un timp, când mama se ducea la târg sau la câmp mai departe, ne lăsa pe noi copiii la bunica din deal. Acolo nu avem copii prieteni ca să mă întărât la joacă şi păream mai în siguranţă. De data asta mama pleca la câmp la Hucău, departe, tocmai în hotarele Boianului. Pe Ionică l-a luat cu dânsa, pe mine m-a adus până la poarta bunicii din deal, mi-a deschis poarta cea mică şi m-a lăsat înăuntru, apoi şi-a văzut de drum. Bunica avea ograda plină de orătănii: găini, raţe gâşte, curcani care mai de care cu pretenţii de stăpâni ai curţii, în grajd două vaci şi doi cai şi pe uncheşul Traian, rămas singur gospodar de la vârsta de 17 ani după moartea moşului Nichita. Grijile gospodăriei erau covârşitoare.

Cum am intrat în ogradă, am observat imediat o gâscă cu vreo zece bobocei. Gâsca, mama lor şi gânsacul tot întindeau gâturile sâsâind ca să nu mă apropii de odoarele lor, dar eu viteaz din fire, n-am vrut să ţin cont de ameninţările lor. De-abia am trecut de grupul lor şi m-am pomenit atacat pe la spate cu lovituri puternice de aripi şi ciupituri de plisc la picioarele goale. Era gânsacul. Parcă mă bătea cu băţul. Am început să ţip speriat. A ieşit bunica din casă şi numai cu greu a reuşit să îndepărteze gânsacul din spatele meu. A fost probabil răzbunarea morţii bieţilor puişori. Cu gânsacul mi-am găsit naşul! Dacă şi cloşca ar fi făcut aşa, n-aş mai fi omorât nici un puişor. De atunci înainte, de câte ori mergeam la bunica din deal, mă opream la poartă şi o strigam să iasă din casă, să mă apere de gâşte. După o vreme spaima gânsacului mi-a mai trecut, în schimb m-a pălit un somn de nu mă mai ţineam pe picioare. De fapt cerul se încărcase cu nori negri de ploaie şi mie, în condiţii ca acestea, îmi venea repede Moş Ene pe la gene. Trebuia să-mi găsesc repede un loc de dormit. Casa cea mare a bunicii era umbrită de un nuc mare de tot şi din cauza aceasta înăuntru era răcoare.

Bunica era ocupată cu treburile casei, eu m-am strecurat în casa cea mare şi m-am urcat pe laiţă în spatele mesei celei lungi, care era acoperită cu o faţă de masă bogată ce cădea pe margini mai jos decât faţa de sus a lăiţei. Am pus o mână sub cap şi îndată m-am pomenit în lumea viselor. Afară tuna şi fulgera şi ploua cu găleata, eu habar n-aveam de griji. Mama a venit prin ploaie să mă ia acasă. Ia copilul de unde nu-i. M-a căutat şi ea şi bunica peste tot în grădină, după grajd, în şanţurile de pe toloacă, poate am căzut în şanţ şi m-au înecat pâraiele produse de ploaie. M-au căutat şi-n fântână. *„Numai nu-i şi nu-i."* Mama s-a întors acasă plângând. Nu mai era nici o nădejde. *„Probabil că l-au furat nişte ţigani şătrari!"*

Uncheşul Traian a venit şi el acasă fugărit de ploaie şi a intrat în casa cea mare să caute nişte schimburi uscate, că hainele de pe el erau ude leoarcă. Când a deschis uşa, numai ce vede o mână ridicându-se de după masă, apoi am răsărit şi eu în sus de pe laiţă. Numai aici nu mă căutase nimenea! Uncheşul s-a schimbat repede, a anunţat-o pe bunica că s-a găsit odorul, apoi m-a luat în braţe şi *„Hai acasă!"*

Când m-a văzut mama în braţele uncheşului Traian nu mai ştia ce să facă, să plângă sau să râdă căci spaima ei n-a fost uşoară.

CUM AM MURIT ÎN RĂZBOI

În timpul copilăriei mele, oriunde te întorceai în satul nostru găseai urmele războiului care doar de câţiva ani încetase: gropi provenite din explozia obuzelor, morminte de ostaşi pe marginea râpelor, pe câmp schije de artilerie, uneori chiar obuze neexplodate, boabe de plumbi (gloanţe, proiectile), cercuri de aluminiu şi rotiţe de fontă provenite din dezmembrarea obuzelor, cartuşe pline cu praf de puşcă şi glonţul în ele, toată risipa de mizerii rămase pe câmpul de unde nu demult s-au cules atâţia morţi şi atâţia răniţi.

La marginea satului fusese un şirag de baterii de artilerie, iar clădirea şcolii a fost transformată în spital de prim ajutor pentru răniţi.

Toate acestea ne aţâţau curiozitatea noastră de copii şi când începeau *„veteranii"* să povestească, lăsam orice joacă şi-i ascultam cu gura căscată ceasuri întregi.

Unul dintre marii povestitori era Nicolai-alui-Petrea-lui-Anton, fratele cu câţiva ani mai tânăr a bunichii din deal. Îmi aduc aminte de următoarea poveste a lui:

- Eram soldat în armata austriacă şi eram aduşi în munţii Alpi să luptăm contra italienilor. Aceştia erau sub creastă, instalaţi bine în adăposturi săpate în piatra muntelui, noi eram în vale adăpostiţi de frigul iernii în barăci de lemn. Era în ziua de Sfântul Nicolae, patronul numelui meu. Câteva zile mai înainte ninsese tare, iar acum vremea se încălzise şi zăpada începuse să se topească. Eu fusesem de santinelă în timpul nopţii şi acum mergeam să mă culc în baracă. Dar abia m-am întins în pat, că numai ce văd cum intră pe uşă un moşneag cu barba albă îmbrăcat ca în sat la noi cu cojoc, căciulă, cu opinci şi iţari şi-mi facu semn cu mâna:

- Măi Nicolai, ia ieşi tu puţin până afară că trebuie să-ţi spun ceva! Buimăcit, între vis şi realitate am ieşit afară din baracă şi mă uitam să-l văd unde este. Căutându-l pe potecă mi s-a părut că văd o rămurică mişcându-se în urma lui. M-am depărtat de baracă cam zece, cincisprezece paşi. Dar n-am

apucat să mă întorc cu fața înapoi că numai ce aud un vuiet ca de furtună și copaci trosnind dinspre munte, apoi o suflare puternică de vânt m-a azvârlit la pământ cât colo din locul unde am fost. Când m-am ridicat de jos și m-am uitat să văd ce s-a întâmplat, baraca nu mai era. În locul ei piatră goală. Un tăvălug uriaș de zăpadă, o *„avalanșă”*, rupsese în calea ei tot ce a întâlnit: copaci, baracă, tot, absolut tot și le-a cărat cu ea în prăpastie. Mi-am făcut cruce, m-am pus în genunchi și m-am rugat: *„Mulțumesc Ție, Sfinte Nicolae, că mi-ai scăpat viața în ziua de azi!”* De atunci ziua Sfântului Nicolae e tot așa de însemnată pentru mine ca și Paștile și Crăciunul.

Un alt povestitor, tot așa de apreciat, era uncheșul Gheorghe, tatăl Aniței. Îi spuneam *„uncheșul”* în semn de respect, cu toate că nu ne era neam. Și el a fost trimis de împăratul Austo-Ungariei să lupte în Alpi contra italienilor. Într-o zi, s-au pomenit sub un bombardament al artileriei italiene. Bubuituri de explozii în toate părțile. Nourii de țărână ridicați de explozie în văzduh ningeau cu pământ peste capetele oamenilor. Nu mai știai unde să te ascunzi. Nu mai știai nici dacă mai ești viu sau mort. Când bombardamentul a încetat comandantul regimentului lor era mort. Un obuz explodase în mijlocul barăcii unde era el și statul lui major adunați pentru un consiliu de acțiune. În timpul bombardamentului armata italiană a înconjurat sectorul respectiv și acum îi somau pe ostași să se predea.

Au fost făcuți prizonieri și apoi încolonați au pornit pe jos, spre lagărele de prizonieri din interiorul Italiei: *„via, porcodia, via!”* până au ajuns în lagărul de triere al prizonierilor din Pavia. După câteva zile, a venit în lagăr un ofițer român cu numele de Aron Cotruș. Comandantul italian al lagărului a scos toți prizonierii afară în careu iar ofițerul român a strigat: *„toți cei care sunt români să iasă afară din front!”* Au ieșit câteva sute. Restul prizonierilor au fost trimiși înapoi în barăci. Ofițerul român le-a vorbit prizonierilor, care ieșiseră afară din front: *„Voi sunteți români și n-aveți nici un motiv să ascultați de unguri și de austrieci. Ei v-au ținut în robie fără drepturi egale cu ceilalți cetățeni ai țării și au căutat să vă deznaționalizeze. Viitorul și locul vostru este în statul românesc, în țara strămoșilor voștri, la limba voastră, la neamul vostru. Eu am venit azi în mijlocul vostru ca să vă îndemn să vă înscrieți voluntari în armata română. Veți fi scoși din lagăr și vom forma cu voi unități ale armatei române. Va urma o perioadă de instrucție, apoi veți fi trimiși cu unitățile voastre în țară. Trăiască România!”* Au izbucnit toți: *„Trăiască, trăiască, trăiască!”*

Au trecut apoi toți pe la masa ofițerului și și-au scris numele într-o condică pe care a adus-o el ca semn că de bună voie se înscrie în rândurile armatei române. Ofițerul a plecat. A doua zi a venit alt ofițer român cu comandantul lagărului. A citit o listă cu numele tuturor care s-au înscris în

condică în ajun și i-au scos deoparte. Le-a spus să dea în primire tot ce aveau din partea lagărului: gamelă, lingură, pătură, etc. apoi i-a încolonat pe toți și, sub paza câtorva ostași italieni, au fost duși la gară. De data asta nu mai era *„via porcodia.”* Au fost încărcați într-un tren și duși într-un alt oraș unde au fost cazați într-o cazarmă a unui regiment italian plecat pe front. În cazarmă mai erau români care fuseseră aduși mai de demult. Unde te întorceai n-auzeai decât vorbă românească. De la cei mai vechi am aflat că hrana aici era mai bună ca în lagăr și că în interiorul cazărmii aveau destulă libertate de mișcare. Așteptau cu toții să treacă perioada de instrucție și să plece în țară. Chiar de a doua zi au fost organizați pe plutoane și au început instrucția tehnică de infanterie: drepți, la stânga, la dreapta înainte marș, la dreapta marș, la stânga marș, etc. După aceea mânuiri de armă. Li s-au dat arme fără încărcător deocamdată. După două săptămâni de instrucție tehnică au fost adunați cu toții în careu, au venit un preot ortodox și unul greco-catolic și un ofițer cu un steag tricolor românesc. Preoții au făcut un tedeum și apoi o rugăciune ca Dumnezeu să întărească sufletele ostașilor prezenți ca să poată servi țara cu vrednicie. Au fost aduși apoi, grupă după grupă la drapel, au pus mâna pe el și au jurat credință Majestății Sale Regelui Ferdinand I-iu al României și legilor țării sale. După jurământ s-a servit o masă specială și au fost lăsați liberi în cazarmă toată ziua. Și-au regăsit prietenii vechi din lagăr și au legat prietenii noi. Au cântat și au jucat. Era ziua cea mare a lor. De a doua zi au fost scoși în formație pe plutoane afară în câmp pentru exerciții de luptă. De data asta, armele aveau și închizător și exercițiile se făceau cu trageri adevărate; cartușele aveau însă gloanțe de lemn. Pe drum la plecare și la întoarcere fetele italiene îi salutau cu fluturări de mână: *„fratelli romeni!”* Mai târziu au făcut trageri la țintă cu cartușe veritabile. Acum, instrucția lor era terminată și așteptau cu înfrigurare plecarea în țară. Într-o zi, o bucurie de nedescris a izbucnit în tot orașul, rachete colorate zburau în aer, oamenii pe străzi numai zâmbete. S-a terminat războiul! Câteva zile mai târziu li s-a dat hrana rece pe trei zile, apoi au plecat în formație, pe plutoane, la gară, unde îi aștepta un tren special să-i ducă la București. Bucureștiul era proaspăt eliberat de trupele de ocupație germane. Populația civilă i-a primit cu multă căldură. De la gară au fost duși din nou într-o cazarmă goală. Trupa care trebuia să o ocupe făcea serviciu de ordine în Basarabia. La început credeau că vor fi trimiși și ei acolo, lucrurile erau limpezite acum; dar un alt focar comunist izbucnise în Ungaria: Comunistul BELA KHUN cu armata lui improvizată pusese stăpânire pe Ungaria și acum amenința România. Generalul Moșoiu cu armata lui, a dat ureș asupra armatelor lui Bela Khun și acestea s-au risipit ca fumul. Armata română era acum stăpână pe Budapesta, dar comuniștii (unguri) din Transilvania încercau tot felul de

diversiuni ca să destabilizeze spatele armatei române din Ungaria. Voluntarii din Italia au fost trimişi în Transilvania ca să mențină ordinea. Uncheşul Gheorghe cu compania lui au ajuns la Oradea. Bătăile între unguri şi români erau la ordinea zilei. Voluntarii patrulau pe străzi şi dacă se întâmpla vre-un scandal aveau grijă să potolească spiritele arestând pe scandalagii şi predându-i poliției, care avea grijă de restul problemei.

Când armata română de la Budapesta s-a întors în țară, unitățile de voluntari au fost lăsate să plece pe la vetrele lor.

La data când ne povestea toate acestea, uncheşul Gheorghe era om însurat şi avea şi un copil pe Anița, prietena de joacă a noastră, a lui Ionică şi a mea.

În anul acela fusese o vară secetoasă şi mâlul adus de pâraiele din primăvară, se transformase într-un praf gros de un deget care acoperea prundişul de pe drum. Într-o zi am ieşit la joacă pe deluț. În drum Anița aduna cu mâinile praful de pe drum, lua în pumni cât putea cuprinde şi-l zvârlea în sus:

- *„Buuum!”* Colbul umplea văzduhul întocmai ca în povestirile de război ale lui uncheşul Gheorghe, apoi cădea înapoi pe capul Aniței care avea acum deasupra cosițelor o căciuliță cu moțul într-o parte, iar sub nas două dâre de noroi gata să se împreune ca o mustăcioară cum era la modă pe atunci. Anița avea într-adevăr o înfățişare războinică. Într-o astfel de împrejurare, cum aş fi putut să nu intru şi eu în război? Am căutat un loc unde stratul de colb era mai gros şi acum *„Buuum!”*, Anița, *„Buuum! ”* şi eu, *„Buuum!”* Anița, *„Buuum!”* şi eu. La un moment dat, Anița a încetat bombardamentul, dar aduna de zor praf de pe o arie tot mai întinsă a drumului şi acum avea o grămadă de două ori mai mare şi o tot moşmolea şi o aranja. Mirat de comportarea ciudată a Aniței m-am dus la ea să văd ce face. Când priveam la grămada ei de praf, dintr-o dată Anița *„Buum!”* Am simțit că nu mai pot respira, apoi pământul de sub picioarele mele s-a aplecat într-o parte iar partea cealaltă s-a ridicat în sus; am simțit că spatele şi capul au făcut contact cu drumul. Anița a început să țipe speriată de *„moartea mea”*. La țipetele ei au sărit din casă mama ei şi mama mea. Mama a intuit repede situația, m-a luat la subțioara ei stângă cu fața în jos şi cu dreapta mi-a tras câteva palme zdravene la ceafă, dopul de noroi a sărit din gât şi am început să horcăi respirând. Lângă fântână, mama avea un ciubăr mare umplut cu apă ca să se încălzească la soare pentru albitul pânzei.

Mama m-a băgat cu capul în ciubăr şi m-a spălat bine pe cap, apoi nasul şi urechile. Mi-a adus apă de băut din casă şi m-a pus să fac gargară şi să vărs apa noroioasă ce ieşea din gât. M-a spălat apoi pe tot trupul şi mi-a schimbat cămaşa plină de praf şi de noroi. Până la urmă lucrurile au început

să intre în normal, dar tuşeam şi expectoram numai noroi. A doua zi cine credeți că se juca pe deluț?

De data asta însă nu mai era vorba de război. Ajunsesem la convingerea că pacea e cea mai bună. Amândoi şi Anița şi eu învățasem ceva din toată întâmplarea.

VISURI PREVESTITOARE

De la o anumită vreme am început să am în timpul somnului nişte vise ciudate, uneori chiar fioroase. Mai întâi am avut un vis cu Maica Domnului. Se făcea că ea se desprinsese din icoană şi acum sta plutind în aer în mijlocul camerei. Mi-am făcut cruce şi o rugam să se aşeze înapoi în icoană că eu am să fiu cuminte, dar ea mă dojenea cu un fel de supărare de ce nu mă țin mai tare în credință şi mă las cuprins de îndoieli.

După multe rugăminți, fără să văd imediat un rezultat, m-am trezit. Acum Maica Domnului era iar în icoană. Visul acesta aveam să-l uit pentru o vreme, dar peste ani şi ani, când a venit armata sovietică şi a ocupat pentru prima dată regiunea noastră, Bucovina de Nord, a trebuit să mi-l aduc aminte.

În altă noapte am văzut în vis un urs uriaş ce venea zburând pe sus, purtat de o vijelie de vânt turbat. Venea de la răsărit şi scotea din gâtlej un fel de urlet fioros de fiară flămândă. M-am trezit țipând. Mama m-a întrebat ce s-a întâmplat de am țipat în vis. I-am spus:

- Vine ursul de la răsărit zburând pe sus şi vrea să mă mânânce!

Mama a încercat să mă liniştească spunându-mi că ursul nu vine în sat, el stă numai în pădure şi nu poate zbura că nu are aripi ca păsările, dar eu tot nu puteam să mă linişteso şi tremuram din tot corpul de frică. URSS-ul a venit altfel de cum l-am văzut în vis, dar tot aşa de fioros.

Altădată am visat că mergeam la fântână şi acolo îmi luam nişte unelte de săpat: o covățică, o sapă şi un târnăcop cu care mă urcam în găleata fântânii şi aceasta începea să se coboare cu mine în adânc, dar nu ajungeam la apă ci la o galerie sub pământ pe care mergem mai departe undeva la un loc de lucru. Aveam să-mi văd visul tradus în realitate când am fost dus să lucrez în mina de plumb.

Când în dimineața aceea i-am spus mamei visul meu cu coborârea în fântână, mama s-a speriat aşa de tare că nu mă mai lăsa să mă joc pe lângă fântână.

Dar cel mai grozav dintre toate visele a fost acela cu BALAURUL ROŞU. Se făcea că eram undeva lângă o fântână cu ghizduri de piatră, într-

un loc cunoscut mie, pe unde mă jucam cu alţi copii, numai fântâna nu exista pe atunci. Acum însă eram conştient că în fântâna aceasta era sălaşul balaurului cel cu nouă capete şi vedeam cum vine dinspre sat convoiul cu domniţa care avea să fie mâncată de balaur. Domniţa era frumoasă tare şi tot poporul care o însoţea plângea de mila ei, şi plângeam şi eu. Dar iată cum stăteam eu aşa aproape de fântână, numai că aud apa clocotind ca şi cum ar fi fiert de suflarea de foc otrăvită a fiarei. Şi ea se apropia să iasă afară să-şi înhaţe prada dar până să ajungă convoiul eu mă aflam acolo, mai aproape. Îl auzeam zgâriind pietrele cu ghearele, căţărându-se în sus şi-i simţeam răsuflarea otrăvită, de foc şi pucioasă, gâlgâind prin apă. M-a apucat o groază cumplită şi voiam să fug, să fug cât mai repede de-acolo dar nu putem căci picioarele îmi erau fixate, parcă mi-erau înfipte în pământ şi nu puteam să le smulg şi nu le puteam mişca din loc. Disperarea mea era mare şi creştea clipă de clipă căci fiara se apropia tot mai mult. Am încercat să strig după ajutor, dar groaza îmi amuţise glasul şi nu mi se auzea decât un geamăt de neputinţă. M-am trezit pentru o clipă transpirat tot şi tremurând de zbucium. Dar am adormit iar şi visul a continuat mai departe. Acum eram într-un alt loc, doar puţin mai departe de fântână. O vedeam şi vedeam şi convoiul care era acum foarte aproape. Tocmai acolo lângă mine pe pajişte dormea Făt Frumos cu paloşul lui mare aşezat pe iarbă alături de el. M-am repezit la el: *„Făt Frumos, Făt Frumos, scoală repede că balaurul iese să o mănânce pe domniţă!”* Zadarnic! Făt Frumos sforăia mai departe şi nu se scula ca să se lupte cu balaurul!

Dar aici era paloşul acela fermecat! Am pus mâna ca să-l ridic dar nici n-am putut să-l clintesc măcar. Am ridicat ochii în sus să mă rog lui Dumnezeu pentru ajutor. Acolo era Maica Domnului aşa cum apărea şi în icoana din casă, dar într-o întrupare mai transparentă, ca formată din culorile curcubeului. I-am auzit glasul, ca un cântec sublim care îmi liniştea sufletul.

- Nu te necăji copile! Lasă paloşul în pace. Eşti prea slab ca să-l poţi ridica. Şi-apoi acesta nu-i paloşul fermecat şi nici cel ce doarme pe iarbă nu-i Făt Frumos. El e un zmeu, şi e tatăl balaurului şi n-are să-i facă rău niciodată copilului lui, că doar el îi dă de mâncare! Nici pe domniţă n-o poţi ajuta mai mult, ea a fost înghiţită bucăţi-bucăţele, aşa cum a mâncat mâţa păsărica cea frumoasă şi acum balaurul doarme în culcuşul său. Numai balaurul e mulţumit, dar lumea e în durere!

Tu fii cuminte şi fii tare în credinţă că eu te voi ajuta.

Maica Domnului s-a ridicat în slăvi,şi s-a topit în albastrul cerului. Eu continuam să plâng şi să gem neputincios. Atunci m-am trezit zguduit cu putere: *„Trezeşte-te măi copile! De ce gemi aşa de speriat? Ce ai?”* Mama mă luase în braţe şi mă scutura.

- Balaurul roşu cel cu nouă capete a mâncat-o pe domniţă şi era gata să mă mănânce şi pe mine, iar Făt Frumos dormea fără grijă!

- Linişteşte-te! Balaurii au murit cu toţii. Dumnezeu i-a distrus că prea erau răi! Acum nu mai sunt balauri nicăieri pe pământ.

De atunci mama nu ne-a mai spus poveşti căci se temea să nu ne producă alte coşmaruri în somn. Ea nu ştia şi nici măcar nu putea să-şi închipuie că aceste vise nu erau decât prevestiri despre ceea ce avea să se întâmple mai târziu în viaţă.

COCU

Într-o Duminecă vine Florica lui Chirliuc la mama şi-i cere voie să mă ia şi pe mine la şcoală, unde directorul cel nou organizează o petrecere populară ca să adune bani pentru îngrădirea proprietăţii şcolii şi pentru repararea clădirii principale. Mama s-a învoit şi am mers cu Florica la şcoală. Şcoala era lângă casa bunicii din deal şi acolo era muzică mare cu trompete, clarinete şi tobe, flăcăii şi fetele jucau de tremura pământul sub picioarele lor. La un moment dat muzica a tăcut şi un domn tânăr, înalt, blond, cu ochelari *„pince nez”* s-a suit pe platforma muzicii să vorbească mulţimii:

- Oameni buni. Eu sunt noul director al şcolii din satul dumneavoastră şi mă numesc Florintie Pitpinescu. Am fost trimis aici de Inspectoratul Şcolar să conduc treburile acestei şcoli. Să nu mă luaţi drept un străin. Am şi eu copii şi copiii mei vor învăţa în această şcoală împreună cu copiii voştri!

Lângă el au apărut o doamnă tânără înaltă şi brunetă, un băiat cam de vârsta mea şi o fetiţă într-un cărucior de copii ca la oraş, şi domnul a continuat: *„Să punem dar mână de la mână şi umăr lângă umăr pentru îngrijirea acestei şcoli şi, pentru început, să adunăm banii care ne trebuiesc ca să reparăm clădirea şi să împrejmuim cu gard de scândură proprietatea şcolii. Scândurile le vom primi fără plată ca dar de la statul român, dar noi trebuie să cumpărăm furcile de stejar pentru gard. Pentru darul primit să ridicăm gândurile noastre cu recunoştinţă pentru regele nostru şi să strigăm din tot sufletul Trăiască Majestatea Sa Regele!”* Şi mulţimea a strigat într-un glas: *„Trăiască, trăiască, trăiască!”* Muzica a început să cânte, iar directorul şi doamna lui s-au aşezat la o masă şi adunau darul de bani de la oameni.

Deodată ne-am pomenit cu băiatul directorului în mijlocul grupului de copii în care eram şi eu. *„Hai să vedem cine aleargă mai repede!”* O provocare ca asta nu putea să rămână fără răspuns. Ne-am prezentat vre-o 5-6 băieţi. Pentru fete nu era încă moda să participe la întreceri sportive cu

băieţii. Ne-am dus ceva mai departe, pe toloacă, unde nu era prea multă circulaţie şi am însemnat linia de plecare şi linia de sosire, distanţa fiind măsurată bineînţeles cu pasul, în total o sută de paşi. Băiatul directorului ne-a explicat regulile întrecerii: ne aşezam toţi cu vârful piciorului drept la linia de plecare, iar piciorul stâng un pas mai înapoi, comanda: *„Pe locuri! Fiţi gata! apoi foc! Nimeni nu porneşte decât la comanda foc! Nimeni n-are voie să îmbrâncească pe vecinul său sau să încerce cumva să-l împiedice de a alerga liber."* Tot el a dat comanda şi la cuvântul *„foc!"* am rupt-o cu toţii la fugă. El era printre noi. Fugea bine. Avea picioarele un pic mai lungi ca ale noastre, semăna cu părinţii lui. Pentru cât înainta el din patru paşi noi trebuia să facem cinci. La un timp, câţiva din cei ce s-au văzut depăşiţi s-au lăsat de întrecere şi s-au dat la o parte. Eu m-am ambiţionat şi mă ţineam aproape pe urmele lui. Am ajuns la linia de sosire, el primul eu al doilea şi Petrică Budnic al treilea. Ceilalţi s-au lăsat păgubaşi. Gâfâiam cu toţii. După ce ne-am recăpătat respiraţia băiatul directorului ne-a zis:

– Îmi pare bine că v-aţi ţinut până la sfârşit. De-acum voi veţi fi prietenii mei. Pe mine mă cheamă Octavian, dar acasă toţi îmi zic Cocu şi voi să-mi spuneţi la fel!

Ne-am jucat apoi împreună toată ziua până s-a terminat petrecerea şi au început să vină din oraş domni şi domnişoare pentru balul ce avea să urmeze în timpul nopţii. M-am întors acasă cu Florica bucuros că mai legasem o prietenie. De fapt prietenia lui Cocu a fost cea mai mare şi mai sinceră prietenie pe care am avut-o în toată viaţa mea.

ŞCOALA

Casele din satul cotenilor erau case modeste ţărăneşti, cu două camere şi o tindă şi cu pământ pe jos, foarte rar cu podele de scândură. Unele case erau acoperite cu paie, altele cu draniţă şi mai rar cu ţiglă sau tablă galvanizată. La data acestei povestiri biserică nu exista încă. Singura construcţie mai deosebită era şcoala primară. Da, dar şcoala era una cu care se mândrea tot satul, că nicăieri de jur împrejur nu mai era o şcoală frumoasă ca aceasta. Ea consta, de fapt, din două corpuri de clădire lipite una de alta; clădirea veche numai cu parter şi acoperită cu draniţă, în care se adăpostea apartamentul directorului şi atelierul de tâmplărie unde făceau lucrul de mână băieţii cei mari şi clădirea cea nouă, cu parter şi etaj şi cuprindea patru săli de clasă şi o pivniţă în care se depozitau lemnele pentru încălzitul şcolii în timpul iernii. Sălile de clasă erau două la parter şi două la etaj. Din acestea din urmă, numai una servea drept sală de învăţământ, cealaltă era cancelaria

direcţiunii şi locul de depozitare a materialelor de învăţământ, hărţi, tablouri, cataloage şi un aparat cinematografic pe bandă îngustă cu care directorul, în timpul vacanţelor prezenta de câteva ori pe an câte un film interesant pentru toţi cetăţenii satului.

Dincolo de drumul principal era o toloacă (teren liber neîngrădit, acoperit cu iarbă) întinsă de-ţi lua cam un sfert de oră să o parcurgi cu piciorul de la un capăt la altul şi cuprindea cam un sfert din spaţiul din centrul satului în care se întâlneau toate drumurile din toate părţile.

Mai spre răsărit de această toloacă, dincolo de poarta Jităriei, mai era o altă toloacă şi mai mare decât aceea din centrul satului, care cu diferite întortocheri trecând peste şosea şi peste calea ferată, se întindea până la malul Prutului unde umblau morile de apă care măcinau porumbul satului.

Sătenii erau mândri de şcoala lor. Mai târziu s-a construit şi biserica pe toloaca din faţa şcolii, un motiv în plus de mândrie pentru ei. Şcoala avea cinci posturi de învăţători, câte unul pentru clasele întâia până la a patra şi numai unul pentru cursul superior (directorul).

La data când am fost şi eu şcolar, corpul învăţătorilor era compus din doi bărbaţi şi trei femei. Bărbaţii erau: directorul Florintie Pitpinescu şi învăţătorul Ilie Axani. Femeile erau: soţia directorului, soţia învăţătorului Axani şi încă o doamnă sau domnişoară venită din afara satului, care aproape întotdeauna stătea în gazdă la bunica din deal, care avea casa cea mare destul de spaţioasă şi curată şi mai avea un mare avantaj, casa, era vecină cu şcoala primară.

Fiecare din aceşti învăţători avea un dar special. Directorul era un povestitor fără pereche şi ştia o mulţime de lucruri interesante. Domnul Axani făcuse facultatea de litere, dar îmbolnăvindu-se de plămâni a preferat să se întoarcă în satul natal şi să se facă învăţător. Avea un dar special de a explica gramatica şi de a trezi interesul copiilor pentru lectură şi în acest scop folosea de la bun început Amintirile din Copilărie ale lui Ion Creangă pe care noi şcolarii ajunsesem să le cunoaştem aproape pe de rost. Îmi aduc aminte că, la o inspecţie pe care a avut-o el, inspectorul i-a cerut unui şcolar să citească pasajul despre umblatul copiilor de Bobotează cu preotul satului. Şcolarul a citit din carte câteva propoziţiuni, apoi a lăsat cartea jos şi uitându-se la inspector a recitat restul povestirii pe de rost cu atâta acurateţă şi vioiciune în glas că inspectorul a rămas uimit. Doamna Pitpinescu, soţia directorului, avea o figură distinsă cu faţa albă şi cu trăsături fine şi părul negru ca pana corbului, semăna cu doamna Despina al lui Neagoe Basarab şi era foarte talentată la explicarea aritmeticii. Noţiunile despre fracţiile ordinare pe care le-am primit de la ea mi-au rămas în minte pentru toată viaţa. Doamna Axani era o excelentă instructoare pentru cusături.

Erau trei sărbători peste an pe care le așteptam cu multă emoție căci aduceau cu ele un suflu nou: Crăciunul cu colindele, Paştile cu ciocnitul ouălelor şi Dumineca Rusaliilor, hramul bisericii din sat cu musafiri veniți de prin toate satele vecine şi chiar mai de departe, dar noi copiii mai mici mai aveam una, a patra, tot aşa de mare ca celelalte: Sfântul Petru când se ținea serbarea sfârşitului de an şcolar.

Toți locuitorii satului veneau atunci la şcoală ca să audă cuvântarea directorului despre rezultatele obținute de fiecare şcolar şi să admire apoi expoziția cu lucruri de mână, în care fiecare din ei avea expus câte ceva. Fetele aveau expuse cusături de la cele mai simple până la ii cusute cu ațe colorate pe pânză subțire de aproape că-ți vedeai degetele prin ele. Băieții de prin clasele întâia până la a treia aveau expuse împletituri din diferite materiale, clasa întâia din hârtie, iar clasa a doua împletituri din răchită, clasa a treia pălării din paie. Băieții de la a patra în sus expuneau lucrări făcute din lemn: cociorve, cozi de unelte, greble, vârtelnițe şi jucării, cărucioare cu două roți care aveau deasupra o căsuță ce se învârtea în jurul unui ax vertical când împingeai căruciorul, altele aveau o păsărică din lemn care începea să bată din aripi, îndată ce se punea căruciorul în mişcare. Mai era o scândurică pătrată pe care erau fixate patru păsărele din lemn legate cu câte o sforicică, cele patru sforicele se legau de o bucată de lemn aşezată sub platformă. Când mişcai platforma în plan orizontal, păsărelele începeau să se aplece pe rând ciugulind parcă o hrană ce s-ar afla pe platformă. Mai erau avioane, automobile şi alte jucării reproduse la scară cu aşa măiestrie de-ți părea că sunt puii unor maşini adevărate. După ce ne delectam ochii cu toate minunile acestea, urma serbarea propriu zisă cu cântece, dansuri, recitări şi în cele din urmă o piesă de teatru sătesc interpretată de şcolarii din cursul superior, elevii directorului. Ziua aceasta ne imprima în minte imagini de neuitat şi dorința ca să ajungem şi noi să facem lucruri din acelea ce le-au făcut copiii mai mari ca noi.

Mai erau în cartea de citire nişte poze luate de pe columna lui Traian din Roma. Domnul învățător ne povestea luptele din vremea de demult, dintre romani şi daci şi cât de vitejeşte s-au luptat dacii până când au fost învinşi; cum Traian se mândrea şi spunea: *„Eu chiar şi pe daci i-am învins!"* şi domnul Axani ne-a arătat pe poză, care erau dacii şi care erau romanii şi care moment al luptei era arătat acolo.

Ne uitam plini de mirare la chipurile şi hainele dacilor, parcă erau oameni din satul nostru şi după chip şi după straie. Începeam să le găsim asemănări: *„Uite-l pe Ilie Drobotă, uite-l pe Ionică Bujniță, uite-l pe Petrea lui Frâncu, uite-l pe Ilie Leahul, uite-l pe Tinuță Samson"* şi la toți cei din carte le găseam asemănare cu cineva din sat. Dar uneori îl asemănam pe câte

unul din ei cu doi dintre sătenii noştri şi nu ştiam pentru care să ne decidem. Cu cât ne uitam mai mult în carte, cu atât admirația noastră pentru ei creştea şi straiul lor ne era tot mai scump. Dar şi oamenii noştri făceau mare caz de deosebirea între hainele lor şi acelea ale orăşenilor, mai grele şi mai întunecate, pe care ei le numeau *„lenci"*.

Străinii care veneau în sat îmbrăcați în lenci veneau să-i înşele pe săteni cu băuturi care le întunecau mintea şi-i duceau la sărăcie. Alții care veneau din partea conducerii, „hoherii", veneau numai să dea noi ordine şi să-i pedepsească pe cei ce nu le respectau. De aceea când era de făcut câte o treabă de interes obştesc şi sătenii vedeau pe câte unul dintre ei că se sustrage de la lucru şi nu face decât observații celorlalți îl apostrofau:

- Dar tu de ce stai deoparte şi numai dai ordine? Pune mâna şi tu la treabă! Ce tu eşti mare leancă?

Doctorul Ion Nandriş în monografia sa *„SATUL NOSTRU MAHALA DIN BUCOVINA"* ne vorbeşte despre un pictor care o viață întreagă a fost vrăjit de chipul oamenilor din acest sat. Pictorul George LÖwendal, căci de el este vorba, a apărut în Cernăuți prin anul 1918, la sfârşitul primului război mondial, venind de undeva din Nordul Europei şi chiar din primele zile a fost atras de chipurile acestor țărani. Şi aşa a căutat prin toate satele din Bucovina chipuri reprezentative pe care să le picteze. Aceşti oameni şi peisajele Bucovinei i-au fost subiectele preferate în toată viața sa de pictor.

Printre portretele sale se află şi unii țărani din satul nostru. În anexa a noua redăm picturile pe care ni le prezintă doctorul Ion Nandriş în monografia sa.

Înaintea de venirea pictorului George LÖwendal am mai avut un musafir de seamă, care şi-a exprimat admirația pentru Bucovina; poetul Vasile Alecsandri, care ne-a cântat provincia în versuri de neuitat.

„Dulce Bucovină,	Cu trei alte flori,
Veselă grădină,	A tale surori !
Cu pomi roditori	Ele către tine
Şi mândri feciori !	Privesc cu suspine
....	Şi tu le zâmbeşti
Tu, ce eşti o floare	Cu zâmbiri cereşti.
Căzută din soare,	..............................."

(citat din poezia *„Bucovina"* ediția BBT, 1977)

Dar toate aceste comori de frumusețe sunt astăzi pe cale de dispariție. Portul național a dispărut. Sătenii se îmbracă în „lenci". O bună parte din cei de atunci au murit în ghețurile Siberiei.

DOMNUL SUPRIOR

Domnul Florintie Pitpinescu a devenit repede o figură populară în sat. În fiecare duminică sau zi de sărbătoare oamenii se adunau în fața clădirii, care servea ca locaș al primăriei și al bibliotecii satului, ca să mai stea de vorbă și să mai afle vești de prin ziarele care veneau la bibliotecă. Noul director era totdeauna printre ei. În zilele de vară îi vedeai adunați roată afară, în jurul unui individ cu un cap mai înalt decât cei din jurul lui, ascultând cu gurile căscate la povestirile și snoavele pe care le spunea el. Părea într-adevăr ca o barză coborâtă în mijlocul puilor ei căutând să le împartă la toți hrana adusă. Din când în când vedeai scăpărând câte o rază de lumină reflectată de ochelarii care i se clătinau la orice mișcare a capului, apoi izbucnea câte un *„Hă - hă - hă - hă - hă!"* interminabil și ceata părea a se împrăștia, pentru un moment doar, căci iar se aduna ciotcă în jurul lui, pentru altă poveste sau altă snoavă. Oamenii îi ziceau *„domnul suprior"*, adică învățător de grad superior cum a fost pe vremea Austriei un alt director al școlii, cu numele Struț, renumit mai ales pentru severitatea cu care își trata școlarii dar și pe părinții lor.

Noul *„suprior"* era însă cu totul altfel, era omul care revărsa cunoștințele nu numai asupra copiilor, ci asupra întregului sat. În timpul zilelor de lucru era mereu ocupat cu școala și cu gospodăria, avea în grajd o vacă de rasă, iar mai târziu și un cal pentru trăsură. Curtea îi era plină de găini de rasă aduse de la Camera Agricolă *„de la Cultură"*.

Printre snoave și povești directorul, le mai strecura ascultătorilor săi și cunoștințe practice: cum să-și îngrijească animalele și păsările și despre avantajele animalelor de rasă. În curând satul s-a umplut de găini albe Leghorn și brune Rhode-Island. Rasa Brahmaputra a avut și ea oarecare succes, dar mai limitat. Nici câinele directorului nu era unul obișnuit, Dida era o cățea lup și directorul avea grijă ca și cățeii ei să fie de rasă pură și în câțiva ani au început să apară în sat tot mai mulți câini lup. Directorul vindea cățeii oamenilor care îi căutau. Rasa câinilor din sat a început să se schimbe cu timpul dar asta și spre dezavantajul directorului care uneori venea noaptea pe jos din oraș și câinii aceștia care se mai dezlegau în timpul nopții îl atacau pe drum, ambiționându-se nici mai mult nici mai puțin să-i schimbe croiala pantalonilor. Directorul scotea pistolul din buzunar și trăgea câte un foc pe deasupra lor și cât ai clipi din ochi haita se făcea nevăzută.

Admirația sătenilor pentru directorul lor creștea pe măsură ce trecea timpul. Într-o zi l-am auzit pe Cozma Bujniță zicând: *„Grozav om, supriorul acesta al nostru. La dânsul toate sunt de la „Cultură" până și doamna și copiii!"* Școala noastră mai avea un lucru deosebit: un aparat de cinematograf cu bandă îngustă. Cum satul n-avea electricitate, curentul necesar pentru mișcarea și proiectarea filmului se producea prin forță umană cu ajutorul unui mic dinam construit anume. Manivela acestui dinam trebuia învârtită cu o mișcare cât se poate de constantă în tot timpul proiectării filmului și cerea și oarecare forță și directorul își avea omul lui care nu l-a făcut de râs niciodată, Constantin Micu, fiul fostului fierar din sat, rămas orfan de tată pe la sfârșitul războiului, tocmai când Constantin începuse a-l ajuta la lucru. Mama lui fiind săracă l-a dat să lucreze la noul fierar venit în sat, un polonez cu numele de Zuniu Clucețchi. Munca la baros în anii de dezvoltare a trupului i-au dat acestui tânăr o putere deosebită și domnul Pitpinescu știa acest lucru căci îl avuse elev în ultimii doi ani de școală. De aceea îl plătea pentru durata unui film cu 20 de lei, echivalentul unei zile întregi de lucru la sapă sau la coasă. Directorul aducea filme speciale pe bandă îngustă și le proiecta în sala de la etaj a școlii, unde era și cancelaria lui. Intrarea era un leu de persoană, dar cine n-avea leul putea să aducă și un ou proaspăt și era admis la spectacol. În felul acesta se realiza un venit în plus pentru cheltuielile școlii.

În curând, un alt proiect avea să înceapă: fiecare copil de școală trebuia să strângă semințele de la fructele pe care le mânca în timpul verii. Semințele de mere și pere se adunau separat în cutii goale de chibrituri. O cutie de chibrituri plină cu semințe se plătea cu un leu. Sâmburii de prună se socoteau 30 de bucăți la leu, cele de vișine și cireșe 40 de bucăți la leu. În felul acesta s-a adunat o cantitate frumoasă de semințe.

Casa cea de pe toloacă, în care se afla biroul primăriei și Casa de citire *„Principesa Elena"*, avea în spate un teren ca o grădină, cam de vreo cincisprezece prăjini pătrate, și grădina aceea era necultivată.

În toamnă, directorul a obținut aprobare de la primărie să folosească terenul pentru lecții de practică agricolă. Într-o zi, directorul a cerut copiilor de la clasa a cincea în sus să aducă fiecare de-acasă un hârleț sau o greblă. Copiii cei mari au săpat pământul cu hârlețele, apoi au format niște straturi lungi unde au fărâmițat pământul cu greblele, până l-au mărunțit de tot, în urma lor, copiii mai mici au înfipt semințele în pământ la intervale regulate, după indicațiile directorului. Fiecare soi de sământă într-un strat separat. După însămânțare, cei mari au netezit bine pământul cu dosul hârlețelor, ca să se taseze în jurul semințelor.

În vara următoare au început să se vadă rezultatele. Şiruri de pomişori tineri au răsărit din seminţele semănate. După vre-o trei ani, când pomişorii erau bine dezvoltaţi, directorul a început lecţii practice de altoit. Lecţiile teoretice au început încă din martie cu beţe de răchită. Când seva a început să circule în pomi, fiecare şcolar din cursul superior, trebuia să-şi demonstreze priceperea în arta altoitului pe câte un pomişor din fiecare specie. Mlădiţele pentru altoit şi le culegea fiecare din soiul care îi plăcea lui mai mult. Modul de recoltare era cel indicat de director. Când pomişorii legau primele roade, li se legau câte o bucăţică de draniţă netezită frumos pe care se scria ce fel de fructe a făcut şi în primăvara următoare era pus de vânzare şi era vândut de preferinţă elevului care îl altoise pe un preţ de 3-4 lei după calitatea fructelor şi vigurozitatea pomişorului şi era plantat în pomătul viitorului gospodar.

Avea directorul câţiva elevi din primii lui ani de serviciu în satul nostru, de care era foarte mândru şi pe care ni-i da de bun exemplu şi nouă generaţiilor care am urmat. Îmi amintesc de doi dintre ei. Gheorghe Rusoi locuia departe de şcoală, lângă şosea sub dealul de la Arini. Avea de mers până la şcoală o distanţă de un kilometru şi jumătate pe ploaie, pe viscol şi pe ger, dar niciodată nu întârzia şi era foarte bun la citit, la socoteli şi la lucrări practice. Celălalt era Ilie Drobotă, fiul agentului veterinar al satului, Gheorghiţă Drobotă, un ţăran priceput la vindecarea vitelor bolnave. Cunoştea repede când o vacă sau o oaie e bolnavă de sânge sau de gălbează şi ştia cum să le vindece. De asemeni ştia bolile şi leacurile cailor, ale porcilor şi ale păsărilor domestice. El era fratele mai tânăr al lui Iluţă a lui Salamac, vecinul nostru, de aceea mulţi îl cunoşteau şi sub numele de Gheorghiţă a lui Salamac, iar pe fiul său Ilie tot satul îl ştia de *„Iluţă a lui Gheorghiţă"* şi era un copil mândru în toate cele ale şcolii şi directorul se fălea cu el. Pe Ştefan al Ioanei, care căpătase de undeva o vioară, directorul l-a învăţat să cânte cu ea şi la toate serbările şcolare Ştefan era lăutarul care cânta pentru dansurile şcolarilor. Satul a mai avut şi alţi elevi străluciţi care însă au plecat din vreme la şcoală la Cernăuţi şi directorul nu i-a avut ca elevi ai săi. Aşa a fost Dumitru Axani, Ilie Antonescu cunoscut în sat sub numele de Iluţă a lui Pintilei a Lenchii, Florică Costan şi Nicu Trebici. Din aceştia, Dumitru Axani a devenit preot într-o comună vecină, Ilie Antonescu a murit de meningită înainte de a termina teologia, Florică Costan a murit eroic pe frontul de răsărit şi Nicu Trebici s-a întors şi a slujit satul ca învăţător.

SĂRBĂTORILE DE IARNĂ

Viaţa satului este strâns legată de anotimpuri, în timpul cald când pământul este dezgheţat, munca câmpului domină viaţa omului, cu excepţia sărbătorilor bisericeşti.

Iarna activitatea omului este mai redusă: mai cară gunoiul cu sania la câmp, mai îşi drege uneltele de care va avea nevoie în timpul verii sau merge câteva zile la tăiat de pădure…

Odată cu începutul postului Crăciunului, încep pregătirile pentru sărbători: se duc sacii de grâu şi de porumb la moară, se pregăteşte făina pentru plăcinte şi pentru colaci. Se duc seminţele de bostan şi de floarea soarelui la oloiniţă şi se face uleiul pentru mâncărurile de post, iar ceva mai târziu, pe la mijlocul postului, seara, se face alesul grâului pentru fiert care nu trebuie să lipsească de la nici o masă începând de la ajunul Crăciunului şi până la 7 ianuarie, ziua de Sfântul Ion.

În ajunul Crăciunului, preotul umbla cu icoana Naşterii Domnului, iar gospodinele îl primeau cu masa încărcată cu 12 feluri de mâncare de post, din care bine înţeles grâul fiert nu trebuia să lipsească.

În ajunul Crăciunului, grâul fiert se subţia cu un pic de apă, se îndulcea cu zahăr sau cu miere şi i se adauga miez de nucă şi mac. De Crăciun şi în celelalte zile de sărbătoare, în loc de apă se subţia cu lapte.

În noaptea de 24 spre 25 decembrie se umbla cu colinda.

Când eram mai mici mergeam doar pe la vecinii noştri şi la bunica din deal. Atunci când am împlinit 7 ani şi fratele meu 5, mama ne-a lăsat să mergem şi pe la celelalte neamuri mai de departe, însoţiţi de uncheşul Ionică.

Noaptea aceea n-am s-o mai uit niciodată.

În ziua aceea de ajun, încă de dimineaţă, s-a ridicat de la Prut o ceaţă groasă de nu vedeai omul la un pas înaintea ta şi ceaţa asta s-a revărsat peste tot satul şi a ţinut toată ziua şi a îmbrăcat toţi pomii, toate gardurile şi toate buruienele cu o haină albă de chiciură ca un strai de sărbătoare.

Spre noapte, când temperatura a mai scăzut, ceaţa a dispărut şi a apărut în schimb un cer limpede şi plin de stele, cu o lună luminoasă şi frumoasă ca chipul unei domniţe din poveşti.

Şi am pornit toţi trei, uncheşul Ionică - un bărbat - şi noi - doi copii, două mogâldeţe cu traista după gât, mai, mai să ne ajungă până la pământ.

Dar noi copiii aveam o datorie mare acum: ca să vestim creştinilor că azi e ziua naşterii Domnului, căci fără colindători cum vor şti ei însemnătatea acestei zile?

Și am început ca întotdeauna. Mai întâi de la vecinii casei noastre și apoi ne-am îndepărtat, puțin câte puțin, de la un neam la altul, din aproape în aproape. Vedeam atunci cât de mulți oameni din sat sunt neamuri cu noi.

Ne apropiam de geamul luminat al casei și cântam frumos colinda, iar uncheșul Ionică stătea în spatele nostru să nu vină vreun câine și să ne muște. De altfel în noaptea aceea toți câinii erau bine legați ca să nu-i sperie pe copiii care vin cu colinda.

Cam pe la ora zece am ajuns în vale, la marginea satului, unde locuia moș Ilie Leahul, un frate mai tânăr al bunicului nostru Condrea, și, după ce am colindat afară la geam, moșul ne-a chemat în casă să mai colindăm o dată, și ne-a dat colaci și bani și ne-a mai dat și câte o bucățică de fagure de miere, căci moșul avea ștubei (stupi). Și mierea aceea era așa de bună, de parcă ni se tăia respirația când o luam în gură.

Și apoi moș Ilie ne-a zis: *„Tare frumos ați cântat voi! Cum s-ar fi bucurat să vă audă acum și moșul vostru Condrea, Dumnezeu să-l odihnească!”*

Când am ieșit din casă ca să mergem mai departe ne-am oprit o clipă la poartă.

Nu bătea nici un pic de vânt și toată coasta dealului era presărată cu lumini și toată natura strălucea îmbrăcată în alb sub lumina lunii.

În diferite părți ale satului se auzeau colindători, voci de copii și de bărbați și de femei cîntau cântece de mărire lui Dumnezeu și cântecele se împleteau frumos, de parcă satul întreg se legăna ca într-un vis…

Și atunci l-am auzit pe uncheșul Ionică zicând: *„Doamne, cât e de frumos!”*

Am colindat pe la mai multe case și am ajuns pe la bunica Zamfira, soră de-a moșului Condrea. Ne-a chemat și ea să mai colindăm și în casă și cât am cântat noi ea nu s-a mai potolit din plâns: *„Oare voi mai trăi eu să vă mai aud cântând și la anul?”*.

Bunica asta era bolnavă de rac (cancer) și n-a mai apucat altă colindă.

Dar niște oameni, care erau vecini cu ea, au venit la noi și ne-au rugat:

- Hai veniți și la noi să colindați, că avem doi copii mici, unul de doi și unul de patru ani și tare ar vrea ca să vă audă și ei cât de frumos cântați!

Când am ieșit de la vecinii aceia, ne-am întâlnit pe drum cu grupul de irozi al flăcăilor din sat și alt grup de colindători tot cu steaua.

Am ajuns acasă pe la ora 12 noaptea. Mama nu dormea, căci în noaptea aceea de Crăciun nu se prea doarme. Ne-a întrebat pe unde am fost și ce ne-a zis fiecare din neamurile noastre pe care le-am colindat. Și noi i-am povestit totul din fir în păr. Apoi uncheșul Ionică a plecat acasă, iar mama ne-a întrebat din nou:

- Ați colindat pe la toate neamurile, dar acasă nu colidați?
- Cum să nu!

Mama ne-a așezat pe marginea patului, pe unul de-a dreapta și pe altul de-a stânga ei și am început a cânta toți trei.

Și am cântat o dată colinda pentru *„acasă”*, apoi *„hai să cântăm și pentru Moș Crăciun”* și am cântat și Moșului o colindă.

- Și acum hai să cântăm și lui tătuța de departe! Și în timp ce-i cântam lui, am văzut că ochii mamei îi jucau în lacrimi.

CLASA I-a

Într-o zi de duminică, într-o după amiază de vară, mă întorceam de la uncheșul Tinuță unde petrecusem o după amiază foarte frumoasă. Avea uncheșul Tinuță doi băieți, verii mei Ion și Avram, amândoi dezghețați și foarte buni la carte. Toată familia lor, a Samsonilor, era binecunoscută în sat pentru talentul lor de povestitori, de aceea i-au și poreclit *„Drăncăneală”*. Avram tocmai terminase școala primară și pentru rezultatele lui la învățătură a căpătat niște cărți de povești între care Făt Frumos și Gruia lui Novac din care citea cu glas tare la o droaie de vecini mai bătrâni și mai tineri, mai mici și mai mari, care mai de care mai atent la povestire. Mie mi-a plăcut așa de mult povestea aceasta că aproape am uitat să mă întorc acasă. Când Avram s-a oprit din citit, mi-am adus aminte că mama mă va fi așteptând cam nerăbdătoare și am zbughit-o repede pe ușă…

Mergând așa grăbit, după ce am trecut de cea de a doua cotitură a drumului, numai că aud pe cineva că mă strigă dintr-o curte:

- Măi Victore, măi Victore, stăi puțin că vreau să te întreb ceva!

Mă întorc. Era Petre Budnic, prietenul cu care ne întrecusem la fugă împreună cu Cocu.

- Tu când mergi la școală?
- La toamnă, când s-o deschide iar școala. Acum e vacanță.
- Și eu am să merg tot atunci. Dar Cocu?
- Pe Cocu l-am văzut alaltăieri când am fost la bunica. Mi-a spus că și el va merge începând din toamna asta.
- Ce bine-mi pare că vom fi iarăși toți trei împreună!
- Și mie îmi pare bine, Petrică, o să învățăm să citim povești! Acum mă duc, că o să se mânie mama că am stat așa de mult ascultându-l pe Avram care citea din cartea ce a căpătat-o de la școală.

Vacanța a trecut repede și Ziua Crucii, când se făcea slujba de început de an școlar se apropia. Cu două Duminici mai înainte, directorul a înștiințat pe toți părinții, care aveau copii ce împlineau 8 ani, să vie cu ei la școală,

să-i înscrie în clasa I-a. M-a luat mama şi pe mine şi m-a dus la şcoală. Într-o sală de clasă de la parter directorul stătea la o masă cu primarul satului şi cu dl. Axani şi avea pe masă o carte mare în care scria. M-am apropiat, directorul m-a măsurat din priviri, apoi m-a întrebat:

- Cum te cheamă?
- Victor Leahul.
- Câţi ani ai?
- Am împlinit 8 ani în luna Iunie.
- Vrei să vii la şcoală?
- Da.
- Ce ţi-ar plăcea să înveţi?
- Poveşti! A râs puţin directorul apoi mi-a spus:
- O să înveţi tu şi alte lucruri mult mai folositoare, dar şi poveştile sunt bune.

Am plecat acasă bucuros că acest prim contact cu şcoala a decurs bine. Unii din copiii mai mari spuneau că directorul este un om sever şi foarte activ. Cum te vede că nu eşti atent, din doi paşi ajunge de la tablă până în fundul clasei şi te prinde că te joci cu ceva şi nu te lasă nepedepsit. Asta îmi dădea un fel de frică de ce ar putea să mi se întâmple.

De Ziua Crucii ne-am adunat de dimineaţă în faţa şcolii, am fost puşi în rând câte doi şi am pornit pe jos la biserică. Noi copiii din clasa I-a eram în frunte, după noi veneau copiii cei mai mari în ordinea claselor. La biserică s-a făcut slujba obişnuită, iar după aceea o rugăciune pentru noi şcolarii care începeam un an nou de muncă pe tărâmul învăţăturii.

După liturghie, părintele Gheorghe Strejac a ţinut predica obişnuită despre importanţa sărbătorii Înălţării Sfintei Cruci, apoi ni s-a adresat nouă copiilor:

- Începe un nou an şcolar. Puneţi-vă pe învăţătură cu toată râvna. Viitorul vostru, nădejdea părinţilor voştri şi a ţării depinde de felul cum veţi învăţa. Viitorul vă este larg deschis dacă veţi învăţa bine în şcoală. Părinţilor! Trimiteţi-vă copiii voştri la şcolile mai înalte de la oraş. Să nu vă gândiţi că ei nu vor fi în stare să facă faţă greutăţilor şcolii. Copii voştri au o minte mai clară şi mai ascuţită ca a orăşenilor. Uitaţi-vă la copiii lui Dumitru Nandriş. Din cei şase băieţi, cinci au învăţat la facultate, iar acum, băiatul lui cel mai mare e doctor.

Aniţa, sora Nandriş, căsătorită Cudla, a rămas în zona de luptă şi a fost obligată să îndure toate rigorile ocupaţiei sovietice. Zguduitoarea poveste a familiei ei, ce se măsoară cu douazeci de ani de surghiun în Siberia, e povestită în cartea sa intitulată: *„Douăzeci de ani în Siberia"*. Scrisă în limba satului ei, cu un talent nativ ieşit din comun, cartea a fost premiată de

Academia Română cu Premiul *„LUCIAN BLAGA"*, fiind considerată monument de limbă română.

A doua zi când a sunat clopotul din turnul şcolii, mama m-a îmbrăcat curat, mi-a pus după gât trăistuţa în care aveam mâncare pentru pauza mare, două felii de pâine proaspătă unse cu unt şi *„Hai la şcoală!"* Cum am urcat treptele, am dat de doamna Pitpinescu. Întreba pe fiecare şcolar în ce clasă este şi-i îndruma spre uşa respectivă. Am intrat şi eu pe uşa din dreapta după indicaţiile ei. Cum şedeam cu faţa spre clasă, băieţii erau în băncile din dreapta, fetele în stânga. M-am aşezat şi eu în banca a şaptea din dreapta că era mai liberă, dar Cocu m-a văzut. El era în banca întâia, iar în stânga lui era Petrică Budnic. M-a chemat să vin lângă el dar eu nu îndrăzneam şi atunci a venit la mine învăţătoarea cea nouă, domnişoara Ilica şi mi-a spus să vin, să stau cu Cocu în banca întâia. Aşa am început şcoala din prima zi şi am rămas cu el în banca întâi în toţi anii, până a plecat el la şcoală, la Cernăuţi, după ce a terminat clasa a patra primară, dar până atunci am fost mereu nedespărţiţi şi la carte şi la şotii.

În curând am primit abecedarele şi am început cu o-i oi apoi cu o-m om, până am învăţat toate literele şi cele de mână şi cele de tipar.

IARNA CU SĂNIUŢA

Iernile, în părţile noastre erau grele. Foarte rare ori se întâmpla, câte un an, ca să nu avem cel puţin o zi cu un ger de sub -30^0 C şi viscole care să nu ne lase troieniţi în zăpadă până la brâu, dar au fost ierni când troienele au ajuns până la streaşina caselor şi pe alocuri mai mult.

Era un colţ de sat aşezat într-o depresiune imediat după creasta dealului de la miazănoapte numită Găureanca. Acolo viscolele aduceau atâta zăpadă că acoperea casele de se vedeau pe deasupra numai crestele acoperişurilor şi hornurile fumegând, iar oamenii îşi făceau tunel prin troiene ca să poată merge la grajdul vitelor şi la şurile cu nutreţuri. Mai târziu, când bolţile tunelurilor se surpau, oamenii puteau să circule mai uşor prin curte. Din cauza crivăţului toate casele din sat erau orientate cu intrarea către miazăzi, indiferent de ce parte a drumului erau aşezate şi indiferent de ce direcţie avea drumul. Casele întorceau spatele Crivăţului. Peretele de la nord al casei avea o singură ferestruică 25x20 cm, prin care se putea privi afară numai dacă te aflai pe platforma cuptorului. Foarte mulţi gospodari, chiar şi din cei înstăriţi îşi căptuşeau peretele de la nord al casei cu snopi de strujeni de porumb (tulpinile de porumb fără ştiuleţi).

Pentru un copil cum eram eu, iarna îşi avea farmecele ei. Când eram ţinut în casă şi afară ningea, îmi plăcea să stau la fereastră, să privesc jocul

fulgilor de zăpadă. Veneau de sus mulţi, mulţi, într-un zbor coborâtor şi lin parcă ar fi vrut să se oprească în aer. Câte un fulg încerca chiar să se ridice iar în sus şi atunci fulgii din jurul lui se roteau ca o horă, ca după o clipă sau două de joc să se aşeze cu toţii la odihnă în timp ce, undeva alături, alt grup de dansatori îşi încerca talentul şi în tot câmpul de vedere al ferestrei, ceva ca o pace tainică, cobora de sus peste pământ. Când ninsoarea înceta şi venea gerul, ferestrele îngheţau şi se acopereau cu nişte decoruri fantastice, păduri de argint din flori arborescente sau coaste pietroase de munţi pe care oameni încearcă să se urce agăţându-se cu mâinile de colţurile aspre de piatră. O lume de poveşti nepovestite încă...

De se întâmpla să fete vaca în timpul iernii, viţelul nu putea să fie lăsat în şura cu pereţii de nuiele lipite cu lut. Putea să îngheţe. Unde să-l duci? Numai în casă. Pe la sfârşitul lui februarie mai veneau şi mieii. Cât erau mici şi cruzi şi ei erau ţinuţi tot în casă. Se aşterneau paie pe pardoseala de pământ în casă şi viţelul şi un miel sau doi dormeau acolo, iar noi copiii sus pe pat lângă ei. Ziua ne jucam cu ei. Naivitatea şi inocenţa ne apropiau.

În nopţile calme şi senine, mama ne scotea pe noi copiii afară la aer curat. Stăteam ore întregi sub cerul împânzit de stele şi luna luminoasă, cu chip de regină, dominând peste ele. Nu ne mai săturam privind toate minunăţiile acestea. Numai cu greu eram convinşi să mergem la culcare.

Cât despre geruri, mi-aduc aminte, că, în ziua când a fost nunta mătuşii Eughenia, a fost un ger şi un viscol aşa de mare că s-a oprit trenul care circula de la Cernăuţi la Bălţi în plin câmp, în dreptul satului nostru. Au ieşit oamenii din sat cu săniile şi au adus călătorii pe la casele lor şi au stat în sat trei zile până s-a desfundat calea ferată de s-au pus trenurile iarăşi în mişcare.

În clasa a III-a primară l-am avut învăţător pe Ilie Axani, care obişnuia să ne explice problemele de gramatică pe texte de poveşti. Uneori ne învăţa şi câte o poezie. Una din aceste poezii se leagă de o întâmplare deosebită din viaţa mea.

Cu săniuţa

Neaua peste tot s-a pus,
A venit iarna, drăguţa,
Hai, băieţi, pe deal în sus
Să ne dăm cu săniuţa.

Câte unul, câte doi,
Ne-aşezăm în sănioară.
Fără cai şi fără boi
Săniuţa pleacă, zboară.

Toţi sunt rumeni pe obraz,
Mulţi coboară şi mulţi suie.
Unii râd, fac mare haz.
Alţii capătă cucuie.

Prin martie începeau să vină şi vremuri mai calde când zăpada se topea în timpul zilei, iar noaptea îngheţa. Drumurile erau în acelaşi timp şi calea de scurgere a apelor şi după câteva zile se umpleau de gheaţă ca oglinda din margine în margine; mare nevoie pentru oamenii care trebuiau să umble cu săniile pe astfel de drumuri, bucurie pentru noi copiii ai căror săniuţe n-aveau cai. Mergea săniuţa pe gheaţă mai repede ca trenul pe calea ferată. Într-o dimineaţă ca aceasta am ieşit şi eu cu săniuţa pe drum. Aveam o săniuţă şinuită cu o bară de fier rotund şi aluneca pe gheaţă ca fulgerul. M-am dus ceva mai sus de grădina noastră, mi-am făcut un vânt bun şi m-am aşezat pe săniuţă pe pântece. Ochii mi se umpleau de lacrimi de tare ce mergeam. Când am trecut de poarta noastră, la un loc mai umbrit am dat de o porţiune a drumului unde zăpada se topise numai în parte şi formase un banc de gheaţă poroasă şi zgrunţuroasă. Săniuţa s-a înfipt în el, iar eu am continuat drumul mai departe cu bărbia în chip de frână. Când m-am ridicat, din barbă îmi curgea sângele gâlgâind. Am încercat să-l opresc. Zadarnic! Curgea mereu. M-am prezentat în faţa mamei în halul în care eram. Nu m-a bătut, în schimb mi-a confiscat săniuţa. - *„Dacă nu te cuminţeşti am să-ţi pun săniuţa pe foc! Acum hai la moaşa din sat să te bandajeze că eu nu ştiu ce să-ţi mai fac!”* Moaşa era o fată cu şcoală şi mi-a îngrijit rana cum trebuie. A dezinfectat-o şi apoi mi-a pus pe ea tinctură de iod. Vă puteţi închipui ce fel de stele am văzut! După ce mi-a prins rana în copci, mi-a pus un bandaj pe sub bărbie şi peste creştetul capului, aşa cum era în sat tradiţia să se lege la fălci tinerii nou căsătoriţi când mergeau în prima vizită la părinţii miresei *„de cale primară”*. După amiază m-am dus la şcoală. Eram doar în clasa I-a şi stăteam în bancă cu Cocu. El, când m-a văzut cum arătam, m-a asemănat îndată cu schilodul din poezia *„Rugămintea din urmă”* a lui Coşbuc şi, în cinstea „schilodirii” mele, le-a recitat colegilor mei de clasă întreaga poezie.

TATA

La sfârşit de an şcolar în clasa I-a, am fost selecţionat pentru echipa de dansuri naţionale şi pentru recitări. Cu dansurile nu prea mi-a mers, căci mă lăsam mereu pe spate şi stricam alinierea perechilor, până la urmă am

renunţat. Pentru recitare, domnişoara învăţătoare mi-a dat să învăţ o poezie, „Bunicuţa”:

Bunicuţa-i mică, mică,
Bunicuţa-i ca un ghem.
Dar ce bună-i bunicuţa!
Când mă ceartă nu mă tem.
Nu mă tem, în schimb, de frică,
Plâng şi plâng căci ştiu prea bine
C-am mâhnit-o şi pe urmă
Are-o pildă pentru mine.

Am învăţat poezia bine şi am recitat-o cu atâta foc că am făcut-o pe bunica cea din deal, care nu era deloc mică de statură, să o podidească lacrimile. Imediat după serbare, cu vreo patru săptămâni, ne-am pomenit într-o noapte cu bătăi puternice în geam. Mama a sărit jos din pat, iar noi copiii ne-am trezit speriaţi. Mama a deschis puţin fereastra şi a strigat tare supărată ca să fie auzită:

- Cine eşti şi ce vrei la ora asta din noapte?

- Eu sunt Toader, soţul tău din America. Am venit să vă văd!

Mama era aproape să leşine. A deschis tremurând uşa şi i-a dat drumul să intre în casă. Am văzut atunci un străin îmbrăcat în haine de oraş. Nu, hotărât nu, acesta nu putea fi tatăl meu acela din închipuirile mele şi pe care-l vedeam mereu aevea şi în fotografie îmbrăcat în portul nostru ca toţi oamenii din sat.

- A venit tătuţa din America, ne explica mama emoţionată. Nouă copiilor nu ne prea venea a crede, dar până la urmă am acceptat, ne-a îmbrăţişat pe amândoi, apoi noi am adormit din nou, iar părinţii au rămas să mai stea de vorbă multă vreme unul cu altul.

A doua zi când ne-am trezit, tata nu mai era îmbrăcat în lenci (haine orăşeneşti), ci în haine de-ale noastre, iar casa se umpluse de prieteni de prin vecini, căci vestea se dusese ca fulgerul prin sat că a venit el din America. Tata se cinstea cu toţi dintr-o sticlă de rachiu şi le răspundea la întrebările ce i le puneau despre neamurile lor plecate şi ele mai demult. Nouă, tata ne-a dat câte o minge de tenis cu câte o rachetă, bomboane şi câte o pereche de ghetuţe.

Dumineca următoare am mers cu toţii la biserică şi după slujbă preotul a venit şi a stat de vorbă cu tata care i-a dat un plic cu bani adunaţi de la prietenii lui, ajutor pentru biserica din sat.

Mi-am dat seama atunci că tata se bucura de oarecare trecere oriunde se ducea. El era *„americanul”*. După amiază am ieşit pe toloacă să ne întâlnim cu băieţii de seama noastră ca de obicei. Era în postul Sfântei Marii şi horă nu era în sat, dar erau mulţi oameni şi flăcăi şi copii mai mari adunaţi să asculte poveştile *„supriorului”*.

Noi aveam mingile şi rachetele în mână, dar nu prea ştiam cum să ne jucăm cu ele. Am fost înconjuraţi îndată de băieţi mai mari şi de flăcăi. Unul m-a rugat să-i dau un pic racheta şi mingea să vadă cât de departe poate să o bată. A croit-o odată tare şi mingea s-a dus până hăt departe. Câţiva din băieţii mai mari au alergat repede şi au aruncat-o înapoi, apoi altul a pus mâna pe rachetă şi...trosc! O altă alergătură şi aruncarea mingiei înapoi şi tot aşa, nimeni nu mai întreba nimic şi racheta şi mingea treceau din mână în mână până am văzut la un moment dat cum coardele începuseră să se rupă şi cadrul rachetei a început să clămpănească. Seara m-am întors acasă doar cu mingea, racheta nu mai avea nici o întrebuinţare. Fratele meu Ionică păţise la fel. Tata a observat paguba noastră dar n-a zis nimic. Îşi dădea seama că rachetele acestea nu erau pentru locul unde ajunseseră...

După ce musafirii din casa noastră s-au mai rărit, tata a început să-şi extindă autoritatea asupra noastră a copiilor. Ne-a oprit să mergem să ne jucăm cu alţi copii, chiar şi cu Aniţa din vecini, în schimb ne dădea mereu de lucru să nu stăm degeaba. Să desfacem porumb de pe ştiuleţi, să hăcuim (tocăm) cartofi, pentru vite şi pentru oi, să facem curăţenie la vite, să le ţesălăm, să le dăm strujeni ori fân ori trifoi. Adăpatul îl făceau tata ori mama, pentru că noi copiii nu puteam duce găleata grea cu apă. Dacă n-avea altceva să ne dea de lucru, ne punea să măturăm curtea sau să aranjăm gunoiul în grămadă şi niciodată nu stăteam fără treabă, decât numai în zilele de sărbătoare. Tata voia să ne obişnuiască cu munca.

Într-o zi, am plecat toţi patru cu căruţa cu doi cai a unchеşului Traian la Hucău, unde aveam o parcelă de trifoi.

Cu câteva zile înainte, tata plătise nişte cosaşi care au cosit trifoiul, l-au uscat şi l-au pus în căpiţe. Acum mergeam să aducem trifoiul acasă. Mama îi dădea trifoiul din căpiţe câte o pală în car, iar el o aşeza la locul cuvenit până carul s-a încărcat bine până sus. L-am admirat atunci cât de frumos şi de simetric l-a aşezat. Parcă era făcut de model pentru ceva boieri. După ce a terminat de încărcat, a aşezat drugul cel mare peste mijlocul căruţei şi l-a legat strâns la capătul de dinainte. Apoi a venit la capătul de dinapoi al căruţei, a trecut funia sus peste drug iar jos pe după inima căruţei şi din nou sus printr-un scripete care era legat de drug, apoi a început să tragă de funie în jos agăţându-se cu toată greutatea trupului de funie. Drugul s-a afundat în trifoi strângându-l într-o strânsoare puternică, aşa fel ca să nu se mai poată

împrăştia la hurducătura drumului. Când a fost totul gata, s-a şters de sudoare şi i-a zis mamei: *„Dacă aş lucra aşa de greu şi în America, ar trebui să mă plătească cu cel puţin opt dolari pe ceas!"* Am înţeles atunci că tata rămăsese suspendat între cele două lumi: una pe care o lăsase şi acum nu se mai putea încadra în ea şi alta în care se mutase, dar îi rămânea totuşi străină ca spirit. În lumea cea nouă avea avantajul unei munci mai uşoare şi mai bine plătită, dar nu avea viaţă de familie. Aici avea familia, dar condiţiile de muncă îi păreau împovărătoare.

La sfârşitul acelei vacanţe tata a plecat din nou departe peste apa cea mare şi de atunci nu l-am mai văzut niciodată. Ne-a trimis imediat acte ca să venim noi la el.

Mama a fost chemată la consulatul american de la Cernăuţi. Ne-am întocmit toate actele şi aveam paşaportul gata pentru viză. (Noi, fiind copii minori, eram fotografiaţi împreună cu mama). Tata trebuia să facă dovada că lucrează şi că are un salariu din care să-şi întreţină familia. Tocmai atunci se instalase criza economică (*„depresiunea"*) şi tata nu mai avea de lucru. Timpul a trecut, termenul pentru obţinerea vizei a expirat şi noi am rămas pe loc.

Mama văzând că plecarea în America nu are şanse de realizare s-a apucat de treabă pe loc. A început să construiască casa cea nouă, mai spaţioasă, cu pivniţă sub casă, patru camere de locuit şi o magazie, toate sub acelaşi acoperiş. Camerele de locuit aveau ferestre mari şi duşumele de scândură. Plafoanele erau din scândură brută căptuşită cu plasă de trestie şi tencuită cu ipsos amestecat cu pastă de var, iar vopseaua interioară la pereţi era cu lapte de var. Când interiorul casei celei noi a fost gata, ne-am mutat în ea şi casa cea veche a fost dărâmată. Din lemnul recuperat din casa veche şi cu ceva lemn cumpărat nou, mama a început construcţia unui grajd pentru vite. Era încăpător. Avea spaţiu pentru doi cai şi 3-4 vaci, dar n-am apucat să umplem noul grajd până la capacitate căci situaţia s-a schimbat iar.

În 1939, mama a primit iar acte ca să plece la tata în America. În timpul care a trecut, noi copiii am crescut şi am devenit elevi de liceu. Eu frecventam clasa a şasea, iar fratele Ionică clasa a treia de liceu.

Mama se gândea să meargă la tata să-l convingă să se întoarcă în sat la gospodăria proaspăt înjghebată. Să lucreze alături de el un an, cel mult doi până îşi vor face bani de drum, apoi să vină acasă să-şi vadă de gospodărie.

Ca să ne întrerupă pe noi de la şcoală nu avea rost, aşa că noi am rămas să ne vedem de învăţătură, iar mama s-a dus la tata să-l convingă să se întoarcă în sat. Mama a ajuns la destinaţie în Joia Mare, 1939. Sovieticii au ocupat Cernăuţiul şi Bucovina de Nord în 29 Iunie 1940. Orice încercare a noastră de a relua legătura cu părinţii din America a fost zadarnică.

Sovieticii nu permiteau legături familiale în afara graniţelor lor. Am reuşit să le dau un semn de viaţă abia în 1947 după încetarea războiului, dar între timp s-au petrecut lucruri înfiorătoare şi fratele meu Ionică nu mai era în viaţă.

După plecarea tatei eu mi-am urmat şcoala, mereu alături de prietenul meu Cocu. În clasa a doua am avut ca învăţătoare pe domnişoara Reus, care locuia şi ea la bunica din deal. Am început să învăţăm tabla înmulţirii. Domnişoara Reus nu prea ştia cum să ne apropie acest subiect şi ne cerea pur şi simplu să învăţăm pe de rost câte o tabelă ca de exemplu săptămâna asta înmulţirea cu cinci, peste două săptămâni înmulţirea cu şase şi aşa mai departe. Lecţiile de aritmetică deveneau obositoare şi domnişoara nu făcea nimic altceva decât să ne întrebe mereu tabelele din trecut, dar repetiţiile acestea nesfârşite au avut şi ele avantajul lor. După o vreme am început să fac mai puţine greşeli la răspunsuri. Într-o zi domnişoara m-a întrebat cât fac de şapte ori şapte şi n-am ştiut. Când a întâlnit-o pe mama i-a spus lucrul acesta. Mama s-a supărat şi nu mi-a mai dat voie să ies la joacă până nu voi şti înmulţirea cu şapte ca pe apă. Aşa, mai de frica mamei, mai de ruşinea faţă de domnişoara învăţătoare, am ajuns la sfârşitul anului să ştiu toată tabla înmulţirii. Odată hopul acesta trecut, aritmetica a început să fie uşoară.

Unul din evenimentele care ne tulbura programul zilnic de şcoală era venirea în inspecţie a doctorului de circumscripţie. Doctorul Lindenbaum era un om cam mic de statură. Făcuse Facultatea de medicină la Viena cu puţin înainte de terminarea primului război mondial. Acum locuia în Boian şi avea în raza circumscripţiei sale satele Boian, Cotul Ostriţei, Mahala şi Buda, Jiucica şi târgul Noua Suliţa. Ca mijloc de deplasare avea o şaretă cu un cal. Câteodată venea însoţit de agentul sanitar Olinic. Atunci ne vaccina împotriva vărsatului (variolei), şi-i trimitea la tuns pe băieţii care nu respectau regulamentul şcolar, care cerea ca băieţii să poarte părul scurt. Pe fete le controla la piele asistat de doamna Pitpinescu.

Un zvon că ne va supune şi pe noi băieţii la un astfel de control a declanşat o mică revoltă condusă de Cocu. În timp ce erau controlate fetele, ne-am evaporat pe uliţele satului şi nu am revenit decât când am văzut şareta doctorului plecând. Directorul ne-a aşteptat, ne-a ţinut o morală aspră şi ne-a trimis acasă căci era târziu, dar Cocu nu ne-a mai spus ce i s-a întâmplat cu tatăl său.

CIREŞUL LUI COZMA

Am copilărit într-o lume binecuvântată pentru copii. Bunicii noştri au plantat pomi roditori în toate grădinile din spatele caselor lor.

De fapt lotul de pământ din spatele ogrăzii era întotdeauna împărțit în două jumătăți, una pentru straturi de ceapă, pătrunjel, mărar, usturoi și alte legume necesare în bucătărie, cealaltă jumătate cu pomi fructiferi, meri, peri, vișini, cireși, pruni, piersici și gutui pentru desfătarea nepoților. Toată vara o petreceam urcați prin pomi ca maimuțele și unele fructe începeam să le mâncăm încă înainte de a se coace.

Cele dintâi veneau cireșele și cu ele începeau bucuriile verii. E drept, bunica ne mai aducea cireșe și din târg chiar mai devreme decât se coceau cireșele din sat, dar cireșele din târg nu erau așa bune ca cele din pom. Dintre toți pomii din sat, cireșul lui Cozma era cel mai renumit. Era un pom mare crescut în spatele șurii de nutreț a omului. Făcea niște cireșe gălbui pe o parte și roze pe alta, nu erau prea mari, dar cireșele acestea erau dulci și aromate și se coceau cu cel puțin o săptămână mai devreme decât toți ceilalți cireși din sat. Când cireșele erau coapte pomul părea înflorit. Când se cocea cireșul lui Cozma era sărbătoare pentru toți copiii din împrejurimea casei lui. Uncheșul Cozma, așa îi ziceam toți copiii, îi chema pe toți să vie să culeagă cireșe. El însuși aducea două scări lungi și le muta din loc în loc, după cum era nevoie. Pe ele se urcau doi copii mai mari, care adunau în trăistuțe cireșe pentru copiii mai mici care așteptau așezați pe iarbă. Alți copii, cei mai mulți, se urcau pe crengi în pom și culegeau din interior. Fiecare avea bineînțeles grijă și de gura lui, căci doar de aceea și era chemat. Cireșele culese de copiii mai mari erau date în primire uncheșului Cozma și el ni le împărțea cu pumnul celor ce așteptam pe iarbă și se încingea un praznic cum nu s-a mai văzut altul. Când copiii plecau pe la casele lor, cireșul era ca o pasăre zbârlită. Numai frunze și nici un pic de culoare pe crengi. Aceasta era pomana pe care o făcea Cozma în fiecare an în amintirea unui alt fapt care s-a petrecut cu ani înainte.

Când a început primul război mondial, Cozma era copil de paisprezece ani. La șaptesprezece ani a fost luat în armată și instruit gata să fie trimis pe front, dar tocmai atunci s-a terminat și războiul și Cozma a scăpat de pericol ca prin urechile acului. Bucovina a revenit statului Român și Cozma s-a întors în sat teafăr, sănătos. Îndată s-a însurat cu Ileana, fata cu care vorbise mai înainte de a merge în armată și s-au apucat amândoi de gospodărie. Au avut în curând o fată și asta le dădea parcă mai mult curaj la lucru, dar într-o seară de primăvară, din nu se știe ce întâmplare, li s-a aprins casa și a ars toată până în temelie. Au sărit vecinii cu gălețile de apă și cu ciubare, dar a fost zadarnic.

Cozma era un om sărac și întâmplarea asta a fost o lovitură grea.

Se gândea bietul om ce să facă. Cum va reuși să se adăpostească la iarnă cu soția și cu un copil mic. Iernile erau grele prin locurile noastre.

Primarul satului, Nichita Axani, a înțeles durerea tânărului gospodar și cu autoritatea și trecerea pe care o avea la sătenii lui, a început să-i îndemne să-l ajute fiecare cu ce poate, să-și înjghebeze un adăpost pentru iarnă, și oamenii au venit unii cu materiale de construcție, lemn, chirpici, păpuși de paie pentru acoperiș. Alții au adus lut galben și paie și l-au frământat pe loc și au făcut chirpici noi, iar alții au venit cu bani ca omul să-și mai cumpere materialele care lipseau, alții însă neputând să contribuie cu materiale, s-au înscris să facă zile de lucru cu palmele sau cu căruța. Până în toamnă Cozma avea casa ridicată și acoperită cu acoperiș de paie, tencuită și văruită în interior, cu uși și ferestre noi, cu geamuri de sticlă. De Sfinții Arhangheli omul s-a mutat cu soția și copilul în casa cea nouă. Bucuria lui nu putea fi mai mare ca în ziua aceea. La exterior casa a rămas netencuită până-n vara următoare, dar asta nu mai avea nici un caracter de urgență. Principalul era faptul că avea unde să stea în timpul iernii. De atunci, Cozma era întotdeauna primul care să sară în ajutorul oricui avea nevoie de vreun ajutor de orice fel și tot satul vorbea de el numai de bine.

Ce putea să facă ca să-și arate recunoștința față de oamenii care l-au ajutat atunci la greu? Cozma n-avea avere din care să facă petreceri sau pomeni, dar avea cireșul acesta cum nu exista altul în tot satul; și atunci s-a gândit că tocmai acesta va fi lucrul cu care ar putea să arate în fiecare an că n-a uitat gestul oamenilor la vremea când el era la mare strâmtoare.

COCU PLEACĂ LA LICEU

Într-o zi de vară, după ce am terminat clasa a patra primară, am venit la bunica din deal și de acolo am trecut pe la școală să mai vorbesc cu Cocu. De câte ori ne vedeam aveam atâtea să ne spunem că parcă n-am fi terminat niciodată… La semnalul meu i-am auzit pașii în curte, apoi poarta cea mică s-a deschis și în ea a apărut un domnișor îmbrăcat într-un costum kaki întocmai ca al ofițerilor.

Nu mai era băiatul acela cu pantaloni scurți cu care mă jucam pe toloacă în pauzele dintre ore.

Avea pantaloni lungi călcați la dungă și un chipiu cu niște litere scrise cu fir auriu pe fond albastru închis. Era foarte elegant. Am rămas surprins.

Aproape că nu mai aveam curajul să vorbesc cu el, dar el s-a arătat tot așa de prietenos ca mai înainte și mi-a explicat că aceasta este uniforma școlii din oraș unde are să învețe el începând din toamnă, din septembrie. Școala se chema Liceul Ortodox de Băieți și aceasta este semnificația celor trei litere de pe chipiu, L.O.B. A început apoi să-mi spună că mai înainte cu câteva săptămâni a fost la examenul de admitere la școala aceasta și a dat

examen în scris la limba română şi la aritmetică. Că la fiecare obiect e profesor de specialitate. Apoi profesorul de română l-a mai întrebat şi la examenul oral. Mi-a spus apoi ce subiecte a avut la examenul scris şi ce l-a întrebat la oral profesorul de limba română. Ascultând vorbele lui Cocu mi se părea că poate şi eu aş fi putut răspunde la întrebările la care a răspuns el, dar acum era prea târziu şi mama avea alte planuri pentru mine. Ea voia ca eu să termin şcoala primară, apoi să mă dea la o şcoală agricolă specială din care să ies un tehnician agronom sau un agent zootehnic aşa cum era Gheorghiţă a lui Salamac, fruntaş între gospodari pentru că se pricepea aşa de bine la bolile animalelor domestice.

Au fost vreo şaptezeci de băieţi candidaţi la examenul de admitere din care au reuşit numai douăzeci şi doi şi Cocu era unul dintre ei. De bucurie tată-său s-a dus şi i-a cumpărat uniformă şi i-a căutat şi o gazdă, unde va locui în timpul cât vor dura cursurile şcolii, şi gazda era o doamnă foarte bună, care locuia în oraş, nu prea departe de şcoală, era văduvă şi avea şi ea un băiat care acum era mare şi învaţa la Universitate să se facă profesor de matematică. Da, asta e într-adevăr o meserie bună, m-am gândit eu în sinea mea. Să ştii atâta matematică ca să poţi rezolva orice problemă oricât de grea, asta desigur că trebuie să fie o meserie deosebită!

- Aşadar, începând cu toamna aceasta nu vom mai fi împreună la şcoală pe aceeaşi bancă, a zis Cocu într-un târziu, căzut pe gânduri.

- Da, o să-mi fie urât la şcoală fără tine alături.

- Şi mie are să-mi pară rău că tu nu eşti alături de mine, dar voi veni acasă în vacanţe şi îţi voi povesti multe, multe de tot, despre cele ce voi vedea şi voi învăţa în oraş.

Ne-am mai văzut de câteva ori după aceea, apoi Cocu n-a mai apărut la semnalul meu.

Pe Cocu nu l-am mai văzut până în vacanţa de Crăciun, în schimb Luţi, sora lui trecuse în clasa a treia şi umbla la şcoală cu noi de dimineaţă. O căutam în pauze şi o întrebam ce a mai aflat despre el de la părinţii ei. Îmi spunea că este foarte ocupat, că are mult de învăţat şi învaţă lucruri interesante.

Într-o zi m-a căutat ea pe mine să-mi spună că duminică a fost la oraş cu părinţii ei şi l-a văzut pe Cocu şi el a întrebat despre mine.

Au fost împreună la gazda unde locuieşte el acum, o doamnă mai în vârstă, foarte cumsecade, care are un fiu student la matematică, şi stă foarte aproape de şcoala lui Cocu. Şcoala asta este aproape de Catedrală, biserica aceea mare din centrul oraşului, şi este o şcoală mare, mai mare, mult mai mare decât şcoala noastră şi are două etaje, nu unul, ca a noastră. Şi Cocu

are foarte mult de învăţat. Învaţă la zece obiecte, şi fiecare obiect are tot alt profesor.

Profesorul este stăpân pe obiectul pe care îl predă şi nimeni nu are dreptul să se amestece în materia lui.

Şi Luţi mi-a spus multe alte noutăţi de prin oraş de care nu-mi aduc aminte acum, dar ştiu că eram foarte impresionat de toate câte le auzeam. Parcă şi ea avea un fel de a povesti care te făcea să o asculţi şi să vrei să afli multe, tot mai multe lucruri de la dânsa.

O ascultam uimit şi, fără voia mea, ochii mi s-au oprit pe cerceii mici pe care îi purta în ureche.

- Luţi, de unde ai cerceii ăştia aşa de frumoşi?

- Mi i-a dat naşa de la botez ca să-mi poarte noroc.

- Sunt ca nişte floricele vii... Ştii cum se cheamă ele?

- Nu-mă-uita. A spus-o într-un fel deosebit, parc-ar fi aşteptat dinadins să mi-o spună...

De atunci, când mi-aminteam de ea o numeam în gând *„fata cu cercei de nu-mă-uita."*

În vacanţa de Crăciun Cocu a venit acasă. Şi, într-o zi, când am venit la bunica din deal, el m-a zărit printre scândurile de la gard şi a venit la poartă să stea de vorbă cu mine. Mi-a povestit alte lucruri minunate.

Profesorul lui de ştiinţe naturale, Cozac, era comandant de cercetaşi şi aduna grupuri de elevi şi făcea cu ei excursii în jurul oraşului, la pădurea Horecea, la Ţeţina, la Codrii Cosminului, la Crisciatic, la Grigore Ghica-Vodă şi multe alte locuri interesante şi le explica la faţa locului importanţa acestor localităţi. Cocu s-a înscris la *cercetaşi* şi mergea în excursii atunci când nu avea de învăţat pentru teze.

În vacanţa de Paşti, mi-a povestit că şcoala lui avea la etajul doi o sală în care încăpeau toţi elevii şi toţi profesorii. Aceasta se cheamă *„sala de festivităţi"*. În toate duminicile, se adună în această sală toţi elevii şi preotul principal al şcolii le explică Evanghelia ce se citeşte în biserică în duminica aceea. Iar acum, înainte de Paşti, le vorbeşte în trei după-amiezi la rând, despre Patimile Domnului şi le spune lucruri foarte frumoase.

În vacanţa mare, Cocu a venit îmbrăcat ca cercetaş. Avea o pălărie cu boruri largi şi drepte, de culoare maronie şi o bluză de culoare asemănătoare, dar ceva mai deschisă, iar pe umăr un petec de culoare albastră cu o stemă. La gulerul bluzei avea un fular care se strângea în faţă într-un inel, iar culoarea fularului arăta unitatea cercetăşească din care făcea parte. Purta nişte pantaloni scurţi, încinşi cu o curea care avea o pafta rotundă, cu stema cercetăşiei, ca o floare de crin. Aceştia erau dintr-o stofă foarte tare, despre care Cocu mi-a spus că se cheamă *„piele de drac"*. La curea mai avea agăţat

un toc de piele, în care era adăpostit un cuţit cu lamă de vreo doisprezece centimetri, care putea să-l ajute să facă multe lucruri în timpul excursiilor.

Cocu era foarte mândru de uniforma lui, dar pe mine nu m-a impresionat prea tare, în schimb mi-a plăcut mult *„Imnul cercetaşilor"* pe care mi l-a cântat:

Hai, sai voios, alarma sună!
Vin tinerii, cu noi şi-adună
Din al izvoarelor ecou
Un suflet nou.
Voi toţi din pragul rătăcirii
De vreţi pe calea mântuirii
Să vă-ndrumaţi fără nevoi
Veniţi cu noi!

Refren: Gata oricând, tot înainte,
Cercetători pe drumuri sfinte,
Voi, ce-ntrupaţi în gând şi dor
Speranţa-ntregului popor.

Din bucurie şi lumină,
Urziţi o inimă senină
Şi peste-a grijilor povară
Cântaţi un imn de primăvară.

Cu noi e tot ce se răsfaţă
Sub cer senin de dimineaţă
Şi ce-ntr-al zărilor amurg
Pe ape curg.
Sorbiţi puteri de viaţă nouă
Din cer, din soare şi din rouă
Şi peste anii viforoşi
Cântaţi voioşi.
Refren

Cocu mi-a spus că imnul acesta fusese compus de doi oameni renumiţi: cuvintele de Cincinat Pavelescu, iar melodia de Ciprian Porumbescu; poate de aceea am fost şi eu aşa de impresionat auzindu-l.

Atunci, în acea vacanţă de vară, el mi-a dăruit cartea lui de limba română din clasa întâi de liceu, care avea în ea toate pronumele prescurtate,

atât pentru cazul dativ, cât şi pentru cazul acuzativ. Cartea asta mi-a prins grozav de bine mai târziu, aş putea spune, chiar până în ziua de azi.

În anul următor, Cocu era în clasa a doua şi la ştiinţe naturale învăţa botanica. Profesorul le cerea să facă un ierbar. Pentru aceasta Cocu trebuia să meargă la pădure să adune plante, câte un exemplar din toate felurile de plante, care înfloreau primăvara: brânduşe, ghiocei, brebenei, ciuboţica cucului ş.a.m.d.

De câte ori mergea la pădure mă lua şi pe mine şi astfel am învăţat cum se face un ierbar. Toate plantele pe care le-am văzut atunci mi-au rămas în minte. Eu trecusem în clasa a cincea primară şi-l aveam ca învăţător chiar pe directorul şcolii, domnul Florinte Pitpinescu, tatăl lui Cocu, un adevărat vrăjitor în felul cum ne preda lecţiile.

De exemplu, la ora de geografie ne purta prin locuri noi şi minunate şi ne istorisea lucruri atât de interesante că ne trezeam uluiţi când înceta povestirea şi nu ne venea a crede că în tot acest timp am fost în clasă şi în bănci.

La ora de matematică organiza concursuri de rezolvat probleme care nu erau din cartea noastră şi erau foarte ineresante. Cine termina primul primea ca premiu un obiect de şcoală: caiet, creion etc.

Mai erau în clasă doi băieţi de negustori: Leo Glaubach şi Salo Zwecker, dar niciodată n-au ajuns să câştige trofeul. El îmi revenea mie sau Aniţei Samson, o fată cu mintea ascuţită ca un brici. O altă fată isteaţă era Veronica Corcotă, micuţă de stat, dar deşteaptă foc. Dintre băieţi, deştepţi erau: Ilie Fânar, Ilie Buşniţă şi Ilie Cioară. Mă gândesc adeseori, că dacă ar fi avut aceşti copii posibilitatea să urmeze studii la şcoli mai înalte, ce multe lucruri frumoase puteau să facă în viaţă. Condiţiile materiale ale părinţilor lor nu le-au permis să iasă la lumină.

Într-o zi domnul suprior ne-a spus:

- Felul cum vă scrieţi temele, cum vă păstraţi cărţile, cum vă ţineţi trupurile şi hainele curate, pe voi vă oglindeşte, calitatea voastră sufletească.

Când un şcolar venea cu temele scrise pătate cu cerneală sau mânjite cu pete de mâncare, de zeamă de fructe, directorul îl întreba: *„Primeşti tu ca hârtia aceasta să fie oglinda sufletului tău?"* şi nu putea să fie o sentinţă mai grea pentru şcolar decât o întrebare ca aceasta.

Aşa era directorul nostru de la şcoala primară şi pentru aceasta elevii lui şi oamenii din sat, care i-au ascultat poveştile şi sfaturile, nu-l vor uita niciodată.

COROANA

În duminicile şi sărbătorile din post, când nu se făcea horă în sat, flăcăiandrii şi feciorii mai tineri organizau întreceri sportive la care se aduna uneori tot atâta lume ca şi la horă. Întrecerile se făceau cu jocurile tradiţionale regiunii noastre, dintre ele cel mai important joc era **coroana**. Jocul este o întrecere între două echipe cu un număr egal de membri şi foloseşte ca unelte o minge de păr şi un băţ puţin mai gros cu care se bătea mingea. Semăna întrucâtva cu oina.

Într-o duminică, când eram mai absorbit în urmărirea unei captivante partide de coroana, m-a prins de mână Petrică Budnic, prietenul meu şi al lui Cocu.

- Ce-i?

- Vino cu mine că te aşteaptă cineva la noi acasă. Vrea să-ţi vorbească.

- Cine?

- Ai să vezi! Mi-a spus să nu-ţi spun. Să ţin secret!

Când Petrică spunea că ceva e secret, nu puteai să scoţi de la el o vorbă mai mult, măcar să-l pici cu ceară.

Când am ajuns la casa lor, la poartă era Luţi, sora lui Cocu. Venise să-şi vadă prietena ei bună şi colega ei de bancă, Aniţa sora lui Petrică. Şi-a îmbrăţişat prietena într-un mod deosebit şi parcă avea ochii umezi. Petrică şi Aniţa au intrat în ogradă şi Luţi a venit la mine:

- Eu te-am chemat! Voiam să-mi iau rămas bun şi de la tine. Te-am văzut pe toloacă la jocul de-a coroana, dar n-am vrut să mă bag în mulţime că era prea mare agitaţia din cauza jocului…

- Unde pleci?

- Plec la o altă şcoală, la Cernăuţi. Am dat examenul de admitere la liceu şi am reuşit şi începând de la toamnă, din septembrie, voi învăţa acolo. Plec cu toată familia.

Tata şi mama au primit post într-o comună la marginea oraşului. Căruţa cu toate lucrurile noastre stă gata încărcată. Mâine dimineaţă pornim.

La şcoală voi merge cu autobuzul. Am autobuz care pleacă din faţa casei şi mă duce până în faţa şcolii unde voi învăţa. Şcoala se cheamă Liceul Ortodox de Fete *„Elena Doamna"*. Tata zice că e cea mai bună şcoală de fete din oraş. Ochii ei păreau umbriţi de o tristeţe. *„Ce să fie oare"*?

- Are să fie frumos acolo şi voi învăţa lucruri interesante, dar eu aş vrea să nu plec… Să rămân mereu aici… cu tine… Să stau toată viaţa lângă tine! Mâinile noastre s-au strâns ca pentru despărţire.

- Luţi, şi eu aş vrea să fiu toată viaţa mea lângă tine, să nu mă despart de tine niciodată… N-am să te las să pleci singură la şcoală la oraş. Voi veni şi eu să învăţ la şcolile acelea mari de la Cernăuţi!

Cât suntem copii părinţii hotărăsc drumul pe care trebuie să mergem şi trebuie să-i ascultăm căci ei ne vreau binele. Când vom fi mari atunci vom hotărî noi singuri ce vrem să facem. Atunci ne vom cununa şi vom fi nedespărţiţi pentru toată viaţa. Ai încredere în mine că n-am să te fac de ruşine. Vreau să fiu vrednic de tine!

- Acum trebuie să plecăm. Tata mi-a dat de grijă să nu întârzii după ora 5 şi timpul se apropie!

Ne-am alăturat şi cu paşi înceţi am pornit la drum. Mâna mea stângă a rămas în mâna ei dreaptă şi degetele noastre s-au împletit. Umărul ei drept s-a atins uşor, uşor de umărul meu şi mergeam aşa mai mult plutind decât atingând pământul, ea domnişoară îmbrăcată ca la oraş cu o rochiţă albă cu floricele şi sandăluţe negre cu şosete albe, eu un pui de ţăran desculţ, cu cămăşi de cânepă, cu brâu de lână ţesut cu modelul *„turtă dulce"* şi o pălărie de culoare verde-închis pusă puţin cam pe ceafă. Drumul acela prunduit cu pietriş de râu n-avea nici o asperitate pentru noi pentru că pluteam ca în vis. Simţeam doar că din atingerea uşoară cu ea izvora ca un fel de căldură lină care mă înfiora şi cobora uşor în inima mea… Nici unul din noi nu îndrăznea să spună vreun cuvânt ca să nu risipim vraja care a pus stăpânire pe sufletele noastre, iar viitorul părea o oază de lumină.

Am ajuns la răscrucea de unde ea trebuia s-o ia la dreapta şi eu la stânga, dar am rămas mereu împreună şi ne-am trezit la poarta casei noastre. M-a întrebat dacă poate să intre să se odihnească puţin. Parcă nu avea putere să plece mai departe. Uşa era încuiată şi cheia era la mama care era dusă la bunica din deal. Lângă casa noastră, în partea de răsărit, era un strat de flori din familia narciselor, care tocmai atunci erau în plină floare şi erau aşa de multe de apăreau ca un ştergar alb, lung, întins la soare. Am adunat un buchet de flori şi i l-am dat lui Luţi, apoi, cu paşi domoli, ea s-a îndreptat spre poartă. Cu fiecare pas al ei o greutate se lăsa peste inima mea. Să fi fost o presimţire?… Fata cu cercei de nu-mă-uita pleca departe.

Aş fi vrut să o însoţesc dar ea mi-a spus că n-ar vrea ca părinţii să ghicească legământul pe care l-am făcut noi azi şi că e mai bine să se întoarcă singură. La despărţire îmi simţeam inima ca strânsă într-un cleşte, dar din această durere creştea în mine hotărârea să lupt pe viaţă şi pe moarte cu toate greutăţile care-mi vor sta în cale şi să biruiesc pentru dragostea ei.

După o oră şi ceva s-a întors mama acasă cu sacul plin de noutăţi: La Coţmani era o şcoală în care se învăţa despre creşterea şi îngrijirea vitelor şi a păsărilor de casă.

- Uite la Ionică a lui Sidor, cu şapte vaci, a ajuns cel mai bogat om din sat. Uite la Gheorghiţă a lui Salamac, cu priceperea ce o are la vindecarea vitelor, îi unul din fruntea satului. Dacă urmezi şcoala asta, cu pământul care-l avem, ai să fii un om de vază peste toate satele dimprejur, cum a fost moş-tu Nichita.

- Eu m-am hotărât acum! Nu mă duc la nici o altă şcoală, numai la una ca aceea la care merge Cocu, la Liceu.

- Bine, dar şcoala aceea e scumpă şi eu n-am atâţia bani ca să te pot ţine într-ânsa. Şi-apoi tu eşti cam bătrân acum şi n-au să te mai primească. Cocu s-a înscris acum doi ani, tu ai rămas în sat. Mai ai un an şi termini şcoala primară. Ce ai de gând să faci?

- Eu vreau să mă duc la şcoală, la liceu.

- Nu ştiu dacă ai să poţi, dar am să întreb şi eu de cei ce ştiu mai bine. Eu te las să încerci, dar dacă nu reuşeşti treaba ta. La prea mult ajutor de bani de la mine nu te poţi aştepta, că nu am.

Şi mama a început să întrebe. S-a întâmplat că tocmai atunci îşi petrecea vacanţa la noi în sat un profesor de liceu, Teodor Vasilache. Profesorul Vasilache locuia la Mihai a lui Isac, socrul uncheşului Traian. Mama s-a dus şi a vorbit cu profesorul şi acesta a convins-o că pot să intru în şcoala aceea dacă reuşesc la examenul de admitere. Cam peste o lună va avea loc un alt examen şi profesorul a îndemnat-o pe mama să mă înscrie. Îl cunoştea pe Cocu căci îi era elev. I-a spus mamei că dacă voi învăţa bine pot să capăt o bursă şi în felul acesta cheltuiala ei cu şcoala va fi mai mică. Mama a prins un pic de curaj şi s-a dus şi m-a înscris la examenul de admitere şi, ca să-mi dea şi mie mai multă siguranţă, l-a rugat pe domnul Trebici să mă pregătească un pic până la ziua examenului care trebuia să fie peste trei săptămâni. Eu mai aveam cartea de limba română pe care mi-o dăduse Cocu şi o gramatică de Vicol din care încercasem să desluşesc tainele gramaticii. Toate la înţelegeam, dar într-o privinţă nu reuşeam să mă lămuresc: deosebirea între prepoziţie şi conjuncţie. L-am întrebat pe domnul Trebici cum pot să le disting şi el mi-a explicat apoi, am făcut împreună mai multe exerciţii de dictat şi de analiză gramaticală care se cereau pentru examen. Probleme de matematică am făcut mai puţine pentru că domnul Trebici ştia că la obiectul acesta eram sigur pe situaţie.

A venit şi ziua examenului. Mama m-a sculat cu noaptea în cap şi am pornit pe jos pe cărări de-a dreptul către oraş. Trebuia să fim la şcoală la ora 8 dimineaţa, mergeam pe jos şi desculţ, ca să pot merge mai repede, mama luase în traistă ghetele pe care nu le mai încălţasem de astă primăvară.

Când am ajuns la marginea oraşului, pe deal la Horecea, aproape de cimitirul oraşului, ne-am oprit la o pompă de apă, m-am spălat pe picioare şi

mi-am pus ghetele, dar numai după câţiva paşi am văzut că nu le voi putea purta. Se uscaseră şi mă rodeau îngrozitor. Pielea de pe pintenul călcâiului stâng se rosese şi a ieşit sânge. M-am descălţat iar şi am continuat drumul până la şcoală. Era cam târziu. Candidaţii la examen erau adunaţi în amfiteatrul sălii de chimie de la parter de lângă sala profesorilor şi vizita medicală se terminase. Doctorul încă nu plecase şi am avut noroc de profesorul Vasilache care l-a rugat pe doctor să mă vadă şi pe mine, altfel nu puteam să mă prezint la teza de limba română, care trebuia să aibă loc imediat. A venit doctorul, mi-a spus să mă dezbrac. M-a ascultat un pic la piept cu aparatul acela special şi m-a întors pe o parte şi pe alta apoi m-a trimis la loc: „Bun!"

A intrat apoi profesorul de limba română. Un om bine făcut, proporţionat, cu o figură distinsă.

„Ultima propoziţiune să o scrieţi cuvânt cu cuvânt unul sub altul şi să faceţi analiza sintactică şi morfologică a acestor cuvinte."

„Terminaţi, că timpul de examen a trecut!" Am predat foaia şi am ieşit pe coridor. O mulţime de părinţi şi de preparatori aşteptau acolo în faţa uşii. Două doamne şi un plutonier de grăniceri, stăteau de vorbă cu un băiat care ieşise mai înainte. Una din ele văzându-mă desculţ şi cu straie ţărăneşti n-a mai putut răbda şi a izbucnit: *„Ia uite, madam Goreac, şi ţărănoiul ăsta desculţ vrea să se facă domn! Dacă el s-o face domn, apoi copiii noştri unde să se mai ducă?"* Am tăcut amândoi şi mama şi eu, dar am văzut că ei nu i-au picat bine vorbele pe care le auzise. Discuţii… Îngrijorare… Aşa a mai trecut o jumătate de ceas. Ni s-a ordonat apoi să intrăm iar în sală pentru examenul de scris la matematică.

A apărut profesorul de matematică, zvelt cu părul negru, tuns scurt ca la boxeri, cu mustăcioară subţire neagră ca a lui Clark Gable. Ne-a dictat textul unei probleme de amestec: Două cantităţi de aliaj una cu titlul de … şi cealaltă cu titlul de … Se topesc şi se amestecă. Care este titlul materialului rezultat? Am rezolvat problema aceasta şi am terminat-o printre primii. La urmă am scris rezultatul şi în cuvinte. Am dat hârtia profesorului apoi am ieşit. Examenul scris se terminase, mai aveam de dat examenul oral la Română.

Examenul oral trebuia să înceapă după amiază, la ora 3^{00}. Am părăsit clădirea şcolii şi am intrat în parcul Arboroasa care era chiar în colţul şcolii de partea cealaltă a străzii, drept în faţa catedralei. Acolo am stat pe o bancă şi am mâncat din merindea pe care o adusese mama în traistă, apoi am băut apă de la cişmeaua din apropiere. Ne-am mai odihnit puţin, apoi văzând că unii din copii cu părinţii lor, se întorc la şcoală am intrat şi noi. În timpul acesta a apărut şi profesorul Vasilache şi i-a spus mamei că am făcut bine la

teza de la română. După o scurtă aşteptare am fost chemaţi să intrăm în sală şi profesorul care ne-a dat tema scrisă a venit la catedră intrând printr-o uşă ce era camuflată după tabla de scris.

A scos în faţă cinci candidaţi în ordinea alfabetică şi a început să le pună întrebări. Dacă unul nu răspundea bine la o întrebare o repeta pentru următorul, dacă nici unul din cei cinci nu găsea răspunsul corect, întreba: cine ştie şi câţiva din cei din bănci ridicau mâinile. Profesorul arăta pe unul şi pe altul până ce se găsea cineva să dea răspunsul corect. M-a întrebat şi pe mine de câteva ori şi n-a mai mers mai departe. Semn bun!

Mi-a venit rândul să ies în faţă cu alţi patru. Eram al doilea din şir. Profesorul se uita la picioarele mele cu un zâmbet.

- De ce eşti desculţ? N-ai ghete?

- Ba am!

- Unde ţi-s ghetele?

- La mama în traistă. Le-am lepădat că mă rodeau!

- Bine ai făcut!

Au început întrebările. Nici una n-a trecut de la mine fără răspuns.

Profesorul zâmbea mereu. Mă miram de ce e aşa de voios.

S-a terminat şi oralul, apoi a urmat o perioadă lungă de aşteptare ca să ni se comunice rezultatele.

Cam pe la ora şase, a apărut un domn nu prea înalt, cu părul alb şi o bărbuţă albă ca neaua. *„Aista-i directorul şcolii!"* i-am auzit vorbind pe unii. El era. Ne aducea rezultatele. Am intrat cu toţii în sală, copiii şi părinţii, de-a valma. Directorul s-a dus la catedră ţinând în mână două coli de hârtie bătute la maşină.

- Vă comunicăm rezultatele! Sunt cât se poate de slabe! Nu putem admite la înscriere, pe cei ce n-au trecut de media 5^{30}.

A început apoi să citească alfabetic numele şi media. O mulţime de 5. Pe aici şi colo câte un 4^{30}, apoi câte un 6^{00}, un singur 7^{00}.

Aşteptam cu un fel de tremur în suflet să-mi vină rândul la alfabet; directorul însă a citit două nume de la litera mea şi apoi a trecut la litera următoare şi a mers fără să se mai oprească până la litera Z. Eram zdrobit. Nu mai ştiam ce să cred, ce să fac? Să mă ridic să zic că pe mine nu m-a citit? Nu mai aveam curaj.

Directorul şi-a scos tacticos ochelarii de pe nas ca şi cum treaba s-ar fi terminat, dar a început să vorbească iar:

- Şi acum un rezultat excepţional. Un singur candidat se plasează cu mult deasupra rezultatelor celorlalţi: Victor Leahul cu media 9^{66}. Îl felicit călduros pe acest copil şi-i doresc să aibă acelaşi rezultat la studii şi în anii

care vor urma. Toată lumea a început să bată din palme. Mamei îi jucau ochii în lacrimi.

La ieşirea din sală numai ce o aud iar pe plutoniereasă:

- Ai văzut, madam Goreac, ţărănoiul dracului?! El a luat examenul primul iar băiatul meu a căzut! Mama a zâmbit cu un fel de sfială şi nici de data asta n-a zis nici o vorbă.

Era seara târziu când ne întorceam acasă de la examen dar mai erau pe ici colo săteni de-ai noştri care se întorceau de la târg. O vedeau pe mama umblând pe drum la o oră cam târzie şi o întrebau:

- Da unde aţi zăbovit aşa de mult de vă întoarceţi abia acum?

- Am fost cu băietul la examen.

- La ce examen?

- La şcoală, la liceu!

- Şi cum? A reuşit?

- Daa, a reuşit bine!

Eu mă gândeam la Luţi. Desigur că va fi mândră că am luat acest examen ca să o urmez pe ea. Şi Cocu va veni pe la şcoală, va vedea rezultatele afişate la intrare şi îi va spune.

Poate că şi domnul Suprior va fi bucuros de rezultatul meu.

#

Succesul meu la examenul de admitere a fost pentru mama o ocazie de mare bucurie, dar a găsit-o complet nepregătită pentru zilele ce vor urma căci, pentru înscrierea la şcoală şi traiul în oraş, trebuiau o mulţime de acte şi bunuri de primă necesitate. Unele hârtii trebuia să le primim de la primăria din sat, altele din comuna vecină Boian şi altele de la reşedinţa de plasă Sadagura.

Mi-aduc aminte că într-o zi venind cu mama de la târg ea mă tot zorea:

- Hai mai repede să prindem trenul la Boian să-ţi scot de la doctor certificatul de vaccinare! Am ajuns la Boian cam la ora 3 după amiază şi am tot umblat prin sat întrebând unde stă doctorul Lindenbaum. Am găsit casa dar doctorul era dus undeva la un bolnav şi a trebuit să-l aşteptăm. A venit cam pe la ora 6 după amiază şi până ne-a făcut hârtia a mai trecut un timp. Ne-am întors acasă pe jos şi până am ajuns se înnoptase.

Cele zece zile după examen până la începerea cursurilor au trecut repede ca fulgerul. Duminică, la 14 septembrie, trebuia să fim prezenţi la serbarea de inaugurare a anului şcolar. Mama m-a sculat iar cu noaptea în cap, a pus în traistă câteva schimburi curate, nişte ciorapi, nişte batiste şi m-a îmbrăcat şi pe mine curat *„cum se cuvine"* şi *„hai la şcoală!"*; am plecat iarăşi pe jos şi am ajuns la şcoală prea târziu. Nu mai era nimeni acolo. A doua zi, luni trebuia să fiu în clasă la ora 8 dimineaţa. Nu mai puteam să

dorm acasă. Trebuia să dorm în oraş. Mama n-avea nimic aranjat. Am mers la internat. Am vorbit cu administratorul. Toate locurile erau ocupate. Am pornit înapoi pe drumul pe care venisem.

Mama s-a oprit la cârciuma lui Rudich de pe strada Romană, nu departe de locul unde se desparte spre stânga drumul care duce pe lângă poarta cazărmii Regimentului de Artilerie, spre Podul de peste Prut de la Horecea, spre satul nostru. La cârciuma asta poposeau de obicei sătenii noştri la un pahar de rachiu când se întorceau acasă de la târg.

Mama a vorbit câteva minute cu soţia cârciumarului şi i-a lăsat ei lucrurile din traistă, iar cârciumăreasa mi-a arătat o masă într-un colţ al salonului unde îşi servea clienţii: *„Acolo îţi vei scrie temele!"*

Mama m-a luat în oraş cu gândul să-mi cumpere câteva caiete, un creion şi o gumă de şters, plus ceva de mâncare până va putea veni iarăşi la oraş.

Umblând pe stradă, după ce am trecut podul peste calea ferată ne-am întâlnit faţă în faţă cu doamna Goreac şi cu băiatul ei, Mircea. Veneau de la serbarea de inaugurare. Au mai umblat şi ei un pic prin oraş şi acum se întorceau acasă. Ne cunoşteam bine de la examenul de admitere.

- Bună ziua!

- Bună ziua. Da voi pe unde aţi umblat de nu v-am văzut la serbare?

- Am ajuns prea târziu şi nu mai era nimeni la şcoală!

- Şi acum unde mergeţi?

- Mergem să-i cumpăr lui Victor câteva caiete, un creion şi ceva de mâncare.

- Apoi, în afară de mâncare nu veţi găsi nimic, pentru că azi e duminecă şi librăriile sunt închise. Dar gazda nu-i dă de mâncare?

- Deocamdată încă nu i-am găsit gazdă! Are să stea la Rudich până una-alta…

- Care Rudich?

- Acela cu cârciuma din strada Romană, nu departe de aici.

- Vai de mine, chiar la cârciumă vrei să-l laşi?

- Altă cunoştinţă în târg nu am unde să-l pot lăsa!

- Apoi decât să stea într-o cârciumă, mai bine adă-l să stea în gazdă la mine. Eu stau mai încolo sus pe deal! Uite şi Mircea are nevoie de cineva cu care să se mai îndemne la învăţătură. În ceea ce priveşte plata ne vom înţelege că doar suntem oameni!

- Foarte bine! Şi am pornit la drum cu toţii. Ne-am abătut pe la Rudich şi mama a intrat şi a vorbit iar cu cârciumăreasa. A luat lucrurile pe care le lăsase acolo şi am pornit pe drumul care începea din faţa cimitirului, pe lângă gardul cazărmilor, în sus, paralel cu strada Romană, strada Mitropolit

Veniamin Costache. Am mers şi-am mers până am ajuns în vârful dealului, la numărul 70. Acolo era casa familiei Goreac. De acolo numai la trei case mai înainte era hotarul satului Horecea.

Acasă o mai aşteptau pe mama lor două fete de şcoală primară: Valerica în clasa a treia şi Lenuţa care abia începea clasa întâia. Soţul doamnei Goreac fusese plutonier la regimentul de artilerie, a murit cu vre-o trei ani mai înainte şi a lăsat-o văduvă de tânără cu trei copii. Mircea era cel mai mare. Cele două mame au discutat şi s-au înţeles cât lapte, câtă brânză, smântână, mălai şi pâine de casă trebuia să aducă mama în fiecare săptămână şi câţi bani să dea în fiecare lună. Banii necesari pentru rechizite şcolare şi alte cheltuieli mi-i va da mie.

Mama a plecat şi eu am rămas în oraş în mijlocul unei alte familii cu care trebuia să mă acomodez. Simţeam în suflet un fel de gol, dar eram hotărât să nu mă las abătut din drumul meu.

Casa nu era prea mare. Avea trei spaţii, două terminate şi al treilea numai tencuit şi cu pământ pe jos şi cu intrare direct de afară. Prima din camerele terminate era bucătăria şi era în acelaşi timp şi dormitor. Acolo dormeam cu toţii. Din bucătărie se intra în camera de zi. Aceea era mobilată frumos şi servea drept cameră de învăţat pentru noi băieţii de liceu. Dar colaborarea noastră la învăţat avea nişte obstacole serioase. E drept, eram amândoi în clasa întâi, dar nu aveam acelaşi program şi nici aceiaşi profesori căci Mircea era în clasa întâi A, iar eu în întâi B. Când el învăţa la zoologie, eu învăţam la istorie. Când învăţa el la istorie, eu trebuia să învăţ la geografie şi niciodată nu puteam învăţa împreună. Pe de altă parte, distanţa de acasă până la şcoală era mare şi făceam drumul pe jos pe orice vreme ar fi fost şi ne lua vreme de o oră bună bătând talpa pe străzile cele mai directe. O oră la dus, alta la întors, iar când aveam repetiţie la cor sau altă activitate de după amiază, pierdeam patru ore pe zi numai cu drumurile. Dintre colegii de clasă care locuiau mai aproape de noi şi cu care ne puteam consulta la caz de nedumerire, Mircea avea pe unul Galenzovschi, la o jumătate de kilometru, iar eu pe Marin Constantin (Titi), care locuia într-un apartament din cazarma Regimentului de Artilerie, la distanţă de aproape un kilometru, iar santinela de la poartă nu mă lăsa să intru, ci trebuia să-l chem pe el să vină la mine.

Pe lângă toate acestea am mai avut încă un ghinion. Chiar din primele zile am început să învăţăm limba franceză. Domnul profesor Rusu ne explica totul foarte clar şi învăţatul părea că merge bine, dar după o lună de zile, profesorul s-a îmbolnăvit grav de cancer şi a murit iar noi am rămas mai mult de un trimestru fără de profesor. La sfârşitul trimestrului doi ne-a venit ca profesoară domnişoara Onciul şi ca să recuperăm timpul pierdut ne dădea pe lângă lecţia ce o făceam în clasă, să mai facem noi singuri acasă o lecţie

din carte. Pentru mine franceza a devenit o limbă păsărească a cărei pronunțare nu izbuteam s-o mai ghicesc. Colegii mei care aveau preparatori nu simțeau acest neajuns, dar pentru mine franceza era un calvar. M-am chinuit mult și rezultate strălucite n-am avut. La celelalte obiecte n-aveam probleme, în afară de muzică. Dacă mi-ar fi dat să cânt o melodie cu cuvinte aș fi prins-o îndată chiar și de la prima audiție, dar profesorul ne dădea solfegii, care mi se păreau niște exhibiții fără nici o noimă. Totuși la muzică am descoperit mai repede secretul. Toată cheia era gama. Începeam cu nota de bază și mergeam până la nota de pe hârtie pe care o memoram bine. Începeam iară cu nota de bază și mă opream la a doua notă de pe hârtie și după ce mi-o fixam bine și pe aceasta, cântam cele două note de pe hârtie fără să mai utilizez gama.

Mai existau în clasa noastră niște elevi care cântau la diferite instrumente. Aceștia n-aveau probleme cu muzica. Unul din ei era Sofroniuc Adrian. Cânta la vioară și era înscris și la Conservator. Pe el profesorul de muzică îl punea să repete cu noi solfegiile înainte de venirea lui în clasă. El mai avea și preparator la franceză și era cel mai bun elev din toată clasa noastră și nimeni n-ar fi cutezat să-i conteste meritul, căci Adrian era și un foarte bun camarad, un suflet ales.

Clasa noastră era la primul etaj, cu ferestrele îndreptate către catedrala orașului de care ne despărțea strada Principele Nicolae, străjuită de o parte și de alta de către un șir de castani mari. În clasă erau trei rânduri de bănci, câte doi elevi într-o bancă. Pe rândurile de lângă ușă erau câte șapte bănci, iar pe rândul de către ferestre erau opt bănci. Total douăzeci și două de bănci pentru patruzeci și trei de elevi. Așezarea noastră în bănci nu se putea schimba.

La catedră exista o oglindă a clasei, un fel de plan cu locul fiecărui elev.

Locul meu era în banca a cincea din rândul din mijloc și aveam drept coleg de bancă pe unul Mozes, pe care un timp l-am crezut italian.

Profesorul de geografie se numea Constantin Țopa. Era un om foarte corect și ne cerea să vorbim întotdeauna concentrat și numai la subiect.

„Nu bate câmpii, spune exact ceea ce ai de spus!” El însuși vorbea numai așa. Avea o ținută corectă fără podoabe de lux și avea o barbă neagră bogată, tunsă scurt. Într-o zi, Titi mi-a spus un secret: Profesorul Țopa este legionar! Nu știam ce înseamnează acest cuvânt, dar Titi mi-a explicat. El era ajutat la lecții de niște teteriști din regiment și aceștia erau oameni foarte buni și corecți întocmai ca și profesorul nostru.

Cam pe la mijlocul trimestrului trei, profesorul ne-a cerut să facem din materialele pe care le avem fiecare la îndemână o reprezentare a formelor de

relief învățate în clasă - o problemă în care imaginația fiecăruia era pusă la încercare - și jocurile din copilărie mi-au ajutat mult de data aceasta.

Ne-am procurat materialele: lut, apă, două bucăți de placaj și am pornit la lucru. Am muiat lutul și l-am împărțit în două pe cele două bucăți de placaj. L-am frământat bine până am obținut o pastă consistentă din care am fasonat niște mogâldețe care să reprezinte munții apoi câteva încrețituri ceva mai joase în chip de dealuri, între munți am prevăzut și un podiș, iar la poalele dealurilor o câmpie nu prea netedă. Cu un bețișor am adâncit un șănțuleț care să reprezinte albia unui râu care coboară din munți până la câmpie unde placajul a rămas gol ca să reprezinte marea. Apa o vom reprezenta cu cerneală albastră, fiecare din noi pe cont propriu. Am făcut cele două sculpturi în lut în așa fel ca să nu semene una cu alta să nu ne acuze profesorul de „plagiat”, iar în vârful unuia din munți din fiecare sculptură am făcut o adâncitură ca să reprezinte craterul unui vulcan. Când toate erau gata l-am invitat pe Titi să-și ia una din ele iar eu am plecat acasă cu cealaltă. Am luat o călimară cu cerneală albastră și am vopsit marea și râul și mă uitam la toată treaba. Prea semăna a pustie. Munții au păduri. Cum să reprezint pădurea? În spatele casei era un loc unde creșteau niște mușchi care priviți mai de aproape semănau cu niște brazi în miniatură. Am ieșit cu modelul meu în spatele casei și mi-am acoperit munții cu pădure de mușchi. Am lăsat golaș numai vârful vulcanului. Câmpia am presărat-o cu pământ negru ca să pară arată, iar dealurile le-am marcat cu niște ace de pin ca să apară ca niște araci de viță de vie. Dar am văzut în cartea de geografie o fotografie a vulcanului Etna din care se înălța un sul de fum. Ce să-i fac vulcanului meu ca să fumege? Jocurile din copilărie mi-au dat inspirația. Purtam în spate o bondiță din piele de oaie cu mițe lungi. Am tăiat cu foarfeca o miță chiar de lângă piele. Am legat-o strâns de tot cu un fir de ață apoi am scărmănat mița bine de tot ca să semene cu un smoc de fum. Am înfipt fumul în vârful vulcanului și tabloul era gata.

În ziua următoare, prima oră era aceea de geografie și era ziua fixată de profesor pentru aducerea *„operelor”* noastre. Profesorul a intrat în clasă și s-a oprit la primele bănci să vadă cum s-a descurcat fiecare. A pornit apoi printre rândurile de bănci uitându-se în stânga și în dreapta. Când a ajuns mai aproape a zărit năstrușnicia mea:

- Ia te uită aici! Munții împăduriți și vulcanul care fumegă mereu! Bravo! A luat lucrarea mea și a pus-o pe catedră ca s-o vadă toată clasa, iar la sfârșitul lecției a luat-o cu el în sala profesorilor să le arate și lor ce a putut născoci imaginația unui pui de țăran.

#

Cu manualele şcolare problema s-a rezolvat destul de uşor. Liceul nostru avea o bibliotecă de manuale şcolare *„Biblioteca Pauperum"* şi cuprindea câteva serii complete de manuale pentru toate clasele. Ele erau procurate de *„Fondul Bisericesc"*, o instituţie a Bisericii Ortodoxe din Bucovina care subvenţiona liceul nostru şi Liceul Ortodox de Fete din oraş, plus alte şcoli din ţară. Elevii cei mai lipsiţi de mijloace materiale împrumutau manualele necesare pentru clasa lor pe timp de un an şcolar, cu condiţia să le păstreze în bune condiţiuni. La sfârşitul anului le predau şi ele erau folosite în anul următor de seria de elevi cu un an mai tânără. Aşa au fost ajutaţi cu manuale vreo cinci elevi numai din clasa noastră, printre care şi colegul meu de bancă Mozes. Dintre toate manualele care ne trebuiau era lipsă de manuale de Muzică de N. Dima şi Sabin Drăgoi. Pentru Muzică exista numai un singur manual. Dirigintele nostru profesorul Teodor Vasilache era şi profesor de muzică şi a decis să dea acest singur manual de muzică lui Mozes.

O carte de muzică costa la vremea aceea douăzeci de lei, ceea ce reprezenta plata pe o zi de muncă a unui muncitor agricol. Mama mi-a dat douăzeci de lei ca să-mi cumpăr cartea. În drumul meu spre librărie m-am întâlnit cu un grup de derbedei care m-au înconjurat, m-au îmbrâncit, mi-au luat banii pentru carte şi au fugit. Aşa am rămas fără carte, dar m-am folosit de cartea lui Mircea, că el n-avea nevoie de ea când aveam eu oră de muzică.

Camera a treia, cea neterminată a casei gazdei mele nu putea să stea mereu goală. Doamna Goreac era femeie cu suflet bun şi în oraş erau multe fete sărace care lucrau ca servitoare pe la casele mai cu dare de mână pe un salariu modest şi fără asigurare de sănătate. Atâta vreme cât sănătatea le permitea să lucreze, toate lucrurile mergeau bine, dar, dacă se întâmpla să capete o gripă sau altă boală infecţioasă, stăpâna n-o mai primea în casă de teamă să nu-i infecteze familia. Unde să stea până se va face sănătoasă? Doamna Goreac îi oferea un loc unde să doarmă şi să se trateze. Avea puse în camera aceea un pat cu o saltea, o pernă şi o pătură. Alte lucruri de trebuinţă şi le aducea fata singură. Camera aceea era infirmeria fetelor sărace. Nu ştiu dacă doamna Goreac avea vre-un câştig din toată treaba aceasta şi nu cred că ar fi avut căci de la nişte fete sărace ce ar fi putut să mai ceară? Cât am stat eu la ea în gazdă mi-aduc aminte de trei fete care au trecut prin camera infirmerie. Prima a fost o nemţoaică, Miţi Baumgarden, care a stat în ea de mai multe ori; a mai fost apoi Maria, o fată a cărei nume de familie nu mi-l mai amintesc. A treia a fost Minodora Nichiforciuc şi asta a fost o figură de excepţie, o femeie cu totul dezgustătoare.

Avea un trup greoi, mare, butucănos şi un mers lălâu. Faţa îi era turtită şi nasul la fel, dar acesta mai avea şi vârful întors în sus dând întregii feţe o

formă porcină. Cât priveşte caracterul, cred că şi acest animal s-ar fi ruşinat să şi-l însuşească. Era o femeie de moravuri uşoare, care din cauza hâzeniei ei nu şi-a putut găsi loc nici într-un bordel ordinar, ci îşi vâna clienţii de pe maidanul din spatele cârciumii lui Rudich, aşteptându-i pe aceştia când ieşeau să-şi deşerte surplusul de lichide înghiţite. Pe aceştia Mina îi provoca cu limbajul ei vulgar şi fără perdea. Nu ştiu cum s-a făcut că doamna Goreac a adus-o într-o după amiază să o instaleze în camera infirmerie şi îndată ce s-a văzut instalată acolo, drept recunoştinţă pentru ajutorul primit, a venit să ne vorbească nouă băieţilor despre secretele meseriei ei. Nu i-a mers! Eu am ameninţat-o că am s-o denunţ la poliţie că vorbeşte lucruri nepermise cu copiii minori, iar Mircea s-a plâns în seara aceea mamei lui. A doua zi dimineaţă când plecam la şcoală am văzut-o pe madam Goreac cum îi făcea vânt pe poartă lui Mina cu bocceaua în braţe.

În vacanţa mare care a urmat, într-o seară am văzut-o pe Mina trecând pe uliţa principală a satului nostru urmată de doi jandarmi cu baioneta pe armă. A fost prinsă într-un sat ucrainean vecin împărţind manifeste comuniste. Fusese arestată şi era trimisă de jandarmi din post în post pentru identificare în comuna de obârşie, ca să fie dată în judecată.

Trebuia să rămână în satul nostru peste noapte, dar la noi în sat nu era post de jandarmi şi, ca să rămână sub pază, jandarmii care o escortau au închis-o în arestul care era la primărie, au pus un lacăt la uşă şi i-au dat cheia primarului dându-i de grijă să puie un paznic la arest în timpul nopţii. Era în vremea aceea când regele Carol al II-lea cerea ca în fiecare sat să se organizeze un serviciu de strajă de noapte de cel puţin doi oameni înarmaţi cu un fel de ţepuşe din lemn cu vârful de fier, ca un fel de suliţă. Pe înserat, primarul a venit în inspecţie să vadă încă o dată dacă toate sunt în bună ordine. Mina s-a dat la el şi a început să-i propună să o facă scăpată în schimbul favorurilor pe care era ea dispusă să i le acorde.

Primarul Vasile Magdalin nu era omul de care avea ea nevoie, şi i-a zis de la obraz:

- „Ascultă cucoană, văd că te-ai îmbrăcat ca o doamnă, poartă-te domneşte! Pe mine nu mă-i cumpăra cu amăgeli din acestea, că eu îs om însurat şi am o femeie cinstită şi curată şi tu eşti o târfă scârboasă pe lângă ea şi nu valorezi nici cât degetul cel mic pe lângă Măriuca mea! Şi pentru că te-ai obrăznicit şi-ai vrut să mă faci de batjocură îţi pun acum doi oameni de pază la uşa ta!"

Aşa era Mina şi eu avem să mă întâlnesc de câteva ori în viaţă cu ea.

Locuinţa aceasta prea îndepărtată de şcoală nu-mi lăsa destul timp pentru învăţătură.

Dirigintele clasei noastre a văzut lucrul acesta şi i-a spus mamei, dar ea nu mai avea mijloace să mă mute la altă gazdă.

După cum am mai spus, liceul nostru era subvenţionat de Fondul Bisericesc al Mitropoliei Bucovinei şi era considerat ca unul din cele mai bine dotate licee din această regiune. Liceul Aron Pumnul era cel mai vechi şi mai mare, dar nu era aşa de bine înzestrat. Şcoala noastră, în timpul împărăţiei Austriei fusese *„Real Schule”*, un fel de liceu tehnic care pregătea elevii ce urmau să studieze la Politehnică. Aveam un amfiteatru special pentru chimie şi, anexat la acesta, un laborator foarte bine dotat cu substanţe şi aparate de tot felul. Aveam un amfiteatru de fizică şi un depozit de tot felul de aparate necesare pentru studiul acestei ştiinţe între care şi o locomotivă mică de vreo 40 kg. Această locomotivă miniaturală era pusă în mişcare de aburii care se produceau cu ajutorul unei lămpi cu spirt. Aveam sală pentru ştiinţele naturii înzestrată alăturat cu un muzeu în care erau: păsări împăiate, insecte şi reptile conservate în spirt, tot felul de animale şi printre acestea un urs brun.

Mai aveam săli speciale pentru desen şi pentru muzică dotate cu câte o anexă în care se păstrau obiectele legate de astfel de studii. La ultimul etaj exista o sală mare în care ne adunam la anumite ocazii toţi elevii şi profesorii, numită sală de festivităţi. Aici, pe peretele din faţa băncilor, era o icoană mare care m-a impresionat mult care reprezenta *„Ora nouă, după Răstignire”*. Se vedea în ea Domnul Nostru Iisus Hristos mort, răstignit pe cruce în întunericul care a cuprins tot pământul în acel moment şi numai un singur fascicol de lumină străbătea printre nouri ca să lumineze ca un reproş de sus nelegiuirea săvârşită de oameni. Şi Domnul era singur, singur, singur…

L-au părăsit cu toţii şi prietenii şi femeile care l-au plâns pe Drumul Durerii, chiar şi hulitorii…

Numai aceştia de undeva de departe se mai opreau din drum ca să se uite înapoi şi ca să se bucure de succesul obţinut.

Dar raza de lumină căzând pe capul încoronat cu spini parcă le zicea din nou *„Ecce homo!”*

De câte ori intram în sala aceasta, privirea mi se oprea la tablou şi de fiecare dată mi se părea că-l văd pentru prima oară.

În sala de festivităţi se intra prin două uşi mari duble, iar în interior, mai către fund, după cea de a doua uşă era fixat pe peretele de la intrare un basorelief, harta fizică a României turnată din gips şi colorată cu un lac special în culorile convenţionale ale hărţilor. Şi nu ştiu de ce coroana munţilor din centrul Ţării mi se părea că seamănă cu coroana de spini de pe

capul Mântuitorului. De unde mi-a venit în gând lucrul acesta nu pot să-mi dau seama.

Clădirea principală avea sus, deasupra acoperişului, un observator astronomic în care se găsea un telescop. Nici o altă şcoală din oraş n-avea observator astronomic.

Sala de gimnastică era o clădire aparte construită în mijlocul grădinii din spatele clădirii principale. Avea şi ea o dependinţă în care se păstrau materialele şi aparatele mobile, un birou pentru profesor, care avea spre interior o fereastră şi o uşă prevăzută cu geamuri de cristal gros incasabil. Toate aparatele de gimnastică ce nu erau transportabile, scări, inele, funii, zburători, etc. se rabatau pe pereţi sau se ridicau pe plafon şi sala rămânea liberă pentru jocuri şi alergări. Imediat la intrare era sala de dezbrăcare cu cuiere pentru haine şi nişte lăzi în formă de bancă în care elevii îşi păstrau papucii de gimnastică şi echipamentul personal pentru sport. Ne era interzis să intrăm în sala cu linoleum pe jos cu bocancii de pe stradă. Sala asta era cea mai modernă sală de sport din tot oraşul.

Dată fiind sursa de finanţare a şcolii, era natural ca majoritatea elevilor să fie fii de preoţi şi de învăţători, dar nu lipseau nici copiii de militari şi de ţărani şi era iarăşi normal ca şcoala aceasta să aibă la religie pe unii dintre cei mai buni preoţi din oraş şi aşa şi era. Aveam doi preoţi care se ocupau de educaţia noastră religioasă. De elevii mai mari se ocupa părintele Costea Erast, doctor în teologie, care, după ce i-a murit soţia, s-a călugărit şi şi-a luat numele de Eftimie. De noi cei mai mici de ani se ocupa părintele Cilievici, care avea un dar al vorbirii foarte frumos şi curgător şi noi elevii lui îl admiram şi aşteptam orele de religie cu mare bucurie.

#

Vacanţa mare a trecut repede. Mama m-a înscris în clasa a doua şi când a venit timpul să mă duc iar la şcoală mi-a pus toată zestrea pregătită în căruţa uncheşului Traian şi m-a dus la Internatul de băieţi români din strada Mărăşeşti Nr. 24, colţ cu strada Banatului, unde staţionează căruţele cu care vin la oraş elevii din localităţile apropiate aşa ca mine. Poarta de intrare este pe laturea aceasta a curţii internatului şi curtea este închisă cu un gard înalt de scânduri de nu poţi să vezi nimica nici dinăuntru spre afară şi nici de afară spre înăuntru. Poarta este din acelaşi material având în ea o gaură rotundă prin care bagi mâna ca să apeşi pe butonul soneriei să vină portarul şi să-ţi deschidă. Acolo, în partea dreaptă, este o clădire mai mică şi aceasta este locuinţa portarului. Butonul soneriei este aşezat pe zidul acestei locuinţe. Portarul este un om voinic cam între cincizeci-şaizeci de ani şi are o pereche de mustăţi mari răsucite şi cu vârful în sus, fapt pentru care elevii l-au poreclit *„Bismark”*.

Clădirea principală a internatului este în formă de L cu latura lungă în lungul străzii Mărășești și latura scurtă așezată perpendicular în capătul din partea opusă străzii Banatului. Dormitoarele, în număr de șapte, se află la etajul clădirii principale. La parter, începând cu latura mărginită de strada Banatului se află: locuința directorului, biroul contabilității și două săli de meditație. A treia sală de meditație este pe latura scurtă, dar, înainte de a ajunge la ea, treci pe un coridor care are pe partea stângă WC-ul și lavabourile. La subsol se succed în aceeași ordine, magazia de alimente, bucătăria și sala de mese, apoi pe latura scurtă spălătoria de rufe și brutăria. Brutăria este o construcție anexă demisol, iar deasupra ei este infirmeria la care te urci pe o scară exterioară din scânduri de lemn și are două camere. Prima este cabinetul medical, unde vine doctorul Dranca să verifice periodic starea sănătății elevilor sau în cazuri mai urgente elevii care s-au îmbolnăvit. În cea de a doua cameră se internează elevii cu afecțiuni necontagioase, care au nevoie de îngrijire specială timp de câteva zile. Când doctorul pleacă acasă, îngrijirea bolnavilor o fac doi elevi *„sanitari"*: Hadârcă și Ionescu. Aceștia locuiesc permanent în infirmerie.

Sălile de meditație au câte un pedagog, un elev din clasa a șaptea sau cel puțin a șasea ajutat de doi sau trei subpedagogi, de obicei din clasa a cincia sau a patra. Mai târziu am avut pedagogi studenți și subpedagogi din clasele a șaptea și a opta. Clasa a opta s-a introdus în anul 1937-1938. În curtea internatului mai există o clădire mai veche cu săli de meditație și dormitoare unde locuiau elevi din ultimele două clase. Aceștia nu aveau pedagogi și nici șefi de dormitor, de aceea clădirea se numea *„Republica"*.

Intrarea în clădirea principală se făcea numai din curtea interioară și treceam printre două grădini: late de aproximativ cinci metri, întinse pe toată lungimea clădirii, semănate cu flori și străjuite de trei brazi înalți cât clădirea, curățiți de crengi până la jumătatea înălțimii.

În partea opusă se întindea curtea în care ne jucam în timpul pauzelor, care avea în fundul ei un gard înalt de 6 metri din ștacheți care o despărțeau de o movilă în formă de trunchi de con. Pe această movilă cercetașii centuriei a douăsprezecea organizau șezătorile în jurul focului. La dreapta ei, lângă gardul spre strada Banatului, era *„villa porcus"* unde hălăduiau din resturile de la bucătărie și din cele de la masa elevilor un număr de șase până la zece porci de diferite mărimi.

Imediat la intrarea în clădirea principală dădeai de o scară cu câteva trepte ce duceau în partea stângă la coridorul sălilor de meditație și la dreapta o scară ce cobora la sala de mese. Deasupra acestei scări pornea din coridor scara ce ducea spre dormitoare și se termina sus cu o ușă mare dublă care ni se descuia numai când mergeam la culcare. Sala de meditație unde

îmi făceam eu lecțiile avea ușa exact în fața intrării principale iar dormitorul unde mi-am dus plapuma și perna era la capătul coridorului pe stânga către strada Banatului, dormitorul numărul șase. Șeful de dormitor era domnul Botezatul din clasa a șaptea a liceului nostru. La sala de meditație aveam ca pedagog pe domnul Ștefănescu din clasa a șaptea de la liceul Aron Pumnul, iar ca subpedagogi pe Gheorghe Mihălceanu și pe Hovco Vitalie. Seara, cu o jumătate de oră înainte de culcare, subpedagogii ne controlau dacă ne-am făcut temele pentru a doua zi și ne examinau să vadă dacă ne-am învățat lecțiile. Cei ce nu le aveau pregătite pe toate erau pedepsiți cu lovituri de bețe la palmă. Mihălceanu nu lovea tare, dar Hovco dădea cu putere și ne feream de el. Mihălceanu era fiu de țăran din Boian, comună vecină cu satul nostru și avea un suflet bun și mă ajuta întotdeauna când aveam o nelămurire mai ales la franceză.

Cum a venit frigul au început și îmbolnăvirile. La sfârșitul lui noiembrie m-am pomenit cu amigdalele umflate de nu mai puteam respira. A venit doctorul și ne-a chemat la control pe toți cei care eram răciți. Înaintea mea au fost depistate două cazuri de scarlatină. Doctorul m-a încadrat și pe mine cu ei și ne-a trimis pe toți trei la spitalul *„Izolarea"* din oraș. Acolo ceilalți doi au făcut febră înaltă și au avut aiureli. Mie mi s-au dezumflat gâlcile și după două zile de spitalizare nu mai aveam nimic. Mă rugam de doctorul spitalului să mă trimită înapoi ca să nu pierd lecțiile la școală, dar el n-a fost de acord temându-se să nu mă fi îmbolnăvit de la ceilalți în starea de răceală în care eram când am intrat. După ce le-a trecut temperatura, colegii mei Buzelan Dumitru și Popovici Veaceslav au devenit zburdalnici și se zbenguiau tot timpul sărind pe somierele cu arcuri ale paturilor libere, iar pielea de pe degete a început să li se jupoaie. Sora medicală care se îngrijea de secția noastră, văzându-mă mai liniștit, m-a mutat într-o altă cameră în care era o mamă cu doi băieți care făcuseră și ei boala și acum erau în afară de orice pericol. Am mai stat cu ei încă zece zile și doctorul s-a convins că eu n-am fost bolnav de scarlatină când am fost trimis la spital și nici nu m-am infectat stând cu ceilalți bolnavi la un loc și s-a hotărât să mă externeze. În ziua hotărâtă a venit mama la Spitalul Izolarea cu o găină pentru sora șefă de secție unde fusesem internat și m-a luat acasă căci am ieșit din spital în ziua când s-a dat vacanța de Crăciun. Înainte de plecare, doctorul mi-a dat un sfat: *„Să nu-ți mai înfășori fularul în jurul gâtului că te înfierbânți și apoi la cea mai mică adiere de vânt răcești și ți se umflă gâlcile."* L-am ascultat și de atunci n-am mai avut nici o supărare de acest fel.

După 7 ianuarie m-am întors la școală și la internat. Colegii mei de clasă aveau mediile pe trimestrul întâi încheiate. Eu aveam doar câteva note.

Am început să învăț serios ca să-i ajung din urmă. Treptat, treptat mi-am luat toate examenele restante și cu ajutorul domnului Mihălceanu am ajuns printre elevii buni chiar și la limba franceză, căci domnul profesor Petroaie, de franceză, era un om care nu glumea cu elevii nepregătiți.

#

Cam pe la sfârșitul lunii ianuarie 1937, într-o dimineață, am auzit un zvon: la catedrală, alături de școala noastră, au fost aduse de la gară sicriele cu corpurile celor doi legionari care au murit în Spania pe frontul contra comuniștilor. În pauza mare am fugit din școală toți elevii și ne-am dus la catedrală să-i vedem. N-a rămas un singur elev în toată școala. La intrarea în biserică stăteau de gardă studenții de la Junimea și de la Bucovina și Moldova în uniformele lor colorate cu chipiuri și cu săbii în poziție de onor. Lume multă intra și ieșea în tăcere și perfectă ordine de parcă ar fi fost observată de cel mai sever ochi de polițist. Dar nimeni nu dirija mulțimile și totuși era atâta ordine, atâta bunăvoință în toată mulțimea aceasta de parcă toată mișcarea ei ar fi fost studiată și pregătită cu ani de zile înainte. Cumințenia asta a mulțimii m-a impresionat și deși venisem cu gândul să mă strecor printre toți prin orice posibilitate, m-am încadrat și eu împreună cu un coleg de școală în șirul ordonat care pășea domol spre interior.

În biserică, cele două coșciuge erau așezate unul lângă altul pe niște catafalcuri înalte înconjurate de coroane de flori. Păreau așezate pe un munte de flori. La cap și la picioare făceau de gardă, în cele patru puncte, câte un legionar în uniformă cu cămașă verde și centură cu diagonală ca aceea a ofițerilor. Aveau pantaloni negri și cizme negre și stăteau așa de nemișcați în poziție de onor de parcă ar fi fost niște stane de piatră.

O doamnă bătrână, intrigată de nemișcarea legionarilor din gardă, s-a apropiat cu sfială și s-a atins de spatele unuia dintre ei:

- E om viu, maică, a zis bătrâna, făcându-și semnul crucii.

În biserică se observa numai un șuvoi în mișcare de afară spre înăuntru și altul dinăuntru înspre afară. Cei ce intrau în șiruri de câte doi sau trei se opreau o clipă în fața celor două catafalcuri, își făceau semnul crucii și-și ștergeau o lacrimă apoi se pierdeau în mulțimile din abside unde rămâneau cei ce așteptau să ia parte la slujba prohodului, iar cei ce nu puteau rămâne se încadrau în șuvoiul ce se îndrepta spre ieșire. Nu se auzea absolut nici o șoaptă. În atmosfera aceea ce plutea în biserică simțeam un fel de tărie, un fel de încredere care mă îndemna să stau și eu acolo pe loc, dar minutele pauzei treceau repede și trebuia să mă întorc în clasă. M-am încadrat în șuvoiul care ieșea. Din ușa bisericii am observat pe trotuarul opus al străzii în partea grădinii Arboroasa o mulțime de oameni îmbrăcați civili, aranjați în rânduri regulate și aliniați. Erau legionarii veniți în delegație din diferite

părți ale țării. Nemișcați așteptau ceva. Când am ajuns și eu pe trotuarul din fața lor am văzut venind dinspre centrul orașului un tânăr înalt cu părul castaniu învolburat în șuvițe. Un legionar din capul coloanei s-a desprins dintre toți, a venit și s-a oprit în fața lui și i-a dat raportul: *„Să trăiți, Căpitane, delegațiile sosite din țară sunt gata și așteaptă ordinele Dumneavoastră!"* Căpitanul a început să vorbească: *„Camarazi, fac apel la disciplina voastră. Ni-i sufletul copleșit de durere pentru jertfa camarazilor noștri Moța și Marin. Purtați-vă așa fel ca să fiți la înălțimea cuvenită, cu disciplină perfectă. Nu vreau să aud nici cea mai mică plângere din partea cuiva cu privire la purtarea voastră! Trăiască Legiunea!"* Și-au răspuns toți într-un glas: *„Să trăiți Căpitane!"*

M-a impresionat mult figura și personalitatea Căpitanului și aș fi vrut să fiu și eu ca unul din cei ce-l așteptaseră disciplinați în front, dar eram prea mic. Trebuie să aștept până voi crește mai mare. Acum trebuie să mă țin de carte!

Am intrat în clasă. Profesorul de română Bâcu Raul era la catedră dar în bănci erau numai vreo cincisprezece elevi. Profesorul a ținut să ne atragă atenția:

- E frumos să ne cinstim eroii care și-au dat viața pentru apărarea creștinismului, dar la orele de clasă trebuie să fiți punctuali!

N-a trecut mult și locurile s-au umplut toate. Profesorul s-a arătat mulțumit.

#

Școala noastră împlinea 75 de ani de existență și evenimentul ne impunea să-l sărbătorim în mod corespunzător. Rolul principal în aceste împrejurări îi revenea profesorului de muzică, dar domnul Vasilache era grav bolnav, internat în spital unde i se scosese un rinichi. Înlocuitor nu aveam. Doi elevi din ultimul an, Voronca și Velehorschi au pregătit cu noi corul liceului, câteva cântece între care unul în limba latină *„Dies irae"*. Nu făcusem încă latina dar am învățat așa de bine cuvintele că mi le amintesc și acum:

Dies irae, dies illa
Teste David cum Sybila
Quantus tremor est futurus
Quando Judex est venturus
Cuncta stricte discusurus!

Serbarea de aniversare se făcea sub tutela Crucii Roșii și a trebuit să învățăm și cuvintele:

„Iisus pe Crucea Roșie răstignit,
Iertând pe toți șopti spre omenire
Trei vorbe ce-au picat spre infinit
Ca sângele pe lemnul înroșit,
Milă, bunătate și iubire."

Era o piesă tumultuoasă și grea în special pentru noi copiii de la soprano și alto care nu știam deloc limba latină dar la serbare ne-am achitat cu brio și am fost lăudați de toți vorbitorii care au urmat după programul corului. Au mai fost apoi câteva recitări în care și-au demonstrat talentul elevii cei mai mari, dar centrul artistic al evenimentului a fost profesorul Spânu de la Facultatea de teologie care a cântat și ne-a încântat cu multe cântece populare de prin toate regiunile țării. Peste vreo trei ani am aflat cu mare părere de rău că profesorul Spânu a murit.

#

Atunci când m-a înscris la examenul de admitere la liceu, mama mi-a spus clar că ea nu are destui bani ca să mă țină la o școală așa de scumpă și că va trebui să mă descurc singur. Cel mai bun mijloc să mă descurc singur era să obțin o bursă. Bursele se obțineau prin concurs. Se dădea un examen. Cine reușea mai bine acela primea bursa.

Am făcut cerere pentru bursă și m-am prezentat la examen și am avut norocul să mă calific pentru bursa întreagă. Mai era una pe jumătate pe care a luat-o un elev din clasa întâi. Acum mama era mulțumită, nu mai avea decât să se îngrijească de haine pentru mine. La obiectele de învățământ aveam note bune și credeam că în viitor nu voi mai avea probleme. Dar chiar în anul următor în clasa a treia am trecut printr-un moment când era să le pierd pe toate.

Sala noastră de gimnastică era închiriată în orele libere de o altă școală Liceul Nr. 3, un liceu pentru copiii de evrei care mai târziu s-a numit și Liceul Mihail Eminescu. Întâmplarea făcuse, că atunci când clasa noastră ieșea din sală, o clasă a lor cam de același nivel cu noi (a treia sau a patra) să aștepte să intre ei înăuntru. Într-o zi, cum ieșeam din sală printre ultimii aud pe cineva strigând tare: *„Clasa a treia A intrați repede în clasă!"* Era pedelul școlii. Am alergat repede sus să văd de ce suntem chemați în timpul pauzei. Nu durează mult și intră în clasă directorul școlii domnul Alexandru Vitencu împreună cu un elev de la Liceul Nr. 3.

- Arată-mi care e acela!

Elevul cel străin s-a uitat peste toată clasa și s-a oprit cu degetul arătător îndreptat spre mine.

- Acesta!

Eram singurul din clasă care purtam costumul național.

Directorul mânios îi poruncește pedelului care-l însoțise din ordinul său:

- Adă-mi imediat catalogul clasei a treia A. Pedelul a plecat imediat. Directorul mi se adresează mie:

- De ce l-ai lovit pe colegul tău acesta?

Am rămas ca lovit de trăsnet.

- Eu nu l-am lovit. Îl văd acum pentru prima dată.

- De ce minți? Era la ușă când ai ieșit tu din sala de gimnastică și l-ai lovit.

- Nu este adevărat! Nu l-am lovit!

Clasa a început să vocifereze: *„Nu-i adevărat! Nu-i adevărat!"*

Directorul era din ce în ce mai furios:

- Huliganilor! Am să vă învăț eu minte!

A sosit pedelul (omul de serviciu) cu catalogul și directorul l-a deschis la pagina mea.

- Ești eliminat definitiv din școala aceasta și voi face propunere la Inspectoratul școlar și la Minister să te elimine din toate școlile din țară!

Exact în momentul când directorul scosese stiloul din buzunar să scrie eliminarea în catalog apare pe ușă un domn tânăr îmbrăcat într-un costum sport și se adresează direct elevului de la Liceul 3:

- Ce cauți aici Haplern?

- Am venit să reclam că am fost bătut!

- Și cine te-a bătut?

- Acesta! Și mă arătă cu mâna pe mine.

- Haplern, de ce ești ticălos? Eu am văzut tot ce s-a întâmplat și am alergat după derbedeul acela care te-a lovit pe tine și l-am prins și l-am dat pe mâna poliției, iar tu vii și te legi de un elev nevinovat! De ce faci un lucru murdar ca acesta?

- Pentru că și eu am suferit nevinovat.

- Și dacă tu ai suferit pe nedrept și faci și tu nedreptate altuia, ai îndreptat lucrurile?

- Da, trebuie și altul să sufere o nedreptate pentru nedreptatea mea.

- Haplern, cere-i iertare colegului tău pe care l-ai reclamat pe nedrept!

- Eu n-am de ce să-mi cer iertare căci eu am suferit primul nedreptatea.

- Atunci va trebui să cer eu pedepsirea ta!

- Eu nu sunt vinovat pentru că eu am suferit primul. N-am de ce să cer iertare!

Tânărul profesor mi se adresează mie:

- Tu vrei să-l ierți pe colegul tău acesta care a vrut să-ți facă rău?

Mi s-a făcut lehamite de toată povestea, am oftat şi am zis:

- Îl iert!

Au plecat toţi ca să-l lase pe profesorul Corneliu Tarnavschi de matematică să-şi facă lecţia, căci tocmai intrase în timpul discuţiilor.

Profesorul mă avea de elev bun. N-a zis nimic, ci doar a dat aprobativ din cap.

#

Ziua de 6 Decembrie e o zi importantă pentru elevii care locuiesc în internat. Este ziua Sfântului Nicolae, patronul internatului. În anul trecut, deşi am locuit şi eu în internat n-am fost prezent la acest eveniment deosebit pentru că eram în spital suspectat de scarlatină, dar anul acesta voi vedea şi eu cum e sărbătorit Sfântul Nicolae.

În sala de mese, în partea din dreapta a intrării s-a înjghebat o scenă. Cortina şi pereţii scenei erau făcuţi din cearşafuri curate suspendate pe nişte şipci de lemn. Pentru iluminat lucra cu sârguinţă pedagogul nostru Ştefănescu, electricianul autorizat al internatului. Artiştii îşi repetau în secret rolurile. Din cauza restrângerii spaţiului am stat la mese mai înghesuiţi în ziua aceea, dar mâncarea a fost mai bună, iar seara s-au servit sarmale de post şi imediat după cină a început programul artistic.

Un cor improvizat sub conducerea unui elev din ultimul an a cântat Imnul regal, Hora unirii şi apoi câteva cântece populare bine cunoscute, *Pe cărare sub un brad, Ce vii bade târzior, Cucule, pasăre sură* şi, altele. Au urmat colindătorii, câte doi sau trei, unii dintre ei cu stele, alţii fără stea, apoi o echipă cu pluguşorul, una cu capra şi un grup de irozi, toţi interpreţii străduindu-se să fie la mare înălţime. La sfârşit trebuia să apară şi Sfântul Nicolae cu darurile lui. Ca să-l întâmpine cum se cuvine a reapărut pe scenă corul şi i-a cântat:

Bucură-te, Nicolae Sfinte,
Celor lipsiţi îndurat părinte
Îndreptător de credinţă
Ajutor la neputinţă
Sfinte Nicolae, Sfinte Nicolae!

Şi Sfântul Nicolae apărea din fundul scenei cu plete albe şi barba colilie, îmbrăcat în haina lui roşie tradiţională, târând după el un coş mare plin cu pachete învelite în staniol roşii, verzi şi aurii, care mai de care mai frumoase. Erau pachetele trimise de părinţii mai cu dare de mână a unora dintre elevi.

Interpretul Moşului era pedagogul Nicolae Baranceanu, un om cu spirit şugubăţ fără pereche. Şi Moşul dădu în mod cuviincios *„Bună seara"* la toată lumea şi începu să facă o prezentare a situaţiei generale a elevilor: acte de indisciplină, întârzieri la întoarcerea din oraş, note sub aşteptări, ş. a. m. d. Apoi începu să ia pachetele din coş unul câte unul şi să le înmâneze destinatarilor cu câteva cuvinte pişcătoare pentru fiecare spre hazul întregii asistenţe şi fiecare pachet era însoţit de un beţişor aurit. La unii pachetul era mai mare şi beţişorul ceva mai subţirel, la alţii din contra băţul era mare şi pacheţelul era mai mic şi, atunci, Moşul devenea şi el mai darnic cu criticile. Ba, din când în când, mai scăpa şi câte o *„vorbă"* despre conducerea internatului, căci în seara aceea nimeni nu avea voie să se supere şi dreptul la critică era liber.

Atunci când darurile cu pachete multicolore s-au epuizat începea o altă serie de daruri de care nimeni nu va fi lipsit, darul general din partea Societăţii pentru Cultură din Bucovina, susţinătoarea internatului, pentru fiecare elev care locuia aici.

Moşul mai mergea o dată în spatele scenei şi de acolo venea cu alt coş, şi mai încărcat, plin cu pungi mari de hârtie. Fiecare elev primea una. În pungă se găseau două gogoşi umplute cu magiun, un măr, câteva nuci şi câteva bomboane.

Toate aceste bunătăţi le vom savura fericiţi cu gândul la vacanţa de Crăciun care se apropia. Ea ne făcea să ne fie somnul mai dulce.

LATINA

În clasa a treia am început să învăţăm limba latină. Profesorul nostru, Emilian Carp, era cunoscut în tot oraşul ca un om de o severitate excepţională. El era în acelaşi timp şi asistent universitar al profesorului Radu Sbiera de la Facultatea de teologie şi membru permanent al Curţii cu juri, care judeca procesele penale cele mai grele. Cu elevii se purta aspru, aş putea spune chiar dur şi dădea note foarte mici. Se spunea că pentru el nota maximă pe care putea să o primească un elev era şapte. Nota opt era pentru profesorii de latină, nouă era pentru profesorii universitari, iar zece numai pentru Dumnezeu şi de când era el profesor la liceul nostru nu s-a pomenit să fi dat cuiva o notă mai mare ca şapte.

Profesorul Radu Sbiera de la teologie, a cărui asistent era el, publicase o carte de gramatică a limbii latine şi Emilian Carp ştia toată cartea aceasta pe dinafară. Când te încurcai la o întrebare de gramatică numai îl auzeai:

- Aşa! Nu ştii! Deschide Gramatica profesorului Sbiera la pagina… aliniatul… rândul… şi citeşte! Ai să afli răspunsul!

Dar profesorul nostru mai avea un dar: Era un foarte bun psiholog. Cum intra în clasă cu paşi automaţi şi punea catalogul pe catedră, arunca o privire peste toată clasa şi ştia imediat cine a învăţat şi cine nu şi-a învăţat lecţia. Scotea din buzunar o bucată de hârtie gata pregătită şi nota pe cei ce voia să-i scoată la examen. Noi elevii lui cei mai proaspeţi îngheţam în bănci numai când îl vedeam şi, dacă erai nepregătit, puteai fi sigur că te are pe listă. Începea examinările cam în felul următor:

- Şa! Ieşi afară Alexandru Ionescu! Cel chemat trebuia să iasă pe podiumul de la catedră cu trei lucruri: caietul de cuvinte latine cu traducerea lor, carnetul de elev în care profesorul îţi va trece nota şi cartea pregătită ţinută întredeschisă cu degetul la ultima lecţie învăţată. Profesorul şi-a scos ceasul cronometru din buzunar şi l-a pus în faţa lui pe catedră. Se uită la caiet şi citeşte un cuvânt:

- Columba. Răspuns: *„porumbel."* Cronometrul controlează să nu întârzii mai mult de trei secunde.

- Habeo. Răspuns: *„am."*

- Conjugă! Răspuns: *„habeo, habes, habet, habemus, habetis, habent."*

- Corpus humanus tres partes habet… Acesta e semnul că trebuie să citeşti din carte textul care începe cu cuvintele citite de profesor şi să continui până îţi face semn să te opreşti.

Cronometrul îţi controlează timpul acordat pentru fiecare răspuns. Nu răspunzi la timp, urmează altă întrebare. Răspunzi cu întârziere la prima, răspunsul nu se mai potriveşte la întrebarea cea nouă şi te trezeşti într-o învălmăşeală de întrebări şi de răspunsuri greşite de nu te mai poţi descurca.

- 'stul! Asta vrea să zică *„destul!"* Profesorul e lămurit de cunoştinţele tale. Trebuie să-ţi iei caietul de cuvinte şi cartea şi să te duci la locul tău în bancă. E rândul altuia. Profesorul îţi trece nota în carnet şi carnetul rămâne la catedră până pleacă el din clasă.

Învăţam de frică. Eram hotărât ca atunci când voi ajunge în clasa a şaptea să urmez secţia ştiinţifică ca să scap de latină, dar până atunci vor trebui să mai treacă clasele a patra, a cincea şi a şasea…

Când făceam cu profesorul Cozac la caligrafie în clasa a doua *„scrierea rapidă"* acesta ne-a dictat câteva articole dintr-o lege nouă care apăruse atunci.

Odată cu revenirea Regelui Carol al II -lea în ţară şi ocuparea tronului, au început reformele. Au fost desfiinţate toate organizaţiile de tineret, inclusiv **cercetăşia,** în locul căreia s-a organizat **straja ţării.** Ea cuprindea tot tineretul până la 18 ani, iar cei ce depăşeau această vârstă erau încadraţi în unităţi premilitare.

În vacanţa mare a anului 1936, s-au organizat tabere speciale pentru pregătirea primilor comandanţi străjeri. De la fiecare şcoală trebuia să participe cel puţin un profesor la aceste tabere de pregătire. De la liceul nostru a plecat profesorul Jemna de limba română, unul din cei mai severi profesori din şcoala noastră. Profesorul Jemna avea un fiu elev în clasa a şaptea la liceul nostru, unul din elevii foarte buni la carte şi bine pregătiţi pentru viaţă. Dar tatăl lui îl ţinea foarte din scurt cu învăţătura şi nu-i permitea să ia contact cu alţi colegi în afară de programul de şcoală. Şi tânărul Jemna făcea parte dintr-o organizaţie pe care regele o desfiinţase recent. Era legionar. Lupta între concepţiile de viaţă ale tatălui şi ale fiului a devenit atât de gravă, a ajuns atât de departe că fiul într-un gest de disperare s-a sinucis. Vestea morţii tânărului Jemna a produs consternare între elevi. Mulţi îl considerau pe profesor ca un fel de căpcăun.

Cum Carol al doilea nu vedea organizaţiile de tineret decât sub formă de uniforme şi parăzi, Srăjeria nu putea fi decât ceva de acest gen.

În prima lui zi de activitate, comandantul străjer Jemna ne-a adunat în curtea liceului ca să ne explice cum să mergem în pas de defilare. După ce ne-a dat toate explicaţiile posibile despre treaba asta atât de importantă, comandantul străjer ca încheiere ne-a zis. - *„Aşadar să pornim la organizarea Străjii Ţării cu dreptul!"* Când a dat el ordinul *„Înainte marş!"* eu care eram în flancul drept, al coloanei - deoarece eram îmbrăcat în costum naţional - am pornit literalmente cu piciorul drept. Speriat de isprava mea, Jemna a oprit pe loc tot marşul:

- Ascultaaţi, ascultaaţi! Unul din elevi, acela din flancul drept, a început defilarea cu adevărat cu dreptul! Aşa am intrat eu cu dreptul în Straja Ţării.

#

Oamenii din satul nostru munceau din greu, arau, prăşeau şi adunau recolte frumoase. Toate erau bune în toţi anii, iar în zile de sărbătoare petreceau. În Dumineca de Rusalii era hramul bisericii noastre şi a celor două sate vecine Mahala şi Buda. Cu ocazia asta veneau în satele acestea oaspeţi din toată împrejurimea, din toate comunele de jur împrejur şi mâncau şi beau şi se veseleau şi flăcăii organizau jocuri cu muzici cu alămuri ca fanfarele militare, ca să audă şi să poată juca toată mulţimea adunată. Dar mai înainte de a începe petrecerea în fiecare parte a satului, se adunau toate muzicile şi toţi sătenii mici şi mari cu *„hrămerii"* lor pe toloaca cea din mijlocul satului de lângă biserică şi cu toate muzicile adunate la mijloc cântau şi dansau *„Moldoveneasca"* adică *„Hora Unirii"* şi se prindeau în dans cu toţii, de la copiii de patru - cinci ani până la moşnegii cu pletele albe ca neaua.

Şi aşa se veseleau şi petreceau oamenii şi nu bănuiau ce surpriză mare le pregătea soarta, dar seara, când forfota şi muzicile se potoleau, ca în fiecare seară în ultimul timp, fie după zi de sărbătoare, fie după zi de lucru, câinii satului începeau să urle sinistru şi nu urla numai unul sau doi, urlau toţi. De atunci au continuat să urle noapte de noapte, de te prindeau fiorii.

Oamenii bătrâni din sat îşi făceau cruce şi ziceau: - *„Doamne, ai milă de noi şi fereşte-ne de ziua cea rea, că aista nu-i semn bun!"*...

În anul 1937 s-a terminat construcţia bisericii din satul nostru, Cotul Ostriţei, şi se pregătea sfinţirea ei. Şi uncheşul Simion şi mătuşa Paraschiţa din Canada au trimis bani şi au cumpărat clopot pentru biserica cea nouă. Într-o zi de vară, de Sfânta Maria, s-a adunat iară în satul nostru o mulţime mare de lume din satele dimprejur şi s-a făcut sfinţirea bisericii. Şi oamenii şi femeile din Oastea Domnului au venit şi au adus icoane pentru biserica cea nouă, iar gospodinele din sat au pregătit mâncăruri alese pentru oaspeţii din alte sate şi au ieşit cu ele pe toloaca de lângă biserică şi s-au ospătat cu toată lumea la iarbă verde. Mama mea a pregătit şi ea o oală mare de supă de găină cu tăiţei, nişte friptură şi nişte plăcinţele cu brânză dulce şi cu stafide şi, în timp ce ea servea pe alţi musafiri, eu am găsit prin mulţime pe domnul Mihălcean şi mama lui din satul Boian, vecin cu al nostru. I-am invitat să vină în locul unde era mama mea şi ea i-a servit cu mare plăcere şi cele două mame s-au cunoscut şi s-au împrietenit. Aşa am petrecut împreună o zi senină şi frumoasă şi nimic nu părea să tulbure pacea oamenilor şi buna lor dispoziţie decât numai urletul sinistru al câinilor din timpul nopţii.

#

În una din zile, coboram treptele albe ale liceului de la etajul unu la parter. Pe palierul de la mijloc m-am întâlnit cu un elev din clasele mai mari care tocmai urca scările. Era domnul Danciu Agenor, care era cunoscut de toţi elevii sub numele de Bob Danciu. Era un elev foarte bun la carte şi distins în purtări şi cunoscut mai ales pentru faptul că era membru al Mişcării Legionare.

M-a oprit cu un semn:

- Tu eşti Victor Leahul?

- Da!

- Te ştiu din povestirile colegilor tăi şi vreau să te felicit pentru modul corect în care te comporţi în toate împrejurările şi pentru succesele pe care le ai la învăţătură!

- Mulţumesc! Eu trebuie să mă zbat ca să obţin rezultate bune la carte, ca să-mi pot continua studiile că mama nu mă poate ajuta prea mult.

- Uite ce-i! Tu ai stofă de legionar. Vino în mijlocul nostru ca să lupţi pentru neamul din care te tragi!

- Acum nu pot. Sunt copleşit de problemele şcolii şi de cele economice-financiare, voi veni şi eu mai târziu.

- Vezi numai să nu amâni prea mult, să nu fie prea târziu!

- Voi căuta să nu întârzii! Ne-am despărţit prieteni.

#

La matematică, în clasa a treia, am avut ca profesor pe Savin. Frecventase şi el tabăra de pregătire a comandanţilor străjeri de la Bucşoaia şi era acum comandant asistent al lui Jemna. La matematică studiam geometria plană. Tot el ne era şi profesor la fizică. La fizică profesorul nostru era destul de tare, dar la geometrie nu era prea sigur pe el.

Într-o zi, ne-a dat o problemă să o rezolvăm acasă. Era vorba de diagonalele unui trapez, de modul lor de întretăiere, în ultima esenţă o problemă de asemănare a triunghiurilor ce se formează între diagonalele şi laturile trapezului. M-am apucat de ea seara târziu şi n-am avut timp să o rezolv căci eram obosit, că mă pregătisem pentru teza ce o aveam de scris a doua zi la prima oră din program la limba franceză. Datele problemei mi-au rămas în memorie şi cu ele în gând am adormit.

În timpul nopţii, în vis, am aflat soluţia problemei şi dimineaţă mi-am scris-o pe caietul maculator, căci nu mai aveam timp să o scriu cu cerneală pe curat. După teza la franceză a urmat ora de matematică şi în pauză a trebuit să controlez temele de rezolvat acasă la ceilalţi colegi. Am constatat că nici unul nu a rezolvat problema diagonalelor trapezului. Nici eu nu o aveam scrisă pe curat deci nu făceam mare deosebire.

A venit profesorul şi ca de obicei a întrebat cine nu şi-a rezolvat problema dată pentru acasă? Am răspuns în cor: *„Toţi!"*

- Cum aşa? Imediat a scos un elev la tablă, a citit textul problemei din carte, a cerut elevului să deseneze datele problemei pe tablă şi apoi au început tatonările. S-au muncit amândoi timp de o jumătate de oră dar n-au găsit soluţia. Profesorul a zis atunci că ne va aduce soluţia la lecţia următoare, dar a mai adăugat o întrebare: *„Vede cineva din clasă care ar fi rezolvarea?"* Am făcut greşeala să răspund: *„Eu!"*

- Să te vedem! Am ieşit la tablă, am arătat ce triunghiuri trebuiesc luate în considerare şi am demonstrat asemănarea lor. Am scris relaţia între laturile corespunzătoare şi problema era rezolvată. Profesorul s-a mâniat pe mine:

- Dacă ai văzut soluţia de ce ne-ai lăsat să pierdem atâta vreme în zadar?

- Pentru că nu voiam să vorbesc neîntrebat, când la tablă era un alt coleg care trebuia să găsească soluţia!

Pentru problema asta profesorul mi-a purtat mânie dar n-a putut să-mi facă nici un neajuns, căci la matematică şi la fizică mă descurcam uşor în toate problemele. Da, chiar şi atunci mă gândeam să mă fac profesor de matematică. În anul următor profesorul Savin s-a mutat la o altă şcoală şi am scăpat de supărarea lui.

În schimb, latina şi profesorul Carp îmi produceau coşmaruri deşi n-aveam note rele nici la el.

#

În vacanţa mare a anului 1936 am avut o bucurie specială. Au venit din Basarabia cei doi veri ai mei, Aspasia şi Anatolie, ca să dea examenul de admitere la liceu; Aspasia la Liceul Ortodox de Fete şi Anatolie la Aron Pumnul. Zilele ce au urmat au fost pline de emoţii. Ca unul care trecusem prin încercările acestea, trebuia să-i ajut şi să-i încurajez, dar pentru că amândoi erau dotaţi cu inteligenţă de la natură, lucrul a fost o plăcere. A trebuit numai să le spun mai întâi cum se desfăşoară examenele, severitatea controlului în timpul probelor scrise, ce subiecte se dau la matematică şi cum decurge proba scrisă la limba română: întâi un dictat apoi o analiză gramaticală a unei propoziţiuni. Cum se face această analiză. După ce le-am arătat un model drept exemplu, le-am dat lor să facă alte propoziţiuni şi au prins repede secretul.

Timpul disponibil până la data examenelor a trecut repede. Eram convins că vor reuşi amândoi, dar doream să aibă rezultate cât se poate de bune pentru avantajele pe care le vor avea mai târziu.

Îmi aduc şi acum aminte cum mă plimbam pe coridorul liceului Aron Pumnul aşteptând să iasă Anatolie de la examenul scris la română, să-mi spună cum s-a descurcat. Şi amândoi au trecut examenul cu brio. A venit apoi începutul cursurilor. Pentru ei clasa întâia, pentru mine a patra. Din fericire pentru ei, părinţii lor, unchiul Ion şi mătuşa Măriuţa, n-au fost surprinşi nepregătiţi cum a fost surprinsă mama la începutul cursurilor. Anatolie a venit să locuiască în internat chiar din clasa întâia şi eu eram acolo ca să-l ajut la nevoie, dar n-a fost nevoie de prea mult ajutor decât doar ca să-l consolez în primele zile, căci plângea că s-a despărţit de părinţi. Era prima lui experienţă de acest fel, să fie singur fără ei. Aspasia a locuit la Internatul Elena Popovici de Logotetti, unul din cele mai bune din oraş; aş putea spune chiar cel mai bun.

Fratele meu, Ionică, a dat şi el examenul de admitere şi l-a luat. Dar el nu s-a prezentat la acelaşi liceu cu mine, ci la Seminarul Pedagogic Universitar (S.P.U.). Nu ştiu cine a sfătuit-o pe mama să-l dea pe el acolo, dar lucrurile s-au întâmplat aşa şi cred că a fost mai bine pentru amândoi, căci el era o fire foarte independentă şi i-ar fi fost prea greu să asculte de

sfaturile mele. El voia să facă toate după voia lui şi dacă-i spuneam eu să facă ceva, mai bine făcea contrariu decât să mă asculte. Firea aceasta independentă i-a fost fatală mai târziu.

Pentru început lucrurile i-au mers bine. Datorită vocii lui excepţionale a ajuns repede să fie cunoscut de directorul Seminarului pedagogic, profesorul universitar dr. Narly şi se bucura de ocrotirea lui. La toate serbările şcolare Ion era răsfăţatul publicului din asistenţă. Iată unul din cântecele lui preferate:

Cucule, vai nu-mi cânta
Că mă doare inima
Că nu-i lumea cum doresc
Şi de dor mă prăpădesc

Cântă-mi mai încetişor
Că nu pot de-atâta dor
Şi să-mi cânţi cu glas blajin
Că nu pot de-atâta chin…

În clasa a patra am avut ca profesor de matematică pe Cornel Tarnavschi, un fost student al Institutului politehnic de la Jena, care, datorită unui accident în urma căruia a rămas paralizat pentru o bucată de timp, a fost nevoit să renunţe la cariera lui de inginer şi s-a făcut profesor de matematică.

Cu el am studiat în acel an corpurile de rotaţie şi geometria în spaţiu. A remarcat repede uşurinţa cu care înţelegeam demonstraţiile matematice şi, de fiecare dată când ne explica o lecţie nouă, mă punea să o repet ca să se convingă că lecţia a fost înţeleasă.

Avea o vorbă cu care îşi lua în zeflemea elevii care se încurcau la examene:

- Daa, daa, şi dumneata eşti un geniu pustiu!

La sfârşitul clasei a patra trebuia să dăm un examen special pentru a trece în cursul superior - examenul numit *„mica maturitate"*. La acest examen Tarnavschi ne-a dat ca problemă să calculăm volumul şi suprafaţa unui corp rezultat din rotaţia unui triunghi dreptunghic în jurul ipotenuzei sale. Am reuşit să rezolv toată problema în timpul acordat, iar la sfârşitul anului profesorul mi-a dat o carte care m-a ajutat mult să înţeleg problemele matematice din clasa a cincea, *„Înveţi singur algebra"*, de I. Ţicăloiu. Cu ajutorul acelei cărţi m-am iniţiat în tainele algebrei şi în anul care a urmat n-am avut nici o dificultate ca să înţeleg secretele acestui obiect.

Şi la limba română am reuşit bine şi la scris şi la oral, iar la celelalte obiecte - franceza, chimia şi fizica - am avut numai examen oral şi am scăpat mai uşor. Eram fericit că limba latină nu era prevăzută pentru examenul de maturitate. La desen, profesorul D. Bărgăuanu făcea cu noi geometrie descriptivă, unul din obiectele cele mai dificile care se studiază la arhitectură şi la Politehnică. Acum ni se părea o treabă întortocheată, dar când vom

ajunge la şcoli mai înalte vom aprecia mult meritele profesorului nostru pe care îl consideram un om plin de originalităţi şi ciudăţenii.

Până şi la muzică aveam ceva deosebit: am început să studiem gamele cu diezi şi cu bemoli la cheie.

La Srăjerie, în timpul orelor de gimnastică, nu mai eram lăsaţi să jucăm *„handball”* sau alte jocuri cu mingea. Acum trebuia să ne pregătim pentru *„baletul”* de 8 Iunie, ziua în care revenise pe tron Regele Carol al II-lea al României.

În preziua acestei serbări nu se ţineau cursuri la şcoală, ci se făceau repetiţii cu toate şcolile din oraş pe stadionul Dragoş Vodă, pentru serbarea de a doua zi. Punctul la care trebuie să se găsească fiecare elev era marcat cu un mic cerculeţ alb pe terenul acoperit de gazon. Programul se executa în ritmul muzicii militare şi fiecare elev trebuia să-şi cunoască poziţia lui fixă şi mişcările pe care trebuia să le facă la un anumit moment al cântecului. Liceul Ortodox de Fete şi-a terminat programul şi noi trebuia să-i luăm locul. Mişcarea se făcea prin spatele terenului marcat şi era un loc unde mişcarea într-un sens şi celălalt nu se putea face decât câte unul spre ieşire şi unul spre intrare.

Întâmplarea a făcut că, tocmai când am ajuns eu să trec prin această strungă, din partea cealaltă a venit să treacă Luţi. Am profitat de această clipă şi ne-am atins mâinile ca din întâmplare, dar atingerea aceasta de o clipă a fost ca un foc din cer pentru sufletul meu.

În satul nostru bucuria terminării şi sfinţirii bisericii mai dăinuia încă. Echipa de studenţi care a ajutat la turnarea duşumelei de beton din interior s-a întors să ne ajute. Acum trebuia să se facă platforma pe care se va face sfinţirea aghiazmei celei mari de Bobotează, căci râul Prut era la o distanţă prea mare de sat (cam 2 km) şi apa era murdară. Studenţii au vorbit cu oamenii din sat, au adunat bani pentru betoane şi s-au hotărât să facă şi o troiţă frumoasă sculptată din lemn.

Executarea lucrării a fost încredinţată meşterului celui mai bun din sat, moş Tănase Budnic, care a făcut această troiţă exact după desenul pe hârtie aprobat de juriul care conducea lucrarea. Când troiţa de lemn a fost gata, au adus pietriş de la râu şi ciment, au făcut fundaţia pentru platformă şi au pus în această fundaţie şi un uric - o hârtie scrisă închisă într-un vas ermetic - în care se arăta cine au fost iniţiatorii şi donatorii pentru troiţă şi pentru platformă. Au aşezat troiţa în capătul de răsărit al platformei şi au completat lucrarea cu beton. Peste câţiva ani, când au venit sovieticii au tăiat troiţa, au dărâmat platforma şi au deportat oamenii care mai erau în viaţă din cei care au dăruit bani sau materiale pentru această lucrare.

Petru Trişcău, un văr de gradul doi al mamei mele şi mult mai tânăr

decât ea, era un fecior falnic la vremea aceea. De aceea l-au recrutat la Garda Regală. Când a venit timpul să-l încorporeze, la cazarma gărzii nu s-au găsit nici haine, nici cizme pe măsura lui, căci nimeni până atunci nu avusese asemenea statură omenească şi a trebuit ca plutonierul cazarmamentul să-l ţină o săptămână sănătos în infirmerie până i-au făcut haine şi cizme ca să-l încapă şi pe el. Omul acesta, pe cât de falnic pe atâta de cuminte şi cinstit, când a venit într-un concediu acasă îmbrăcat în uniforma Gărzii Regale a început să povestească despre treburile pe care el ca ostaş de pază le vedea la palat: destrăbălarea regelui şi lipsa lui de înţelegere pentru nevoile ţării, orgiile ce se petreceau în palat şi purtarea rea a oamenilor lui de încredere, încât oamenii din sat erau revoltaţi de toate câte le auzeau.

Ca simbol al regalităţii carliste a fost aleasă ziua de 8 iunie. Pentru a se celebra această zi se organizau manifestări fastuoase, în care erau antrenate, în mod special, armata, straja ţării şi organizaţiile premilitare. Se construia astfel un cult al personalităţii nemaicunoscut în ţara noastră. Se încerca orbirea opiniei publice şi atragerea tineretului prin grandori ce doar mimau entuziasmul şi veselia. În acest scop, se organizau în capitală şi în toate oraşele ţării manifestări artistice de o amploare ce antrena practic toată tinerimea. Toată straja ţării împânzea stadioanele oraşelor cu exerciţii puse la punct în lungi zile de repetiţii obositoare. Defilări militare, retrageri cu torţe şi lampioane, focuri de noapte, nimic nu era trecut cu vederea. Îmi amintesc de o împrejurare în care totuşi, cu tot efortul imens, ziua de 8 iunie a fost un eşec şi s-a încheiat cu o tragedie.

S-au construit la Bucureşti tribune imense capabile să cuprindă toate delegaţiile aduse de pe tot cuprinsul ţării, ca să sărbătorească pe Majestatea Sa. Când a apărut Carol al II-lea în faţa tribunelor au izbucnit uralele dirijate, însoţite de tropăituri ritmice ale picioarelor. Grinzile de lemn ale unei tribune au intrat în rezonanţă cu aceste zgomote şi, poate pentru că a fost neglijent construită tribuna, s-a prăbuşit, antrenând după ea şi tribunele din dreapta şi din stânga.

Posturile de radio au anunţat imediat tragedia, iar presa a publicat listele cu morţi şi răniţi. Şi în familia noastră a fost mare tulburare. Unchiul Ion Oţel era la Bucureşti cu o delegaţie de premilitari din comuna Fântânele (Ghizdita). Din fericire, el nu a fost printre victime deoarece locul său a fost pe peluză şi nu în tribună.

Odată cu instituirea dictaturii regale, Carol al II-lea a introdus tot felul de uniforme. Ofiţerilor li se introduce o nouă uniformă de paradă cu *„leduncă”*, un fel de cutie aurită, în felul aceleia în care pe vremuri se purta muniţia (bineînţeles acea leduncă iniţială nu era aurită). Şi la Străjerie în

anul acela s-a schimbat iar uniforma şi astfel cea de anul trecut nu mai era bună. Uniformele pentru toată lumea se fabricau la Textila Buhuşi, proprietatea tatălui Elenei Lupescu, amanta regelui.

Eram fericit că nu trebuia să port uniforma de străjer, impusă şi schimbată de rege în fiecare an ca să-şi îmbogăţească socrul, neoficial, în plină desconsiderare faţă de nevoile cu care se luptau părinţii copiilor, părinţii colegilor mei. Carol ar fi fost în stare să ne îmbrace şi pe noi, fiii de ţărani din Bucovina în uniforme, dar aici a rămas, ca tradiţie neatinsă, să se considere costumul naţional ca uniformă de şcoală. Chiar şi în timpul austriecilor această tradiţie a fost respectată. Mătuşa Măriuţa, sora mai mare a mamei a trebuit să-şi termine studiile la Viena în timpul războiului şi avea o fotografie de la şcoală de atunci şi era îmbrăcată în costum naţional. Eu eram mândru că port la şcoală haine lucrate de mâna mamei sau a bunicii mele şi asta îmi dădea un motiv în plus să mă străduiesc cu mai multă vrednicie şi în materie de învăţătură.

Bunica din deal, mama mamei, văzând acum că are doi nepoţi la liceu s-a apucat şi ne-a cusut la amândoi - lui Ionică şi mie - câte un costum cu modele naţionale, cu *„pui"* cu aţă neagră pe guler, mâneci şi pe la poale. Când veneam în vacanţe acasă şi mergeam la biserică de sărbători îmbrăcaţi curat cu cămăşile acestea, toată lumea din sat ne oprea pe drum să ne întrebe cine ni le-a cusut. Când le spuneam că bunica toţi ziceau: *„Mare meşteră e Dochiţa asta a lui Nichita!"*

Combinaţia asta de culori alb şi negru dădea costumului nostru o distincţie deosebită. Eu încă mai păstrez la data acestor scrise costumul acela cusut de mâna bunicii, iar fratele meu Ionică a murit purtându-l pe al lui. După cum se ştie, în cursul anului 1938, Carol a desfiinţat toate partidele politice şi a înfiinţat partidul unic - Frontul Renaşterii Naţionale. Profesorul Nicolae Iorga s-a înscris în acest front şi a devenit membru al Consiliului de Coroană. Regele avea nevoie de o unealtă cu care să lucreze la discreditarea Mişcării Legionare şi Iorga a acceptat să devină această unealtă. A început să scrie tot felul de insulte şi invective în revista lui, *„Neamul Românesc"*, la adresa Mişcării şi a iniţiatorului ei Corneliu Zelea Codreanu. Acesta a răspuns plin de indignare articolelor duşmănoase ale profesorului, iar Iorga l-a dat în judecată pentru *„insultă"* în calitatea lui de consilier regal. Cum Carol desfiinţase inamovabilitatea judecătorească, a fost uşor să i se dea lui Codreanu o pedeapsă de 6 luni T.G.(temniţă grea) şi să-l aibă astfel la dispoziţie pentru pregătirea unui alt proces şi mai nedrept decât acesta.

#

În acest timp norii grei ai istoriei se adunau peste nordul Europei.

În urma primului război mondial, Prusia Orientală, o provincie

germană, rămăsese despărţită de restul ţării prin coridorul Danzig ieşire la Marea Nordului, acordat Poloniei prin tratatul de pace.

Acum Hitler le cerea polonezilor să-i dea voie să construiască de-a curmezişul acestui coridor o autostradă şi o cale ferată ca să lege Prusia Orientală de Germania.

Polonezii, încurajaţi de promisiunile de protecţie ale Angliei şi ale Franţei, au refuzat cererea lui Hitler.

Ca urmare, armata germană, înzestrată cu armament modern, a ocupat în câteva săptămâni toată partea de vest a Poloniei. Armata poloneză a fost silită să se retragă spre est pentru a se regrupa ca să facă faţă situaţiei, dar în acest moment de derută, sovieticii au căzut în spatele lor şi au ocupat tot estul Poloniei, capturând o mulţime de prizonieri din care vor încerca să facă o armată internaţională comunistă.

Polonezii au considerat gestul sovieticilor ca un act de trădare. O parte din armată şi din populaţia civilă care erau mai aproape de graniţa cu România s-au refugiat în ţara noastră.

Cum prizonierii polonezi s-au opus intenţiilor sovietice de a-i transforma în armată comunistă, aceştia au fost măcelăriţi toţi în pădurea Katyn.

Oraşul Cernăuţi, într-o bună dimineaţă, a fost inundat de fugari polonezi. Pe strada Mărăşeşti care trecea pe lângă internatul nostru, trotuarele erau pline de oameni străini, necăjiţi, obosiţi, flămânzi şi speriaţi, care dormeau întinşi pe jos, rezemaţi de pereţii caselor.

Ne cer prin ferestre apă de băut ca să-şi mai potolească setea.

Cu unii din ei reuşeam să înjghebăm un pic de conversaţie în limba franceză. Un civil ne-a arătat spatele maşinii lui, spart de o schijă a unui obuz:

- Nemţii?

- Nu sovieticii! Au pus artileria pe şoseaua pe care ne retrăgeam noi, ca să ne împiedice să părăsim ţara. Sovieticii sunt mai răi şi decât nemţii.

- Dispreţul polonezilor pentru sovietici nu cunoştea margini.

Populaţia oraşului i-a primit pe refugiaţi cu multă compătimire. S-au organizat în dată grupuri de ajutorare. Li s-a servit ceai şi pâine de dimineaţă, iar pe la amiază li s-a deschis o cantină la Casa polonă de pe strada Iancu Flondor. Au fost serviţi cu hrană caldă de către voluntari care vorbeau limba poloneză, recrutaţi din populaţia de origine polonă din oraş.

Nu bănuiam atunci că peste doi ani vom avea şi noi aceeaşi soartă din cauza aceluiaşi invadator. Dar nu toţi, unii priveau cu o sumbră premoniţie tragedia polonezilor.

La şcoală nu s-au observat prea multe schimbări în afară de

uniforma străjerească. În fiecare luni făceam ridicarea pavilionului şi în fiecare sâmbătă îl coboram. La ridicare, în program se făcea şi interpretarea unui text din Biblie şi părintele Costea m-a delegat pe mine să vorbesc despre textul biblic în una din aceste ocazii. Bineînţeles, comentariul era scris de părintele. Un alt punct din programul de ridicare era *„Cuvântul comandantului"* la care ne vorbea unul din profesori, fie că era sau nu comandant străjer. Într-o ocazie ca aceasta ne-a vorbit profesorul Claudiu Usatiuc, despre care eu nu aflasem încă prea multe. Ne-a vorbit despre viaţa oamenilor de rând în Uniunea Sovietică şi ne-a arătat mizeriile şi abuzurile la care erau supuşi, cu atâta claritate, că mi-au rămas întipărite pentru toată viaţa.

Pentru mine s-a mai întâmplat un lucru important în clasa a cincea; n-a mai apărut la latină profesorul Carp. A fost înlocuit de profesorul Dugan. Era şi Dugan un profesor sever dar nici pe departe nu era ca Emilian Carp. Începusem să studiem literatura latină cu *„De bello Galico"*, de Iulius Caesar. La gramatică aveam de învăţat funcţiunile diferitelor prepoziţii latine; *„cum"*, *„ut"* şi altele şi deoarece toate puteau avea mai multe înţelesuri, ca să le pot cuprinde pe toate mi-am luat o foaie mare de hârtie şi mi-am făcut pe ea o schemă cu toate înţelesurile posibile pentru fiecare din ele. Cu această foaie în faţă făceam analiza cazurilor pe care le întâlneam în lectura din carte. În felul acesta mi-am deprins urechea cu descifrarea textului de tradus. Profesorul Dugan a apreciat pozitiv munca mea, dar eu n-am putut să dobândesc prea multă plăcere pentru această disciplină.

Era pe la mijlocul ultimului trimestru din anul şcolar 1937-1938, în cea de-a doua decadă a lunii mai, când o mare frământare s-a produs în sufletele şi minţile elevilor din internat.

Era vreme frumoasă şi era cald, dar în timpul pauzei de la 4 după amiază nu se mai auzeau strigătele acelea ale *„galeriei"* la meciurile de fotbal dintre echipele diferitelor clase. Meciurile s-au oprit, în schimb toţi erau adunaţi în jurul acelei mese de scândură din curtea internatului şi pe băncile din jurul ei şi mulţi chiar stăteau şi în picioare şi ascultau la glasul unuia care citea dintr-un ziar câte o frază, două, apoi începeau comentariile şi protestele aprige.

Se judeca procesul Căpitanului Corneliu Zelea Codreanu acuzat de crimă de înaltă trădare.

În mare majoritate elevii erau furioşi: *„Cum tocmai el să fie acuzat de asemenea crimă?!"* Apoi erau şi alte motive de revoltă. Martorii apărării nu erau lăsaţi să vină în faţa instanţei şi din dosarele cu documente de dare în judecată care ar fi putut demonstra nevinovăţia inculpatului, tocmai acestea dispăruseră fără nici o urmă!

Judecătorii, care de câteva luni fuseseră despuiaţi de inamovibilitatea de care se bucurau mai înainte, se arătau acum slabi, de rea credinţă şi slugarnici faţă de ordinele primite de la palat de unde pornea toată duşmănia împotriva celui acuzat pe nedrept.

Singurul om de onoare dintre politicienii ţării, Iuliu Maniu, s-a prezentat din proprie iniţiativă să depună mărturia sa în apărarea lui Corneliu Codreanu, cel învinuit pe nedrept, şi i-a întins mâna.

Sentinţa a căzut ca o piatră de mormânt peste sufletul tineretului naţionalist din ţară: *„Condamnat 10 ani muncă silnică!"*

Şi timpul trecea şi revolta se întindea tot mai mult în sufletul poporului.

Dar Carol al II-lea nu s-a mulţumit doar cu atât:

La 30 noiembrie, un *„comunicat special"* a apărut în toate ziarele din ţară:

„În noaptea de 29 spre 30 noiembrie, un grup de legionari care erau transportaţi cu camionul de la Râmnicul Sărat la Bucureşti au încercat să fugă de sub escortă şi au fost împuşcaţi. Din grup făceau parte Corneliu Codreanu şi alţi legionari".

Ştirea aceasta a stârnit consternare în ţară şi în unele ţări vecine unde tânărul reformator politic avea simpatizanţi.

Concurenţa expansionistă între Stalin şi Hitler trezise sentimente de teamă în toate ţările învecinate cu ei.

Carol şi sluga sa, Armand Călinescu, făptaşul crimei, temându-se de reacţiunea ce ar putea să urmeze din partea legionarilor, au lansat - în paralel cu fapta - un zvon neoficial: *„Codreanu a reuşit să scape şi trebuie să apară de undeva."*

Doliul din mulţime era mare: cei înscrişi oficial în mişcarea legionară erau aproape de un milion, dar mai erau încă pe atâţi sau poate chiar mai mulţi simpatizanţi şi prieteni ai legiunii. Iar acum, văzând nedreptatea făcută prin călcarea oricărei legi, numărul simpatizanţilor s-a mărit şi mai mult, şi cei mai mulţi aşteptau acum să-l vadă pe Codreanu reapărând de undeva.

Poetul Tudor Arghezi a avut o scăpărare de inspiraţie şi a scris o poezie care zugrăveşte în mod minunat starea în care se găsea ţara. Poezia a intitulat-o *„Făt Frumos"*, pe care încerc să o reconstitui din variantele aflate prin alte cărţi.

De altfel, frumoase portrete ale acestui carismatic personaj al istoriei noastre atât în proză cât şi în versuri au fost făcute de oameni de la care nu te puteai aştepta la asemenea descrieri. Nicolae M. Nagy Talavera, un evreu ungur, îl descrie în proză şi îi face portretul aşa cum i-a apărut Corneliu Zelea Codreanu într-un sat din ţara moţilor, atunci când i s-a interzis să spună vreo vorbă ţăranilor care-l aşteptau în curtea bisericii din sat.

Iată ce spune Talavera despre Codreanu şi despre împrejurarea în care l-a cunoscut: „*fiind copil de opt ani, am vizitat cu părinţii mei nişte rude şi prieteni de familie dintr-un sat ascuns în munţii Apuseni, inima Transilvaniei române, Vatra Moţilor şi locul naşterii legendarului Avram Iancu. Seara, când intelectualii s-au adunat în salonul proprietarului joagărului din localitate (un evreu ungur) venerabilele matroane din „lumea bună" a satului discutau numai despre un singur subiect: apropiata vizită a lui Codreanu, temutul căpitan al Gărzii de fier, care urma să aibă loc a doua zi. Nu exista nici o limită privind oroarea cu care discutau despre el aceşti unguri. Una dintre doamne, care-l văzuse la Târgu Mureş cu un an înainte, vorbea despre el ca şi cum ar fi văzut monstrul pe care ea nu îndrăznea să-l descrie. Având spirit aventurier am hotărât că trebuie cu orice preţ să văd de aproape această făptură fabuloasă. A doua zi am pornit să-mi pun planul în aplicare. Cel mai bun prieten al meu, fiul preotului ortodox din localitate, care era mai mare ca mine cu patru ani, mi-a dat un costum ţărănesc şi astfel, ca doi conspiratori, ne-am îndreptat spre curtea bisericii unde urma să aibă loc adunarea legionară. Mica piaţă din faţa bisericii era plină de ţărani îmbrăcaţi în hainele lor colorate de duminică. Mulţi dintre ei au venit pe jos de la distanţe de zeci de kilometri. Erau acolo mulţi jandarmi din circumscripţia de jandarmi din localitate. Chiar prea mulţi. Prefectul judeţului Turda, aşa cum procedau funcţionarii unor regimuri neeficiente şi corupte, i-a interzis lui Codreanu să vorbească în mulţime, dar nu a declarat adunarea ilegală, deci a cauzat o mică problemă fără a da lovitura decisivă. Iar mulţimea formată din ţărani simpli şi săraci tot creştea până ce curtea bisericii a devenit neîncăpătoare. Deodată s-a produs o rumoare prin mulţime. Un bărbat chipeş, smead, înalt, îmbrăcat într-un costum alb românesc, a intrat în curte, călărind pe un cal alb. S-a apropiat de mine. N-am putut vedea nimic monstruos sau rău în el. Ba chiar dimpotrivă. Zâmbetul său copilăros sincer, radia asupra mulţimii celor săraci şi părea să fie una cu mulţimea şi, totodată, în mod misterios, departe de ea. Carisma este un cuvânt nepotrivit pentru a defini forţa stranie emanată de acest om. Poate el aparţinea pur şi simplu pădurilor, munţilor şi furtunilor de pe culmile Carpaţilor acoperite cu zăpadă, sau lacurilor şi vânturilor. Şi astfel stătea în mijlocul mulţimii în tăcere. Nu era nevoie să vorbească. Tăcerea sa era elocventă; părea mai puternică decât noi, mai puternică decât ordinul prefectului care i-a interzis să vorbească. O ţărancă bătrână şi ofilită şi-a făcut cruce şi ne-a şoptit: „trimis de arhanghelul Mihail". Apoi clopotul trist se porni să bată şi slujba care preceda întotdeauna adunările legionare a început. Impresiile adânci, create în sufletul unui copil dispar cu greu. De mai mult de un sfert de veac n-am*

uitat niciodată întâlnirea cu Corneliu Zelea Codreanu."

Iată şi descrierea în versuri a lui Arghezi:

FĂT FRUMOS

de Tudor Arghezi

….

Unde-a plecat călare Făt Frumos
De nu se mai zăreşte nicăierea
Oricât şi-ar pune soarele puterea
Şi oricât s-ar coborî luna de jos?

Munţii pustii, cu piscurile cată
Mâhniţi, de sus în valea de granit
Ca să-l mai vadă, cel puţin o dată,
Viu dacă-i viu, sau mort de-o fi murit

Cântecul lui, de care ţara toată
Era învăluită ca-ntr-un vis,
De sta şi ochiul şoimilor închis
În ascultare, s-a oprit deodată

S-a rupt din codri, s-a pierdut din şes
Şi goală ca de suflet, tristă ţara
Nu mai găseşte parcă înţeles
De ce se face ziuă, de ce se lasă seara

Neamul ursuz din ţărmul de sub lună,
Neam trist, urât şi hâd şi sângeros,
Ameninţase doinele lui Făt Frumos
Mândria lui şi voia lui cea bună.

….

Acum s-a dus duşmanul să-l răpuie;
Ori să-l înece-n sânge şi-n vâltoare
Ori bezna lui zidită s-o descuie
În stare şi de milă dar şi de necruţare

Cum va voi, căci vrednicul urmaş
Al lui Ştefan şi Ţepeş împreună
Ridică şi altare de stei pentru vrăşmaşi
Dar şi ţepoaie-nalte cu proţăpire bună.

Tu ţară - aşteaptă la ramuri liniştit
De la hotar şi până la hotar
Din răsăritul mare-n asfinţit
Să se coboare şi să vină iar ….

Fluierul lui cânta şi-n cingătoare
Şi zeci de sate albe, fermecate,
Cu sute de feciori şi de fecioare
Îl ascultau doinind pe la-nnoptate.

Profesorul nostru de limba română, Constantin Loghin, ne-a citit poezia în clasă fără să ne spună despre cine este vorba, dar majoritatea dintre noi am înţeles. Ca încheiere profesorul ne-a zis: „*Poetul florilor de mucegai de data asta s-a autodepăşit*".

Cum s-au petrecut lucrurile în realitate?

Faptele s-au elucidat atunci când s-a descoperit şi s-a deschis mormântul în care au fost îngropaţi Căpitanul, Nicadorii şi Decemvirii.

Nu putea fi vorba de nici o evadare. Fiecare legionar era legat în poziţie imobilă de băncile fixate în camioanele cu care erau transportaţi, legaţi cu picioarele de stinghia băncii din spate şi cu mâinile de banca din faţă.

Fiecare din ei avea în spatele lui un jandarm înarmat cu un ştreang special cu care urma să opereze. La semnalul ofiţerului de jandarmi care conducea transportul, jandarmul din spatele legionarului i-a aruncat acestuia laţul ştreangului pe după gât şi apoi a tras.

Un horcăit sinistru şi viaţa omului s-a sfârşit. La dezhumare unii mai aveau încă ştreangul la gât. După ce au ajuns la Jilava, li s-a tras câte un glonte din spate ca să simuleze împuşcarea în timpul evadării. Au fost aruncaţi în groapa comună care îi aştepta, apoi s-a turnat peste ei douăzeci de damigene de vitriol, iar peste mormânt, s-a turnat o placă grea de beton.

#

În acest an, verişoara mea Aspasia a început să studieze în paralel cu celelalte materii şi vioara, iar mătuşa a convins-o şi pe mama să ne dea la amândoi fraţii lecţii de vioară. Dintre toţi, cel mai avantajat a fost fratele Ionică, pentru că el a primit o vioară mai bună, un *„Şteiner"*, înzestrată cu o bună calitate a sunetelor. Era, de altfel, un fel de drept al lui, căci doar el era *„artistul"* familiei şi lua lecţii de la un profesor mai bun ca al nostru.

Profesorul nostru, al Aspasiei şi al meu, era un polonez, Ludinski, profesor de vioară dar fără vioară. Avea o mamă bolnavă şi ca să o poată ajuta s-a împrumutat de nişte bani şi şi-a pus ca amanet vioara. Până la urmă a fost nevoit să o vândă pentru că nu putea să-şi plătească datoria. Ca să ne explice cum să cântăm exerciţiile ne zicea din gură: *„Dui, dui, dui-dui-dui, dui; dui, dui, dui - dui - dui, dui!"*

Eu trebuia să-mi găsesc în internat un loc unde să-mi pot face exerciţiile la vioară fără să-i stânjenesc pe ceilalţi elevi de la lecţiile lor.

Domnul profesor Cârdei, directorul internatului, a fost aşa de înţelegător că m-a lăsat să exersez în dormitorul în care îmi aveam patul. Ceream cheia de la portar şi mă urcam sus în dormitor. Într-o zi profesorul Ludinski a venit ceva mai devreme când eu tocmai îmi făceam exerciţiile. S-a oprit în coridor şi m-a ascultat. Când am terminat a intrat în dormitor şi mi-a zis: *„Ai simţ artistic de interpretare. Dacă vei depune stăruinţă vei ajunge să dai concerte!"* Îmi plăcea într-adevăr vioara, dar instrumentul de care mă foloseam era nou şi nu avea un sunet prea clar. Îmi plăcea să găsesc în fiecare exerciţiu o melodie, un joc de imagini sonore şi exerciţiile ce le făceam mă ajutau să-mi concentrez mai bine atenţia la semnele de pe hârtie, căci, în general, aveam pe atunci o atenţie cam dezordonată. În anul acela şi mai ales în anul următor am avut cele mai bune rezultate la învăţătură tocmai din cauza exerciţiilor de la vioară.

Prin luna august mama a primit de la tata din America o scrisoare cu nişte acte ca să plecăm cu toţii la el. Eu trecusem în clasa a şasea şi aveam bursă şi toţi profesorii din liceu mă ştiau de elev sârguincios. Voiam foarte mult să-mi termin liceul şi lucrul acesta nu părea prea departe. L-am rugat pe tata să se intereseze cum aş putea să-mi termin şcoala acolo în America?

- Trebuie să o ia de la început de la clasa întâi! Aici şcoala are un alt sistem decât acela din România. Lucrul acesta nu mă încânta deloc. *„Să pierd eu atâţia ani de şcoală?!"*

Pe de altă parte mama zicea că ea vrea să meargă în America numai pentru un an, ca să-l ajute pe tata să-şi facă suma de bani necesară şi să-l determine să vie acasă, la gospodăria pe care mama o înjghebase aşa după cum o doreau amândoi în prima lor tinereţe.

Eu m-am gândit: *„Ce rost are ca să mă duc în America pentru un an şi să-mi întrerup şcoala? Dacă va fi cazul să mă duc mă voi putea duce mai bine după ce voi termina liceul!"*

Fratele meu Ionică, mereu încântat de atenţia de care se bucura la şcoala lui, s-a hotărât să rămână şi el. Nimic nu părea a tulbura pacea locurilor noastre.

Mama a plecat în primăvara anului 1939. Joi, înainte de Paşti (în Joia Mare) a ajuns în Detroit după o călătorie cu trenul şi cu vaporul de zece zile.

La plecarea ei, mama a aranjat toate lucrurile destul de bine. A lăsat cei doi băieţi de şcoală în grija surorii celei mai mari, Măriuţa, care avea şi ea doi copii în şcoală, iar grija pământului şi a gospodăriei în seama surorii celei mai mici Eughenia, cu soţul ei Traian Budnic. Casa era plină cu toate cele din zestrea ei de când era fată, covoare, lăicere, pălitare … şi toate albiturile şi păturile pentru pat. Lada de zestre plină cu cămăşile ei cusute cu mătase şi cu mărgele era pusă bine în podul casei. Pentru o lipsă de un an de zile, cât trebuia să stea ea în America, lucrurile păreau perfect de bine aranjate, dar realităţile acelea atât de clare erau amăgitoare. Din răsărit se ridica o primejdie mare de moarte şi de nenorocire pe care numai câinii satului o presimţeau şi urlau sinistru toată noaptea de se înfiorau şi sufletele oamenilor şi se întrebau. - *„Oare ce prevestesc, oare ce presimt câinii aceştia?"* Şi nimeni nu bănuia ce vremuri teribile se apropiau ca o furtună năprasnică.

În anul 1940, în ziua de Sfântul Petru, au venit armatele sovietice. Au intrat în Bucovina de Nord şi ne-au prins pe noi acolo.

Când a auzit mama vestea aceasta şi a încercat îndată să ne scoată din mâinile sovieticilor şi când a primit un *„niet"* categoric a cuprins-o o disperare vecină cu nebunia. Umbla pe străzi plângând în neştire. Nu mai ştia ce să mai facă şi la cine să mai intervină. Totul era zadarnic! Ar fi vrut să se întoarcă să împărtăşească soarta copiilor ei, dar trebuia mai bine să rămână să facă ceva de acolo pentru salvarea lor. Însă sovieticii nu aveau nici un respect pentru legile internaţionale ale familiei.

În perioada aceea de câteva luni de zile care au urmat după plecarea mamei şi în anul şcolar următor, noi copiii ne-am continuat şcoala fiecare cu partea lui de sârguinţă. Vacanţa mare am petrecut-o cu verii noştri, iar în

anul şcolar următor eu m-am înscris în clasa a şasea completând singur formularele de înscriere, iar pe Ionică l-a înscris mătuşa Măriuţa în clasa a treia. Am împrumutat manualele şcolare de la *„Biblioteca pauperum"* ca de obicei şi am început cursurile.

La matematică aveam de învăţat trigonometria, dar în trimestrul întâi făceam un calcul de economie financiară cu dobânda compusă şi alte chestiuni asemănătore. Ca profesor îl aveam pe domnul Wolski, unul din cei mai buni profesori din ţară. A ajuns mai târziu profesor universitar în Germania. La ora aceea el preda matematica la Liceul Militar Ştefan cel Mare din oraş şi la liceul nostru, unde avea un băiat cu o clasă în urma noastră şi din această cauză urmărea mai mult clasa băiatului său, dar, fiind vorba de trigonometrie, un obiect mult deosebit de celelalte discipline matematice, nu s-a găsit alt profesor care să ni-l predea şi domnul Wolski a avut amabilitatea să ne accepte. La limba română aveam ca profesor pe domnul Constantin Loghin, autorul unei serii de manuale şcolare de la clasa întâi până la a opta, plus Istoria Literaturii Române de la începuturi până la sfârşitul primului război mondial în două volume şi Antologia Literaturii Române cu exemplificări din toţi scriitorii şi poeţii în 12 volume.

La latină a revenit profesorul Emilian Carp, spaima noastră.

La filosofie aveam profesor pe domnul Claudiu Usatiuc, acela care ne impresionase aşa de mult cu povestirea despre viaţa oamenilor în Uniunea Sovietică.

În ciuda numelui său ucrainizat profesorul nostru era un român neaoş din moşi strămoşi, bun patriot şi a luptat intens în timpul stăpânirii austriece în strânsă legătură cu tinerii din Ardeal pentru întregirea Ţării Româneşti. Acum, profesorul nostru era încadrat în luptele tineretului împotriva pericolului comunist. Era legionar.

Cu aceşti patru profesori şi cu părintele Costea viaţa şcolară a dobândit o profunzime pe care parcă niciodată n-am mai simţit-o pentru studiu.

Starea aceasta de deplină şi adâncă euforie mă încânta, dar nu bănuiam că acesta nu era decât *„cântecul lebedei"*.

Era primăvară şi din cartea de muzică de Constantinescu învăţam un cântec care mi-a încălzit sufletul pentru toată viaţa:

Vor înflori curând
Pe coastă merii
Şi va suna-n curând
Ceasu-nvierii.
Schimba-va bruma grea
În stropi de rouă

Ca să răsfrângă-n ea
O lume nouă.
Un cer aşa senin
Cum nu mai fuse
Uita-vei orice chin
Din zilele-apuse…

Profesorul Loghin ne preda despre scriitorii şi poeţii din epoca modernă a Literaturii române: Eliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Nicolae Filimon etc. etc., dar ne mai aducea şi reviste literare din care ne citea poezii de Radu Gyr şi Nichifor Crainic.

Era timpul să mă decid dacă în clasa a şaptea voi urma secţia literară sau cea ştiinţifică. Era timpul să scap de latină, dar în anul acela studiam poeziile poetului Ovidiu Naso, care şi-a petrecut a doua parte a vieţii lui exilat în regiunea Dobrogei de azi. Aici a scris *„Tristia"*, *„Pontica"* şi *„Metamorfosae"*. Profesorul Carp era tot aşa de sever ca şi mai înainte, dar mie a început să-mi placă poeziile acestea.

Profesorul ne cerea să cunoaştem toate cuvintele noi şi să recunoaştem repede toate formele gramaticale ce le întâlneam, în plus scandarea unor pasaje întregi din aceste poezii. Mie îmi plăcea frăgezimea şi prospeţimea imaginilor. Aveam un fel de plăcere să prind ritmul versului latin.

Într-o bună zi profesorul m-a scos la examen. Am venit la catedră cu toate cele necesare şi el m-a întrebat ca de obicei, mai întâi câteva cuvinte noi, apoi formele gramaticale; *„acuzativul cu infinitivul"*, *„ablativus absolutus"*, un *„ut final"*, un *„cum temporar"* şi în cele din urmă am ajuns la scandare!

El a început: Ill' ubi Narcisum… Şi eu am pornit imediat:

Ill' ubi Narcisum per devia rura vagantem
Respicit, voluit blandis accedere dictis
Et moles adhibere preces, natura repug-nat… etc., etc.

Eu am tot scandat şi profesorul a ascultat. Pe măsură ce înaintam în versuri, prindeam tot mai multă siguranţă şi profesorul nu voia să mă întrerupă. Accentele cădeau uşor, fără efort, parcă ar fi fost poezia unui poet contemporan, iar cronometrul de pe catedră înregistra un timp care de mult nu mai era timpul pentru examen; profesorul uitase să-l mai oprească. Am terminat tot pasajul care ni-l dăduse el de învăţat în trimestrul acela şi l-am văzut atunci pe profesorul Carp punându-şi mâna la gură ca să nu-l vadă elevii că zâmbea în faţa lor, apoi a zis:

- Poftim la loc!

Alt lucru extraordinar care, nu s-a mai întâmplat în lumea aceasta.

Clasa era înmărmurită. Nimeni nu mai fusese invitat la loc cu asemenea formulă de politețe. M-am întors liniștit la locul meu. Profesorul n-a mai scos alt elev la examen. Ne-a explicat o lecție nouă și clopoțelul a sunat de ieșire. Când a ieșit el pe ușă m-am ridicat din bancă să-mi iau carnetul de elev de la catedră, dar n-am apucat să pun mâna pe el. Un alt coleg care sta într-o bancă mai aproape de catedră l-a luat, l-a deschis și a făcut odată - *„Ăăă!"* și a dispărut pe ușă. După câteva minute am auzit pași mulți duduind pe scări în jos de la etajul doi unde erau clasele a șaptea și a opta și clasa noastră s-a umplut de ei de nu mai era loc pe unde să treci:

- Care-i măi acela, căruia i-a dat Carp nota nouă? Atunci am aflat și eu ce notă aveam. Printre cei din clasa a opta era și prietenul meu Cocu. El m-a felicitat și m-a îmbrățișat: *„Ai făcut ceva ce nimenea n-a mai făcut până acum. L-ai mișcat pe Carp. După amiaza asta o vom sărbători cu toată familia!"*

Și profesorul Carp s-a ambiționat și mi-a dat încă o serie de nouă după aceea și la sfârșitul anului am avut la el media opt treizeci și trei.

Și am început să mă gândesc mai mult: *„N-ar fi mai bine să mă înscriu la secția literară și apoi să urmez medicina?"*

Da, poezia lui Ovidiu m-a pus la mare încercare, la mare dilemă.

Mi-ar fi plăcut să învăț medicina să pot ajuta pe oamenii în suferință și să-i fac sănătoși, dar nu puteam suporta să văd sânge și-apoi, un coleg care avea un frate mai mare, care urma medicina, mi-a povestit că fratele lui învață despre anatomia corpului omenesc făcând disecții pe oameni morți. Noutatea asta m-a speriat de-a binelea.

Dealtfel, chiar de la începutul școlii înclinam mai mult spre matematică. Dacă mă întreba cineva ce-aș vrea să mă fac? răspunsul era: *„Profesor de matematică!"*

Și soarta a vrut ca un alt succes să-mi consolideze drumul spre matematică, așa cum am pornit de la bun început.

La sfârșitul trimestrului în care am studiat economia financiară, profesorul nostru Wolski ne-a dat o teză specială de acumulare de capital cu dobândă compusă. Formula dezvoltată la demonstrația din clasă era pentru depunerea de rate egale la începutul lunii. Problema dată de profesor cerea să calculăm datele pentru un salariat care depune ratele totdeauna la sfârșitul lunii atunci când primește el salariul. Pentru aceasta trebuia să aflăm noi o formulă nouă cu care să calculăm datele cerute. Cei mai mulți colegi n-au sesizat deosebirea și au aplicat formula demonstrată în clasă - greșeală! Alții au încercat să găsească formula cea nouă dar au greșit formula - altă greșeală. Am fost singurul care am dedus corect formula cea nouă și am obținut rezultatul corect. Pentru asta profesorul Wolski m-a lăudat în fața

clasei și eu am decis în mod definitiv să urmez secția științifică.

#

Degrabă, după plecarea mamei, am împlinit 18 ani și am devenit premilitar. Se zicea că facem *„instrucție militară"* două după amiezi pe săptămână.

Făceam de fiecare dată același lucru: la stânga, la dreapta, înainte marș, fuga marș și exerciții de defilare, boala regelui Carol al II-lea, uniforme și defilări. Deși purtam și la aceste exerciții costumul național ca și la școală, am fost obligat să port pe cap o bască kaki cu insignă premilitară.

Ca să știm cum să defilăm și să dăm onorul cu arma, Vodă ne-a pus pe umăr niște *„arătări"* din lemn, niște pari care nici măcar brumă de formă de armă nu aveau și parcă ar fi semănat mai mult cu o leucă de la căruță. Arme adevărate nu ni se puteau da căci Vodă se temea de acest tineret care avea idei legionare și ar putea prezenta un pericol pentru concubina sa, în schimb, făcea cu noi parade și defilări, purtând ciomege pe umăr, în timp ce sovieticii erau pregătiți să ne înghită la prima oportunitate ce s-ar fi ivit.

Acele vremuri prezentau o ocazie minunată pentru jaf. Pericolul era evident, dar armata era neînarmată. Carol a făcut apel la sentimentele patriotice ale Românilor. Fiecare salariat să depună într-un an echivalentul unui salariu pe o lună în Fondul de înzestrare a armatei și toți banii adunați s-au vărsat apoi în Fondul C (Fondul Carol), iar regele Carol al II-lea, evident, nu a înzestrat armata cu acești bani. Când a venit ziua socotelilor și sovieticii cu ungurii și cu bulgarii s-au repezit toți deodată cu pretenții teritoriale de la România, Carol a constatat că țara este neînarmată, nepregătită pentru război și că nu are nici o șansă să se apere.

Molotov a cerut retrocedarea Basarabiei și o bună parte din Bucovina de Nord ca răscumpărare că am ținut Basarabia timp de 20 de ani.

În noaptea când a primit ultimatumul lui Stalin, Carol al II-lea a adunat Consiliul de Coroană compus din toți miniștrii Frontului Renașterii Naționale ca să hotărască *„ce-i de făcut? Cedăm teritoriile cerute sau ne luptăm cu sovieticii?"* Desigur demnitatea noastră ca popor ne cerea să ne opunem, dar cu ce? Țara era nepregătită pentru război. Regele care acum întreba *„Ce ne facem?"* o jefuise de banii adunați din sacrificiile populației. Nu ne putem opune unui colos ca Uniunea Sovietică cu mâinile goale. La întrebarea: *„Luptăm?"*, tot Consiliul de Coroană a votat *„Nu"*, cu o singură excepție, savantul acela rătăcit printre ei pentru *„mărire"* care acum se vedea înglobat între pigmei, Nicolae Iorga care a votat pentru opunere, fie chiar fără nici o șansă de reușită. Trezirea i-a venit prea târziu!

Și, pentru ca regele să nu mai aibă timp să se răzgândească, armata roșie a trecut imediat granița și populația acestor regiuni și chiar și o parte

din unitățile militare, au fost încercuite în noile granițe și rușii nu s-au oprit nici măcar la granița de sud a Bucovinei, ci au ocupat și o bună parte a județului Dorohoi așa numitul *„Ținutul Herța"*. Păreau că nici gând n-au să se oprească și zi de zi provocau noi incidente de frontieră, căutând mereu motive pentru o nouă invazie.

Rușii nu s-au oprit din provocările lor decât atunci când au întâlnit la granița României unități de rezistență armată.

Populația n-a mai avut timp să fugă și armata care a fost surprinsă pe teritoriul cedat a fost dezarmată și dezbrăcată. Ostașii români au fost lăsați să se retragă desculți și în indispensabili. Cu armamentul luat de la ostașii români, sovieticii au înarmat grupuri de evrei care i-au primit pe ei cu brațele deschise și rușii au format din ei *„gărzi patriotice"*. Aceste gărzi s-au repezit asupra ostașilor români ce se retrăgeau dezarmați, demoralizați și aproape goi, i-au bătut până la leșin și apoi și-au făcut necesitățile pe ei. Când s-au trezit din leșin, în halul de batjocură, în care se aflau unii din acești ostași au jurat să se răzbune.

FERICIREA TURMEI DIN ȚARCUL MĂCELARULUI

Moto:

„Atâta vreme cât există capitalismul și comunismul nu putem avea pace. În cele din urmă, fie unul fie celălalt, va dispărea. Se va cânta prohodul fie pentru Republica Sovietică, fie pentru capitalismul mondial. Avem azi doar o pauză în timp de război...

Vom găsi o metodă de degradare a omenirii până la cel mai de jos nivel de existență, prin teroare sistematică în timpul căreia va fi legitimă orice încălcare a înțelegerilor, orice trădare, orice minciună.

Numai în acest fel vom reuși să o transformăm în instrumentul acela pasiv și ascultător care ne este necesar pentru a instala dominația noastră."[1]

(I.V. Lenin. „Opere complete")

[1] - Sublinierile aparțin autorului acestei cărți.

La Teheran, în Decembrie 1943, Stalin cere să i se dea în stăpânire popoarele din Europa de răsărit.

F.D. Rooswelt răspunde:

- Puteţi să-le aveţi, dar vă rog să nu divulgaţi aceste concesiuni înainte de sfârşitul viitoarelor alegeri.

Avem în Statele Unite milioane de polonezi, lituanieni, estonieni etc ... şi ca om politic nu vreau să pierd votul lor.

Intrarea armatelor sovietice în Basarabia şi Bucovina de Nord ne-a surprins pe noi, cei doi fraţi, acasă în satul nostru. A venit la noi un vecin:

- Aţi auzit că noi de azi nu mai suntem ai României, ci ai Uniunii Sovietice? Armata română trebuie să se retragă şi în locul ei o să vină armata roşie.

- De unde ştii lucrul acesta?

- A fost anunţat la radio în noaptea aceasta. Regele Carol şi Consiliul lui de Coroană au hotărât să cedeze Uniunii Sovietice Basarabia şi Nordul Bucovinei.

M-am gândit că s-ar putea ca sovieticii să ocupe partea din Bucovina care este în prelungirea Basarabiei, adică pe cea de pe malul stâng al Prutului şi că partea de pe malul drept ar putea rămâne României. Aşadar satul nostru ar fi de partea cedată, iar satul Mihalcea unde erau mătuşa Măriuţa şi unchiul Ion Oţel să fie de partea liberă. Am fugit repede la ei să văd ce se poate face. Drumul meu trebuia să treacă prin Cernăuţi. Lumea alerga nebună în toate părţile. Trăsuri, tramvaie, căruţe şi oameni cu bagaje se înghesuiau pe străzile ce duceau la gara de Nord, la trenurile care plecau din jumătate în jumătate de oră. Populaţia neromânească jubila. Se pregătea cu steaguri roşii să întâmpine pe *„eliberatori"*. Din tot freamătul oraşului am înţeles că nu e vorba să se cedeze numai malul stâng al Prutului, ci ambele maluri.

Am stat de vorbă cu unchiul Ion. El credea că nu este bine să fugim acum în timpul mişcărilor de trupe, ci mai târziu când riscul de a te confrunta cu ostaşi mânioşi se va potoli.

M-am întors acasă îngrijorat. Nu puteam accepta să rămân sub comunişti. Profesorul de filosofie ne spusese multe lucruri despre acest sistem de viaţă şi-l repugnam. Am aflat că sovieticii au deschis în Cernăuţi un *„Centru de Repatriere a Populaţiei Româneşti din Bucovina de Nord"*

undeva lângă intrarea în parcul Dominic din spatele Mitropoliei. Am mers să văd ce se întâmplă.

Am stat o jumătate de zi în faţa unei case destul de modeste cu uşa încuiată aşteptând să vină *„comisia"*. Strada aceasta pe care altă dată vedeai doar din când în când câte o pereche de tineri intrând în parc la o plimbare acum era înţesată de oameni. Foarte mulţi ţărani din satele de prin-împrejur unii pe jos, alţii cu căruţele, aşteptau să depună cereri de plecare.

Târziu după amiază, a apărut un civil care s-a oprit în cadrul uşii încuiate zicând: *„Plecaţi-vă acasă! Azi comisia nu se lucrează!"*

Am venit şi a doua zi şi lucrurile s-au petrecut la fel. Întrebând de unii şi de alţii am înţeles că civilul era în acelaşi timp şi şeful comisiei şi toată comisia.

Am găsit în mulţime un om din satul meu care ştia limba ucraineană şi l-am rugat să mă ajute să mă înţeleg cu reprezentantul noii stăpâniri. Am mers la civil:

- Suntem doi copii ai unor părinţi care sunt cetăţeni americani şi locuiesc în Statele Unite şi vrem să ne întoarcem la părinţii noştri.

- Ce vârstă aveţi?

- Eu am nouăsprezece ani şi fratele meu va împlini şaptesprezece ani în septembrie.

- Voi sunteţi tineri şi în curând veţi fi buni de armată. Nu mai aveţi nevoie de părinţi. Uniunea Sovietică are grijă de copiii ei. Avem şcoli, avem cămine pentru tineret, avem instructori, profesori şi doctori care se ocupă de pregătirea şi de sănătatea voastră. Nu aveţi nevoie de părinţi. Voi sunteţi ai Uniunii Sovietice! Apoi mi-a făcut semn că audienţa s-a terminat.

Am mai venit pe la comisie. Voiam să văd cel puţin cum pleacă alţii. Era tot mai clar că această *„comisie"* nu avea alt scop decât să informeze *„autorităţile"* asupra stării de spirit a populaţiei.

Un ţăran din satul nostru, foarte îngrijorat, s-a apropiat de mine şi mi-a şoptit:

- Când te întorci acasă, treci prin piaţa din faţa primăriei oraşului. Ai să vezi ceva!

M-am abătut din drum pe acolo. Monumentul Unirii era tot acoperit cu un fel de cutii mari de scânduri, iar lângă aceste cutii erau întinşi pe pavaj o femeie şi un bărbat ambii îmbrăcaţi civil, morţi împuşcaţi şi plini de sânge. La capătul lor pe scândura lăzii un afiş în ucraineană şi în română: „Aşa vor păţi toţi trădătorii care vor încerca să treacă în mod ilegal graniţa Uniunii Sovietice!" M-am gândit:

Capcana s-a închis! Cine a rămas înăuntru nu mai are scăpare!...

În sat se vorbea într-un timp că, în târg la Lipcani, s-au ieftenit foarte

mult caii pentru că nimeni nu-i mai cumpără. Lipcanii sunt un târg din Basarabia foarte apropiat de hotarul cu Bucovina. Şoseaua ce leagă Cernăuţii de Lipcani trecea pe lângă satul nostru şi după Noua Suliţă mergea paralel cu apa Prutului, care era graniţa între Basarabia ocupată de sovietici şi România, care la ora aceea era liberă de comunism. Între Noua Suliţă şi Lipcani era punctul unde cobora graniţa nouă de pe uscat pe apa Prutului. Într-o dimineaţă am plecat pe şosea către Lipcani. Era vara. Eram îmbrăcat ţărăneşte ca la noi în sat şi desculţ ca să par un om sărac. La Noua Suliţă am întâlnit o unitate de grăniceri. Patrulau călări pe şosea cu uniformele lor cu chipiul verde şi nişte săbii agăţate de coburii şeilor. Aici începea zona de siguranţă a graniţei. Am mai parcurs câţiva kilometri şi au început să apară în dreapta buncăre de artilerie şi de mitralieră făcute din lemne rotunde şi acoperite cu pământ. Erau răspândite în nişte lanuri de porumb. Am mai mers o bucată de vreme şi am văzut gardul de sârmă ghimpată şi fâşia de arătură care îl însoţea coborând de pe un mal mai înalt - ca un fel de deal - al Prutului, către apa acestuia, care se vedea sclipind puţin mai aproape. Am domolit pasul cu ochii într-acolo. Fâşia arată se întrerupea mai înainte de a ajunge la râu din cauza unei bălţi, un ochi de apă înconjurat de trestii şi păpuriş. Încercam să mă ridic pe vârfuri ca să văd mai bine. M-am pomenit înhăţat pe la spate de un ostaş ce lucra în apropiere.

- Document!

- Nema!...

- Davai! Mi-a arătat cu mâna şoseaua în sens opus şi m-a împins să pornesc, el ţinându-se după mine. Am întâlnit o patrulă de grăniceri pe jos şi însoţitorul meu m-a predat şefului patrulei dându-i nişte explicaţii din care am înţeles un singur cuvânt *„şpigon"*. Şeful patrulei a dat ordin unui ostaş de-al său să mă ducă mai departe la Centrul Grăniceresc Noua Suliţă. Acolo m-a introdus în biroul de anchetă. Un ofiţer care avea pe guler trei stele m-a luat în primire:

- Vorbeşti ruseşte sau ucraineşte? m-a întrebat el pe limba lui.

- Ştiu numai româneşte! am răspuns şi eu în limba mea. A chemat un translator.

- Ce cauţi pe graniţă şi unde ţi-s actele?

- N-am călcat pe graniţă. Mergeam pe jos la Lipcani.

- Dar cum ai trecut din România fără să calci peste graniţă? Eşti spion de aceea ai venit de acolo.

- N-am venit din România, eu sunt din comuna Mahala, satul Cotul Ostriţei, de lângă Cernăuţi.

- O să verificăm noi şi dacă minţi o păţeşti. Cum te cheamă? I-am spus numele. Cu ce treburi te afli în locul acesta?

- Mergeam pe şosea către Lipcani!

- Ce treabă aveai la Lipcani?

- Mâine e târg acolo. Voiam să cumpăr un cal.

- Şi unde ţi-s banii? Unde ţi-s actele de identitate?

- Le-am pierdut!

- Unde le ţineai?

- Uite aici! Îi arăt brâul.

- Aşa se ţin banii şi actele?

- Aşa le ţin de obicei.

- *„Durnoi!"* Dar de ce te-ai oprit acolo să vezi ce lucrează soldaţii noştri?

- Nu mă uitam la ceea ce fac ostaşii. Mă uitam pe jos să văd dacă nu-mi găsesc banii şi actele.

- Eşti arestat până la lămurirea lucrurilor. Dacă ai minţit, glonţul!

- Tot ce am spus este adevărat!

Mi-a făcut semn să ies din birou şi a ieşit după mine. La uşă m-am întâlnit cu un alt ofiţer, cu figură mongolică şi nişte ochi negri sfredelitori. Şi-a fixat privirea în ochii mei şi îndată m-am împiedicat. Aveam senzaţia că pic pe spate. Cred că a fost şi aceasta o verificare a sincerităţii. Am ieşit în stradă însoţit de căpitanul anchetator. Acolo era un civil cu o căruţă. Cred că era şi el ofiţer de grăniceri deghizat în căruţaş. Anchetatorul m-a dat în primire să mă ducă la închisoare. Căruţaşul mi-a atras atenţia să nu fug că mă împuşcă fără somaţie. M-a dus la clădirea închisorii şi m-a băgat într-o cameră goală cu duşumea de scânduri, care avea într-un colţ un bârlog de paie ca pentru vite şi lângă uşă o oală mare de lut ars - cred că pentru necesităţi.

Mi-a făcut o percheziţie şi mi-a descoperit în brâu un briceag mic cu lama numai de cinci cm. şi prăselele din sidef în diferite culori. Cu ajutorul lui făcusem în şcoală nişte sculpturi fine în lemn. Mi-a confiscat briceagul şi brâul apoi a încuiat uşa. Am petrecut o noapte fără somn în camera rece. A doua zi a venit anchetatorul şi mi-a spus ceva din care am înţeles că datele mele au fost verificate şi voi pleca acasă, dar trebuie să-l aştept pe căruţaş să-mi dea înapoi lucrurile confiscate. Mai târziu a venit şi căruţaşul şi mi-a dat înapoi brâul, dar briceagul nu mi l-a mai dat. Îi plăcuse prea mult. După ce m-am împodobit iar cu brâul, m-a însoţit până la şosea şi mi-a zis: *„Până acasă să nu te opreşti!"* Şi aşa am ajuns iarăşi acasă cu pielea negăurită. Mare noroc am mai avut!

În una din zilele care au urmat au fost expuşi în piaţă, în faţa primăriei din Cernăuţi, profesorul de religie de la Liceul de Fete Oltea Doamna, preotul Rezuş cu fata lui de optsprezece ani, elevă la Liceul Ortodox de Fete

Elena Doamna, colegă cu verişoara mea Aspasia, amândoi împuşcaţi mortal pe graniţă. Viaţa nu mai era viaţă. Devenise un coşmar. Doream cu tot dinadinsul să scap, să fug, dar nu puteam. Eram ţintuit pe loc. Aveam picioarele înrădăcinate în pământ, ca în visul acela cu balaurul roşu… Oraşul era invadat de salariaţii stăpânirii celei noi veniţi din Galiţia şi din regiuni mai depărtate. Nu înţelegeau o vorbă românească. Erau jerpeliţi şi hămesiţi de multe lipsuri de unde veneau, dar când auzeau vorbă românească te sfidau. Ei erau biruitorii, tu erai învinsul. Pe străzi treceau cântând cântece de slavă lui Voroşilov şi Molotov, soldaţi cu gâturile nespălate de săptămâni. Cu câtiva ani înainte îngenuncheaseră Finlanda. Mă simţeam străin în locurile mele natale. Seara, când intra duba neagră prin sat, oamenii fugeau şi se ascundeau pe câmp. Ziua se aduceau noi împuşcaţi în piaţa de la primăria oraşului. Mergeam în fiecare zi la comisie cu speranţa zadarnică că voi vedea măcar pe unul că a primit *„propuska"* şi că poate pleaca bucuros în ţară. Ţara era visul celor daţi de pomană fiorosului Stalin. N-am văzut să plece nici unul.

Toţi proprietarii de aparate de radio aveau ordin să le predea la primăria localităţii respective. Ascultarea posturilor de radio străine era considerată delict de răzvrătire împotriva Uniunii Sovietice. Au pus difuzoare la toate răspântiile oraşelor şi toată ziua urlau cântece de slavă comunismului. Totuşi unii cetăţeni nu s-au grăbit să predea aparatele lor. Într-o după amiază, întorcându-mă spre casă pe una din străzile mai dosnice, undeva dintr-un subsol am auzit un semnal de radio slab, înăbuşit de parcă ar fi venit din adâncul pământului: „Deş-teap-tă-te Ro-mâ-ne!" M-am oprit cu inima zvâcnindu-mi cu putere.

Era glasul neamului care mă chema. Era glasul pământului sfâşiat al ţării. Era chemarea lumii rămasă încă liberă. Mi-am dat seama că toată strădania mea de până atunci, toată şcoala şi toate succesele mele la învăţătură nu mai aveau nici o valoare. Limba oficială s-a schimbat. Şcolile s-au transformat, profesorii au plecat. Toate le-am pierdut. Nimic nu mai aveam. Mi-a rămas numai dorinţa de a lupta pentru neamul meu nedreptăţit şi batjocorit.

Într-o zi l-am văzut printre oamenii adunaţi în faţa comisiei, pe profesorul meu de filosofie, Claudiu Usatiuc. Îl respectam foarte mult pentru că era un om de înaltă ţinută morală şi ne învăţa şi pe noi să fim adepţi ai acestor principii. Ştiam că locuieşte undeva pe lângă parcul Dominic.

- Să trăiţi domnule profesor!
- Bună ziua! Ce faci? Ce cauţi pe aici?
- Încerc să văd dacă nu pot scăpa să plec în ţară.
- Nu-i nici o nădejde. Sovieticii îşi păzesc robii cu pistolul. Cine încearcă să fugă, să scape, face cunoştinţă cu glonţul.

- Nu există nici o scăpare?
- Va fi una, dar ceva mai târziu. Vino pe aici mâine la zece dimineaţa să mai vorbim.

A doua zi am venit la comisie cu speranţe înnoite. Am fost punctual căci profesorul cerea totdeauna punctualitate. Exact la ora zece a trecut prin mulţime şi mi-a făcut un semn discret să-l urmez. M-am strecurat printre oameni ca şi cum aş fi căutat pe cineva şi l-am urmat pe profesor la o oarecare distanţă înapoi spre oraş, apoi am luat-o pe o stradă la dreapta şi la primul colţ iarăşi la dreapta. După ce am mai parcurs vreo două sute de metri pe strada aceea, profesorul a intrat într-o curte lăsând poarta mică deschisă. Am trecut pe lângă ea înainte şi după o altă distanţă de aproximativ o sută de metri m-am oprit căutând parcă un număr de casă, dar observând strada în urma mea. Era pustie. M-am întors şi am intrat pe poarta deschisă din partea opusă de unde intrase profesorul. El mă aştepta.

- Te-a văzut cineva intrând?
- Nu! Am intrat în sens invers de unde venim şi am tras cu coada ochiului peste tot.
- Mi-ai spus că vrei să ajungi în ţară şi m-ai întrebat dacă este vreo posibilitate. Va fi una atunci când vor pleca nemţii dar trebuie să aşteptăm până se va organiza comisia mixtă germano-sovietică care va lucra pentru repatrierea nemţilor din Bucovina şi Basarabia. Până atunci ruşii deportează mereu. Trebuie să încercăm să aflăm să avertizăm şi pe cei ameninţaţi. Aş avea nevoie de un curier care să-mi ţină legătura cu centrul din Boian. Te încumeţi să o faci? E vorba de un risc.
- Abia aştept să fac şi eu ceva! Mă sufoc stând neputincios cu mâinile în sân!
- Bine! Trebuie să lucrezi cu inteligenţă. Să nu te afişezi prosteşte nici să te arăţi fricos. Trebuie să apari cât mai natural pentru ochii tuturor.
- Am înţeles!

Mi-a dat două foiţe de hârtie. Pe una erau trei nume de oameni necunoscuţi mie. Pe alta era un mesaj care îi privea pe cei trei. *„Dacă rişti să fii prins le înghiţi!"* Le-am luat şi m-am întors imediat acasă. Aveam un vecin, om de încredere care cunoştea centrul legionar din Boian. Am ales dintre cei trei un nume pe care îl mai auzisem din gura lui. L-am întrebat pe vecin cum pot să-l găsesc. M-a întrebat ce treabă am cu el. I-am spus că un profesor al meu vrea să vorbească cu el. Vecinul a înţeles şi n-a mai întrebat nimic. Mi-a dat un punct de legătură care să mă pună în contact cu el. Trebuia să intru noaptea pe o cărare prin cimitirul satului şi să ajung la un atelier de fierărie. Fierarul mă va duce la casa omului căutat. Aşa am făcut.

Când s-a făcut noaptea am bătut la uşa fierarului. Un om tânăr foarte voinic.

Dumneata eşti fierarul N.M.?

- Da!

- Vin de la Cernăuţi şi trebuie să vorbesc cu R.S. Vecinul meu I.D. te roagă să mă ajuţi.

A intrat înapoi în casă, a vorbit ceva cu nevasta apoi a ieşit din nou afară:

- Hai!

Am pornit pe uliţele satului vorbind de una şi de alta, oprindu-ne din vorbă din când în când să vedem ce se petrece pe drum în jurul nostru.

Am ajuns cu bine şi am predat mesajul. Pentru mesajul următor R.S. va fi punctul meu de legătură. Mi-am notat bine locul unde va trebui să vin în orice condiţii de vizibilitate.

A doua zi, am mers la profesor şi i-am raportat împlinirea misiunii. Am primit alt mesaj pentru S.M. N-am mai întrebat de nimeni nimic. M-am prezentat după înnoptate la R.S. şi i-am cerut să mă conducă la S.M. Acesta locuia la marginea satului pe malul pârâului Hucău. După ce a primit mesajul şi l-a citit, l-a băgat în gură, l-a mestecat bine şi l-a înghiţit.

- Dragă Camarade, mesajul acesta pentru mine vine prea târziu. Aştept din moment în moment să vină duba neagră să ne ridice. Trebuie să te conduc imediat până nu vine NKVD-ul să înconjure casa, căci ai putea să cazi odată cu noi! Am ieşit din casă şi n-am mai mers la poartă ci am mers la pârâu şi am parcurs prin apă cam 30 de metri, apoi am ieşit în drum. Pe S.M. nu l-am mai văzut de atunci. A doua zi când mergeam la Cernăuţi într-un anumit punct obligator de trecere, mi-a ieşit în drum un om care mă cunoştea.

- Să nu mai dai pe la casa lui S.M. că a fost ridicat. NKVD-ul a lăsat iscoadă în casa lui. Cei ce vor intra în casă vor fi imediat arestaţi.

Omul a dispărut în porumbul din care mi-a ieşit în drum.

Am povestit profesorului meu cele întâmplate şi el m-a sfătuit să nu mai trec pe la S.M. Înainte de a mă întoarce acasă am trecut prin piaţa vitelor. Acolo se afla închisoarea. Voiam să văd dacă nu pot observa vreun semn de la S.M. Am văzut că toate ferestrele închisorii erau acoperite cu scânduri bătute una lângă alta aşa fel ca să nu se poată vedea nimic nici de afară înăuntru, nici dinăutru în afară. Un ţăran care era cu căruţa aproape de mine a observat nedumerirea mea şi mi-a zis încet: *„Vezi, domnule, sovieticii iştea nici lumina soarelui nu le-o lasă bieţilor oameni!”*

Vorba acestui om aveam să mi-o amintesc de multe ori în viaţa mea!

Într-o sâmbătă, a trecut pe uliţele satului toboşarul primăriei bătând toba şi a anunţat: *„Mâine după amiază la ora patru să fie adunaţi în faţa*

bisericii din Mahala, toţi capii de familie sau cel puţin un locuitor din fiecare casă, căci va veni din Cernăuţi un tovarăş important de la partid care ne va comunica veşti importante despre viaţa în Uniunea Sovietică!”

Am mers şi eu la locul şi ora stabilită să văd despre ce e vorba. Biserica era încuiată. În ograda bisericii nu era nimeni, însă în piaţa din faţa bisericii, acolo unde era platforma aceea cu cruce de piatră unde se făcea Aghiazma cea Mare de Bobotează, se aduna mereu tot mai multă lume, aşteptând să apară persoana aceea importantă anunţată în ajun de către toboşarul satului. Şi iată că apare o femeie îmbrăcată într-o roche de mătase cenuşie şi pantofi galbeni. Era însoţită de un scripcar cu vioara la subţioară. Când s-a apropiat mai bine am recunoscut figura de porcină a Minodorei Nichiforciuc, scârba aceea de pe maidanul din spatele cârciumii lui Rudich. O mai bună prezentatoare a vieţii din Uniunea Sovietică nici că se mai putea! Mina s-a urcat sus pe platforma de la cruce şi a strigat tare în limba ucraineană să o audă toţi:

- Am nevoie de un traducător! Cine şie bine limba ucraineană?

După oarecare ezitare şi foială s-a apropiat de platformă un om de vreo 35 de ani. Mina i-a cerut să se urce pe platformă alături de ea şi a început povestea. Ea spunea câte o propoziţiune apoi cerea *„perevocicului”* să o traducă în româneşte.

- Uniunea Sovietică este ţara cu cel mai înalt nivel de trai din toată lumea! Aţi auzit poate că America are cel mai înalt nivel de trai. Nu-i adevărat! Uniunea Sovietică a şi început să depăşească America în foarte multe privinţe. Aşa, de exemplu, şcolile din Uniunea Sovietică sunt organizate după modelul american; în bănci sunt aranjaţi tot un băiat şi o fată, aşa ca tinerii să se cunoască mai bine. Când o fată are problemele ei, colegul ei să ia cunoştinţă…iar mai târziu când sunt căsătoriţi şi soţia are nevoie de bărbat soţul ştie ce are de făcut. Dacă se întâmplă ca o fată să trebuiască să nască în timpul când este încă în şcoală, statul îi vine în ajutor, înainte şi după naştere şi are grijă şi de toată dezvoltarea şi educaţia copilului. Dacă fetele încep a avea copii de la această vârstă, multe vor ajunge să facă câte doisprezece copii sau mai mulţi şi în Uniunea Sovietică mamele care au 12 copii sau mai mulţi sunt cinstite ca *„mame eroine”* şi se bucură de multe avantaje materiale.

În America părinţii trebuie să cheltuiască sume enorme de bani pentru ca feciorul sau fata lor să poată urma şcolile înalte. În U.R.S.S. şcolile sunt toate gratuite!

În agricultură, Uniunea Sovietică a depăşit America: avem o sământă de grâu care are paiul ca pirul. Creşte viguros ca acesta, dar produce boabe ca ale grâului. Vă vom aduce şi vouă sămânţa aceasta de grâu. Avem vaci

care produc 40 de litri de lapte pe zi. Vă vom aduce şi vouă vaci de rasă ca acestea. Avem cartofi care produc 10 kilograme de tuberculi în fiecare cuib. Vă vom aduce şi vouă din aceştia…

În Uniunea Sovietică omul trăieşte liber de orice îngrădire religioasă, nestingherit de obscurantismul religios. Ce-i aduce lui Biserica, ce-i ajută Dumnezeu? Dumnezeu nu există şi dacă a existat cândva, atunci a murit de bătrâneţe. Tot ceea ce vedem noi este numai materie. Lumea e făcută din materie şi materia a existat şi va exista întotdeauna. Iisus Hristos a fost un nebun care se credea că el este Dumnezeu iar Maria, mama Lui, o femeie desfrânată care se culca cu toţi bărbaţii pe care îi întâlnea în drumul ei. Aici Mina s-a oprit o clipă în culmea gloriei ei, căci a atins un domeniu în care ea avea o experienţă de netăgăduit. Avea impresia că ea este cea sfântă şi arunca asupra Sfintei Fecioare toată murdăria sufletului ei adunată într-o viaţă de desfrâu.

Bietul traducător din ce în ce mai des se oprea uluit şi zicea: *„Asta nu v-o mai pot traduce. E prea de tot!"*

Eu ascultam înmărmurit de ceea ce era în stare să debiteze această scorpie şi aşteptam din moment în moment să văd fulgerul din cer căzând peste această stârpitură, dar nimic nu s-a întâmplat. Am rămas tare descumpănit! *„Cum rabdă Dumnezeu o asemenea blasfemie?"*

Şi Minodora a continuat să-şi verse mai departe toate scârboşeniile ei până ce tot bagajul ei de expresii pornografice a fost epuizat şi nu mai avea ce să spună şi a trebuit să-şi încheie *„prelegerea"* cu glorificarea *„Armatei Roşii Eliberatoare"* după care a apucat-o o poftă nebună să danseze împreună cu populaţia eliberată de concepţii obscurantiste religioase.

A cerut scripcarului să cânte *„Krakaviak"* şi a început să joace de una singură, căci nimeni nu voia să se înhaite la dans cu dânsa; degeaba tot făcea semne cu mâinile în toate părţile. Prea se întrecuse cu batjocura.

În cele din urmă scripcarul cu care venise s-a prins să danseze cu dânsa trăgând în acelaşi timp cu arcuşul pe strune, iar poporul s-a împrăştiat pe nesimţite fiecare la casa lui. Acesta a fost actul de acreditare al Uniunii Sovietice în comuna noastră.

Am ajuns acasă scârbit, uluit, dezamăgit. Îmi sunau mereu în urechi vorbele scârboase ale Minodorei aruncate asupra Maicii Domnului, lângă crucea din faţa bisericii celei vechi din Mahala.

Plin de revoltă şi de repulsie i-am povestit fratelui meu cele întâmplate şi i-am zis:

- Măi Ionică, aici nu mai e de stat! Trebuie să plecăm cu orice preţ! A venit împărăţia lui Satan pe pământ. Dacă femeia asta neruşinată vorbeşte aşa în numele stăpânirii celei noi, atunci iadul nu-i departe!

Uite eu am vorbit cu un profesor de-al meu care ne poate scoate de aici, nu chiar acuma ci peste câteva săptămâni. Vino odată cu mine ca să te cunoască şi el!

Probabil că ceea ce i-am putut povesti eu n-a reuşit să-l impresioneze sau poate că el a vrut să-şi manifeste încă o dată independenţa faţă de mine căci mi-a răspuns:

- Pe mine să mă laşi în pace şi să nu mă amesteci în treburile şi drumurile tale. Tu du-te unde vrei că eu rămân să am grijă de casă şi de pământ. Dacă vei pica în capcană să nu spui că eu am ştiut de ceea ce faci tu, că vezi cum vine în fiecare noapte duba neagră şi-i ridică pe cei suspectaţi. S-ar putea să te văd expus în piaţa de lângă primăria din Cernăuţi…

- Măi Ionică, omul despre care îţi vorbesc este absolut sigur, un om de onoare!

- Vezi-ţi de treabă şi nu mă forţa, ca să nu fiu obligat să fiu eu acela care te părăşte!

Am tăcut. Situaţia devenea periculoasă. Mă temeam să nu-l expun la pericol pe profesor. De altfel, auzisem că în Uniunea Sovietică e la modă să se vândă între ei prietenii cei mai buni şi membrii aceleiaşi familii.

A fost o seară plină de apăsare. Cea mai ordinară târfă şi-a bătut joc de Dumnezeu, de Hristos şi de Preacurata Fecioară Maria, iar fratele meu nu are nici o încredere în mine şi în ceea ce-i propun ca să scăpăm din acest iad.

Noaptea aduce duba neagră pe uliţele satului, iar ziua oamenii împuşcaţi pe graniţă sunt expuşi în faţa primăriei oraşului.

A venit noaptea şi trebuia să mă culc, dar parcă mai repede îmi venea să fug şi nu putem să-mi smulg picioarele din pământ, căci îmi erau înrădăcinate ca în visul acela oribil din copilărie cu balaurul roşu.

Trebuia să-mi fac rugăciunea obişnuită înainte de culcare…

M-am aşezat în faţa celor două icoane dar nu mă puteam ruga. Groaza şi revolta parcă mă înnebuniseră. Tot haosul din ziua aceea îmi răvăşea mintea.

- Doamne, de ce mi-ai pus încrederea la o încercare aşa de grea? De ce ai lăsat femeia aceea să-mi batjocorească toată credinţă mea şi n-ai împiedicat-o defel? Oare care este adevărul? Nemărginita Ta Sfinţenie şi toate suferinţele nedrepte cu care te-au răsplătit oamenii pentru binefacerile Tale aşa cum ne spunea părintele Erast Costea sau vorbele acestea de ocară pe care le aruncă cu toată obrăznicia această târfă ordinară?

- Doamne eu cred în Tine dar credinţa mea se clatină… Am nevoie de un semn care să mă întărească!… M-am oprit brusc. Am cerut un semn, dar am fost inconştient…

Cine m-a împins să fac lucrul aceasta căci nu sunt pregătit ce semn să

cer?

Desigur, e o obrăznicie din partea mea. cine sunt eu să-i cer un semn lui Dumnezeu? Pentru aceasta merit să fiu bătut!... Da! Dar, ca să fie totuşi un semn, să fie bătaie fără mână omenească!...

Nu! Acesta nu-i un semn pentru un păcătos ca mine. Mai bine să fie un semn pe care să-l văd şi să-mi aduc aminte şi să nu mai greşesc cât voi trăi.

Să fie un semn discret pe frunte, dar ca să fiu sigur că e semnul cerut şi nu o întâmplare, să fie pe partea dreaptă a frunţii deasupra ochiului drept.

Nu! Nici acesta nu-i un semn bun! Tot mai poate fi confundat cu o întâmplare... Mai bine să fiu zidit între pietre fără de mortar până la înălţimea şoldurilor şi fără să mi se frângă vre-un os, ori să rămân cu vreo infirmitate...

Bine, dar semnul? Da, un semn deasupra femurului piciorului drept cam la jumătatea distanţei între genunchi şi şold.

Nu! Nici unul din aceste semne nu e un semn bun care să-mi înlăture toate îndoielile. Cel mai potrivit ar fi un semn pe mână. Da! Pe mâna dreaptă aproape de încheietură ca pe unde se pune brăţara pe faţa mâinii de către corp. Acesta va fi semnul care îmi va spune toată viaţa că ceea ce am învăţat la religie de la părintele Erast Costea este adevărul adevărat. Încetul cu încetul am reuşit să-mi calmez furtuna din gânduri şi am adormit.

Mai târziu în viaţă, atunci când nu mă mai gândeam deloc la ceea ce s-a întâmplat în seara aceea, Dumnezeu mi-a dat semnul cerut, şi nu numai unul singur, ci rând pe rând toate semnele ce mi-au trecut atunci prin minte, dar nu deodată, ci la anumite intervale de timp, ca să mi le amintesc mai bine şi să le pot distinge unul de altul şi ciudat de tot, ele au venit în ordinea cum le-am cerut.

Vacanţa de Paşti a anului 1939 am petrecut-o împreună cu verişorii mei la Mihalcea Dubova, unde unchiul Ion şi mătuşa Măriuţa funcţionau ca învăţători. În vecinătatea şcolii primare trăia împreună cu soţia lui un ţăran înstărit cu numele de, Dumitru Suchar. Avea vreo şapte hectare de pământ aşezate toate într-un singur loc împrejurul casei. Acest om era un ucrainean şovin şi nu-i plăcea deloc stăpânirea românească, de aceea s-a hotărât să-şi arate sentimentele lui antiromâneşti făcând propagandă pentru alipirea Bucovinei la Uniunea Sovietică. Cum a procedat?

Mai întâi şi-a vândut tot pământul. A păstrat numai casa şi o mică grădină în jurul ei.

Câteva luni mai târziu şi-a părăsit casa şi s-a apucat de cerşit.

Dar cerşitul acesta era numai un camuflaj pentru activitatea ce o practica: umbla din casă în casă prin satele de ucrainieni din împrejurime adunând semnături de la conaţionalii lui prin care cereau ca Bucovina să se

alipească la Uniunea Sovietică.

Semnăturile adunate le-a trimis pe căi secrete tovarăşului Stalin.

În curând visul lui Dumitru Suchar a devenit realitate. Aramata roşie a ocupat Bucovina de Nord ca *„despăgubire"* pentru că România a stăpânit Basarabia timp de 20 de ani...

Suchar a ajuns un om mare în conducerea Bucovinei - consfinţit în funcţia lui de către însuşi Stalin - nimeni nu era mai important decât el şi îşi avea biroul său în Palatul Administrativ din Cernăuţi sediul Sovietului Bucovinei.

Curând după aceea a venit timpul culesului cerealelor.

Sovietul Central din Moscova a cerut Sovietului Bucovinei să trimită centralei de colectare a cerealelor anumite cote în funcţie de suprafaţa cultivată.

Cotele acestea i s-au părut lui Dumitru Suchar prea mari şi a făcut imediat un raport către Centrala de la Moscova cerând să se mai reducă cotele impuse ca să aibă şi populaţia locală din ce să se hrănească.

Raportul lui Dumitru Suchar a fost interpretat la Moscova ca un gest de revoltă şi într-o noapte, Dumitru Suchar, a fost ridicat de faimoasa *„dubă neagră"* şi nimeni nu a mai ştiut nimic de soarta lui. Aşa i s-a răsplătit naţionalistului ucrainian sentimentele lui prosovietice.

Ca să-mi fac de lucru prin oraş, m-am prezentat într-o zi la cancelaria liceului meu şi am cerut să mi se elibereze un certificat din care să se vadă anii de studii care i-am absolvit. Noul director, un ucrainean care fusese profesor şi în vremea românilor mi-a eliberat un certificat în limba ucraineană scris cu litere chirilice. Ca să pot pleca mai neobservat printre orăşeni îmi trebuiau şi nişte haine civile, dar eu până la data aceea am umblat numai în costum naţional. Am rugat-o pe mătuşa Eughenia care avea grijă de partea financiară a noastră, a lui Ionică şi a mea să-mi cumpere nişte *„straie nemţeşti"*. Ea a găsit în oraş un costum mai puţin purtat care se potrivea cu statura mea, dar mai aveam lipsă de nişte cămăşi. Material pentru cămăşi nu se prea găsea în oraş. Sovieticii au curăţit toate depozitele şi le-au cărat în Rusia. Pe tema asta circula şi un banc: Când pleacă trenurile din Bucovina locomotiva se mişcă greu obosită auzindu-se ca un ecou: *„Ştoff! Ştoff! Ştoff!"*[*]. Când vine trenul din Uniunea Sovietică locomotiva aleargă veselă auzindu-se: „Spiciki! Spiciki! Spiciki!"[**].

Căutând şi negăsind altceva mai bun, mătuşa mea a luat nişte pânză de casă din aceea de cânepă din care se fac cămăşile naţionale ţărăneşti şi a dat

[*] În germană, marfă, material.
[**] În ucrainiană, chibrituri.

unei croitorese din sat să-mi facă cămăşi după croiala de la oraş. Echipat cu costumul acela uzat şi cu cămăşile acelea groase de cânepă aveam aspectul unui ţăran neamţ mai sărac de prin Banat.

Mătuşa Catrina, sora mai mare a tatei, care ţinea foarte mult la mine, se întâmplase să vândă o vacă tocmai în preziua venirii sovieticilor. Acum sta cu banii în casă - o hârtie de două mii de lei - şi nu mai avea ce să facă cu ei. Într-o zi, când eram numai eu cu ea în casă mi-a zis: *„Nepoate, am să-ţi spun ceva dar să nu mi-o iei în nume de rău, nici ca o ispitire din partea mea, uite, eu am vândut vaca aceea chiar înainte de SânPetru şi am rămas cu două mii de lei româneşti pe care nu-i pot folosi. Ştiu că pentru tine nu-i loc ca să stai sub sovietici şi mai devreme ori mai târziu ai să ajungi iar în România. Eu vreau să-ţi dau ţie banii aceştia poate că ţi-or prinde bine dacă vrei să-i iei!"*

- Mătuşă, eu nu ştiu dacă voi încerca şi dacă voi izbuti să ajung acolo, dar dacă mata nu poţi folosi banii aceia şi vrei să mi-i dai mie, eu îi primesc cu mare mulţumită pentru dragostea pe acare mi-o arăţi. Şi am luat hârtia de 2000 lei. Câteva zile mai târziu profesorul mi-a zis: *„Se apropie timpul să pleci! Trebuie să-ţi iei bagajul şi să dispari din sat şi din oraş fără să dai ceva de bănuit. Acest lucru este cel mai important din tot ceea ce trebuie să faci: Să ajungi cu bagajul aici la mine fără să trezeşti suspiciunea cuiva. Te aştept să vii mâine după amiază."* Trebuia să-mi iau de acasă toate lucrurile cu care mergeam altădată la şcoală. Actele mele de identitate la avem puse deoparte într-un plic mai rezistent. Acestea aveau să ajungă la Bucureşti pe o altă cale. Aşa mi-a spus profesorul. Păstrasem de o parte certificatul în limba ucraineană.

A doua zi am împrumutat de la mătuşa Eughenia, căruţa şi calul, mi-am pus bagajul în căruţă şi am spus la toată lumea că mă duc la şcoala tehnică din Harcov. Am oprit căruţa în faţa primăriei şi cu certificatul de studii în limba ucraineană în mână am intrat în biroul secretarului. Secretar era Broniu, un polonez de origine care vorbea şi scria bine în limba ucraineană şi ştia şi româneşte căci era născut în sat la noi. Pe el l-au pus sovieticii secretar la primărie.

Eu i-am arătat certificatul de la liceu şi l-am rugat să-mi dea o recomandare de la primărie ca să mă înscriu la o şcoală tehnică din Harcov al cărei anunţ apăruse într-un ziar din Cernăuţi cu câteva zile înainte la începutul lui Septembrie. Am primit recomandarea, am pus-o în buzunar şi am plecat la şcoală…

În oraş m-am oprit într-un loc cotrobăind mereu prin bagaje şi trăgând cu coada ochiului dacă nu sunt supravegheat, apoi m-am îndreptat repede spre casa profesorului, am descărcat bagajele şi m-am întors cu căruţa înapoi

la podul peste Prut de la Horecea unde mă aştepta mătuşa Eughenia să-şi ia în primire căruţa. Mi-am luat rămas bun de la ea şi pe alte căi am ajuns iar la profesorul meu. Mi-am schimbat hainele ţărăneşti în haine civile şi am stat închis în casă trei zile fără să mă ştie nimeni. Familia profesorului era plecată pentru o săptămână la nişte rude de la ţară. La 12 Septembrie a venit un camion încărcat cu tot felul de bagaje şi a luat şi bagajul meu. Mi s-a dat pentru el un număr de înregistrare, cu care îl voi recupera când va fi cazul.

La 15 septembrie am plecat de acasă cu profesorul. Am luat tramvaiul până la staţia de mărfuri CFR *„Grădina publică"*. Gara era plină de lume. Se forma primul transport de nemţi (Volks Deutsche) care se repatria în Germania. Profesorul m-a dus la o familie ce se afla grupată mai departe: *„Acesta este elevul meu pentru care v-am rugat!"* Fiecare membru de familie avea atârnată la gât o legitimaţie, un cartonaş pe care erau scrise datele personale şi pe care era aplicată ştampila comisiei de repatriere. Şeful familiei mi-a agăţat şi mie de gât o legitimaţie de aceasta şi mi-a dat de grijă să nu vorbesc cu nimeni nici un cuvânt până nu vom trece graniţa în Germania.

Eu apăream ca un frate mai tânăr al doamnei care avea şi ea în jur de 30 de ani.

A început îmbarcarea în vagoane. Se citea numele de familie, capul familiei răspundea *„Hier"* apoi toată familia se urca în vagonul de persoane. În drum treceam pe lângă vagonul de bagaje unde doi oameni voinici se străduiau să aranjeze ultimele baloturi în spaţiul ce mai rămăsese în vagonul ticsit până sus. În vagon, ajunşi la locurile care ne erau rezervate, presupusul meu cumnat mi-a dat nişte reviste germane pentru tineret şi mi-a spus pe şoptite să mă uit mereu la ele şi să le răsfoiesc ca şi cum le-aş citi cu mult interes.

Cam pe la ora trei p.m. trenul a pornit. Profesorul meu care aştepta pe peron ne-a urat drum bun şi s-a întors acasă. Am călătorit toată după amiaza şi o bună parte din noapte. Cam după miezul nopţii am făcut o oprire mai lungă la Cracovia. După ce am plecat din gară şi am făcut câţiva kilometri, dincolo de ultimul semafor, cineva a tras semnalul de alarmă. Şeful transportului nostru care cunoştea linia a observat că biroul de mişcare a staţiei îndrumase trenul spre Siberia. Porniserăm şi noi pe drumul deportaţilor. Lumea a strigat şi a protestat şi trenul s-a întors înapoi în *„marşarier"* până în gară de unde a fost îndrumat pe linia cea corectă. Direcţia de mers s-a schimbat şi acum vagonul nostru era imediat după locomotivă. Treceam printr-o regiune muntoasă. Eram sensibilizat de rătăcirea aceea către Siberia şi de ploaia de scântei ce cădea de sus în faţa geamului nostru şi aburul care se condensa în picături pe geam şi se

prelingea în jos ca nişte picături de lacrimi. Am avut la un moment dat impresia că la geamul meu în partea de afară s-au ivit doi ochi negri care plâng. Or fi fost plânsul celor rămaşi în urmă fără nici o nădejde, or fi fost ochii celor duşi în deportare?

Am continuat călătoria toată noaptea şi a doua zi cam pe la ora 8 am ajuns la graniţă. Graniţa era un râu peste care trecea un pod de cale ferată. Aici era partea din fosta Polonie luată de Stalin, dincolo era Polonia luată de Hitler.

Aici am făcut un popas mai lung. Grănicerii ruşi controlau legitimaţiile fiecăruia şi strigau mereu: *„Gurdin? Gurdin?"* Era vorba de un învăţător român *„Gordună"* care fusese denunţat de cineva că se refugiază cu acte false. Nu l-au găsit, căci mecanicul locomotivei a reuşit să-l ascundă bine. Pe mine însă, incidentul acesta m-a băgat în groază: *„Dacă s-a găsit cineva ca să mă pârască şi pe mine?"* Grănicerul s-a uitat şi la legitimaţia mea şi a trecut mai departe…

Cam un ceas mai târziu trenul a trecut de partea cealaltă a podului. O bucurie nemărginită a cuprins toată suflarea. Mie îmi venea să sărut pământul. La prima gară la care ne-am oprit după aceea, Crucea Roşie germană ne-a servit o mâncare caldă, pâine şi ceai. Eram bucuroşi şi de mâncare, dar mai ales că scăpaserăm de teroarea sovietică. În timpul popasului presupusul meu cumnat m-a luat de mână şi am mers amândoi la Poliţia gării. El a raportat că m-a scos din Uniunea Sovietică în locul cumnatului său care se află într-o colonie de vară pentru elevi din România. Şeful biroului de poliţie a ataşat la legitimaţia mea un cartonaş verde cu datele mele personale, declarate de mine şi traduse de salvatorul meu. Pe acest carton şeful şi-a pus semnătura şi ştampila şi cu aceasta am redevenit eu însumi şi am călătorit, tot timpul până m-am întors în ţară.

Primul lagăr în care ne-am oprit a fost *„Kloster Neubau"* din Wartha bezirk Breslau. Acesta era un lagăr de triere unde se despărţeau nemţii care se împământeneau în această regiune de acei ce trebuiau să plece mai departe. Eram cazaţi peste o mie de oameni copii, tineri şi bătrâni, singuri şi familişti, într-o clădire nouă, mare cu parter şi două etaje, dotată cu toate instalaţiile moderne şi o bucătărie cu cazane mari de fierbere cu suprapresiune. În jurul acestei clădiri era un câmp cultivat de călugări cu napi şi cu gulii, care acum toamna erau ajunse la maturitate şi cum mâncarea de la cazan era cam insuficientă am văzut pe mulţi refugiaţi înfruptându-se din guliile şi napii de pe câmp. Dar în acelaşi timp proprietarii au început recoltarea şi transportul produselor lor din calea flămânzilor. Transportul se făcea cu o căruţă mare trasă de doi cai mari Pintzgau de toată frumuseţea.

În luna decembrie, cu o săptămână înainte de Crăciun am fost transferat

împreună cu alţii care urmau să se întoarcă în România, în oraşul Gleiwitz din Silezia, care astăzi este numit Glidice în Polonia. În acest oraş au fost trei lagăre de refugiaţi destinaţi să se întoarcă în România. Cel mai mare era lagărul *„Kaltbadschule"*, al doilea era *„Redemptoristenkloster"* şi al treilea *„Albertinum"*. Eu am locuit în Lagărul nouăsprezece, Redemtoristenkloster, Raudenerstrasse Nr. 2.

Dau în anexe componenţa pe familii a lagărului aşa cum mi-o mai pot aminti. Îmi cer anticipat scuze, dacă voi greşi cumva numele vreunei persoane sau voi omite pe cineva. După o trecere de 61 de ani, întâmplări ca acestea mai sunt posibile. Un prieten din copilăria mea le numea *„memo-răie"*.

Acei care doresc să afle mai multe detalii despre viaţa locatarilor acestui lagăr sunt sfătuiţi să ia legătura cu acei ce mai sunt în viaţă dintre cei numiţi în anexă, mai ales aceia ce erau la o vârstă mai tânără şi capabili să înregistreze faptele în mod corect.

Lagărul era condus de un *„Lagerfűhrer"* care era de obicei un plutonier din trupele SS.

Îngrijirea sănătăţii refugiaţilor o făceau trei surori sanitare, şefa lor se numea Swester Anelise Bűrger, celelalte două se numeau Herta şi Lenny. De prepararea mâncărilor se ocupau două bucătărese pe care refugiaţii le numeau, pe cea mai în vârstă *„Műtchen"* şi pe cea mai tânără *„Tantchen"*. Lagerfűrerii s-au schimbat de vreo patru ori în timpul şederii noastre. Am reţinut numele numai a trei dintre ei. Unul se numea Baumgarten, altul Novac şi altul Ioan.

În primele zile după venirea noastră, am început pregătirile de Crăciun. Surorile au decorat sala de mese cu coroane de brad în care erau fixate nişte lumânări roşii. Domnul învăţător Scarlat a înjghebat cu noi un cor mixt şi am învăţat câteva colinde româneşti şi vreo două nemţeşti între care „Stille Nacht" şi „O Kinderlein Komet", ultimul de Beethoven. În seara de Ajun am cântat colindele în faţa întregului efectiv al lagărului adunat în sala de mese. Corul suna frumos şi când am cântat colindele germane, dar când am trecut la cele româneşti mi se împovăra sufletul de emoţie. Ca să simt mai din plin ziua cea mare a sărbătorii Crăciunului mi-am scos din bagaj costumul meu naţional cu cămaşa aceea cusută de bunica din deal, brâul ţesut de mătuşa Catrina şi bondiţa cumpărată de mama.

Bucătăreasa pe care noi o numeam Tantchen, când m-a văzut îmbrăcat aşa pentru prima dată, a exclamat (în nemţeşte): *„Ia te uită, tânărul Leahul s-a îmbrăcat azi ca un înger!"* desigur, eu nu puteam să fiu ca un înger la chip, dar hainele acestea albe împodobite cu negru au produs această impresie neaşteptată.

În timpul şederii noastre în acest lagăr s-a întâmplat în ţară lovitura de stat a lui Antonescu împotriva legionarilor. Auzeam la radio toate informaţiile şi ni se rupea inima din cauza frământărilor în care se zbătea ţara. Când am auzit că Hitler a dat ordin armatei sale să-l sprijine pe Antonescu m-am revoltat aşa de tare, că am vorbit împotriva lui neţinând seama de locul unde mă găseam. Era pentru a doua oară când acesta se alia cu duşmanul ţării mele şi al Mişcării Legionare, el despre care dintru început se credea că va fi izbăvitorul de comunism al Europei. Un prieten bun m-a tras deoparte şi mi-a atras atenţia să tac înainte ca personalul oficial al lagărului, să înţeleagă ceea ce spun. În acest timp au murit în lagăr trei persoane. Prima a fost domnişoara Gătej, bolnavă grav de TBC, în vârstă de 19 ani. A doua a fost bătrâna doamnă Scarlat, mama avocatului şi a învăţătorului cu acelaşi nume de familie. Cel de al treilea a fost domnul Luţa în vârstă de vreo patruzeci şi ceva de ani, care de fapt nici n-a cunoscut lagărul pentru că a stat mereu prin spital fiind grav bolnav de inimă, dacă nu mă înşel. N-a putut fi salvat. Hrana în acest lagăr a fost ceva mai bună decât cea din Wartha, dar încă nu destul. O parte din oamenii mai rezistenţi ieşeau la muncă la o fabrică de cherestea din apropiere: Irema, Zegrea, Boşneag, Buzilă şi alţii. Doi s-au făcut vatmani la tramvai - Cernuşcă şi Ursache, iar familiile fraţilor Cojocaru se ocupau de o menajerie a circului Barnum. Marea majoritate însă rămâneam în lagăr şi luam parte pe rând la corvezile interioare: curăţenie prin curte, pe coridoare şi prin camere şi curăţatul cartofilor pentru mâncare. Eu mi-am îmbunătăţit puţin cunoştinţele de limba germană şi cu ajutorul colegului meu George Ionaşcu am citit drama Faust de Goethe, iar cu ajutorul domnişoarei Tazica Spânu am învăţat Luceafărul de Mihail Eminescu.

Un număr select de persoane se ocupau de întocmirea formelor şi listelor acelora care urmau să se întoarcă în România. Bineînţeles cei ce se întorceau acceptau aceasta de bună voie. Listele au fost întocmite şi aprobate încă din Februarie, dar plecarea ne-a fost amânată din cauza conflictului cu Jugoslavia. La 25 Mai 1941 au venit două camioane ale poliţiei şi ne-au transportat cu tot cu bagaje la gară. Am călătorit cu trenul până la Viena, iar acolo am fost urcaţi într-un vas de pasageri pe Dunăre al cărui nume era EMDEN. Pe acest vas au fost îmbarcaţi toţi refugiaţii din cele trei lagăre din Gleiwitz care trebuiau să se întoarcă în România.

Călătoria pe Dunăre a fost foarte frumoasă. Noi, tineretul de atunci, stăteam toată ziua numai pe punte şi nu ştiam în care parte să ne mai uităm. Am trecut prin nişte oraşe frumoase: Viena, Bratislava, Budapesta, Turnu Severin şi m-am oprit la Calafat unde am debarcat şi Crucea Roşie a României ne-a oferit o masă caldă bună şi pe săturate, după care am fost

repartizaţi fiecare către un anumit oraş din ţară. Noi trei băieţi, copii de ţărani, din regiunea Cernăuţilor: Ionică Grigoraş, Marin Popovici şi Victor Leahul, am fost repartizaţi la Cooperativa Pietrele Doamnei din Câmpulung Moldovenesc, unde am fost luaţi în primire de profesorul Pavelescu, preşedintele Centrului de Îndrumare şi Ajutorare a Refugiaţilor şi în acelaşi timp şi preşedinte al Federaţiei Cooperativelor din această regiune. Era ziua de 3 iunie 1941.

Profesorul Pavelescu ne-a pus la dispoziţie o cameră dintr-o clădire a cooperativei şi trei paturi - câte unui pentru fiecare din noi - echipate cu tot ce este necesar: saltea, pernă şi două pături curate. Masa o luam în primele zile la un restaurant - care de fapt nu era decât o cârciumă a unui oltean din *„Capul Satului"*, cum i se spunea acelei părţi din extremitatea oraşului. Olteanul era cam hapsân şi ne-a servit de câteva ori pâine mucegăită la ciorbă. Ne-am plâns profesorului şi acesta ne-a trimis să luăm masa împreună cu nişte salariaţi de la Garda Financiară la un gospodar cu numele Nisoiu. Acesta ne-a tratat omeneşte. Avea şi el un băiat student la o facultate din Iaşi pe care însă nu l-am cunoscut, fiind plecat la examene.

Am stat în aceste condiţii până în ziua când s-a declanşat războiul la Prut. În această zi administratorul Cooperativei ne-a anunţat că are ordin să evacueze clădirea căci urmează să fie transformată în spital pentru răniţii din război. La auzul acestor noutăţi, noi, cei trei băieţi, ne-am sfătuit să vedem ce-i de făcut. Judecând după cum s-au petrecut lucrurile în războiul precedent, urmează să se facă mobilizarea generală a armatei şi şcolile se vor închide datorită faptului că profesorii vor fi luaţi în armată. Noi încă nu aveam vârsta de armată, dar n-avea nici un rost să stăm aşa degeaba când armata se luptă pentru eliberarea Bucovinei noastre. Aşa s-ar cuveni: Să mergem voluntari în armată! Zis şi făcut! Am plecat să ne prezentăm la un cerc de recrutare. Cercul de recrutare era la Suceava. Am ajuns până acolo şi ne-am prezentat la plutonierul care conducea acest cerc. Nu ştiu din ce neam s-o fi trăgând plutonierul acesta, dar când ne-a văzut îmbrăcaţi în costume naţionale, parcă ar fi văzut pe dracul:

- Ce cătaţi aici golanilor? Nu vi-i ruşine să umblaţi prin lume aşa numai în izmene? Ce voluntari? Ia căraţi-vă de aici că pun ostaşii să vă deie douăzeci şi cinci la fund! Afară de aici!

Zăpăciţi de mânia nejustificată a plutonierului, ne-am trezit tustrei în stradă:

- Acum ce-i de făcut? Da, războiul cere oameni pregătiţi, nu copii ca noi!

- Hai să ne pregătim şi noi cât se poate mai serios! Să ne facem aviatori!

- Eu ştiu o şcoală de aceasta şi nu-i departe de aici. E la Tecuci! Trebuie să mergem cu trenul. Călătorim cu legitimaţia de refugiat.

Am mers la Tecuci la aeroport. Am cerut să vorbim cu comandantul. Ne-a primit comandorul Şerbănescu, un om foarte cumsecade. I-am explicat scopul venirii noastre. Ne-a ascultat foarte binevoitor şi ne-a lăudat pentru faptul că vrem să ne pregătim pentru apărarea ţării dar, era şi aici un dar.

- Odată cu începutul războiului aeroportul a devenit bază operativă pentru front. Şcoala care acum e în vacanţă, se va deschide în altă parte a ţării şi numai abia prin Septembrie. Trebuie să vă informaţi unde va fi. Acum e seară şi nu trebuie să plecaţi noaptea de la noi, rămâneţi şi veţi dormi o noapte în dormitor cu piloţii şi veţi lua cina la popota noastră, iar dimineaţa veţi pleca mai departe. Am mulţumit domnului comandor pentru ospitalitate, am mâncat că eram lihniţi de foame şi apoi am petrecut câteva ore în dormitorul piloţilor, nişte oameni simpatici şi curajoşi cum vom fi probabil şi noi când vom termina şcoala asta mult visată de băieţii de vârsta noastră. Stând de vorbă cu ei nici nu ştiu când ne-a furat moş Ene de pe tărâmul realităţilor.

Dimineaţa, comandorul ne-a dat înapoi foile noastre de refugiaţi, ne-a strâns călduros mâna la fiecare şi ne-a lăsat să plecăm.

În gară, Ionică şi Marin şi-au adus aminte că mai aveau nişte rude prin ţară şi s-au hotărât să stea la ele până la începutul cursurilor. Eu n-aveam la cine să mă duc. Am decis să mă duc la Bucureşti să văd dacă nu găsesc acolo o posibilitate de a intra voluntar în armată, ceva tot cu aviaţia. Auzisem că la Bucureşti, undeva pe Calea Griviţei, era un regiment de Geniu aeronautic. Să încerc să intru voluntar. Voi lucra la construcţii de aeroporturi!

Tot întrebând de unul şi de altul am ajuns la poarta regimentului. Am cerut sentinelei să-mi dea voie să vorbesc cu ofiţerul de serviciu. Ostaşul a trimis pe un camarad de al său să-l cheme pe ofiţerul de serviciu la poartă.

Acesta a venit să vadă cine-l caută şi i-am spus scopul venirii mele.

- Trebuie să obţii aprobarea domnului general, comandantul regimentului! Ofiţerul de serviciu m-a dat în primire unui sergent, care era şeful gărzii pe regiment în ziua aceea, ca să mă conducă la biroul generalului.

Sergentul m-a condus până la birou şi m-a dat în primire unui furier teterist care făcea de serviciu în anticamera generalului.

- Acum nu te pot anunţa. Domnul general e ocupat cu verificarea unor documente! Am aşteptat preţ de o oră şi mai bine până când a ieşit din birou un ofiţer cu un dosar de hârtii la subţioară. Atunci furierul a intrat să mă anunţe şi cum aflase de la mine cu ce intenţie venisem, l-a pus în temă pe

general despre ce era vorba. Am fost chemat înăuntru.

M-am oprit în faţa biroului generalului şi luând poziţia de *„drepţi"* i-am raportat generalului cine sunt şi că voiam să intru voluntar în armată şi-l rog să mă primească în regiment.

- Şi de ce vrei să intri voluntar în armată? Ce crezi că aici e locul tuturor neisprăviţilor din ţară? Ce, armata a ajuns să aibă nevoie de unul ca tine! Nu te mai baţi cu mâna pe piept? Armata română are destui oameni pregătiţi şi n-are lipsă de neisprăviţi ca tine.

- Sergent, ia-l pe *„domnul"* până la poartă!

Tocmai când păşeam pragul biroului urmat de furier, se aud sirenele sunând alarma aeriană: Un grup de avioane sovietice se îndreptau să bombardeze Bucureştiul. Furierul a luat-o la fugă către un adăpost şi eu după el. Am stat în adăpost împreună cu nişte soldaţi şi cu însoţitorul meu. S-au auzit în depărtare câteva pârâituri de mitralieră antiaeriană şi am văzut sclipind pe cer gloanţele trasoare ale acestora. A mai durat un timp şi-apoi a sunat încetarea alarmei. Nu s-au auzit explozii de bombe. Bombele aruncate de cioloveci erau umplute cu nisip. Aşa s-a anunţat la radio. Clasa muncitoare din fabricile de muniţie sabotau Armata roşie. Aşa era la început până când Sovietele au început a primi materiale americane.

După încetarea alarmei, sergentul furier m-a dus la poartă, m-a scos în stradă şi s-a întors la treburile lui. Eram singur într-un oraş necunoscut şi se însera. Am început a întreba din om în om unde se găseşte un cămin pentru refugiaţi. Din aproape în aproape am ajuns la o casă nu departe de Cercul Militar care fusese înainte o casă de toleranţă şi în timpul exodului din regiunile cedate, casa asta fusese transformată în cămin pentru cei *„fără cămin"*. Pe peretele casei scărilor, la intrare, mai exista o hartă a României făcută pe un fond de catifea verde cu un contur din lemn gros de doi cm. În timpul frământărilor din luna ianuarie a acelui an, cineva a sfâşiat catifeaua verde din centrul conturului. Era ca un simbol, o prevestire, a dezastrului ce avea să vină…

Am urcat scara şi am intrat într-un dormitor. În el am găsit pe fostul secretar al Liceului Mitropolitul Silvestru din Cernăuţi, domnul Dragoş Luţa. Cu el am mers la o cantină a refugiaţilor şi am luat cina. Era prima şi singura mea masă în ziua aceea. După cină am stat mai mult de vorbă cu fostul nostru secretar şi el m-a sfătuit să fac o cerere la Ministerul învăţământului ca să fiu trimis într-o colonie de vară pentru elevii refugiaţi fără părinţi. Am depus cererea la registratura ministerului şi mi s-a spus că peste trei zile se va afişa lista acelora care au primit aprobarea pentru audienţă. În ziua hotărâtă am văzut pe lista de la fişier trecut şi numele meu. Mi s-a aprobat să mă prezint a doua zi în audienţă la domnul director Petru Groza.

Audienţa era fixată pentru ora 10^{00} a.m. M-am prezentat punctual. În spatele unui birou luxos şedea omul care trebuia să decidă soarta mea.

- Domnule director, sunt elevul Leahul Victor refugiat din Bucovina de Nord. Am terminat clasa a şasea a Liceului Ortodox Mitropolitul Silvestru din Cernăuţi, sunt singur, fără părinţi şi vă rog să mă trimiteţi într-o colonie de vară pentru elevi.

- De unde eşti de loc?

- Din comuna Mahala, nu departe de Cernăuţi.

- Şi eu am crescut la ţară. Eu sunt fiul preotului din Mintiul Gherlei şi am o boală mare pe toţi bogaţii aceştia care exploatează clasa muncitoare şi ţărănimea. Am să te trimit în colonia de la Deva, dar bagă de seamă dacă observi ceva neobişnuit să-ţi ţii gura că altfel o păţeşti.

Mă gândeam: *„Ce-ar putea să fie un secret aşa de mare într-o colonie pentru elevi."* Mi-am adus aminte de hârtia de 2000 de lei pe care mi-i dăduse mătuşa Catrina. Nu-i puteam folosi căci banii se schimbaseră. L-am întrebat pe domnul director ce să fac cu ei. El a vorbit cu directorul Băncii Naţionale, domnul Victor Vojen şi acesta mi i-a schimbat. Directorul mi-a mai pus câteva întrebări la care am dat răspunsurile cuvenite, apoi mi-a dat o adeverinţă de intrare în colonie şi o foaie de drum pe CFR de la Bucureşti la Deva. Cu ele în buzunar am trecut pe la căminul de refugiaţi de unde mi-am luat bagajul şi am mulţumit domnului secretar Luţa, apoi am plecat la Gara de Nord. Am avut noroc să nu aştept prea mult. Trenul pleca peste trei sferturi de oră. La sosirea lui în gară s-a produs o îmbulzeală mare dar am reuşit să mă urc şi după câteva staţii de mers am putut ocupa un loc pe bancă. Am călătorit toată după amiaza şi toată noaptea şi dimineaţă înainte de ora 8 am coborât în gară la Deva. Trenurile circulau încă destul de regulat, nu se resimţea încă efectul războiului. Toată averea mea era geamantanul cu haine. Un rând de haine de lână sintetică de celofibră germană cumpărat în timpul refugiului din Germania, câteva cămăşi groase de cânepă cu care umblasem prin Germania, o pereche de pantaloni golf pentru care nu aveam ciorapi potriviţi, cam asta era tot ce mai aveam. Loc în geamantan mai era dar n-aveam ce să mai pun în el. M-am gândit că e păcat să-mi port hainele cele noi de celofibră în timpul vacanţei. Acestea îmi vor fi necesare în timpul şcolii. Acum ar trebui să port o pereche de pantaloni ieftini cu care să mă pot aşeza pe oriunde fără să-mi fac prea multă grijă de ei.

Tabăra era organizată în internatul Liceului Decebal. Înainte de a intra acolo am întrebat pe trecători unde pot găsi o prăvălie cu haine. Era una nu departe de internat *„La David Nicolski"*. Am intrat şi am întrebat cât mă costă cea mai ieftină pereche de pantaloni. Negustorul m-a măsurat din ochi,

a căutat prin rafturile lui o pereche de pantaloni din *„aţică"*, mi i-a pus în mână şi mi-a spus preţul. Mi s-a părut rezonabil şi am vrut să-i plătesc. Mai trebuia numai să-i încerc.

- Vreau să încerc pantalonii aceştia!

- Camera de încercare este aici la stânga.

- Unde să las geamantanul ca să nu vă stingherească?

- Pune-l mata acolo lângă uşa camerei de încercare. Da de unde vii cu geamantanul?

- De la gară.

- Dar pe unde aţi umblat?

- N-am umblat nicăieri. Vin pentru prima dată la Deva.

- Şi unde veţi locui în Deva?

- Voi locui în colonia de vară pentru elevii refugiaţi în internatului Liceului Decebal.

- La internat?

- Da!

- Dar pe Gheorghiţă îl cunoşti?

- Nu cunosc pe nimeni. Acum vin de la gară şi n-am intrat încă în colonie. Pot să încerc pantalonii?

- Da, poftim. David a intrat după mine să vadă cum îmi vine.

- Uite aici trebuie să ajustez puţin! Vrei să aştepţi până-i voi aranja?

- Da, căci şi-aşa n-am ce face!

Am stat cam mult până ce-a terminat el toată treaba. Am luat pantalonii. Am plătit şi cu ei puşi peste geamantan am intrat la biroul de înregistrare al coloniei. La registratură lucra secretarul liceului Decebal, domnul Ianu. Mi-a verificat adeverinţa, m-a condus într-un dormitor din clădirea din fundul curţii şi mi-a arătat patul pe care să-l ocup şi unde să-mi las bagajul.

Ceilalţi elevi erau la sala de mese pentru micul dejun. M-a condus şi pe mine la una din mese şi le-a spus bucătăreselor să mă servească.

După micul dejun am ieşit în curtea internatului să cunosc elevii cu care urmează să petrec această vacanţă. Majoritatea lor erau din Ardealul cedat Ungurilor de prin judeţele Sălaj, Năsăud, Odorhei ş.a.

Am cunoscut câţiva elevi ale căror nume mi le amintesc şi acum:

Anton Coşbuc, nepotul poetului Gheorghe Coşbuc. La serbări ne recita *„Regina Ostrogoţilor"*

Gheorghe Sângeorzan, recita poezii patriotice cu foarte mult talent. Specialitate: Aron Cotruş.

Dinea, Vasile Târea, Apolzan, viitorul fotbalist, şi un tătar de la Balcic, Halil Midhat.

Mai exista şi un grup de elevi mai mari, care acum trecuseră în clasa a opta: Ambruş, Moţet, Simionescu, Cepariu ş.a. m-am rugat de ei să-mi împrumute o carte de algebră din clasa a şaptea. Voiam să mă iniţiez în tainele seriilor, a derivatelor şi integralelor cu care aveam să mă ocup în clasa a şaptea în care trecusem. Dacă nu mă înşeală memoria, domnul Ambruş a fost acela care mi-a împrumutat cartea şi tot el a fost acela care mi-a lămurit unele chestiuni mai greu de înţeles. Îi voi rămâne recunoscător toată viaţa.

Tocmai când începusem să mă dezmorţesc puţin de la căldura acestor suflete tinere apare domnul secretar Ianu şi mă cheamă deoparte:

- Domnule, avem în infirmerie un elev bolnav şi ar vrea să vorbească cu d-ta. Te rog, mergi până acolo să vezi ce vrea.

- Unde-i infirmeria?

- E acolo, clădirea cea mică din curte. Poţi intra, uşa e descuiată.

Mă gândeam: *„Cine o fi şi ce o fi vrând de la mine?"*

Am intrat. În camera de îngrijire a bolnavilor, un tânăr cam palid stătea întins în pat. Părea într-adevăr slăbit, ca după o boală prelungită, şi avea în păr două fire albite, *„semn de suferinţă"*, mă gândeam eu.

- Dumneata eşti Victor Leahul dintr-a şaptea?

- Da!

- Gheorghe Apostu!

- Îmi pare bine!

- Domnule, am o rugăminte la mata. Eu am terminat şcoala dar nu m-am prezentat la bacalaureat pentru că m-am îmbolnăvit. Am fost internat la infirmerie şi izolat pentru că eram suspectat că am o boală infecţioasă. Doctorul mi-a luat hainele pentru dezinfecţie şi după ce-au fost trimise înapoi le-a încuiat în cabinetul unde ţine medicamentele. Acum laboratorul de analize medicale a trimis rezultatele analizei probei de sânge trimisă de doctor şi arată că nu sunt bolnav de boala aceea infecţioasă, dar doctorul n-a mai venit să-mi dea hainele, ci a plecat la ţară. Eu am o întâlnire foarte importantă pentru viaţa mea, trebuie să mă prezint la familia aceea numaidecât. Cred că mă înţelegi! dar nu am haine cu care să mă îmbrac. Te rog foarte mult să-mi împrumuţi o pereche de pantaloni! Mă gândeam: Ăsta are de gând să se însoare!

- Uite ce-i! Eu am o pereche de pantaloni de golf la care nu am ciorapi potriviţi, caută o pereche de ciorapi mai lungi şi ţi-i dau să-i porţi până va veni doctorul.

- Nu pantalon golf, te rog, eu sunt un om sărac nu mi s-ar potrivi nişte pantaloni golf la o asemenea ocazie. Mai bine mi s-ar potrivi un pantalon mai ieftin şi mai curat.

M-am gândit: Acesta desigur merge să întâlnească familia fetei cu care ar vrea să se însoare şi ar vrea să apară vorba aceea *„sărac şi curat"*. El a continuat:

- Mi-a spus domnul Ianu că a văzut că aveai o pereche de pantaloni de aţică atunci când ai venit. N-ai putea să mi-i împrumuţi pentru o zi ori două?

- Dar eu i-am cumpărat numai pentru ca să am ceva de purtat cât stau în colonie!

- Fii bun te rog. Am să ţi-i dau degrabă înapoi!

M-am gândit iar: Dacă pentru el e un eveniment aşa de important de ce să nu-l ajut? Am mers la dormitor, am scos pantalonii din geamantan unde îi pusesem înainte de a merge la sala de mese şi i-am dus la infirmerie.

După aceea elevul Gheorghe Apostu din clasa a opta nu s-a mai văzut prin colonie timp cam de două săptămâni. Când a apărut din nou, mi-a dat pantalonii înapoi, dar părea cam agitat.

- Mulţumesc că m-ai ajutat atât de mult! Dar acum trebuie să-ţi mărturisesc că eu nu sunt elev, ci sunt Gheorghe Apostol, un simplu muncitor şi luptător pentru clasa muncitoare. Am evadat din închisoare şi sunt căutat de poliţie în toată ţara. Pe capul meu s-a pus un premiu, un premiu mare pentru prinderea mea! Mergi şi mă denunţă şi vei primi premiul acesta. Aceasta îţi va fi răsplata pentru ajutorul pe care mi l-ai dat şi te reabilitează în faţa poliţiei.

Când am auzit toate vorbele acestea mi s-a părut că mi se rostogoleşte pământul sub picioare *„Ce să mă fac acum?"* Am ajutat în mod inconştient un om, un individ pe care nu-l cunoşteam şi îl credeam a fi altcineva decât acela ce era el într-adevăr. Am ajuns să-mi pun eu singur foc pe cap. Acum sunt trimis de acelaşi individ să merg să-l dau pe mâna poliţiei pentru bani! La o infracţiune săvârşită în mod inconştient să adaug în mod conştient şi un păcat. Să vând un om pentru bani!

- Ascultă-mă, domnule! Eu te-am ajutat pentru că mi-ai spus că eşti elev absolvent şi am simţit că sunt dator să te ajut creştineşte fără să ştiu cine erai de fapt, nici ce aveai să faci mai departe. Şi acum vrei să mă răsplăteşti cu premiul vânzării? Dar eu negustorie cu viaţa unui om nu pot face. Dacă vrei să te predai caută pe altul care să te denunţe, eu n-o pot face!

- Văd că eşti om corect! Când vom ajunge noi la putere te vom face om mare!

- Când veţi ajunge voi la putere ne veţi strivi pe noi, şi tot restul populaţiei sub puterea teroarei sovietice! N-aş dori să ajung la astfel de mărire.

- Sovieticii ne vor da ţara în mâinile noastre şi vom face din ea un rai!

- Vor lua ei ţara în mâinile lor şi vor face din voi călăii neamului în

slujba lui Stalin. Uite ce-i. Eu nu doresc şi nu cred că veţi ajunge vreodată la putere, dar dacă va vrea iadul să facă una ca asta, nu vreau nici o răsplată pentru un gest pe care l-am făcut în necunoştinţă de cauză. Uită-mă de tot şi eu te voi uita la fel. Nu te ştiu şi nu mă ştii!

Am crezut atunci că mi-am definit destul de clar şi categoric punctul meu de vedere şi că nu voi avea de lucru cu acest fel de oameni politici şi nu bănuiam câte dezastre aveau să aducă în viaţa mea Groza, Apostol şi alţii pe care aveam să-i întâlnesc mai târziu.

„Elevul" Gheorghe Apostol a mai rămas în colonie o bună bucată de vreme. Se vede că nu şi-a găsit degrabă un alt denunţător, dar cu vreo zece zile înainte de plecarea elevilor pe la şcolile lor a dispărut.

În intervalul acesta de timp am avut câteva serbări cu invitaţi din afară. La una din acestea a venit ca invitată şi Mia Groza, fata directorului din Ministerul învăţământului. Ca semn de recunoaştere cu care ea să intre în contact cu Gh. Apostol acesta i-a cerut ei să cânte Santa Lucia şi ea a cântat. După aceea ea şi el şi încă vreo doi *„colonişti"* au avut discuţie particulară specială.

Într-o zi, profesorul Louis Candale a cerut să ne înscriem pe listă, toţi cei ce vrem să mergem cu el în vizită la cariera de piatră *„Pietroasa"*. Eu eram mare amator de excursii şi nu puteam să lipsesc la o astfel de ocazie. A doua zi după micul dejun am primit un pacheţel cu hrana rece pentru amiază, apoi am ieşit în curte în jurul profesorului. Nu eram prea mulţi, la vreo 15 băieţi din toate clasele. Am pornit pe jos pe o şosea şi după un mers de vreo două ore ne-am abătut pe un drum secundar. Nu-mi mai amintesc exact satele pe lângă care am trecut şi nu vreau să dau date greşite, dar după încă o oră şi mai bine de mers am ajuns la carieră. Era vorba de un deal înalt din care se scotea prin împuşcare pietre pentru drumuri. Exploatarea se făcea la zi. Exista o instalaţie de aer comprimat. Compresorul era instalat undeva sus într-o baracă metalică. Aerul comprimat cobora de acolo printr-o ţeavă de fier jos la baza dealului unde eram şi noi. Aici aerul comprimat era adus printr-un furtun de cauciuc la un aparat de perforat care aluneca pe o scândură pe măsură ce sfredelul de oţel aşezat în el înainta în rocă. După ce aparatul de perforat îşi îndeplinea misiunea de găurire a rocii, găurile erau umplute cu dinamită şi se producea explozia care disloca din dealul acela o grămadă de pietre de diferite mărimi. Pietrele mărunte erau încărcate în camioane sau în căruţe şi transportate la şosea. Pietrele mai mari erau sfărâmate de nişte muncitori cu baroasele în bucăţi mai mici care se clasau în pietre neregulate, ce aveau aceeaşi soartă ca şi pietrele menţionate mai sus, mergând imediat la şosea. Cele cu forme lungi prismatice erau sparte cu nişte ciocane mai uşoare în pietre cubice cu latura aproximativ opt cm. care

erau puse în grămezi separate pentru a fi folosite ca pavele pe străzile oraşului. Cam asta era tot ceea ce se putea vedea momentan în cariera de piatră. Profesorul ne-a fotografiat la baza dealului a cărui faţă dinspre miazăzi arăta ca faţa unei piramide, ca un perete aproape vertical cu o înclinare de aproximativ 80 de grade, pe care rămăseseră nişte margini ale vechilor împuşcături ca nişte solzi pe care puteai să calci cu piciorul. La un moment dat, elevul Apostu s-a repezit pe acest povârniş periculos şi a urcat repede până la jumătatea înălţimii dealului unde s-a oprit descumpănit căci nu mai avea putere să urce mai sus şi nici curaj suficient şi calmul necesar să coboare înapoi şi făcea semne disperate să fie ajutat. Nişte muncitori din acea carieră s-au suit pe cărare în vârful dealului şi de acolo i-au aruncat o funie cu ajutorul căreia elevul s-a căţărat sus până la baraca al cărei vârf de abia se putea zări de jos. El a rămas acolo, la baracă, stând de vorbă cu cei care i-au aruncat funia până am urcat şi noi pe cărări ocolite până acolo, de unde am urmat calea întoarsă la tabără.

Noi, elevii, am fi vrut să asistăm mai de la distanţă la momentul împuşcăturii, dar ni s-a spus că aceasta are loc la o oră mai târzie până la care noi nu puteam să rămânem acolo.

Într-o altă zi am mers să vizităm Muzeul arheologic al oraşului. Aveam ca ghid pe profesorul universitar de specialitate, domnul Daicoviciu. Muzeul avea nişte exponate extrem de interesante descoperite în aşezările dacice din împrejurimi şi în mod special o colecţie de monezi dacice şi romane de o valoare inestimabilă.

Paralel cu tabăra de vară pentru elevii refugiaţi fără părinţi mai funcţiona la Deva şi o şcoală de pilotaj, de zbor fără motor, sub conducerea profesorului, de desen industrial, Ion Matei. Într-o duminică şcoala a făcut o demonstraţie de zbor la care au invitat şi publicul din oraş. Demonstraţia avea loc pe un platou cu un mal mai abrupt, aşezat de partea opusă mamelonului străjuit de Cetatea Devei. Am mers şi noi elevii din tabără. Am ajuns pe platou tocmai când profesorul Matei dădea explicaţiile publicului asupra acţiunii ce avea să se desfăşoare. Aparatul de zbor de forma unui pescăruş era aşezat la o distanţă de aproximativ douăzeci metri de la malul abrupt al platoului. Doi elevi ai profesorului îl ţineau de aripi în poziţie orizontală. Alţi doi elevi îl ţineau pe loc de aripioarele de la coadă. Dedesubt *„pescăruşul"* avea un cârlig de care era agăţat un cablu elastic de cauciuc cu două braţe egale cam de şase-şapte metri fiecare. Cablul acesta de cauciuc servea la lansarea aparatului şi se numea capestan. La comanda *„porniţi"*, patru elevi, câte doi la fiecare capăt al capestanului porneau în fugă întinzând cablul în timp ce ceilalţi patru de la aripi şi coadă ţineau aparatul ţintuit pe loc.

Capestanul s-a întins încărcându-se cu energie. Când pilotul a simțit că are în capestan destulă energie încât să poată pleca, a strigat la cei de la aripi și de la coadă: *„liber"*. Aceştia lasară aparatul din mâini care țâşni repede înainte peste marginea abruptă a platoului plutind în aer. Pilotul avu grijă apoi să-l îndrepte spre regiunile acoperite cu piatră, unde aerul încălzit de acestea se ridica în sus în curenți verticali și aparatul de zbor porni în sus. Pilotul reuşea să se mențină în aer toată ziua și să se ridice la înălțimi mult mai mari decât aceea de la care a pornit.

Am asistat la lansarea aparatului, apoi lumea s-a împrăştiat urmărind din drumul lor zborul profesorului care îl pilota. La un moment dat aparatul a încetat să se mai înalțe, și s-a îndreptat într-un zbor descendent continuu spre lunca cu sălcii de pe malul râului. Aceasta a fost toată demonstrația.

Într-o seară am fost anunțați că vom merge la cinematograf. Am plecat cu toți cei din tabără. Nimeni nu voia să piardă ocazia de a vedea un film. Am intrat în sală. După o scurtă aşteptare, a apărut pe podiumul îngust din fața ecranului un individ cam ciudat în originalitatea ținutei lui. Avea părul roşu lung până la umeri și părea a fi vopsit, purta pantaloni raiați și pantofi cu tocuri înalte ca de damă. Elevii care îl cunoşteau își dădeau coate. Am auzit un cuvânt şoptit între ei - *„homosexual"*. Unul din elevi mi-a spus că e profesorul de muzică al liceului. Profesorul acesta ne-a dat explicații despre filmul pe care urma să-l vizionăm. Spre surprinderea noastră am aflat că era vorba de un film englezesc: *„Povestea junglei"* de Keepling. Desigur filmul prezenta un interes deosebit pentru noi toți elevii, dar aceasta demonstra încă odată, dacă mai era nevoie, că în Deva, unde Petru Groza era proprietar peste aproape jumătate din oraş, exista o altă lume decât în restul țării.

În timpul când nu eram ocupat cu un program special, eu mă ocupam de algebră și la sfârşitul vacanței am terminat și eu cu ultimul capitol din această disciplină. Un obiect îl aveam gata pentru clasa a şaptea.

Ceilalți elevi din tabără jucau fotbal în timpul liber. Jucătorii erau împărțiți în două echipe aproape la fel de puternice, dar cel mai bun jucător era Apolzan. Aceasta era părerea unanim recunoscută. Oraşul răsuna de glasurile elevilor antrenați în susținerea echipei preferate. Într-o duminică, cam cu două săptămâni înainte de închiderea taberei, Apolzan n-a apărut pe terenul de fotbal. Toată *„lumea sportivă"* se întreba: „Ce s-a întâmplat cu el?" După vreo zece zile de absență Apolzan a apărut și povestea tuturor cum a călătorit cu trenul prin Ardealul de Nord ocupat de Unguri şi-l imita pe un anumit şef de tren cum anunța sosirile și plecările din gară. Apolzan fusese trimis acolo cu manifeste. La una din serbări a venit în tabără și fiulnegustorului David Nicolski, un tip înalt, zvelt, cu părul castaniu și bineînțeles, foarte bine îmbrăcat. Avea în mână o chitară dar nu ne-a cântat

nimic cu ea. A stat mai multă vreme lângă elevul Apostu și chitara am văzut-o când în mâinile unuia, când în ale celuilalt. Ce rol a jucat chitara aceasta la serbarea noastră nu l-am putut afla niciodată.

În tabără mai venea din când în când și directorul liceului Decebal, domnul Sirca. Avea el un fel mieros de a vorbi și din *„drăguțule"* nu te scotea, dar era un fel de a-și camufla gândurile care îl animau. M-am convins despre acesta câțiva ani mai târziu, când am venit să-i cer o adeverință că în zilele de la începutul războiului am locuit în tabăra de la Deva.

Cu gospodărirea taberei se ocupa familia Petreanu, administratorii Internatului Liceului Decebal. Domnul și doamna Petreanu aveau un fiu absolvent al liceului și pasionat în științele naturii. Voia să se înscrie în toamnă la Facultatea de științe naturale la Bucureşti. Am stat de vorbă cu el de mai multe ori şi-mi povestea că sus, pe dealul cetății care domina tot oraşul și care se ridica maiestuos numai la vreo trei sute de metri de colonie, existau vipere cornute, cel mai veninos neam de şerpi din țara noastră. Şi cum el mergea și le urmărea să le studieze modul lor de viață și din când în când le prindea cu mâna liberă de după cap ca să le studieze mai de aproape. Povestirile acestea ale tânărului Petreanu mie îmi dădeau fiori.

În anumite zile ne veneau în colonie educatori care ne țineau conferințe cu subiecte foarte interesante. Unul din aceştia a fost profesorul Mărgineanu care ne-a vorbit despre prezicerile clădite în piatra galeriei principale din piramida lui Keops din Egipt. Profesorul ne-a spus că drumul pe care-l parcurge vizitatorul în această galerie de la intrare spre încăperea cea mare reprezintă un fel proorocire asupra vieții oamenilor. Dimensiunile ei măsurate cu un anumit modul ne redau epocile, istoria prin care trebuia să treacă omenirea după construirea acestei piramide. Epoca noastră era reprezentată de ultima porțiune a galeriei înainte de ajunge în încăperea cea mare și această ultimă porțiune era aşa de strâmtă încât abia te puteai strecura prin ea. A fost un ciclu de conferințe de neuitat.

Un alt conferențiar, la fel de apreciat, a fost Ernest Bernea, care ne-a vorbit despre rolul credinței în procesul de educare a tineretului. Mai existau în colonie doi îndrumători, ambii profesori de limba franceză ei înşişi francezi din naştere și amândoi având prenumele Louis. Cel care era puțin mai în vârstă, Louis Combi, avea concepții naționaliste și când vorbea despre o anumită categorie de elevi din tabără, obişnuia să zică: *„Elevii sunt nişte javre."* Profesorul Combi se ocupa mai mult cu partea educativă a taberei. El aducea conferențiari. Celălalt profesor se numea Louis Candale, noi îi ziceam *„domnul Scandal"*. El se ocupa cu organizarea excursiilor în afara taberei, avea un aparat de fotografiat și făcea fotografii cu grupurile de

elevi excursioniști.

După alungarea din țară a regelui Mihai, fotografiile făcute de profesorul Candale au apărut într-o expoziție în care se arăta activitatea în ilegalitate a membrilor de partid. Fotografiile luate de profesor apăreau cu titlul: Activitatea UTC-ului. M-am văzut și eu atunci UTC-ist. Profesorul Louis Candale a devenit profesor universitar, iar profesorul Combi s-a repatriat în Franța - așa m-au informat niște elevi din cei mai mari ca mine atunci când i-am întâlnit ca studenți la Cluj. Se pare că profesorul Louis Combi și-a ales partea cea bună.

La sfârșitul lunii Iulie, orașul Cernăuți a fost reocupat. La începutul lunii August i-am scris mătușii Eughenia o scrisoare întrebând ce s-a petrecut în sat după ce am plecat eu. După vreo trei săptămâni am primit răspuns că s-au petrecut multe lucruri care nu încap într-o scrisoare. Sunt foarte multe lucruri de spus…

La radio, populația care voia să se întoarcă în Basarabia și Bucovina era sfătuită să depună cerere la Ministerul de Interne și să aștepte cu răbdare redeschiderea graniței.

La 15 septembrie trebuiau să înceapă cursurile noului an școlar. Tabăra lua sfârșit. M-am reîntors la București, la un cămin pentru refugiați și am completat un formular de cerere pentru întoarcere în Bucovina de Nord. Am fost informat că școlile de acolo se vor deschide cu întârziere. La Ministerul de interne au început să apară liste cu numele persoanelor cărora li s-au aprobat cererile de întoarcere. Erau din acei ce au depus cererea înaintea mea. Trebuia să mai aștept.

În vremea aceea, nemții înaintau în Rusia ca-n brânză și luau prizonieri cu diviziile. Bombele aruncate de aviația sovietică nu explodau. Populația Rusiei sabota industria de război și aștepta eliberarea de sub teroare. Soldații sovietici capturați aveau în buzunare boabe de grâu prăjit. Nu primiseră pâine de săptămâni întregi. La Constanța, pilotul român Horia Agarici se luptase singur cu șapte avioane sovietice, a doborât trei din ele și a pus pe fugă pe celelalte patru. Se părea că lupta împotriva bolșevismului avea sorți de izbândă.

În scurt timp, pe lista celor ce au primit aprobarea de întoarcere în Bucovina de Nord era și numele meu. Trenul pleca din Gara de Nord la $1^{\underline{30}}$ p.m. Am mers la căminul de refugiați și mi-am luat bagajul și de acolo la gară. În sfârșit mă întorceam acasă! Pe cine voi mai găsi? Aveam impresia că trenul se mișcă prea încet, că stă prea mult prin stații. A doua zi, înainte de amiază, am ajuns la Cernăuți. Gara de Nord a orașului nu prezenta semne de avarii și nici orașul. Nu s-au dat lupte de stradă în oraș. Pentru că purtam cu mine bagajul, nu puteam să plec spre casă pe cărare așa cum mergeam

mai înainte. Trebuia să merg două stații cu trenul de Bălți până la halta Mahala, dar trenul acesta pleca la ora $3^{\underline{20}}$ p.m. Aveam timp destul să mă interesez de școală. Am lăsat geamantanul la casa de bagaje și am pornit prin oraș pe jos. De jos de la gară până sus la Liceul Mitropolitul Silvestru am făcut cam trei sferturi de oră. Intrarea în clădirea liceului era încuiată. Pe ușă era un afiș care anunța că în anul școlar 1941-1942 liceul nu va funcționa. Foștii elevi se puteau înscrie la orice alt liceu din oraș. Am mers la Liceul Aron Pumnul unde era un alt afiș la intrare care anunța începerea cursurilor la 15 noiembrie ; înscrierile elevilor de la clasa a doua până la a opta se va face până cel târziu la 12 noiembrie ... Am mers la biroul secretarului liceului și am completat un formular de înscriere pe care am notat că am promovat din clasa șasea în a șaptea la Liceul Mitropolitul Silvestru în anul 1939 - 40. Am redevenit elev. Trebuia să mai completez dosarul cu niște acte înainte de începerea cursurilor.

Îmi părea rău că nu voi mai avea profesorii mei care mă cunoșteau, dar asta era situația și trebuia să mă consolez. M-am întors la gară. Plecarea trenului spre Bălți se apropia. Garnitura era trasă pe peron. Mi-am luat bagajul de la casa de bagaje și m-am urcat într-un vagon cu inima zvâcnind de emoție la apropierea revederii satului. Am trecut cu o oprire scurtă prin stația Jucica și am coborât la halta Mahala. Am luat-o pe cărare spre satul nostru. De departe părea neschimbat, dar imaginea aceasta era înșelătoare. Pe măsură ce înaintam pe ulițe întâlneam tot mai multe case fără ferestre cu buruienile crescute în curte înalte până la streașină… Case pustii!

Casa unde locuia mătușa Eughenia era mai în vale, mai aproape de halta CFR. Casa noastră era mai departe, mai pe deal. M-am oprit la mătușa. Știam că a rămas pe loc căci primisem de la ea o scrisoare în tabăra de la Deva. După ce mi-a dat ceva să mănânc, că eram rupt de foame, mătușa mi-a povestit îngrozită de cele ce s-au petrecut cât am fost eu departe.

Sărbătorile religioase nu mai erau respectate. În zilele de sărbătoare prezența omului la munca câmpului era controlată cu mai multă severitate. Preoți nu mai existau prin sate, dar oamenii se mai adunau în biserică și cantorii mai citeau niște psalmi și rugăciuni ca Dumnezeu să-i apere de cel Rău. De Ziua Crucii oamenii se aflau adunați în biserică. Broniu a aflat și a venit călare până în fața bisericii. A cerut unui om să-i deschidă ușile și a intrat călare înăuntru cu cravașa în mână și a alungat oamenii afară la muncă, la câmp.

Sovieticii au început să ceară mereu cote peste cote pentru suprafețele lucrate în anul precedent. Cei mai mulți și-au dat toată recolta, iar cei mai înstăriți au trebuit să-și vândă lucrurile din casă și să-și cumpere cereale ca să-și dea cotele care li se cereau. Dar stăpânii cei noi nu se mulțumeau

numai cu cerealele ci mai cereau şi cote de carne, de brânză şi lapte, de lână de la oi şi chiar de zarzavaturi din grădină. Acestea din urmă se adunau la primărie şi de multe ori putrezeau pentru că acolo că nu venea nimeni să le ridice, în timp ce familiile rămâneau lipsite de cele de trebuinţă. Căruţele încărcate cu sacii de cereale colectate din sat trebuiau să parcurgă străzile însoţite de un alai format din flăcăii şi fetele de la horă cu muzica din sat, care trebuiau să joace de „fericire că pot să dea din agoniseala lor armatei roşii eliberatoare!" Scene ca acestea văzusem şi eu în zilele dinaintea plecării în refugiu.

Făţărnicia era strigătoare la cer, căci în urmă rămâneau bătrâni şi copii care plângeau de foame. Noaptea, când duba neagră intra în sat, oamenii fugeau de prin case şi se ascundeau în câmp prin porumburi, iar mai târziu, când câmpul s-a golit, fugeau să se ascundă în lunca Prutului, ori prin glugile de strujeni din grădină. Acolo, în lunca Prutului, au început să se organizeze ca să facă ceva să scape de teroare. Sătenii noştri aveau prieteni şi cunoscuţi de prin zonele de graniţă cu care se mai întâlneau prin târguri. Peste tot teroarea era mare. Durerea tuturor era aceeaşi. De la aceştia au aflat că graniţa era păzită cu străşnicie. Zona, arată cu plugul în faţa unei reţele de sârmă ghimpată, era de netrecut. În zona arată se ascundeau mine şi sârme declanşatoare de rachete de semnalizare. Nu erau şanse de scăpare. Exista un singur punct unde aceste reţele nu s-au putut instala şi anume punctul unde cobora graniţa de pe uscat pe apa Prutului, în Lunca judeţului Dorohoi. Acolo se afla un teren mlăştinos, o baltă, unde grănicerii nu instalaseră încă reţeaua lor ucigaşă. La iarnă, când balta va îngheţa atunci vor putea trece prin punctul acesta. Vor năvăli cu tot bulucul asupra pichetului de grăniceri de pe malul bălţii şi cu ei cu tot vor trece în România! Semnalul de plecare se va da cu clopotul din turnul şcolii primare, tras în anumit fel.

În zilele de la începutul lunii februarie au fost geruri mari. În ziua de 6 februarie, cam pe la amiază, a început să viscolească de puteai să-ţi bagi degetele în ochi şi nu le vedeai. Cineva a dat semnalul trăgând clopotul de la şcoala primară. Oamenii îmbrăcaţi în straie de sărbătoare au început să apară pe uliţele satului îmbrăţişându-se unii cu alţii şi luându-şi rămas bun de despărţire. Pe nesimţite s-au scurs spre locul de adunare din lunca din jos a Prutului. Unii mai aveau cu ei şi câte o puşcă pentru mai multă siguranţă. Alţii erau însoţiţi de soţii şi de copii. Toţi voiau să scape. Aşteptau să vină un om de legătură din ţară dar omul acela nu a mai venit.

Când s-a lăsat întunericul, au pornit pe sub mal cu gândul că *„fie ce-o fi!"*. Înotau în zăpadă mai sus de genunchi ca să nu fie observaţi de pe şosea, unde mai treceau din când în când camioane cu soldaţi. Aveau de mers vreo 40 kilometri şi drumul era foarte greu. Datorită greutăţii drumului copiii şi

femeile au rămas mult în urmă, flăcăii şi bărbaţii mai tineri au apărut în frunte şi au pornit în marş forţat ca să deschidă calea. De la locul de adunare au plecat mai multe sute de suflete din satul nostru şi din satele vecine. Acum se găseau în grupul din faţă cam două sute de oameni tineri. Au ajuns acolo cu întârziere şi epuizaţi de oboseală şi graniţa era acum întărită cu un gard de sârmă ghimpată aşezat în mlaştina îngheţată. Când s-au apropiat de gardul de sârmă ghimpată rachete luminoase au izbucnit în sus şi locul s-a luminat ca ziua. Mitralierele au început să tragă din faţă şi din coaste de se părea că s-a deschis iadul pe pământ şi ei erau în mijlocul focului, dar şi ei erau hotărâţi şi au mers înainte prin foc şi prin sârmele ghimpate. Cei mai mulţi au căzut unii morţi, alţii grav răniţi. Au ajuns pe pământul României unsprezece bărbaţi şi trei femei. Groapa comună era pregătită înainte de a ajunge ei. Când pe tot terenul nu s-a mai observat nici o mişcare focul a încetat. Un ofiţer sovietic trecea de la un om la altul şi dacă găsea pe unul că mai mişca, îi mai trăgea un glonte de revolver în cap. Iar cei vii au fost deportaţi.

Grupul mare care rămăsese în urmă de femei şi copii auzind împuşcături grozave înaintea lor, şi-a dat seama că ceva înspăimântător se petrecuse acolo şi profitând de întunericul care mai stăruia, au fugit pe calea pe care veniseră înapoi.

În dimineaţa zilei de 7 februarie, o femeie care locuia aproape de biserica din Mahala mergea pe şosea cu sania către Lipcani. Când a ajuns în dreptul bălţii de la Lunca Dorohoi, grănicerii sovietici au oprit-o şi au obligat-o să iasă de pe şosea la dreapta către apa Prutului, unde câmpul era plin de oameni împuşcaţi. Femeia a recunoscut cu groază câţiva dintre sătenii ei pe care îi ştia prea bine. Grănicerii au încărcat sania femeii de câteva ori cu cadavre - aşa cum se încarcă snopii în timpul recoltei - şi i-au dus la gropile comune până ce acestea s-au umplut. Mai era încă o groapă, a treia, săpată mai de curând şi au umplut-o şi pe aceea, apoi au lăsat femeia să plece în drumul ei. Pe teren se mai aflau încă un număr destul de mare de morţi şi grănicerii n-aveau poftă să mai sape. Au făcut o spărtură în gheaţa Prutului, apoi mergeau şi legau trei-patru morţi de picioare cu sârmă ghimpată, îi târau până la gaura din gheaţă şi-i afundau în apă sub gheaţă să se ducă la vale. Aşa au dispărut fără urmă mulţi din cei ce au murit la Prut în noaptea aceea. Ce s-a întâmplat în sat?

La ora când s-a dat semnalul cu clopotul de la şcoala primară, în biroul primăriei se aflau Broniu şi Ştefan al Lisavetei care nu vedeau ce se petrece afară din cauza viscolului. Într-o casă mai din vale locuiau doi tineri căsătoriţi numai cu un an mai înainte, Isai şi Măriuţa împreună cu mama ei. Şi tinerii se iubeau foarte mult. Acum Isai voia să plece şi Măriuţa ar fi

plecat cu el până la capătul lumii, dar mama ei era bolnavă la pat şi Măriuţa nu putea să o lase. Trebuia să stea şi s-o îngrijească. Isai trebuia să plece căci fusese recrutat de sovietici la marină şi în luna martie avea să fie încorporat în armată. Măriuţa trebuia să stea cu mama ei dar ar fi vrut să plece şi ea cu el şi nu ştia cum să se mai împartă. Până la urmă Isai a convins-o.

- Tu Măriuţă stai acasă şi ai grijă de mama ta. Eu mă duc acum dar noi nu vom sta prea mult departe, căci strâmbătatea asta nu poate să dureze prea mult. Eu voi fi printre cei dintâi care se vor întoarce şi vom fi iarăşi împreună.

Şi Măriuţa a rămas şi Isai a plecat şi apoi au plecat şi cei doi fraţi ai ei, Emilian şi Iulian şi lumea i se părea pustie şi o groază a apucat-o pe Măriuţa: *„Ce se va face ea rămasă singură?..."* Nu, Isai nu trebuie să plece! Ea trebuie să-l oprească. Şi-a adus aminte că ea are pe cineva important la primărie, pe cumătrul ei Ştefan al Lisavelei. A alergat repede la primărie ca să-l găsească:

- Cumătre, fă ceva şi opreşte-l pe Isai să nu plece că mă lasă singură!

- Ce? Unde pleacă el?

- La România!

- Lasă că nu mai pleacă el nicăieri! îi răspunse Broniu, apoi luă telefonul, sună la centrală şi ceru să i se dea legătura cu grănicerii de la Noua Suliţa. A vorbit ceva pe ruseşte cu comandantul grănicerilor şi-i zise Măriuţei:

- Acum poţi să te duci acasă. Nimeni nu va mai pleca în România!

Şi Măriuţa s-a întors bucuroasă acasă şi a aşteptat. Isai n-a mai venit. După mai multe zile au venit în sat nişte dube negre. Multe, multe dube şi au încărcat în ele toate familiile celor ce-au dispărut din sat în noaptea din 6-7 februarie. În urma dubelor veneau sănii din satele vecine unde se vorbea ucraineşte. Săniile acestea au încărcat tot ce se găsea în case: straie şi covoare, blide şi obiecte din bucătărie de rămâneau pereţii goi. La spatele săniilor legau vitele şi căruţele, iar caii îi înhămau la săniile din sat ca să aibă cu ce căra uneltele agricole: pluguri, grape semănători şi alte obiecte ce se mai găseau. Aşa s-au îmbogăţit satele vecine în care aveam şi noi unchi şi veri… Măriuţa şi mama ei au fost printre primii deportaţi, avea între cei căzuţi la Lunca Dorohoi soţul şi cei doi fraţi.

Întors în sat, când mă plimbam pe uliţele lui, pe vremuri aşa pline de viaţă, vedeam acum două trei case locuite şi altele două nelocuite şi bătătura din faţa casei plină de buruieni. Jumătate din colegii şi prietenii mei din şcoala primară nu mai existau. Între aceştia Ionică al lui Costache lui Carp, Ionică al lui Niţu, Gheorghe al lui Ionică a Zamfirei. Duntruţă a Alintiei şi mulţi, mulţi alţii. Nici unul din jucătorii *„de-a coroana"* (de acum şase ani)

nu mai era între cei vii!

Când au venit să-l ridice pe bătrânul Costache al lui Carp, l-au găsit pe patul de moarte, gata să-şi dea sufletul. Îi ţineau lumânarea. Vecinii care erau cu el le-au spus NKVD-iştilor să-l lase să moară pe loc că ei vor avea grijă să-l înmormânteze. N-au vrut. Doi ostaşi l-au luat de mâini şi de picioare şi l-au aruncat într-un camion. Se pare că, chiar atunci a şi murit căci l-au aruncat din camion la ieşirea din sat în şanţul şoselei. L-au găsit acolo nişte consăteni care se întorceau din oraş, l-au pus în sanie şi l-au dus la casa lui, l-au privegheat trei zile şi apoi l-au înmormântat.

Când am plecat eu în refugiu, fratele meu Ionică credea că va fi în stare să reziste noului regim şi să păstreze casa şi pământul pe care îl aveam, dar a văzut că sovieticii îi tot cer cotă după cotă din tot ce avea şi din ceea ce nu avea. Şi-a dat seama de greşeala care a făcut-o că n-a plecat cu mine. Mergea la bunica din deal şi plângea: *„Ce rău am făcut că n-am plecat atunci când se putea!"* În ziua viscolului, la 6 februarie, a venit iară la bunica îmbrăcat frumos cu costumul acela cusut de mâna ei. I-a sărutat mâna şi i-a cerut iertare pentru toate supărările pe care i le-a făcut şi şi-a luat rămas bun de la ea. De atunci nu l-am mai văzut decât la reînhumare…

Femeia aceea din satul Mahala, care a cărat cu sania morţii la gropile comune a văzut căzând din buzunarul unuia nişte hârtii de la Centrul de colectare a cotelor de cereale. A ridicat hârtiile şi a citit pe ele numele Ion Leahul.

În mai 1942, în timpul guvernării lui Antonescu şi a războiului din răsărit s-a făcut deshumarea acelora care fuseseră îngropaţi în cele două gropi comune la indicaţia femeii care i-a transportat cu sania. Morţii au fost aduşi în biserica din satul nostru ca să fie identificaţi de rude şi de cunoscuţi. Bunica l-a recunoscut pe Ionică după costumul naţional pe care i l-a cusut ea.

Morţii au fost puşi în sicrie şi li s-a făcut o reînhumare frumoasă cu mulţi preoţi şi cu muzică militară. În cimitirul cel mare din satul Mahala li s-au pus la cap cruci de piatră ca cele ce se pun la mormintele eroilor .

Cealaltă bunică a mea, mama tatei, care locuia în casă cu fratele Ion, a fost deportată în Siberia la vârsta de 84 de ani. Eu, care în timpul copilăriei mele îmi închipuiam că o apăr de moarte cu vergeaua de la stative, eram atunci prea departe şi neputincios ca să-i mai pot veni în ajutor. Stalin era acum stăpân peste biata populaţie din Bucovina de Nord şi aceasta era voinţa lui. Un vecin de-al nostru, Gheorghe Doroş care a fost deportat la vârsta de 5 ani împreună cu mama lui, a reuşit să supravieţuiască deportării şi să se întoarcă acasă şi mi-a povestit că bunica a murit în satul Loino, raion Kaiskii, regiunea Kirovsk, cam la un an după data deportării. Ea, care la

vârsta de 84 de ani mergea pe jos până la oraş şi umbla prin tot oraşul şi se întorcea seara tot pe jos în sat fără să se resimtă din cauza oboselii, a murit numai de întristare. În noaptea deportării, mătuşa Catrina, fata ei, a vrut să se apropie şi să-i arunce o basma mai groasă cu care să se învelească. Un ciolovec a observat-o şi a întors pistolul automat către ea: *„Streleai!"* şi sovieticul *„sufletul acela de fiară!"* (aşa cum îi zicea mătuşa Catrina), n-a lăsat-o să-i dea nimic bunicii.

Nu ştiu ce s-a mai întâmplat după plecarea mea de la Deva. Am aflat târziu că Petru Groza a fost arestat şi el, judecat şi condamnat ca şi Gheorghe Apostol. Eu am plecat din sat şi urmam cursurile clasei a şaptea la Liceul Aron Pumnul. Director era profesorul de franceză Sauciuc Săveanu, descendent al unei familii de intelectuali renumiţi din Bucovina. În urma declaraţiilor de la anchetă a lui Gheorghe Apostol a venit să mă caute în sat un inspector de poliţie. S-a interesat de comportarea mea. Acest poliţist, inspectorul Vasiliu, fusese mai înainte profesor de limba română la un liceu. Referinţele ce le-a primit din sat erau bune. N-a găsit pe nimeni care să-mi reproşeze ceva sau să creadă că eu aş simpatiza pe comunişti. Mai era şi moartea fratelui meu la graniţă.

Într-o zi, directorul Săveanu mă chemă la biroul lui în timpul pauzei mari. În birou se mai afla un domn. Când am intrat directorul îi zicea străinului:

- Domnule inspector, acesta este Victor Leahul, dacă aveţi nevoie de el luaţi-l! Inspectorul Vasiliu m-a luat în camera secretarului liceului, care la ora aceea era goală. M-a poftit să stau pe un scaun aşezat aşa fel ca să stau cu faţa spre fereastră, iar el stând în picioare mă privea foarte atent:

- Unde ai fost în timpul acestei vacanţe de vară?

- În tabăra de vară pentru elevii fără părinţi la Deva!

- Ce ai făcut acolo?

- În cea mai mare parte a timpului am învăţat algebra pentru clasa a şaptea!

- Şi altceva ce ai mai făcut?

- Am participat la tot programul taberei: conferinţe, excursii, serbări, etc.

- Cui i-ai dat o pereche de pantaloni?

- Nu i-am dat, i-am împrumutat numai unui elev absolvent de liceu care zicea că trebuie să meargă la o întâlnire cu o persoană importantă din viaţa lui. Bănuiam că e vorba de cineva din familia logodnicii lui.

- Îl cunoşteai de mai înainte?

- Nu, aceasta s-a întâmplat imediat după ce am intrat prima dată în tabără.

- Cum ai aflat despre el?

- Domnul secretar Ianu m-a trimis să vorbesc cu el la infirmerie.

- Şi ce ţi-a spus el?

- Că a fost suspectat că are tifos şi i s-au luat hainele la dezinfectat. Acum doctorul era plecat din oraş şi hainele dezinfectate erau încuiate în cabinetul medical, iar elevul Apostu trebuia să meargă numai decât la întâlnire. Când se va întoarce, îmi va da pantalonii înapoi.

- Şi s-a întors îndată?

- Cam peste o săptămână!

- Bine, am luat act de toate cele ce mi-ai declarat, dacă va mai fi ceva de lămurit voi mai reveni. Acum poţi să mergi în clasă.

Aceasta a fost singura discuţie pe care am avut-o cu inspectorul Vasiliu şi cred că el s-a convins că tot ce i-am spus era adevărat, dar vestea că eu am avut legături cu comuniştii a umplut tot oraşul şi în aceeaşi măsură satul meu natal. Unde mă întorceam eram privit cu suspiciune şi uneori cu dispreţ ca pe un *„bolşevic!"* Acestea toate mi se făceau numai pentru faptul că am făcut bine unui semen al meu mai înainte de a şti cine este el, şi pentru că eram fiul unui cetăţean american şi puteam fi bănuit de simpatii pro americane şi pentru că Americanii sprijineau pe Stalin, duşmanul de moarte al ţării noastre. Dar eu iubeam această ţară tot aşa de mult ca şi ceilalţi români şi îndepărtarea de ea m-a durut mai mult decât pe mulţi dintre criticii mei.

Când ni s-a dat vacanţa de Crăciun, a venit unchiul Ion şi ne-a luat cu sania la Mihalcea-Dubova, unde el şi mătuşa Măriuţa reluaseră posturile de învăţător pe care le avuseseră mai înainte de prima ocupaţie sovietică, timp de vreo şaptesprezece ani.

Era o iarnă cu o zăpadă bogată. Unchiul, cu Anatolie şi cu mine ne ocupam cu pregătirile de sărbători pe afară: tăiatul lemnelor pentru gătit şi pentru încălzire pentru zilele când nu se lucrează, apoi tocatul nutreţurilor pentru vite pentru aceeaşi perioadă de timp şi cu deschiderea pârtiilor prin zăpadă atunci când venea câte un viscol sau câte o ninsoare.

Mătuşa şi Aspasia lucrau de zor pe la bucătărie, căci unchiul avea să primească de Crăciun colinda foştilor lui şcolari din vremea tinereţii.

În seara de 24/25 decembrie au venit mai întâi colindătorii, care umblau acum la şcoala primară, apoi un grup de oameni tineri, foştii lui şcolari de pe vremuri. I-au cântat colindele obişnuite. Printre ei era şi unul care avea o vioară şi trăgea şi el cu arcuşul pe câte o strună când i se părea lui că se potriveşte, dar nu totdeauna nimerea tonul potrivit. De multe ori nimerea printre tonuri; se vedea că nu a exersat prea mult instrumentul acela. Ciudat, însă, că vioara aceasta, neagră şi afumată parcă de vremuri îndelungate, nu

ţinea cont de stângăciile omului care o manevra şi nu scârţâia strident, cum făcea vioara mea cea nouă, când luam lecţiile cu domnul Ludinski, ci scotea nişte sunete, deşi distonice, totuşi nesupărătoare. Vioara asta mă intriga, avea ceva aparte, dar nu puteam să-mi dau seama prea bine ce era.

Colindătorii şi-au terminat colinda şi unchiul i-a aşezat pe toţi la masă. Violonistul căuta un loc unde să-şi pună instrumentul mai bine. Am mers la el şi l-am rugat să-mi dea voie să mă uit la vioara lui atâta timp cât nu are nevoie de ea. Mi-a dat-o plin de curiozitate; am întors-o pe toate părţile. Era, fără îndoială, un lucru foarte vechi; toate amănuntele vorbeau despre faptul acesta: lemnul cutiei de rezonanţă, cu lacul ei înnegrit de vreme, praful gros adunat în interiorul ei…

Am tras de câteva ori cu arcuşul pe strune. Suna minunat! M-am uitat înăuntrul ei prin găurile în formă de *„S"*. Avea în partea dreaptă o hârtie, ca un fel de etichetă, care nu se putea citi din cauza prafului gros depozitat pe ea. Când i-am dat-o înapoi *„meşterului viorist"*, curiozitatea mea era şi mai mare decât atunci când mi-a dat-o el: *„Oare ce să fie scris pe etichetă? Oare cine şi-a scris numele pe hârtia aceea?"*

Profesorul de vioară a observat interesul meu pentru vioară şi faptul că mă uitasem în interiorul ei. După vreo două săptămâni a venit iar la unchiul şi i-a oferit să-i vândă vioara pentru o sumă destul de rezonabilă. Unchiul m-a întrebat şi pe mine, ca pe unul care mă uitasem mai atent la dânsa: *„Ce părere am?"* I-am spus că vioara pare a fi un lucru de mare valoare, pentru că este veche şi are un sunet foarte bun, şi că e bine să o cumpere pentru Aspasia. Unchiul a cumpărat-o, dar noi n-am mai avut posibilitatea să luăm lecţii de vioară.

În vacanţa de Paşti şi în toate celelalte vacanţe care au urmat până la al doilea refugiu, vioara cea neagră a fost obiectul meu principal de observaţie. Am observat că eticheta din interior era o hârtie de calitate inferioară şi pe ea era scris: *„Antonius Stradivarius Cremonensis faciebat anno 1786"*. Mă întrebam: „Să fie oare un Stradivarius adevărat?" Viorile lui Stradivarius erau aşa de preţuite că nimeni nu se putea atinge de vreuna din ele, decât numai marii maeştrii violonişti ai lumii, şi numai în timpul concertelor. Ar putea fi doar una din imitaţiile apărute mai târziu, care sub masca etichetei încercau să vândă o marfă mai puţin nobilă. Totuşi, vioara asta avea un sunet de înaltă calitate. Să fie oare numai datorită vechimii sale? Îndoielile m-au persecutat până în ziua celui de-al doilea refugiu. Înainte de a ieşi cu bagajul pe uşă l-am rugat pe unchiul Ion să ia cu el vioara cea neagră. La plecarea lui, unchiul a observat că nu prea are unde să pună vioara printre bagaje şi ca să aibă grijă de ea era prea incomod şi a încredinţat-o spre păstrare până la eventuala noastră întoarcere, bunicii din deal. Acolo au descoperit-o

sovieticii şi au *„confiscat-o"*.

În vara anului 1959 am fost dus pentru două luni la penitenciarul Galaţi. Acolo am stat câteva zile cu d-l Neagoe Flondor, vlăstar din renumita familie de nobili din Bucovina. Între altele, i-am povestit despre vioara cea neagră şi toate nedumeririle mele. El mi-a dezlegat enigma:

- Mai mult ca sigur e vorba de vioara lui Ciprian Porumbescu, pomenită, de altfel, şi de Ion Grămadă în monografia sa despre marele nostru compozitor. Vioara aceasta o avea în păstrare boierul Niculiţă din Mihalcea-Centru. La prima ocupaţie sovietică în Bucovina, boierul Niculiţă a fost deportat. Conacul lui a fost prădat de ţăranii din localitate. Odată cu celelalte bunuri a fost luată şi vioara lui Ciprian Porumbescu.

După eliberarea mea din închisoare mi-a fost dat să citesc o carte: *„Cânta la Stupca o vioară"*, în care se menţiona, între altele, că Ciprian Porumbescu avea o vioară minunată de fabricaţie Nicolo Amati. Am avut impresia că toată cartea aceea a fost scrisă numai pentru a masca jaful viorii lui Ciprian Porumbescu.

Profesorul meu de limba română era un om care avea un nume ciudat, jumătate ucrainean, jumătate român, profesorul Tcaciuc-Albu era un bun român, s-a ocupat mult cu cercetări în legătură cu viaţa lui Eminescu şi avea studii publicate în legătură cu acest subiect. Era un eminescolog recunoscut, iar noi, în clasa a şaptea de liceu, studiam la limba română numai opera marelui nostru poet. Autorul manualului pe care îl foloseam, era profesorul meu de la Liceul Mitropolitul Silvestru, Constantin Loghin, care era şi el un eminescolog desăvârşit şi manualul şi profesorul se completau şi se susţineau în mod armonic. Lecţiile despre Eminescu cu acest profesor erau un deliciu. În atmosfera aceasta, la teza din trimestrul II am avut ca subiect poezia *„Luceafărul"* pe care eu o învăţasem pe de rost în întregime în timpul refugiului. Am scris neîntrerupt toată ora cuprins de o revărsare de energie interioară, tot ce ştiam ca privire generală asupra acestei poezii şi cu exemplificări imediate aproape strofă cu strofă în toată întregimea ei. Profesorul a fost încântat şi la ora corecturii a ţinut să citească în toată clasa teza mea. Şi-a mai avut profesorul Tcaciuc-Albu o altă iniţiativă, la care a trebuit să-mi aduc şi eu contribuţia. Ca o oglindire a efortului de război din Răsărit, şcolile secundare din ţară publicau reviste literare în care elevii scriau articole despre eroii de pe front sau încercări proprii de proză sau poezie. Profesorul ne-a cerut şi nouă să contribuim cu ce avem la o revistă pe care să o numim *„Revista Liceului Aron Pumnul"*. Şi au început să se adune materiale de la toate clasele. Eu nu aveam nimic scris, dar halucinaţia aceea din tren când ne depărtam de drumul care ducea spre Siberia, îmi mai stăruia în minte. În timpul vacanţei de iarnă, cu poveştile plânsetelor

deportărilor reîmprospătate de cei din jurul meu, mi-a venit în gând să redau în versuri întâmplarea aceea. Am scris o poezie de 5 strofe, pe care am dat-o profesorului meu să o publice în revistă şi a publicat-o. Poezia am intitulat-o *„În tren"* şi ochii care mă urmăreau plângând erau ai unei persoane care pentru mine era personificarea Bucovinei robite şi care rămăsese în urmă expusă pericolului deportării.

În tren

Fugar prin străini cu gândul uitat
În locuri rămase în urmă departe,
La geamul umbrit în ritm sacadat
Fug negre fantasme, în tacăt de roate.

Balaur ce-nghite al zării-nceput
În goana urgiei te poartă-n spinare
Se lasă în urmă adânc neştiut
Si-n faţă mai negru, mai rece apare.

E noapte şi cer şi pădure şi munţi.
Se-neacă în tainice ceţuri albastre
Din sulul de fum cad fluturi mărunţi,
Scântei risipite, ninsoare de astre.

Doi stropi de lumină la geam se opresc
Şi-a nopţilor taină în jurul lor creşte
Şi-n murmur de vrajă şi farmec urzesc
Doi ochi de-ntuneric topiţi în poveste.

Străine fugar, ce nume s-a stins
În zbor după umbra luminilor stinse?
Dar voi ochi de noapte, dar voi de ce-aţi plâns?
La geam şiroiesc două lacrimi aprinse…

La matematică l-am avut profesor tot pe Cornel Tarnavschi cu care m-am împăcat totdeauna bine.

În clasa a şaptea, la Liceul Aron Pumnul, l-am cunoscut şi am fost coleg şi prieten cu Cezar Petrescu, un elev care avea un nume de scriitor şi o minte strălucitoare. El era fiul decanului de la Facultatea de electromecanică a Politehnicii, nou înfiinţată la Cernăuţi dintr-o secţie a Facultăţii de ştiinţe

mutată de la Iaşi. Ca unul care s-a bucurat de o situaţie materială deosebită, era foarte cult şi foarte bine pregătit la toate obiectele dar în mod deosebit la anatomie, căci învăţa încă de pe atunci pentru examenul de admitere la facultatea de medicină de la Bucureşti. Mi-aduc aminte cum, într-o zi, profesorul nostru de anatomie, domnul Rei l-a scos la lecţie şi l-a întrebat despre structura sistemului nervos. Cezar a vorbit mai mult de o jumătate de oră cu desene, scheme şi secţiuni *„ca la microscop"*, pe care le făcea cu o iuţime uimitoare de ne-a lăsat şi pe noi, dar şi pe profesor, într-o uimire plină de admiraţie. Cezar a studiat mai târziu medicina şi a devenit un doctor foarte bun. Datorită pregătirii lui impecabile, comuniştii l-au făcut doctor al Ministerului de Interne. În această calitate ne-a vizitat pe noi, deţinuţii politici de la mina Baia Sprie. Această întâmplare o voi povesti la momentul potrivit.

Profesorul de religie al Liceului Aron Pumnul era părintele Voievidca, pe care îl cunoscusem cu un an înainte, în lagărul de refugiaţi Kaltbadschule din Gleiwitz. El a fost unul din profesorii cu care s-a consultat inspectorul Vasiliu, înainte de mă ancheta pe mine. Datorită relaţiilor date de el şi de oamenii din satul meu, am scăpat nearestat, dar de oprobiul public nu m-a putut scăpa nimeni.

În timpul vacanţei mari din anul 1942 am aflat despre hârtiile care le-a găsit femeia aceea din satul Mahala, care a cărat cu sania morţii la gropile comune. Am mers într-o seară să-i cer să-mi arate hârtiile care erau ale fratelui meu. Când i-am spus cine sunt eu, mi-a zis:

- Când am aflat că tu te-ai înhăitat cu comuniştii, am aruncat hârtiile în foc.

Clasa a opta am urmat-o iar la Liceul Mitropolitul Silvestru. Profesorul Tarnavschi a revenit la catedra lui de mai înainte cu toţi elevii de la secţia ştiinţifică de anul trecut. A fost dealtfel o înţelegere la nivelul conducerii celor două şcoli, ca în anul şcolar 1942-1943 să rămână la Aron Pumnul secţia literară, iar la Liceul Mitropolitul Silvestru să meargă cei ce urmează secţia ştiinţifică.

La fizică făceam electricitatea statică şi aveam ca profesor pe domnul Ţurcanu. De la bun început s-a remarcat ca un profesor sever, dar eu niciodată n-am avut dificultate cu profesorii care cereau cunoaşterea serioasă a materiei respective. Aşa că profesorul Ţurcanu m-a luat de elev bun şi examenele mergeau bine. Ţurcanu mai era director la Şcoala de Meserii din oraş, care era localizată într-o clădire nouă, construită de ministrul bucovean, Ion Nistor, în cartierul vechi al oraşului, nu departe de Fântâna Turcească. Nu m-am mirat prea tare când profesorul mi-a zis, într-o zi, să vin după amiază la ora 4^{00} la şcoala unde era el director. Bănuiam că-mi va propune

să iau vre-un serviciu în cadrul şcolii lui. În după amiază acelei zile, la ora indicată am intrat în holul clădirii şi am sunat la uşa încuiată. A apărut un tânăr cam de 17-18 ani.

- Cine sunteţi şi ce doriţi?

- Sunt un elev de-al domnului director Ţurcanu. Numele meu, Victor Leahul. Am fost chemat de domnul profesor să vin aici la ora 4 după amiază.

- Aşteptaţi! Tânărul a închis uşa şi a răsucit cheia în broască. După un timp am auzit din nou răsucindu-se cheia în broască şi tânărul a reapărut.

- Domnul director e ocupat momentan şi mi-a spus să vă conduc în biroul lui!

L-am urmat. Am făcut câtiva paşi pe un coridor şi mi-a deschis o uşă în două canate. Cât am parcurs coridorul de la intrare până aici, am remarcat o răceală şi o linişte sinistră ca de cavou, care pătrundea parcă de peste tot, iar tânărul meu însoţitor părea un fel de Charon care trece cu barca sufletul decedatului peste apele Stixului. În încăpere un birou masiv de stejar şi un scaun tot aşa de masiv în spatele lui. Pe lângă pereţi, alte câteva scaune de aceeaşi talie. În spatele biroului, mai în fund, un dulap mare de arhivă încuiat. Pereţii goi, biroul gol, nici o carte, nici o hârtie, nici un tablou sau un grafic, ceva. Totul de o răceală desăvârşită. M-am aşezat pe un scaun şi tânărul a dispărut imediat la treburile lui. Am aşteptat mai bine de o jumătate de oră într-un pustiu de parcă îmi ţiuiau urechile. În sfârşit uşa pe care intrasem s-a deschis şi profesorul a intrat. M-am ridicat în picioare în semn de respect.

Mi-a zis să mă mut cu scaunul mai aproape de biroul lui.

- Am nişte lucruri foarte importante de discutat cu dumneata!

„Acum o să-mi facă oferta", îmi ziceam eu în gândul meu.

- Mai înainte de toate aş vrea să verific anumite informaţii pe care le-am primit: Unde sunt părinţii dumitale?

- În Statele Unite ale Americii!

- Cu ce se ocupă acolo?

- Tata e muncitor la o fabrică a lui Ford, mama casnică, îngrijeşte de el.

- Pe nepotul meu, Eugen Ţurcanu l-ai cunoscut? El e acum pe aici prin oraş.

- Nu l-am cunoscut. Eu am doi colegi Ţurcanu şi sunt fraţi. Aurel este acela care a luat premiul doi la slalom, la concursurile sportive şcolare în iarna aceasta. A executat slalomul numai pe un singur schi. Victor Ţurcanu are un talent dramatic deosebit. Nu cunosc pe nimeni altul, cu numele Eugen Ţurcanu.

- Nu-i nimic! Cunosc pe cei doi colegi ai tăi, dar nu sunt nepoţii mei. Eugen a fost cândva simpatizant legionar. Acum nu va mai fi! Ai auzit că

Americanii sunt aliaţi cu Ruşii şi-i aprovizionează cu materiale de război? Ai auzit că frontul a început să se întoarcă înapoi? Ca unul care ai părinţii în America şi ai cunoscut câţiva luptători comunişti de frunte, trebuie să te intereseze faptele acestea. E timpul să te înscrii în partidul comunist. Vei avea viitorul asigurat. Nu mai există nici un dubiu. Viitorul este al lor!

- Domnule profesor, eu sunt singur în ţară. Nu mă ajută nimeni. Mă întreţin singur. Am bursă şi cheltuielile celelalte mi le acopăr din lecţii. Trebuie să învăţ ca să-mi menţin bursa cu dinţii, în plus sunt în ultimul an şi urmează bacalaureatul. Nu mai am deloc timp pentru activităţi extraşcolare. Nu pot. Risc să mă înec acum când malul e aproape.

- Da, poate că ai dreptate, prea mult timp nu poţi avea, dar trebuie să te înscrii în Partidul Comunist. Caută-mă după ce vei lua bacalaureatul.

- Domnule profesor, voi face aşa cum m-aţi sfătuit dumneavoastră.

Nu i-am mai spus că între mine şi partid era fratele meu împuşcat la graniţă şi bunica deportată în Siberia la 84 de ani, iar profesorul a mai continuat:

- Aştept să te ţii de cuvânt şi să-ţi ţii gura! Acum eşti liber!

Am ieşit de acolo cu capul vâjâind. Numai la una ca asta nu m-am aşteptat.

Pe nepotul lui, pe Eugen Ţurcanu, aveam să-l văd mai târziu în Penitenciarul Suceava.

La liceu, profesorul meu de limba română din clasa a doua, Bâcu Raul, pregătea o serbare, cu o punere în scenă a Scrisorii III de Eminescu. La început mi-a atribuit mie rolul lui Mircea dar, pentru că nu s-a găsit nimeni căruia să i se potrivească pentru rolul lui Baiazid, profesorul a făcut o schimbare şi mi-a dat mie rolul acesta, iar în rolul lui Mircea l-a ales pe elevul Mircea Moscaliuc. Pentru rolul cronicarului a fost ales colegul meu, fiul noului director de la şcoala primară din satul nostru, Radu Cojocaru. El povestea episoadele care pregăteau intrarea în scenă a personajelor principale ale dramei. Repetiţiile mergeau bine. Se apropia data serbării. Am închiriat costumele de epocă de la Teatrul Naţional şi urma să vină de la teatru specialistul machior să ne dea aspectul personajelor pe care le prezentam. În ziua serbării machiorul, un neamţ, aflând că eu voi interpreta o figură principală în acest tablou a refuzat să mai vină să ne mai machieze. După o jumătate de oră de aşteptare, profesorul Bâcu ne-a machiat el cum a putut, cu scrum făcut din dop de plută. Serbarea s-a încheiat cu succes, dar nu cu succesul care ar fi trebuit să fie… Şi eu purtam toată vina! Profesorul de română pentru clasa a opta era Constantin Loghin, autorul manualelor. El era abonat la toate revistele literare şi ne semnaliza şi ne citea în clasă toate scrierile din proză şi toate poeziile mai bune care apăreau în ele. Urmărea în

mod special poeziile lui Radu Gyr şi ale lui Nichifor Crainic, dar nu neglija nici pe Vasile Militaru, Ion Minulescu, Ion Pilat etc. La fiecare lecţie ne aducea ceva nou şi de aceea le aşteptam cu nerăbdare.

Astfel am aflat că poetul Radu Gyr a debutat la 14 ani cu poezia *„În munţi"*, un poem dramatic şi că publicase până la acest moment mai multe volume de versuri: *Plânge Strâmbă-Lemne* (1927), *Cerbul de lumină* (1928), *Stele pentru leagăn*(1936), *Cununi uscate* (1938), *Corabia cu tufănici* (poem dramatic – *„comedie vegetală"*, 1939), *Poeme de război* (1942), *Balade* (1943). Datorită frumuseţii lor, multe din poeziile sale circulau prin ţară oral. Profesorul Constantin Loghin ne-a adus în clasă unele din ele şi ni le-a recitat vădit impresionat de farmecul lor. Atunci am auzit pentru prima oară o parte din poeziile care aveau să-mi lumineze anii de temniţă. Mulţi dintre cei ce au intrat în închisoare le ştiau pe dinafară, ca de exemplu: inginerul petrolist Lungu Neagu de la Astra Română. De la el şi de la alţii poeziile au circulat precum lumina prin toate locurile de represiune comunistă. Cine a avut şansa să stea cu el în celulă nu-l va uita niciodată. Poeziile sale de detenţie au circulat de la deţinut la deţinut ca o mare binefacere, alinând dureri, îmbărbătând suflete şi salvând minţi de spectrul alienării. De un umanism nobil tensionat între idealurile sublime şi realitatea dramatică, poezia lui a circulat prin toate temniţele luând felurite variante uneori îndepărtate de originalul lor. Dar efectul lor asupra deţinuţilor nu poate fi egalat decât de cel al rugăciunilor.

#

Înainte de vacanţa de Paşti, am mai ascultat o dată în sala de festivităţi a liceului nostru acea exhorta minunată a părintelui Erast Costea şi m-am simţit din nou copleşit până la lacrimi de suferinţele nedrepte ale Mântuitorului. Veştile de pe front erau tot mai rele şi aveam tot mai mult certitudinea că şi noi Românii suntem sortiţi unor mari suferinţe, poate nu tot atât de nedrepte şi nejustificate ca ale primilor creştini.

A trebuit să alegem între doi mari tirani criminali Stalin şi Hitler, dar, judecând după numărul victimelor, Stalin era de zece ori mai criminal ca Hitler şi totuşi Americanii îl împingeau pe acesta peste toată Europa civilizată!

Vacanţa de Paşti am petrecut-o cu familia mătuşii Măriuţa, uncheşul Ion şi vărul Anatolie. Verişoara Aspasia era plecată la Bucureşti să participe la Concursul Tinerimii Române, unde s-a clasat printre primele locuri şi în continuare a făcut o excursie prin tot Ardealul românesc. Când s-a întors, ne-a vorbit despre minele de aur din Munţii Apuseni, despre moţi, despre instalaţiile de flotaţie unde se separau minereurile de aur, zinc şi plumb, dar mai mult ne-au impresionat momentele trăite la Alba Iulia, în Catedrala

Întregirii Neamului, în celula unde se mai aflau încă lanţurile şi cătuşele cu care au fost legaţi Horia şi Cloşca, în Casa memorială a lui Crişan, pe Detunata, sub impresionantele coloane de bazalt unde s-a intonat un *„Tatăl nostru"* de neuitat şi în tot Abrudul pe urmele lui Iancu, Craiul Munţilor, la serbările organizate în cinstea premianţilor în Zlatna Munţilor Apuseni, unde Ampoiul ducea mai departe entuziasmul acestor rememorări.

A venit apoi şi vacanţa mare pentru elevii care mai aveau să rămână în şcoală şi-n anul viitor, iar pentru noi absolvenţii evenimentul final, bacalaureatul.

Pe mine mă păştea un insucces. Examenul se dădea la patru obiecte: limba română, matematică pentru secţia ştiinţifică sau latina pentru secţia literară, apoi istoria şi geografia. La ultimele două obiecte examenul era numai oral, la primele două era şi scris şi oral. La comisia noastră de bacalaureat au venit şi absolvenţii liceului din Dorohoi. Am cunoscut atunci între ei câţiva tineri inteligenţi cu care voi ajunge să împart mai târziu suferinţele pentru neamul nostru robit de satanicul Stalin, între aceştia, pe nefericitul Şoltuz, care în urma bătăilor de la Piteşti a rămas cu mintea întunecată pentru toată viaţa.

Preşedintele comisiei noastre de bacalaureat era profesorul universitar Leca Moraru, un om cu mare prestanţă în oraşul Cernăuţi. El era specialistul pentru limba română cu care începea examenul scris, deci primul examen. Eu mă consideram destul de bine pregătit, la subiect, şi sigur pe mine.

Profesorul a venit şi ne-a dat două subiecte din care urma să alegem unul: 1. Junimea literară şi 2. Ţărănismul în literatura română. Dacă nu mă împingea ispita eu aşi fi tratat subiectul numărul 1, dar ca fiu de ţăran ce mă aflam am ales ţărănismul. Neştiind ce vrea profesorul să înţeleagă sub titlul enunţat, m-am gândit la scriitorii şi poeţii care vorbesc în scrierile şi poeziile lor despre viaţa şi firea ţăranului român: principalii oameni la care m-am gândit: Creangă, Slavici, Vasile Militaru, Ion Pilat, Aron Cotruş şi Liviu Rebreanu cu romanul *„Ion"*, şi m-am aşternut pe scris şi am scris până s-au terminat orele acordate pentru acest examen, când am încheiat tot ce-mi pusesem în gând de la bun început. A urmat examenul scris la matematică cu profesorul Cornel Tarnavschi şi la acest examen am făcut bine. A doua zi am fost chemat la examenul oral la română. Profesorul îmi comunică rezultatul la teză: nota cinci! *„Dacă subiectul ar fi fost Ţăranul în literatura română, îţi dădeam zece cu plus, dar subiectul meu a fost ţărănismul - adică curentul literar care s-a cristalizat în jurul revistei Sămănătorul a lui Nicolae Iorga."* În manualul nostru acest curent se numea *„sămănătorism"*. Am rămas stupefiat. Am răspuns bine la oral şi profesorul Leca Moraru m-a elogiat în faţa asistenţei din sală, dar examenul în scris la limba română a rămas cu

nota 5.

Cât de lipsită de sens îmi părea acum înfrigurarea care mă stăpânea înainte de examenul final al şcolii… Şi ce am reuşit să fac?

Am luat cinci la proba scrisă la limba română, obiectul la care mă credeam cel mai bine pregătit!

Dar acum ce importanţă mai are? Acum mă aflu în faţa unui examen mult mai important: examenul datoriei. A sosit timpul să intru în armată. Câteva luni de pregătire şi apoi frontul. Dacă va fi să mă mai întorc, mă voi înscrie la Facultatea de matematică, visul meu din copilărie. Să devin un profesor de matematică ca domnul Wolschi. E drept că şi domnul Tarnavschi era foarte bine pregătit şi explica toate lecţiile clar şi precis şi cu el am învăţat mai tot timpul, dar Wolschi avea acel talent de a ţine atenţia întregii clase la nivelul cel mai înalt tot timpul orelor sale. El avea darul de a-ţi descoperi toată logica unei formule.

Da, dar până atunci problema cea mare era frontul!

S-ar putea să scap, s-ar putea să mor. Mai bine să mor decât să rămân schilod şi să mă chinuiesc. Să cad din mers *„cu un glonţ în frunte”*! Gândind aşa, am mers la liceu ca să-mi iau diploma. Liceul nostru de-acum nu mai era liceul meu. El rămânea al acelora, care mai aveau de învăţat. Dar eu terminasem oare? Nu, viaţa mă va învăţa multe încă.

În cancelaria directorului un elev din clasa a şaptea, nepot al directorului Popescu, caligrafia la diplomele noastre de bacalaureat pe care directorul urma să le semneze. Era la litera T şi mai avea doar câteva şi treaba se termina. Diplomele de la literele anterioare erau gata semnate. A mea printre ele, dar pusă de o parte. Tânărul m-a primit cam jenat:

- Diploma matale e aici, dar ţi-am greşit-o. Trebuie să cer alt formular în alb şi să-ţi recalculez şi media, căci toate notele pe care le-aţi obţinut în cursul superior de liceu intră în calculul mediei de la bacalaureat. Domnul director după ce ţi-a semnat diploma a avut curiozitatea să verifice notele din liceu… A descoperit că ţi-am greşit media de la limba latină din clasa a şasea. Ţi-am scris 6^{33} în loc de 8^{33} cum apare de fapt în catalog.

Cum de ţi-a dat profesorul Carp o notă aşa de mare? Nimeni n-are media asta! Acum trebuie să aştepţi până voi primi un alt formular în alb.

- N-are nici o importanţă! Las-o aşa cum ai scris-o! Acum vine vremea să merg la armată şi-apoi pe front să-mi fac şi eu datoria. Nota nu mai are importanţă. Satisfacţia mea este că am pus un zâmbet pe chipul de piatră al celui mai sever profesor al meu.

Am luat diploma şi actele pe care le aveam depuse la secretariat şi cu ele în mână am plecat la gară. Eram înştiinţat că pe la 1^{30} p.m. soseşte din Germania profesorul Usatiuc. Doream foarte mult să mă consult cu el. L-am

întâmpinat în holul cel mare al gării. Avea două valize. Am luat eu una şi el a rămas cu cealaltă şi am pornit amândoi pe strada care urcă dealul spre centrul oraşului. Mergeam prin mijlocul străzii căci vehiculele nu prea circulau decât numai din când în când.

- Domnule profesor, ce părere aveţi despre mersul războiului?

- Se vede din ce în ce mai clar că nemţii îl vor pierde. Războiul a devenit o întrecere tehnică şi industria de război a Germaniei, distrusă de bombardamente, nu mai poate face faţă industriei americane.

- Dar situaţia noastră ca ţară, ca neam, cum se prezintă?

- Americanii îi susţin acum orbeşte pe ruşi, că au nevoie de milioanele lor de ostaşi, ca să-i copleşească pe nemţi, dar după terminarea războiului vor trebui să se trezească la realitate, căci Stalin nu va întârzia să-şi dea arama pe faţă. Atunci americanii vor avea nevoie să sprijine pe vecinii acestuia ca să-i stăvilească tendinţele expansioniste. Până ce americanii se vor trezi, noi vom trece prin încercări foarte grele.

Ca să putem fi de folos neamului în timpurile ce vin e bine să ne păstrăm cadrele noastre cât mai intacte.

- Eu credeam că este momentul suprem când trebuie să ne repezim cu toate forţele de care eram capabili şi să întoarcem iarăşi mersul frontului spre răsărit.

- Din păcate orice efort oricât de mare ar fi, pare a fi de prisos. Mai gândeşte-te!

Am rămas cu impresia că profesorul meu a devenit defetist. Eu încă mai credeam că civilizaţia Europei mai poate fi salvată în faţa valului nou de barbarie, care năvălea din răsărit. Oroarea ce o avea lumea faţă de comunism o simţeam chiar pe pielea mea din felul cum mă priveau acei ce mă considerau şi pe mine *„bolşevic”*.

Mai auzeam şi din povestirile ostaşilor ce se mai întorceau din când în când în câte o permisie de pe front şi vorbeau despre viaţa populaţiei din timpul lui Stalin, din regiunile pe unde au trecut ei. Da, o teroare cumplită se ridica de la răsărit, *„ursul”* aducător de vijelie, de gheţuri şi moarte. Oamenii aveau oroare de comunism, dar nu puteau să i se opună căci toată tehnica Americii îl împingea tăvălug peste Europa…

Cu sufletul apăsat de gândurile acestea, am mers la mătuşa Măriuţa. Ea obţinuse, cu titlul de *„cumpărător în rate”*, o casă în suburbia Roşa, la marginea oraşului şi unchiul Ion urma să se mute şi el cu serviciul mai aproape de locul acela. Am rugat-o pe mătuşa să-mi păstreze diploma şi actele ce le luasem de la secretariatul liceului: certificatul de naştere şi botez, un certificat de origine etnică şi nu ştiu ce certificat de stare materială.

Discuţia care a început atunci între mătuşa şi familia ei cu mine în

legătură cu preluarea actelor a fost lungă de câteva zile şi mi-i imposibil să mi-o reamintesc în întregime. Redau numai argumentele mai importante dintre noi:

- Dar pentru ce te pregăteşti acuma, unde mai vrei să pleci?

- Vine timpul să mă ia în armată. Aştept încorporarea!

- Şi de ce trebuie să te încorporezi ca simplu soldat t.r. (cu termen redus) când tu te poţi încorpora ca inginer? Tu ai note mari la matematică şi la fizică. Nu te-ai gândit că poţi să intri la Politehnică? Şcoala asta este aici în oraş, nu trebuie să mergi în altă parte. Noi am obţinut locuinţa aceasta chiar la marginea oraşului. Vei sta cu noi, cu Anatolie şi Aspasia şi eu vă voi pregăti de mâncare. În felul acesta ne vom gospodări mai bine împreună.

- Intrarea la Politehnică se face prin concurs. Examenul este foarte greu şi sunt candidaţi cu câte doi ani făcuţi la Facultatea de matematică. Eu abia am terminat liceul.

- Examenul se dă la nivelul absolvenţilor de liceu şi nu la nivelul anului doi la matematică. Te temi de un examen ca acesta?

- De examen nu mă tem chiar aşa de rău, dar nu vreau să mă sustrag de la armată, acum în timpul războiului. Apoi, nu m-am gândit niciodată să mă fac inginer! Voiam să studiez matematica sau arhitectura.

- Dacă te înscrii la Politehnică le faci pe amândouă, matematica şi armata. Trebuie să te înscrii tocmai pentru că examenul este aşa de greu şi tu eşti în stare să-l treci.

Mama ta când a plecat mi-a lăsat în grija mea doi copii. Acum a rămas numai unul. Nu-i de ajuns pentru ea pierderea aceluia? Te rog, prezintă-te la examenul de admitere la Politehnică pentru mine! Vrei să mă asculţi? - Niciodată n-am ieşit din cuvântul mătuşii. Din cuvântul mamei era mai uşor să ies decât dintr-al ei.

- Bine, am să încerc!

Mă gândeam însă că şi aşa, şi-aşa prea multe şanse nu am. M-am înscris. Şi acum ca să nu mă fac prea rău de ruşine trebuia să mă pregătesc. La matematică nu prea aveam ce să fac. Acolo conta mai mult experienţa, exerciţiile făcute în trecut. Fizica era un obiect pe care trebuia să-l revăd. Ea nefiind obiect de examen pentru bacalaureat o cam neglijasem în ultimul timp.

Profesorul Cişman de la Politehnică avea un manual de fizică pentru elevii din cursul superior de liceu şi el era şi profesorul examinator la examenul de admitere. Am cumpărat cartea de fizică de Cişman şi am parcurs odată toată materia.

Cartea lui avea un avantaj: fiecare formulă sau regulă principală era scrisă cu litere speciale pe marginea paginii aşa fel că recapitularea întregii

materii se făcea foarte uşor. Cartea asta mi-a plăcut mult pentru că mi-a limpezit toată fizica.

Se apropia examenul de admitere la Politehnica din Cernăuţi. Cu o săptămână înainte de examenul nostru, s-a dat examenul de admitere la Politehnica din Bucureşti. Toţi candidaţii care nu erau siguri că au reuşit la Bucureşti au venit şi s-au înscris la admitere şi la Cernăuţi. Am ajuns să fim unsprezece candidaţi pe un singur loc şi locurile erau strict limitate.

Examenul s-a dat în clădirea fostei Facultăţi de ştiinţe, acum preluată de Politehnică. Cele trei Facultăţi chimie industrială, construcţii şi electro-mecanică dădeau examenul deodată, fiecare ocupând o sală aparte. Noi cei de la Construcţii eram în amfiteatrul cel mare, probabil că eram şi cei mai numeroşi. Primul a fost examenul de matematică.

În primul rând am fost identificaţi toţi. Ni s-au distribuit coli de hârtie pe care era tipărit textul problemelor pe care trebuia să le rezolvăm. Textul era acoperit şi sigilat. Nu aveam voie să-l vedem decât în momentul când eram anunţaţi. Într-un colţ al colii era lipită o etichetă numai la o margine. Sub această etichetă trebuiam să ne scriem numele pe hârtie şi să lipim peste el eticheta astfel ca ea să nu se lipească de hârtie acolo unde era scris numele. După ce ne-am scris numele şi l-am acoperit cu eticheta a venit un asistent cu ştampila şi a pus-o pe etichetă. Am fost anunţaţi să desigilăm textul, să-l citim şi să rezolvăm problemele. Profesorul examinator a anunţat: *„Din acest moment începe examenul. Aveţi la dispoziţie strict două ore. În momentul când se anunţă încetarea nimeni nu are voie să mai scrie o singură cifră, o virgulă sau un punct. Riscă să piardă examenul."*

Am desfăcut textul. Problemele erau accesibile dar foarte numeroase. Le-am luat la rând şi am rezolvat cam 90 procente din ele până când s-a ordonat încetarea. Deşi ştiam cum să rezolv şi restul nu mai puteam face nimic. Asistenţi numeroşi erau postaţi în tot amfiteatrul, gata să te prindă la orice încercare de a scrie ceva. Asistenţii au luat de la noi foile aşa cum erau şi au plecat. Am ieşit pe coridor şi am mai stat cam o oră de vorbă cu colegii pe care îi cunoşteam. Toţi se plângeau de lipsă de timp. Nu ştiu dacă a fost cineva care să fi rezolvat toate problemele. Cam în acelaşi timp au apărut din sălile lor şi electro-mecanicii şi chimiştii şi ei au avut parte de un tratament asemănător. Examenul nostru de fizică avea să înceapă la ora 3^{00} p.m. în acelaşi amfiteatru. Am plecat fiecare să luăm masa ca să ne întoarcem la timp înapoi.

După amiază, la ora trei eram din nou cu toţii în amfiteatru. Au urmat pregătirile cu care eram de acum familiarizaţi din experienţa de dimineaţă. Când am desfăcut sigiliul textului problemelor am prins un pic de curaj: două din probleme îmi erau cunoscute. Le rezolvasem printre exerciţiile din

cartea cu care mă pregătisem. Am observat însă că profesorul, în textul problemei dăduse date, de care nu era nevoie pentru rezolvarea ei, ci puteau servi cel mult pentru verificarea rezultatului obținut. Observația asta chiar de la început mi-a fost foarte folositoare, căci am găsit la toate celelalte probleme date de care nu era nevoie pentru rezolvare. Candidații care au încercat să folosească deodată toate datele din textul problemei s-au fript.

Am luat toate problemele la rând făcând și verificarea cu ajutorul datei suplimentare. Când s-a ordonat încetarea eram și eu gata cu ultima problemă.

Acum de fizică eram oarecum sigur, dar despre matematică aveam mari îndoieli. Și mai era ceva: la media examenului de admitere intra și rezultatul examenului de bacalaureat și eu avusesem ghinionul acela la proba scrisă la limba română și cu nota de la latină din clasa a șasea. Cu gânduri de acestea îmi petreceam timpul până se vor afișa rezultatele examenului de admitere.

M-am întors acasă în satul meu natal. Duminică, după biserică, am mers la Căminul cultural din Mahala construit de familia Nandriș. Aici erau adunați învățătorii cu soțiile lor și elevii de liceu din sat. Erau trei perechi de învățători: domnul și doamna Stoica, domnul și doamna Draghinda și familia Cârneală. Domnul Petre Stoica era și primarul comunei. Dintre elevi erau Ion Grigoraș, Vasile Doros, Mărioara Nandriș și Victor Trișcău și acum apăream și eu, al cărui viitor nebulos nu se știa cum va fi. Se plănuia o serbare dată în numele Căminului Cultural pentru ridicarea moralului sătenilor îngrijorați de evoluția evenimentelor de pe front. Se va pregăti o piesă de teatru *„Ovidiu Șicană"*, de Vasile Alecsandri, în care protagoniștii erau cei doi directori de școli primare, domnul Stoica din Mahala și domnul Draghinda din Buda. La piesă, un rol secundar mi s-a dat și mie, dar am avut un rol exclusiv într-un tablou cu subiect din psihologia luptătorului intitulat *„Scrisoare de pe front."* Îmbrăcat în uniformă de ostaș român, într-un moment de liniște, scriam o scrisoare în versuri fiului meu, *„Răducu lui Tătucu"*. Poezia aceasta simplă în fond, pentru că se adresează unui copilaș, am descoperit-o într-o revistă a armatei și era dedicată domnului colonel de artilerie Caras, al cărui fiu, Răducu, se născuse înainte de plecarea tatălui său pe front și acum se afla la a treia aniversare. De atunci tatăl său nu-l mai văzuse fiind mereu la datorie. Am reușit să dau acestui tablou toată căldura și duioșia tatălui ce scrie din mijlocul pericolelor din război și sătenii mei mi-au simțit vibrația sufletului și de atunci nu m-au mai privit cu suspiciune. Când mă întâlneam pe uliță și mai vorbeam cu ei, totdeauna îmi aminteau de *„Răducu lui Tătucu"*. Un alt moment tare al acelei serbări a fost a lui Ion Grigoraș când a cântat *„Cruce albă de mesteacăn"*, un cântec cu rezonanțe adânci pentru cei ce se duceau spre zări pline de foc și moarte.

Cruce albă de mesteacăn

versuri: Artur Enășescu
melodie: Gustav Fernic

Cruce albă de mesteacăn, răsărită printre creste
Cine te cunoaște, oare, cruce fără de poveste.
Peste brațele-ți întinse spre poiana fără flori
Uneori se-abat în noapte cârdurile de cocori.

Cruce albă de mesteacăn bântuită de furtuni
Peste lemnu-ți gol doar luna pune albele-i cununi.
Și ca mâine fulgii iernii te vor prinde-n a lor salbă
Și vei dispărea din lume cruce de mesteacăn albă.

Sfântul îngropat sub tine cine-l va mai ști de-acum,
Cruce albă părăsită lâng-o margine de drum?
Brațele-ți de vânturi smulse se vor pierde pe poteci
Numai brazda de țărână nu-l va părăsi de veci.

Din comuna noastră căzuseră în răsărit vreo șapte tineri. Numele lor trebuia cinstit și înscris pe un tablou așezat într-un loc special numit *„colțul eroilor"*. Un astfel de colț nu trebuia să lipsească în nici o școală și-n nici un cămin cultural. Am primit sarcina să desenez eu tabelul eroilor căzuți în războiul din răsărit din comuna noastră. Ca fond am desenat în culori un mormânt cu o cască militară pe cruce și-n fața lui doi copii, un băiat și o fată, îngenuncheați în rugăciune.

Sub acest tablou era lista cu numele celor căzuți din comuna noastră și pentru a da o unitate celor două părți, pe cele două margini verticale ale tabloului am desenat două coloane cu caneluri în spirală alungită care se terminau sus, în loc de capitel, cu câte un vas în care ardea flacăra eternă a recunoștinței patriei. Cineva mi-a spus că tabloul meu a fost mult admirat de domnul Grigore Nandriș, profesor universitar, originar din comuna noastră și la acea dată Președintele Societății pentru Cultură din Bucovina. Așa am început să mă reabilitez, puțin câte puțin în ochii societății umane în mijlocul căreia trăiam.

Când s-a împlinit săptămâna de așteptare a rezultatelor examenului de admitere la Politehnică, am început a merge zi de zi pe la facultate să văd dacă nu s-au afișat rezultatele. Tabelul întârzia să se arate, căci candidații au

fost prea mulți. Tabelul nu se arăta, vedeam și întâlneam în schimb aceleași figuri îngrijorate. Dar printre ei era și o fată care nu da semne de îngrijorare. Era de pe la Rădăuți și avea o fire comunicativă. Îmi pare rău că nu i-am putut reține numele pe care probabil l-am auzit odată sau de două ori. Intra în vorbă cu toți și încerca să încurajeze când pe unul, când pe altul. A venit să mă ajute și pe mine:

- Ce mai faci, domnule inginer? I-am răspuns în glumă și pe un ton cam morocănos, imitând germanismele stâlcite cu care își împodobeau vorbele țăranii noștri mai bătrâni atunci când își aminteau de vremea când erau cătane în armata austriacă:

- Eu, inginer? Ferit-a Sfântul! De la toamnă la canoane, cu 'șporni' la ciubote și cu 'știribanț' la 'ciapiță'! (De la toamnă la tunuri, cu pinteni la cizme și cu șbanț la chipiu). Pe fată a bufnit-o râsul dar după aceea a rămas pe gânduri. Când s-au publicat rezultatele, în dreptul fiecărui candidat apărea unul din aceste două cuvinte: *„admis"* sau *„amânat"* și în dreptul numelui ei era *„admis"*, dar fata nu s-a mai înscris la cursuri. Ce s-o fi întâmplat cu ea? O fi reușit și la București și s-a înscris acolo? Nu s-a mai înscris la cursuri să lase locul ei unui băiat amânat? Ori poate s-a măritat și n-a mai avut nevoie mai mult de inginerie?

Pe listă era și numele meu și ... spre ghinionul meu eram și eu cu admis. Dacă n-ar fi fost așa, ajungeam până la urmă pe front cu inima împăcată că nu m-am ferit de pericol, ori poate eram scutit de acele necazuri care au curs pe capul meu mai târziu și mai continuă și azi la data acestor scrise.

Vacanța s-a terminat, au început cursurile, frecvența obligatorie și la cursuri și la lucrările de laborator, dar mai ales la instrucția militară care era de o zi pe săptămână. Pentru problemele care trebuia să le rezolv acasă și pentru planșele pe care trebuia să le prezint la timp, stăteam aproape în fiecare zi treaz până la miezul nopții. Uneori, mătușa mă găsea adormit cu capul pe hârtii și mă trimitea la pat că și așa nu mai eram în stare să mai fac ceva.

Rector al Institutului Politehnic din Cernăuți era profesorul Cristea, un om distant dar energic și foarte bine pregătit, bun organizator. Poate de aceea era foarte greu să ajungi până la el. Intrai numai după ce depuneai la secretariat o cerere scrisă și arătai în ea motivul pentru care cereai audiența. În funcție de subiectul cererii puteai fi respins sau aprobat.

Profesorii se grăbeau să ne predea cât mai mult material căci frontul se apropia. Lucrările de laborator trebuiau făcute, dar aparatele de care trebuia să ne folosim dispăreau împachetate în lăzi mari de lemn, gata pentru evacuare. Lucrul acesta îi dădea mult de furcă mai ales profesorului Cișman

și asistentului său, domnul Onu, că nu mai știau cum să ne programeze lucrările de laborator cu aparatele rămase încă neîmpachetate. În plus, domnul Onu ne-a explicat cum se face calculul erorilor la datele obținute prin măsurători și nu ne mai primea referatul pe care-l făceam la fiecare lucrare fără acest calcul al erorilor. Mie lucrul acesta mi-a prins bine în viață mai târziu. La chimia generală, domnul profesor Flor Rădulescu ne dădea examene parțiale tot la două, trei săptămâni și asistenta lui, domnișoara Silveanu, ne supraveghea cu foarte multă strictețe. Noi o numeam *„domnișoara G.P.U."* Profesorul de topografie, domnul Mihai P. Botez, avea ca asistent pe domnul Ariciuc, care avea o dificultate la pronunțarea consonantei ș. În loc de *„așa"*, zicea *„aja"*. Cu el făceam exerciții de măsurătoare cu aparatele de topometrie. Într-o anumită zi, asistentul nostru a primit *„ordin de chemare"* de la regimentul lui și nu l-am mai văzut. Un alt Mihai Botez era profesorul de geometrie descriptivă. Acesta era Mihai Șt. Botez, iar asistentul lui era domnul Irimescu. Înainte de a deveni profesor universitar, domnul M. Șt. Botez a fost profesor de liceu și avea acum ca studenți pe unii din foștii lui elevi. După ce și-a susținut doctoratul în geometrie descriptivă, profesorul a litografiat materialul pe care îl pregătise pentru examenul respectiv, și acesta era cursul după care învățam noi acum. Din păcate, cursul s-a tras în prea puține exemplare și se găsea cam greu. De aceea profesorul avea cu studenții din anii mai vechi tot anul *„sesiune de examen deschisă"*. În fiecare duminică, un număr de studenți din cei mai vechi se prezentau cu sculele necesare pentru desen la examen și erau studenți care luaseră toate examenele primilor trei ani și încă nu luaseră examenul de geometrie descriptivă.

O mare personalitate printre profesorii noști era domnul Dumitru Mangeron. Cu el studiam geometria analitică și calculul diferențial și integral. Prima lecție cu el a fost la geometria analitică și el a ținut să ne recomande *„puțină"* literatură de specialitate. Amfiteatrul avea două table mari, care împreună acopereau aproape complet lățimea peretelui din fața catedrei și profesorul ne-a tot spus și tot scris pe ele titluri și autori români de specialitate până a umplut cele două table, apoi ne-a zis: *„Dacă cineva vrea să citească ceva în franceză vă recomand următoarele"* și a umplut iar cele două table cu titluri și autori în limba franceză. Au urmat la rând limbile engleză, germană, italiană și rusă și pentru fiecare din ele câte două table pline cu titluri și autori. Am rămas năuciți; profesorul le spunea și scria din memorie fără să se uite pe nici o notiță, pe nici un petic de hârtie.

A început lecția propriu-zisă. Cu o ușurință și claritate de-ți părea că asculți o poveste pe care o știi, se revărsau pe tablă figuri și ecuații simple, clare, de te mirai cum de n-ai scris chiar tu aceste lucrări mai înainte de a ți

le spune el. Din când în când făcea câte o scurtă pauză ca să se uite peste cele scrise, zicând aşa ca pentru sine însuşi: *„Minunat!"* Când se termina lecţia aveai impresia că n-ai făcut decât o trecere în revistă a unor lucruri pe care le-ai gândit tu, dar, când începeai să citeşti pe cele ce le-ai scris tu de pe tablă, începea să te doară capul căci nu mai ştiai de unde le-a scos profesorul pe toate acestea.

La calculul diferenţial şi integral povestea cu cele două table şi şase limbi s-a repetat. Întâmplător ne-a mai întrebat: *„Dacă ştie cineva japoneza, aş putea să vă dau câteva titluri şi în această limbă!"* dar noi am zis: *„Nu ştim!"* şi s-a oprit. Explicaţiile cele mai grele curgeau ca din mânecă din mintea acestui om, dar omul avea şi alte daruri ascunse. Avea un fel special de a se înţelege cu oamenii cei mai simpli. Cunoştea pe toţi oamenii de serviciu din Politehnică, cu toate familiile lor şi cu toate problemele pe care le avea fiecare familie. Se oprea să schimbe o vorbă cu ei. Îi mai ajuta cu un sfat, uneori şi cu câte un bănuţ… Tot el era profesorul care se ocupa cu ajutoarele materiale destinate studenţilor. Pe chestia asta circula printre studenţi un banc:

Un student sărac vine la domnul profesor să-i ceară un ajutor financiar.

- Domnule profesor, sunt sărac şi n-am bani pentru cărţi şi caiete.

- Minunat!

- Domnule profesor, n-am bani, n-am haine cu ce să mă îmbrac să vin la cursuri!

- Minunat!

- Domnule profesor, n-am cu ce să plătesc masa la cantină, n-am mâncat de trei zile!

- Minunat!

Totul era numai o glumă, că profesorul ajuta pe cât putea, uneori chiar din buzunarul propriu. Cum profesorii noştri nu avuseseră timp să tipărească cursurile lor, iar cărţile de la bibliotecă se împachetau pentru evacuare, era clar că examenele nu se vor putea pregăti decât numai după notiţele luate de la cursuri. De aceea, la intrarea în amfiteatru, ne zbăteam să ocupăm locurile cele mai din faţă. În anul nostru eram trei fii de ţărani din Bucovina care umblam îmbrăcaţi în costum naţional şi ne ţineam loc *„unul pentru toţi"*. La cursuri colegii ne ziceau: *„Echipa trei ţărani"*: Drişcu Nicolae, Hrab Vasile şi Leahul Victor.

Asistentul domnului profesor Mangeron la geometrie analitică era domnul Ciobanu, un om foarte bine pregătit. Aveam cu el ore de seminar împreună cu anul întâi de la electro-mecanică şi rezolvam cu el probleme foarte interesante.

La algebra superioară l-am avut profesor pe domnul Creangă. El vorbea

domol şi puteam să notăm aproape cuvânt cu cuvânt tot ce spunea, dar ne da să rezolvăm acasă probleme cu numere mari. Profesorul Creangă era de părere că un inginer trebuie să fie obişnuit să facă calcule şi cu numere mari fără să greşească.

Desenul elementelor de construcţii l-am făcut cu domnul Leonaş-Cehovschi. El ne-a vorbit despre calităţile sculelor şi materialelor cu care desenăm planurile de construcţii, simbolurile cu care reprezentăm fiecare material în parte şi metode şi tehnici de lucru cu tuş şi cu culori de apă. Cu el am învăţat desenul numai în anul întâi, apoi a dispărut. Am auzit că a fost împuşcat de armata sovietică. Probabil că nu s-a grăbit să predea ceasul.

Pentru pregătirea militară făceam instrucţie o zi pe săptămână. Studenţii din seriile de înaintea noastră aveau uniforme soldăţeşti kaki cu zig-zagul de teterist la chipiu. Noi cei din anul întâi am primit salopete-combinezon albastre aşa cum purtau muncitorii din atelierele mecanice. Numai chipiul era de teterist. Curelele noastre erau din împletitură de cânepă cu cartuşieră de piele, bocancii militari cu cuie pe talpă. Armele cu care ne instruiam noi şi cu care am făcut prima tragere erau vechi şi decalibrate, de provenienţă austriacă, arme A.U. Arma pe care o aveam eu în primire avea anul de fabricaţie 1821, deci la data naşterii mele ea împlinea o sută de ani de existenţă. Noi studenţii anului I eram împărţiţi în patru plutoane. Eu eram în plutonul doi şi aveam comandant de pluton pe locotenentul Oncescu. Plutonul trei avea comandant pe sublocotenentul Tusciuc, iar plutonul patru pe locotenentul Contescu Dumitru, inginer agronom. Nu-mi amintesc cine comanda plutonul unu. Probabil tot locotenentul Oncescu. Comandantul întregii şcoli care constituia o companie era căpitanul Petre Rădulescu, zis *„Nea Petrică"*.

În una din primele noastre zile de instrucţie, când eram gata să plecăm pe teren, am observat în grupa vecină cu mine un student pe care nu-l mai văzusem până atunci. A venit la mine să mă cunoască şi s-a recomandat Jean Voinea.

- Dumneata ai fost în vara aceasta în colonia de la Deva?

- Da!

- De ce ai luat legătura cu comuniştii de acolo?

- Am fost trimis acolo de Ministerul Educaţiei şi am avut contact numai cu aceia pe care eu îi credeam elevi ca şi mine. Dacă au fost şi alte elemente în colonie, nu-i vina mea.

Pe Jean Voinea l-am mai văzut după multă vreme la mina Baia Sprie.

Întâmplarea a făcut că locotenentul Oncescu a cunoscut-o undeva pe Luţi Pitpinescu, prietena mea din copilărie pe care eu n-o mai văzusem de vreo şapte ani. La vremea aceea ea avea 18 ani şi era în culmea frumuseţii ei.

Locotenentul avea şi el vreo 40 şi s-a îndrăgostit de ea nebun. A început să-i facă propuneri de căsătorie. Într-o zi m-a întrebat:

- Mă, Leahule, tu cunoşti o fată Viorica-Luţi Pitpinescu.

- Da.

- Te-am găsit scris în cartea de bucătărie!

Nu ştiu, de la ea, sau de la altcineva din familie, locotenentul a aflat că Luţi se gândea serios la promisiunea pe care ne-o făcuserăm amândoi la data plecării ei din sat. De atunci accesele de furie împotriva mea ale domnului locotenent nu mai conteneau, mai ales după ce a aflat că mai sunt suspectat ca *„bolşevic"*. La orele de instrucţie de pe terenul Cotola, de pe dealul Horecei, la orele când ceilalţi erau în pauză, eu eram pedepsit de el să fac mereu întoarceri pe loc: *„La stânga! La dreapta! La stâng-nprejur!"* mereu şi mereu. Eu comandam şi tot eu executam până trecea pauza. Răbdam toate fără să crâcnesc căci eram mândru că Luţi nu cedează insistenţelor lui.

- Am să te fac să te învârţi pe loc până ai să răzbaţi de cealaltă parte a pământului !

Dar locotenentul mai avea grijă ca aversiunea lui să se reflecte şi în atitudinea faţă de mine a lui Nea Petrică. La sfârşitul instrucţiei când i se dădea raportul, căpitanul mai trăgea câte un discurs contra bolşevismului pe care îl încheia:

- Domnule elev, te crezi deştept, dar deşteptăciunea ta se ridică până la înălţimea şnururilor de la bocancii mei!

Dar şi evenimentele lucrau împotriva mea. Un nou refugiu stătea să cadă ca o năpastă peste noi. Într-o zi locotenentul a venit la mine şi cu un ton mai potolit mi-a spus că domnul director Pitpinescu ne-a invitat să venim împreună la el. Mi-a fost nespus de greu să nu ascult de dorinţa bunului meu director, dar ştiam sigur că locotenentul va face ceva ca să mă umilească. Şi, pentru că invitaţia nu mi-a fost adresată direct mie, ci prin intermediul locotenentului, nu m-am dus deloc.

A venit vremea să facem exerciţii de tragere cu gloanţe de război, cu armele pe care le aveam în primire fiecare. Era în a doua jumătate a lunii noiembrie şi apa nu îngheţase încă. Peste noapte plouase şi poligonul de tragere era plin de bălţi. Armele noastre erau decalibrate rău. Ocheai în panoul din faţa ta şi glonţul mergea în panoul vecinului din dreapta sau din stânga. La înregistrarea datelor de la panouri s-au dus doi colegi Ion Neţelea şi Vasile Glugan. Noi intram la tragere câte cinci odată şi aveam în faţă cinci panouri pe care se prindeau de fiecare dată hârtii noi cu ţinte desenate în cercuri concentrice. Aşa fel se controlau rezultatele fiecăruia din noi. Cei doi colegi aveau la ei câte un cartuş neutilizat şi mai marcau pe foaia de hârtie *„locul unde ar fi trebuit să pătrundă glonţul"*, altfel rezultatul tragerii ar fi

fost un dezastru. A venit şi rândul grupului meu de cinci. Am intrat în dispozitiv în faţa panourilor. Am primit câte un încărcător cu câte cinci gloanţe. L-am introdus în locaşul de încărcare a armei şi am pus arma jos cu grijă să n-o murdăresc de noroi. Nu ştiu cum s-a făcut că arma a alunecat de pe poziţia unde o aşezasem şi s-a oprit exact într-o baltă. M-am aplecat s-o ridic la loc. În momentul acela l-am auzit pe Nea Petrică strigând mânios:

- Bolşevicule, pui mâna pe armă ca să tragi în mine? Locotenent Oncescu scrie-l cu cinci nopţi de carceră!

Puteam să fiu fericit. În loc să stau noaptea să-mi fac temele sau să lucrez la planşe, voi dormi la carceră. Era şi asta un fel de evadare din banalul comun. Am primit ordin să tragem. Am ridicat arma din baltă şi am tras. Pe unde au ajuns gloanţele mele nu ştiu. Restul l-au făcut cei doi de la ţinte. Şi aşa am ajuns să am cea mai bună performanţă de la tragerea aceea.

Plutonierul Ştefan Ştefan, ajutorul locotenentului Oncescu, văzându-mă mereu pedepsit cu şi fără motiv a început să mă simpatizeze. Îl amuza faptul că eu nu arătam niciodată că aş fi supărat din cauza pedepsei. De fapt eu eram mândru de rezistenţa Luţiei. De data asta însă Ştefan Ştefan s-a dus la Nea Petrică şi i-a sugerat că ar fi bine să-mi ierte pedeapsa din cauza performanţei mele la tragere. Şi aşa am scăpat atunci de carceră.

A venit şi luna martie. Lăzile cu aparate de laborator şi cele cu cărţi de la bibliotecă au început să ia drumul gării şi de acolo undeva mai în interiorul ţării. Se aştepta ordinul de evacuare a unităţii militare, dar nu venea. În cele din urmă a venit. Fiecare student se va evacua pe cont propriu, cu familia. Luna de concentrare se va face la o dată şi o localitate care se va anunţa la timpul potrivit prin radio.

Cursurile acelui an s-au încheiat prin mijlocul lui martie. Nu mai era nimic de făcut, frontul se apropia. Trebuia să plecăm şi noi.

Într-un consiliu de familie s-a luat următoarea hotărâre: mătuşa şi cu verii mei se vor evacua cu trenul; unchiul va veni cu căruţa în care va încărca ce brumă de bagaje ar putea suporta un biet căluţ de rasă huţulă; eu va trebui să urmez calea pe care vor merge colegii mei de armată. M-am îmbrăcat militar, mi-am făcut bagajul - atâtea boarfe câte puteam duce cu mine, mi-am luat rămas bun de la toţi şi am pornit-o spre poartă. Acolo l-am întâlnit pe uncheşu Ionică a mătuşii Catrinii.

- Am venit să-mi iau rămas bun de la tine. Să ne scrii de unde îi ajunge.

Ne-am îmbrăţişat pentru despărţire.

- Lasă, uncheşule, că peste câteva luni mă voi putea întoarce înapoi!

- Să dea Dumnezeu, dar eu am presimţirea asta: că nu ne-om mai vedea!...

Aşa a fost. Eu am revăzut satul meu abia peste 55 de ani. Toţi uncheşii

şi toate mătuşile mele erau în lumea drepţilor. Toţi verii pe care i-am lăsat când erau copii, i-am găsit îmbătrâniţi cu băieţii însuraţi şi cu fete măritate de la care aveau acum nepoţi mărişori. Aşa e viaţa noastră a pământenilor.

Ca să mai pot găsi alţi colegi cu care să plec mai departe am mers la casa unde fusese cantina studenţească. Acolo erau adunaţi un grup de studenţi basarabeni şi bucovineni fără părinţi. Toţi erau din anul I. Îmbrăcaţi în uniforme albastre, numai doi din ei erau ofiţeri şi erau îmbrăcaţi ca atare, sublocotenenţii Agratina şi Ciobanu, originari din Basarabia. Sublocotenentul Agratina îşi asumă comanda celor prezenţi şi ne explică situaţia.

Cantina Politehnicii, oalele, cratiţele, vesela, tacâmurile şi instrumentele de gătit precum şi alimentele rămase neconsumate, iar de la căminul studenţesc cearşafurile, feţele de pernă, prosoapele şi alte obiecte utile trebuie şi ele evacuate. Noi trebuie să facem lucrul acesta. În acest scop ne vom împărţi în două grupuri de activitate. Un grup va merge la gară şi va rechiziţiona două vagoane. Al doilea grup va transporta tot inventarul care trebuie evacuat la gară cu ajutorul unui camion pe care îl avem la dispoziţie. Grupul care va rechiziţiona vagoanele sub comanda sublocotenentului Agratina, al doilea grup al sublocotenentului Ciobanu va aduce materialele la gară. Mă hotărăsc să stau la transport, dar grupul care merge la gară mai are lipsă un om. Un coleg de la Construcţii mă cheamă şi plec şi eu cu ei. Garniturile de tren pentru refugiaţi se formau din Gara Grădina Publică. Am mers acolo şi am ocupat două vagoane pe care am scris cu cretă: *„Rezervat pentru Unitatea Militară Politehnica"*. Ne-am postat câte unul la fiecare scară de intrare şi am venit aşa în Gara de Nord, unde cealaltă echipă adusese la peron inventarul mobil al cantinei şi al căminului. În câteva minute totul era încărcat în vagoane. Au urmat apoi bagajele noastre şi ale colegelor noastre fără părinţi şi ale personalului de serviciu a cantinei, iar noi, ne mai având loc pe bănci, stăteam pe unde puteam printre bagaje. De acum înainte toţi vom fi legaţi împreună ca fraţi şi surori - *„fiii cazanului"*. În vagonul nostru s-au urcat şi şeful bucătar cu tot personalul său.

Călătoria a durat vreo trei zile, cu multe opriri lungi prin staţii, căci trenurile militare aveau prioritate. În una din aceste opriri am pornit în lungul trenului să văd dacă mai văd vreo cunoştinţă. Spre marea mea bucurie, la un geam, am văzut-o pe mătuşa mea şi pe verişoara Aspasia. Călătoream cu acelaşi tren, deci vom fi pe undeva pe aproape. După ce am schimbat câteva vorbe cu ele, m-am întors la vagoanele noastre cu mare bucurie. În cele din urmă trenul nostru s-a oprit la Gara Simian, lângă Turnu Severin. De acolo, noi, studenţii de la Politehnică, am fost încartiruiţi pe la casele gospodarilor din sat, iar cantina s-a instalat în localul şcolii primare. Ceilalţi refugiaţi au ajuns în oraş - staţia următoare - de unde au fost

repartizaţi în diferite comune din judeţ. Colegul Nicolae Orlovschi şi cu mine locuiam la Gheorghe Răduţ, care îşi avea gospodăria chiar pe malul Dunării. Duminica mergeam la biserica din sat. Un student din anii de mai înaintea noastră, domnul Irimiciuc, a organizat cu câţiva dintre noi un cor bisericesc. Oamenii veneau atraşi de cântările noastre şi în câteva săptămâni biserica a devenit neîncăpătoare. Când se făceau pomeni noi eram primii invitaţi. În felul acesta ne mai completam caloriile necesare vieţii. Am fost invitaţi să cântăm în zilele de hram şi pe la bisericile vecine, iar după slujbă, la mese, împreună cu preoţii. Atunci ne întreceam cu toţii la cântece populare.

În timpul liber făceam plimbări prin oraş. Turnu Severin era un oraş foarte frumos. Strada principală merge pe un mal înalt în lungul Dunării şi are vederea deschisă până la undele apei şi toată coasta aceea a malului e plină de straturi de flori, în special cu trandafiri. Pe partea cealaltă a străzii sunt clădiri frumoase, care mai de care, adevărate bijuterii arhitectonice.

Într-un anumit loc, zona înflorită este întreruptă de clădirea impozantă a Liceului Traian, iar lângă el ruinele castrului roman Drobeta şi a podului construit de Apolodor din Damasc peste Dunăre din porunca marelui împărat Traian, cuceritorul Daciei. Am vizitat locul acesta cu profesorul nostru de poduri dl. Cornel Antoniu. El ne-a explicat modul ingenios cum a construit Apolodor picioarele acelea ale podului în apa puternică curgătoare a Dunării. Până aproape de suprafaţa apei aşeza în mod alternativ un strat de blocuri de piatră şi un grătar din lemne groase de arin. Arinul este un lemn care rezistă foarte bine atâta timp cât stă numai în apă şi este moale şi prin deformare asigură o legătură trainică între blocurile de piatră. Ne-a mai spus profesorul Antoniu multe alte lucruri despre pod şi despre castrul roman de pe malul acesta, dar pe mine m-a impresionat construcţia stâlpilor în apa puternică a Dunării.

Într-o zi l-am întâlnit pe stradă pe domnul director Pitpinescu, acela care m-a învăţat pe mine la şcoala primară din sat, tatăl Luţiei. Era tare ocupat şi-mi spunea cât de mult şi cât de greu se zbate ca să-i pregătească fetei lui „dota", zestrea care se cerea prin regulament fetelor care se mărită cu ofiţerii din Armata română. Luţi trebuie să se mărite cu domnul locotenent Oncescu.

- Ştiu că şi ţie ţi-a fost dragă Luţi, dar n-avem ce face, am ajuns pe drumuri, nu mai avem nimic şi el are o situaţie materială foarte bună şi are mărinimia să ne accepte şi pe noi aşa săraci cum suntem. El nu va fi nevoit să se refugieze aşa cum s-a întâmplat cu noi! În situaţia asta mi-i nespus de greu să-i cumpăr toate câte i se cer ca să li se aprobe căsătoria şi ea încă nu se poate obişnui cu ideea că trebuie să facă pasul acesta... Cred că ai să ne

înțelegi!

Vestea mi-a trecut ca un cuțit rece prin inimă: *„Sărmana Luți!... Mireasă fără voia ei!"* M-am străduit să nu-mi trădez povara inimii. M-am despărțit de fostul meu director cu urări de sănătate pentru toată familia și m-am întors la gazda mea. În suflet mi-a rămas un pustiu, un gol care nu s-a mai umplut niciodată.

În Joia Mare, mă întorceam dintr-o plimbare din oraș. Un coleg mă oprește în drum.

- Du-te repede la cantină că te așteaptă o doamnă! Mă gândesc: *„Cine o fi oare?"* Am mers la cantină. Acolo mă aștepta mătușa mea.

- Am venit să te chem să facem Paștile împreună! Am mers repede la gazda mea și mi-am luat de acolo câteva lucruri de care voi avea nevoie, îndeosebi cămașa cu modele naționale cusută de bunica mea. Am plecat împreună cu mătușa la stația de cale ferată Cloșani. Stația aceasta era punctul de plecare al liniei ferate înguste, o linie de exploatare forestieră care urca spre munte. Avea și trenuri de persoane. Am cumpărat bilete și ne-am urcat într-un vagon. În curând trenul a pornit și a început să urce pe numeroasele serpentine ale căii. Unii călători *„ca să-și mai dezmorțească ciolanele"* se dădeau jos din tren, o luau pe potecă de-a dreptul și se urcau în tren din nou când acesta ajungea la serpentina respectivă. S-a mai întâmplat de vreo două ori că locomotiva a sărit de pe șine. N-a fost prea multă supărare. Vreo patru oameni voinici, cu ajutorul unui cupon de șină au ridicat-o la loc și trenul a pornit iar. După o călătorie de vreo patru ore în condițiile acestea am ajuns la stația comunei Broșteni, unde am coborât și am luat-o pe jos, pe cărare, încă vreo trei kilometri până la satul Meriș, un grup de case adunate în jurul unei viroage în care se aflau vreo două izvoare de apă. Casele, ca toate casele țărănești aveau două camere de locuit și tinda. Din cele două camere una era locuită de proprietar, iar a doua era dată în folosință unei familii de refugiați, fugăriți de la casele lor de hoardele invadatoare. Astfel erau toate casele de la Meriș și așa era și casa lui Gheorghe Lupu unde era găzduită mătușa și cei doi veri ai mei, Aspasia și Anatolie. Bucuria revederii cu ei a fost mare și cele două zile până-n Paști au trecut repede. Mătușa și Aspasia făceau eforturi mari să gătească din mai nimic ceva special de sărbători, iar Anatolie și cu mine am făcut un pic de curățenie în jurul casei gazdei noastre, am măturat bătătura și am ars gunoaiele și frunzele. A venit și ziua de Paști. O zi senină. Promitea să fie o zi frumoasă. M-am sculat de dimineață, m-am bărbierit, m-am spălat cu apă rece până la brâu și m-am îmbrăcat cu cămașa cea cusută de bunica din deal, cu brâul și cu bondița. Mătușa și verii mei se bucurau foarte mult de acest gest al meu de mare sărbătoare, căci bunica aceasta era mama mătușii și noi,

tinerii, eram toți nepoții ei.

Pe la ora zece eram toți patru așezați în jurul modestei noastre mese festive, cu gândul la bietul unchiul Ion care era, pe undeva, pe drumuri cu căruța și nu putea fi și el cu noi în marea zi de sărbătoare. N-apucasem să gustăm ceva, și numai am auzit pe Gheorghe, gazda noastră, strigând tare din curte:

- Alarmă aeriană! Ieșiți repede afară! Avioane străine, multe, multe, multe!

Am lăsat toate pe masă și am ieșit să vedem ce este.

Pe cer stoluri, stoluri de păsări de oțel sclipeau în soare la mare înălțime. Un grup mai mare trecuse chiar dincolo de zenit. Am încercat să le numărăm pe acelea care erau în dreptul nostru. Am numărat peste o sută apoi am renunțat: ce rost mai avea numărătoarea? Fără îndoială erau multe tare.

De la un anumit punct grupurile se desfăceau, unele se îndreptau spre dreapta, altele spre stânga iar altele mergeau drept înainte. Apoi s-a auzit un huruit puternic ca un tunet. Ne-am făcut cruce. *„Primește Doamne sufletul robilor Tăi!"* După un timp s-a auzit un alt tunet apoi altele și altele.

La văzul avioanelor acestora multe, ne-am adunat toți locatarii caselor din acel loc pe marginea râpii. Când au început bubuiturile am auzit pe cineva dintr-o casă vecină strigând:

- Bagă-te-n râpă, mă! După un timp iarăși:

- Bagă-te-n râpă, mă! N-auzi ce-ți spun? Că-ndată ies eu la tine!

Neînțelegând despre ce este vorba n-am dat prea mare importanță strigătelor. Mă pomenesc față în față cu un individ îmbrăcat în uniformă militară cu epoleți împletiți din fir alb cu grad de maior, mânios, vânăt de mânie.

- Mă! Tu n-auzi când strig eu la tine? Bagă-te-n râpă imediat că ești îmbrăcat în alb și te văd americanii și o să arunce o bombă după tine și au să-mi omoare soția și fata. Soția lui era aceea care sta de vorbă cu mătușa.

- Domnule maior, nu vă supărați, dar n-am știut că eu sunt acela căruia îi vorbeați. Cât despre bombe, nu vă alarmați degeaba. Nu strică americanii o bombă pentru un pârlit de țăran ca mine și nici pentru un prăpădit de sat ca Merișul. Bombele costă și ele bani mulți și ei trebuie să le arunce pe obiective militare sau strategice. Merișul n-are nici măcar o haltă pe linia ferată îngustă. Fiți siguri că și ei știu cine din România umblă în straie albe de acestea și acolo sus ei au aparate de văd toate ca-n palmă. Nu vă faceți nici o grijă!...

Furios la culme, mai furios decât venise, maiorul s-a dus înapoi. După plecarea maiorului, soția lui, doamna Dumitru, a venit la mine, cu fata ei

Galina şi mi-a spus să nu fiu supărat pe soţul ei şi să nu-i iau în nume de rău că este aşa de nervos. El e judecător militar şi vine de pe front unde a avut de-a face cu dezertori şi partizani şi că întorsătura pe care o iau lucrurile de acolo îl îngrijorează cumplit şi-l îngrozeşte. După un timp bubuiturile au încetat. Un grup de avioane mult mai mic decât acela care venise a traversat cerul în sens invers şi alarma aeriană a încetat, iar noi ne-am aşezat din nou la masă.

A doua zi de Paşti, m-am întors la Turnu Severin. Oraşul era avariat rău. Gara distrusă, alături de ea spitalul orăşenesc un morman de moloz şi grinzi arse. Pe stradă l-am întâlnit pe domnul director Pitpinescu singur, plâns şi necăjit de abia se ţinea pe picioare. Cu un glas stins de parcă venea din altă lume mi-a zis:

- Americanii ăştia mi-au fript inima! M-au nenorocit, mi-au distrus viaţa. Au bombardat spitalul şi l-au dărâmat. Soţia mea şi Răducu, băiatul meu de 8 ani erau internaţi în spital. Acum mă duc să caut o căruţă să-i duc în sat şi să-i înmormântez.

O înfiorare de plâns reţinut îi zguduia toată fiinţa şi lacrimile îi şiroiau pe obraji. N-am ştiut ce să-i mai zic. I-am luat mâna şi i-am sărutat-o şi-apoi am ţinut-o strâns lângă inima mea şi am plâns împreună până ce el a reuşit să se mai linişteascā.

Ne-am despărţit fără să ne mai putem spune un cuvânt.

Am trecut pe lângă clădirea Liceului industrial unde erau depozitate Biblioteca şi aparatele noastre de laborator. Clădirea a fost atinsă de bombe, dar nu era distrusă. În schimb două clădiri de alături erau făcute praf. Mormane de moloz. Odată cu bombele, Americanii au aruncat nişte foi de hârtie pe care era tipărit:

Severin, oraş frumos

Te-om pune cu susu-n jos!

- Frumoase versuri, nu? Citind manifestul n-am observat când a apărut în faţa mea colegul meu Victor Tărniceru. Îl întreb:

- Ce faci, cum ai scăpat de bombardament?

- Ştii, tatăl meu e agent fiscal. Noi am fost evacuaţi şi cazaţi cu toată familia într-un sat vecin cu oraşul, la Magheru. De acolo am văzut tot bombardamentul de la oarecare distanţă, dar noi n-am fost bombardaţi. Americanii toarnă bombele ca un covor. Nu distrug un obiectiv precis ci un cvartal întreg.

- Ştii ceva? În aceeaşi casă cu noi stă un ceferist care a fost în gară în timpul bombardamentului şi a fost rănit de o schijă la un picior. Hai să mergem să-l vedem.

Am parcurs împreună pe jos drumul până la Magheru, discutând evenimentul care ne umplea de amărăciune:

- Câtă josnicie la conducătorii poporului american. Au ales ca început al bombardamentului chiar ziua noastră cea dintâi de Paşti şi se aliază cu cel mai crâncen criminal al omenirii, ca să ne dea robi urii acestuia, ca pe o turmă de oi dăruită măcelarului.

- Acestea toate se fac în numele celei mai avansate civilizaţii din lume!

- Dar de spital ce ai de zis? Era însemnat cu două semne mari ale crucii roşii cuprinse în cercuri albe cu diametrul de cinci metri fiecare şi bombardamentul s-a executat ziua după ora zece în condiţii de vizibilitate perfectă. Am văzut cum un avion a venit mai înainte şi a făcut un ocol mare în aer lăsând în urma lui un fum alb, un fel de delimitare a zonei unde trebuiau să se arunce bombele. Au venit apoi celelalte avioane şi au aruncat bombele în zona marcată. Primele bombe au căzut pe spital.

Vorbind aşa, am ajuns la casa unde fusese găzduită familia Tărniceru. Am bătut în uşa unde locuia ceferistul şi dinăuntru o voce ne-a poftit să intrăm. Omul sta pe un fel de fotoliu improvizat: un scaun cu spătar şi căptuşit. Avea piciorul drept bandajat până la genunchi aşezat pe un scăunel mai jos pe care pusese o pernă. Colegul meu a făcut prezentările. Regret că nu-mi mai aduc aminte numele lui. L-am întrebat:

- Domnule, spune-mi, te rog, cum s-au petrecut lucrurile în timpul bombardamentului.

- Prea multe nu vă pot spune pentru că o bună parte din timp am fost inconştient. S-a anunţat alarma aeriană şi numeroase avioane inamice au intrat în spaţiul aerian al României. Eram de serviciu la Biroul de mişcare. Trebuia să evacuez din gară cât mai repede trenurile de călători şi acelea cu substanţe explozibile şi inflamabile. Aveam sub ochi o schemă a tuturor garniturilor ce se găseau la ora aceea în spaţiul gării. Am luat repede telefonul şi am dat dispoziţie de ieşire şi oprire în câmp, rând pe rând la toate garniturile care trebuiau evacuate, având grijă să nu produc încurcături. Am reuşit să evacuez tot ce trebuia evacuat şi am ieşit din birou să fug către un adăpost antiaerian din apropiere, când au început să cadă bombele.

Veneau de sus cu un urlet sinistru de parcă ar fi fost chiotul a mii de draci, apoi aerul a început să clocotească de explozii, ca un enorm cazan al Satanei. Primele bombe au căzut pe spital. Bombe explozive amestecate cu bombe incendiare. Ţigle, cărămizi şi pietre zburau prin aer. Curând clădirea s-a prăbuşit şi fumul şi praful au întunecat lumina soarelui. Doar explozia bombelor din apropiere se vedea ca o sclipire de fulger. Pe mine, suflul unei bombe apropiate m-a trântit între linii. La o altă explozie am simţit o durere puternică în picior, apoi mi-am pierdut conştiinţa. M-am trezit când doctorii

îmi scoteau din rană schija care mă rănise. Operația s-a făcut pe câmp. Spitalul nu mai exista și nici medicamente la îndemână, doar cu ceea se găsea în trusa de prim ajutor…

Mai târziu, Tărniceru mi-a povestit că ceferistul s-a vindecat și a fost decorat pentru prezența de spirit și devotamentul de care a dat dovadă în operația de evacuare a gării înainte de bombardament.

În seara acelei zile am mers să iau masa la cantina studențească. Colegii povesteau despre întâmplările primei zile de Paști. Erau cu toții în biserica din sat. Biserica era ticsită. S-a făcut Învierea și acum se oficia liturgia primei zile de Paști. Slujba se apropia de sfârșit când, deodată, s-au auzit bubuiturile exploziilor din oraș și pământul se cutremura sub picioarele lor. Panică. Toată lumea s-a bulucit spre ieșire, dar ușile erau neîndestulătoare pentru nerăbdarea oamenilor. Studenții s-au așezat într-un fel de scară vie sub ferestre, iar fetele s-au urcat pe spatele lor până la ferestre și au sărit afară. I-a apucat pe toți o frică de nedescris.

În urma bombardamentului consiliul profesoral și rectorul au luat hotărârea să ne mutăm și din Turnu Severin, undeva la țară. Dealtfel acesta era și consensul autorităților orașului. Toate persoanele care nu erau strict necesare funcționării instituțiilor să se deplaseze în zona rurală. Până una-alta s-a deschis sesiunea de examene. M-am înscris la chimia generală cu profesorul Flor Rădulescu. Am dat examenul scris într-o școală mare de fete, de la periferia orașului. Când trebuia să dăm examenul oral s-a anunțat alarma aeriană și am fugit cu toții pe câmpul din apropiere. Ne-am răzlețit pe câmp ca să nu stăm la grămadă și profesorul s-a așezat într-o adâncitură a terenului de unde ne primea, rând pe rând, câte unul, să ne examineze.

În timpul bombardamentelor avioanele mai aruncau și mine contra vaselor fluviale care circulau pe Dunăre. Pentru distrugerea acestor mine, nemții aveau un avion special dotat sub aripi cu o antenă, cu ajutorul căreia le detecta deasupra apelor fluviului.

Am primit noul ordin de evacuare de la Turnu Severin la Deveselu, o comună la vreo 30 de kilometri în susul apei. Materialele se vor transporta pe apă, iar personalul pe șosea cu camioanele, carele sau căruțele ce le vom putea găsi. În timpul acestei deplasări am rămas o zi fără cantină. Victor Tărniceru m-a luat cu el la cantina refugiaților din oraș unde lua masa familia lui. Cantina asta funcționa la Școala Ciovica, lângă poșta orașului. Poșta era o clădire de o frumusețe deosebită.

Îndată ce am luat masa, a sunat alarma și avioanele inamice și-au făcut apariția. În fața porții de intrare a școlii se afla un șanț de adăpost deschis. De partea cealaltă a clădirii era construit un adăpost mai bun, cu pereții căptușiți cu lemn și cu tavan de lemn peste care era pus pământ și brazde de

iarbă. Ne gândeam să mergem în adăpostul acela special dar n-am avut timp, căci bombele au început să cadă. Sus de tot se vedea plutind în aer țarcul de fum albicios și noi eram înăuntrul lui. Am sărit în șanțul acela deschis de la intrare. Bombele veneau de sus urlând sinistru și explodau prin apropiere zvârlind bucăți de cărămidă, pietre și pământ pe capetele noastre. Eram îmbrăcat cu sumanul. L-am scos și l-am întins peste câteva capete care erau îngrămădite în apropierea mea, dintre toți îmi amintesc numai figura mamei colegului meu, Tărniceru. Stăteam așa și așteptam ca din moment în moment să vină și bomba destinată nouă. Am auzit-o venind. Cobora urlând exact spre locul unde ne aflam noi. Mi s-a părut chiar că mi-a atins părul din creștetul capului și mă miram cum s-a întâmplat asta fără să-mi rupă mai întâi sumanul, dar bomba a trecut de partea cealaltă a clădirii și a căzut în adăpostul acela special, împroșcându-ne pe noi de sus peste clădirea școlii cu pământ, pietre și țăndări de lemn. Noi cei din șanț am scăpat teferi, dar din adăpostul special au scos vreo zece morți și nu știu câți răniți, unii din ei foarte grav. Clădirea poștei și cea a telefoanelor care erau în apropierea școlii Ciovica erau avariate rău. După întâmplarea asta n-am mai avut chef să mai stau prin oraș. Am găsit un sătean cu carul cu boi din Deveselu, care făcea prestație pentru transportarea noastă din oraș la sat. Rămăsesem ultimul, căci ceilalți colegi au reușit să iasă din oraș înainte de bombardament. Și omul cu carul cu boi a întârziat prin oraș și-a avut norocul să scape viu și el și boii ca să mă ducă și pe mine în sat. Așa lucrează norocul câteodată! Am mers cu carul pe la gazda veche, mi-am pus geamantanul în car și m-am așezat și eu peste el. Pe drum a început ploaia. N-aveam cu ce să mă apăr de ploaie decât sumanul, dar geamantanul meu era de carton presat. Ca să nu se înmoaie l-am învelit cu sumanul iar eu m-am culcat în car lângă el și proprietarul *„vehicolului"* a aruncat peste mine cele două rogojini pe care le luase de acasă, *„așa ca să fie"*. Când am ajuns la Deveselu eram ud leoarcă. Nici geamantanul nu era prea uscat, dar se mai ținea la grămadă încă și acest lucru era de mare importanță.

La Deveselu am fost cazați în localul școlii primare, iar cantina funcționa în localul unei foste cârciumi al cărei proprietar era plecat pe front și nu avea pe nimeni din familie care să se ocupe de ea. Sala de mese a cantinei servea și ca sală de examene. Aici mi-am luat examenele de geometrie analitică și de calcul diferențial și integral cu Mangeron. Satul Deveselu era așezat pe un teren neted orizontal și din cauza asta, în timpul ploilor, apa stagna timp îndelungat. Era nevoie de un sistem de șanțuri care să colecteze și să îndepărteze apa de pe drumuri, mai ales acolo unde ne aflam noi, în regiunea primăriei și a școlii primare. Trebuia să ne dăm examenele, căci eram în sesiune, dar în același timp, trebuia să lucrăm și la

șanțuri, pentru că rectoratul și consiliul profesorilor a considerat că este de datoria noastră să facem ceva și noi pentru comuna care ne adăpostește. Învățam și făceam și muncă voluntară. Mai corect zis, munca voluntară o făceam prin rotație, înțelegându-ne între noi să o facem când nu ne presau examenele. Cadrele muncitorești ale Politehnicei lucrau și ei la un trotuar din beton în jurul clădirii primăriei. Masa la cantină o luam împreună cu profesorii și studenții. Muncitorii mai toți erau cu familiile și se gospodăreau acasă. Noi studenții căutam să fim cât mai atenți cu profesorii noștri și treptat, treptat s-a făcut o apropiere sufletească între profesori și noi. Toți eram refugiați și supuși acelorași greutăți. După câteva săptămâni de la venirea noastră satul arăta mai frumos, mai îngrijit. Avea șanțuri de scurgere și apa de ploaie nu mai băltea pe drumuri. Avea trotuar neted în jurul primăriei. Șanțul de la intrarea la școala primară era prea larg ca să-l poată traversa copiii mai mici. Un student din Maramureș care practicase dulgheria când era acasă, pe numele lui Brodner, a făcut un podeț de lemn de trecere peste acest șanț de toată frumusețea.

Dar războiul cerea și el sacrificii mai ales financiare și guvernul nu mai avea bani ca să ne plătească bursele. Nu mai erau bani pentru alimente la cantină și în iunie mai erau programate încă multe examene. Profesorii noștri au luat inițiativa ca fiecare din ei să plătească din salariul său masa la cantină a unui student. Pentru mine a plătit domnul profesor Farcaș, profesor de tehnologie a metalelor. În felul acesta s-a prelungit șederea noastră la Deveselu până la sfârșitul sesiunii de examene care coincidea cu sfârșitul lunii iunie. Mai mult n-am mai putut sta. Bursele nu s-au mai plătit și cantina s-a închis. A trebuit să plecăm care pe unde putem. Spre norocul meu, eu ținusem legătura cu familia mătușii și doar cu câteva zile mai înainte primisem o carte poștală de la ei în care-mi comunicau că unchiul Ion, care sosise între timp *„acasă"* la familie, și împreună cu mătușa, primiseră locuință și locuri în învățământ, la școala primară cu două posturi din satul Mărtinie, comuna Șugag, din Județul Alba și mă invitau să-i vizitez. Am profitat de ocazie și am venit în vizită pe termen mai lung, care s-a prelungit până la sfârșitul lui iulie. Am venit cu trenul până la Sebeș Alba. De acolo mai departe nu mai exista tren. Exista numai o șosea construită în vremea lui Carol al doilea, care urca pe malul râului Sebeș spre munte, trecând prin satele Petrești, Săsciori, Laz, Căpâlna până la Mărtinie, primul sat din comuna Șugag. Un singur autobuz urca din Sebeș Alba până la Șugag, dar când am ajuns eu la stație, acesta plecase. Am căutat să găsesc o căruță. N-am găsit. Distanța era cam mare și trebuia să merg pe jos cam 30 de kilometri. Eu aveam cu mine geamantanul și planșeta de desen cu teul cel mare. Planșeta o amenajasem ca s-o port agățată de umăr cu un fel de curea, iar teul l-am legat bine cu sfoară la punctele de legătură a planșetei cu cureaua. Am ridicat bagajele de jos, le-am cumpănit bine să văd cam cât de grele sunt și... hai la drum, cu speranța că mă va ajunge din urmă vreo căruță care să mă ducă până la Mărtinie.

Și-am tot mers haida-hai, dar căruță n-a trecut. Am ajuns în comuna Laz. Acolo, lângă șosea, era o fântână cu găleată și un cetățean îmbrăcat în costum național bucovinean tocmai scotea apă. Mie îmi era o sete grozavă. L-am rugat să-mi dea voie să beau și eu puțină apă. Fântâna avea și o căniță legată cu un lănțișor. Mi-a dat o cană și am băut-o pe nerăsuflate. M-a întrebat de unde vin așa încărcat cu atâtea halaturi. I-am spus cine sunt și el și-a spus numele - învățătorul Berciu, directorul școlii primare din Laz. I-am spus că eu mă duc la unchiul meu învățătorul Ion Oțel din Mărtinie. Se cunoșteau! M-a invitat să rămân peste noapte la ei. Între timp venise și soția să vadă de ce întârzie bărbatul la fântână. N-am vrut să-i deranjez și am dat să pornesc mai departe. El a observat că am bagajul cam greu și mi-a spus să mai las ceva la ei până a doua zi. Foarte bucuros am lăsat planșeta și teul care mi se bălăbăneau pe umăr și mă incomodau. Le-am mulțumit pentru toată bunăvoința și am plecat mai departe la drum.

Când apunea soarele treceam prin Căpâlna, iar când se înnopta de-a binelea, băteam în poartă la școala primară din Mărtinie. M-am bucurat mult de regăsire, căci ei erau singura mea familie pe care o aveam în țară și știu că și ei mă considerau un membru al familiei lor. Le-am povestit pe scurt situația mea și despre întâlnirea mea cu domnul Berciu și ei aveau o părere bună despre el.

În timp ce vorbeam, mătușa a observat că nu mai puteam ține ochii deschiși și mi-a arătat repede un pat: *„Mai lasă poveștile și pe mâine!"* Cred că am adormit înainte de a lua contact cu patul; așa eram de obosit. A doua zi unchiul s-a dus până la Laz, i-a mulțumit domnului Berciu pentru ajutorul pe care mi l-a dat și mi-a adus de acolo planșeta și teul.

Satul Mărtinie era format din câteva case așezate chiar în valea râului și altele răspândite pe câte un tăpșan ceva mai înalt, dar nu prea departe de firul apei. Școala primară și moara satului erau în vale lângă șosea, iar peste drum de ele era *„bolda"*, prăvălia satului, ținută de Nana Ludovica Teacoe, de unde sătenii își cumpărau toate cele de trebuință. Soțul ei era mai în vârstă și nu mai putea lucra. Aprovizionarea prăvăliei o făcea fiul lor, Ion, care aducea *„din vale"*, de la Sebeș, marfa de care era nevoie. Ion era și el însurat și toți patru locuiau împreună. Alături de gospodăria familiei Teacoe era o grădină a școlii primare în folosul învățătorilor și o fântână cu apă de băut. Apa de pe valea Sebeșului era alcalină și locuitorii cam sufereau de gușă. De la Mărtinie șoseaua continua să urce în lungul apei, prin centrul comunei

Şugag, unde se găseau primăria, poşta şi singurul telefon din sat şi şcoala primară cu cinci posturi de învăţători, o biserică ortodoxă şi un birou de notariat. De la Şugag, drumul continua în susul apei până la comuna Dobra, de unde defileul acesta printre munţi trecea creasta în valea Jiului, în Oltenia. Locurile acestea erau de o frumuseţe sălbatică şi sunt descrise de Mihail Sadoveanu, care le-a vizitat îndată după terminarea şoselei pe care o intitulează *„Drumul regelui"*, cu denumiri de locuri pitoreşti ca *„Masa Uriaşilor"* sau *„Valea Frumoasei"*, *„Jidoscina"* şi altele. Musafiri de prin oraşele vecine vin să-şi petreacă vacanţa de vară în mijlocul acestei naturi neîntinată încă de aglomerări omeneşti. Dacă te abaţi de la şosea din Mărtinie spre stânga, pe o potecă peste *„cioacă"*, dai de comuna Jina, iar mai departe, în continuare de Poiana Sibiului şi Staţia CFR, Apahida.

Mai târziu, când am cunoscut mai bine împrejurimile, veneam la ai mei cu trenul până la Apahida şi, trecând prin Poiana şi Jina, coboram pe potecă la Mărtinie. Din Şugag se face la dreapta o altă potecă care urcă la cătunul Bârsana, unde a funcţionat ca învăţătoare mătuşa când a rămas singură. Pe această potecă n-am urcat niciodată. Pe atunci eram la Iaşi făceam anul doi şi trei fără vacanţă între ei. Examenele erau aglomerate şi nu mai puteam pleca nicăieri. Au urmat anul patru, proiectele şi practica pe şantierul de construcţie; nici gând de timp liber să ajung până la ea.

Eram în anul 1944. La 31 iulie s-a anunţat la radio să ne prezentăm de urgenţă la bivuacul de la Arsuri, lângă Găeşti, pentru luna de pregătire militară. Nimeni din satul Mărtinie nu avea aparat de radio. Colegul meu Victor Tărniceru locuia la Alba Iulia şi a aflat acest lucru şi a plecat imediat, că termenul de prezentare era scurt, dar înainte de a pleca, a ţinut să mă anunţe şi pe mine: a sunat la telefon comuna Şugag, că Mărtinie n-avea nici telefon, şi a rugat-o pe telefonistă să-mi trimită vorbă prin cineva să vin la Găeşti imediat, dar telefonista n-a găsit pe nimeni în ziua aceea. A doua zi a transmis vestea printr-un om din Şugag care cobora în vale la Laz. Omul şi-a văzut de treburi şi m-a înştiinţat abia seara când se întorcea acasă. Dis de dimineaţă unchiul m-a suit în căruţă şi m-a repezit la gară la Sebeş Alba. Am luat trenul până la Vinţul de Jos şi am aşteptat acolo un tren cu care să ajung până la Găeşti, aşteptare care a mai durat câteva ore. Călătoream îmbrăcat în salopeta albastră pe care o aveam noi ca uniformă şi cu chipiul de teterist de culoare kaki, dar n-aveam nici un act militar la mine. Pe drum am nimerit peste un control militar pe cale ferată. Un plutonier cu doi ostaşi mi-au cerut ordinul de serviciu. Nu aveam dar le-am arătat carnetul de student la Politehnică cu fotografia mea pe el. Pentru cei ce mă controlau nu era de ajuns, m-au dat jos din tren în gara Mediaş şi m-au predat şefului controlului militar din gară, un căpitan al cărui nume nu-l mai ştiu. Cu acesta m-am

înţeles destul de uşor, ca să nu mai am neplăceri mi-a făcut el un ordin de serviciu, dar, când am ieşit din birou, trenul nu mai era în gară. Plecase fără să mă aştepte. A trebuit să aştept din nou în gară venirea altui tren spre Bucureşti. Alte ore pierdute. Am ajuns la Găieşti pe la ora unsprezece înainte de amiază. În gară am dat peste sergentul Sassu, instructorul de la plutonul nostru. Am mers repede la el şi l-am întrebat cum pot ajunge la Arsuri.

Mi-a spus că şi el va merge tot acolo după ce va preda corespondenţa la comandamentul militar din oraş, care era chiar acolo lângă gară. S-a întors peste câteva minute şi am pornit spre bivuac pe jos. Mi-a spus că domnul căpitan e mânios foc pe cei ce nu ne-am prezentat la timp la pregătirea militară. I-am explicat sergentului cum am ajuns să întârzii trei zile faţă de termenul anunţat la radio. Sergentul m-a înţeles. Vorbind am ajuns la marginea unei păduri de salcâmi. Bivuacul consta din nişte corturi instalate într-o poiană din această pădure. Mai multe corturi mai mici şi vreo câteva mai mari. Cele mari erau - pentru comandantul companiei, pentru subofiţeri, pentru depozitarea armamentului, pentru depozitarea diferitelor materiale şi pentru depozitarea alimentelor. Sergentul Sassu mi-a arătat care este cortul comandantului şi m-a lăsat să mă descurc singur mai departe.

Plutoanele tocmai se întorceau de la exerciţiile de dimineaţă pentru masa de prânz. Căpitanul tocmai ieşise din cort şi se pregătea să primească raportul.

- A, tu erai? Bolşevicule, dezertorule, ai întârziat trei zile. Trebuie să te dau la Curtea Marţială. Ai să vezi tu ce înseamnă să te joci cu armata!

- Domnule Căpitan, daţi-mi voie să vă raportez. Vin din satul Mărtinie Judeţul Alba. E un sat de munte unde nu există aparat de radio nici telefon. Colegul Tărniceru din plutonul 3 mi-a trimis înştiinţarea, la un telefon dintr-un sat apropiat. Până ce a ajuns vestea la mine au trecut două zile. Pe drum am mai fost dat jos din tren şi interogat de comandamentul militar al gării Mediaş că nu aveam ordin de serviciu ca să călătoresc în uniformă. Vedeţi ordinul pe care mi l-a eliberat comandantul militar al gării Mediaş ca să pot călători până la Găieşti.

Căpitanul l-a chemat pe Tărniceru ca să confirme cele spuse de mine. Abia am scăpat. Mi-am reluat locul meu în pluton. În corturi eram repartizaţi trei câte trei. Eu eram împreună cu Andrei F. Emil şi cu Schiller Radu, un cernăuţean.

După masa de prânz, când eram gata să plecăm iar la instrucţie, iată că mai apare un alt întârziat, studentul Coroiu. Nea Petrică se repede şi la el cu *„dezertorule"* şi cu *„Curtea Marţială"*. Nu ştiu ce justificare a avut Coroiu, dar până la urmă căpitanul l-a iertat şi pe el şi furtuna s-a liniştit.

Într-o zi, în timpul când noi eram pe câmpul de instrucție, au apărut pe cer avioanele americane să bombardeze Ploieștiul, respectiv Rafinăria de la Brazi.

Am asistat de la distanță la o luptă aeriană între câteva avioane de vânătoare românești și bombardierele americane apărate de avioanele lor de vânătoare. Un aviator român a țâșnit de jos drept în mijlocul unei escadrile de fortărețe aeriene americane trăgând în plin în toate care îi ieșeau în cale. În curând patru bombardiere americane și avionul românesc cădeau la pământ în flăcări și fum.

Când ne-am întors de la câmpul de instrucție, la radio se dădea un anunț:

- Comandorul Ion Micu, asul aviației de vânătoare române a fost doborât de aviația americană, după ce el a doborât, mai întâi, patru *„fortărețe aeriene"*. Comandorul Micu se află internat în spital unde i se dau îngrijirile necesare - cu acest om curajos aveam să fiu mai târziu vecin de celulă la Aiud. Modul de acțiune a comandorului Micu era foarte inteligent: inamicul era foarte numeros și supraînarmat. El apărea subit în mijlocul lor și îi punea în imposibilitate să folosească armamentul lor superior, deoarece riscau să tragă unii în alții, putându-l folosi numai atunci când în spatele aviatorului român se crea un spațiu gol.

În timp ce stăteam neclintiți cu ochii la cer, adăpostiți la liziera de sălcii din lunca Argeșului, un coleg din pluton îmi șoptește: *„Tu vii duminică la nuntă?"*

-Ce nuntă?

-Cum, tu nu știi? Se însoară domnul locotenent Oncescu. Nunta o face aici la Găiești.

- Nu sunt invitat!

- Poți să vii și tu. El e în concediu, dar a fost ieri pe aici și ne-a invitat pe toți.

- Poate voi veni. Nu știu!

În duminica următoare, după raportul de dimineață, căpitanul Petre Rădulescu ne anunță: *„Astăzi sunteți liberi toată ziua - până la ora 6 seara. Sunteți invitați la nunta domnului locotenent Oncescu, la ora 11^{30}, în Biserica Ortodoxă din oraș."*

- Elevul Victor Leahul!

- Prezent!

- Ești consemnat în bivuac pentru toată ziua. Ești pedepsit pentru că ai întârziat trei zile când ai venit pentru luna de instrucție!

Am urmărit să văd dacă și Coroiu a fost pedepsit. Nu, el a fost liber să plece în oraș cu toți ceilalți. Eram singurul pedepsit din tot bivuacul. Mai bine așa! Eram scutit de o nouă strângere de inimă!... Un favor!

La ora 6 seara eram iar cu toții în bivuac. Ni s-a servit cina. Aud comentariile.

- Oncescu a fost la înălțime. A dat de băut și de mâncare la toți elevii.

- Mireasa era frumoasă, dar prea tânără pentru anii lui...

- Dar cine era domnul acela înalt, blond cu figură de lord englez?

- Acela era tatăl miresei!

- Dar mama miresei care era?

- Mama ei a murit în bombardament!

În zilele care au urmat bombardamentele inamice s-au intensificat. Ne bombardau și ziua și noaptea.

Într-una din nopți auzim o bombă vâjâind pe deasupra bivuacului nostru. A căzut în pădure, undeva mai departe, dar n-a explodat. Așteptam cu emoție să cadă și alte bombe peste bivuac. N-au mai căzut.

La ziuă s-au dus subofițerii să cerceteze locul unde a căzut bomba. După vreo două ore enigma s-a lămurit: avioanele care bombardau noaptea foloseau niște rezervoare de benzină suplimentare montate sub aripi. După golire, aceste rezervoare erau aruncate ca să ușureze zborul avionului. Unul din ele fusese aruncat din întâmplare când avionul trecea peste bivuacul nostru.

În seara de 23 August toți subofițerii noștri s-au adunat să asculte veștile. Erau strânși cu toții în jurul aparatului și nu se depărtau de el, ci ascultau cu atenție încordată. Cortul nostru nu era destul de aproape ca să auzim despre ce este vorba, dar până la urmă am aflat și noi. Partidele istorice, în frunte cu regelem au încheiat un armistițiu cu sovieticii. Ion Antonescu e arestat. Studenții din facultățile militarizate sunt lăsați la vatră. Mâine vom pleca și noi acasă. A doua zi căpitanul Petre Rădulescu ne dă foi de drum personale. Formularele ni se distribuie în alb, noi le completăm și el le semnează și pune ștampila. Am completat și eu formularul și am mers la el pentru semnătură. Se vedea după figură că este jenat după toate ofensele pe care mi le-a adresat până ieri și încerca să pară indiferent și chiar jovial. Armele noastre A.U. 1821 rămân în depozit. Subofițerii vor avea grijă de ele. Salopetele albastre, capelele și bocancii rămân asupra noastră. Pregătirea noastră militară s-ar putea să continue după începerea cursurilor. Deocamdată suntem în vacanță. Merg la stația C.F.R. Trenul personal vine supraîncărcat. Nici pe acoperișul vagoanelor nu mai era loc. Mai aștept și mă urc într-un tren de marfă, într-un vagon cu acoperiș. În sfârșit iată-mă într-un

tren care se mişcă. Unde să mă duc? Sunt un vagabond. N-am nici casă, n-am nici masă…

Da! Aşteptând trenul în gara Găieşti m-am întâlnit cu fostul meu coleg de liceu, Mircea Hanţcu şi el mi-a spus că la Seleuş, lângă Daneş, este o tabără de vară pentru copiii fără părinţi refugiaţi din teritoriile cedate. Directorul acestei tabere este Bob Danciu, un fost elev al liceului nostru de la Cernăuţi, iar contabilul taberei era Nicolae Turtureanu, din Pătrăuţii Sucevei. Tabăra era foarte bine administrată şi avea suficiente rezerve ca să funcţioneze până la începutul anului şcolar, la 15 septembrie. Marfarul în care mă urcasem trecea pe acolo. Dacă va încetini în staţie voi sări din mers, dacă nu, voi coborî la prima ocazie şi voi căuta un mijloc să mă întorc.

În vagonul nostru călătorea şi un ostaş german care reuşise să rămână neobservat. Sta aşezat pe nişte cutii de tablă cu coatele pe genunchi şi cu faţa îngropată în palme, să nu mai vadă lumea asta, sau poate să nu fie luat în seamă, dar cineva pe parcurs l-a observat şi l-a denunţat. Într-o gară trenul s-a oprit brusc şi o patrulă de ostaşi români a apărut la uşa vagonului nostru şi i-a dat ordin să coboare. L-au luat prizonier. Aliatul de ieri azi a devenit prizonier. Mă uit la numele gării: *„Daneş”*. Sar şi eu repede din vagon şi intru în sala de aşteptare. În sală un cetăţean asculta radio. Lume îngrămădită în jurul lui. La Bucureşti se dau lupte între Armata română şi detaşamentele nemţeşti amplasate în diferitele cartiere ale capitalei. Pe de altă parte comandamentul forţelor sovietice comunică cucerirea prin lupte grele a oraşelor Botoşani, Roman şi Iaşi. S-au capturat prizonieri 40.000 de ostaşi români. Mă întreb, care este realitatea? Lupte grele sau armistiţiu? Suntem aliaţi sau suntem luaţi prizonieri?

De fapt nu suntem decât un stăvilar sfărâmat şi acum trece tot noroiul peste noi… Am întrebat pe cei din jur de ştie cineva cum pot ajunge la Seleuş? Am găsit un om care mi-a arătat o potecă. *„Ţine calea asta şi ai să ajungi acolo.”* Tot umblând şi întrebând am ajuns la Seleuş, la biroul şefului taberei, Bob Danciu, care m-a primit să rămân în tabără. Studenţii din tabără formau un fel de cadre pedagogice şi locuiau pe la casele gospodarilor din sat. Elevii locuiau în dormitoarele amenajate în sălile de clasă ale şcolii primare. Eu am fost trimis la aceeaşi gazdă cu Ion Bordeianu şi cu Nelu Dumitreasa şi m-am înţeles bine cu ei. Pe la alte gazde se găseau *„studenţi”* care aveau să devină nume celebre mai târziu, ca Manea Mănescu, Lucreţiu Pătrăşcanu şi alţii - protejaţii doamnei Veturia Goga de la *„Patronaj”*. De altfel, tabăra aceasta era o soră a celei de la Deva. Nici şcoala de planorişti nu lipsea şi profesorul Ion Matei făcea şi aici zboruri lungi lansat cu capestanul de elevii săi, care făceau de obicei alunecări la sol. Dar la Seleuş s-a întâmplat un accident grav. Elevul Arvinte, în timpul unui astfel de

exerciţiu, a făcut o mişcare greşită, s-a accidentat grav şi a murit la spital. Asta s-a întâmplat mai la începutul taberei înainte de a veni eu. Unii elevi ziceau că Arvinte ştia nişte lucruri pe care nu trebuia să le ştie şi de aceea a murit. Acum, în pădurea din apropierea satului, pe coasta unui deal nu prea înalt, era construit din garduri de nuiele şi brazde de iarbă un fel de amfiteatru în semicerc, în care s-au organizat serbări cu public din sat şi era numit *„Amfiteatrul Arvinte.”*

Într-o zi au trecut peste sat vreo şapte avioane germane *„Stukas”* de bombardament în picaj. Zburau la joasă înălţime şi populaţia din sat, care era săsească, le făcea semne de salut. Probabil că printre ei era vreun sătean de-al lor. Bombardaseră Palatul Regal din Bucureşti.

S-a mai făcut la Seleuş încă o serbare după ce am venit eu, dar fără public şi nu la amfiteatru, ci pe o insulă cuprinsă între două braţe ale Târnavei. A venit domnul profesor Usatiuc. Nicuşor Turtureanu l-a trecut în spate prin vadul râului. Îl aşteptam noi elevii şi studenţii din tabără şi fetele din tabăra lor de la Daneş. A urmat un program de cântece şi recitări şi profesorul ne-a vorbit despre perspectivele de viitor ale neamului nostru: Să nu ne pierdem speranţa. Între comunismul dictatorial şi capitalismul democratic este o contradicţie prea mare şi nu va dura mult până ce conflictul va izbucni. Atunci americanii, care deţin o tehnică uriaşă de vreau or de nu vreau, vor trebui să elibereze Europa de Răsărit.

Războiul din răsărit mergea din ce în ce mai rău. Sovieticii dotaţi cu material american deţineau şi avantajul numeric şi pe acel tehnic. Frontul nu se mai stabiliza şi ajunsese acum pe teritoriul ţării noastre.

În vest debarcarea anglo-americană se făcuse cu succes.

Era clar, nemţii au pierdut războiul, partidele istorice, regele şi însuşi Antonescu căutau un mod de a ieşi din război încercând să stabilească o înţelegere cu americanii sau englezii, dar de la ei primeau mereu acelaşi răspuns: *„luaţi legătura cu sovieticii!”*

Mareşalul Antonescu cerea ostaşului de pe front să-şi sacrifice viaţa pentru salvarea ţării, iar pe de altă parte primea în casa lui ca musafir de onoare pe doamna Veturia Goga, cea mai mare spioană pentru englezi. Aceasta a aflat chiar din gura mareşalului toate informaţiile de care avea nevoie şi le transmitea îndată englezilor, care la rândul lor (prin Chim Philby şi compania) le expediau fulger sovieticilor. Aceştia ştiau din timp tot ceea va face armata română pe front şi niciodată n-au fost surprinşi nepregătiţi.

Tot doamna Goga era aceea care, sub oblăduirea doamnei Maria Antonescu, soţia conducătorului statului şi a reginei mamei Elena, conducea în mod efectiv Consiliul de Patronaj. N-ar fi fost exclus ca în taberele de vară *„pentru elevii refugiaţi fără părinţi”* să se ascundă şi comunişti care erau căutaţi de poliţie. Pe regele Mihai, mareşalul Antonescu îl trata cu un

aer de superioritate pentru că era prea tânăr şi lipsit de experienţă. Toate acestea aveau să-l coste scump nu numai pe el ci, implicit întreaga ţară.

La 23 august mareşalul se întorcea dintr-o inspecţie de pe front şi venea la palat împreună cu Mihai Antonescu, ca să prezinte regelui o dare de seamă asupra mersului războiului.

Regele i-a arestat pe amândoi, iar pe mareşal l-a încuiat în casa de fier a palatului, apoi l-a scos de acolo şi l-a predat omului ruşilor de la palat, dezertorului Emil Bodnăraş, care fugise în 1935 din ţară cu acte importante în Uniunea Sovietică şi acum era găzduit şi ţinut ascuns în palatul regal. Bodnăraş l-a ţinut pe mareşalul Antonescu într-o casă conspirativă până au venit ruşii şi l-au dus în închisoarea Lublianca, unde l-au interogat timp de câteva luni.

După interogatoriu l-au adus în ţară şi l-au judecat împreună cu şase colaboratori ai săi, şi anume: Mihai Antonescu, Al. Alexianu, guvernatorul Transnistriei - Radu Lecca, Eugen Cristescu, şi doi generali: Piki Vasiliu şi C. Constantin Pantazi, ministru de război. Toţi au fost condamnaţi la moarte. Patru executaţi la 1 iunie 1944: cei doi Antonescu, Alexianu şi Piki Vasiliu. Generalului Pantazi, lui Radu Lecca şi Eugen Cristescu li s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viaţă (MSV).

Cu totul altfel s-au petrecut lucrurile în Finlanda. Înainte de revoluţia bolşevică, Finlanda era încorporată în Rusia ţaristă cu titlul de *„Marele Ducat al Finlandei”*. În 1917, în urma proclamării eliberării popoarelor, s-a declarat stat independent, iar generalul Mannerheim cu armata lui a curăţat ţara de bandele bolşevice armate care jefuiau populaţia. În anul 1918 ţara era eliberată de comunism.

În perioada dintre 1931-1939 Mannerheim fiind ales preşedinte al ţării şi prevăzând evenimentele care aveau să urmeze s-a ocupat de pregătirea armatei. A pregătit un corp de elită de ostaşi capabili să lupte pe cont propriu şi i-a dotat cu pistoale automate cu 70 de focuri (balalaica rusească de mai târziu).

În timpul războiului, mulţi dintre aceşti ostaşi dotaţi cu schiuri şi îmbrăcaţi cu costume albe ca un camuflaj de iarnă se strecurau printre liniile inamice, pătrunzând adânc în spatele frontului până la comandamentele generalilor. Îi răpeau pe generali cu documentele lor secrete şi se întorceau cu ei pe schiurile lor la unităţile de bază.

În 1938, sovieticii au cerut Finlandei să le cedeze Karelia şi toate porturile mai importante ale ţării, iar Mannerheim a refuzat. În ianuarie 1939 ruşii au pornit cu 2 divizii blindate peste lacul Ladoga, care era îngheţat bocnă, ca să taie Finlanda în două. Mannerheim i-a lăsat să înainteze până în mijlocul lacului şi apoi a pus artileria pe ei. N-a mai rămas un singur tanc. Războiul s-a încheiat cu pace destul de acceptabilă pentru finlandezi, dar ruşii n-au respectat condiţiile păcii şi războiul a reînceput. Până la urmă

Finlanda a fost copleşită de forţele ruseşti, mult superioare numeric şi a trebuit să cedeze pretenţiilor sovietice. S-a încheiat un *„pact de prietenie”*, în realitate - un act de vasalitate al Finlandei faţă de Uniunea Sovietică, pe care istoricii azi îl numesc *„finlandizare”*, termen nedrept pentru că acest popor curajos a luptat vitejeşte să-şi apere drepturile.

După procesul criminalilor de război de la Nürenberg (1956), toate ţările satelite ale sovietelor au trebuit să judece pe criminalii lor de război. Dar Finlanda n-a urmat exemplul lor. Stalin a cerut finlandezilor să-l judece pe Mannerheim. Ca răspuns, Pasikivi, secretarul partidului comunist finlandez, i-a răspuns lui Stalin: *„Noi nu avem criminali de război. Finlanda are numai eroi care şi-au apărat ţara. Voi ne-aţi atacat şi noi ne-am apărat!”*. Mannerheim n-a fost arestat şi n-a fost judecat. Neamul care a dat naştere la o astfel de solidaritate în faţa celor mai teribile ameninţări merită toată cinstea.

#

Îndată ce trupele noastre de pe frontul de răsărit au primit ordin să înceteze orice rezistenţă, *„eliberatorii”* noştri au năvălit peste Moldova luând prizonier pe oricine era îmbrăcat în haină militară. Dacă pe drum se mai întâmpla vreun prizonier să scape din convoi, 'pristavoiul' se repezea la un trecător de pe stradă sau dacă era într-o gară de călători care aşteptau trenul, lua pe unul din ei de umeri şi îl băga în convoi ca să fie la număr. Toate încercările ulterioare a celui năpăstuit de a raporta abuzul la forurile superioare pe unde ajungea erau zadarnice. Indiferent cum, numărul trebuia să corespundă. Au fost mulţi civili care au ajuns în felul acesta prin lagărele de prizonieri din Siberia. Unităţile sovietice, *„în înaintarea lor victorioasă”*, rechiziţionau tot ce la cădea la îndemână, cai, căruţe, maşini fără să dea nici o hârtie, nici un bon de rechiziţie. Soldaţii te dezbrăcau de haine şi te descălţau de bocanci ca să le vândă pe băutură. Setea de alcool era aşa de mare, că erau în stare să bea alcoolul de dezinfectare a rănilor de la spitale şi chiar alcool metilic. Când au ajuns în regiunile viticole intrau în cramă, trăgeau un glonte într-un butoi plin şi se aşezau cu gura la gaura făcută de glonte şi beau până nu se mai puteau ridica de jos. În cramele mai mari s-au găsit soldaţi sovietici înecaţi în vin şi plutind pe vinul ce s-a scurs din butoaiele împuşcate. Când prindeau o femeie sau o fată indiferent de ce vârstă o fi fost, se rânduiau la ea câte şase, şapte soldaţi şi n-o mai lăsau decât atunci când era leşinată aproape de moarte. Dacă se dezmeticeau din băutură şi porneau iar pe drum, când întâlneau pe cineva în calea lor întrebau: *„Gde Berlin?”* (Unde-i Berlinul?). I se arăta o direcţie oarecare şi pornea într-acolo. Dar cea mai mare pasiune a lor erau ceasurile. Cum te vedea cu ceas pe mână ţi-l lua: *„Davai ceas!”*. Dacă refuzai să i-l dai te

trezeai cu un glonț unde se nimerea și erai fericit dacă scăpai cu viață. Se pare că așa și-a pierdut viața profesorul nostru Leonaș.

La un spectacol de revistă din București, marele nostru artist Constantin Tănase a prezentat publicului o scenetă devenită în scurt timp celebră în toată țara:

A fost rău cu der, die, das
Da-i mai rău cu davai ceas.
Când eram cu der die das
Am rămas cum am rămas
Dar de când cu davai ceas
Ia uitați cum am rămas !
(și apărea sumar îmbrăcat)
De la Nistru pân'la Don
Davai ceas, davai palton,
Davai ceas, davai soție,
Harașo tovărășie!

Pentru îndrăzneala de a fi criticat astfel pe *„eliberatorii noștri de sub jugul capitalist și moșieresc"* artistul a fost arestat, dus la comandatura sovietică și bătut crunt: *„Să taci, că dacă nu te trimitem pe lumea cealaltă!"*

Și artistul a tăcut.

La spectacolul următor, la ridicarea cortinei, scena prezenta o cameră goală. O pendulă mare marca trecerea timpului cu mișcarea cercului ei de alamă. A apărut artistul cu un păr mare învâlvoiat și ciufulit rău. Pe ambele mâini purta ceasuri brățară până aproape de coate și, atârnat de gât, un ceas deșteptător. S-a oprit mirat în fața pendulei și a urmărit cu degetul arătător mișcarea cercului auriu:

Tu tic,
Eu tac!
Tu tic,
Eu tac!

Publicul a înțeles ce voia să zică artistul. S-a ridicat într-un suflet în picioare și a început să aplaude frenetic. În același timp agenții comandaturii sovietice îl conduceau pe bietul om înapoi la atelierele lor de convingere. Când s-a întors la familie, după câteva zile a murit.

Abia atunci am înțeles cu toții ce suflet neînfricat avea omul acela ce părea a fi doar un *„hâtru pus pe glume"* de la Vaslui.

Pe la 15 septembrie tabăra de la Seleuș s-a închis, dar universitățile nu s-au deschis. Am mers din nou la Mărtinie, căci în alt loc nu aveam unde merge. Trebuia să pregătesc examenul de algebră. Trebuia să fac câteva exerciții și carte nu aveam. Fiul preotului din Șugag terminase și el anul întâi

la Facultatea de construcții de la Timișoara, așa aflasem de la vecinul nostru Ion Teacoe. Am mers la casa parohială și l-am căutat. Nu era acasă, rămăsese la niște rude în oraș ca să învețe și el pentru examene. În curând vor începe iar cursurile și va rămâne acolo mai departe. Noi, studenții de la Cernăuți, nu le vom putea începe pentru că nu avem localul necesar.

#

La Mărtinie, într-o zi alarmă mare, un detașament al armatei roșii a pornit pe șosea în drum spre munte. Cei de lângă șosea și-au luat vitele și ce aveau mai de preț din case și au fugit pe la neamurile așezate pe tăpșanele mai depărtate de drum. Trebuia să facem și noi la fel! Mătușa avea o prietenă mai în vârstă care locuia și ea *„pe-un picior de plai"* ca acestea și i-am cerut să ne adăpostească până va trece puhoiul. Am fost primiți. Nana Maria avea un suflet foarte bun și era tare credincioasă. Anatolie și cu mine am cărat cu spatele rezervele de cereale, porumb și făină ce mai exista. Nu exista drum de acces pentru căruță la Nana Maria. Unchiul Ion a scos o roată și a ascuns-o lăsând astfel căruța nefolosibilă. Unchiul l-a luat numai pe Vasilică (calul) și a urcat cu el. Mătușa și Aspasia și-au luat și ele lucrurile mai importante din bucătărie și din casă și au venit la casa bătrânei. Când am pus toate cele la adăpost, Anatolie și cu mine am coborât în sat să vedem ce s-a mai întâmplat. Ion Teacoe, vecinul de lângă școală, ne-a făcut semn să venim lângă el. Am stat toți trei în fața porții lui care era închisă.

Coloana sovietică a sosit în plin marș. De fapt nici nu putea fi vorba de o coloană, grupuri dezordonate veneau pe șosea și intrau câte doi - trei pe la case căutând *„inamicul."* Dacă găseau un cal sau o vacă le luau fără bon de rechiziție. Tot așa făceau și cu obiectele de care aveau nevoie: ceasuri, cuțite, haine și câte altele. Un soldat cu figură de mongol a găsit pe undeva o vacă și acum mergea triumfător călare pe ea, alții călăreau un măgar sau un mânzoc, un tablou care evoca năvălirea hunilor. De altfel nu era de mirare că tot de acolo veneau.

Atunci ne-am dat seama de ce ne-a chemat vecinul Ion la poarta lui. Soldații nu intrau acolo unde erau mai multe persoane în fața porții. Dacă ar fi știut că acolo-i prăvălie, praful mai rămânea din ea. Un *„cercetător"* a deschis poarta de la școală și a intrat. A văzut căruța și s-a dus repede la grajd să găsească și calul. Nu l-a găsit. S-a mai uitat odată la căruță. Nu era întreagă! Noi de la poarta vecină am strigat *„Școală, școală!"* tocmai când el se îndrepta spre ușa sălii de clasă. A dat din mână dezamăgit și a plecat mai departe. O săptămână întreagă am stat la casa bătrânei de frică să nu mai vie un alt puhoi. Împreună cu Anatolie i-am cosit femeii o bucățică de fâneață ce o avea în jurul casei, apoi am coborât iar la școala din Mărtinie. În sfârșit cursurile școlilor secundare s-au deschis. Anatolie a plecat la liceul

din Orăştie. Peste o altă săptămână Aspasia trebuia să meargă la Sibiu, unde era refugiată Universitatea din Cluj.

Trenurile de persoane circulau neregulat. Căile ferate erau la dispoziţia sovieticilor. Am plecat să o însoţesc pe Aspasia în călătoria ei până la Sibiu. Am trecut pe potecă peste *„cioacă"* (creastă) la comuna Jina şi de aici la Poiana Sibiului. Mai departe nu puteam merge decât sus pe camioanele încărcate cu saci de grâu ale sovieticilor. Două camioane erau gata de plecare. Lângă ele mai era un civil român care trebuia să meargă la Sibiu. Ne cunoşteam, era medicinistul din Iaşi, Dumitru Moisiu. Am vorbit cu şoferii şi le-am dat nişte bani, apoi ne-au făcut semn să urcăm. Pe Aspasia au invitat-o în cabină. Am rămas în dubiu, să accepte sau nu. Ne-am dat în spatele camionului să discutăm. *„Doctorul"* şi-a desfăcut scurta cu care era îmbrăcat şi ne-a arătat revolverul din buzunarul de la piept: *„În caz că devin agresivi, ţipă!"* Şi atunci Aspasia a acceptat invitaţia şi am ajuns cu bine la Sibiu. Aici am cunoscut pe studentul Ion Gavrilă de la Facultatea de agronomie din Braşov, care venise cu nişte treburi la Sibiu şi a întâlnit-o şi pe Aspasia pe care o cunoştea de mai înainte. Când m-am întors din Sibiu am primit veste de la Tărniceru că s-a mai deschis o sesiune de examene pentru noi la Turnu Severin şi că e bine să-mi iau uniforma militară cu mine. Mi-am luat iar giamantanul cu toată zestrea cu mine şi am plecat.

Cantina noastră funcţiona într-o clădire mai veche care scăpase de bombardament. Sala de mese era şi sală de examene şi funcţiona zi de zi şi ceas de ceas după un program riguros. Cu locuinţa nu mai aveam probleme. Eram chiar căutaţi şi suprasolicitaţi, cu condiţia să umblăm în uniformă militară. Cei care aveau în cvartir ostaşi români nu mai erau obligaţi să primească ostaşi sovietici.

Am locuit împreună cu un student, Aurel Simionescu, de la Electro-mecanică la un atelier de reparaţii auto, proprietatea domnului Chiţu Stoian, mecanic renumit în Turnu Severin. Curtea lui era plină cu camioane *„Studebaker"* primite de sovietici de la americani. Vechile camioane Ford din 1925 dispăruseră din dotarea armatei roşii. Am găsit un coleg care se pregătea pentru examen cu profesorul Mangeron şi avea nevoie de notiţele mele. El avea o carte de algebră superioară de Abramescu de care aveam eu mare nevoie. Împrumutul reciproc s-a făcut fulger şi m-am apucat îndată de exerciţii. Aveam trei săptămâni la dispoziţie până la data examenului şi am izbutit să trec şi acest hop. Mi-a mai rămas doar geometria descriptivă şi desenul tehnic. La desen nu mai aveam profesor. Descriptiva era însă un examen greu de trecut. Eu aveam însă un avantaj: la liceu am avut la desen un profesor bătrân, domnul Bărgăuanu, care a făcut cu noi geometrie descriptivă şi lecţiile profesorului Mihai Şt. Botez mi-au reîmprospătat-o,

dar sesiunea de examene s-a terminat şi eu la examenul de descriptivă nu m-am prezentat. Cantina s-a închis şi a trebuit să mă întorc la Mărtinie. Am sosit cu trenul la Sebeş Alba către seară. Cursa şi căruţele plecaseră. Şugăgenii preferau să nu coboare din munte de frica ostaşilor străini, iar dacă erau forţaţi de împrejurări, căutau să se întoarcă acasă pe lumină. În staţie nu puteam să rămân că ostaşii aceia mai veneau noaptea şi pe la gară şi se întâmplau lucruri grave. Am luat cureaua de la uniforma militară şi am trecut-o prin mânerul geamantanului şi am luat geamantanul în spate cu capetele curelei trecute peste umeri. Am pornit aşa, haida-hai, pe şosea, pe malul râului. Pe drum am adormit mergând fără să-mi dau seama. La un moment dat, pe la *„Greblă"* m-am trezit speriat. Eram pe un mal înalt, gata să păşesc în gol. De spaima ce-am tras-o nu mi-a mai fost somn tot restul drumului. Am ajuns la Mărtinie pe la trei dimineaţa.

Într-o altă zi, unchiul Ion mi-a spus: *„Vasilică* (acesta era numele calului) *trebuie potcovit. În satul vecin, la Căpâlna este un potcovar bun. Se cheamă Căldăraru. Ia-l pe Vasilică şi mergi la el"*. Tot umblând prin Căpâlna şi întrebând de casa potcovarului toată lumea îl lăuda că-i un meşter foarte bun dar nu uita să mai adaoge *„dar e tare spurcat la gură"*. Şi l-am găsit acasă şi s-a apucat de lucru. Într-adevăr, meşterul, un om la vreo 28 de ani, cam balaoacheş, lucra foarte îndemânatic, a curăţit frumos copita calului, a potrivit bine potcoava şi a bătut cu grijă caielele. Calul n-a dat nici un semn de vreo supărare sau nervozitate, dar meşterul nu s-a oprit nici o clipă din înjurături. Dacă l-ai fi întrebat cumva să spună de ce înjură aşa, n-ar fi fost în stare să-ţi explice de ce. Unchiul Ion a fost foarte mulţumit de lucrul făcut de Căldăraru, dar mie încă îmi vuia capul de înjurăturile ce s-au năpustit din gura lui.

#

Anatolie ne-a trimis o carte poştală din Orăştie. Avea nevoie de actele care rămăseseră la secretariatul Liceului Mitropolitul Silvestru din Cernăuţi, care acum se afla evacuat la o şcoală din oraşul Brad şi secretariatul urma să fie închis complet peste câteva zile. Mătuşa m-a rugat să merg şi să ridic actele. Mi-a dat şi o procură cu care să mă justific faţă de secretarul nostru care, de altfel, mă ştia din timpul când eram şi eu elev. Unchiul Ion m-a repezit cu căruţa până la Sebeş Alba, iar de acolo am mers cu trenul până la Deva. În vremurile de mai înainte exista un singur tren de la Deva la Brad, acum era desfiinţat. Era vorba de vreo 30 de kilometri pe şosea. Nu mi s-a părut un lucru prea greu şi am plecat pe jos. Am ajuns la Brad şi am mai umblat prin oraş până am dat de şcoala unde era secretariatul. Secretarul nostru m-a recunoscut, i-am prezentat procura. Era cam pe la ora 4^{30} când am terminat treburile. Am întrebat pe secretar dacă există în oraş vreun hotel

unde să rămân peste noapte. Nu exista nici un hotel. Am ieşit în stradă şi mă gândeam: *„Ce să fac acum?"* Prin faţa mea treceau doi ostaşi români cu pistoale automate agăţate de umeri, care transportau o cutie de poştă militară. Cu ei mai era şi o femeie. Observ cu multă mirare că femeia semăna grozav cu Minodora, cunoştinţa mea de când stăteam în gazdă la doamna Goreac. Am întrebat pe soldaţi dacă nu există vre-un autobuz sau alt mijloc de transport până la Deva. *„Nu există! Şi noi trebuie să mergem la Deva şi n-am găsit nimic şi acum plecăm pe jos. Hai cu noi. Dacă mergem mai mulţi împreună suntem mai siguri şi, în plus, noi suntem înarmaţi".* Am stat un pic la cumpănă, dar era clar că o alternativă mai bună nu exista. Am plecat cu ei. Pe drum am aflat că cei doi ostaşi se numeau Bebe Toma şi Mircea Popovici. Din când în când mai pomeneau de armata lui *„Frunză verde"*. Femeia vorbea româneşte destul de bine fără să trădeze vreun accent străin. Spunea că e măritată dar era nemulţumită de traiul cu soţul ei şi apoi a început să ne povestească tot felul de scene intime din viaţa lor. Mă gândeam mereu: *„O fi ea ori poate nu?"* Pe drum ne-am întâlnit cu trei mineri care au ieşit de la lucru dintr-o mină de pe lângă şosea. S-au adăugat grupului nostru. Curioşi să ştim şi noi cum arată o mină, am început să-i întrebăm ba de una, ba de alta din lumea de unde ieşiseră. Nenea Costan, unul mai sfătos din ei ne răspundea. Ne spunea că munţii printre care trecem noi sunt găuriţi în adâncime de galerii lungi de mai mulţi kilometri, sfredeliţi de oameni în căutarea minereurilor de care ei au nevoie. Că minereurile acestea apar uneori în formă de cristale foarte frumos colorate, de crezi că sunt făcute anume pentru desfătarea ochilor. Acestea sunt *„florile de mină."* Ascultând la povestirile lui Badea Costan şi tot păşind înainte, ne-am pomenit la poalele dealului pe care se afla cetatea Deva. Aici cei doi ostaşi s-au oprit să doarmă un pic la o casă. Femeia a rămas cu ei. Badea Costan cu ortacii lui au luat-o pe o potecă spre satul lor, iar eu am rămas pe drumul ce duce la gară. La gară am întrebat de un tren care să mă ducă la Vinţul de Jos. Sosea peste jumătate de oră. Când a sosit trenul abia m-am putut urca pe scară de obosit ce eram. Am găsit un loc pe o bancă şi am rămas lipit de el. Cred că am şi aţipit, în poziţia aceea şezând pe banca de lemn, căci am auzit pe un vecin zicând: *„Domnule, ai grijă, suntem aproape de Vinţul de Jos!"* M-am ridicat cam ameţit şi m-am apropiat de scara de coborâre.

Trenul cu care trebuia să ajung la Sebeş-Alba aştepta în gară. Am urcat repede în el şi am mai aţipit un pic, dar nu prea mult, căci Sebeşul era aproape. Aici iarăşi nici un mijloc de transport spre Mărtinie. Autobuzul era în reparaţie, căruţe nu erau. Ţăranii nu prea coborau din munte de frica ruşilor. Am pornit iar pe jos. De data asta aveam un avantaj. Nu aveam bagaj în spate, dar tălpile mă ardeau de parcă aş fi călcat pe jar. Frânt de foame şi

rupt de oboseală am ajuns la Mărtinie. Când m-am descălţat, talpa piciorului drept era toată o singură băşică cu lichid şi cel stâng avea băşici, dar încă nu se împreunaseră. Mi-am spălat picioarele cu apă călduţă, am mâncat ceva şi m-am culcat. Era pe la 1^{30} p.m. M-am trezit a doua zi pe la 12 a.m. Peste o săptămână, un detaşament de trupe de securitate străbătea valea Sebeşului căutând după armata lui *„Frunză verde"*. Acum eram sigur că femeia cu care am mers pe drumul de la Brad la Deva era Minodora Nichiforciuc. Câteva zile mai târziu am avut treabă la prăvălia de peste drum. Când am deschis poarta am auzit zgomotul unei maşini venind pe şosea. M-am oprit. Maşina a trecut mai departe doar câţiva paşi şi s-a oprit. Un ofiţer s-a ridicat de pe banca din spate cu un revolver în mână îndreptat către mine:

Stai! Eşti arestat! Legitimaţia! Am observat că era maiorul Dumitru în persoană.

- Nu am legitimaţia la mine. Este în casă. Dacă îmi daţi voie v-o aduc imediat!

- Eşti arestat! Urcă-te în maşină. Mergi cu mine la Alba Iulia să declari ce treburi învârţi pe aici prin munţi fără act de identitate!

- Nu mă puteţi aresta pentru faptul că am vrut să traversez şoseaua fără actul de identitate. Am treabă la prăvălia vecinului acestuia. Nu-mi puteam închipui că aş putea fi legitimat într-o astfel de împrejurare. Dacă vă temeţi că voi fugi, lăsaţi-mă în paza şoferului dumneavoastră, intraţi în şcoală şi cereţi mătuşii mele să vă arate carnetul meu de student din buzunarul hainei.

Când m-am uitat în spatele meu, mătuşa era chiar acolo în poarta întredeschisă. Viteazul meu ofiţer a recunoscut-o şi nu i-a mai cerut nici o legitimaţie, ci a sărit repede în maşină şi a plecat furios să caute în alte părţi grupuri de rezistenţă… Am mai coborât de câteva ori până la colegul meu Tărniceru să mă interesez ce mai este nou în legătură cu începerea cursurilor la Politehnica noastră. Cât am stat la el am vizitat oraşul: cetatea, celula unde a fost închis Horia, locul unde au fost traşi pe roată Horia şi Cloşca şi unde Victor Tărniceru şi Ion Sântimbrean au ridicat o troiţă în memoria celor trei eroi ai românilor. Am vizitat spitalul oraşului, unde am întâlnit câţiva medicinişti din Iaşi care lucrau ca interni acolo. Între ei era şi doctorul Ion Golea. În cele din urmă am mers să vizităm Biserica Încoronării regelui Ferdinand şi a reginei Maria. Tărniceru m-a prezentat unui preot călugăr de acolo. I-am sărutat mâna. El mi-a zis:

- Sunt Policarp Moruşca de la Schitul Bicsad. Dumneata ai familia în America?

- Da! Toată familia mea este în Statele Unite, dar n-am reuşit să iau legătura cu ei.

- Eu sunt episcopul românilor din America şi am venit în ţară înainte de venirea armatei sovietice pentru nişte probleme de familie. Evenimentele s-au succedat repede şi n-am mai putut pleca din timp înapoi şi acum nu mai sunt lăsat să mă întorc. Am o rugăminte la mata: comuniştii vor fi obligaţi să-ţi dea drumul pentru că ai toată familia acolo şi dreptul de întregire a familiei este un drept internaţional. Dacă vei ajunge în America, spune-le românilor de acolo şi în special preotului Truţă din Cleveland să insiste mai mult pe lângă autorităţile americane, să preseze guvernul României să mă lase să mă întorc la eparhia mea. Avem mari şanse de izbândă, dacă americanii vor insista mai mult pentru eliberarea mea. Comuniştii nu ştiu ce motive să mai invoce ca să mă reţină aici.

Întâlnirea cu Episcopul Policarp a avut loc prin martie 1945, eu am reuşit să plec în America abia în martie 1971, - douăzeci şi şase de ani mai târziu - la acest timp, Episcopul Policarp al Românilor din America era mort de mult.

La 1 mai 1945 am primit de la Victor Tărniceru înştiinţare telefonică că Politehnica din Cernăuţi a fost mutată la Iaşi şi în curând vor începe cursurile. Era vestea pe care o aşteptam aşa de mult. Am plecat cu tot bagajul la Iaşi. Unchiul Ion m-a dus cu căruţa până la gară, la Sebeş Alba, de acolo am pornit cu trenul spre Moldova. Trenurile erau aglomerate. Numărul vagoanelor ataşate la locomotivă era insuficient pentru numărul mare al călătorilor. A trebuit să mă urc pe acoperiş, unde cu greu mi-am găsit loc. Peste tot era împânzit cu ţărani din Moldova care se întorceau acasă din Banat sau din Oltenia cu câte un sac de grâu pentru preţul unui covor sau altui lucru de mare valoare din casă. Era vremea foametei şi a secetei din Moldova de după război.

La Adjud era un pod de cale ferată care avea grinzile principale contravântuite şi la partea de sus. Spaţiul de la acoperişul vagonului până la contravântuiri era cam mic şi nu permitea ca un om să stea în picioare pe vagon, ci numai şezând. Mecanicul trenului fluiera de câteva ori să semnalizeze apropierea podului periculos. Eu am avut noroc că un vecin mi-a spus imediat ce înseamnă semnalul mecanicului şi am scăpat cu viaţă. Cam la al treilea vagon după al nostru, un om a fost surprins în picioare, a fost lovit puternic de contravânturi şi a căzut de pe vagon. Unde s-a oprit el din căderea lui nu mi-am putut da seama, dar cred că n-a scăpat viu. Aşa erau vremurile pe atunci, moartea pândea la tot pasul.

Cu două zile înainte de sosirea mea la Iaşi, veniseră autorităţile române în oraş. Începând cu 23 August 1944 şi până la acea dată populaţia alogenă a oraşului, cu concursul *„Armatei roşii eliberatoare”*, preluase conducerea oraşului şi a regiunii. Îşi organizaseră o poliţie a lor iar la sosirea noului

prefect trimis de guvernul ţării, n-au vrut să-l primească cerând comandantului Armatei sovietice să declare Moldova republică sovietică. Ruşii n-au urmat îndemnul acesta ca să nu se strice cu americanii. Oraşul suferise mult de pe urma bombardamentelor. Piaţa Unirii, centrul oraşului era un munte de moloz. Statuia domnitorului Alexandru Ion Cuza fusese atinsă de suflul unei bombe. Un bloc de granit de la soclul statuii era dislocat. Înainte de bombardament în piaţa aceasta fusese o clădire mare care avea la parter o cofetărie, *„Corso”*. Această clădire şi câteva din jurul ei formau acuma o grămadă uriaşă de cărămizi, nisip şi lemne, pe care trebuia să ne urcăm şi să coborâm mereu până treceam de partea cealaltă spre poştă sau spre catedrală, sau invers când ne întorceam la căminul nostru de lângă clădirea Fundaţiei Culturale. La catedrală, o cruce de marmură albă marca locul unde a căzut o bombă sovietică aruncată asupra bisericii, dar n-a explodat, cum nu explodaseră nici bombele aruncate asupra Bucureştilor atunci când eram în curtea cazărmii Regimentului de Construcţii aeronautice.

Noi, studenţii Politehnicii, aveam căminul nostru în fostul *„Internat al Fiicelor de ofiţeri”*. Cantina noastră era peste drum, într-o clădire separată de *„Fundaţie”* doar de o grădină de flori. La subsolul acestei clădiri era instalată bucătăria, la parter era sala de mese cu două camere - una pentru studenţi, alta pentru profesori. Sala de mese a studenţilor avea mese lungi şi bănci fără spătare şi lungi cât masa. Sala profesorilor avea mese pătrate cu câte două locuri şi scaune obişnuite cu spătar. La etajul acestei clădiri erau dormitoarele fetelor. Mâncarea ce se servea era aceeaşi şi pentru studenţi şi pentru profesori, în majoritatea cazurilor o ciorbă leşinată de zarzavat şi o tocană de praz cu sos de bulion şi câteva bucăţele de cartofi. Pâinea era raţionalizată şi o cumpăra fiecare cu bonul de pe cartelă. Cantina servea numai mămăligă. Bucătarul şef avea o lopăţică pe care o înfigea în cratiţa cu mămăligă şi o ştergea de marginea farfuriei cu tocană de praz. După războiul devastator Moldova a avut parte de ani secetoşi şi pământul n-a mai produs nimic. Plecau bieţii ţărani cu tot ce mai aveau de preţ prin casele lor, covoare şi haine de sărbătoare, mergeau până în Ardeal sau în Banat, provincii mai favorizate de soartă, ca să schimbe aceste bunuri pe câte o baniţă două de boabe de porumb sau de grâu, ca să aibă ce mânca până la venirea unor vremuri mai bune. Se mai întâmpla ca pe drum să cadă din tren şi să moară câte unul, aşa cum s-a întâmplat în cazul de la Adjud.

Pe străzile oraşului mai vedeai uneori oameni bătrâni căzând pe trotuar leşinaţi de foame. La cantina noastră, aşa cum era ea, mai veneau copii din oraş cu cutii goale de conserve, ca să adune în ele resturile de mămăligă şi sos de praz, care mai rămâneau pe farfurii de la studenţii ce primeau pachete

alimentare din regiunile favorizate de soartă. Sălile noastre de cursuri erau în clădirea cea veche a *„Universității Mihăilene”* construită de Mihail Kogălniceanu. Clădirea fusese victima ocupației armatei sovietice, care a folosit-o de cazarmă. Au ars Biblioteca Universității și-au ars și o aripă întreagă a clădirii vechi. Planșeele acestor săli erau construite pe grinzi de lemn. Au ars și s-au prăbușit. Trebuiau să se toarne planșee de beton armat în locul lor. Profesorul nostru de tehnologia materialelor de construcții, domnul Chelărescu luase în primire lucrarea aceasta. Betoniere electrice nu se găseau. Pentru betoniere cu benzină nu se putea obține carburant. Profesorul a făcut în spatele clădirii, pe pământ o placă mare de beton sclivisit. Pe această placă se mesteca betonul cu lopata. Munca la mestecat beton era bine plătită și mulți din studenți mergeau câte o noapte sau două pe săptămână la lopătat beton, ca să-și facă bani să plătească cartela la cantină; alții mergeau la lucru, la Camera Agricolă, unde săpau la scos puieți de arbori din pământ. În condiții ca acestea am început studiile la Iași. Am început să pierd din putere.

În vremurile acestea, consiliul profesorilor a decis să recuperăm timpul pierdut când n-am putut începe cursurile la vremea cuvenită, ne având localul necesar: vom frecventa cursurile a doi ani încontinuu fără vacanță mare între ele. Examenele le vom da în sesiune deschisă tot timpul anului după cum vor fi disponibili profesorii. Eu trebuia să mă prezint la examenul de Geometrie descriptivă. Profesorul Mihai Șt. Botez ne oferea zi de examen în fiecare duminică. N-am putut să fac rost de un curs litografiat al profesorului, dar am găsit o carte bună în limba franceză și am învățat după ea. Sala de examen era în clădirea universității vechi. Am venit înarmat cu toate sculele necesare: planșeta mare, teul cu două echere, un raportor, creioane și o radieră. Profesorul ne-a dat o problemă: o rază de lumină de coordonate precizate întâlnește planul unei oglinzi, cu o poziție precis stabilită în sistemul de coordonate. Să aflăm proiecțiile razei reflectate pe planurile de referință. După ce ne-a dictat problema, profesorul ne-a spus că va veni peste două ore să ne ia planșele, apoi a plecat fără să ne lase nici un supraveghetor. La început am fost doisprezece candidați la examen; peste o jumătate de oră am rămas doar cinci, iar când a venit profesorul peste două ore eram numai trei. Am luat examenul numai doi și acesta a fost un caz mai rar. De obicei trecea doar unul și uneori chiar nici unul. Așa era în fiecare duminică examenul cu M. Șt. Botez. Acum eram restanțier numai la desenul tehnic, dar la acest obiect eram restanțieri toți studenții anului nostru pentru că nu aveam profesor.

Sovieticii au început vânătoarea după fugarii din Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herței. La Iași erau foarte mulți studenți din locurile

acestea. Rușii, cu concursul autorităților românești, îi depistau și-i expediau peste graniță. Nimeni nu era sigur unde va ajunge. Unii se întorceau la casele lor, alții în fundul Siberiei. Comisia Aliată de Control, reprezentată de fapt numai de comisia sovietică, dăduse ordin ca fiecare student născut în teritoriile anexate de ei, să prezinte documente din care să rezulte unde se aflau la data începutului războiului. Locul acela era criteriul după care se determina dacă aparții ori nu, Uniunii Sovietice.

Dintre colegii noștri câțiva s-au prezentat imediat la comisia de repatriere: Mihai Bolboceanu, Ion Melniciuc, Vasile Glugan, Teodor Poiată și alții, ceilalți s-au zbătut să rămână.

Am mers și eu la Liceul Decebal din Deva să cer o adeverință că am fost în tabăra de vară de acolo. Directorul Sirca trebuia să-mi semneze adeverința, dar când am venit la el pentru semnătură a încercat să mă convingă că e mai bine să plec:

- Drăguțule, de ce nu vrei să mergi înapoi unde te-ai născut? Acolo e bine! Am dori și noi să facem parte din Uniunea Sovietică și dumneata nu vrei? Nu se poate!

La auzul încercării de refuz a directorului, secretarul Ianu mi-a luat apărarea:

- Tovarășe director, domnul Leahul este acela care a împrumutat o pereche de pantaloni…

- Da? Bine! Atunci semnez! Directorul a semnat, apoi mi-a întins mâna. Tare aș fi vrut să nu i-o ating, dar nu-mi dădea mâna să mă comport ca un bădăran, așa cum s-ar fi cuvenit. I-am întins o mână rece, am luat hârtia și am plecat.

La 24 Ianuarie a avut loc o mică paradă la care a defilat și un detașament din regimentul de infanterie, ce avea cazarma mai sus de grădina Copou. La întoarcerea de la defilare au trecut prin fața cantinei noastre. Studenții tocmai așteptau să intre la masă. Câțiva din ei cuprinși de un mare elan patriotic l-au ridicat pe umeri pe comandantul detașamentului și l-au purtat pe sus vreo 30-40 de metri, apoi l-au depus iarăși jos. Cineva a raportat la partid această manifestare de simpatie pentru armata țării. În urma detașamentului, mai la distanță, cam la 100 de metri, un grup de studenți având în frunte un steag tricolor au intrat în holul universității vechi să semneze o telegramă de felicitare și de simpatie regelui Mihai I-iu, cu ocazia acestei sărbători naționale.

Când telegrama era gata pentru expediere au intrat în același hol un grup de muncitori cu steaguri roșii. În fruntea lor era Ion Nicula, tipograful, șeful organizației comuniste din oraș. El fusese informat despre pregătirea telegramei. A venit la studentul Ioniță, care luase telegrama să o ducă la

poştă, i-a smuls telegrama din mână şi a rupt-o ferfeniţe. Studenţii au protestat şi i-au huiduit pe muncitori retrăgându-se înapoi spre cantină. N-a durat mult şi au venit în faţa cantinei câteva camioane încărcate cu muncitori înarmaţi cu răngi şi ciomege şi s-au repezit asupra studenţilor care se mai găseau în faţa cantinei. Câţiva au primit în fugă câte o lovitură mai mult sau mai puţin serioasă, dar au dispărut repede în faţa furiei atacatorilor. Muncitorii au intrat în sala de mese, au spart farfuriile şi-au distrus câteva mese din cele lungi, apoi au căutat să urce sus la dormitoarele fetelor. Acestea au profitat de timpul când ei se îndeletniceau cu mesele şi farfuriile şi au blocat bine uşa de intrare la dormitoare. Din când în când câte o fată mai curajoasă se ivea la câte o fereastră cu aparatul fotografic şi lua imagini de la atac. Oamenii partidului şi-au dat seama că imaginile luate ar putea să-i dovedească părtaşi la o acţiune ne legală, s-au mulţumit cu stricăciunile făcute în sala de mese şi s-au retras.

Am aflat că stricăciunile făcute la Căminul Avram Iancu din Cluj au fost mult mai grave.

La Iaşi era foamete mare. Ca să mai uităm de lipsuri, în zilele de duminică, ne adunam grupuri de prieteni, băieţi şi fete, şi plecam în excursie prin împrejurimi, pe la Mănăstirea Cetăţuia, Lacul Ciric, pădurea Bârnova, satul Cucuteni unde s-au descoperit urme de aşezări omeneşti din timpuri preistorice, satul Bucium cu dealul Repedea, de unde aveam o vedere panoramică asupra întregului oraş şi multe alte locuri de acestea.

Într-o zi, un prieten de la Litere şi Filosofie îmi zice:

- Vino cu noi dumineca viitoare! Vom vizita în grup Mănăstirea Galata şi ai să vezi ceva foarte interesant, ceva ce n-ai să uiţi toată viaţa.

- Dar Galata e închisoare şi publicul nu are voie să o viziteze. Nu vom fi lăsaţi să intrăm!

- Te asigur că vom intra şi nu ni se va întâmpla nimic! Te rog să vii. E foarte important!

Ca să nu mă arăt fricos m-am prezentat duminica următoare la locul de întâlnire. Acolo se adunase un grup mare de băieţi şi fete, unii cu chitări şi mandoline, alţii fără instrumente muzicale, mergeau în satul Galata la aniversarea unui prieten care împlinise nouăsprezece ani. Înainte de a porni la drum, prietenul meu îmi zise:

- Vezi să nu te iei după grupul cel mare, ci să te ţii după mine!

Am pornit cu toţii, cu grupul cel mare cântând, glumind şi râzând până am ajuns la poalele dealului pe care se află cetatea. Aici un grup de vreo şapte băieţi s-au oprit şi cu ei s-a oprit şi prietenul meu. Organizatorul grupului mic ne-a făcut semn să ne strângem mai aproape de el şi ne-a zis cu glas scăzut:

- Fiţi atenţi! Curând vom intra în curtea mănăstirii. Aveţi grijă! Nu faceţi nici un pic de zgomot. Înăuntru este închis Mitropolitul Irineu Mihălcescu. Îl păzesc doi securişti îmbrăcaţi în veşminte călugăreşti, dar ei nu sunt călugări. Mitropolitul a fost declarat bolnav, dar nu este. I se face un tratament special cu substanţe care produc cancer. El face apel la voi toţi care aveţi rude în străinătate să-l ajutaţi. Să scrieţi rudelor voastre de peste hotare despre situaţia în care se află el şi ele să ceară autorităţilor din ţara respectivă să intervină pe lângă guvernul român pentru salvarea vieţii lui. Voi toţi care faceţi parte din acest grup sunteţi oameni de mare încredere şi toţi aveţi rude în străinătate. Fiţi siguri că nici unul nu este agent al securităţii sau trădător. Ca semn că cele ce v-am spus sunt adevărate, când vom intra în curte el va fi scos la plimbare şi când vă va vedea se va împiedica şi va cădea în genunchi cu mâinile împreunate, ca pentru rugăciune. După aceea, organizatorul nostru şi-a consultat ceasul de câteva ori, apoi ne-a făcut semn cu degetul la gură şi-apoi înainte. Am pornit după el cu paşi atenţi spre o uşă metalică ce se afla în zid. Ne-am oprit lângă ea. La foarte scurt timp după sosirea noastră am auzit dincolo de zid un tropăit de paşi ca pe un pod de lemn. După alte câteva clipe, ghidul nostru a împins uşa metalică şi ea s-a deschis fără zgomot şi noi am intrat înăuntru. În faţa noastră, pe scara de lemn a arhondaricului, Mitropolitul Irineu cobora ultima treaptă ţinut de braţe de cei doi călugări. Când a dat cu ochii de noi s-a împiedicat şi a căzut pe amândoi genunchii cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune. Cei doi cerberi ai lui ne-au văzut atunci şi ei şi au început să strige după pază, dar paza n-a apărut imediat şi noi am zbughit-o pe uşă afară şi am alergat din toate puterile să ajungem grupul cel mare care era acum în marginea satului. Ne-am amestecat printre ei, apoi unul câte unul, ne-am răsfirat pe uliţi şi ne-am întors la Iaşi. Ce s-a mai întâmplat nu ştiu. Vizita la Galata s-a întâmplat în aprilie 1946. Eu am reuşit să restabilesc legătura cu familia în iulie 1947. Mitropolitul Irineu la data aceea nu mai era printre cei vii. Murise la Agapia. Se zice că a fost otrăvit. La procesul nostru din 24 Ianuarie 1948, gardianul prim Dumitrescu de la Galata a fost condamnat la doi ani de închisoare pentru ne denunţare.

Într-o zi am constatat cu mare părere de rău că nu mai pot urca scările de la parter la primul etaj, unde era sala noastră de cursuri. A trebuit să mă opresc pe palierul intermediar ca să mă odihnesc, să-mi mai adun puterile. Tocmai atunci a intervenit un eveniment salvator: în comuna Tătăraşi, o suburbană a Iaşului, unde se afla şi cimitirul *„Eternitatea"*, exista un Cămin Cultural care avea o activitate foarte frumoasă. Între altele, amenajase frumos mormântul lui Ion Creangă şi-i ridicaseră pe el un bust. Membrii acestui cămin au luat iniţiativa să ajute câţiva studenţi fără părinţi de la

Politehnica Gheorghe Asachi. Să le ofere masa de la amiază timp de o lună. Majoritatea studenților care au beneficiat de acest ajutor erau agronomiști originari din Basarabia. Au fost două excepții: un electro-mecanic Grigoriu, care avea un frate mai mare la Agronomie și eu de la Construcții. Prima masă ne-a fost oferită la 1 Martie 1947 de către președintele căminului, părintele Victor Puiu și a avut ca invitat de onoare pe părintele Iustinian Marina, locțiitorul Mitropolitului Irineu Mihălcescu care era *„bolnav"*. Atunci am făcut cunoștință și am vorbit cu viitorul Patriarh al României. În zilele următoare am mers să luăm masa pe la casele altor membri ai Căminului Cultural. Cu alimentația asta mai bună m-am pus pe picioare. În luna aprilie am primit o cartelă să iau masa la cantina suedeză, care era condusă de un maior din reprezentanța Legației suedeze. Mâncarea consta dintr-o pastă gelatinoasă cu un gust de pește, în care era amestecat un praf de cacao. Avea culoarea cafelei cu lapte și o aromă specială de la praful de cacao. Maiorul era mereu tracasat de securitate care îl bănuia de spionaj. Peste câteva luni *„ajutorul suedez"* a trebuit să-și închidă activitatea din cauza acestor șicane. Au rămas însă niște haine foarte bune și maiorul le-a încredințat Crucii Roșii române. Între timp, la o ședință de organizare pentru problemele legate de ajutoarele pentru studenți, colegii m-au solicitat să primesc funcția de reprezentant al anului pentru aceste probleme. La o altă ședință, pe toată facultatea am fost cooptat într-o comisie care se ocupa de distribuirea burselor și al locurilor din căminul băieților și cel al fetelor. Aceasta era o comisie formată din profesori și din studenți și avea ca președinte un profesor. Pierdeam foarte mult timp cu ședințele acestor comisii și cu delegațiile în care eram trimis pentru a obține diferite ajutoare materiale, dar nevoile erau foarte mari și mai reușeam uneori să le mai ușurez, să ajut pe colegii săraci, care mai aveau și examene de dat. Am fost trimis la Crucea Roșie ca să obțin ceva haine din cele rămase de la Ajutorul Suedez. Era vorba de niște uniforme marinărești foarte puțin uzate, făcute dintr-o lână moale și foarte călduroase. Mergând după aprobări din grad în grad, am ajuns să merg în audiență la președinta Crucii Roșii pe regiunea Moldovei, doamna Ghica. Ne-a primit într-o casă de lângă Râpa Galbenă. Era o doamnă cam la 38-40 de ani, foarte distinsă și foarte frumoasă. Ne-a primit cu multă bunăvoință. Am prezentat liste cu numele studenților lipsiți de îmbrăcăminte de iarnă și ni le-a aprobat pe toate. Eu am adus aprobare pentru treizeci de uniforme și-am îmbrăcat pe toți studenții săraci din facultate. Distribuirea s-a făcut pe rând, direct de la depozitul Crucii Roșii. Am primit și eu o haină de acestea, am modificat-o puțin să semene a haină civilă și am purtat-o multe ierni după aceea.

Noi, studenții fără părinți din regiunile răpite de sovietici, lipsiți de orice sprijin familial și hărțuiți de aceștia și chiar de autoritățile române aservite lor, lipsiți uneori de cele mai de bază bunuri materiale, cum ar fi hrana și îmbrăcămintea, am ajuns la un fel de conștiință de colectivitate, ca și cum am fi fost cu adevărat frați și surori. Numai solidaritatea care a existat între noi ne-a ajutat să răzbatem prin timpurile grele de la sfârșitul războiului. Un moment în care această coeziune s-a manifestat în toată puterea ei ne-a fost oferit de o întâmplare neașteptată în iarna lui 1947/48.

Tamara, o studentă fără părinți din Basarabia, frumoasă și bine educată din familie, venea cu trenul din Transilvania către Iași, de la o colegă a ei, care o invitase la ea de Crăciun. În același vagon călătorea un *„mlacilitenant"* rus, care și-a pus imediat ochii pe ea și și-a pus în gând să profite de ea. S-a apropiat de ea și mai prin vorbe, mai prin semne a făcut-o să priceapă intențiile lui. Fata a încercat să-l facă să înțeleagă că ea nu este dispusă să-i accepte avansurile. Rusul a devenit mai insistent. Ea se abținea mereu să-i spună două vorbe pe limba lui ca să-l facă să o lase în pace, căci se ferea să-i vorbească rusește ca să nu-și trădeze originea basarabeană. Era un fel de modă în Basarabia ca părinții intelectuali să-și învețe copiii să vorbească și limba rusă. Când ofițerul rus a devenit obraznic, Tamara și-a pierdut răbdarea și i-a zis pe rusește ceea ce-i stătea mereu în gând să-i zică. Atât i-a trebuit ciolovecului și a început șantajul:

- De unde știi rusește? Tu ești rusoaică și ai fugit din țară! De ce-ai fugit? Acum am să te dau pe mâna NKVD-ului să spui de ce te ascunzi în România! Trenul tocmai încetinise, intra într-o haltă. Tamara n-a mai așteptat, a sărit afară din mers, așa îmbrăcată sumar cum era. Noroc că nu și-a rupt picioarele. A luat-o la fugă peste câmp, la o casă ce se afla la marginea acelui sat. Rusul s-a dat jos când s-a oprit trenul ca s-o caute dar ea rămăsese mult în urmă. Oamenii din casa aceea, niște țărani cu frica de Dumnezeu au primit-o în casă, dar ea, din cauza frigului îndurat și a aerului rece pe care îl inhalase în timpul fugii, s-a îmbolnăvit și a căpătat pneumonie. Oamenii au dus-o la spitalul din oraș. Acolo doctorii au constat că are infiltrat T.B.C. la ambii plămâni. Caz grav. Au internat-o la Sanatoriul de la Geoagiu. De acolo fata a scris o scrisoare disperată colegelor și colegilor ei de la Iași.

Anul IV de la Chimie industrială și anul IV Construcții, anul nostru, aveam împreună un curs de Mașini Termice cu Combustie Internă, cu profesorul Gaginschi. Înainte de venirea profesorului, colegii de la Chimie industrială au venit și mi-au spus povestea Tamarei și mi-au cerut ca la sfârșitul lecției, să vorbesc colegilor din ambele clase și să le cer să facă toate sacrificiile posibile ca să salveze viața Tamarei.

În momentul când profesorul ieşea pe uşă şi colegii începuseră forfoteala de pregătire de plecare, am ieşit la catedră şi am rugat toată lumea să-mi acorde un moment de atenţie, că am de comunicat ceva important. Forfota s-a potolit şi am început să vorbesc. Am arătat cazul disperat al colegei noastre, o fată tânără care s-a străduit singură să termine o şcoală, se află acum la ultimul salt al încordărilor sale în faţa morţii, fără de nici un ajutor. Salvarea constă în 20 de mii de unităţi de penicilină. Inventatorul acestui leac minunat, doctorul Fleming a dat pe gratis secretul fabricării acestui leac, ca să salveze vieţile celor ameninţaţi de tuberculoză. Tamara nu are bani ca să-şi cumpere medicamentele salvatoare, dar noi, dacă punem la un loc tot puţinul pe care-l mai avem, putem să o salvăm. Putem noi să o lăsăm să moară? Sau vom face orice sacrificii ca s-o salvăm?…

Minunea s-a întâmplat, a doua sau a treia zi, colegele Tamarei au cumpărat cantitatea de penicilină necesară pentru salvarea ei şi au salvat-o. La întoarcerea ei din sanatoriu eu nu mai eram la Iaşi. Eram la Suceava, condamnat la 20 de ani muncă silnică.

Dar în 1965 eram din nou liber. Mama şi sora veniseră să mă viziteze în ţară. Eu le-am întâmpinat la avion. Acum ele se odihneau la hotel şi eu am ieşit în oraş pentru nişte aranjamente la Oficiul Naţional de Turism. Nu departe de Oficiu, o doamnă frumoasă şi elegantă mă opreşte. Ochii ei mari îmi aminteau ceva.

- Tu eşti Victor Leahul, dacă nu mă înşel!

- Da, doamnă!

- Mă mai recunoşti?

- Tamara!

- Da, eu sunt, am scăpat cu viaţă datorită ţie. Mi-au spus colegele cum ai vorbit atunci, cum şi-au dat toţi ultimul bănuţ, ba unii şi-au vândut cartelele de la cantină pentru două zile ca să contribuie la cumpărarea medicamentelor. Acum sunt sănătoasă, am familia mea şi am un serviciu cu care sunt mulţumită. Vino cu mine acasă să te prezint soţului şi fetelor mele. Am trei fete mari, cea mai mare e de 14 ani. Ai mei vor fi bucuroşi să te cunoască. Te ştiu numai din povestiri.

- Tamara, sunt foarte bucuros că ai scăpat atunci de la moarte şi ai reuşit să-ţi faci un rost în viaţă. Tu ştii că nu eu te-am salvat, ci toţi colegii la un loc. Eu am fost numai acela care am rostit gândul tuturora. Dacă aş veni acuma la voi acasă, aş trezi cine ştie ce suspiciuni… Tu ştii pe unde am fost eu şi n-aş vrea să stric eu acum ceea ce au făcut toţi colegii noştri atunci! Ne-am despărţit cu regretul în suflet. Trebuia să păstrăm ceea ce s-a salvat atunci cu atâtea sacrificii.

#

Colegul meu Trandafir Nicolae era mare amator de muzică religioasă şi cânta în corul Bisericii Banu de pe strada Lăpuşneanu, lângă Centrala telefoanelor de pe atunci. Corul era condus de domnul Chiriac, care cred că era fiul compozitorului cu acest nume. Dirijorul acesta avea atâta sensibilitate că, atunci când îi plăcea cum se armonizau vocile într-un anumit punct al liturghiei, îi veneau lacrimi în ochi. Fusese dirijor al corului catedralei, dar, odată cu plecarea Mitropolitului Irineu la Agapia, a fost schimbat din acest post cu un om mai tânăr, din motive politice. Un alt coleg al meu, Teofil Bojan, din Ardealul de Nord, era bun sportiv. A participat la un concurs de alergări, la 100 de metri plat, s-a calificat primul pe regiunea Moldovei. Era de statură medie, zvelt şi uşor ca o pasăre şi se antrena cu asiduitate, dar din lipsă de alimentaţie potrivită, când a răcit în timpul iernii a făcut o pneumonie, aceasta a evoluat repede în tuberculoză şi a murit. Moartea lui s-a întamplat înainte de descoperirea penicilinei. La înmormântarea lui, colegul Trandafir a înjghebat cu câţiva din colegii noştri un cor şi l-am petrecut la groapă cu cântări creştineşti. Mulţumit de felul cum a reuşit acest pas, Nicu Trandafir s-a hotărât să organizeze un cor studenţesc cu voci alese dintre toţi studenţii din oraş. A luat legătura cu preotul Bisericii Tălpălari şi am început să cântăm acolo în fiecare duminică. Componenţa corului studenţesc din Iaşi era următoarea:

Dirijor Nicolae Trandafir

Tenori 1	Florică Dumitrescu
	Aristide Jean
	Victor Leahul
Tenori 2	Aristide Lefa
	Mihai Leviţchi
Baritoni	Suroiu
	Gheorghe Caziuc
Başi	Cobuz
	Curelescu

Curând după constituirea acestui cor au mai murit doi studenţi de la Politehnică, tot de T.B.C. şi corul nostru a fost la mare înălţime. Primul a murit Gheorghe Vişinevschi, un coleg de an cu Trandafir şi cu mine, originar din Basarabia. Al doilea Liviu Dobriceanu fiu de ceferist din Transilvania. Corul bisericii Tălpălari a devenit cunoscut în tot Iaşul şi biserica era arhiplină în fiecare zi de sărbătoare. Părintele Chirică stătea mai departe de biserică şi nu asista la repetiţiile corului. Profitând de faptul acesta, câţiva din membrii corului, la una din repetiţii şi-au adus cu ei pe camarazii lor şi au ţinut o consfătuire în biserică. Lucrul acesta a fost descoperit la ancheta ce a urmat după arestările din mai 1948 şi toţi membrii

corului au fost considerați șefi legionari. S-a mai întâmplat un fapt pentru care Securitatea și-a pus ochii pe acest cor. Studentul Sergiu Iacovlov a fost împușcat mortal de un agent al Securității în urma unei discuții aprinse la un pahar de vin, într-o bodegă din Iași. Studențimea din oraș a înfierat abuzul printr-o manifestație de mari proporții. Când au venit părinții din Fălticeni ca să ia trupul și să-l înmormânteze în orașul natal, studenții s-au adunat din nou la biserica Sfântul Spiridon, unde era depus trupul, au asistat la prohod și au ținut discursuri înflăcărate, apoi l-au petrecut într-un convoi ce părea interminabil până la ieșirea din oraș. Corul din Tălpălari a luat parte în fruntea întregei ceremonii și manifestații. Unul din vorbitorii de atunci a făcut însă o impresie detestabilă. A vorbit în numele partidului, încheind cu amenințări la adresa studenților reacționari. Numele acestui individ se potrivea perfect cu acela al unui coleg al meu care era de o cumințenie și de o purtare aproape perfecte. Asemănarea aceasta de nume mi-a prins bine mie ceva mai târziu.

#

Criza de alimente era în toată puterea ei când a sosit în Iași ajutorul american, cantinele și instituțiile care se îngrijeau de alimentarea săracilor primeau alimente nepreparate în vrac cum ar fi mălai, mazăre, fulgi de cartofi ș.a. Pentru populația care nu mânca la cantină se dădeau alimente din acelea cum primeau ostașii americani ca hrană rece. Aceste rații conțineau alimente mai speciale foarte căutate pe piața alimentară: ciocolată, țigări, unt, șuncă și alte delicatese pe care studenții nu le gustaseră de multă vreme. Un colonel american se ocupa de distribuirea acestor ajutoare. Am fost trimis cu o delegație de studenți să cerem colonelului american alimente (în vrac) pentru cantina noastră. Colonelul era însoțit de Mia Groza, pe care eu o cunoșteam de când a cântat *„Santa Lucia”* în tabăra de elevi refugiați din Deva. Bănuiesc că ea nu avea cum să mă recunoască pe mine ca pe unul care fusesem acolo. Nu știu cum a tradus ea cererea noastră și cum a interpretat el cele spuse de noi, că în loc de alimente pentru cantină ne-a aprobat rații de alimente din cele pentru ostași. Rațiile acestea erau împachetate în niște cutii mai mari și fiecare cutie de acestea conținea cinci rații de hrană pentru o masă. Ne-a cerut să aducem liste cu studenții înscriși în fiecare facultate de la decanatul respectiv și ne-a aprobat câte o rație de fiecare student. Eu am adus toate cutiile ce se cuveneau Facultății de construcții la căminul în care locuiam și am făcut un anunț la afișierul decanatului, că pe ziua de … se vor împărți rațiile la fiecare student de la această facultate, conform listei primită de la decanat. Între timp, a intervenit rectorul Cezar Partenie. El voia să se desfacă toate pachetele și din rația fiecărui student să se scoată alimentele speciale și să se vândă, cu banii obținuți să se îmbunătățească alimentația de

la cantină. Restul alimentelor să se distribuie la toți studenții în mod egal. Studenții nu erau de acord cu soluția rectorului, mai ales acei care nu luau masa la cantină, dar și ceilalți. Fiecare dorea să se înfrupte din bunătățile primite. Am format din nou o delegație care să discute de data asta chiar cu rectorul. Delegații erau Rașcu Paul, Șovan Dumitru și Victor Leahul. Am discutat o oră cu rectorul, dar el nu voia să cedeze. I-am spus că studenții doresc să guste și ei din preparatele acelea speciale pe care nu le mai gustaseră de multă vreme. Că studenților care nu iau masa la cantină li se iau în mod nejustificat tocmai alimentele cele mai scumpe din rația ce li se cuvine, că după ce fiecare pachet va fi desfăcut alimentele rămase vor fi mai greu de împărțit și se vor înstrăina și pierde mai ușor. Cu mare greu l-am convins pe rector să renunțe la planul lui. Am reînnoit anunțul de la decanat, că termenul de distribuire era depășit acum și la noul termen fixat am distribuit rațiile. Veneau studenții cu liste de câte cinci, primeau o cutie și plecau cu ea să și-o împartă cum voiau ei. Un reprezentant semna de primire. Eu bifam pe listă numele celor ce au primit rația, ca să nu dau la unul de două ori. Lucrurile au mers strună până la ultima cutie. La aceasta am avut numai trei nume și cu mine al patrulea. Din studenții de pe lista de la decanat studentul Lapteș nu s-a prezentat. Era bolnav în spital. Am desfăcut cutia mare, ne-am luat fiecare rația lui, iar rația lui Lapteș am ținut-o neatinsă până a ieșit el din spital și a venit să și-o ridice.

Când a venit vacanța de Crăciun 1947, rectorul nostru ne-a închis cantina chiar în ziua Ajunului, pretextând că a primit ordin de la securitate, ca să nu hrănească elemente reacționare dușmănoase clasei muncitoare. Noi studenții fără părinți rămâneam fără mâncare chiar în ziua de Ajunul Crăciunului. Cineva ne-a sfătuit să mergem să facem apel la profesorul nostru Chelărescu, ce primise sub supravegherea sa restul ajutoarelor pentru studenți, în locul profesorului Mangeron, epurat de la catedră. Nu se putea ca să lipsesc eu dintr-o delegație ca aceasta. Ne-am interesat de adresa profesorului Chelărescu, am sunat la ușa apartamentului lui și ne-a deschis, mirat oarecum că venim la el într-o zi ca aceasta. Am început cu urările de bine, de *„Sărbători fericite”* și după aceea i-am spus și necazul nostru pentru care veniserăm să-l deranjăm. Profesorul a fost foarte impresionat.

- Eu tocmai mă pregăteam să fac o bucurie deosebită copiilor mei de Crăciun și iată că sunt alți copii are nu vor avea nici ce să mănânce în ziua aceasta. Dragii mei, voi face tot posibilul să vă ajut. După câte știu, cantinele de la Universitate și de la Medicină nu sunt închise. Voi vorbi chiar acum cu domnul doctor Baliff, rectorul ambelor instituții, ca să vă primească și pe voi să luați masa la una din aceste cantine. Sunt sigur că vom reuși. Noi suntem

în bune relații cu domnul doctor Baliff. Soțiile noastre sunt colege de serviciu și foarte bune prietene.

În prezența noastră profesorul Chelărescu a ridicat receptorul și a sunat la doctorul Baliff, explicându-i de situația noastră și l-a rugat să ne primească și pe noi să luăm masa la una din cantinele din subordinea lui în timpul vacanței de Crăciun. Însă, înainte de a ne comunica rezultatul, l-am văzut cu fața iradiind de bucurie. Am înțeles că profesorul nostru avea o inimă de aur pe lângă cunoștințele vaste pe care le avea. A primit aprobarea să luăm masa la Cantina Fetelor de la Universitate, care era mai aproape de căminele noastre, dar fără ajutorul profesorului Chelărescu am fi răbdat de foame toată vacanța Crăciunului.

Alt lucru ce ne-a impresionat mult de tot cu această ocazie a fost vestea că profesorul Mangeron fusese epurat de la catedra sa. El era unul dintre cei mai străluciți profesori de matematică din țară și a ajuns acum să trăiască din lecții. Da lecții particulare la studenți și la elevii care urmau să se înscrie la Facultatea de matematică, de fizică și cei ce se pregăteau să dea concurs de intrare la Politehnică. Dar în viața profesorului Mangeron avea să se întâmple o altă întorsătură și mai neașteptată.

Sovieticii se pregăteau să lanseze prima probă spațială, așa numitul *„Sputnik”*. Toate pregătirile tehnice erau gata, trebuia să se fixeze data de lansare a rachetei, așa fel ca proba spațială să nu riște o ciocnire cu bolizii din spațiul din jurul pământului. Pentru determinarea datei și a orbitei pe care avea să o urmeze proba spațială aveau nevoie de calcule matematice speciale de astronomie. În acest scop au convocat un mare Congres matematic la care au chemat pe toți profesorii universitari de matematică din țările satelite, și Românii și-au trimis și ei delegația lor cu cei mai buni matematicieni cu cele mai sănătoase origini sociale.
La data deschiderii congresului, au apărut în sală organizatorii lui:

- Delegația românească a sosit?

- Da! Noi suntem: profesorul X, profesorul Y, profesorul Z.

- Dar unde-i Mangeron?

- Apoi, să vedeți, Mangeron nu mai e profesor, Mangeron a fost epurat, nu poate face parte din delegație. El a fost legionar.

- Noi avem nevoie de Mangeron. Voi, toată delegația, puteți să vă întoarceți în țară. Trimiteți-ni-l numai pe Mangeron!

Delegația nu s-a întors, dar a raportat imediat șefilor din țară că rușii îl cer numaidecât pe Mangeron ca să vină la congres. Bietul profesor s-a pomenit chemat la Securitate. Se întreba:

- Oare ce mai urmează acum?

- Domnule profesor, v-am chemat să vă spunem să vă pregătiți căci mâine, la ora… vă veți urca într-un avion special și veți merge la congresul matematic de la Moscova!

A doua zi, o limuzină luxoasă de la partid l-a dus pe profesor la aeroportul militar de la București, unde îl aștepta un avion cu reacție ca să-l ducă la Moscova.

La întoarcerea de la congres, Dumitru Mangeron a fost reinstalat la catedră și nimeni n-a îndrăznit să se mai lege de el. Avea niște prieteni foarte tari *„acolo sus”*.

#

Învățam de zor ca să-mi iau ultimele examene, iar ca să-mi mai odihnesc puțin memoria treceam de la învățat la lucrul la proiecte. Într-o duminică vine un coleg de cameră și-mi spune:

- Te caută la cantină un ofițer de grăniceri.

Mă gândeam: *„Ce treabă am eu cu grănicerii? Hai să văd!”* Era un om pe care îl prețuiam mult, din timpul liceului, pentru corectitudinea lui față de noi, colegii mai mici.

Își luase licența și acum se întorcea de la o școală de specializare din cadrul armatei, de la Moscova, cu gradul de sublocotenent de grăniceri. M-a rugat să-l însoțesc puțin pe stradă. Am ieșit cu el și am stat împreună între două coloane ale clădirii Fundațiilor. După ce s-a asigurat că nu există aparate de ascultare camuflate pe undeva, mi-a spus că vrea să discute cu mine ceva foarte important:

- Ceea ce se pregătește la Moscova pentru țara noastră e ceva groaznic, de neînchipuit. Va curge foarte mult sânge. E timpul să fugim chiar acum, până nu e prea târziu.Voia să treacă granița împreună cu mine. Am stat greu la cumpănă. Voiam și eu să fug, dar mai aveam două examene și terminam cel puțin cu acest capitol. Proiectele se apropiau și ele de sfârșit. I-am răspuns că mai am puțin și voi fi gata. Să vină peste două luni.

- Atunci va fi prea târziu! Momentul este acum!

Aceasta a fost a doua mare greșeală din viața mea, pentru care m-au prins vremurile grele. Domnul Mihălceanu nu a mai venit peste două luni, când aveam eu toate examenele luate.

Șaisprezece ani mai târziu l-am revăzut, dar n-am putut sta de vorbă cu el. Eram cu un grup într-o excursie pe Dunăre. El, în uniformă de căpitan de grăniceri, venise să verifice aprobarea de circulație în zona de graniță a grupului nostru. În mașina pe care o conducea el, era și mama lui, prietena mamei mele, pe care o cunoscuse la sfințirea Bisericii din satul nostru. De atunci a curs mult sânge pe graniță și pentru aceasta aveam și eu partea mea

de vină. Dar dacă ar fi fost altcineva în locul lui, oare ar fi curs mai puţin? Nu pot crede aşa ceva.

#

Căutam mereu să obţin legătura cu familia mea din America. Scriam la adresa cea veche, pe care o ştiam, şi nu mai căpătam nici un răspuns. Trecuseră doi ani după terminarea războiului şi eu n-am obţinut legătura cu familia. În Iunie 1947 cineva m-a sfătuit să trimit o telegramă la Biroul populaţiei din localitatea unde ştiu că au fost părinţii mei înainte de război. Nu ştiam aproape deloc engleza, aşa că am compus o telegramă în limba franceză, care suna cam aşa: *„Binevoiţi a comunica cetăţeanului Teodor Leahul adresa fiului său, Victor; Politehnica Gheorghe Asachi, Iaşi, România"*. La vremea aceea o scrisoare de la Bucureşti la Iaşi călătorea timp de o lună. Eu am primit de la Biroul populaţiei din Detroit răspuns telegrafic în opt zile: *„Părinţii d-voastră sunt amândoi sănătoşi şi vă vor scrie imediat"*.

Bucuria a fost nespus de mare, de ambele părţi. Părinţii mi-au scris amândoi imediat.

După intrarea sovieticilor în Cernăuţi, în 1940, părinţii s-au interesat de soarta noastră, dar sovieticii au refuzat să le răspundă. Am fost consideraţi morţi amândoi. Acum eu apăream. Mă întrebau: *„Unde-i fratele tău Ionică?"* Nu le-am putut spune adevărul decât mult mai târziu.

Ei mi-au trimis imediat un act ca să vin la ei: *„affidavit of support"*. Era bătut la maşină pe o foaie de hârtie albastră şi avea la partea de jos a paginii un sigiliu din plastic auriu, cu timbrul sec al notarului public.

Trebuia să mă prezint cu această hârtie la Legaţia americană din Bucureşti, str. Dionisie Lupu, nr. 20, şi să cer viza de intrare în Statele Unite ale Americii. În August 1948 am mers cu ea la Legaţia americană ca să o depun. Clădirea era plină de oameni de toate vârstele; unii stăteau pe bănci, alţii direct pe jos, unii mâncau, alţii vorbeau, dar nu vorbea niciunul româneşte. După cum am putut pricepe şi eu, vorbeau ungureşte.

Nu ştiam unde să mă duc cu hârtiile. Întrebam unde e Biroul de înregistrare a actelor. Răspundeau: *„Nem tudom"*. Am găsit până la urmă unul care vorbea româneşte.

- Domnule, spune-mi, te rog, unde trebuie să merg ca să-mi înregistrez hârtiile acestea. Şi ce este cu lumea aceasta care a umplut toate încăperile?

- Noi suntem evreii din Ardealul de Nord, care-am fost internaţi în timpul războiului în lagărele de exterminare de la Auschwitz şi Dachau, şi aşteptăm să ni se facă actele de trimitere în Statele Unite. Biroul de registratură este la uşa de acolo.

Mi-a indicat cu degetul uşa. Am bătut şi am intrat. La un birou, o fată tânără, cu părul negru, vorbea cu un om mai în vârstă în ungureşte şi nota pe hârtie cele spuse de el. Am aşteptat să termine convorbirea, apoi i-am întins hârtiile. S-a uitat la ele şi-a zis ceva pe ungureşte. I-am răspuns că eu nu ştiu decât româneşte. Mi-a făcut semn să mă îndepărtez de lângă birou şi mi-a zis în limba mea:

- Acum nu ne putem ocupa de cazul dumitale, căci trebuie să rezolvăm de urgenţă cazurile acestor oameni care vin din lagărele naziste. Peste şase luni vom avea o ambasadă cu un serviciu consular. Ei vor putea rezolva cazuri de acestea, noi nu putem.

Am ieşit în stradă cu hârtiile în mână. Doi indivizi au venit şi s-au oprit în faţa mea. Unul era mai pirpiriu şi purta mustaţă; l-am numit în gândul meu după acest semn *„Mustaţă"*; celălalt era mai înalt şi mai voinic, de aceea l-am botezat în gând *„Matahală"*.

- Dumneata eşti din Iaşi?

- Da, vin din Iaşi.

- Şi ai acte de plecare în America?

- Da.

- Noi suntem evrei şi avem neamuri acolo şi vrem să plecăm şi noi la dânşii. Arată-ne şi nouă actele pe care le-ai primit, ca să cerem şi noi neamurilor noastre actele acestea.

Le-am arătat actele mele, şi-au notat ceva în carnetele lor, apoi mi le-au dat înapoi. Cam peste patru luni, când am fost arestat, cei doi agenţi care m-au arestat au fost Mustaţă şi Matahală.

#

Curând după aceea, într-o seară, mă pomenesc că vine un coleg la mine şi-mi spune: *„Te caută cineva la cantină"*. Locuiam la cămin şi cantina era doar peste drum. Am mers să văd cine mă căuta. Un necunoscut:

- Mă numesc Alexandru Moghioroş şi sunt secretarul Partidului Unguresc MADOSZ.

Îi răspund:

- Eu sunt Victor Leahul. Bănuiesc că e vorba de o confuzie.

- Dumneata l-ai cunoscut cândva pe tovarăşul Petre Groza şi pe tovarăşul Gheorghe Apostol?

- Da, cu câţiva ani în urmă am fost în colonia de vară de la Deva.

- Atunci nu este nici o confuzie. Am fost trimis de dânşii ca să-ţi comunic să-ţi faci un pic de activitate de partid, ca să te putem promova şi trimite să lucrezi pentru noi în America. Acolo ai să ajungi foarte bine. Vei avea un loc favorizat între oamenii de ştiinţă din Statele Unite.

- Domnule Moghioroş…

- Zi-mi Şandor!

- Şandor dragă, uite eu am de susţinut câteva examene, plus o serie de proiecte şi apoi examenul de diplomă. Îmi arde cămaşa că n-am destul timp să le pregătesc pe toate şi nu mai pot să mă angajez şi în activităţi politice.

- Dacă nu mă asculţi ce-ţi spun, ai să ai numai regrete. La revedere! Şi a plecat.

Trebuia să învăţ limba engleză. Aveam nevoie de-un profesor. Mă gândeam să găsesc vreun student din ultimul an de la Limba engleză şi să învăţ măcar strictul necesar, ca să mă pot descurca la început. Am mers la Decanatul Facultăţii de litere şi filosofie din Iaşi şi am cerut să-mi dea numele şi adresa unui student la engleză cu care să învăţ această limbă.

- Nimeni nu are voie să predea engleza la persoane particulare, numai d-na Yvone Grimberg.

- Daţi-mi, vă rog, adresa!

- Strada Banului, nr. 5, ap. 2.

- Unde este strada asta?

- Este strada care pleacă din Lăpuşneanu pe lângă Centrala telefonică. Casa este un bloc cu un etaj.

Am mers la adresa indicată. Blocul era o construcţie în stil modern, numai cu două apartamente, unul la parter şi unul la etaj. Proprietar era d-l Bantaş, un fost magistrat pensionar. Avea două fete şi, probabil, de aceea a construit casa cu două apartamente. Una din fete, Viorica, era căsătorită cu un ofiţer de securitate, coleg cu soţul d-nei Grimberg. Cea de-a doua fată, Elena, era studentă la Facultatea de medicină din Iaşi. Toată familia Bantaş: domnul, doamna, plus cele două fete şi ginerele, locuiau la parter. Etajul a fost rechiziţionat şi dat în folosinţă soţilor Moişe şi Yvone Grimberg.

Am stat de vorbă cu d-na Grimberg, care era fata unui doctor dentist, ale cărui afaceri au mers foarte bine şi şi-a trimis fata să urmeze liceul la Londra. Vorbea bine engleza încă de atunci, din şcoală, dar cu inflexiuni ca un cântec de joagăr, după care poţi face uşor deosebirea între un vorbitor din Europa şi unul din America. Aceasta este intonaţia pe care o învăţam eu de la profesoara mea. Din păcate, chiar lecţiile acestea n-au durat mai mult de trei luni, de două ori pe săptămână.

În paralel cu lecţiile, d-na Grimberg se interesa ce mai fac eu în afară de engleză, ce meserie are tata, unde locuieşte familia, când au plecat ei acolo şi din ce în ce mai multe alte date. Cu Viorica, Yvone întreţinea o prietenie specială, datorită faptului că soţii erau colegi. Yvone o îndemna pe Viorica să-i dea soţului ei câte un telefon plin de afecţiune ca să-l încurajeze în munca pe care o făcea, căci era o muncă grea şi avea nevoie de sprijinul

familiei. Pe Coca, însă, o considera *„reacţionară"*, pentru că era studentă şi mai vorbea din când în când şi de problemele studenţilor.

Într-o zi, după o defilare muncitorească cu ocazia aniversării revoluţiei bolşevice, profesoara mi-a povestit o întâmplare. Asista de pe trotuar la defilare. Muncitorii treceau pe stradă şi strigau lozinci. Un grup dintre ei a strigat o lozincă stâlcind un cuvânt în aşa fel încât mulţi din asistenţă au început să râdă cu hohote şi un tânăr, vecin cu ea, tocmai se distra pe seama acestei gafe. D-na Grimberg, membră înfocată de partid, n-a putut răbda comportarea tânărului şi a strigat unui grup de muncitori că tânărul îşi bate joc de ei. Muncitorii l-au bătut măr pe vecinul ei şi i-au rupt straiele. A doua zi am aflat că tânărul cu hainele rupte nu era altul, decât colegul meu, Târniceru.

În altă zi am găsit-o pe Yvone plânsă şi necăjită de nu se mai putea ţine pe picioare.

- Azi nu pot să ţin lecţii cu mata. Te rog să mă însoţeşti până la Securitate, că trebuie să stau de vorbă cu soţul meu. Nu ştiu ce se va mai alege cu noi doi.

Închipuie-ţi că el, care se ocupă cu probleme economice legate de valori ascunse, aur, devize, economii depuse în conturi secrete la bănci din străinătate, l-a arestat pe unchiul meu, Solomon Goldenberg, un om bătrân, în vârstă de optzeci de ani, care a fost în tinereţea lui şef contabil la o întreprindere de export de mărfuri în ţările din Vest şi avea conturi la băncile din Londra, Geneva, New York şi prin alte câteva oraşe din Elveţia.

Acum soţul meu îl anchetează pe unchiul Solomon ca să spună numerele de cont de la aceste bănci din străinătate. Îl înfometează, apoi vine la mătuşa mea Raşela şi îi spune să pregătească pentru unchiul mâncarea care îi place lui cel mai mult. Ia oala cu mâncare, vine la arest şi îl cheamă pe unchiul Solomon. *„Uite, unchiule, ţi-am adus aici nişte mâncare pregătită de mătuşa Raşela. A făcut-o special pentru mata, că ştie cât de mult îţi place. Poţi să te serveşti după pofta inimii, cu o condiţie: O lingură, un număr de cont; altă lingură, alt număr de cont! După ce îmi dai toate numerele de cont cu care ai lucrat îţi dau drumul să pleci acasă!"*

Înţeleg să-l ancheteze şi chiar să forţeze, dacă e cazul, pe ţiganii care au ascuns aurul în inima căruţei, pe românii care au îngropaţi prin grădină cocoşei de aur sau salbe de argint, dar nu şi pe evreii lui, şi mai ales chiar pe unchiul meu, unchiul soţiei lui. Am să-i pun o condiţie: ori îi dă drumul acasă unchiului Solomon, ori o să divorţez.

N-am mai avut timp să aflu ce s-a mai întâmplat cu familia Grimberg, căci la 15 decembrie am fost arestat. La data aceea bătrânul Solomon Goldenberg se afla tot în arestul Securităţii. Se purta cu multă demnitate şi

nu ceda la înfometare. I-au băgat în celulă un informator al Securităţii. După fiecare anchetă îl întreba discret:

- Ce mai zici, dumneata, d-le Goldenberg?

- Ce să zic? Eu sunt un om bătrân şi nu mai ţin minte nimic. După o pauză, aşa ca pentru sine, adăugă: Parcă poţi să zici ceva?... Şi chiar dacă zici, parcă poţi să fii sigur?... Şi sigur să fii, şi tot nu poţi să ştii!

Aşa stăteau lucrurile când am fost scos de la arest ca să fiu dus la Suceava.

#

În Mai 1948 s-a produs marele val de arestări. Au fost luaţi mai mulţi dintre colegii şi prietenii mei. Securitatea se afirma peste tot, cu tot mai multă îndrăzneală şi aroganţă. Noi, absolvenţii anului 1948, şi toţi cei mai mari decât noi, nu mai eram primiţi nici la cămine, nici la cantine. Ce să fac: unde să mănânc, unde să dorm?

M-am rugat de trei colegi de loc din Piatra Neamţ, care locuiau la o gazdă, lângă Universitate, să-mi primească cel puţin bagajele în locuinţa lor. Au fost aşa de buni şi de înţelegători, că m-au primit şi pe mine să locuiesc împreună cu ei. Costică Covrig, Aurel Vicol şi Victor Zavate m-au salvat într-un moment de mare criză. Dacă nu-mi veneau ei în ajutor, trebuia să dorm în gară sau în Grădina Copou. Am locuit cu ei la d-na Petrescu, din strada Veronica Micle nr. 3. La terminarea sesiunii de examene ei trebuiau să plece acasă, iar eu trebuia să-mi fac rost de alt loc de dormit după aceea.

Mai aveam nevoie şi de încă patru luni de practică de şantier pentru ca să mă pot prezenta la examenul de diplomă. M-am gândit, deci, să las lucrul la proiecte mai încet şi să-mi fac şi practica, pentru ca să am o mică rezervă financiară. Am depus cerere la CFR ca să fiu primit ca inginer practicant. Aprobarea trebuia să mi-o dea Ion Nicula, secretarul organizaţiei de partid de la CFR Iaşi. Am mers cu cererea la el. Deşi nu aveam nici o activitate anticomunistă cunoscută şi nici nu m-am remarcat cu nimic în oraş, omul a ţinut să-şi arate importanţa, şi nu mi-a dat aprobarea. Abia când am venit la el a doua oară, mi-a reproşat mai întâi atitudinea generală a studenţilor împotriva partidului, şi după aceea şi-a pus apostila de aprobare ca să lucrez la şantierul Economatului CFR, un complex de construcţii ce se executa în zilele acelea: o clădire mare din beton armat pentru depozitarea pieselor metalice grele, o altă clădire pentru depozitarea de uleiuri. Şi alte clădiri cu funcţii bine determinate urmau să se execute în anii următori.

La hala de materiale grele eram doi practicanţi: Vaslie Bumbăcea, care era în al doilea an de lucru la această clădire, şi eu, ca începător. La depozitul de uleiuri lucrau doi ingineri tineri din seria cu un an înaintea noastră: Ion Carp şi Ion Maxim, doi oameni cumsecade. Hala noastră consta

din două tronsoane; primul tronson fusese turnat anul trecut, cel de-al doilea se pregătea pentru turnare anul acesta. La tronsonul unu se executa zidăria, din cărămidă aparentă, scările şi rampele, din beton sclivisit, şi tencuielile interioare. La acoperişul de beton armat se începuse să se facă o impermeabilizare cu bitum, dar se consuma prea mult material. Acum urma să se execute impermeabilizarea cu un material nou, *„irazbit"*, iar bitumul vechi trebuia ras de pe betonul armat, ca să nu avem denivelări pe suprafaţa acoperişului. La zidăria aparentă şi la scliviseli lucrau doi meşteri italieni foarte pricepuţi: Cezarato şi Giovani. Aceştia faceau parte din cadrele permanente ale constructorilor din CFR. La tencuielile interioare lucrau nişte zidari aduşi din Bucureşti, din cartierul Ferentari, conduşi de doi zidari bătrâni: Constantin Smarandache şi Vasile Lupu. Cu aceştia am mers împreună în oraş, la cantina CFR. Eram îmbrăcat simplu ca şi ei, cu o bluză de salopetă pe care mi-a dat-o magazionerul Coroiu. Oamenii mă considerau unul de-al lor.

Din când în când veneau pe şantier doi străini care întrebau de numele meu. Zidarii mei m-au atenţionat:

- Domnule inginer (nu eram încă) vezi că te caută cei doi indivizi. Sunt de la Securitate, îi cunoaştem noi. Mata ia-o pe ici, că noi îi trimitem să te caute pe dincolo.

Aşa s-a întâmplat tot timpul cât am lucrat pe şantier, că oamenii Securităţii nu m-au putut găsi.

Am asistat la executarea învelitorii de irazbit, dar nu am avut posibilitatea să verific eficienţa acestui nou produs pentru că a intervenit arestarea.

Am adunat cu grijă banii care ni s-au dat pentru lucrul nostru şi la sfârşitul practicii mi-am căutat o gazdă unde să stau şi să lucrez în linişte la proiectul de diplomă. Colegul nostru, Ştefan Nenişor, îşi susţinuse cu câteva luni înainte diploma, dar eu trebuia să-mi asigur mai întâi condiţia financiară.

#

Se apropia vacanţa de Paşti. Prietenul meu, Gheorghe, cu care am stat împreună la cămin, îmi zice într-o zi:

- Victore, în vacanţa asta trebuie să plec acasă numaidecât. Dar am aici în Iaşi o lecţie, o fată pe care o prepar la toate obiectele. tatăl ei este profesor universitar şi ea este foarte inteligentă, dar n-am reuşit până în prezent s-o fac să înţeleagă algebra şi riscă să rămână corigentă. Numele fetei: Coleta. Te rog, fă cu ea nişte exerciţii de algebră până vin eu din vacanţă.

- Bine, dă-mi adresa şi vorbeşte cu familia ca să ştie că voi veni eu să te înlocuiesc.

În prima zi de vacanţă m-am prezentat la casa profesorului Z.

- Bună ziua, sunt V.L. și trebuie să-l înlocuiesc pe prietenul meu, Gheorghe, la lecțiile de matematică pe timpul acestei vacanțe…

Am fost prezentat unei fete cu părul blond, nu prea înaltă pentru vârsta ei de 13-14 ani, cu un năsuc mic și rotund ca un nasture și cu ochi sfredelitori. I-am spus că în vacanța aceasta vom face împreună matematică. Am observat o groază mare pe chipul ei.

Am încercat să văd ce știe. I-am dat câte un exercițiu din fiecare capitol din carte. Nu reușea să se descurce. Mi-am dat seama că trebuie să fac ceva ca să-i înlătur mai întâi frica aceea de matematică.

- Coleta, timpul este prea scurt pentru noi, ca să facem multă teorie matematică. Eu îți propun să ne jucăm de-a algebra! Tu știi să joci șah?

Fața Coletei s-a înseninat:

- Da, știu, colegele mele spun că joc bine. La un concurs pe clasă am reușit să ies pe locul doi.

- Noi o să învățăm niște reguli de manevrare a datelor problemelor de algebră, așa cum sunt regulile de mutare a pieselor de șah.

Și-am început apoi, pe rând, mai întâi cu parantezele:

- Coleta, când primești un pachet de acasă, când ești în excursie, și în el sunt pachete mai mici și în ele alte pachețele și mai mici, cum le desfaci? Întâi desfaci pachetul mare, apoi cele de mărimea a doua, și la urmă pe cele de mărimea a treia. Tot așa faci și cu parantezele.

Făceam întâi un exercițiu din carte, pe care îl rezolvam împreună. După aceea îi dădeam un exercițiu cât puteam mai complicat și îi ceream să-l rezolve. Fata se descurca. Când am ajuns la fracțiile suprapuse, i-am spus:

- Uite, Coleta, înainte de a rezolva te uiți întâi la problemă. Vezi că este o linie de fracție principală, apoi altele de ordinul al doilea și de al treilea și tot așa. Închipuie-ți că ceea ce este sub linia principală este un tot. Iar acesta se ridică peste linia principală, dându-se peste cap ca un saltimbanc și se așează în rând cu linia de sus. Urmează cele de sub linia a doua, care a devenit linie principală, să se dea și ele peste cap, ca să ajungă pe linia a treia și așa mai departe.

Am făcut și la acest capitol câteva exerciții foarte grele, iar Coleta le-a rezolvat. Când am ajuns la probleme cu text, i-am spus:

- Când avem o problemă cu text, scrii în ecuație numai ceea ce îți spune problema, nimic altceva, notând cu *„x”* ceea ce nu știi. Dacă problema spune că numărul căutat, x, înmulțit cu *„atâta”* face produsul cutare, atunci n-ai decât să împarți produsul la numărul cu care trebuie înmulțit acel necunoscut și obții rezultatul, adică pe x.

Același lucru se întâmplă când avem probleme cu două necunoscute, le notăm cu x și cu y pe aceste două necunoscute, și nu scriem altceva decât ceea ce ne spune problema și astfel o rezolvăm.

La sfârșitul acelei vacanțe, Coleta era în stare să rezolve în timp scurt orice problemă.

Gheorghe s-a întors și și-a reluat lecțiile. Mă întreba mereu:

- Ce i-ai spus Coletei, de acuma înțelege așa de bine algebra.

Într-o zi, la începutul vacanței mari o întâlnesc pe stradă pe Coleta și cu mama ei:

- D-le Leahul, vă mulțumesc pentru tot ceea ce ați făcut pentru Coleta. A fost singura din clasa ei care a rezolvat corect toate problemele de matematică la examenul de la sfârșit de an. Și acum vreți să știți ce vrea Coleta?… Ia spune tu, singură, ce vrei să te faci când îți vei termina toată școala?

- Profesoară de matematică!

#

Îndată după examenul de bacalaureat, câțiva din absolvenții seriei 1943, din apropierea Cernăuțiului, am vrut să marcăm evenimentul dând o serbare populară la un cămin cultural dintr-o comună din județ. La urma urmei am ales Lujenii, un orășel unde locuiau părinții lui Victor Tărniceru.

Am pregătit o piesă de teatru, câteva coruri și recitări, iar pentru seară o petrecere cu muzică și dans. După programul artistic ni s-a servit o masă din partea membrilor Căminului cultural. La această masă, colegul meu, Tărniceru, a venit să-mi prezinte o fată; fata adoptivă a unui profesor de la Politehnica din Cernăuți. O chema Aurica, era blondă și avea niște ochi verzi, de o profunzime și o expresivitate neobișnuită. Ceva tainic se ascundea pe fața ei puțin îmbujorată. După ce ne-am spus numele, mi-a zis:

- Am vrut să te cunosc, pentru ca să mă ajuți să mă pregătesc pentru lumea cealaltă!

- Cum așa? O fată tânără și în plină floare ca tine vrea să se pregătească pentru eternitate?

- Da, pentru eternitate. Sunt foarte bolnavă de tuberculoză. Doctorii spun că nu mai am mult de trăit. Am pe plămânul drept o cavernă de mărimea unui ou de porumbel. Boala asta nu iartă și nu există leac împotriva ei.

- Azi nu este, dar mâine, poimâine va fi. Toți medicii, toți cercetătorii din domeniul medicinii din toată lumea sunt preocupați să caute leacul împotriva acestei boli și foarte curând unul din ei îl va alfa. Tu ești în viață, și atâta vreme cât mai licărește un strop de viață în noi, suntem datori să ne punem toată încrederea în Dumenezeu. El ne poate ajuta!

Am discutat mult timp pe tema aceasta şi, până la urmă, am convins-o să reziste, să aibă încredere.

A urmat apoi înscrierea mea la Politehnică şi cursurile anului întâi la Cernăuţi. Uitasem de serbarea de la Lujeni şi de Aura. Când a venit timpul să fugim iar din oraş, am întâlnit-o în Gara de nord din Cernăuţi, împreună cu mama ei adoptivă. Ele aveau locuri rezervate din partea sanatoriului „*Dea*", unde fusese ea internată cât au locuit în oraş, dar garnitura lor de tren era mai în spate, pe linia a patra şi ele trebuiau să treacă peste toate trenurile garate pe liniile mai din faţă. Le-am ajutat să treacă geamantanele peste toate liniile acelea, apoi le-am urat drum bun.

Aura m-a rugat să-i scriu după ce voi ajunge la destinaţia pe care n-o ştiam încă. Adresa ei o voi afla de la tatăl ei adoptiv, profesorul meu. Am început să-i scriu de la Turnu Severin, despre frumuseţile acestui oraş, apoi despre ravagiile bombardamentelor şi despre fuga noastră la Deveselu.

În vremea peregrinărilor din timpul invaziei sovietice nu mi-a fost posibil să-i mai scriu. Poşta circula foarte greu. Am reluat corespondenţa după ce ne-am mutat la Iaşi. Aici Aura era internată la sanatoriul Bârnova, dar aerul de acolo nu-i pria şi profesorul a mutat-o la Bucureşti, unde existau doctori mai buni şi clinici cu instalaţii moderne. În faza aceasta i-au făcut chiar şi injecţii cu precipitat de aur ca să oprească evoluţia bolii, dar boala tot mai progresa.

Primeam adeseori scrisori de la dânsa şi răspundeam regulat. I-am scris despre locurile pe care le vizitam în jurul Iaşiului. Mergeam adesea pe la cimitirul „*Eterintatea*". I-am descris câteva morminte ale unor oameni celebri: Mihail Kogălniceanu, Vasile Conta, Gavrilă Muzicescu, George Topârceanu, Barbu Delavarancea, Ion Creangă, artista Aristiţa Romanescu, apoi mormântul unei fete tinere pe crucea căreia scria numele şi numai atât: „*în vârstă de nouăsprezece ani*", o scurtă telegramă a imensei ei tragedii. I-am mai scris despre crucile de piatră puse la mormintele unor soldaţi italieni căzuţi pe frontul de răsărit. Crucile acestea, în fond foarte simple, aveau o armonie în proporţiile dimensiunilor lor.

A venit şi marea zi de triumf a vieţii, când doctorul Fleming a anunţat prin radio întreaga omenire descoperirea penicilinei, medicamentul contra tuberculozei şi modul ei de fabricaţie, ca să salveze de la moarte cât mai multe vieţi. Atunci am primit de la Aura o scrisoare în care îmi spunea: „*Ai avut dreptate. Îmi spuneai că în curând se va descoperi leacul contra tuberculozei şi îmi doream foarte mult să trăiesc şi eu clipa aceea mare. Azi sunt fericită că visul meu mi s-a împlinit. Pentru mine însă vine prea târziu. Acum nu mai am putere nici să mă mişc prin casă. Stau într-un fotoliu, cu picioarele învelite în două pături. Mi se răcesc picioarele. Semn rău!*"

Eram în perioada de examene la sfârşitul anului. Mă înscrisesem la examen pentru căi ferate, partea a doua, iar cu tatăl adoptiv al Aurei făceam ultima lecţie din ultimul an. La sfârşitul acestei lecţii, profesorul m-a chemat la biroul său:

- Aurica este într-o stare foarte gravă şi ar dori să te vadă. Eu plec chiar acum la Bucureşti. Am două bilete de avion. Aş vrea să vii cu mine, să o prindem în viaţă.

- Domnule profesor, m-am înscris la examenul pentru căi ferate, partea a doua, şi examenul este mâine, nu-l mai pot amâna. Poimâine e duminică. Voi pleca luni, după examen. Profesorul a plecat în aceeaşi zi.

Duminică am mers la Biserica Sfântul Spiridon. Era acolo un cor excelent, format din profesori de muzică de la Conservatorul din Iaşi. Către sfârşitul slujbei, corul a cântat „*Tatăl nostru*" cu solo de alto, acompaniat de cor mut, de Hübsh. Solistă era doamna Carp. Avea o voce caldă şi o interpretare extraordinară. Întreg ansamblul suna minunat, în timp ce clopotele se auzeau de afară ca dintr-o depărtare: grav şi rar. Am simţit o zguduire sufletească puternică şi lacrimile au început să curgă fără voie. Mi se părea că glasul clopotelor cântă: „*Aura, Aura, Aura...*" Era ora 11,30 a.m.

Luni am primit de la Bucureşti o telegramă transmisă prin telefon. Aura murise duminică, la 11,30 a.m. Era ora când în biserica Sfântul Spiridon se cânta „*Tatăl nostru*".

#

La examenul final, profesorul ne-a dat tema scrisă în amfiteatru, iar pentru examenul oral ne-a chemat pe sărite la biroul lui. Aşa s-a întâmplat că eu am rămas ultimul. După ce i-am răspuns la câteva întrebări şi mi-a pus nota, profesorul mi-a zis.

- Acum trebuie să vorbim ceva special: Uite, Aurica ne-a părăsit, dar atâta vreme cât a fost în viaţă s-a bucurat foarte mult de scrisorile pe care i le scriai. Mi-a cerut chiar să-i pun la mormânt o cruce ca aceea pe care ai descris-o dumneata, din cimitirul „*Eternitatea*" şi să-i scriu pe cruce acestea: „Aurica A. în vârstă de nouăsprezece ani". S-a întâmplat ca şi ea să moartă la această vârstă de plină înflorire.

Ea m-a mai rugat ceva, pe care eu aş vrea să-ţi ofer cu toată sinceritatea: să-ţi dau un ajutor financiar ca să-ţi poţi termina studiile, până îţi vei lua examenul de diplomă. Uite, am aici toate scrisorile pe care i le-ai trimis. Ea le-a păstrat pe toate, le-a citi şi le-a recitit ori de câte ori voia să uite singurătatea şi suferinţa ei. Acum ţi le lasă legate cu o şuviţă din părul ei. Alături ai un plic cu o primă rată din ajutorul financiar pe care vreau să ţi-l ofer.

Mi-am amintit de vizita lui Moghioroş.

- Domnule profesor, Vă mulţumesc din suflet pentru toată atenţia pe care mi-o acordaţi, dar eu sunt într-o situaţie când nu pot primi de la nimeni nimic, nici măcar scrisorile. Dacă le-aş primi acum, aţi putea avea mai târziu motive de îngrijorare. Mai bine ardeţi scrisorile acestea cu mâna d-voastră, ca să fiţi sigur că ele nu mai există.

În privinţa ajutorului, îmi permiteţi să vă fac o propunere. Faceţi acest lucru pentru alt student care să poată primi ajutorul d-voastră fără să vă aducă riscuri. Dacă se va întâmpla să găsesc eu pe cineva care să fie indicat pentru acest lucru, vă voi înştiinţa.

#

Unul dintre studenţii cu care am stat la cămin a avut o mare înrâurire asupra dezvoltării mele sufleteşti. Eram colegi de an, dar la facultăţi diferite; el era la Electromecanică. Avea o statură înaltă şi bine proporţionată şi o purtare distinsă. Cânta minunat la vioară, un instrument pe care eu l-am îndrăgit încă de atunci de când îi dibuiam sunetele cu ajutorul profesorului de vioară *„fără vioară"*, Ludinski. Colegul meu, Leonid, nu era numai un bun cântăreţ, „din patru strune", ci era şi membru al Filarmonicii *Moldovei*, din Iaşi, şi cânta la vioara întâia. Primea de la Filarmonică bilete de intrare gratuită pentru studenţi; întotdeauna îmi rezerva şi mie unul.

În zilele când foametea din Iaşi muşca mai rău din măruntaiele noastre, Leonid lua vioara, *„ca să mai exerseze"* puţin. Şi începea să cânte piese clasice, în care tehnica instrumentului se împletea armonios cu frumuseţea melodiei. La concertele Filarmonicii audiam compoziţii ale marilor muzicieni ai lumii, sub bagheta unor dirijori renumiţi, ca George Georgescu şi Antonin Ciolan.

Într-o zi, Leonida a venit să-mi aducă biletul obişnuit, şi apoi mi-a zis:

- Să nu lipseşti de la concertul ăsta, căci vei auzi ceva foarte frumos. Va dirija George Georgescu şi vom interpreta Simfonia a 7-a a lui Beethoven. La repetiţia generală dirijorul ne-a explicat mai întâi cum trebuie înţeleasă şi interpretată această simfonie.

Pe vremea când marele compozitor dramatic Richard Wagner era în plină ascensiune, un critic muzical l-a întrebat ce crede el că vrea să spună Beethoven în Simfonia a şaptea? Wagner, care era de o mândrie excesivă, a răspuns repede, fără să gândească, *„Simfonia a şaptea reprezintă apoteoza dansului"*. De atunci, amăgiţi de această sugestie a lui Wagner, foarte mulţi dirijori au încercat să-i dea acestei capodopere un ritm de dans, care vine în contradicţie cu spiritul melodiilor ei, mai ales acelea din partea întâia, adeseori întrerupte şi reluate ca un fel de muncă de Sisif.

Un compozitor francez, mai aproape de zilele noastre, Vinccent d'Indy, şi-a propus să studieze operele lui Beethoven pe foile scrise de mâna lui.

Între alte lucruri interesante, pe partitura Simfoniei a şaptea, a găsit o notiţă cam greu de descifrat. După mult efort, tânărul compozitor a dezlegat enigma: *„O lucrare de geniu este numai zece procente inspiraţie şi nouăzeci de procente transpiraţie"*. De aici, cercetătorul a dedus că această simfonie trebuie să fie descrierea procesului de creaţie a lui Beethoven.

Dirijorul George Georgescu a continuat apoi, pas cu pas, să le explice toate părţile acestei simfonii. Şi prietenul nostru, Leonid, ni le-a explicat, la rândul lui.

La concertul care a urmat, Simfonia a 7-a ne-a deschis sufletul spre o lume de frumuseţi nemaipomenite. Dar mai înainte de aceasta, un oficial al partidului ne-a făcut o prezentare teoretică în care vorbea despre Roman Roland şi interpretarea sugerată de Wagner. Însă acei care au căutat să înţeleagă simfonia ca o apoteoză a dansului, au rămas dezamăgiţi.

#

În anul şcolar care a urmat, la conducerea căminului şi a cantinei s-au instalat reprezentanţii partidului comunist. Noi, studenţii absolvenţi am fost scoşi de la cantină şi din cămine. Ne-am despărţit unii de alţii, iar pe Leonea nu l-am mai văzut până într-o zi, prin luna noiembrie. Urca atunci strada prin faţa Facultăţii de drept. Mergea foarte încet şi respira din greu.

- Ce faci Leonea?

- Rău, rău de tot. Am răcit, am făcut pneumonie. Am toate şansele să mă curăţ dacă nu voi găsi pe cineva să-mi împrumute bani ca să-mi cumpăr penicilină.

- Dragă Leonea, cu drag aş vrea să te ajut, dar în momentul de faţă, dacă aş face-o, te-aş pune într-un pericol şi mai mare (Mă gândeam la întâlnirea cu Moghiroş). Ştiu însă pe cineva care poate să te ajute fără nici un risc pentru voi amândoi. Îl voi trimite pe el la tine. După ce-ţi va spune că eu l-am trimis, să nu mai pomeniţi numele meu niciodată între voi. Să mă uitaţi de tot şi să aveţi încredere numai unul în altul.

Sub pretextul că aveam nevoie de îndrumări speciale la proiectul pe care trebuia să-l prezint profesorului meu, tatăl adoptiv al Aurei, am mers la biroul lui. Când ne-am văzut singuri, i-am spus pe scurt situaţia lui Leonea: are pneumonie, e ameninţat să moară, ca Aura, e un student de valoare şi om de mare cinste sufletească, merită să fie ajutat. I-am spus numele pe care şi l-a notat cu grijă într-un carnet, şi apoi am plecat plin de încredere. Curând după aceea a survenit arestarea mea şi n-am mai putut afla ce s-a întâmplat mai târziu. Tot timpul cât l-am petrecut în închisoare mă rodea mereu gândul: ce s-a întâmplat cu prietenul meu Leonida - *„O fi scăpat cu viaţă sau nu?"*

După ce m-am eliberat din închisoare, am avut bucuria să-l reîntâlnesc într-un loc unde am putut să schimbăm două vorbe între patru ochi:

- Leonea, spune-mi, te rog, te-a ajutat profesorul A., aşa cum mi-a promis el mie?

– Profesorul m-a căutat, într-adevăr, şi-a vrut să mă ajute. Dar după ce ne-am cunoscut am aflat că tu ai fost arestat şi ne-am speriat aşa de rău, că am renunţat la planurile noastre. M-au ajutat în schimb, colegii de la Filarmonică. Au colectat bani şi mi-au salvat viaţa.

#

Atâta vreme cât am făcut practică, lucrurile au mers bine. Atunci când cei trei colegi din Piatra Neamţ au plecat în vacanţă, un alt prieten al meu mi-a găsit o nouă locuinţă. Un ofiţer deblocat care avea o moşie într-un sat mai depărtat de oraş şi voia să petreacă vara la această moşie, avea nevoie de cineva care să-i aibă grijă de casă în timpul verii.

Am mers cu acest prieten al meu la familia respectivă. Am aflat că domnul era chiar fostul colonel de artilerie Caras, căruia îi fusese dedicată poezia *„Răducu lui tătucu"*, pe care o recitasem la Căminul cultural din Mahala. La data aceea Răducu era băiat mărişor şi de la toamnă trebuia să meargă la şcoala primară. Am locuit în casa familiei Caras până la sfârşitul lunii Noiembrie, când s-au întors acasă. Atunci mi-am găsit o gazdă pe o stradă chiar în spatele vechii clădiri a Universităţii. Masa o luam la cantina CFR din oraş.

Datorită intuiţiei muncitorilor zidari de pe şantier am scăpat de mai multe ori de arestare, căci aveau grijă să-i trimită pe agenţii Securităţii în partea opusă a şantierului, decât unde mergeam eu. Aşa am scăpat nearestat până la începutul lunii decembrie, când practica pe şantier s-a terminat şi am fost trimis să lucrez la Biroul Secţiei I-a Clădiri CFR. Acolo era foarte mult de lucru în vederea sfârşitului de an care se apropia.

M-am reînâlnit cu un fost coleg al meu de liceu, Drabic Boris. Ne revedeam după 14 ani, şi Drabic m-a iniţiat în tainele birocraţiei, ceea ce mi-a prins bine mai târziu. În acelaşi birou lucra şi d-şoara Zilbermann, preşedinta sindicatului salariaţilor din CFR. Ne cerea mereu la toţi să scriem articole pentru ziarul de perete. Eu mă sustrăgeam cât puteam pretextând că am treburi urgente de rezolvat şi nu le pot amâna.

Inginerul Solcan Dumitru, absolvent al Politehnicii *Gheorghe Asachi*, din Iaşi, din seria cu un an înaintea noastră, se distinsese ca un om capabil şi bine pregătit încă din primul an al funcţionării lui ca inginer. Angajat la Căile Ferate, a fost trimis ca şef de şantier să se ocupe de construcţia podului de cale ferată peste râul Moldova, de la Roman.

În primele zile, până la venirea echipelor de muncitori şi a utilajelor necesare, tânărul inginer a studiat planurile de asamblare a podului. Părţile metalice ale acestui pod erau descărcate fără nici o ordine în lungul căii ferate pe distanţă de vreo doi kilometri. După studierea planurilor în birou, a plecat pe jos în lungul liniei şi a determinat fiecare piesă de pe teren la ce număr din plan corespunde. A marcat pe fiecare din ele cu culoare de ulei numărul respectiv, iar într-un carnet special şi-a notat la ce punct al şantierului se găseşte fiecare piesă.

Când a început montarea podului, inginerul Solcan, cu carnetul în mână, dădea indicaţiile de unde să se ia fiecare piesă necesară pentru montaj. La sfârşitul zilei de lucru anunţa prin telefon Biroul de construcţii de care depindea el, stadiul în care se află lucrarea. Podul s-a montat în timp record, fără dificultăţi, datorită modului ordonat în care lucrase inginerul. În curând, tot Departamentul de construcţii al Căilor Ferate din Moldova ştia de inginerul Dumitru Solcan. Dar la data de 15 Mai, inginerul Solcan a fost arestat, o dată cu primii legionari.

Într-o zi de la începutul lui Decembrie, d-şoara Zilbermann a început să ne vorbească despre el:

- Am fost aseară la o şedinţă specială, la Securitate. S-a judecat cazul inginerului Solcan. Poate unii dintre d-voastră aţi auzit de el - s-a uitat fix la mine -. Este vorba de inginerul care a montat podul de cale ferată de la Roman. Păcat de el, că a fost un om capabil. A fost condamnat la 25 de ani muncă silnică.

Sentinţa de la Securitate s-a dat pe la sfârşitul lunii noiembrie în 1948.

Ea ne spunea lucrul acesta atunci, iar procesul penal în care a fost judecat Dumitru Solcan şi alţii, împreună cu mine, a avut loc la Suceava, în 21 Ianuarie 1949, iar sentinţa s-a pronunţat la 24 Ianuarie. Solcan Dumitru a fost condamnat 25 de ani muncă silnică. Aşadar sentinţa fusese fixată, nu atunci la proces, ci la data de la sfârşitul lui Noiembrie, când participase la şedinţa de la Securitate d-şoara Zilbermann.

De la 1 decembrie m-am mutat la gazda cea nouă şi, ca să-mi fie mai uşor să plătesc chiria, m-am asociat cu un student mai vechi de la Electromecanică, Neagu Ispas. Am făcut o aprovizionare bună cu combustibil pentru iarnă: lemne, cărbuni şi coceni de porumb, şi m-am apucat să lucrez la proiectul de diplomă. Ca să fiu bine echipat pentru lucrul pe şantier care avea să înceapă după examenul de diplomă, îmi trebuia un palton de iarnă, pe care l-am comandat şi plătit anticipat la atelierul d-lui Darie. Aveam nevoie de o pereche de bocanci rezistenţi şi mi-am cumpărat de la un magazin din oraş. Era o pereche de bocanci solizi, marca Dermata, cu piele dublă (exterior şi interior), talpă dublă cu cusătură dublă la talpă,

prinsă şi cu un rând de cuie de lemn de-mi ziceam în gândul meu: ăştia o să-mi ţie cel puţin 2 ani de zile pe şantier.

Mă consideram bine pregătit pentru munca pe şantier care mă aştepta în viitor.

Se apropia Crăciunul şi, când lucram la planşetă, cântam colinde cu prietenul Neagu Ispas.

AUTOREEDUCAREA
(o privire generală asupra experimentului)

Motto:

„Că tot cel ce va voi să-şi scape viaţa, o va pierde; iar cel ce-şi va pierde viaţa pentru Mine şi pentru Evanghelie, acela o va mântui."

Marcu §8 - vers. 34
(Ediţie jubiliară a Sfântului Sinod, Bucureşti, 2001)

INTRODUCERE

N-am fost eu cel mai bun din cei care au zăcut în închisorile comuniste din România. N-am fost nici cel mai deştept şi nici acela care a fost chinuit mai mult…

Cine sau **ce** mă determină să scriu aceste pagini după ce unii, care au fost mai buni, mai deştepţi ori mai rău chinuiţi decât mine, şi-au scris amintirile lor?

O simplă întâmplare pentru care eu n-am nici un merit, dar care mi-a schimbat complet cursul vieţii şi odată cu această schimbare mi-a descoperit o serie de dedesupturi ale conspiraţiei comuniste, în legătură cu acest subiect. Acesta este faptul pentru care m-am hotărât să scriu.

La data când *„autoreeducarea"* abia se urzea în capetele îmbătate de ură a conducătorilor comunişti din România, eu eram singurul vieţuitor din familia mea rămas în ţară, fiul unor cetăţeni americani rămas **singur** pe teritoriul României, pe când toată familia mea era peste ocean. Eu însă **nu** eram cetăţean american, deci nu aveam dreptul să mă aştept la vreo protecţie din partea acestei ţări.

În timpul războiului, organele Siguranţei Statului mă suspectau că aş avea legături cu anumiţi conspiratori şi cu cominterniştii, dar eu mi-am văzut de carte şi Dumnezeu m-a ferit de pericole. După intrarea în ţară a *„Armatei Roşii Eliberatoare"* m-am zbătut să iau legătura cu familia. Am reuşit abia prin Iunie 1947. Îndată după aceea, ai mei mi-au trimis un *„affidavit"** şi au început să facă presiuni prin senatorii şi congresmanii americani să mă aducă la ei. Conducătorii comunişti din România vedeau în această insistenţă a politicienilor americani o posibilitate de a-şi infiltra un om al lor cu mâna căruia să poată scoate de la americani unele secrete industriale de care aveau nevoie. Am fost arestat şi mi s-a făcut următoarea ofertă: *„Pleci în America dacă accepţi să lucrezi pentru noi. Acolo te vom împinge aşa de sus cum tu nici nu visezi măcar. Nu ai de făcut nimic altceva decât să ne spui nouă ce se petrece în cercurile în care te învârţi. Dacă nu accepţi să lucrezi pentru noi, puşcăria"*.

Oferta asta mi s-a făcut de mai multe ori şi după aceea, în timpul detenţiei de 13 ani, ba chiar şi după ce am ieşit din închisoare.

La data când mi se făceau pentru prima dată aceste propuneri aveam

* *Affidavit of support*, o dovadă în care un cetăţean american, care face chemare/invitaţie, îşi ia obligaţia să adăpostească, hrănească, îmbrace, la caz de nevoie pe cel invitat, pentru ca persoana chemată/invitată să nu rămână pe drumuri sau să fie ajutată de statul american.

destule cunoştinţe despre viaţa în Uniunea Sovietică acumulate din proprie experienţă: un frate **omorât** de sovietici la graniţa Bucovinei, ocupate de ei în 1940, cu România liberă de atunci. O bunică deportată în Siberia la vârsta de 84 ani. Satul pustiit şi jefuit numai după un an de *„libertate comunistă"*. Supravieţuitorii acestui prăpăd n-aveau decât poveşti de groază despre încercările prin care trecuseră. Desigur toate acestea şi multe altele m-au făcut să nu accept. Ca să mă convingă, anchetatorul a început să-mi zugrăvească în culori cât se poate de vii tot ce mă aşteaptă dacă optez pentru închisoare şi ceea ce spunea el nu era de domeniul imaginaţiei, căci el venea după un ciclu de lecţii de la Şcoala de ofiţeri de securitate din Moscova şi luase cunoştinţă de tot ceea ce se pregătea pentru ţara noastră.

După ce încercarea cu vorba nu m-a convins anchetatorul a folosit *„celelalte"* mijloace învăţate în şcoală, dar rezultatul final a rămas acelaşi şi eu mi-am văzut visul cu ochii.

M-am văzut în închisoarea Suceava, în aşteptarea procesului. Aici *„autoreeducarea"* lui Bogdanovici era începută. Înainte de proces am fost mutat chiar în camera în care acesta îşi ţinea şedinţele zilnice de autoreeducare şi am văzut chiar cum s-a semnat actul oficial de înfiinţare al O.D.C.C.-ului (Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste). Când am intrat pe uşa acelei camere, am remarcat un om care-mi făcea semne grăbite să mă apropii. Avea o barbă neagră şi părul şi ochii ca de catran. Mi-a întins mâna: *„Sunt profesorul Cezar Nazarie de la Şcoala Normală de Băieţi din Iaşi, vino să stai lângă mine, am un loc liber aici şi n-aş vrea să vină altcineva să-l ocupe."* M-am aşezat pe locul indicat şi am rămas lângă el. După ce am schimbat câteva vorbe ca de ocazie profesorul s-a scuzat şi a pornit prin cameră să-şi viziteze prietenii.

Avea o funcţie. Prezicea viitorul, ghicea în palmă la toţi aceia care îl solicitau şi o făcea fără plată; aşa de dragul artei. Avea ceva de spus fiecăruia despre nişte suferinţe grele prin care a trecut dar, mai are de îndurat încă. Până la urmă însă se vor risipi ca fumul şi-apoi vor veni timpuri mai bune. *„Când?"* - Un bob zăbavă! Poate câteva luni sau poate câţiva ani. Răbdare!

A încercat să mă facă şi pe mine clientul lui. I-am spus că nu doresc să ispitesc viitorul şi prefer să-l primesc aşa cum va veni. A insistat mult şi a trebuit să-i fac pe voie. Mi-a luat mâna ca şi cum ar fi făcut ca să-mi ghicească, dar se uita ţintă la rădăcina nasului meu: *„Îţi vorbesc în numele acelora care mâine nu vor mai fi. Tu eşti tânăr şi robust şi ai să răzbaţi până la capăt. Noi ceilalţi s-ar putea să sfârşim conform dorinţei lui Stalin. Mai văd o călătorie lungă care te va duce peste o apă mare. Vei scrie acolo o carte dar nu din domeniul profesional ci despre o experienţă din viaţă. Ia*

seama bine la tot ce se petrece aici. A început o experiență care nu se poate să se termine bine, căci toți cei care i-au servit pe comuniști până acum, au sfârșit-o rău... Caută să redai cât mai bine ceea ce vezi acum!"

Toate câte le-a văzut el atunci s-au petrecut aievea, dar cu *„un bob zăbavă"*. După vreo 22 de ani am trecut și peste apa cea mare și am ajuns în America, dar aici mă așteptau alte greutăți și multe, multe decepții. Când să scrii, când te vezi încleștat cu nevoile existenței într-un nou început de la zero, pentru a patra oară în viața asta atât de scurtă? Cei ce s-au născut aici n-aveau nici o curiozitate să afle despre experiența unuia care și-a petrecut tinerețea prin pușcării. Cei veniți aici mai de demult nu vedeau de ce să-i acorde prea mare atenție unuia care nu s-a aventurat să treacă prin rețelele de sârmă ghimpată de la graniță, ci a venit de la București cu avionul direct la Detroit. A fost însă acel Cerc Cultural de la Biserica Sf. Nicolae din Detroit care m-a invitat și mi-a dat ocazia să dezvălui public cele ce am văzut atunci. Era în seara de sâmbătă, 17 iunie 1978, aproape 30 de ani după *„ghicitul în palmă"* al profesorului.

În paginile care urmează vin și eu cu câteva clarificări în ceea ce privește originea procesului de *„autoreeducare"* ce a avut loc în închisorile politice din România și altele în legătură cu personalitatea lui Țurcanu.

Aceste date **nu sunt încercări de a micșora sau a șterge ceva din grozăvia crimelor săvârșite**. Faptul că Makarenko a inventat metoda aceasta, nu absolvă de răspundere pe aceia care au aplicat-o; în primul rând partidul comunist. Faptul că Țurcanu a suferit el însuși o transformare radicală de caracter, de necrezut pentru oamenii care l-au cunoscut, nu-i justifică și nu-i iartă nici una din crimele pe care le-a făcut și nici cruzimea și sălbăticia lor. Dar este greșit să i se atribuie lui invenția acestui sistem de acțiuni, de poziții de constrângere care sunt toate invenția lui Makarenko. Nu acesta este **Faptul unic** care s-a petrecut cu deținuții politici din România.

Da, s-a făcut și la noi un experiment cu această metodă grozavă.

Dar, s-a întâmplat un **fapt unic** la noi **și acest fapt, unic în lume,** a fost **că această metodă satanică de dresură cu bâta aplicată oamenilor, această metodă care s-a întrebuințat fără greș timp de 30 de ani în uniunea sovietică, metoda makarenko, a fost demascată și a fost repudiată de întreaga lume civilizată, iar partidul comunist a trebuit să-și condamne propriile lui cadre pentru participare la aceste crime.**

Cinste acelora care au murit fără să se întineze!

Cinste acelora cărora nu le-a fost permis să moară, dar după prăbușirea totală s-au ridicat din nou cerșindu-și iertare de la Dumnezeu pentru păcatele și slăbiciunile lor.

Noi, cei ce n-am trecut prin acest iad, nu avem dreptul să-i judecăm.

AUTOREEDUCAREA

Educarea este procesul psihologic prin care părinții sau alte persoane interesate de viitorul unui tânăr, îi insuflă acestuia principii de comportare în viață. În mod asemănător, numim instruire procesul în care i se predau acestuia cunoștințele necesare pentru rezolvarea problemelor practice ale vieții. Instruirea își are și ea variantele ei: instrucțiunea, instructajul, instrucția, etc.

Există un fel de instruire a animalelor numită și **dresură**, prin care acestea sunt obișnuite să acționeze într-un anumit fel la semnalul dat de dresorul lor. Am auzit fiecare de ursul care dansează în ritmul tobei pe care o bate țiganul ursar, caii obișnuiți să umble în buiestru, șoimii de vânătoare, animalele sălbatice învățate să execute numere acrobatice la circ. Fiecare din noi a văzut cazuri de animale bine dresate; nimeni nu poate spune însă că a văzut odată un animal **bine educat**.

Savantul rus Ivan Petrovici Pavlov, 1848-1936, făcând experiențe extinse asupra animalelor, a constatat că după o repetare îndelungată a două întâmplări care se produc întotdeauna împreună și în aceeași secvență, animalul ajunge să facă între cei doi factori un fel de asociere ca de la cauză la efect. Un cățel căruia i se suna mai întâi clopoțelul ori de câte ori i se dădea de mâncare, începea să saliveze îndată ce auzea clopoțelul, chiar dacă mâncarea nu apărea imediat în fața lui. Pavlov numește aceste fenomene *„reflexe condiționate"*, iar mai târziu, la porunca conducătorilor revoluției bolșevice, a studiat posibilitatea aplicării acestor metode și la oameni. Îmi permiteți o observație în legătură cu acest fel de reflexe; chiar și acelea ale cățelușului. Asocierea **este nenaturală**! Nu există nici un fel de legătură cu modul în se petrec în condiții normale lucrurile în lumea înconjurătoare. Cățelului **i se creează condiții speciale,** așa fel ca el să nu poată face distincție între cele două întâmplări, clopoțelul și hrana.

Acela care a desăvârșit metoda de aplicare a reflexelor condiționate la oameni este un director al unei școli de corecție din URSS, **Anton Semionovici Makarenko** (1882-1939). El a fost primul care a aplicat și a studiat **pe viu** metoda de reeducare care-i poartă numele: *„Șocurile Makarenko"*. El a scris și câteva cărți *„literare"* în legătură cu reeducarea. Ion Cârjă, în *„Întoarcerea din infern"*, pag. 162, vol. II, vorbind despre perioada reeducării de la Aiud (prima dată când în această închisoare deținuții politici au avut voie să citească cărți), spune că el a avut ocazia să

citească următoarele cărți scrise de A.S. Makarenko: *„Poemul pedagogic"*, *„Steaguri pe turnuri"* și *„Cartea pentru părinți"*. Cârjă este șocat de faptul că *„pedagogul"* Makarenko își disciplinează elevii cu pistolul pe care îl poartă încărcat permanent în buzunar, că în studiile lui recomandă **stârpirea** din sufletul elevului a **oricărei urme de sentimentalism** și instaurează ca metode de educare **disciplina de cazarmă** și **delațiunea** (pâra). Nici una din cărțile citite de Cârjă nu tratează însă Șocul Makarenko.

Mai târziu, când am avut și eu acces la cărți, la mină la Baia Sprie, în lagărul Periprava, apoi chiar și în libertate, am fost curios să citesc operele *„marelui pedagog"* atât de lăudat de *„organele de ordine"* ale Uniunii Sovietice, dar nu mi-a picat în mână nici una din cărțile pomenite de Ion Cârjă. În schimb am găsit altceva: o broșură de circa 30 de pagini intitulată cam în felul următor: *„Principii noi folosite în reeducarea tinerilor din școlile de corecție în URSS - Un raport către Comisariatul Învățământului Public"*. În ea autorul tratează cu claritate metoda lui de lucru și, în urma acestui raport, i s-a acordat medalia de ***„Erou al Muncii Socialiste"*** clasa I.

#

Prin *„autoreeducare"* ar trebui să înțelegem un proces în care subiectul (tânărul din cazul de mai sus) se ocupă el însuși, de îmbunătățirea stării lui educative; aceasta ca o reacțiune la educația greșită pe care a primit-o anterior.

Aceasta este denumirea pe care partidul comunist o dă unor întâmplări petrecute în închisorile din România între anii 1948-1964 și ar vrea ca prin această definiție oficială să ne lase impresia că toate acele fapte, care au fost făcute de tinerii deținuți politici din România în această perioadă de timp, au pornit **din proprie inițiativă, că acest fenomen a fost un produs al putreziciunii societății burgheze române**, așa cum au afirmat tribunalul și presa comunistă, atunci când faptele au fost dezvăluite opiniei publice.

S-au scris mai multe cărți cu acest subiect. Toate scrierile tratează fenomenul în faza lui cea mai dură și cea mai dramatică - Pitești și Gherla și la Canal.

Nici unul din autori, în afară de Dumitru Bordeianu, nu a avut suficiente informații asupra începuturilor acestei autoreeducări, care s-a făcut la Suceava, începuturi de unde se pot scoate în evidență atât caracterul intrinsec, cât și adevărații inițiatori ai acestui proces. Bordeianu a fost unul din aceia care au străbătut această mlaștină a disperării în toată întinderea ei și i-a cunoscut toate adâncimile ei pestilențiale, dar a avut tăria să se ridice din nou purificat; de aceea mărturisirile lui sunt excepțional de importante. Dar și Dumitru Bordeianu nu a avut decât niște indicații vagi, laconice,

despre metoda care avea să se aplice: *„Chiar și din beton armat dacă veți fi, noi tot o să vă muiem"*.

Cam prin ianuarie 1949, un grup de tineri care erau în curs de anchetă în interiorul **penitenciarului Suceava, au declarat că ei împărtășesc idealurile comuniste, au format un Comitet Revoluționar Comunist în Închisoare** cu denumirea de O.D.C.C. (Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste), au declarat că ei *„recunosc că au greșit față de clasa muncitoare și față de partidul conducător și că vor să devină elemente sănătoase ale noii societăți, pe care partidul o construiește în țară"*.

Inițiatorul acestei acțiuni era un tânăr de vreo 20 de ani, **Bogdanovici Alexandru**, al cărui tată nu era altcineva decât prefectul comunist al județului Fălciu. Fiul însă era arestat ca legionar, în legătură cu un grup de studenți din Iași.

Îndată după constituire, O.D.C.C.-iștii au căutat să-și facă prozeliți, mai ales printre tinerii arestați, studenți și elevi, cu deviza: ***„Un ceas mai devreme în libertate."*** Cei bătrâni sunt ***„nerecuperabili"*** pentru societatea comunistă, **ei vor pieri în închisori**. Tineretul se va elibera, este natural, deoarece partidul are nevoie de energia lui. **Ei trebuie să se reeduce** pentru a se putea încadra în noua societate, creată de partid.

În faza proceselor, care s-au judecat toate, în incinta închisorii, cu ușile încuiate și cu apărători din oficiu, studenții au primit proporțional, **pedepse mai ușoare** decât au primit oamenii maturi, pentru aceleași capete de acuzare. Răspunderea bătrânilor pentru educația greșită a tineretului, era scoasă în evidență la tot pasul, la fel și faptul că ***„tineretul este reeducabil, pe când bătrânii nu sunt."***

Cu toată această indulgență a tribunalului, O.D.C.C. -ul în închisoarea Suceava, chiar în faza finală a judecării proceselor, nu a numărat decât 12-15 aderenți, restul deținuților chiar și cei tineri stăteau în espectativă.

Camera 9 în care sta Bogdanovici și în care își ținea ședințele de *„autoreeducare"* era cea mai mare cameră ocupată de deținuți din Penitenciarul Suceava și avea un efectiv de peste 90 de suflete de toate vârstele și de toate condițiile sociale și intelectuale: muncitori, elevi, țărani, studenți, profesori, doctori, învățători, ingineri, preoți și chiar foști gardieni de pușcărie din vechiul regim. Eugen Țurcanu, viitorul șef de la Pitești, era pe atunci planton pe coridoarele închisorii Suceava.

Marea majoritate a locatarilor camerei opunea o rezistență mută acțiunii lui Bogdanovici. De aceea, după terminarea proceselor, atunci când **s-a semnat actul oficial** de constituire al O.D.C.C.-ului și când a doua zi Eugen Țurcanu și-a pus și el semnătura pe acest act, Bogdanovici a ținut să anunțe

cu mare emfază *„marele eveniment”*, aşa ca să-l audă toată camera, ca şi cum ar fi fost vorba de semnarea unui tratat internaţional.

Activitatea de autoreeducare se rezuma atunci la şedinţe zilnice de partid la care Bogdanovici citea câte un pasaj dintr-o carte de **istorie a partidului bolşevic rus**, care era apoi comentat de toţi membrii. După aceea se cântau cântece comuniste ca: Marşul partizanilor, Avanti popolo, etc…

Cartea aceasta de istorie Bogdanovici o ţinea la vedere şi nu se sinchisea să o ascundă dacă gardianul intra în cameră. Atunci când orice petec de hârtie, fie chiar de mărimea unui timbru poştal, era confiscat şi posesorul acuzat de *„intenţie”* de a comunica cu exteriorul şi pedepsit cu o săptămână de izolare; cartea aceasta trecea absolut neobservată. La fel, cântecele se cântau în gura mare, dar niciodată nimeni n-a venit din partea administraţiei să ceară *„reeducaţilor”* să domolească glasul.

Actul oficial de înfiinţare a O.D.C.C. -ului, s-a semnat abia după judecarea proceselor, cam prin martie 1949.

Ion Cârjă, în vol. I, pag. 73, menţionează pe un oarecare preot Prisăcaru, ca fiind unul din sprijinitorii lui Bogdanovici.

Vreau să precizez că în perioada de timp cât am stat şi eu la Suceava (decembrie 1948 - septembrie 1949), din care vreo şase luni în camera 9 în care era Bogdanovici, nu am cunoscut nici un preot cu acest nume şi nu am văzut nici un preot să ia parte la şedinţele lor. Exista atunci un anume Prisăcaru, care era student la Agronomie la Iaşi şi nu a fost niciodată teolog, nefiind nici dintre membrii activi ai acestei organizaţii la acea vreme, dar mai târziu a devenit şi el mare torţionar.

O altă precizare trebuie făcută în legătură cu apartenenţa lui Eugen Ţurcanu la acest grup; Ţurcanu nu participa la şedinţe deoarece era în permanenţă ocupat de serviciul lui ca **şef al plantoanelor de pe coridor.** În această calitate a făcut multe servicii O.D.C.C.-ului **mişcând oamenii dintr-o cameră într-alta**, atunci când era de vreun interes pentru organizaţie (eu însumi am fost mutat din camera 16 la camera 9, fără ca miliţianul să ştie). El transporta notele informative ale O.D.C.C.-iştilor la politruc şi mai trăgea, în timpul liber, cu urechea pe la uşi.

Ion Cârjă, în vol. I, *„Întoarcerea din infern”*, vorbeşte de două grupuri de reeducaţi la Suceava, unul în frunte cu Alexandru Bogdanovici şi sprijinit de autorităţile penitenciare şi altul condus de Eugen Ţurcanu, lucrând clandestin şi rivalizând cu primul pentru favorul conducerii. Aici Cârjă este greşit informat. Ţurcanu n-a avut un grup al său. El era mereu ocupat cu munca de planton pe coridor, făcea zilnic curăţenie şi căra hârdaiele cu mâncare pe scări de la subsol, unde era bucătăria închisorii, la diferitele etaje. Era o muncă foarte grea, dar avea mâncare la discreţie şi-şi **întărea forţa fizică de care va avea nevoie mai târziu**. Pentru acest scop el se *„antrena”*.

Ţurcanu nu locuia în cameră cu alţi deţinuţi ca să poată să organizeze un grup al său. Singurul deţinut cu care sta el în aceeaşi cameră era Badale Dumitru, ajutorul său la căratul hârdaielor şi la alte corvezi, dar Badale n-a jucat nici un rol în **autoreeducare**.

Iniţiatorii de sus (de la Minister) ai *„autoreeducării”* ar fi greşit dacă i-ar fi acordat lui Ţurcanu conducerea de la bun început. Duritatea de caracter pe care el o dobândise în ultimul timp ar fi trezit la realitate pe mulţi din cei ce au aderat din naivitate la O.D.C.C. sau ar fi fost avertizaţi de părinţii, fraţii şi prietenii mai mari care erau cu ei. Acţiunea lui Bogdanovici, ca act liber consimţit, a folosit bine ca **momeală,** deşi nu era nici pe departe ceea ce organizatorii din umbră aveau de gând să facă.

Aceasta a fost un fel de **fază înşelătoare** a acţiunii tip Makarenko pe care ei (partidul) voiau să o întreprindă şi prin ea ei au putut să depisteze pe acei tineri care s-au speriat în aşa hal de perspectiva de a muri picătură cu picătură în închisoare, încât erau gata de frică, să facă orice numai să scape mai repede afară şi cu sănătatea cât mai puţin zdruncinată. Acestor elemente recrutate de Bogdanovici li s-a cerut, atunci când au fost transferaţi de la Suceava la Piteşti, să dea dovadă **convingătoare** de reeducare şi, **din disperare de cauză, ei au acceptat să o dea**.

Mai târziu, ca să-i îndârjească mai mult împotriva celorlalţi camarazi ai lor, li s-a spus că totuşi, nu se vor elibera până nu vor stârpi ideile legionare din capul celui de pe urmă deţinut politic.

#

Ce i-a făcut pe aceşti tineri să accepte să devină unelte ale duşmanului împotriva camarazilor lor?

Disperarea… Dorinţa de a se salva cât mai repede şi cu sănătatea cât mai intactă din puşcăria asta unde foamea, bolile şi moartea pândesc din fiecare cotlon. **Moartea asta lentă, picătură cu picătură, clipă de clipă, zi de zi!** E mult mai uşor să înfrunţi o moarte eroică cu arma în mână decât o *„viaţă”* ca aceasta. Şi… desigur, dacă nu vor accepta reeducarea, aceasta va fi soarta lor definitivă. Să moară cu *„bătrânii”* aşa cum a hotărât Stalin. Mai târziu li s-a spus că numai aderarea la ideile comuniste nu e de ajuns. Când li s-a spus să dea dovezi **convingătoare** de **reeducare** şi li s-au indicat **şocurile makarenko**, Ţurcanu l-a copiat pe **Makarenko** în gest şi în faptă. Dar când au fost descoperite toate întâmplările şi mediile de informaţii din Vest au început să urle, Ţurcanu şi oamenii lui au fost făcuţi răspunzători pentru **crime cu scopul de a compromite onoarea partidului**.

#

La câteva luni după judecarea ultimului proces penal, a început transferarea deținuților la **penitenciarele de domiciliu**: studenții la Pitești, intelectualii la Aiud, muncitorii la Gherla, elevii la Târgșor, iar bolnavii de TBC la Târgu Ocna.

Mi-aduc bine aminte de zvonurile din sursă partinică, ce circulau printre deținuți la acea vreme: **Ferice de studenți, ei pleacă la Pitești. Acolo li se creează condiții excepționale.** Vor lucra în fabrică numai 5 ore pe zi, în restul timpului vor avea la dispoziție **biblioteci și profesori** ca să-și poată continua educația școlară. Când vor ieși, nu vor avea altceva de făcut, decât să se prezinte la examene.

Când m-am trezit la Aiud și am aflat că un coleg al meu Eugen Gavrilescu a ajuns la Pitești, îl invidiam pe sărmanul Eugen. Bietul de el, peste un an și jumătate mi-a fost dat să aud că a fost ucis în bătăi, împreună cu alții pe care-i cunoșteam îndeaproape: Nicușor Turtureanu, student la Agronomie la Politehnica din Iași, fiu de țăran din Pătrăuți, Suceava; Iosub Mihai, Pintilie Ion și însuși Bogdanovici, inițiatorul autoreeducării.

Zvonul conținea tot atâtea minciuni câte cuvinte. Profesori aveau să fie O.D.C.C.-iștii, biblioteci - stocurile de note informative smulse de aceștia prin bătaie; cât despre examene, nici unul dintre studenți n-a mai fost admis să calce în facultatea pe care o urma înainte de arestare. S-a făcut excepție numai cu absolvenții care nu mai aveau alt examen de trecut decât examenul de diplomă (așa eram și eu). Aceștia, printr-o eroare de organizare, au putut să se prezinte la examenul final, deoarece legiuitorii au uitat să specifice, în anexele cu care apărea legea învățământului, că *„cei condamnați pentru activitate împotriva ordinei sociale, sunt excluși de la examenul de stat."* Unii din foștii deținuți politici studenți au reușit să se înscrie în anul I la alte facultăți decât acelea pe care le-au urmat înainte de arestare.

O.D.C.C.-iștii împreună cu ceilalți studenți au ajuns în marea lor majoritate la **Pitești, unde a fost concentrată majoritatea studențimii din întreaga țară**. Bogdanovici, inițiatorul autoreeducării, printr-o manevră a conducerii Direcției Penitenciare, a nimerit pe un loc secundar, deoarece era considerat nesincer.

În fruntea organizației a fost înscăunat (datorită cărui miracol?) **personajul acela misterios, de pe coridoarele închisorii Suceava, Eugen Țurcanu.** Și ciudat de tot, că din prima zi cum a ajuns aici, conducerea închisorii l-a proclamat pe Țurcanu, ***„responsabil cu organizarea interioară a întregii închisori, având în subordine toate serviciile prestate de deținuți:*** *șefii bucătari deținuți, șefii plantoanelor, șefii atelierelor din fabrică și toate serviciile auxiliare, băieși, mecanici, electricieni etc.…"*

De ce?

Explicația este numai una: **Țurcanu fusese bine pregătit cu mult timp înainte pentru acțiunea ce trebuia să înceapă și partidul avea deplină încredere în această pregătire a lui.**

Îndată după instalarea lui ca șef al autoreeducării și al organizării serviciilor din închisoarea Pitești, Țurcanu a început acțiunea pentru care a fost pregătit.

Nu voi repeta aici faptele care au fost așa de bine povestite de Dumitru Bordeianu și de alții, care au scris despre ele. Voi corecta doar ici și colo unele lucruri sau date care sunt inexacte, dar care nu știrbesc cu nimic importanța faptelor povestite.

În **condițiile create** de administrația închisorii, folosindu-se de grupul de disperați recrutați de Bogdanovici, Țurcanu a început să aplice metoda de dresare a oamenilor după modelul Makarenko.

Bordeianu povestește că în ziua de 26 octombrie 1949 (cam o lună și jumătate înainte de începerea *„demascărilor"* la Pitești care se vor declanșa la 10 decembrie același an) a fost scos la birourile de anchetă și anchetat de un **civil** cu figură tipică de *„rusnac"*, dar care vorbea o limbă românească literară pură, în care, între altele îl avertizează asupra celor ce aveau să se întâmple în viitorul apropiat:

1. Să vă știm și gândurile.
2. S-ar putea să spui că nu mai ești legionar.
3. Banditilor! Chiar de beton armat să fiți și tot o să vă muiem.
4. Avem metode să facem din voi tot ce vrem noi!

Dumitru Bordeianu bănuiește că ar fi fost Nicolski, dar eu l-am cunoscut pe Nicolski. El m-a anchetat în legătură cu greva foamei de pe celularul Aiud. Nicolski era șaten, mai înalt și nu avea trăsături de rus, el era acela pe care îl văzusem la Deva împreună cu Gheorghe Apostol, fiul negustorului David Nicolski.

Părerea mea este că acest anchetator nu poate fi nimeni altul decât colonelul de securitate Augustin Dalbon. Descrierea lui Bordeianu se potrivește aproape cuvânt cu cuvânt cu descrierea lui Dalbon făcută mie de pictorul Chira Aurel, cu care am stat mai mult timp în același dormitor la mina Baia Sprie. Înainte de război, Dalbon a fost croitor și avea atelier în orașul Turda, de unde era și Chira Aurel. Dalbon era membru al partidului comunist încă din vremea aceea.

Când au venit *„tovarășii"*, câțiva din *„ilegaliști"* ca: Ana Pauker, Vasile Luca, Gheorghiu Dej ș.a., au ajuns la guvern, iar ceilalți ca Nicolski, Zeller, Sepeanu, Ceaușescu, Dalbon ș.a. au fost trimiși la școli speciale de securitate la Moscova, de unde s-au întors, unii cu grade de generali (Nicolski, Ceaușescu, etc), iar alții cu grad de colonei (Zeller, Grünberg,

Sepeanu, Dalbon, Dulgheru, Popic ş.a.). O altă serie compusă din oameni mai tineri, recrutaţi de curând ,ca Aurel Blehan, cumnatul lui Bogdanovici ş.a., au fost trimişi şi ei la aceleaşi studii şi s-au întors cu grade de sublocotenenţi şi locotenenţi specializaţi în anchete.

În primii ani după înfiinţare, securitatea românească nu era pusă sub controlul partidului comunist român, ea lucra sub comanda directă a Moscovei. Aceasta mi-a spus-o locotenentul de securitate, care mi-a comunicat rezultatul recursului când lucram la mină în 1952: *„De azi înainte securitatea primeşte ordine de la PCR! Până acum lucram sub controlul direct al NKVD-ului"*.

Îndată după absolvirea şcolii de la Moscova, colonelul Dalbon a primit prin poştă un plic cu trei desene: primul îl arăta pe Dalbon la masa de croit cu stofa şi foarfeca în mână, şi avea titlul: **Omul face haina.** Al doilea îl prezenta pe Dalbon în uniformă de colonel de securitate, titlul: **Haina face pe om.** Al treilea desen îl arăta pe Dalbon în haine vărgate de puşcăriaş, titlul **Ce nu face haina din om!** (acest amănunt mi l-a spus chiar pictorul Chira Aurel).

Previziunile acestor desene s-au adeverit întocmai. Colonelul Dalbon a devenit unul dintre principalii subalterni ai lui Nicolski pe picior de egalitate cu Zeller şi se pare că s-a ocupat mai mult decât acela de reeducarea de la Piteşti. Când s-a anchetat şi judecat procesul organelor MAI care au lucrat pentru *„autoreeducare"*, Dalbon a fost implicat şi el în proces dar cu un grad de răspundere şi cu o pedeapsă mai mică. De ce? Ca să nu-l atragă în vâltoare pe şeful superior Nicolski, iar acesta la rândul lui pe alţi membri marcanţi din partid. Nicolski predase din timp resortul anchetelor generalului Dulgheru şi-l lăsase pe acela să răspundă de toate câte s-au făcut de la bun început, iar *„sinuciderea"* lui Zeller îi oferea atât lui Nicolski, cât şi lui Dalbon posibilitatea să arunce orice vină în spatele aceluia care nu mai avea răspundere.

Îndeplinea Dalbon condiţiile esenţiale pentru această misiune?

În timpul şcolii de ofiţeri de securitate, Dalbon şi ceilalţi viitori colonei au avut ocazie să cunoască bine metoda lui Makarenko. Profesorii lor sovietici erau aşa de îmbătaţi de rezultatele obţinute - unii dintre ei erau ei înşişi produsul acestei metode - încât nu pierdeau ocazia de a o recomanda şi de a o impune elevilor lor. Desigur că li s-au făcut şi demonstraţii practice în şcolile speciale tip Makarenko, unde metoda se practica în mod constant.

„Organele de ordine" din U.R.S.S. aveau atâta încredere în indivizii reeducaţi prin metoda lui Makarenko, încât foloseau unităţi întregi formate din aceste elemente, dotate cu arme şi muniţii ca să păzească pe ceilalţi deţinuţi din închisoare. Acestea sunt aşa numitele *„unităţi de auto pază"*

despre care am citit, încă din anul 1947, un articol apărut în *„Cuvântul Iaşului"*, semnat de Aurel Blehan.

Din avertizările pe care le-a dat lui Dumitru Bordeianu se vede că şi Dalbon avea o încredere nelimitată în şocurile Makarenko. Sunt însă fapte care nu se potrivesc cu situaţia lui. Exista la penitenciarul Piteşti un personaj ciudat, foarte adesea întâlnit pe coridoarele închisorii pe care, deţinuţii necunoscându-l pe nume, l-au poreclit *„Mitrea Cocor"*. Umbla întotdeauna în civil şi apărea pe coridor numai după ce mişcările deţinuţilor de afară se terminau. Îşi făcea adeseori de lucru pe la vizete şi purta peste încălţăminte pâslari din pătură ca să nu i se audă paşii, întocmai ca miliţienii. Nimeni nu ştia ce hram poartă el la Piteşti. Se ştie doar că îşi gătea singur mâncarea în camera care i-a fost rezervată în interiorul puşcăriei. Nimeni n-a avut ocazia să vorbească ceva cu el în vremea aceea.

Dalbon umbla mereu în civil probabil din cauza prevestirii celui de-al treilea desen primit la data absolvirii şcolii. Nu avea însă nevoie să folosească drept reşedinţă o cameră în celularul Piteştilor (în cazul Bordeianu l-a chemat pe acesta în biroul de anchetă). În calitatea pe care o avea putea să intre şi să iasă oricând din penitenciar; zi şi noapte. Apoi nu avea de ce să-şi pregătească singur mâncarea. Putea să o comande de la un restaurant sau putea să iasă ca să manânce şi apoi să se reîntoarcă la postul său de observaţie.

Cine a fost deci omul civil de pe secţie e greu de spus. Eu cred că acest *„Mitrea Cocor"* era educatorul special care i-a muiat cerbicia lui Ţurcanu şi care a fost trimis la Piteşti ca să controleze activitatea acestuia şi să-l *„ajute"* dacă la un moment dat ar fi şovăit.

Mai târziu, în preajma eliberării, când deţinuţii trebuiau să-şi ia **noi angajamente** înainte de a păşi în libertate, mulţi dintre cei mai **recalcitranţi** erau aduşi de organele securităţii la URANUS (Bucureşti), în faţa unui ştab, care nu era altul decât *„Mitrea Cocor"* şi care ţinea să le reamintească că **autoreeducarea** nu s-a terminat şi că demascările pot fi reluate oricând de la început. Din felul specific de a pronunţa cuvintele româneşti, se vedea cât colo că *„ Mitrea Cocor"* putea fi observatorul direct al unor forţe *„îndepărtate"*.

Autoreeducarea era plănuită ca reacţie în lanţ, ca un fenomen fără sfârşit, destinat să se întindă peste toată lumea închisorilor din ţară.

Dar pentru funcţia de agent secret al sovieticilor, Bordeianu are un alt candidat foarte potrivit: Popa Alexandru (Ţanu). Acesta a condus demascările de la Gherla până la sosirea lui Ţurcanu într-o manieră mult mai dură şi cu mult mai multe victime decât Ţurcanu, dar la proces i s-a dat o pedeapsă de numai 15 ani - una din cele trei pedepse mai mici. (vezi

Bordeianu, volumul II, *„Gherla"*). Acesta pare a fi adevărul. Aceasta era răsplata pentru agentul lor credincios.

#

În, anul 1951, primăvara, după ce în închisoarea Pitești s-au produs un număr suficient de elemente pentru a asigura continuitatea procesului, un grup de O.D.C.C. -iști în frunte cu **Popa Alexandru (Țanu) a fost trimis la penitenciarul Gherla din dispoziția Direcției Generale a Penitenciarelor din Țară** și, prin grija aceluiași for superior, O.D.C.C. -iștii au fost imediat înscăunați ca șefi în toate pozițiile cheie ale activității deținuților. A urmat apoi aplicarea metodelor de la Pitești, cu absolut aceleași rezultate: câțiva morți, multe suflete zdrobite, multe minți întunecate pentru totdeauna. Alte grupuri au fost trimise de la Pitești la Canal, la Târgu Ocna și la Baia Sprie. Înainte de extinderea acțiunii, a avut loc la Pitești un miting secret între Țurcanu și câțiva din subalternii lui cei mai *„destoinici"* și un trimis special al Ministerului de Interne (Zeller). La această adunare s-au evaluat roadele **autoreeducării**, s-au făcut caracterizările tuturor acelora care primeau **sarcini speciale** în noile răspândiri și s-au trasat planuri pentru acțiunile ce urmau să se execute. Țurcanu a prezentat un **Memorandum, în care erau glorificate** toate rezultatele obținute până la acea dată.

#

Cu minorii de la Târgșor s-a încercat, fără succes, să se introducă autoreeducarea. Faptul acesta și mai ales că doi copii au reușit să evadeze, a dus la desființarea închisorii pentru minori și repartizarea copiilor pe la alte închisori, din care cea mai mare parte au ajuns la Gherla, dar au fost și cazuri în care aceștia au ajuns chiar la minele de plumb. Eu însumi am întâlnit la Baia Sprie pe Victor Ion Puia, de 17 ani, și pe **Desmery Ladislav**, un copil de 16 ani, trimis să muncească la abataj cu oamenii adulți.

Pe măsură ce torționarii de la Pitești și Gherla își încordau puterile să *„convertească"* cu bâta tot mai mulți membri, pe aceeași măsură șefii superiori din MAI se arătau mai pretențioși: *„Nu vă veți elibera până când nu se va lecui de legionarism ultimul dintre bandiți!"* Autoreeducarea trebuie să se extindă și la celelalte închisori de politici din țară.

Cadre de nădejde formate la Pitești și Gherla au fost trimise să inițieze autoreeducarea la Canal, Târgu Ocna și la mina Baia Sprie.

Iată care a fost contactul meu cu toată problema reeducării.

Eram student la Politehnica Gheorghe Asachi din Iași. Trecuseră doi ani de la sfârșitul războiului. În anul 1947 am terminat frecvența la ultimele cursuri și am fost declarați *„absolvenți"*. Încercările mele de a relua legătura cu părinții mei din Statele Unite ale Americii s-au dovedit zadarnice. Eram foarte îngrijorat. Cineva m-a sfătuit să trimit o telegramă la Biroul Populației

din localitatea unde se aflaseră părinții mei în 1940. Nu știam limba engleză dar am compus telegrama în franceză și suna cam în felul următor: *„Binevoiți, vă rog, a comunica domnului Teodor Leahul, cunoscut în 1940 ca lucrător la „Ford", adresa fiului său Victor"* și dădeam mai departe adresa mea.

La vremea aceea, o scrisoare de la Iași la București călătorea timp de o lună. Eu am primit răspunsul telegrafic din America în opt zile. *„Părinții dumneavoastră amândoi sănătoși vă vor comunica imediat"* (telegrama era în limba engleză și mi-a tradus-o domnul Bolohan, student într-un an superior). A fost o bucurie enormă dar și mai mare mi-a fost bucuria când am primit scrisoarea lor. Ei ne credeau morți pe amândoi copiii și eu eram ca un înviat din morți. Mă întrebau ce știu despre fratele Ionică dar eu nu știam ce să le spun, cum să le comunic tragedia.

#

Ziua de 14 decembrie a fost ultima zi de practică la Secția I-a Clădiri CFR din Iași. Seara, după ce m-am întors de la birou, am mai lucrat vreo două ore la proiectul de diplomă care era abia la început, dar am obosit repede și m-am culcat.

Am avut un somn agitat și un vis care îmi prevestea evenimente de o mare gravitate.

Se părea că făceam parte dintr-un cor într-o biserică mare și cântam un concert nou în timpul liturghiei înainte de împărtășanie.

Concertul începea cu un tablou de groază și disperare pe care îl trăiam aidoma, în care solistul se ruga cu ardoare pentru salvarea lui din mijlocul pericolelor și solistul acela trebuia să fiu eu - lucru care nu mi s-a mai întâmplat niciodată în viață. Dar, pe măsură ce concertul progresa, muzica se transforma treptat într-un imn de slavă lui Dumnezeu și în cele din urmă un cântec de mulțumire pentru salvarea din toată nenorocirea. M-am trezit din somn tremurând și perna pe care dormisem era toată udă de lacrimi. Am înțeles că mă așteptau niște evenimente extraordinar de grele, dar nu știam ce anume și când se vor întâmpla. Sunetele acelui concert îmi mai răsunau în minte și am regretat nespus de mult că nu eram în stare să-l scriu pe note, căci ar fi fost un concert de profundă trăire creștină. După toți anii plini de frământări pe care i-am trăit în continuare, am încercat să-mi amintesc măcar cuvintele acelui cântec.

Tot ceea ce am reușit este numai o imagine palidă a dramei pe care am trăit-o în visul meu:

PSALMUL IZBĂVIRII

În bezne rătăcesc printre prăpăstii,
Furtuna urlă-n jurul meu nebună,
Potop de ploi se prăvălesc pe creste,
Se-nvolbură şi fulgeră şi tună.

Şi fulgere-mi luminează-o clipă
Abisul ce se cască sub picioare.
O, Doamne, robul Tău s-a poticnit şi pică
Şi nu mai are reazem de scăpare!

Tu eşti limanul izbăvirii mele,
Tu eşti scăparea celui fără de scăpare,
Cu cugetul împovărat de-atâtea rele,
Sufletul meu mugeşte „*ÎNDURARE!*”

Întoarce-ţi faţa Ta spre mine, Doamne Sfinte,
Întoarce-ţi către mine faţa Ta,
Adâncul deznădejdei mă soarbe, mă înghite,
În groază şi-n dureri, nu mă lăsa, nu mă lăsa.

Tu, numai Tu mai poţi opri căderea
În hăul de-ntuneric fără fund,
Genune şi stihii Ţi-ascultă vrerea,
Pericole şi fiarele de pradă se ascund.

Tu eşti Lumina Necreată care
Sădeşti nădejde nouă în suflet disperat,
Cu braţul tău cel negrăit de tare
Din moarte, din adânc m-ai ridicat.

Cuvântul Tău umplu nemărginirea
Cu galaxii de stele în cântec îngeresc
Şi-n lutul meu suflat-a viaţa şi iubirea
Port chipul Tău, o Doamne, cum pot să-Ţi
mulţumesc?

Cât de slăvit şi bun eşti Tu, Stăpâne,
Învaţă-mă să cânt, să preamăresc puterea Ta
Şi-n toată viaţa care-mi mai rămâne
Să şterg din orice suflet lacrima…

În ziua următoare, 15 decembrie, pe la amiază, echipat cu bocancii cei noi şi o pereche de ciorapi de lână noi făcuţi de mătuşa mea, am mers la cantina CFR unde luam masa în ultimul timp. La ghişeul de unde trebuia să primesc bonul pentru masă mă aşteptau doi indivizi. I-am recunoscut. Erau Mustaţă şi Matahală.

- Dumneata trebuie să vii cu noi!
- Aşteptaţi puţin să iau masa şi vin.
- Nu se poate, trebuie să vii chiar acum!

În sala de mese erau mulţi muncitori care mă cunoşteau şi au început să ridice capul.

- De ce atâta grabă?
- Vino până afară şi îţi vom explica.

Am ieşit. M-au condus până jos şi mi-au zis:

- Eşti arestat. Suntem de la Securitate. Să nu faci o mişcare suspectă că avem revolverele încărcate!

M-au încadrat unul în stânga şi unul în dreapta şi am pornit către sediul Securităţii, care era nu departe de căminul şi cantina noastră a Studenţilor de la Politehnică, în fostul conac al lui Mihail Kogălniceanu. Curtea şi strada erau pline de studenţi. Securiştii mi-au atras atenţia să nu şoptesc ceva sau să fac vreun semn că o păţesc. Am trecut în plină tăcere prin mulţime, dar cei care mă cunoşteau au înţeles cât se poate de bine toată situaţia.

Ajunşi la destinaţie, cei doi m-au dat în primire altui securist care era de serviciu în centrala de telefoane şi radio. Am stat cu el până târziu pe la miezul nopţii; din când în când mai suna telefonul la care paznicul meu răspundea monosilabic, apoi mişca nişte butoane al căror rost nu-l ştiam.

Într-un târziu, cam pe la miezul nopţii, a venit un alt securist, mi-a făcut semn şi mi-a zis:

„*Hai!*” M-a condus într-o cameră mare, cam goală în care se găseau două birouri masive de stejar. Lângă unul am observat un coş pentru hârtii făcut din lemn, cam adânc pentru funcţiunea aceasta şi-n el erau un număr de beţe cam ciotoroase de grosimea unei cozi de mătură. Mai era acolo şi o bară de fier din acelea care se pun la covoarele care se aşează pe scări în casele mai bine înzestrate.

La biroul de lângă acest coş de hârtii, pe un fotoliu, stătea un ofiţer îmbrăcat într-o uniformă nouă pe care nu o mai văzusem până acum. Avea o culoare bleu-griş, ca aceia a aviatorilor din vremea războiului şi mai înainte; avea epoleţi din fire de argint şi nişte stele de tip cam pătrat care indicau gradul purtătorului. Am aflat mai târziu că acesta era Blehan, bătăuşul principal al securităţii Iaşi.

Însoţitorul meu m-a adus în faţa lui; a salutat şi a plecat.

- Cum te cheamă?
- Victor Leahul.
- Numele tatălui?
- Teodor.
- Al mamei?
- Anghelina.
- Unde te-ai ascuns până acum că te-am căutat şi nu te-am putut găsi?
- Nu m-am ascuns deloc. Am fost toată vremea aici în Iaşi.
- Unde locuiesc părinţii tăi?
- În Statele Unite ale Americii.
- De ce au fugit din ţară?
- N-au fugit. Au mers chiar greu, foarte încet. Tatăl meu a plecat acolo la o vârstă foarte tânără, după primul primul războiul mondial; s-a întors acasă ca să devină cetăţean al României Mari, dar a revenit în America ca să facă ceva bani pentru cei doi copii născuţi între timp.
- De ce a fost împotriva partidului nostru?
- Când a plecat tatăl meu acolo, la vârsta de 16 ani, înainte de începutul primului război mondial, Partidul Comunist Român nu exista. Cum putea el să fie împotriva a ceva ce nu exista?
- Dar mama ce politică a făcut? De ce a plecat?
- Mama a rămas cu doi copii mici, avea o vacă şi câteva oi, un porc şi câteva găini şi grija muncii câmpului. Asta era politica ei şi cu greu mai putea să-i facă faţă. A plecat când a chemat-o soţul ei la dânsul.
- Dar tatăl tău ce motive a avut să plece?
- Tatăl meu făcea parte dintr-o familie cu cinci copii şi care avea două hectare de pământ. Erau trei fete şi doi băieţi şi nu puteau să trăiască toţi din ceea ce le revenea din cele două hectare. Băieţii au trebuit să plece să-şi caute de lucru în altă parte. Voi aveţi ceva împotriva acelora care fug de sărăcie?
- Ce, tu mă anchetezi pe mine, sau eu pe tine?
- Nu vă anchetez ci doar vreau să vă lămuresc asupra situaţiei!
- Da bunicul tău ce politică a făcut?
- Bunicul meu a fost exploatator!

- Aha!
- Da! El avea un car şi doi boi. Mergea cu carul la pădure şi-l încărca zdravăn cu lemne, înjuga boii şi ducea carul la staţia de cale ferată unde încărca lemnele în vagon, apoi mergea iarăşi la pădure după alt transport… Din banii ce-i primea pentru cărăuşie şi-a făcut lui o casă gospodărească din lemn şi acoperită cu draniţă, iar bieţilor boi nu le-a făcut decât o şură cu pereţii din nuiele lipite cu lut şi cu acoperişul de paie. Ce asta nu-i exploatare?
- Îţi baţi joc de mine, banditule?!
- Nu domnule anchetator, vă spun realitatea! Dumneavoastră căutaţi acul în carul cu fân.

Şi-a stăpânit cu greu mânia căci trebuia să treacă la un alt subiect:

- De când îi cunoşti pe tovarăşii noştri aceştia: Petru Groza, Gheorghe Apostol, Nicolae Ceauşescu.
- Din timpul primelor zile de război.
- Şi cum i-ai cunoscut?
- Întâmplător.
- Şi ai primit de la părinţi acte ca să pleci în America?
- Da!
- Şi tu crezi că vei pleca în adevăr?
- Deoarece toată familia mea este acolo şi eu sunt singur aici cred că am destule motive să plec.
- Asta s-o crezi numai tu! Nu poţi pleca fără voia noastră! Ai însă recomandarea tovarăşilor noştri şi poţi să pleci, dar cu o singură condiţie: să lucrezi pentru noi. Noi te vom introduce acolo în nişte cercuri foarte selecte. Avem aliaţi foarte puternici acolo care vor să ne ajute. Ne trebuie numai un om de legătură şi acela trebuie să fii tu. Te vom împinge acolo aşa de sus cum tu nici nu visezi. Eşti proaspăt absolvent al unei facultăţi, nu ţi-ar conveni să-ţi freci coatele cu cei mai mari savanţi ai Americii? Vei avea bani, vei avea o situaţie materială cum tu nici nu poţi să ţi-o imaginezi, dar trebuie să ne raportezi nouă tot ceea ce auzi şi tot ceea ce vezi acolo.

Să nu-ţi închipui însă că ai să ne duci cu zăhărelul. Înainte de a pleca îţi dăm o fată frumoasă tare care te iubeşte. Te însori cu ea şi o săptămână după aceea aveţi două paşapoarte şi plecaţi amândoi în America. Părinţii fetei rămân aici ca garanţie că voi vă veţi face datoria acolo unde vă vom trimete.

Mă gândeam, voi fi controlat de securitate zi şi noapte! Voi sta mereu cu ea alături de mine ! Domnule anchetator, îmi pare rău, dar eu nu sunt omul de care aveţi nevoie. Nu ştiu să mă prefac, nu ştiu să mă infiltrez, mă voi da de gol şi voi târî după mine şi pe alţii care au avut legătură cu mine. Nu pot!

- Nu poți? Ai de ales America sau pușcăria.
- Nu am decât o singură posibilitate – pușcăria!
- Ia spune de când ești „*legendar*”?
- Nu știu ce vreți să spuneți!
- Să-mi spui care sunt colegii tăi! (Fusesem ales de studenți ca șef de an pentru problemele legate de ajutorarea materială a celor lipsiți de mijloace. Făcusem atâtea liste că învățasem pe de rostul tabelul alfabetic al colegilor). I-am recitat frumos tot catalogul având grijă să trec ușor peste acei ce știam că sunt căutați dar încă nu fuseseră prinși, fără ca el să observe vreo ezitare.
- Știi că unii din aceștia au fost arestați și anchetați ca legionari?
- Nu!.
- Află că am obținut de la ei declarații că și tu ești legionar!
- Și eu aflu de la dumneavoastră acest lucru pentru prima dată!
- Voi legionarii sunteți oameni de nădejde, revoluționari. Partidul nostru vă apreciază dârzenia. Păcat că Codreanu v-a împuiat capul cu misticism.

Să nu credeți că dacă sunteți naționaliști și poporul stă astăzi în spatele vostru, noi o să ne pierdem capul.

Vă vom distruge fără milă până la ultimul, apoi vom prelua noi naționalismul.

Dar naționalismul nostru nu va fi ca acela al vostru, naționalismul nostru va fi **naționalism comunist, naționalism internaționalist**.
- Lasă-te de misticism și fă-te comunist.
- Domnule anchetator eu nu judec acum prin prisma misticismului, ci judec cât se poate de realist: Nu corespund. Nu pot.
- Nu fii prost! Acceptă mâna pe care ți-o întinde partidul cu atâta generozitate!
- Credeți-mă. Vă spun cu toată sinceritatea. Mi-i imposibil!
- Ești nebun! Nu știi ce te așteaptă. Nu știi ce vă așteaptă pe voi toți care ați intrat cu fruntea sus în închisoare ca să deveniți eroi, ca să deveniți martiri. Noi nu vom face din voi nici eroi, nici martiri; vom face din voi cei mai odioși criminali, cele mai de pe urmă otrepe umane.

#

Vă vom face să vă omorâți unii pe alții până nu va rămâne din voi decât unul singur. Pe acesta din urmă ticălosul ticăloșilor îl vom lichida noi ca să scăpăm lumea de el.

Da! Chiar americanii tăi v-au dat pe mâna noastră să vă lichidăm. La Convenția de Pace ne-au cerut să lichidăm toate rămășițele fasciste. Să vă distrugem fără milă. Vom face din voi niște monștri, niște criminali odioși de o să vă fie și vouă scârbă de voi înșivă.

Veți vrea mai bine să muriți, dar noi nu vă vom lăsa această posibilitate. Dacă va mai ajunge cineva până la capăt, acela nu va mai fi om, ci o stârpitură fără de nici o demnitate. Nu va ieși nimeni cu fruntea sus.

Noi nu ne grăbim. Aliații v-au dat pe mâna noastră pe veșnicie. Suntem înțeleși cu ei ca să ne cedeze treptat, treptat conducerea întregii lumi. Avem la dispoziție experiența de 30 de ani a Uniunii Sovietice. Avem la dispoziție o metodă care n-a dat greș niciodată. **Nimeni n-a fost în stare să reziste și nu veți rezista nici voi.**

Vreți să știți de când a început Ceaușescu să fie naționalist?

Iată, încă de pe atunci de când urma școala de securiști din Moscova.

#

Vă vom aplica metoda șocurilor:

Șocul medicamentelor,

Șocul alimentar,

Șocul proteinelor,

Șocul vitaminelor și, în cele din urmă,

Șocul educativ al lui Makarenko.

Nu veți ieși decât atunci când nu veți mai fi întregi nici la trup nici la minte.

Când vi se vor expira pedepsele, vă vom da altele și altele până veți ajunge în starea în care vrem noi. Dar noi nu ne vom murdări mâinile cu voi. Veți face voi înșivă munca asta murdară. **Partidul vă va crea numai condițiile**. Avem ordin de sus și noi comuniștii respectăm ordinul mai marilor noștri.

Veți veni la noi să vă rugați să vă lăsăm să ne spuneți **tot ce știți, tot ce ați văzut, tot ce ați auzit, tot ce ați gândit, tot ce ați visat**. Nu vom mai avea timp pentru voi!

Ne vom bate joc de familiile voastre: soțiile voastre le vom face servitoare fără plată în casele milițienilor. Logodnicele voastre, pe care voi le-ați educat să fie soții alese, le vom mărita cu securiști, iar pe fetele voastre mai tinere le vom face prostituate la dispoziția securiștilor.

În curând vom ajunge să guvernăm și în America.

Tineretul universitar de acolo este pregătit numai de profesori marxiști, adică comuniști. Acest tineret va conduce America de mâine!

Mai ai frați în America?
- Da am o soră care acum este în școala primară.
- Ai să vezi, dacă vei ajunge vreodată acolo, că ea nu va vrea să te recunoască de frate. Ea va fi educată comunistă.

Nu există altă salvare decât să accepți oferta mărinimoasă a partidului.
- Nu pot. Nu corespund cerințelor dumneavoastră!

- Cum? Ai obrăznicia să refuzi mâna generoasă pe care ţi-o întinde partidul?

M-a luat la palme. Nu prea a avut efect. Îl chemă pe un agent:

- Ia-l pe ăsta şi să mi-l faci îngeraş! I-am spus:

- Vă complicaţi existenţa domnule anchetator. Am în America atâtea rude. Se va găsi odată unul şi va veni să vă întrebe *„Ce-aţi făcut cu X şi cu Y...?"*

- Am să-ţi dau eu X şi Y banditule! M-a apucat de reverele hainei şi a început să mă izbească de perete. Nici acum nu i-a mers, căci eram şi eu destul de vânjos şi-mi arcuiam spinarea aşa fel că lovitura lui rămânea aproape lipsită de efect. Se enerva din ce în ce mai tare.

- Urcă-te pe birou! M-am urcat şezând.

- Nu aşa! Culcat cu faţa în sus şi bocancii afară peste marginea biroului.

Codindu-mă cât puteam mai mult, m-am aşezat în poziţia cerută.

A luat din cutia de *„scule"* bara aceea de fier.

Am început să mă rog în gând cu disperare aşa cum numai în câteva momente din viaţa mea am fost în stare să mă rog: Doamne Iisuse Hristoase, care pentru mântuirea noastră ai îndurat schingiuirea şi moartea, Tu ai suferit bătaia şi ca orice om şi Tu ştii cât e de greu. Îndură-Te şi de mine şi ajută-mă că eu sunt slab, fricos şi laş şi nu pot răbda bătaia. Fă să treacă paharul acesta de la mine; dar dacă nu e cu putinţă, atunci cel puţin ia-mi simţul durerii, ca să nu ajung să-mi fac de ruşine familia şi să aduc nenorocire asupra altora! Am început apoi să repet mereu, mereu: Doamne ajută-mă, Doamne scapă-mă, Doamne ajută-mă!... În acel moment mi s-a părut că de undeva din subconştientul meu Dumnezeu îmi răspunde:

- Lasă trupul tău în mâna călăului. **El este al aceluia**. Tu părăseşte-l. Să nu-ţi pese ce se întâmplă cu el!

Anchetatorul stătea cu bara de fier în mână ca să studieze efectul psihologic al situaţiei care nu a apărut. S-a înfuriat rău, a luat ranga cu amândouă mâinile şi a început să bată cu sete. După vreo zece lovituri zdravene s-a oprit.

- Acceptă, că te omor!

Nu simţeam nevoia să-i răspund, ci mă rugam în gând mereu: *„Doamne, nu mă lăsa! Doamne, ajută-mă!"*

A luat din nou fierul în mâini şi a dat, şi a dat, şi a dat până a obosit de tot. Între timp, au început să apară în uşa biroului o mulţime de capete de securişti curioşi să vadă ce sunt pocniturile acestea neînsoţite de ţipete şi gemete. Printre ei şi Matahală. Acesta observând desfăşurarea acţiunii a avut impresia că eu fac anumite mişcări şi fente prin care anihilez efectul muncii anchetatorului şi ca să-şi ajute şeful a venit şi s-a aşezat călare pe picioarele

mele, observându-mi cu atenţie expresia feţei la loviturile care au urmat. Blehan i se adresa gâfâind:

- Ăsta-i un nesimţit! Ăsta-i putred de legionar, fanatic înfocat!

Matahală da din cap afirmativ. Blehan era foarte obosit şi, ca să-şi mai tragă sufletul, mi-a ordonat să-mi scot bocancii. Când i-am scos am văzut că tălpile lor cele duble nu se mai ţineau la un loc decât la vârfuri şi la călcâie. Am primit ordin să mă aşez iar în poziţia de mai înainte şi Blehan a luat o bâtă ciotoroasă şi a pornit să mă croiască peste ciorapi până au început să sară smocuri de lână din ei. A trebuit să lase şi scula aceasta că i se agăţa mereu cu cioturile de firele de lână deşirate din ciorapi.

Mi-a ordonat gâfâind să-mi scot şi ciorapii şi a pus mâna pe un cablu electric împletit în patru muchii şi mi-a mai tras o serie de lovituri direct la talpa goală. Tocmai atunci a apărut lângă el colegul lui de meserie, anchetatorul Leferman. În culmea oboselii, abia trăgându-şi suflarea Blehan îi întinde o botă din cutia de scule:

- Mmaai dăăi şii tuu căă eeuu nuu maai poot!

Leferman s-a uitat la mine într-un fel ciudat. Mă gândeam: *„Acum intru în mâinile unuia odihnit"*!, dar el a zis: *„Lasă-l că de la ăsta n-ai să obţii nimic!"* Mi s-a ordonat să mă dau jos de pe birou şi să ies în holul de la intrare, să alerg pe pardoseala de mozaic. Holul era rotund şi, din loc în loc, s-au postat pe lângă perete spectatorii de mai înainte din uşa biroului. Afară ningea şi unul din ei aducea cu lopata zăpadă de afară şi o arunca pe mozaic iar eu alergam ca la manej de jur-împrejur. Spectatorii, ca să mă încurajeze în efortul pe care îl depuneam, când treceam prin dreptul lor şi le venea bine, îmi mai trăgeau câte o cizmă la partea sedentară de făceam involuntar câte un pas dublu şi-mi mai trăgeau şi câte o înjurătură ca să-mi fie *„bucuria"* deplină.

La revărsatul zorilor mi-au adus bocancii şi ciorapii şi mi-au ordonat să mă încalţ. Bocancii, care înainte îmi erau largi, acum numai cu greu i-am putut încălţa. M-au împins înapoi în biroul de anchetă.

Anchetatorul mi-a dat o foaie de hârtie şi un creion şi mi-a poruncit să scriu despre toată activitatea mea legionară: *„Ştim tot. Noi numai vrem să verificăm sinceritatea ta. Scrie cine te-a recrutat, cine te-a pregătit, cu cine ai activat, ce cotizaţie ai plătit, ce legionari ai mai cunoscut ş.a.m.d."* Am scris două propoziţiuni: *„Nu ştiu nimic. N-am făcut nimic."*

Am semnat. Blehan s-a uitat chiorâşi la mine, a băgat hârtia într-un dosar pe care a scris aşa ca să văd şi eu: **fanatic, nereeducabil pentru toată viaţa**. A chemat apoi un subaltern şi i-a zis să mă ducă la *„cameră"*.

De ce nu a insistat Blehan asupra activităţii mele şi a acceptat declaraţia aşa cum era?

Pentru că el primise ordin să mă convingă să devin spion în America. Presupusa mea activitate nu prezenta interes.

Mi-au pus haina în cap, securistul a apucat-o de mâneci și m-a condus ca pe un cal de căpăstru până în fundul curții, unde era o clădire improvizată în care erau celulele clienților securității. Pe coridor era de serviciu Romică Macovei, tânărul cu care lucrasem împreună în timpul practicii din anul întâi și care îmi ceruse o recomandare ca să se înscrie în partid și la școala de securiști. I-am explicat atunci că eu nu sunt membru de partid și nu am calitatea de a da recomandări. Acum mi-a făcut o percheziție și mi-a găsit o bucată de hârtie cu câteva adrese ale unor colegi ne implicați în nici o organizație, dar care mă rugaseră să le trimit data unor examene. S-a uitat la ea și mi-a zis: *„Ce-i cu asta? Vrei să-i aduci aici? Distruge-o!"* Am pus-o în gură, am mestecat-o și am înghițit-o. I-am rămas recunoscător. Mulți ani mai târziu aveam să-l mai întâlnesc pe Romică. De data aceasta era schimbat. Am fost băgat într-o celulă. Mai erau încă cinci oameni.

Priveau cu groază la contuziile de pe fața mea lăsate de inelele lui Blehan și la bocancii mei cu tălpile dezbărnate. Am mers la vasul de murdării să urinez. Am urinat cu sânge. Mi-au făcut loc pe priciul de lemn fără saltea. M-am întins să mă odihnesc, aveam mereu zvâcnituri puternice care mă trezeau. Cred că zvâcniturile acestea mi-au rămas pentru toată viața, căci în zilele când scriu se mai întâmplă să mă mai trezesc din somn din cauza unor zvâcnituri involuntare.

Spre seară, după ce paza de pe coridor s-a schimbat, am auzit o voce strigând puternic: *„Atențiune! Care îți auzi numele fă-ți bagajul și stai gata lângă ușă!"* A strigat și numele meu. N-aveam nici un bagaj, doar hainele de pe mine. Ușa s-a deschis, un securist m-a luat în primire și cu haina în cap m-a dus înapoi în locul unde făcusem manejul. Rând pe rând ne-am adunat acolo treisprezece persoane, patru maturi și nouă copii de la zece ani în sus. Ne-au legat pe toți cu una și aceeași funie, cam la distanță unul de altul, apoi ne-au scos pe toți în șir afară unde ne aștepta o mașină - un Jeep american - dar fără prelată. Ne-au obligat să ne urcăm în Jeep. Distanța de la om la om fiind prea mică, atunci când te urcai îl trăgeai pe cel de după tine de mâinile legate la spate de mai-mai să-ți răsucești osul umărului din articulație, iar cel dinaintea ta trebuia să îngenuncheze ca să-ți ofere un minimum de libertate de mișcare. Cu mare chin ne-am adunat cu toții pe platformă dar acolo nu mai aveam loc să stăm cu ambele picioare pe podea ci mai mult pe un singur picior. Mai mult chiar, a trebuit să mai facem loc și unui *„însoțitor"* cu pistolul automat, care s-a așezat pe o banchetă fixată pe oblonul din spate. Un alt însoțitor cu automatul era în cabină alături de șofer. Un alt Jeep era încărcat numai cu însoțitori. Acela trebuia să ne escorteze din urmă.

Mașinile au pornit cu viteză turbată pe străzile orașului. La curbele serpentinei de la Râpa Galbenă aveam impresia că vom fi zvârliți cu toții grămadă din mașină într-un stâlp de pe marginea străzii. Mașina se ridicase în două roate. Am scăpat ca prin minune și am ajuns în gară. Însoțitorul de pe bancheta din spate îl înjura pe șofer: *„Mă, nebunule, când ai să-ți bagi și tu mințile în cap? Era să ne omori pe toți!"*

Mașina cu însoțitorii ne-a luat-o înainte, au ajuns la trenul de Suceava și au golit repede două compartimente dintr-un vagon. Am fost dezlegați de funie și băgați în aceste compartimente cu câte doi însoțitori, ceilalți au rămas pe coridor ca să oprească circulația prin fața ușilor noastre care erau deschise. Au început discuțiile între ei.

În timpul nopții unii din ei participaseră la o descindere la apartamentul unui reacționar. Pe la două, după miezul nopții trei securiști voinici s-au repezit deodată în ușa apartamentului și ușa a sărit din țâțâni, iar ei au pătruns înăuntru odată cu ușa. Râdeau acum și se distrau de figurile îngrozite ale celor treziți din somn de zgomotul ușii sparte față în față cu trei indivizi cu pistoalele automate îndreptate către ei:

- Jos din pat, banditule! Cu fața la perete! Mâinile sus și să nu miști că-ți pun un glonte în ceafă și te trimit pe lumea cealaltă.

- Toată lumea cu fața la perete! Nu vă mișcați din loc!

- Unde ai ascuns pistolul și cartușele, banditule?

Copiii țipau, plângeau: *„Tăticule! Mămică!"*

- Taci că-ți bag pistolul pe gât! Au început să scoată niște gemete ca un urlet de câine…

- Spune unde ai ascuns pistolul și muniția! De ce nu vorbești?

- Nu am!

- Lasă că ți-l găsim noi! S-au repezit la șifonier și au început să scoată afară tot ce puteau apuca: haine, rufe, încălțăminte, ciorapi, batiste, se transformară toate într-un morman de boarfe în mijlocul camerei. Au urmat apoi plăpumile cu pânza sfâșiată de cuțit în locurile unde vajnicii securiști bănuiau că se ascunde ceva, apoi pernele spintecate, în care *„reprezentanții"* legii cu mânecile suflecate au pipăt colțișor cu colțișor ca să găsească lucruri ascunse, împrăștiind peste mormanul de boarfe un strat de fulgi de pene scărmănate. Unul din cei trei a ciocănit cu mânerul revolverului pereții și dușumeaua ca să găsească *„ascunzătorile"*, iar ceilalți doi se ocupau acum de saltele, pe care le-au desfăcut complet ca să nu rămână bucățică necontrolată. Au urmat cărțile din bibliotecă, vânturate toate cu deschiderea în jos să nu rămână nimic ascuns între file, apoi conținutul sertarelor au fost analizate toate piesă cu piesă. Toate își luau locul lor cuvenit în mormanul din mijlocul camerei. Acestea toate se petreceau pe fondul sonor al urletului

înfundat şi continuu al copiilor. Când reprezentanţii vigilenţei proletare s-au convins că nimic n-a mai rămas necontrolat, unul din ei a tras afară din grămadă un pantalon şi altul o haină, altul nişte ghete şi le-au aruncat la picioarele banditului: „Îmbracă-te!"

Bunica copiilor s-a adresat în şoaptă unuia din ei: *„Domnule, de ce ne-aţi speriat copiii şi ne-aţi făcut atâta deranj în timpul nopţii?"*

- Ţine-ţi gura, babornițo, că te umflu şi pe tine!

L-au luat pe bandit unul de o mână, unul de alta şi-au coborât scările în plânsul celor rămaşi în urmă. Al treilea a potrivit uşa la loc să nu se prea cunoască că fusese smulsă din locul ei şi a plecat şi el la duba care îl aştepta în stradă. Cei trei eroi ai descinderii din noaptea precedentă povesteau toate amănuntele cu un aer de deosebită superioritate ca şi cum ar fi participat la o mare bătălie şi se mândreau cu faptele lor în ochii plini de admiraţie ai colegilor lor lipsiţi de o astfel de glorie.

Trenul a intrat în gara Burdujeni. Aici trebuia să ne aştepte un camion care să ne transporte de la gară la închisoarea Suceava - o distanţă de aproximativ cinci km. Dar camionul lipsea. Şeful escortei noastre a dat telefon la închisoare să-i trimită camionul la gară. Camionul era în reparaţie. Nu rămânea decât să ne ducă pe jos până la destinaţie. Ne-au încolonat câte doi, iar *„însoţitorii"* ne-au înconjurat de jur împrejur la distanţă potrivită. Era după miezul nopţii, şoseaua era pustie: *„Direcţia închisoarea, marş!"*

Simţeam sub talpă fiecare piatră a şoselei prunduite. Noroc că cele două rânduri de tălpi ale bocancilor mei formau împreună un fel de arc şi mai amortizau puţin din impactul călcăturii. Am reuşit să mă ţin în grămadă şi am ajuns în fine în curtea închisorii. Însoţitorii au intrat în birou să facă formele de predare, noi am rămas afară sub paza lui Matahală. Acesta la un moment dat s-a apropiat de mine aşa ca din întâmplare:

- Domnule, să-mi spui şi mie de unde ai dumneata atâta putere. După toată bătaia pe care am văzut că ai primit-o astă noapte acum ai ţinut pasul în rând cu ceilalţi!? Nu eram dispus să vorbesc, dar cuvintele domnule şi dumneata în loc de *„banditule"* cu care fusesem tratat mereu de la arestare m-au făcut să vreau totuşi să-i răspund, însă tocmai atunci ieşeau ceilalţi din birou şi era imprudent să-i răspund cu vorba. În loc de răspuns i-am făcut semn din ochi spre cer. El a dat din cap în semn de înţelegere. Să fi fost oare şi întâmplarea aceasta explicaţia faptului că unul din cei cu care am făcut drumul acela şi care era atunci lângă mine mi-a spus cu ani mai târziu că securistul acela voinic şi-a dat demisia din Securitate şi a plecat în Israel?...

S-o fi convins Matahală din toate faptele pe care le-a mai văzut că slujba la care se angajase era o treabă inumană, nedemnă de firea lui? Numai Dumnezeu ştie! Pentru noi, însă, chinurile nu se terminau aici. Ani lungi de

tortură, foame şi înşelăciune, pentru cei mai mulţi dintre noi abia de aici aveau să înceapă. Din toate câte se pregăteau atunci pentru noi voi încerca să redau mai jos tot ceea ce am văzut şi auzit eu însumi şi ceea ce mi-au povestit alţii care au fost la Suceava mai înaintea mea, în legătură cu începutul *„autoreeducării."*

Dragă cititorule, din cele povestite despre ancheta mea de la Iaşi ai putea să-ţi închipuii că am fost un om cu foarte puţine păcate, care, datorită unei vieţi sfinte, s-a învrednicit de ajutorul lui Dumnezeu în momente de grea încercare. N-a fost aşa! Am fost şi eu un simplu păcătos, ca toţi ceilalţi păcătoşi de care e plină lumea, dar în momentul acela de disperare, cunoscându-mi toată slăbiciunea m-am rugat fierbinte, m-am rugat cu toată puterea sufletului meu: *„Doamne ajută-mă, Doamne nu mă lăsa dar şi Doamne facă-se voia Ta!"*. Şi El, numai El a făcut tot ceea ce s-a întâmplat, pentru că El a voit aşa. Şi eu n-am fost vrednic de bunăvoinţa Lui. Şi pentru că El a făcut aceasta, eu nu am dreptul să mă laud cu cele ce s-au întâmplat.

Deci şi tu, când vei fi într-o situaţie de mare disperare, oricât de greu te apasă pe conştiinţă păcatele, **roagă-te şi El te va întări!**

Însoţitorii noştri au plecat, iar noi am fost băgaţi în clădirea închisorii, o clădire cu ziduri de piatră, care, la vremea aceea de iarnă, degajau o răceală umedă ce parcă îţi intra direct în oase. Simţeai frigul în măduva oaselor. Ni s-a făcut percheziţia şi acum se punea problema unde să ne cazeze. Era târziu. Se făcuse de mult închiderea şi nu se găseau spaţii libere decât la camera neagră de pedeapsă de la subsol şi ne-au băgat acolo. Nu pat, nu saltea. Fereastra n-avea geam, ci numai un oblon metalic cu o deschizătură în el de mărimea unei coli de hârtie. Jos, pardoseală de beton din care se degaja un frig care parcă ţi se ridica în vârful capului şi noi trebuia să ne culcăm pe ea. Dar cum? Ca să ne putem încălzi picioarele de unde ne lua mai tare frigul, ne-am adunat în formă de cerc şi ne-am culcat cu toţii odată fiecare peste picioarele celuilalt, ca să ne încălzim unul pe altul şi aşa am reuşit să aţipim un pic până la ziuă...

Ne-a trezit din somn un sunet ca de toacă metalică, de o ritmicitate şi nuanţare remarcabile. Se simţea în această toacă mâna unui meşter deosebit. După un timp se auzi un strigăt:

„Chiderea", ceea ce voia să zică *„deschiderea"*, când venea primul gardian să facă numărătoarea celor din închisoare, iar meşterul cu toaca nu era altul decât gardianul Persteniuc, fost crâsnic sau palamar, cum i se mai spunea în partea locului, iar acum se lăsase de biserică să se facă cerber peste oameni. Din tot trecutul lui nu i-a mai rămas decât pasiunea pentru toacă. Îi mai plăcea să se hârjonească cu *„tovarăşii"* săi. Într-o zi, când ne scosese la plimbare în curte, i-a pus piedică unuia care trecea pe lângă el.

Acesta s-a poticnit dar n-a căzut. L-am auzit însă zicându-i lui Persteniuc: *„Du-te mă, că ești prost ca un american!"* Ăsta era disprețul maxim pe care putea să-l arate cuiva un securist.

Pe secția noastră de la subsol făceau de serviciu cu schimbul doi gardieni vechi: moș Polonic și Cerlinca. Ultimul se retrăsese din serviciu. Bănuiam că era mai înstărit și nu era agreat de politruc. Nu mai purta uniformă și venea îmbrăcat civil, cu o scurtă din cojoc de piele de oaie și căciulă neagră de miel. Moș Polonic era un fel de moldovean domol. Mai avea în el o rămășiță de omenie. După deschidere, ne-a scos de la *„Neagra"* și ne-a *„cvartiruit"* într-o cameră alăturată unde stătuseră alții veniți mai înaintea noastră și cărora le expiraseră zilele de carantină și fuseseră mutați sus la etajul unu cu cei mai vechi. Munca cea mai grea a lui moș Polonic era să ne păzească să stăm culcați pe prici în timpul când erau scoși la plimbare cei de la etajul unu sau femeile de la parter. Venea destul de des la vizetă și ne găsea în picioare pe prici, uitându-ne pe fereastră. Ne dojenea, ne amenința cu tot felul de pedepse, dar cel puțin cât am fost noi în carantină n-a trecut niciodată la fapte. În ziua de Bobotează, a venit de la biserică cu un ulcior destul de mare împodobit cu busuioc și ne-a dat câte un pahar de aghiasmă la toți deținuții de pe secția lui. A fost ultima dată când am văzut aghiasma în timpul detenției mele de 13 ani. De aceea îmi amintesc mereu de el. A trecut carantina și am fost mutați sus. Față de frigul îndurat la subsol, acum, sus, mi se părea cald și bine. Eram cu oameni mai vechi de la care aveam de aflat multe întâmplări ce s-au petrecut în Suceava. În teroarea din timpul anchetelor, Blehan își căpătase un renume mare. Studentul Jean Aristide era adus de la anchetă în pătură, cărat de doi milițieni voinici. Alt student, Parisianu Gioga, un macedonean, când era întrebat la anchetă dacă a fost legionar răspundea în mod invariabil: *„Am fost, sunt și voi fi!"*

- Ai să fii numai cât îți vom tolera noi! replica Blehan.

Ca să-l facă *„să nu mai fie"*, l-au băgat într-o zi în etuva în care se introduceau hainele ca să fie deparazitate cu aburi sub presiune. Au închis etuva și-au dat drumul la aburi. L-au scos de acolo opărit și aproape asfixiat.

„Mai ești legionar Parizianule?" l-a întrebat Blehan.

- *„Am fost, sunt și voi fi!"* i-a răspuns Gioga. De atunci simpatia deținuților pentru Gioga era nemărginită. Alt caz celebru din timpul anchetelor era al elevului Buliman, din clasa a opta. Acesta era bolnav de TBC. Ca să-l facă să-și declare camarazii au început să-l bată peste piept cu sacul cu nisip și cu o cărămidă. I-au declanșat o hemoptizie puternică și a murit. Se mai vorbea mult de cazul Bogdanovici. Acesta s-a rătăcit. Fiul prefectului comunist din Fălciu, dacă nu mă înșel, Bogdanovici Alexandru (Șura) a fost mai întâi arestat cu grupul de pe muntele Ciucaș și s-a eliberat

odată cu ceilalți din grup. După eliberare a continuat activitatea și, la Iași, locuia în fosta casă a părinților Căpitanului Corneliu Zelea Codreanu, din str. Florilor 20 - de fapt el păzea casa și avea pe masa pe care își făcea el lecțiile diploma de bacalaureat a Căpitanului. A fost arestat din această casă și a ajuns și el la închisoarea Suceava cu toți cei arestați, la 15 mai 1948. Aici a primit mai întâi vizita tatălui său, care a încercat să-l convingă să se lase de legionari. Nu l-a convins și tatăl lui a plecat amenințându-l că îl dezmoștenește. *„Fă ce vrei!"*, i-a răspuns Șura.

Bogdanovici mai avea însă o rudă cu acesta. Șura era de acord întru toate. Era o prietenie ideală și tocmai acesta fusese trimis la o școală specială de securiști la Moscova, unde mergea și Blehan în anumite perioade de timp. Venind odată în concediu de la Moscova, prietenul acesta al lui Bogdanovici a venit să-l vadă la Suceava. În timpul anchetelor, când nici un deținut nu avea voie să vadă pe nimeni din afara închisorii, acest personaj a obținut dreptul să vorbească cu Bogdanovici **trei zile la rând, de dimineață, de la deschidere, până seara la închidere**. A treia zi, cu câteva minute înainte de închidere, Bogdanovici s-a întors în cameră amărât și abătut. Avea în mână o carte: *„Cursul scurt al Istoriei Partidului Comunist Bolșevic"*. S-a oprit în mijlocul camerei și a zis tare, ca să-l audă toți: *„Atențiune! Să știți cu toții că de azi înainte eu am devenit comunist. Voi denunța fără cruțare pe oricine va vorbi de rău partidul sau Uniunea Sovietică. Voi activa cu trup și suflet împotriva Mișcării Legionare. Tovarășul Stalin a zis: „Mișcarea Legionară este unealta cea mai ascuțită cu care burghezia lovește în clasa muncitoare și această unealtă trebuie să dispară. Datoria desființării ei îi revine tineretului român căci el a înființat-o. Generația veche, a celor care au înființat-o, este nerecuperabilă și va trebui să moară în închisori. Generația mai nouă se poate reabilita numai dacă desființează complet ceea ce a făcut generația precedentă. Până atunci nici unul nu se va elibera din închisoare." Am să fiu eu groparul Mișcării Legionare"*, a spus Bogdanovici, în încheiere.

Citatul acesta al lui Bogdanovici s-ar putea să vă pară puțin exagerat, dar, ca să vă dați seama câtă importanță dădea Stalin țării noastre, vă rog să vă uitați puțin la documentul de împărțire a *„zonelor de influență"* între Churchil și Stalin (Anexa 3).

Unde și-a pus Stalin bifa lui cu creion albastru? Să fie o simplă întâmplare?

Nu! El a și subliniat cu același creion numele acestei țări.

Cât de tare erau interesați de Mișcarea Legionară ștabii de la NKVD, ne arată Eugen Cristescu, în destăinuirile lui către Gabriel Bălănescu, la închisoarea din Lublianca (URSS). Atunci când era el programat să

vorbească despre alte subiecte din România veneau, ca *„auditori"* în sală, unul sau cel mult doi specialişti NKVD-işti. Când trebuia să vorbească despre Mişcarea Legionară - şi aceste ocazii au fost numeroase - sala de audienţe se umplea până la refuz. Veneau câte 100-120 de ascultători. (Vezi Gabriel Bălănescu, *„Din împărăţia morţii"*, pg. 128, Ed. Dacia Madrid, 1981).

Chiar în a doua zi după deşteptare, Bogdanovici a început să colinde pe la paturile celor mai tineri din cameră arătându-le cartea şi îndemnându-i să i se asocieze cu deviza *„Un ceas mai devreme în libertate". **Am fost vânduţi de veci Uniunii Sovietice. Trebuie să ne reeducăm** ca să ieşim vii din închisoare. Pentru aceasta nu trebuie să aşteptăm să vină alţii să ne reeduce, **trebuie să o facem noi singuri**. Avem un ghid, cartea aceasta. Ne vom reeduca şi ne vom elibera. **Cei ce refuză vor muri aici."***

Mă întreb ce a putut să-i spună lui Bogdanovici acel personaj venit de la Moscova, de l-a schimbat aşa de radical în cele trei zile? Probabil că a băgat groaza în el cu aceleaşi noutăţi cu care a încercat Blehan să mă îngrozească şi pe mine, desigur cu mai multă putere de convingere decât aceea a lui Blehan. Aceste noutăţi veneau să întărească presiunile pe care le făceau şi părinţii (familia) asupra lui Bogdanovici. Nu exista la el nici un element care să-i dea tăria de a rezista. Pentru mine, frica de a-mi face familia de ruşine a fost un element hotărâtor. Dacă aş fi fost în *„bocancii"* lui, poate că aş fi picat şi eu. **Dumnezeu a vrut să fie aşa şi tot El m-a ajutat şi nu m-a lăsat să ajung la Piteşti**. Poate rugăciunile mamei, care se ruga zi şi noapte lui Dumnezeu să-i ocrotească copiii ajunşi în robia satanei, să fi înduplecat pe Dumnezeu să facă o minune ca asta de care eu n-am fost niciodată vrednic sau poate rugăciunilor părintelui Ion Surducan, duhovnicul mamei mele, m-au scos şi pe mine de la greu.

După ce ne-au mutat din carantină sus la etajul I, am stat într-o cameră mai mică cu prof. Ghiţă Crâşmaru (sculptorul), cu părintele Ion Tatulea, parohul de la Biserica Mitocul Maicelor din spatele fostului Palat al domnitorului Alexandru Ion Cuza şi cu Ciornei Nicolae, un prieten cu care mă cunoşteam de la Internatul de băieţi români din Cernăuţi. Ne înţelegeam de minune. Părintele Tatulea ne povestea multe din viaţa lui. Era originar din Jud. Ialomiţa. În copilărie îşi pierduse un ochi, ochiul drept, şi avea un ochi din sticlă. Studiase teologia la Cernăuţi şi ne povestea cu duioşie despre foştii lui profesori, Radu Sbiera, Gheorghe Ionaşcu, profesorul Spânu şi alţii. Cât fusese student a fost dirijorul corului mitropolitan, corul teologilor care dădea răspunsurile la liturghia ce se oficia în biserica reşedinţei mitropolitane. Îmi aminteam chiar, că la o vizită cu şcoala făcută la această

reşedinţă, în timpul liturghiei, ne având loc în biserică, am fost trimişi sus în cafas şi acolo am asistat la răspunsurile corului condus de acestui dirijor.

Datorită accidentului cu ochiul drept, părintele fusese scutit de armată, dar după terminarea studiilor şi hirotonirea ca preot nu se mai găsea o parohie pentru el. A fost nevoit să se angajeze ca dirijor la Muzica Militară a regimentului de la Roşiorii de Vede, unde locuia cu soţia şi mama soacră. Punerea la punct a instrumentelor dezacordate şi repetiţiile cu toată fanfara au decurs cu succes, dar a venit după aceea o paradă militară şi el, care nu făcuse o zi de armată, trebuia să deschidă parada în fruntea muzicii militare. Ne povestea nu fără humor toate complexele prin care a trecut în ziua aceea când soţia şi mama soacră îi strigau de pe trotuar *„Bravo Ionelule şi mai încet. Ţine-te bine!"*

Dascălul lui de la Mitocul Maicelor avea un băiat cam golănaş. Nu-i plăcea cartea. Prefera să bată străzile în căutare de senzaţii. Veneau examenele, tezele trimestriale şi bietul dascăl alerga la părintele: *„Părinte, Relu meu are mâine teză la franceză şi nu ştie bine lecţiile. N-aţi putea dumneavoastră să faceţi cu el o repetiţie a materiei ca să poată să scrie mâine teza?"* Şi părintele îl lua în primire pe Relu şi frământa sistematic toată materia şi Relu reuşea să ia o notă de trecere. Aceasta s-a întâmplat la toate materiile principale, la toate examenele din toţi anii de liceu şi Relu a ajuns să termine şcoala…

Când au intrat în ţară *„Armatele Roşii Eliberatoare"*, Relu s-a înscris în securitate şi acum era şeful anchetelor din regiunea Moldova, tovarăşul Aurel Blehan. Ca recunoştinţă pentru ajutorul primit de la părintele Ion în timpul şcolii, domnul Relu nu l-a anchetat personal, ci l-a dat pe mâna altui anchetator ca să-i administreze cele cuvenite. Când venea tovarăşul Blehan în inspecţie la închisoarea Suceava şi deschidea uşa camerei noastre, se adresa părintelui Tatulea:

- Ce mai faci popo?
- Bine, domnule colonel, bine!

Aşa s-a întărit partidul, promovând în toate funcţiile numai caractere nobile ca ale lui Relu, care, pentru ciolanul nemeritat, erau în stare să facă orice.

După o altă pitroceală a deţinuţilor, am ajuns să stau împreună cu nişte studenţi din Roman dintre care îmi amintesc doar trei: Aligo Popescu, Luntz şi Samson Ion. Dintru început era o atmosferă de bună convieţuire între noi, dar eu eram singurul între ei străin de oraşul lor. La una din plimbări li s-a făcut propunerea să primească în cameră unul din cei care acceptaseră autoreeducarea lui Bogdanovici. Cum să facem? Totul se aranja cu plantonul. Ţurcanu era plantonul care făcea acest serviciu. El cerea cheile de

la gardian, venea şi deschidea uşa, te scotea şi te ducea în altă celulă unde îţi făcea loc scoţând pe altul şi ducându-l în locul tău. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. Ţurcanu a venit şi m-a scos din camera nr. 16 a Romaşcanilor şi m-a dus în camera Nr. 9, cea mai mare de pe etajul I, unde se afla Bogdanovici cu reeducaţii lui. În locul meu, a fost mutat un reeducat. De remarcat: încă de la Suceava, Ţurcanu se bucura de încrederea deosebită a organelor de pază din închisoare. **De ce?**

Ţurcanu avea ca tovarăş de muncă pe un oarecare Badale Dumitru. Acesta se pare că era un ţăran de prin apropierea locului de unde era şi Ţurcanu şi era omul lui de încredere, locuiau amândoi într-o cameră - camera plantonului - şi cărau împreună ciuberele cu mâncare şi făceau curăţenie pe coridoare. Despre Badale n-am auzit vorbindu-se nimic, nici de bine nici de rău, dar Ţurcanu a fost văzut de multe ori trăgând cu urechea pe la uşi.

Ieşirea la plimbare, pe atunci, se făcea pe camere şi camerele mai mici se scoteau câte trei şi patru deodată, iar camera mare, Nr. 9, se scotea şi ea împreună cu una mai mică. Aşa se face că, într-o zi, în timpul plimbării, mi s-a alăturat un cetăţean din altă cameră. Era domnul Mitric Teodor pe care îl cunoscusem cu ani în urmă într-un lagăr de refugiaţi din Germania. Foarte emoţionat domnul Mitric m-a întrebat:

- Măi Victore, tu-l cunoşti pe Ţurcanu? Pe acel tânăr voinic care face de planton pe coridor.

- Îl ştiu numai din vedere.

- Măi, să vă feriţi de dânsul ca de foc! Eu îl ştiu pe dânsul de când era mic în faşă. Am fost vecini cu casele şi l-am urmărit mereu cum se făcea tot mai mare şi mai voinic şi era dotat cu multă inteligenţă şi voinţă. Mă bucuram de el şi speram că-l voi vedea devenind un om de nădejde. Acum am încercat să vorbesc cu el. Cum m-a privit şi ce mi-a spus m-a îngrozit pur şi simplu. Ăsta nu mai e om, e o fiară măi! **Nu ştiu cine a putut să-l transforme pe el aşa de profund**. Să vă feriţi, să nu cădeţi în mâinile lui că vă zdrobeşte. Să le spui la toţi prietenii tăi să se ferească de el ca de foc.

Da, acesta era nepotul profesorului meu de fizică, din clasa a opta de la Liceul Mitropolitul Silvestru şi pe care profesorul mi-l lăuda că s-a schimbat şi e pe calea cea bună - Ţurcanu se făcuse comunist.

Ţurcanu a suferit şi el cândva un şoc al reeducării destul de puternic şi îndelungat şi până la urmă a fost învins. Datorită acestei căderi şi a caracterului său orgolios din cale afară de dârz, o transformare radicală a pus stăpânire pe el, fiind dominat de **sindromul luciferic**:

„Dacă am căzut eu atunci nimeni nu trebuie să mai reziste sau să scape dintr-o încercare ca aceasta”.

Şi aşa am ajuns şi eu în camera mare cu Bogdanovici şi am asistat, fără voia mea, la procesul de autoreeducare iniţiat de el.

#

Cum am intrat în camera aceea în care erau cazaţi vreo 90 de inşi, m-am oprit în uşă ca să cuprind cu privirea toată mulţimea aceea, doar voi vedea vreun cunoscut. Nu cunoşteam pe nimeni, dar îndată a venit la mine un cetăţean cu barbă neagră şi ochii ca mura, cu o privire care parcă citea în tine ca într-o carte.

- Sunt profesorul Cezar Nazarie de la Şcoala Normală de Băieţi Iaşi. Vino să stai lângă mine că este un loc liber şi n-aş vrea să-mi bage acolo un musafir nepoftit. Am acceptat bucuros şi m-am dus cu el la locul cu pricina. Vecinătatea lui mi-a fost de mare folos. M-a pus la curent cu toate câte se petrecuseră la Suceava înainte de venirea mea. Mi-a povestit apoi multe lucruri din cele întâmplate în viaţa lui sau citite din cărţi. Când îi venea lui cheful ca să mai ridice puţin moralul celor din jur se apuca să ghicească în bobi. Îşi procurase o mână de grăunţe de porumb. Le amesteca, le împărţea în două grămezi, apoi începea să le înşire câte patru şi câte trei. Când toate erau aranjate pe scândura priciului începea interpretarea: Ne pică drum lung, drumuri împărţite, probabil drumurile spre casă, dar mai trebuie să aşteptăm puţin, **un bob zăbavă.** De fiecare dată prezicerea era aceeaşi, dar fiecare pleca la locul lui cu inima împăcată.

„În curând, un bob zăbavă”...pentru mine a însemnat treisprezece ani, pentru alţii chiar mai mult. Cam acelaşi lucru se întâmpla când profesorul îţi ghicea în palmă: *„Vezi linia aceasta? Asta e linia vieţii şi asta se întâlneşte aici cu linia destinului şi formează ca un fel de stea. Asta este o mare şi grea încercare, dar vezi imediat după aceasta linia vieţii se întâlneşte cu linia norocului şi de atunci înainte ai să fii fericit şi vei avea o viaţă lungă şi frumoasă. Uite cât de mult ţi se lungeşte linia vieţii până aici”...*

În partea cealaltă a camerei, Bogdanovici şi cu ai săi ţinea şedinţa în fiecare zi după ora 3 după amiaza. Citeau din cartea aceea, *Scurt Istoric al Partidului Comunist Bolşevic*, despre controversele între Lenin şi Plehanov şi Bakunin sau Haia Lipşitz sau critici asupra nereuşitei Comunei din Paris. M-a impresionat remarca lui Lenin: *„Comuna n-a reuşit pentru că revoluţionarii n-au omorât atâţia oameni cât trebuiau să omoare”*. Sau învăţătura aceasta:

„Atunci când ştiţi că adversarii vă vor acuza pentru anumite fapte, luaţi-le-o înainte. Acuzaţi-i voi pe ei de faptele acelea”. Sau altă precizare: *„revoluţia comunistă trebuie să se prelungească la infinit. Ea trebuie să fie permanentă. Populaţia trebuie să trăiască permanent teroarea roşie.”* (calificarea aceasta cutremurătoare îi aparţine lui Lenin).

Am mai aflat şi o nouă lege ştiinţifică: *„Acumulări cantitative duc la un salt calitativ".*

Ceea ce s-ar interpreta cam aşa: *„O minciună repetată de mii de ori se transformă în adevăr".*

Alt capitol din cartea lui Bogdanovici, care m-a şocat, a fost povestirea lui Lenin în care arăta momentul când s-a eliberat de prejudecăţile religioase. Voia să-şi răzbune fratele executat de ţarişti, dar nu putea pentru că legile lui Dumnezeu îl opreau de la omor. *„Atunci mi-am scos cruciuliţa de la gât, am aruncat-o în noroi şi am călcat-o în picioare şi m-am simţit liber, cu adevărat liber."* Iată copilul pigmeu, microbul acesta neînsemnat din universul imens al creaţiei lui Dumnezeu, se revoltă împotriva Creatorului său întocmai ca satan şi vrea ca să-şi îndeplinească poftele de răzbunare.

În timpul liber, Bogdanovici dădea lecţii de limba rusă. Participam mai mulţi. La sfârşitul unei lecţii s-a apucat să povestească momentul când s-a eliberat din închisoare cu grupul Ciucaş. *„Nu vă puteţi închipui ce senzaţie grozavă ai atunci când simţi sub talpa bocancului asfaltul liber al străzii!"* Era într-adevăr ispititor, dar o astfel de senzaţie nu merita să o plăteşti cu asemenea concesii.

Într-o zi, vine la mine un tânăr student de la Universitatea din Iaşi:

- Eu vă cunosc pe dumneavoastră de când veneaţi la cursuri în sălile din clădirea Universităţii. Eraţi îmbrăcat în costum naţional din Bucovina. Şi eu sunt bucovinean şi am umblat la şcoală în costum. Aş vrea să vă rog să-mi daţi un sfat: E bine să ne reeducăm şi să ieşim afară o oră mai degrabă? Ce părere aveţi despre autoreeducare?

- Sunt de acord cu reeducarea, dar dacă partidul doreşte să ne reeduce şi să ne recupereze, în acest caz aştept ca el să trimită oamenii lui, reprezentanţii lui să ne educe, nu să ne ceară nouă să o facem noi de capul nostru, căci s-ar putea să greşim şi apoi să fim traşi la răspundere pentru ceea ce am făcut.

- Dar dacă va veni cineva de la partid parcă oamenii noştri îl vor asculta?

- Desigur! Noi nu suntem încuiaţi la cap, acceptăm orice discuţie liberă. Chiar dacă dăm la o parte toată educaţia din trecut, dar legea onoarei tot trebuie să ne rămână. Trebuie să tratăm cu demnitate chiar şi pe cei pe care îi considerăm adversarii noştri.

Atât i-a trebuit. A plecat imediat şi m-a pârât la Bogdanovici.

A doua zi, la deschiderea şedinţei, Bogdanovici a strigat ca să audă toată camera: *„Să ştie bădiţa acela cu legea onoarei, că noi nu ne mai împiedicăm de astfel de prejudecăţi şi, dacă el nu vrea să ia parte la autoreeducare, cu atât mai rău pentru el. Mai târziu o să regrete amar!"*

De multe ori în discursurile lui partinice, Bogdanovici pomenea de *„sublimul poem pedagogic"* al lui Makarenko, dar niciodată nu a dat lămuriri şi nici vreun citat din acest poem. Ion Cârje, în cartea lui, *„Întoarcerea din infern"*, spune că a citit acest poem. Eu nu l-am putut găsi, dar când am ajuns mai târziu la mina Baia Sprie şi în ultimul an de lucru 1954, ni se aduceau să citim cărţi de la biblioteca minei. Deţinutul Ion Ianulide, care era omul răspunzător de cărţile împrumutate, mi-a adus şi mi-a dat să citesc o broşură care cuprindea raportul trimis de Makarenko Comisariatului Poporului pentru Educaţia Publică despre metoda de educare a delincvenţilor din şcoala de corecţie, unde el era pedagog şi educator. Ianulide mi-a zis: *„Citeşte şi vezi metoda care s-a aplicat studenţilor noştri la aşa zisa autoreeducare la Piteşti, Gherla, Canal etc. Tu vei ajunge cândva în America şi* ***trebuie să scrii despre acest lucru****.*

Ia cartea aceasta şi memorează bine de tot ce scrie în ea. Cartea aceasta va dispare curând."

Iată ce spune însuşi pedagogul în raportul său:

La şcoala de corecţie unde lucrează Makarenco este adus un nou lot de tineri culeşi de poliţie de pe străzile oraşelor, elemente reacţionare înrăite, revoltate total împotriva ordinii sovietice - se subînţelege că e vorba de copiii proveniţi din familiile distruse de revoluţie, fugiţi de sub controlul autorităţilor în timpul deportărilor şi deveniţi vagabonzi fără căpătâi. Aceştia sunt cazaţi într-o cameră împreună cu alţi tineri asupra cărora pedagogul a lucrat un timp îndelungat şi i-a transformat în **oamenii lui de mare încredere**.

La început, pedagogul le dă ordin oamenilor lui să se împrietenească la cataramă cu noii veniţi, **să le intre pe sub piele,** aşa fel ca aceştia să-i considere ca pe cei mai buni prieteni de pe lume. Să ia parte la toate revoltele şi grevele lor şi să afle de la ei toate secretele vieţii lor anterioare. Apoi pedagogul se face că a uitat de existenţa acestor elemente reacţionare în colonie până când oamenii lui îl opresc şi-l întreabă: *„Ei bine, Anton Semionovici, până când îi vom mai răbda noi pe derbedeii ăştia care dorm în acelaşi dormitor cu noi, mănâncă aceeaşi mâncare ca şi noi şi nu pun mâna la nici o treabă, ci numai* ***critică mereu sistemul nostru socialist****".* Makarenko le răspunde: *„Aşteptaţi semnalul meu diseară!"*

În seara aceea, pedagogul vine în inspecţie în camera noilor veniţi şi le ţine o cuvântare în care îi îndeamnă să se cuminţească şi să vadă că până acum au mers pe un drum greşit.

Că în Uniunea Sovietică toată lumea trebuie să muncească și să se supună sistemului de conducere a țării, ș.a.m.d. La auzul acestor îndemnuri oamenii pedagogului încep să vocifereze și să-și bată joc de el. Novicii le țin isonul și nu observă cum oamenii vechi se aranjează în poziții strategice pe lângă fiecare din ei. Văzându-se batjocorit de toți, Makarenko se arată uluit, își scoate șapca și se scarpină în cap: *„Ce să mă fac eu cu voi?"* Dar tocmai acesta-i semnalul. Oamenii pedagogului se dezlănțuiesc brusc și fără milă asupra novicilor. Efectul este zguduitor. Sunt loviți de cei mai buni prieteni de până acum. Novicii sunt așa de surprinși că nu au nici prezența de spirit să se apere. Dar lucrul de abia a început. Reeducatorii îi pun pe novici în poziție de gândire și nu-i mai slăbesc o clipă.

Unii din novici copleșiți și demoralizați ar vrea să se sinucidă. Reeducatorii îi vor împiedica și vor veghea asupra lor zi și noapte (gestul acesta, tentativa de sinucidere, ne arată că Makarenko nu avea de a face cu niște derbedei de drept comun, ci cu niște tineri care aveau sădit în ei simțul demnității umane, copii cu educație aleasă din familiile lor - victime ale revoluției). Reeducatorii le vor reaminti toate *„păcatele"* despre care au aflat în *„faza prieteniei"* și apoi vor mai afla și despre altele (demascările).

Noaptea, novicii vor dormi în poziție bine determinată: culcat pe spate și cu mâinile peste pătura îndoită la subțiori și mâinile întinse perfect pe lângă corp și palmele deschise îndreptate în sus, ca să nu aibă posibilitatea să ascundă ceva cu care să se sinucidă. La orice abatere de la poziția aceasta, reeducatorul care face de planton îl va trezi pe vinovat cu lovituri severe. Reeducatorii vor lucra zi și noapte mereu asupra novicilor, după metoda învățată de la pedagog, până îi vor face să fie așa cum li se cere: oameni devotați principiilor sovietice, în stare să lucreze și ei asupra altor novici. În felul acesta metoda rămâne mereu activă și se extinde, mereu, asupra altor elemente noi, pregătind cadre sănătoase credincioase sistemului sovietic. Dintre ei se recrutează **cei mai buni lucrători de securitate** deoarece știu cum să acționeze asupra celor mai înrăiți dușmani ai poporului.

#

Studiind metoda lui Makarenko se observă trei faze distincte:

Faza I-a, ***faza perfidă*** (faza înșelătoare) - *„crearea condițiilor speciale"* - în care i se creează subiectului niște condiții și un anturaj în care el să se simtă în tot largul lui, în mediul lui ideal, în așa fel ca el să-și dea pe față tot ceea ce dorește și gândește, toate tainele sufletului său.

Faza a II-a, ***șocul*** (faza dură) - strivirea caracterului vechi și înlocuirea lui cu un caracter **condiționat.** Printr-o răsturnare bruscă a condițiilor create, omul se trezește la realitate, vede că totul a fost o mare amăgire. *„Prietenii"* de până acum nu sunt decât cei mai înverșunați dușmani a tot ceea ce

gândește și speră el. Cu metode dure și fără răgaz i se zdrobește orice rezistență și se imprimă convingerea că orice ar face este inutil, că nu poate să-și ascundă nici gândurile și nu mai are scăpare decât să se debaraseze de aceste gânduri, să gândească numai ceea ce îi cere partidul.

Faza a III-a, ***Exploatarea acțiunii*** (extinderea reeducării) - reeducarea nu poate să se oprească odată cu *„convertirea"* unui grup restrâns de indivizi. **Partidul vrea să devină stăpân pe gândul întregii populații.** Și acești roboți ai gândirii obținuți cu atâta muncă trebuie folosiți în acest scop. Demascările nu sunt fundul abisului pe care trebuie să le atingă reeducatul. El trebuie să dea dovadă că s-a transformat, că s-a lecuit de mentalitatea veche. El trebuie să ia parte în mod activ la reeducarea altora. Să facă și el altora ceea ce a suferit cu atâta revoltă din partea *„prietenilor săi"*. Să joace și el rolul de prieten sincer, să-l tragă de limbă pe cel neavizat, apoi să-l lovească tare fără de veste și fără de milă pe acela care, cu o clipă mai înainte, îl trata ca pe un frate bun, să-l supravegheze sever cât timp este în *„poziție"* și să-l acuze dacă uită ceva în timpul demascărilor.

Participarea reeducatului la bătaia și demascarea seriilor următoare are ca scop să-l rupă definitiv de ceilalți.

Să nu se bucure de nici o încredere.

Să suspecteze și să fie suspectat.

Să urască și să fie urât.

Partidul are deosebită grijă ca relația de încredere dintre oameni să fie complet sfărâmată.

Să aibă sub controlul lui o masă de indivizi dezumanizați și amorfi.

Omul devine o fiară însingurată, flămândă, fiind primit din toate părțile cu ură, răspunzând și el din răsputeri cu ură și egoism.

Să nu îndrăznească a gândi măcar că ar putea face ceva ca să iasă din bezna în care a fost aruncat, temându-se că până și gândul ar putea fi ghicit și că ar putea să se întoarcă iar la faza torturilor și demascărilor.

În felul acesta, omul cu sufletul sfărâmat este dresat întocmai animalelor, pe baza **reflexelor condiționate.**

Dacă reeducatorii au vreo îndoială asupra sincerității unor declarații, îl pun pe inculpat din nou în *„poziția de gândire"* și la tortură. Încât bietul individ caută să înflorească până la limita absurdului toate faptele de cel mai mic interes pentru reeducator, numai să fie sigur că nu va lua tortura iar de la început.

Dar, chiar și așa, bătaia se va reedita ori de câte ori reeducatorul va crede de cuviință, până când rezistența lăuntrică a individului va fi complet înfrântă, până când scânteia acea de lumină sădită de Dumnezeu în sufletul omului va fi complet întunecată.

- E de mirare, că nimeni din cei ce au fost supuşi la şocurile Makarenko în Uniunea Sovietică timp de 30 ani de zile nu a putut rezista?

Ca să vă puteţi da seama la ce fel de presiuni au fost supuşi ei, voi cita mai jos un scurt pasaj din istoria **epurărilor** lui Stalin, scrisă de Robert Conquestin, *„Teroarea cea mare"*:

Subalternul lui Stalin, Mironov, vine la acesta să-i raporteze că un oarecare deţinut, Kamenev, rezistase tuturor presiunilor şi susţinea că nu este vinovat cu nimic. Stalin îl întrebă pe Mironov:

- Ştii cât cântăreşte statul nostru cu toate fabricile, maşinile, armatele cu tot armamentul lor şi marina?

Mironov privea nelămurit.

- Gândeşte bine zise Stalin.

Mironov nu înţelegea şi aştepta ca şeful să-i dea mai multe indicaţii. În sfârşit, zise el cu o voce şovăitoare, e vorba de o cifră astronomică!

- Cum poate atunci un om rezista unei greutăţi astronomice? Aşadar să nu-mi mai spui despre Kamenev sau despre orice alt arestat că a rezistat acestei presiuni. Nu veni să-mi raportezi decât numai atunci când ai în servietă mărturisirea lui Kamenev!...

În felul acesta, omul devine o brută aservită numai nevoii de hrană şi dirijată numai de instinctul de conservare.

Foarte mulţi au încercat să se sinucidă, dar numai puţini au reuşit.

Aceia care în timpul bătăilor şi a demascărilor au primit lovitura de graţie au fost invidiaţi de aceia care rămâneau să trăiască mai departe iadul vieţii şi, uneori, chiar de aceia care au luat parte la omorârea lor. Aşa s-a întâmplat în cazul lui Nicuşor Turtureanu şi Eugen Gavrilescu prietenii mei.

Ce este în fond metoda Makarenko?

Este o combinaţie a principiului *„reflexelor condiţionate"* a lui Pavlov, cu *„presiunea colegială"*.

Această presiune colegială, denumită de americani *„pier pressure"*, este metoda prin care cripto comuniştii din America organizează tineretul în bande, îi forţează să se drogheze şi formează cu ei haite înarmate care se luptă între ele şi terorizează populaţia oraşului.

Cred că raportul acesta al lui Makarenko, pentru care i s-a acordat titlul de Erou al Muncii Socialiste clasa I-a, nu are nevoie de comentarii. Un singur lucru aş avea de adăugat:

Ţurcanu, când venea într-o cameră de reeducare ca să dea semnalul de începere a acţiunii, se folosea de acelaşi semnal ca şi Makarenko, îşi scotea şapca şi se scărpina în cap, dovadă că avea o bună cunoştinţă a metodei.

#

Eu n-am ajuns la Piteşti din două motive:

1. pentru că Blehan mi-a scris pe dosar **nereeducabil pentru toată viaţa** şi

2. pentru că Bogdanovici a raportat că am zis că: **s-ar putea să greşim şi să fim traşi la răspundere.**

Ideea aceasta ar fi frânat mult activitatea începută. Colegul meu de an şi de facultate, Eugen Gavilescu, cel mai nobil caracter dintre noi toţi, a fost omorât în bătaie pentru că le spunea celor mai tineri decât el că greşesc şi fac jocul duşmanilor lor.

Acum mai am o nedumerire: partidul susţinea că autoreeducarea a fost concepută de Bogdanovici şi Ţurcanu în urma unui ordin primit pe linie legionară chiar de la Horia Sima. Dacă aşa stau lucrurile de unde ştia Blehan, la 15 decembrie 1948, faptele acelea care aveau să se întâmple la Piteşti cu un an mai târziu, la 10 decembrie 1949, când va începe faza cea dură a autoreeducării sub conducerea ingenioasă a lui Ţurcanu, acel om devenit fiară?

De ce toate faptele lui Ţurcanu se potrivesc aşa de perfect cu şocurile Makarenko?

Cum a reuşit Blehan să proorocească toate acestea?

De ce scria Blehan pe dosarele de la ancheta: ***„reeducabil"*** sau ***„nereeducabil"*** pentru toată viaţa.

Mare proroc a fost acest Aurel Blehan căci am întâlnit în viaţa mea de mai târziu cazuri reale din toate cele ce mi-a prezis el în timpul anchetei:

- Femei din familii fruntaşe legionare spălând rufe la soţii de securişti.
- Logodnice ale unor legionari măritate de nevoie cu securişti.
- Fete tinere, care la data arestării părinţilor au fost găsite în leagăn, devenite după ani de zile prostituate la dispoziţia securităţii.

Chiar şi în ţara noastră autoreeducarea nu s-a aplicat pentru prima dată la Piteşti. Ea s-a aplicat pentru prima dată la Bucureşti, îndată după sfârşitul războiului (1945).

Acei care au trăit timpurile acele îşi vor aminti de brigada mobilă a lui Alimănescu, care a luptat pentru desfiinţarea bandelor de hoţi. Alimănescu era un spărgător reeducat şi devenit comisar de poliţie în fruntea unei brigăzi de oameni de aceeaşi provenienţă ca şi el.

După ce a lichidat bandele de hoţi din Bucureşti a fost şi el lichidat cu toată brigada lui.

Aceasta era soarta pe care o prevedea Blehan pentru toţi deţinuţii politici din România.

Se mai spune că duritatea autoreeducării folosite la noi a depăşit pe aceea din URSS. E imposibil să ştim ce s-a petrecut acolo datorită sistemului ultrasecret în care se făceau toate faptele poliţiei secrete sovietice şi din cauza izolaţionismului statului URSS. Eu unul cred că sistemul Makarenko a dat şi acolo sute de mii de victime. Soljeniţin, în Arhipelagul Gulag, dă o listă de personalităţi sovietice. Îl aminteşte şi pe Makarenko, cu menţiunea *„pedagog."* El n-avea cunoştinţă de efectele metodei acestuia fiindcă n-a fost pus în contact cu ea. El era doar un dizident şi nu un duşman de moarte al partidului.

#

Unii spun că metoda Makarenko s-a aplicat în U.R.S.S. numai la deţinuţii de drept comun. Dar chiar din raportul lui Makarenko către Comisariatul Învăţământului Public se vede că reeducaţii erau duşmani înrăiţi ai sistemului sovietic.

Dar a mai fost un caz cu totul elocvent care a produs mirarea presei din toată lumea, cazul generalului Tuchacevschi, a cărui demascare a plănuit-o însuşi Stalin şi a făcut-o exact după metoda Macarenko.

În timpul epurărilor, când Stalin îşi consolida dictatura trimiţând la plutonul de execuţie pe toţi cei care prin poziţia lor în rândurile partidului îi deranjau scaunul, generalul Tuchacevski cu divizia lui avea rolul de a menţine ordinea şi siguranţa sistemului sovietic la Moscova şi regiunea înconjurătoare. Stalin îl suspecta, şi pe drept cuvânt. Toate speranţele celor ameninţaţi de tiran se îndreptau către general, acela care avea forţa armată din regiune. O lovitură armată le-ar fi putut salva viaţa. Ca să scape de el, Stalin i-a creat **condiţii speciale**: a fost trimis în Franţa să pregătească încheierea unei alianţe militare.

Îndată ce a ajuns acolo, a fost primit cu onoruri şi apoi a fost condus din aproape la toate autorităţile cu care trebuia să discute: miniştri, generali, secretari de stat etc, etc. Toţi aceştia erau foarte amabili şi politicoşi cu el şi din cale afară de atenţi. Deşi nici unul nu ştia o boabă ruseşte toţi erau foarte îngrijoraţi de evenimentele ce se petreceau în ultimul timp în Rusia despre care păreau a fi foarte bine informaţi.

Cum poate suporta biata populaţie teroarea aceea? Nu se poate face nimic?

Desigur, el, comandantul diviziei de pază al capitalei este cel mai indicat să se gândească la o soluţie a acestei probleme, ba parcă ar fi de datoria lui să întreprindă ceva pentru a înlătura teroarea…

Încetul cu încetul limba generalului a început să se dezlege şi în paralel cu înţelegerile privitoare la alianţa ce urma a se încheia, s-a mai încheiat şi o

înţelegere secretă prin care autorităţile franceze se angajau să susţină diplomatic Rusia îndată după înlăturarea lui Stalin.

În acest scop francezii aveau nevoie să cunoască şi oamenii de încredere ai generalului şi efectivele de care ar fi putut dispune fiecare.

După ce şi această înţelegere secretă s-a semnat, generalul a plecat bucuros spre Uniunea Sovietică, gata de acţiune .

În momentul când a pus piciorul pe pământul ţării generalul a fost arestat.

La ancheta care a urmat Tuchacevschi a văzut că toţi miniştrii şi toţi generalii şi toţi secretarii de stat cu care a stat de vorbă în Franţa acum erau anchetatorii lui din Uniunea Sovietică.

Ce-ar mai fi putut ascunde ?

A fost apoi un proces mare cu mult public şi cu mulţi invitaţi ai presei internaţionale, şi toţi aceşti reprezentanţi au văzut cu stupoare că generalul acuzat recunoaşte prompt tot, absolut tot ceea ce i se pune în sarcină, iar la ultimul cuvânt se arată întru totul de acord cu sentinţa capitală care urma să se pronunţe.

A mai trecut puţin timp până s-au încheiat toate formalităţile legale pentru ca sentinţa să rămână definitivă.

Înainte de aniversarea marii revoluţii din octombrie (stil vechi) şi 7 noiembrie (stil nou), o groapă enormă s-a deschis în Piaţa Roşie din Moscova.

În această groapă s-au aruncat trupurile ciuruite de gloanţe ale celor condamnaţi la moarte din divizia generalului în frunte cu el.

În ziua aniversării, pavajul pieţii era refăcut şi pe el au defilat forţele Armatei Roşii biruitoare călcând peste trupurile *„trădătorilor de ţară"*.

Veţi recunoaşte uşor primele două faze ale şocului Makarenko: faza înşelătoare sau faza condiţiilor create şi faza a doua sau faza dură, şocul arestării, s-ar părea că faza a treia, *„extinderea reeducării"*, lipseşte.

Vă rog să vă gândiţi ce efect a avut asupra altor comandanţi militari procesul în care fost condamnat generalul Tuchacevschi!

Unii se mai întreabă de ce Soljenitzin, care descrie aşa de exact tot sistemul concentraţional sovietic în „Arhipelagul Gulag", nu pomeneşte în cartea lui de aplicarea şocului Makarenko, însă îl menţionează pe creatorul metodei şocurilor printre personalităţile ţării, cu titlul de *„**pedagog**"*.

Soljenitzin a fost doar un dezident comunist şi a făcut parte din Comsomol şi a participat la operaţiunea de lichidare a chiaburilor din Ucraina.

El nu a fost un duşman înrăit al sistemului sovietic şi deci nu a ajuns să cunoască ce metode se aplicau împotriva acestora.

Se pune o nouă întrebare: s-a folosit metoda Makarenko numai în URSS şi în România?

Răspunsul este că **s-a aplicat şi în alte ţări socialiste**!

Ca dovadă în sprijinul acestei afirmaţii este suficient să citez cazul spionului ceh, domnul Frolik, care a dezertat şi a cerut azil politic în Statele Unite şi căruia, domnul Short, un reprezentant al CIA, i-a luat un interviu. Textul acestui interviu, în afară de presă, a apărut şi într-o broşură specială a Senatului USA, în ideea de a dezvălui metodele prin care URSS încerca să discrediteze USCIC (United States Conter Inteligence Corps). Era vorba de operaţiunea „Kamen", organizată pe teritoriul cehoslovac, cu menirea de a depista pe acei cetăţeni cehi ce vroiau să părăsească în mod clandestin ţara pentru a se refugia în USA şi totodată pentru a discredita operaţiunile întreprinse de USCIC cu privire la ţările de sub influenţa sovietică. Astfel, s-a creat pe teritoriul ceh o graniţă falsă cu zona vest germană, într-o zonă împădurită din codrii Bavariei. Pe această falsă frontieră patrulau santinele false americane, printre false turnuri de pază aidoma celor americane, cu steagurile americane pe catarg. Clădirea în care erau introduşi fugarii era pavoazată cu fotografii ale preşedintelui USA, ale comandantului armatei europene USA ca şi a personalului său. Falşii soldaţi americani se mişcau peste tot vorbind o perfectă limbă engleză. Tot decorul era perfect americanizat. Dizidenţii care vroiau să treacă frontiera erau conduşi de falşi contrabandişti. Aceştia erau de fapt agenţi ai serviciului „STB" (Serviciul de Spionaj Ceh). Apoi, începeau interogatoriile care se desfăşurau, bineînţeles, în limba engleză. După ce ancheta lua sfârşit, fugarii erau încărcaţi în autobuze care porneau nu spre Germania de Vest, aşa cum credeau ei, ci înapoi în Cehoslovacia, escortaţi de poliţia cehă, arestaţi şi predaţi împreună cu declaraţiile lor luate la aşa - zisa frontieră. De obicei, aceşti oameni erau condamnaţi pe viaţă şi nu de puţine ori executaţi. Ca să placă americanilor ei se lăudau cu o activitate ilegală împotriva regimului comunist, faptele despre care povesteau fiind, în mare majoritate, fictive. În felul acesta nu numai că îşi agravau situaţia cu fapte de rezistenţă imaginare, dar implicau un număr de persoane care au fost condamnate şi chiar executate pe baza acestor informaţii fals amplificate. Pentru o mai detaliată edificare redau în anexă textul în limba engleză a declaraţiilor domnului Frolik.

Serviciul de Informaţii Ceh a reuşit, prin metoda descrisă mai sus, să inducă în eroare dizidenţii făcându-i să creadă că lucrează în favoarea USCIC, dar de fapt lucrau pentru spionajul ceh. Nu de puţine ori, aceşti oameni au fost condamnaţi pentru spionaj în favoarea USA când ei, de fapt, lucraseră pentru Serviciul de Spionaj Ceh. Se cunoaşte că acest procedeu a fost folosit şi în Germania de Est.

Şi acum o să vă dau un exemplu în care *„condiţiile create"* nu au dat rezultatele aşteptate şi acţiunea reeducării a murit în faşă.

Prizonierii de război americani din Vietnam au fost şi ei supuşi unor mari presiuni şi la torturi din partea autorităţilor din lagăre, aşa fel ca să-i facă să se revolte împotriva guvernului american şi împotriva politicii Statelor Unite de a stăvilii expansiunea comunistă în Asia.

Li se cerea să se reeduce, să dea dreptate comuniştilor şi să vorbească la televiziunea vietnameză pe această temă.

Să condamne Statele Unite şi guvernul ţării lor pentru războiul contra comunismului din Vietnam.

Comandorul de marină, Jeremia Danton, a acceptat să apară la televiziunea vietnameză şi să vorbească împotriva ţării sale şi a conducătorilor ei.

În ziua hotărâtă a fost dus la televiziune şi i s-a dat un text pregătit de serviciul de propagandă vietnamez pe care el trebuia să-l citească exact, cuvânt cu cuvânt.

Şi comandorul a făcut întocmai ce i s-a cerut, dar citind textul, la fiecare sfârşit de propoziţiune, se oprea o clipă şi privind direct la aparat semnaliza prin clipiri din ochi: *„tortură, tortură, tortură!"*, comuniştii vietnamezi nu au observat, dar camarazii lui de arme din armata americană, care au văzut emisiunea au înţeles mesajul ce li-l transmitea Jeremia Danton şi au reclamat imediat situaţia la forurile internaţionale.

O comisie specială internaţională a inspectat lagărele de prizonieri din Vietnam şi au găsit că vietnamezii torturau într-adevăr pe prizonierii americani.

Vietnamezi au suferit o înfrângere morală gravă şi au trebuit să sisteze torturile asupra prizonierilor.

După eliberarea din prizonierat, Jeremia Danton a fost ales senator în statul din care făcea parte.

Se mai spune că duritatea autoreeducării care s-a folosit la noi a depăşit pe aceea din U.R.S.S.; pare foarte posibil ştiind înverşunarea lui Stalin împotriva naţionaliştilor români. Dar este imposibil să ştim cum s-au petrecut lucrurile în Rusia datorită sistemului ultrasecret prin care se făceau toate lucrările poliţiei sovietice.

Eu cred că sistemul Makarenko a făcut şi acolo sute de mii, poate milioane de victime.

Se pune întrebarea de ce a primit Makarencko gradul de cavaler al ordinului muncii clasa I-a, pentru că i-a plăcut lui Stalin invenţia lui?

Nu! Pentru că însuşi Stalin gândea după principiile acestei metode a condiţiilor create (vezi cazul Tuchacevski).

Unii cred că vina cea mai mare pentru reeducarea de la Piteşti o poartă aceia care, de la bun început, s-au asociat cu acţiunea lui Bogdanovici şi au devenit apoi torţionari sub comanda lui Ţurcanu.

Este adevărat, dar chiar de la bun început aceştia nu au fost decât nişte **naivi**, care au crezut că vor venii americanii şi-i vor scoate din închisoare.

S-au convins că s-au înşelat şi că, în **condiţiile create** în închisoare, şansele de supravieţuire erau aproape inexistente, iar comuniştii le spuneau că americanii le-au dat lor ţările Europei de răsărit pe **veşnicie.**

Când eşti supus unui regim de exterminare şi te gândeşti că acesta va dura la infinit este foarte uşor să cazi în disperare. În acest caz este mai bine să zici ca învăţătorul Ion Lazăr: „Fie şi aşa dacă aşa vrea Dumnezeu!", dar ei nu au acceptat sacrificiul şi au crezut că se vor salva prin acţiunea lui Bogdanovici (altă naivitate).

Când comuniştii s-au convins că disperarea a pus stăpânirea pe ei le-au cerut să dea **dovadă concretă de reeducare** adică să bată pe alţi şi să-i reeduce. Şi ei au făcut chiar acest lucru.

În ultimă instanţă li s-a spus că totuşi nu se vor elibera decât atunci când **vor scoate ideile legionare din capul ultimului deţinut politic din ţară.**

V-aţi întrebat vreodată cum au reuşit comuniştii să omoare atâţia oameni în România fără ca Vestul să poată protesta efectiv?

Pentru că în clauzele armistiţiului şi mai târziu ale păcii exista o prevedere: *„desfiinţarea fascismului"*, iar interpretarea *„cine este fascist?"* era lăsată la discreţia executantului. Aşa au murit însuşi autorii acţiunii de la 23 august 1944, Iuliu Maniu şi Gheorghe Brătianu.

SUCEAVA

Viaţa în închisoarea Suceava era foarte grea. Regiunea e bântuită de geruri până la -30^0 C. Zidurile păreau a-ţi suge toată energia din oase. Mâncarea slabă, foarte slabă, îi reduseseră pe unii la aspectul unor schelete. Numai privind la chipurile celor din jur te apuca groaza. Ştiai că nici tu nu vei arăta mai bine peste câteva luni.

O foamete teribilă devora trupurile celor arestaţi cu luni înainte. Oamenii aveau ochii afundaţi în orbite, vocea stinsă şi pielea ca un pergament fleşcăit şi gălbui.

Fumătorii mai aveau un chin în plus, lipsa ţigărilor. Pătimaşii, când ieşeau la plimbare, se întreceau care să apuce mai întâi chiştocul aruncat de miliţian sau de hoţii de drept comun, care trecuseră prin curte.

Oamenii dormeau pe priciuri de scânduri negeluite, înghesuiţi ca sardelele, fără saltele sau cel puţin o mână de paie, având sub ei numai hainele cu care au fost arestaţi.

Mulţi erau disperaţi după ştiri. Cu o lună şi ceva mai înainte de venirea mea se întâmplase întorsătura lui Tito. În închisoare circula zvonul că armata americană intrase în Jugoslavia ca să-l apere pe Tito de ruşi şi acum erau gata pe Dunăre să intre şi în România. Toţi mă întrebau: *„Până unde au ajuns armatele americane? Ce face Tito? Cât va mai dura până vor ajunge şi la noi?"* Le răspundeam că, americanii şi Tito îşi văd de interesele lor şi că nu sunt preocupaţi de ţara noastră.

Unii s-au revoltat pe mine: *„Cum tu vii de afară şi nu te-ai interesat de toate evenimentele acestea?! Tu nu eşti Român? Tu nu vrei să-ţi vezi ţara eliberată de sovietici?"*

- Da, sunt român şi aş dori foarte mult să-mi văd ţara liberă, dar acum nu-i văd nici pe Americani şi nici pe Tito să vină în ajutorul nostru. Nu mă aştept la o eliberare grabnică şi mă pregătesc sufleteşte pentru ani grei de puşcărie.

Lipsa mea de entuziasm faţă de forţele eliberatoare i-a dezamăgit pe mulţi, dar eu nu puteam să-i înţeleg de ce se înverşunau aşa de tare împotriva mea, când le arătam o realitate atât de evidentă. În ei îşi făcea culcuş **disperarea** şi zvonurile lansate de politrucul închisorii nu făceau decât să le umfle acum speranţele, pentru ca să-i culeagă atunci când vor trebui să şi le dezumfle şi să recunoască şi ei realitatea. Jocul ăsta cu umflările şi dezumflările se va repeta de acum pe tot parcursul vieţii de puşcărie şi va măcina în timp sistemul nervos al multora din noi.

Era şi aceasta o *„condiţie creată"* premergătoare Şocului Makarenko. Aşa se făcea că, din când în când, se mai făcea câte o delegaţie care mergea la directorul administrativ al închisorii să-i ceară să mărească polonicul cu care se împărţea mâncarea, iar alţii se adăugau încet, încet la numărul celor ce acceptau reeducarea lui Bogdanovici.

După opt luni de teroare şi foame au început să apară cazuri de îmbolnăvire, unele destul de grave.

Oamenii se înscriau pentru vizita medicală. Primul care te consulta era miliţianul şef de secţie.

- Tu de ce vrei să mergi la doctor?
- Mă doare capul.
- Şi pe mine mă doare! N-ai de ce să te duci.

După multe insistenţe reuşeai să-l vezi pe doctorul Michelson sau pe sanitarul Haramida.

Tot ceea ce aveau ei în dispensar se rezuma la sulfat de magneziu (sare amară) şi fercupar …

Şocul medicamentelor se aplica deplin chiar de la bun început.

După ora închiderii, după ce s-a făcut numărătoarea deţinuţilor, în închisorile de executarea pedepselor, deţinutul avea un răgaz, un fel de asigurare că până dimineaţa la ora *„deschiderii"* nu va veni nimeni să-l scoată din celulă. Regulamentul interzicea acest lucru. La închisoarea Suceava a fost altceva. Ea era închisoare cu regim de securitate şi după ora închiderii totdeauna începeau anchetele. Te culcai cu gândul că oricând în timpul nopţii puteai să fii trezit şi chemat la anchetă de unde să te întorci cu tălpile umflate, cu coastele rupte sau poate cărat cu pătura de miliţieni. La cel mai mic zgomot de dincolo de uşă tresăreai cu inima bătând să-ţi spargă pieptul: *„Cui îi va veni rândul acum?"* Se învârte cheia în broască. Inima se strânge ca într-un cleşte, *„Acum! E aici!"* Uşa se deschide… Miliţianul şopteşte un nume, pasămite ca să nu trezească pe ceilalţi din somn, dar ei toţi tremură sub pătură. Cel chemat se ridică. Ceilalţi răsuflă uşuraţi: *„Am scăpat!"*

Dar cel plecat e vecinul tău de cameră cu care tocmai ai schimbat câteva vorbe înainte de închidere. Oare n-ai vorbit ceva ce n-ar fi trebuit să-i spui? Oare dacă-l bate mai rău nu te va spune? Ce s-o fi întâmplând cu el acum? Un urlet de fiară rănită sfâşie tăcerea dinspre camera de anchetă. Te rogi: *„Doamne, Dumnezeule ai milă de noi! Miluieşte-ne, miluieşte-ne, miluieşte-ne!"*

Alt urlet şi altul şi altul până la ora deschiderii nu-i chip să mai dormi. Cu câteva minute mai înainte ca Pesterniuc să strige din nou: *„Chiderea!"*, cel scos aseară se întoarce în cameră susţinut la braţ de doi gardieni. Are faţa tumefiată şi umblă de parcă ar călca pe jar. Nu poate să se aşeze pe pat, ci cade pe el cu faţa în jos, icnind într-un plâns amar. Povestea asta se repetă aproape în fiecare noapte. În una din ele va veni şi rândul tău!

Şi de aceasta nu poate scăpa nimeni, nici chiar acei al căror dosar a fost încheiat, căci oricând mai pot apare informaţii noi care pot deschide un nou ciclu de bătăi.

După 31 de săptămâni de nopţi nedormite, ai impresia că te afli într-o lume ireală, o lume de coşmar creată în jurul tău de un demon, care caută să te subjuge. Vezi limpede că situaţia asta duce la nebunie şi iar te apucă **disperarea**. Trebuie să faci orice să scapi cu viaţă. Trebuie să faci orice pentru un *„ceas mai devreme în libertate"* (deviza lui Bogdanovici). Altă precondiţie Makarenko.

Eu am trăit numai zece nopţi de coşmar la Suceava şi nu mă pot compara cu cei care le-au îndurat timp de opt luni. În afara de asta, eu mai

aveam şi un alt motiv puternic ca să nu mă las copleşit. Nu voiam să-mi fac de ruşine familia. Aşa se explică de ce nu mi-a trecut prin gând să accept reeducarea ca să ies cu un ceas mai devreme în libertate. Eu mă feream de oprobiul familiei dacă mă fac comunist, pe când la Bogdanovici constrângerile familiei lucrau tocmai ca să-l împingă pe calea aceasta. Cât priveşte venirea americanilor, era clar că nu vor veni. Încercau să stăvilească bolşevizarea Asiei, care este chiar în coastele lor şi nu-i interesa o Românie pe care i-o dăruiseră pomană lui Stalin. Pentru mine armata americană nu conta, contau părinţii şi sora. Sora era acum prea mică ca să înţeleagă aceste probleme, dar când va ajunge la maturitatea de gândire, va vedea dacă am avut dreptate sau nu. Aşa gândeam atunci. Nu aveam decât o singură soluţie, un sigur drum: Să rabd!

Zilele de la data arestării până la Crăciun au fost puţine şi au trecut repede, datorită mutărilor dintr-o cameră în alta. La 24 decembrie 1948 mă aflam în camera mare Nr.9, alături de prof. Nazarie.

La parter, pe aceeaşi latură a clădirii se aflau fetele noastre: Preoteasa Teodorescu, Oltea Manoliu, Coculeana Roşca, Lucia Pâslaru, Nicola Beuran, Felicia Moravschi şi multe altele, ale căror nume nu mi le mai amintesc acum, dar foarte multe aveau printre noi fraţi, soţi, taţi sau alte rubedenii apropiate. La noi, în camere domnea o atmosferă grea. Toţi ne frângeam inimile pe amintiri din vremurile de altădată în mijlocul familiei. Profesorul tocmai se pregătea să ne povestească ceva ca să ne scoată din obsesia amintirilor, când a răsunat de jos glasul doamnei preotese:

- Ia mai tăceţi acolo că noi vrem să vă colindăm!

Ca prin farmec s-a lăsat o tăcere de mormânt în toată închisoarea şi nişte glasuri îngereşti au început:

Moş Crăciun, Moş Crăciun
La casa de om sărac
S-a gătat făina-n sac
Şi n-avem să-ţi dăm colac
Moş Crăciun.

Moş Crăciun, Moş Crăciun
Ne-am trudit picioarele
Pe toate ponoarele
Semănând ogoarele
Moş Crăciun

Ascultam cu toţii, cu ochii în lacrimi, vrăjiţi de frumuseţea cântecului armonizat pe trei voci şi Preoteasa Teodorescu era într-adevăr o organizatoare de cor inegalabilă.

Dar când a ajuns cântecul la acest punct am auzit un puternic *„Huşş!"* şi cântecul s-a întrerupt brusc. Năvăliseră gardienii în camera fetelor şi le-au surprins cântând. Ele nici n-au observat intrarea lor, erau prea transportate pe aripile colinizii. Nu mai ştiu ce s-a mai întâmplat după aceea, dar cântecul acesta al fetelor în seara de Crăciun nu-l voi mai uita de-acum niciodată şi am ochii plini de lacrimi totdeauna, când îmi amintesc de el. E una din comorile vieţii mele.

COLINDĂ

de Octavian Goga

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
La casa de om sărac
S-a gătat făina-n sac
Şi n-avem să-ţi dăm colac…
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Toate săptămânile
Ne-am ostenit mâinile
Şi-am adunat grânele…
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Pe toate răzoarele,
Pe toate ogoarele
Ne-am trudit picioarele…
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Slujim slujba satului,
Ţarina bogatului,
Pajura-mpăratului…
Moş Crăciun!

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
Pe toate cărările
Îţi cântăm cântările,
Ardem lumânările…
Moş Crăciun!

După Crăciun, au început să se audă zilnic zgomot de maşini în curtea închisorii. Cei din camerele care aveau vizibilitate asupra curţii, ne comunicau că sunt maşini din care coborau nişte ofiţeri superiori, după toate aparenţele magistraţi militari.

Zvoniştii au şi început: *„Vin să formeze loturile de eliberare!"* Ceilalţi ajungeau la altă concluzie: *„Vor începe procesele!"*

Aşa s-a şi întâmplat. Mai întâi s-au făcut nişte mutări generale prin camere. Cei de dreptul comun care ocupau mai multe camere la parter au fost evacuaţi. Din camerele lor s-au scos paturile de fier cu saltele şi s-a înlocuit cu priciuri.

În seara următoare, la uşa camerei unde stăteam acum, a venit un gardian cu o listă:

- Care îţi auzi numele, fă-ţi bagajul şi fii gata la uşă!

A strigat vreo patru. Eram şi eu printre ei. A venit mai târziu şi ne-a luat. Ne-a ordonat să punem hainele în cap şi ne-a coborât la parter. Aici, ne-a aşezat la o anumită distanţă unul de altul, cu faţa la perete. *„Nu te mişti, nu întorci capul, nu şopteşti, nu faci nici un semn, de nici un fel, că eu sunt în spatele tău şi te ard! Când te ating pe umăr vii după mine!"*

După un timp m-am simţit apucat de umăr şi întors cu deschizătura hainei într-o anumită direcţie. El a pornit înainte şi eu după el. A deschis o uşă şi m-a împins înăuntru. Aici, o lumină orbitoare mă făcea să nu văd nimic din ce era în spatele ei. De acolo, o voce ce-mi părea cunoscută mă întreba: *„Cum te cheamă? Tata? Mama? Ce meserie ai?"* Am dat toate răspunsurile.

- Eşti dat în judecată pentru crimă de uneltire contra ordinei sociale conform articolului Nr. 209 din Codul Penal. Avocat ai?… N-ai!… Martori ai?… N-ai! Semnează aici!

Am reuşit să disting în spatele acelei lumini chipul a trei magistraţi militari, în mijlocul lor tronând *„prietenul"* meu din satul Meriş, care mă certase că nu intram în râpă şi se temea că din cauza mea îi vor bombarda americanii soţia şi fata. Mi-am dat seama că nu mă aşteptau lucruri prea bune.

De la *„orbitor"* am fost condus, tot cu haina în cap, la camera de rezidenţă unde trebuia să locuiesc în timpul procesului. Într-o parte a acesteia era un prici lung pe care stăteau culcaţi cu faţa în jos şi cu mâinile întinse pe lângă corp - asemenea poziţiei lui Makarenko - cei veniţi înaintea mea.

Exista totuşi o deosebire: Makarenko cerea să se stea cu faţa în sus ca să se vadă că nu înghiţi ceva să te sinucizi. Aici ţi se cerea să stai cu faţa în jos ca să nu poţi comunica nici măcar cu ochii un mesaj altcuiva.

În spatele lor, pe un scaun, şedea un civil îmbrăcat cu un cojoc scurt cu mâneci, pantalon negru bufant şi o căciulă brumărie pe cap. Avea în mâni o armă Z.B. cu care se juca mereu scoţând şi băgând cartuşul pe ţeavă. Din când în când scăpa cartuşul pe jos şi atunci îl auzeai mormăind: *„Mama voastră de bandiţi! Să nu vă prind că şoptiţi sau faceţi vreun semn oarecare că vă curăţ fără milă."* Am zărit pe prici pe colegul meu Trandafir, fostul dirijor al corului de la Tălpălari. M-am întins repede lângă el. M-a observat cu coada ochiului apoi cu faţa în jos şi de abia ridicată de la prici mi-a comunicat: *„Ancheta a considerat participarea la cor ca activitate legionară. Poate tu vei scăpa cu o pedeapsă mai mică..."* I-am răspuns că nu mă interesează o pedeapsă mai mică şi cred că nu m-a înţeles că mi-a zis: *„O să vină americanii, toţi ne vom elibera deodată..."* Pentru el n-a fost să fie aşa. A murit la Aiud un an mai târziu. Asta a fost ultima noastră convorbire. Joaca civilului cu arma şi cartuşul a durat toată noaptea. Uşa camerei a rămas larg deschisă şi pe coridor se plimba un securist în pas de defilare, cu pistolul automat pe piept ca la paradă şi măselele bocancilor militari scrâşneau pe mozaicul de pe coridor. Asta a durat până dimineaţa pe la zece când am fost escortaţi cu toţii în sala cea mare de *„festivităţi"* a închisorii. Pe scena pavoazată cu steme ale Republicii Populare era o catedră şi nişte scaune rezervate pentru completul de judecată. Noi, vreo 42 de inculpaţi, eram aşezaţi pe vreo şase bănci lungi de lemn, fără spătar, ca nişte *„spectatori de teatru."* În mijlocul nostru un flăcău înalt, mai înalt decât toţi, îmbrăcat în costum naţional bucovinean, părea catargul unui vas naufragiat în mijlocul sălii. Era Remus Daniş pe care aveam să-l întâlnesc mai târziu la mina Baia Sprie. În faţa noastră, douăsprezece scaune pentru *„apărătorii"* din oficiu ai inculpaţilor şi mai încolo, la baza scenei, un lădoi mare, din dulapi de brad, plin cu fiare vechi ruginite: puşti, pistoale, automate, încărcătoare, grenade şi muniţii - corpurile delicte .

În jurul nostru gardieni şi securişti cu pistoale automate ne păzeau să nu vorbim între noi, să nu ne facem semne. Asistenţă civilă la proces? Nimeni, nici o singură rudă a vreunui inculpat. Numai câţiva securişti îmbrăcaţi civili şi mai erau doi ori trei cu insigne de la Scânteia sau de la ziare locale. Au intrat apoi cei doisprezece avocaţi din oficiu şi s-au aşezat pe scaunele lor, apoi s-a dat comanda *„Drepţi!"* şi au apărut pe scenă cei din completul de judecată, preşedintele cu doi asesori populari, apoi procurorul şi grefierul. S-a făcut apelul inculpaţilor. Când s-a citit numele meu grefierul a zis

„Absent. Se judecă în contumacie." Am protestat: *„Sunt prezent şi vreau să fiu judecat ca atare."* Paznicii s-au răstit la mine: *„Lasă gura!"*

S-a dat cuvântul procurorului şi acesta a vorbit aproape o oră făcându-ne criminali înrăiţi, scursorile societăţii, fiara cu dinţii scoşi pe care partidul a biruit-o şi a neutralizat-o pentru totdeauna şi, inspirat de exemplul marii noastre prietene Uniunea Sovietică, pregăteşte un viitor luminos poporului ţării noastre şi a ţinut-o tot aşa până la sfârşit.

După aceea s-a dat cuvântul apărării. S-a ridicat decanul baroului, avocatul Bercovici care a pledat cam aşa:

-Inculpaţii şi-au recunoscut vina şi trebuie să fie pedepsiţi exemplar pentru faptele de care se fac vinovaţi în aşa fel, ca nimeni să nu mai aibă curajul să calce pe urmele lor. Este vorba de indivizi cu pregătire intelectuală, capabili să-şi dea seama de gravitatea faptelor lor. Cerem să li se dea pedepse proporţionale cu pregătirea lor şcolară. Eu apăr pe Gabriel Bălănescu, avocatul Nicolae Pâslaru, avocatul Gherasic Aurel, studenţii Moţei Mircea şi Parizianul Gheorghe şi a mai adăugat încă vreo două nume.

Rând pe rând, au vorbit apoi ceilalţi avocaţi Veinberg, Ihilovici, Moscovici, Leibovici, Aşer. Toţi s-au declarat de acord cu cele spuse de tovarăşul decan Bercovici, apoi şi-au numit clienţii pentru care au pledat. A venit rândul avocatului Fierstein. Acesta a început: *„Onorată curte, eu apăr pe inculpaţii Constantin Stamate, Solcan Dumitru, Ungurașu Gheorghe"*, apoi a mai înşirat încă trei nume pe care nu le-am reţinut. A continuat: *„Permiteţi-mi să spun câte un cuvânt despre fiecare: Doctorul Constantin Stamate este bolnav de tuberculoză. Rog onorata curte să-i dea o pedeapsă mai uşoară ca să ajungă şi el să se elibereze şi să vadă fericirea pe care o pregăteşte partidul nostru pentru populaţia ţării!..."*

La auzul acestei pledoarii preşedintele n-a mai putut răbda. A sărit în sus de pe scaunul său şi a strigat către avocat:

- Tovarăşe Fierstein, dumneata faci apologia inculpatului! Pentru aceasta eşti şters din lista baroului avocaţilor şi nu mai ai dreptul să pledezi în nici o instanţă!

Avocatul Fierstein n-a mai putut pleda pentru ceilalţi clienţi ai lui *„din oficiu"*. Şi-a strâns hârtiile în geantă şi a plecat.

După eliberare, ajungând să lucrez la Întreprinderea de Construcţii Bârlad, am întâlnit acolo pe contabilul Iulius Steinberg, fratele vitreg al avocatului Fierstein, care mi-a spus că acesta a depus imediat actele şi a plecat în Israel. Au mai vorbit apoi alţi avocaţi ca Abramovici, Sechter şi cam pe locul al 10-lea a venit rândul lui Haimovici şi el ca şi toţi ceilalţi cu excepţia lui Fierstein s-au asociat cu pledoaria decanului Bercovici, dar se tot căuta prin buzunare.

- Dar dumneata pe cine aperi? l-a întrebat preşedintele.

- Domnule preşedinte, vă rog să mă iertaţi, dar am uitat fiţuica acasă! *„Nu-i nimic, îţi spun eu acum”* i-a răspuns binevoitor preşedintele. I-a citit de pe un tabel cele şase nume care îi reveneau lui şi cu ocazia asta am aflat şi eu cine mi-a fost apărător. Un alt client al lui, avocatul Tudor Popescu de la Dorohoi, i-a făcut apărătorului său o epigramă:

Avocatul Haimovici
A vorbit în vorbe mici
Şi pe noi ne-a apărat
Ca funia pe spânzurat.

Din toţi cei doisprezece apărători din oficiu al lotului nostru am avut şi un român, cu numele de Milieş, care, bineînţeles, n-a putut să facă altceva decât să se asocieze cu pledoaria decanului Bercovici.

Odată cu pledoaria lui Milieş s-a încheiat cu apărarea inculpaţilor şi a început audierea fiecăruia din noi aparte. Pentru aceasta am fost trimişi din nou la camere, de unde eram aduşi câte unul la sala de judecată. Acolo fiecăruia i se cerea să recunoască declaraţia de la dosar şi apoi se întorcea iar în cameră. M-au scos şi pe mine când mi-a venit rândul. Când am intrat în sală, o hârtie de culoare albastră ca cerul şi cu o ştampilă aurie cu timbru sec de forma unui soare se plimba din mână în mână, între cei din completul de judecată. Am recunoscut-o imediat, era actul pe care îl primisem de la părinţii mei din America şi mă prezentasem cu el la legaţie. Preşedintele mă întrebă: *„Îţi recunoşti declaraţia de la dosar?”* Răspund: *„Da!”* El se uită în dosar şi vede o singură foaie cu două fraze scrise pe ea: *„Nu ştiu nimic. N-am făcut nimic.”* Şi iar îl apucă furia:

- Tovarăşe anchetator, ăsta nu are declaraţie corespunzătoare la dosar. Ia-l dar vezi; numai să nu rămână semne!

Era seara şi-n ziua aceea de ianuarie se lăsase la Suceava un frig de -30°. Blehan mi-a luat haina şi m-a lăsat numai în cămaşă şi o flaneluţă subţire fără mâneci, m-a coborât în subsol la camera neagră de pedeapsă care în loc de geam la fereastră avea un oblon de fier cu o deschizătură de mărimea unei foi de hârtie spre afară. M-a pus să stau în poziţie de drepţi, în faţa acestei deschizături şi a pus un securist afară să mă păzească prin deschizătura aceea. Desigur, m-am rugat din nou, m-am rugat în gând, căci paznicul nu-mi permitea nici să-mi mişc buzele. Simţeam cum frigul pătrundea treptat, treptat în trupul meu, cum oasele se strâng tot mai mult unul într-altul, gata să se pătrundă, să se sudeze într-un singur bloc şi aşteptam acum, după descrierile despre îngheţ pe care le auzisem sau citisem, să vină faza aceea finală când senzaţia de frig dispare şi începi să simţi un fel de căldură moleşitoare care este începutul sfârşitului…

A trecut destul timp desigur, căci paznicul tropăia mereu din picioarele încălţate cu pâslari şi căldura nu mă podidise când a venit Blehan iară la mine. M-a înhăţat de guler şi *„Hai!”*. M-a depus în faţa preşedintelui şi a plecat iar. Preşedintele mă ia la întrebări:

- Ei, ce mai faci Leahule, nu mai eşti inteligent? De ce eşti aşa de prăpădit, că doar nu eşti decât de-o lună la noi? Unde ţi-ai lăsat opincile? (Aluzie la faptul că atunci când ne-am cunoscut prima dată, în timpul primei incursiuni a aviaţiei americane în ziua de Paşti, eram îmbrăcat în costum naţional). Nu mai faci organizaţii subversive şi bande înarmate în munţi? (Altă aluzie la faptul că încercase să mă aresteze într-un sat de munte când m-a prins trecând drumul de la casa mătuşei mele la un vecin şi nu aveam actele de identitate asupra mea. A trece drumul fără acte de identitate însemna pentru el organizaţie subversivă…)

- Ei, ce ai de gând, recunoşti sau să o luăm de la început? Era clar că preşedintele voia să-mi plătească poliţele acum şi că e bucuros să mă lichideze dacă-i voi da posibilitatea. Mi-am descleştat cu greu fălcile paralizate de frig:

- *„Recunosc! Dar ce trebuie să recunosc?”*

- Că ai făcut parte din Mişcarea Legionară!

- Da!

- Cu cine? Am rămas mut din nou. Ce nume să-i dau?

Preşedintele *„binevoitor”* de data asta îmi zice: *„Lasă că-ţi spun eu!”*

- Cu Tărniceru!

- Cu Tărniceru! Acest coleg al meu fusese arestat încă din luna mai şi trecuse prin mâinile lui Blehan ceva mai rău ca mine, căci a trebuit să vină un doctor chirurg să-i deschidă punga de puroi de la talpa piciorului stâng, altfel risca să facă cangrenă… Tărniceru fusese în sală cu noi la judecată…

- Şi cu Trandafir! Şi acesta fusese în sală cu noi. Nici o agravare…

- Şi cu Trandafir, da!

- Şi cu Eugen Gavrilescu. Dar Eugen nu fusese prins încă. Doamne, ce mă fac?

Mi-a trecut fulger prin minte, că în facultate mai era un Eugen Gavrilescu, membru notoriu de partid, care din cauza aceasta avea un nume rău între studenţi şi statute foarte bune la securitate.

- Domnule preşedinte, cu Eugen Gavrilescu se face o greşeală. El este membru de partid şi un bun activist. Nu se poate să fie implicat în Mişcarea Legionară.

- Spune ce ştii despre Eugen Gavrilescu. Unde se află el acum? Am dat toate datele celuilalt şi preşedintele şi le-a notat. Am avut noroc că Blehan

nu era de față ca să-mi dejoace trucul. Am semnat pe notițele scrise de președinte și am fost condus la cameră…

Și în încercarea aceasta, cu toată nevrednicia mea Dumnezeu m-a ajutat și nu mi-am călcat pe conștiință. Colegul meu Gavrilescu a fost arestat mai târziu, a ajuns cu studenții la Pitești și a fost omorât din bătaie de aceea cărora le dădea un sfat cu limbă de moarte: *„Măi fraților, nu vă faceți unelte în mâinile dușmanilor!”.*

Cât privește frigul acela, gerul pe care l-am răbdat în camera neagră de la subsolul pușcăriei Suceava și credeam că nu voi mai fi om niciodată din cauza lui, nu mi-a cauzat nici măcar un guturai. De ce? Eu nu știu, Dumnezeu știe!

După o vreme am fost din nou adunați în sala cea mare ca să ni se dea dreptul la ultimul cuvânt. Cei mai mulți au invocat anumite motive să li se acorde circumstanțe atenuante. Alții au refuzat pur și simplu să facă uz de acest drept spunând că nu mai au nimica de spus. Am ezitat multă vreme până să-mi vie rândul dacă trebuie să vorbesc sau nu și, în cele din urmă, am hotărât pentru a spune ce credeam că e drept:

„- *Conform principiului enunțat de domnul decan al baroului mă fac grav vinovat de faptul că mi-am pierdut 20 de ani prin școli. Acolo am învățat și unele lucruri foarte importante; dar aici la proces am învățat un lucru și mai important decât toate: am învățat până unde merge omenia unor oameni!”* Despre felul cum s-a oglindit în rapoarte ce s-a întâmplat la procesul nostru vă puteți da seama studiind anexa aVIII -a.

Ca o consecință, a doua zi, când ni s-au citit la toți pedepsele personale, mi s-a acordat și mie 20 de ani Muncă Silnică în contumacie. După cum am mai spus, a doua zi, la 24 Ianuarie 1949, ni s-a dat sentința.

Eram iarăși cu toții în sala cea mare.

Așa cum era uzanța, trebuia să vină grefierul cu un tabel din care să citească numele și pedeapsa fiecăruia.

Surpriză. La noi a venit chiar procurorul Nicolae Mardare cu un maldăr de coli de hârtie sub braț și o pungă cu jumătăți de creion ascuțite în mână. A apărut pe scenă și a așteptat să se potolească murmurul de surprindere din sală, apoi a început să vorbească: *„Fiți atenți la ceea ce am să vă spun! Sunt procurorul Nicolae Mardare, care v-am acuzat la proces, dar eu nu sunt de acord cu pedepsele care s-au dat. Sunt mai mari decât acelea care s-au dat pentru aceleași fapte în procesele ce s-au judecat în alte centre importante din țară, București, Cluj, Timișoara ș.a.m.d. Eu voi face recurs, dar și voi toți trebuie să faceți recurs alături de mine. Dar, mai întâi să vă citesc pedepsele.”* Și a citit: Gabriel Bălănescu șeful lotului - judecat în contumacie - Muncă Silnică pe Viață, urmau alte câteva nume cu aceeași

pedeapsă. Avocații Nicolae Pâslaru și Gherasie Aurel, apoi studenții Parisianu Gheorghe (Gioga) și Mircea Moței. Dacă au fost și alții cu Muncă Silnică pe Viață nu-mi mai amintesc. Urmau o serie de condamnări la 25 ani Muncă Silnică, între care Ghiță Ungurașu și Solcan Dumitru, șeful lotului absolvenților de la Politehnică. Urma un grup cu 20 ani M.S. între care eram și eu - condamnat în lipsă. - Colegii mei Târniceru și Trandafir primiseră câte 15 ani M.S.

Nicolae Mardare ne-a dat apoi câte o jumătate de coală de hârtie și câte un creion și ne-a dictat cum să formulăm recursul: *„Subsemnatul, numele și pronumele, fiul lui…și al…,născut la data, locul, condamnat de Tribunalul Militar Iași în deplasare la Suceava, fac recurs la sentința Nr. 70 din 24.01.1949, prin care am fost condamnat la… pedeapsa… deoarece condamnarea este exagerată în raport cu faptele ce mi se impută. Drept care semnez prezenta…”*

Unii n-au vrut să facă recurs și au înapoiat hârtia albă: *„O să mai facă și ei din pedeapsa aceasta!”* Am refuzat și eu dar din alte motive. Voiam să fiu sigur că nu voi ieși din închisoare sub comuniști ca să mă mai șantajeze cu plecarea în America. Dar n-a fost să scap de acest șantaj nici mai târziu, după cum veți vedea mai departe.

Vă veți întreba: A fost oare sincer Mardare în ceea ce făcea? Eu cred că da! Întâi pentru că aproximativ peste trei ani toate pedepsele lotului nostru au fost reduse. Condamnarea mea a fost redusă la 10 ani M.S. Aproape toate condamnările, chiar și ale acelora care n-au făcut recurs, s-au redus cel puțin la două treimi din cvantumul inițial, iar celor condamnați pe viață li s-a fixat pedeapsa la 25 de ani. Recursul lui Nicolae Mardare a avut efect, a fost bine documentat.

Dragi mei frați de suferință, care ați făcut parte din acel proces, am datoria să vă mai informez și despre un alt detaliu din viața acestui om:

Cam prin 1962-1963, am ajuns să lucrez pe niște șantiere de construcții în localitatea Răducăneni, situată cam la jumătatea drumului, pe o șosea secundară care leagă Iașul de Huși. Acolo se construia o Stație de Mașini și Tractoare (SMT) nouă și se făceau renovări la un spital de boli nervoase din localitate. Eu eram pe post de tehnician și aveam toată răspunderea executării lucrărilor în ambele puncte. Maistrul de șantier era mai mare în grad decât mine dar nu se ocupa decât cu aprovizionarea cantinei muncitorilor. Alergam în fiecare zi și la un punct de lucru și la celălalt. Am ajuns să mă împrietenesc bine cu câțiva sanitari din personalul spitalului. Unii dintre ei știau și de antecedentele din viața mea. Într-o zi unul din ei mă întrebă: *„Ascultă, tu ai auzit vreodată de procurorul Mardare?”*

- Da, el a fost acuzatorul în procesul meu!

- Vrei să-l vezi?

- Unde-i?

- Uite-l colea în curte, acela cu pălărie Panama.

- Mă duc la el!

- Nu te duce. E pierdut cu totul. E nebun nerecuperabil. Nu face nimic altceva de când se scoală și până se culcă decât în gândul lui construiește o biserică și plânge și se roagă lui Dumnezeu să-l ierte pentru suferințele și moartea acelora pe care i-a condamnat el. Vezi bucățile acelea de cărămidă și tinichelele din fața lui? Acestea sunt materialele de construcție ce și le-a adunat și nimeni nu i le mai poate lua…

M-am cutremurat. Ce proces de conștiință a avut omul acesta de i-a zdruncinat întreaga ființă până la nebunie totală. Ce tragedie poate fi o conștiință încărcată…

#

Acum mă întorc din nou la Suceava. A urmat procesul studenților de la Medicină descris cu atât talent de Dumitru Bordeianu.

În camera de carantină de la subsol au apărut figuri de noi arestați. Între aceștia și Gabriel Bălănescu șeful primului lot (al lotului nostru) și colegul meu, Eugen Gavrilescu, ambii condamnați în lipsă.

Au urmat noi procese, apoi altele și altele și s-a încheiat cu procesul frățiilor de cruce. Copiii de zece ani au primit pedepse de până la 7 ani, pe care, sigur, le-au executat în întregime. Un caz pe care l-am cunoscut, căci a făcut parte din cei doisprezece cu care am fost transportați la gara Iași legați toți cu o singură funie. Gheorghiță Stângă era nepotul unui student cu același nume. Într-o zi, unchiul l-a trimis pe nepotul său la un coleg al lui, Nicu, ca să-i aducă o carte - un curs de la Universitate, să se pregătească pentru un examen. În loc de nenea Nicu Gheorghiță, se trezește înhățat de doi securiști. *„Stai, ce cauți tu aici?"*

- M-a trimis unchiul să-i aduc o carte de la nenea Nicu!

- Aha tu ești curier, agent de legătură în organizația legionară!

E arestat și anchetat în legătură cu alți copii din clasa lui.

Gheorghiță, fiind cel mai bun la carte, a fost decretat ca fiind șeful organizației clandestine din clasa 1-a. Un subaltern al lui era Dumitru Epure care făcea și el parte din transportul nostru. La anchetă, Blehan i-a spus lui Epure: *„Mă, tu știi din cauza cui ești arestat?"* Epure a ezitat. *„Trage-i o palmă ori îți trag eu una ție."* Epure i-a dat lui Stângă o palmă… *„Nu așa, mă! Uite cum!"* și Blehan i-a dat lui Epure o palmă grea de l-a trântit la dușumea. *„Acum dă-i tu lui așa cum te-am învățat eu!"*

Așa proceda Blehan cu copiii ca să-i învrăjbească și să-i facă să se toarne unii pe alții. După proces, politrucul Mareș a venit în inspecție pe la

camera unde erau cazați copiii. A dat cu ochii de Stângă: *„Ei ce mai faci, măi Stângă? Tu ce-ai vrut să te faci? Ministru? Patriarh? Șapte ani ca mâine trec!"* Gheorghiță Stângă, elev în clasa I-a de liceu, cel mai bun la clasa lui, se va elibera din închisoare la vârsta de optsprezece ani - dacă partidul nu-i va mai da și o pedeapsă administrativă - fără nici o educație formală - bun pentru muncă necalificată… Așa se pregătea *„viitorul luminos"* al țării.

La data aceasta începuseră să circule prin închisoare niște zvonuri speciale lansate din biroul politrucului: *„Vom scăpa de la Suceava. Ne vom duce la închisorile de executare a pedepselor. Intelectualii vor merge la Aiud. Acolo vor găsi de lucru în fabrică. Închisoarea are o fabrică mare în care vor lucra toți deținuții. Viața va fi mai ușoară decât la Suceava.*

Studenții vor fi duși la Pitești - ferice de ei. Vor avea la dispoziție cărți - cursuri universitare de tot felul, vor învăța și se vor educa când vor ieși din închisoare se vor prezenta numai la examene. Programul zilnic prevede patru ore de lucru și patru de studiu… Și elevii vor avea un program asemănător la închisoarea unde sunt repartizați la Târgșor, lângă Ploiești…"

La toate tabelele ce s-au întocmit anterior eu m-am declarat absolvent căci aceasta îmi era situația. Luasem toate examenele și depusesem proiectele pentru verificare. Urma să-mi pregătesc și să-mi susțin proiectul de diplomă ca să fiu declarat inginer, dar partidul n-a vrut să-mi îngăduie acest lucru, ci să facă din mine un spion. Colegul meu de an și de facultate, Eugen Gavrilescu, avea aceeași situație ca mine dar - probabil sub influența zvonurilor - s-a declarat student.

Când s-au format loturile de plecare pe direcții către închisorile de execuție și am aflat că Eugen va pleca la Pitești, îl consideram pe acesta favorizat de noroc, dar mă gândeam că merită deplin pentru că avea sufletul cel mai nobil din toți colegii noștri. Era așa de atent să nu supere pe nimeni, așa de binevoitor cu toți care aveau nevoie de ajutorul lui, că unii mai arțăgoși l-au poreclit *„domnișoara"*.

La profesorul nostru cel mai pretențios, Mihai Șt. Botez, Eugen a trecut examenul de geometrie descriptivă din prima sesiune de examene și cu nota maximă: „Foarte bine". Acesta era omul care plecase pe un drum fără întoarcere la Pitești.

Se pune întrebarea: de ce nu au început bătăile încă de la Suceava? Țurcanu era aici și putea să facă aranjamentul în camere cu ODCC-iștii foarte ușor. Bogdanovici, cel considerat nesincer, putea să fie schimbat la fel de ușor.

Nu avea un număr suficient de membri?

La Pitești acțiunea a început cam cu același număr de reeducați. Și la Suceava se găseau destule camere pentru un efectiv de 16-18 oameni, unde puteau fi cazați o majoritate de ODCC-iști ca să poată lucra eficient.

Cauza era alta: la Suceva nu erau condițiile de izolare totală. Închisoarea era așezată în mijlocul pieții orașului. Securiștii aveau nevoie de o cortină de fier pentru a putea folosi metodele lor de lucru.

Un număr destul de mare de condamnați cu pedepse mari, între care și eu, am mai rămas la Suceava până prin luna august. Nimeni n-a mai plecat nicăieri. Ne întrebam care să fie cauza. Nu ne putem dumiri. Într-o zi a venit un gardian cu o hârtie în mână. A citit de pe ea numele meu, m-a scos din cameră și m-a coborât la subsol, unde m-a băgat într-o încăpere cu o nicovală și o mulțime de lanțuri ruginite atârnate de niște cuie bătute în pereți, în încăperea aceea mai erau doi oameni. Mircea Moței, vietașul din lotul nostru și un deținut de drept comun, fierarul închisorii. Mircea mi-a spus că trebuie să ni se pună lanțuri la picioare în vederea transportului care va urma și că e bine să ne conformăm calm la toate cerințele fierarului, ca să nu-l facem cumva să lovească cu ciocanul în mod greșit. Ca să-mi dea un exemplu practic s-a dus la *„expoziția"* aceea de lanțuri, și-a ales un lanț care i s-a părut lui mai potrivit - mie mi s-a părut cam lung și cam gros - l-a dat fierarului apoi s-a culcat frumos pe pământ cu un picior lipit de nicovală. Fierarul a luat brățara de fier de la un capăt al lanțului, a așezat-o în jurul piciorului lui Mircea, a introdus un nit prin cele două găuri libere ale brățării, a pus brățara cu nitul pe nicovală și a început să turtească nitul cu ciocanul. Din câteva lovituri brățara era fixată. A urmat și al doilea picior și Mircea s-a ridicat de jos cu lanțul agățat de picioare, zornăind din toate zalele. Când mi-a venit mie rândul, eu n-am știut după ce criterii să-mi aleg lanțul. Fierarul a luat un lanț care i-a căzut lui la îndemână - un lanț mai subțire cam ca acelea cu care se leagă câinii și mi l-a agățat cu brățările de picioarele mele așa cum procedase și cu Mircea, dar lipsa mea de experiență în materie și faptul că lanțul ales de fierar era cam scurt avea să-mi producă mari neplăceri. Lanțul prea scurt nu-mi permitea să fac un pas normal și trebuia să umblu țopăind mereu. Voi vedea mai târziu ce înseamnă aceasta. Pentru moment eram bucuros că aveam un lanț mai ușor. Când totul a fost gata Mircea a scos din buzunar o sfoară, a legat-o cu un capăt de o za din mijlocul lanțului și cu un alt capăt de nasturele de sus al pantalonilor.

Lanțul lui nu se mai târa prea mult pe pământ. Eu am plecat cu lanțul meu hârșâind pe jos. Gardianul ne-a dus la camerele noastre apoi a scos o altă serie pentru lanțuri. Curând după aceea am fost scoși în curtea închisorii, ca să ne urcăm în camionul care urma să ne ducă la tren, unde vagonul dubă era garat pe o linie moartă. La urcarea în camion mi-am dat seama ce

înseamnă să ai lanțuri la picioare și lanțul să-ți fie prea scurt. A trebuit să fiu tras de mâini ca să mă urc.

Aceeași problemă la urcatul în vagonul dubă, lanțul nu-mi permitea să-mi ridic piciorul la înălțimea primei trepte.

Ghionturi și înjurături din partea gardienilor: *„Urcă, Dumnezeul mătii de bandit!" „Nu pot, nu mă lasă lanțul!" „Lasă că te ajut eu cu o cizmă, în c..."* Iar am fost ridicat de mâini până am ajuns pe platforma vagonului. Cât chin și pentru cei ce m-au ajutat! A venit apoi locomotiva și ne-a atașat la un tren gata de plecare. Un fluierat și trenul a pornit spre necunoscut. Deținutul este un animal care e scos din grajd și dus de stăpânul lui unde vrea el, la păscut, la adăpat sau poate și la abator.

Am părăsit Suceava, unde vom ajunge, vom vedea. N-aveam să mai trec pe acolo timp de 50 de ani (1949-1999).

Despre călătoria în vagonul-dubă ce aș putea să vă mai spun? Despre întortocheatele ei drumuri și opriri nesfârșite pe la diferite stații din țară, despre arșița secătuitoare a fiarelor înfierbântate de soare în timpul verii și înghețul paralizant al acelorași fiare în timpul gerurilor iernii, despre tortura foamei, dar mai ales a setei deținuților și nepăsarea totală a gardienilor din dubă și despre înghesuiala din celule s-au scris până acum zeci și zeci de pagini. Puteau oare toate acestea să ne scutească tocmai pe noi?

Și am ajuns în cele din urmă la Jilava, la reduit. Ce lucruri necunoscute aș putea oare să vă mai spun și despre închisoarea aceasta infamă? Brutalitatea gardienilor țigani, scârboșenia și tortura inumană a percheziților, condițiile infecte de dormit sub priciuri (la șerpărie) și lângă tineta debordândă de murdării și toate acestea cu lanțuri de câine la picioare, cine ar mai avea poftă să și le mai amintească?... Dar toate acestea au fost prezente și în călătoria noastră, nici una nu putea să ne lipsească de condițiile acestea, așa de împământenite în tot Gulagul generalizat în zona de influență a Uniunii Sovietice, dăruită de reprezentanții *„Lumii Civilizate"* măcelarului Stalin, fără să obțină nimic în schimb. Și toate acestea au lăsat urme adânci în sufletul fiecăruia dintre noi! Din fericire, șederea noastră la Jilava n-a durat decât o săptămână și ne-am întors înapoi la fericirile din dubă, care ne-a transportat de data aceasta la penitenciarul de domiciliu, la Aiud.

AIUD

Trenul s-a oprit undeva într-o stație. Printre zăbrelele cu jaluzele ale dubei ne străduim să zărim vreun detaliu care să ne spună unde suntem.

Gardienii dubei aruncau în jaluzele cu nisip şi uneori cu sare, ca să ne împiedice să ne uităm afară - o nouă formă a *„vigilenţei proletare"*.

Duba a fost desprinsă şi o locomotivă a împins-o undeva mai departe de ochii călătorilor, din staţie. Deodată unul din puşcăriaşii mai vechi ne-a spus: *„Suntem la Aiud!"* Recunoscuse un copac izolat de lângă linia moartă unde fusese adusă duba. Iată-ne la închisoarea noastră de domiciliu. Iată-ne acasă... Uşa dubei s-a deschis şi un număr de gardieni cu armele în mâini erau gata să ne ia în primire.

Am coborât pe scara dubei susţinut de mâini de doi fraţi cu inima bună. Nici un mijloc de transport la orizont. Se ordonă:

- Ia pe cinci, cei cu lanţuri în faţă! Mă străduiesc să ajung la un drum ce se vedea ceva mai departe, unde primii sosiţi începeau să se încoloneze. Lanţul mă împiedica să păşesc peste şine. Uneori trebuia să calc pe coroana şinei şi piciorul îmi aluneca în jos, brăţara lanţului se ridica sus pe glezne şi-mi rănea pielea, alteori mă împleticeam gata să cad. Gardienii mă înjurau şi mă ameninţau. Cu chiu cu vai am ajuns şi eu în drum. Suntem cinci purtători de lanţ în rândul întâi. Ceilalţi patru în rând cu mine păşeau cu paşi ceva mai întinşi. Eu trebuia să fac trei paşi, pentru doi de ai lor şi tot săltam mereu de parcă aş fi mers pe un altfel de drum nu ca dânşii. Pe măsură ce ne apropiem de oraş tot mai multă lume apărea pe marginea drumului uitându-se cu atenţie la noi. Or fi fost printre ei şi unii care aveau rubedenii în închisoare? Spectacolul acesta era menit *„să le bage la toţi minţile în cap!"* Mi se părea că toţi se uitau mai mult la mine: *„Ce-o fi având ăsta de se fâţâie aşa?"*

La un moment dat, printre alte case, într-o bucătărie de vară, apar două figuri cunoscute, soţia şi fata preşedintelui tribunalului de la Suceava. Galea m-a recunoscut şi s-a agăţat de gâtul mamei sale plângând...

Am mai mărşăluit vreo zece minute şi am trecut prima poartă a închisorii. Eram în curtea din faţa birourilor şi am fost opriţi pentru formalităţile de predare a documentelor. Simţeam o usturime la glezne. M-am aplecat să văd ce-i. Bocancii mei *„cei de nădejde"*, cumpăraţi înainte de Crăciun, arătau acum ca nişte vechituri din lada de gunoi. Aveau tălpile prinse împreună din loc în loc cu verigi de sârmă de aramă ca acelea ce se pun în râtul porcilor să nu râme. (Sârma o căpătasem de la un prieten care era scos la corvoadă în închisoarea Suceava). La glezne aveam rosături făcute de brăţările lanţului. Tot brăţările erau vinovate de starea jalnică în care se aflau turetcile bocancilor.

Un miliţian m-a văzut aplecat: *„Ce ai luat de jos banditule? Arată mâinile!"* Le-am arătat. *„De ce te-ai aplecat?" „Ca să-mi aranjez lanţul!"*

I-am arătat gleznele. S-a lăsat convins... Mă gândeam *„O să se vindece cândva şi ele"*.

Am pornit din nou. Am mai trecut o poartă şi încă una şi am ajuns la Secţia a II-a unde vom sta în timpul carantinei. Curtea secţiei era plină de maldăre de cânepă murată, puse la uscat pentru meliţat şi trăncănitul meliţoilor îmi aducea aminte de satul meu din Bucovina de Nord, unde activitatea aceasta era munca principală a femeilor din acest sezon de sfârşit de vară.

La secţie erau camere mari şi nu s-a pus niciodată problema spaţiului. Am fost la început treisprezece în cameră, apoi au mai adus câţiva dar nu ne-am simţit înghesuiţi. Făceam de rând câte patru la căratul tinetelor şi mi-am făcut şi eu rândul, deşi eram cu lanţ la picioare. N-am simţit o dificultate deosebită. Un sigur lucru mă indispunea, şederea câte doi, spate în spate, pe o gură de canal pentru necesităţi şi grija lanţului în plus ca să nu-l murdăresc prin băltoacele acelea.

În curtea secţiei mai funcţiona şi camera de distribuire a pachetelor pentru deţinuţii de drept comun. Şeful serviciului era gardianul Fufezan - cel fără o mână, iar ajutorul lui era Blazian, acela care îşi omorâse logodnica şi o ciopârţise făcând din ea două pachete pe care le-a părăsit în două gări din preajma Bucureştiului. Acum, Blazian era şi el *„o victimă a exploatării burgheze"* şi deci nevinovat.

Într-o zi a fost introdus în camera noastră un avocat pe numele lui Linden, condamnat, pasă-mi-te şi el, pentru *„crimă de uneltire"* ca şi noi. a venit la mine şi m-a întrebat: *„Dumneata ai rude în America?" „Da!" „Ai la pachet ceva cămăşi, flanele sau haine primite din America pe care ai vrea să le valorifici? Două kilograme de pâine pentru o cămaşă sau două pachete de ţigări Mărăşeşti. Pâinea şi ţigările ţi se dau în momentul când predai marfa. Domnul sergent Fufezan îţi asigură accesul la magazia de bagaje." „Am numai cămaşa de pe mine. Nu-i americană şi-i foarte veche. De-abia se mai ţine aţă de aţă."* A plecat nemulţumit, iar în ziua următoare a fost scos din camera noastră. Seara la închidere a venit un gardian-prim, bătrân cu părul alb, moş Gâlea. Ne-a numărat cu grijă, şi-a notat numărul tacticos pe foaia de hârtie ce o avea în mână, apoi s-a uitat la toţi cu un gest ce părea un fel de salut de rămas bun şi a rostit în graiul lui accentuat ardelenesc: *„Noa! Noapte bună!"* Am aflat mai târziu că a ieşit la pensie. Aceea a fost ultima lui zi de serviciu.

Spre înnoptate am avut parte de trei concerte. Primul a fost al ciorilor stăncuţe, care se cuibăreau pentru noapte prin plopii din jurul închisorii şi cârâiau şi făceau nişte manevre aeriene spectaculoase. Când s-a mai lăsat întunericul au început cucuvelele. Veneau atrase de mulţimea şobolanilor, ce

circulau prin curțile închisorilor și de mirosul de cadavru ce ieșea de prin ferestrele celularului.

Din când în când cântecul sinistru al cucuvelilor era punctat de urletul lugubru al lupoaicei ce se afla și ea închisă de mulți ani la Aiud. Cele șapte zile de carantină le-am petrecut tot cu lanțul la picioare. În a șaptea zi a venit un gardian și m-a dus la subsolul celularului, unde era atelierul de fierărie și mi-a scos lanțul. Doamne, ce ușurare am simțit atunci când am început să pășesc iară cu pas normal. Îmi venea să sar într-un picior ca atunci când eram copil și nu mai știam cum să mai zburd, că nu mai aveam astâmpăr. După masa de la amiază, a venit un gardian și a deschis ușa. Am sărit repede la tinete să ieșim la program. *„Lăsați tinetele! Toată lumea își face bagajul și așteaptă gata la ușă!"* Am executat. Știam că va urma o schimbare, dar ce anume nu știam. Gardianul a revenit și ne-a scos pe toți în curtea din fața intrării la celular. El a intrat înăuntru și noi am rămas câteva minute singuri. Pe la ferestrele celularului se iveau și dispăreau mereu alte fețe. Cineva îi pândea și-i speria. La un anumit moment au apărut la două din ele, la una camaradul Solcan și la alta Nicu Trandafir. Amândoi îmi șoptesc același mesaj: *„E bine!"* Nici până azi nu știu ce voia să însemne mesajul acesta, dar un lucru știu astăzi sigur că pe Trandafir îl văzusem atunci pentru ultima oară...

Gardianul a venit și ne-a băgat înăuntru. Am urcat scara la etajul doi și am luat-o la stânga pe capul teului pe scurta-vest. A deschis ușa unei celule și a început să numere pe cei ce-i băga înăuntru: *„unu, doi, trei... zece, unsprezece..."* Celula era plină până la refuz. El a mai înșfăcat încă pe unul și l-a împins în ușă peste ceilalți, i-a mai făcut vânt cu cizma și ușa s-a închis. Au început protestele: *„Domnule șef, n-avem aer, ne asfixiem aici. Mai scoateți câțiva din noi afară că n-avem loc să stăm jos!"* El nici nu ne auzea. Era ocupat cu aceeași operațiune la altă celulă. În cele din urmă unul din noi cu mai mult spirit practic a observat în fundul celulei un pat de fier ca de campanie, fabricație ungurească, făcut dintr-o ramă de fier pătrat și niște bare rotunde în chip de plasă. Era inutilizabil fără saltea, dar ocupa loc mult în celulă. Patul era pliabil. L-a pliat și l-a rezemat pe o latură lângă perete sub fereastră. Spațiul celulei s-a mai îmbunătățit. Am cerut gardianului să ni-l scoată. *„Nu se poate, este trecut în inventar!"* În afară de acest obiect stânjenitor inventarul celulei conținea cele două tinete. Atât! Prin reducerea spațiului ocupat de pat, spațiul locativ efectiv al celulei s-a mai lărgit puțin. Cu ajutorul unei ațe s-a determinat strict spațiul ce revenea *„pe cap de locuitor"* și fiecare și-a pus bocancii și bocceluța cu *„boarfe"* în chip de pernă și paltonul sau pardesiul în chip de saltea și locuința era gata. Am reușit să ne întindem pe jos toți de-a curmezișul celulei, unul lângă altul,

ca sardelele, toți așezați pe aceeași coastă. Nimeni nu avea voie să se culce pe spate căci lua din spațiul cuvenit vecinilor, iar când șederea pe o anumită coastă devenea obositoare, ne întorceam toți deodată.

Acestea ne-au fost condițiile de cazare la Aiud pentru o bună bucată de vreme. Cei mai norocoși din celular erau câte zece în celulele, din care se scoseseră oameni la muncă în fabrică. O îmbunătățire simțitoare s-a făcut numai atunci când au plecat loturile care au fost duse la CANAL și efectivul din celular s-a redus la jumătate. Din timp în timp, șeful de secție - gardianul de pe etaj - deschidea ușa celulei și întreba: *„Care ești meseriaș de aici?"* Mai toți răspundeau prompt: *„Eu!" „Tu ce meserie ai?"* Fiecare zicea ce credea el că se caută în ziua aceea în fabrică: tâmplar, tinichigiu, ajustor, dulgher, fierar, zidar ș.a.m.d. Gardianul ieșea și-și nota afară din celulă câți au ghicit ghicitoarea. Mai arare ori se întorcea mai târziu să scoată câte un norocos și să-l ducă în fabrică unde trebuia să facă o probă practică despre priceperea lui în meseria respectivă. E drept că de multe ori mai era ajutat și de prietenii lui de pe acolo, dar se mai întâmpla să se întoarcă în celulă fără de succes.

Era în timpul stăpânirii în Aiud a directorului Farcaș și acesta era muncitor și știa că omul nu poate munci cu stomacul gol, pe când cei din celule, aceia erau niște trântori și deci nu aveau dreptul la mâncare. De aceea dădea ordine ca din alocația de alimente a celor din celular și zarcă să se mai treacă unele alimente în cazanul celor de la munci, ca să-i țină măcar pe aceștia la limita strict necesară pentru producție... Dar Farcaș mai avea o poveste pe care o citisem când eram liber, în ziarul *„Dreptatea"* al lui Maniu: Muncitorul Farcaș de la Uzinele Grivița București, aflând la o ședință de partid ce crunt a fost exploatat el în timpul burgheziei capitaliste, plin de revoltă a luat o rangă, a intrat în biroul șefului de secție unde lucra, care pentru el reprezenta *„clasa exploatatoare"* și i-a tras acestuia câteva lovituri de rangă în cap până l-a lăsat mort. Așa a terminat el cu *„exploatarea burghezo-capitalistă"*... A fost arestat, anchetat și la anchetă s-a putut stabili că nu a avut niciodată vreun conflict cu șeful de secție. Era timpul când partidele istorice erau încă în oarecare vogă și partidul comunist nu l-a putut salva. A fost condamnat pentru omucidere, dar mai târziu, când partidul comunist a ajuns singurul stăpân pe destinele țării, sentința s-a anulat, tovarășul Farcaș a fost scos din închisoare și pentru meritele lui deosebite pentru clasa muncitoare i s-au pus pe umeri galoane de colonel și a fost trimis la Aiud să păzească *„rămășițele burghezo-capitaliste"* de acolo. Și niciodată partidul n-a avut a se plânge că tovarășul Farcaș n-a fost la înălțime. Era pe la începutul lunii septembrie 1949 când am ajuns noi la Aiud și numai pentru câteva zile am mai prins regimul alimentar din timpul

burgheziei. Închisoarea avea moara ei şi brutăria ei. Din banii primiţi de la Ministerul de Interne ca alocaţie pentru hrana deţinuţilor se cumpărau cereale şi porumb care se măcinau la moară şi pâinea sau turtoiul se coceau la brutărie. Pâinea ce ni s-a dat la început era un bocăneţ de făină integrală de aproape 250 de grame - aproape dublu cât raţia de la Suceava. Ciorba de fasole cu zarzavaturi de la grădină o primeam cam de două ori pe săptămână şi fasolea era hrana mult visată a deţinutului. Terciul de dimineaţă măsurat cu polonicul de un sfert de litru, dacă-l lăsai să se răcească, devenea o mămăliguţă moale.

Dar fericirea asta a fost de scurtă durată. Cam în a doua jumătate a aceleiaşi luni, moara şi brutăria şi-au încetat activitatea. În închisoare trebuia să se consume pâine de la brutăria din oraş făcută după metoda sovietică: *„Pâinea sovietică este cea mai bună pâine din lume!"* Cum se fabrică această pâine? Secretul ne-a fost destăinuit de un brutar-cofetar care trebuise să folosească reţeta când fusese liber. El era fratele lui Aurel Simionescu, şeful grupului de la Universitatea Iaşi, deci am primit-o cu toată încrederea. Iată reţeta: din făină, apă şi drojdie, se prepară un terci puţin mai consistent care se toarnă cu polonicul în nişte tăvi confecţionate aşa fel ca să conţină o pâine de un kilogram. Pentru ca greutatea cerută să fie asigurată şi pâinea să păstreze o anumită cantitate de apă, se mai adaugă în terciul iniţial o anumită cantitate de soluţie de piatră acră (alaun) de o anumită concentraţie. Din cauza alaunului bolnavii de stomac au crampe după ce mănâncă pâinea. Ca să evite crampele, bolnavii de ulcer fărâmiţau pâinea în cocoloaşe mici şi o uscau la soare. Alaunul ieşea odată cu apa la suprafaţa cocoloaşelor sub forma unui praf alb, care era înlăturat frecând cocoloaşele între degete şi suflând peste ele. Cei care aţi fost pe atunci în Aiud vă veţi aminti desigur de practica aceasta.

Ca să vă daţi seama cât de mare şi de consistentă era această raţie de pâine pe o zi, vă voi mai aminti o întâmplare: Într-o celulă, un *„fomist"* a făcut pariu cu ceilalţi locatari că el este în stare să-şi mănânce toată raţia lui de pâine dintr-o îmbucătură. Când a venit pâinea şi-a luat porţia, a strâns-o binişor între degete şi a făcut din ea o găluşcă pe care a împins-o toată în gură şi a început să o molfăie… Şi a câştigat pariul!

Terciul consistent din timpul burgheziei s-a subţiat treptat, până a ajuns un fel de apă galbenă care mai avea o singură calitate: era caldă.

Când a început recoltatul sfeclei la grădină, terciul a fost înlocuit cu ceai din frunze de sfeclă. Când s-au terminat şi frunzele nu s-a dat nimic dimineaţa. Fasolea, hrana favorită a deţinuţilor a fost treptat, treptat, înlocuită cu varză murată sau ciorbă de gogonele murate. Varza era fiartă în zeama ei aşa cum se scotea din butoi. Când eram scoşi la baie treceam pe

lângă bucătărie şi vedeam cazanul cositorit de aramă, verde în interior de la zeama de varză acră. Seara ne venea de obicei o ciorbă de cartofi. La început primeai în gamelă câteva bucăţele de cartofi, gulii, sfeclă şi păstârnac. Cu timpul raţia ce revenea unui om devenise cam o optime dintr-un cartof de mărimea unui ou de găină, dar îţi mai cădea în polonic şi doi ori trei ardei mici iuţi ca focul, *„ciuşti."*

Produsele grădinii trebuiau şi ele valorificate. Atunci mi-am adus aminte de prevestirile anchetatorului Blehan: *„şocul vitaminelor"*, vitamina ciuşcă. Când era de serviciu gardianul Căldăraru, acesta mai conştiincios la împărţitul mâncării căuta să dea fiecăruia în gamelă bucăţica de cartof cuvenită. Dacă îţi cădea în polonic numai zeamă, pescuia din hârdău o bucăţică, scurgea zeama din polonic pe marginea interioară a hârdăului şi-ţi punea bucăţica în gamelă. Se rezema apoi de usciorul uşii şi începea a înjura cu sete ca un ţigan ce era. Îl cunoşteam din timpul când încă nu era înscris în partid. Era fierar potcovar în satul Căpâlna, din judeţul Alba. Într-o zi m-a trimis unchiul meu care era învăţător într-un sat vecin să-i potcovesc calul la el. Era renumit că lucra conştiincios, dar toţi se plângeau de el că era *„spurcat la gură"*. Şi acum când era şef de secţie la etajul doi la Aiud, Căldăraru nu-şi dezicea faima.

Când duceai lingura cu zeama caldă de cartofi la buze, simţeai cum tot stomacul parcă se ridică să primească mâncarea aceea aburindă, dar când intra lichidul acela arzător în gură şi aluneca în stomac, îl apucau nişte zvâcnituri nebune şi o frământare de parcă ar fi primit un bulgăre de foc. Şi perioada aceasta a durat cam din octombrie până prin mai, mergând gradat din rău în mai rău şi mai rău…

#

În libertate timpul este un dar preţios, care îţi permite să faci tot ce doreşti.

În închisoare timpul era duşmanul care se interpunea între tine şi data eliberării şi nu ştiai ce ai putea să mai faci să scapi de apăsarea lui, să treacă mai pe nesimţite. De aceea ai fi vrut să-ţi concentrezi atenţia asupra unui lucru util sau interesant şi nu asupra încetinelii scurgerii lui. De aceea deţinutul era în stare să facă lucruri care cer o răbdare demnă de mirare. El era în stare să confecţioneze un ac de cusut cu lână dintr-o aşchie de lemn sau de os, sau un ac de cusut pe pânză dintr-un capăt de sârmă de aramă. Dintr-un capăt de ac de oţel rupt îşi făcea o dălţiţă cu care sculpta lucruri minunate din ţăndări de os, sau plastic din cozile periuţelor de dinţi. O bucăţică de tablă sau un placheu de bocanc se transforma în mâinile lui într-un cuţitaş bun pentru croit petice la haine sau de tăiat osul sau plasticul pentru sculptat. Cu acelaşi ac de lemn sau de os va zgâria pe perete sau pe

săpun o poezie de Radu Gyr sau de Nichifor Crainic sau alt mare poet. Dar toate activitățile acestea - confecționarea de scule, cusutul, scrisul și cititul erau lucruri interzise deținutului politic din zona de sub control sovietic. Ele trebuiau depistate printr-o supraveghere continuă și persistentă și pedepsite cu maximum de severitate. Pentru un vârf de creion de 5 mm sau o bucățică de hârtie cât un timbru poștal erai pedepsit cu șapte zile de izolare într-o celulă, care iarna n-avea geam, iar vara avea apă pe jos ca să nu te așezi să te odihnești, ci să stai numai în picioare. Hrana caldă ți se dădea numai o dată la trei zile, în rest numai rația de apă sărată. Scândura sau salteaua pe care trebuia să te odihnești ți se introducea la ora stingerii și ți se lua la ora deșteptării: *„Ce-ți trebuie creion și hârtie? Cui vrei să-i scrii? Ce-ai vrut să comunici?"* Deținutul politic nu avea voie la corespondență. Încercările disperate ale unora să transmită o veste despre starea sănătății sale amenințată de boală, prin mijlocirea unui gardian mai omenos, au avut drept consecință pedepsirea gardianului cu zeci de ani de închisoare. (Exemplu: cazul gardianului Alexa). Puțini s-au hazardat să mai ajute după aceea. Ca să se descopere toate obiectele interzise, se făceau percheziții destul de dese. Banditul avea grijă să-și ascundă obiectele acestea dobândite, cu multă dificultate și risc, iar *„clasa muncitoare"* trebuia să facă uz de toate mijloacele ca să le descopere: informatori recrutați dintre deținuți, surprinderea deținuților în activități interzise, prin vigilența gardianului și programarea perchezițiilor la momentele cele mai neașteptate, uneori ziua, înainte sau imediat după mâncare sau după miezul nopții. Dreptul deținutului la odihnă după *„închidere"* nu se mai respecta. Partidul făcea ce vroia. Gardienii veneau noaptea, deschideau celula și te scoteau afară cu bagajul în brațe, te dezbrăcau la piele pe coridor și-ți controlau, cu maximum de atenție, cel mai mic articol de îmbrăcăminte, toate cusăturile și tivurile de la haine, să nu ai ascunse în ele ace sau vârfuri de creion. După fiecare percheziție câțiva petreceau câte o săptămână, ori zece sau chiar mai multe zile la izolare. Sub pretextul că sub petecele cu care ți-ai cârpit haina se pot ascunde lucruri interzise, ți se desfăceau petecele de pe haine - motiv pentru o nouă activitate interzisă în viitor, căci trebuia iar să-ți repari haina ruptă. După ce stăteai în pielea goală și ți se verificau toate zdrențișoarele, ți se dădea voie să te îmbraci și așteptai să te întorci în celulă. Ajuns aici constatai cu stupoare că o altă echipă de gardieni au întors toate cu fundul în sus. Au controlat tinetele, au aruncat capacele în mijlocul camerei, au ras cu briceagul versurile pe cale le zgâriaseși pe perete în ajun, au găsit o ascunzătoare unde aveai pitite câteva pagini dintr-o biblie - caz foarte grav - *„De la cine ai primit acestea?"* Toate lucrurile descoperite în cameră făceau obiectul unei anchete să se afle făptașul. Dacă acesta nu se declara sau poate

lucrurile găsite au aparținut unor locatari anteriori ai camerei, toată camera era pedepsită. Când se termina tot balamucul, suna deșteptarea și se termina cu somnul din noaptea aceea. Gardianul avea grijă să te surprindă dormind în timpul zilei - o altă ocazie de a-ți mai *„prescrie"* câteva zile de izolare.

„Așa se duce lupta contra banditților recalcitranți!"

La o primă mutare generală în celular am fost mutat pe scurta de est, tot în capul teului celularului, o celulă de zece persoane. Din toți cei cu care am fost acolo mi-au rămas în minte doi oameni: Ion Ganea, grefier din București și Gheorghe Cristoiu, arestat din timpul lui Antonescu, originar de prin părțile Dejului, dacă nu mă înșel. Ion Ganea era grav bolnav de stomac și primea mâncare specială de regim, avea uneori niște dureri groaznice. Avea presimțirea că nu va rezista cei zece ani până la eliberare și m-a rugat ca, atunci când mă voi elibera, să spun familiei lui cum ne-au chinuit pe noi comuniștii în închisoare. Adresa lui: strada Banu Manta, nr. 5, București. Într-o anumită ocazie, după eliberare am întâlnit-o pe cumnata lui, secretară a Consulului american din Ambasadă și i-am povestit totul despre el și ea m-a ajutat mult într-o altă ocazie pe care o voi povesti mai târziu.

De Gheorghe Cristoiu îmi amintesc din motive cu totul diferite. Venise proaspăt șef pe secția noastră gardianul Căldăraru și inaugurase un nou sistem de ieșire cu tinetele, în pas alergător. El stătea în ușa camerei șefului de secție, care era în centrul de vizibilitate al secției. Avea două plantoane de drept comun aranjate unul pe aripa de vest, altul pe cea de est ce deschideau ușile camerelor în mod alternativ, la fluieratul lui dintr-un fluier signal. Când ți se deschidea ușa, trebuia să ieși repede cu tineta în pas alergător, să o golești, să iei apă de băut și să te întorci la celulă tot în pas alergător. Era un program greu și nu știam ce să facem să-l mai domolim. Într-o zi Cristoiu ne zice: *„Lăsați-mă astăzi pe mine cu tineta de murdării!"* L-am lăsat. Ușa s-a deschis și cei doi cu tinetele au pornit în pas alergător. La parter era *„în tură"* primul gardian Ionaș, un tip de om trufaș, de se credea că nimeni nu-i mai deștept ca el și era îmbrăcat în ziua aceea într-o uniformă nouă. Tocmai deschisese ușa unei celule și ședea pe coridor în dreptul ei. Trebuia să scoată pe cineva la izolare…

Cristoiu face ce face și când ajunge în dreptul lui se împleticește din fugă și cade cu tineta care se varsă peste capul lui Ionaș. A fost un răcnet de a răsunat tot celularul. Cristoiu s-a sculat și a mers mai departe la program, dar mai înainte de a se întoarce la celulă șchiopătând în pas alergător, a fost oprit de trei gardieni gata să-l ia la bătaie: *„De ce ai vărsat tineta bandituIe?" „Domnule șef, eu n-am vrut să o vărs, dar alergând tare m-am împiedicat și am căzut. Domnul șef de secție de la secția noastră a văzut cum am căzut. Uitați-vă ce rău m-am lovit"* ; și le arătă o vânătaie dobândită

în ajun . Cristoiu s-a ales cu o ploaie de înjurături, dar fără bătaie şi izolare. Căldăraru n-a mai făcut programul în pas alergător, iar Ionaş a trebuit să-şi mai facă o altă uniformă nouă.

De pe latura unde ne aflam acum, aveam posibilitatea să vedem activitatea echipei de întreţinere a clădirilor, cu celebrul Lax, sperietoarea tuturor ciorilor, căci le cotrobăia cuiburile din hornuri, le lua puii şi le rupea gâtul cu dinţii... În curtea interioară a închisorii existau trei clădiri care aveau sus câte un turnuleţ format din două coloane pătrate de zidărie, unite la bază printr-un postament ca o grindă, iar sus cu un arc de zid şi un mic acoperiş. Erau fostele capele a celor trei culte creştine: ortodox, catolic şi protestant, toate trei scoase din programul de educare al deţinuţilor. Într-o zi am văzut echipa de întreţinere cioplind câte un şanţ în zidăria de la baza postamentului turnuleţelor. Când şanţul a fost gata de la o margine la alta au legat turnuleţul cu o funie, s-a înhămat toată echipa la celălalt capăt al ei şi *„Hei rup! Hei rup!"* Turnuleţul s-a aplecat apoi o bubuitură şi o zguduitură ca un cutremur de pământ a zgâlţâit tot celularul. Au urmat apoi cel de al doilea şi cel de al treilea turnuleţ. Clădirile au devenit magazii. Aşa s-a pus capăt *„obscurantismului religios"* din închisori!

În fiecare zi pe la amiază, un glas domol de clopot începea să bată pe deasupra târgului Aiudului. Noi l-am botezat San Marc, ca în poezia lui Eminescu - *„Veneţia"*. Era clopotul de la Biserica Protestantă din oraş şi când începea el să sune, dintr-o celulă de pe partea opusă nouă se ridicau într-o armonie superbă două voci, un tenor şi un bariton

Mai lângă tronul Tău
Sufletul meu
Îşi caută locul său
Dorit mereu...

Şi când mă rătăcesc
Tu mă călăuzeşti
Mai lângă tronul Tău
Dorit mereu...

....

Până să vină gardianul, să-i prindă pe cântăreţi, aceştia amuţeau. Doar clopotul singur continua să mai sune ca o amintire a cântării care s-a stins.

Cântecul se încadra în ton şi ritm cu bătăile rare ale clopotului, într-o armonie desăvârşită şi izvora din el tainic un sentiment de pace, de încredere.

Aşteptam cu toţii acest moment solemn al zilei ca pe un eveniment deosebit. Parcă ne mai uşura ceva din apăsarea timpului pe suflet. Am aflat că tenorul era deţinutul Chiciu Lambru, contabil din comuna Kogălniceanu din Dobrogea, dar numele baritonului nu l-am aflat niciodată. Mă gândeam atunci că dacă ne vom elibera, mai degrabă, să mă întorc la Aiud şi să-l caut pe clopotar şi să-i mulţumesc pentru alinarea ce ne-o aducea în fiecare zi.

Cu Chiciu Lambru am ajuns să stau în aceeaşi celulă când am stat în izolare la Gherla, cu cei o sută de deţinuţi consideraţi a fi organizatorii grevei foamei de la Aiud. Am cântat şi eu cu el acest imn alinător, dar ne lipsea clopotul San Marc. L-am întrebat cine îl seconda atunci la Aiud. Trecuseră opt ani şi el nu-şi mai aducea aminte. Poate că n-a fost vre-un om extraordinar, poate numai glasul clopotului făcea să sune totul aşa de frumos. Când m-am întors de la mina Baia Sprie la Aiud, San Marc nu mai suna peste oraş. Amuţise şi el de teroarea comunistă.

Eram, de o bună bucată de vreme, mutat de pe capul teului pe lunga, pe partea cu ferestrele orientate spre nord. Soarele nu mai ajungea să intre în celulele noastre. Se lăsa tot mai frig şi aveam un geam crăpat. Noroc că eram mulţi şi ne încălzeam din căldura trupurilor noastre, dar alimentaţia era aşa de slabă, frigul sugea tot mai din greu vlaga din trupurile noastre. În timpul zilei, pe secţia noastră se succedau doi gardieni: Filipescu zis *„Falconi"*, pentru că avea o falcă julită de o schijă de pe front şi Bălţatu, pe care îl consideram om rău, că ne pândea foarte adesea prin vizetă. De unde le-am aflat numele? E foarte greu de spus, că ei n-aveau voie să se strige între ei pe nume. Secret de stat!

La etajul trei erau cazaţi militarii, toţi grade superioare maiori, colonei, generali; la ei ravagiile înfometării erau mai grave, căci mai trecuseră printr-o perioadă grea mai înainte de venirea noastră. Ni se spunea că erau scoşi la aer şi pentru că nu se mai puteau plimba erau lăsaţi să se aşeze jos la soare. Când venea vremea să se întoarcă la celule, unii rămâneau pe loc nemişcaţi, căci urmau să fie cazaţi la morgă. Când erau duşi la baie şi li se da drumul la apa caldă, îl auzeai pe câte unul: „Vai, ce bine! Vai, ce bine!" şi cu binele pe buze cădeau şi nu se mai sculau niciodată. - Bun pentru morgă!...

La etajul trei, în tură cu Filipescu şi Bălţatu de la noi se schimbau cei doi fraţi Maier. Cel mai în vârstă, *„Maier cel mare"*, era îndeosebi rău şi îngâmfat. Îşi bătea joc mai ales de generali: *„Mă, tu ăla! Tu ce-ai fost mă?"* - *„General, domnule şef!" „Şi când ai fost tu general mi-ai dat tu mie cizme ofiţereşti şi ordinul 50, mă?" „Nu domnule şef!" „Vezi mă, mie partidul mi-a dat uniformă şi cizme ofiţereşti. Îţi dau ordin să-mi lustruieşti cizmele imediat."* Generalul trebuia să-i asculte ordinul. Ca recompensă pentru supunere, în ziua aceea după împărţirea mesei, generalul era lăsat să radă cu lingura, de pe hârdăul de mâncare, resturile rămase. La masa următoare alt general era de rând să lustruiască cizmele domnului şef de secţie. Şi cizmele lui erau întotdeauna *„lună"*.

Pe etajul nostru erau oameni din satul fraţilor Maier şi spuneau că într-un an, oamenii din sat, l-au angajat pe el ca ciurdar, păzitor al cirezii de vaci. Maier cel mare s-a purtat aşa de bine că în câteva zile a rupt cu bâta

picioarele la două vite. De atunci nu i-a mai dat nimeni animalele sub îngrijirea lui, dar partidul a găsit că era bun pentru paza bandiţilor.

Pe aripa noastră era o cameră care avea privire directă spre poarta principală a închisorii. La o anumită oră din noapte se scoteau afară sicriele cu morţii din ziua respectivă. Locatarii acelei celule numărau în fiecare noapte între 6 sau 7 morţi porniţi către Râpa Robilor.

Maier cel mare şi cu Bălţatu erau în întrecere socialistă: care are mai mulţi morţi pe secţia lui. Dimineaţa după deschidere îl auzeam pe Maier de la etajul trei: *„Măă, măă!..."*

„Ce-i?" întreba Bălţatu.

- Tu câţi ai azi, mă?

- Doi!

- Puţini, mă! Eu am trei!

Mai totdeauna Maier cel mare câştiga întrecerea socialistă.

În primele zile plimbarea se făcea după regulamentul vechi al închisorii. Eram scoşi la plimbare toţi cei de pe o latură a celularului în curtea cea mare din faţa birourilor. Plimbarea se făcea în cerc, cu mâinile la spate şi privirea în pământ şi tăcere absolută. N-aveai voie să faci semne sau să te apleci să iei ceva de jos. Un miliţian stătea în mijlocul cercului ca să observe respectarea întocmai a regulilor. Dacă oboseai sau te simţeai rău în timpul plimbării sau trebuia din alte motive să te întorci la celulă, ridicai mâna şi gardianul îţi încuviinţa să părăseşti plimbarea. Plimbarea dura de obicei o oră. Mai târziu a venit ordin ca plimbarea să se facă strict pe camere, una câte una. Ne venea rândul o dată la mai multe zile şi plimbarea dura mai puţin de o oră, dar tot mai mulţi ridicau mâna în semn de renunţare...

Când intram în celular simţeam în nări acel miros fetid de care vorbeşte Ion Cârje în cartea lui *„Întoarcerea din Infern"*, mirosul de putreziciune pe care noi îl simţeam în fiecare zi. Mai ales, atunci când intram în celulă, mirosul era atât de puternic de parcă îţi punea mâna în piept să te oprească... Cârje lucrase tot timpul la fabrică, cu un regim alimentar ceva mai bun şi n-a fost expus la mirosul acela al mucoaselor interne ale corpului ajunse la stadiul de putreziciune. Ţi se părea că el izvorăşte din pereţi. De fapt noi eram toată sursa acelui miros. Putrezeam umblând pe picioare. Când se anunţa plimbarea, tot mai mulţi rămâneau în celulă, ca să se mai întindă puţin pe spate şi să se mai odihnească. Într-o zi când a venit rândul celulei mele şi mă întorceam, urcând scara de la etajul unu la doi am simţit că nu mă mai ţin picioarele. Cu mare efort de voinţă am reuşit să ajung până la locul meu şi am căzut jos epuizat. De atunci am renunţat să mai ies la plimbare şi în curând plimbările s-au sistat complet din lipsă de clienţi.

O altă calamitate a puşcăriei erau ploşniţele. Erau multe, cu milioanele, prezente în fiecare celulă. Toate găurile şi crăpăturile din duşumele şi pereţi erau ticsite de ploşniţe. Tăbărau pe noi mai ales în timpul somnului şi ne sugeau şi ultimele rezerve de sânge ce le mai aveam în trupurile secătuite. Făceam ziua *„campanii de deparazitare"*, le scocioream din ascunzătorile lor cu câte o aşchie de mărimea unei scobitori şi le omoram cu miile. Se umplea camera de mirosul lor scârbos, dar noaptea se răzbunau ele pe noi şi ne sugeau tot mai rău. Ne îmbrăcam cu cămăşi cu mânecă lungă şi legam manşetele cu aţă ca să nu le lăsăm să se urce pe mâini, aceeaşi operaţie o făceau şi indispensabililor la picioare... Degeaba. Ele se urcau de pe pereţi pe tavan şi de acolo se lansau ca paraşutiştii pe feţele noastre, pe cap, pe gât. Să ne înnebunească, nu altceva! Problema s-a rezolvat mult mai târziu când s-a aflat că praful dezinfectant D.D.T. este cancerigen. Au început să ne dea D.D.T. şi aşa s-a rezolvat şi problema ploşniţelor. Plantonul Mureşan, un fost militar venea prin celule cu pompa de Analcid (D.D.T. dizolvat în spirt de petrol) şi ne umplea celula cu pulbere de analcid de ne ustura gâtul şi nu vedeam cu ochii de usturime, apoi ne închidea uşa şi n-aveam voie să deschidem geamul mai înainte de o oră după *„dezinfectare"*.

Am citit recent într-o revistă că DTT-ul este cancerigen şi că se menţine în organismul omului pe o durată până la 30 de ani

Au dispărut ploşniţele dar cred că mulţi dintre noi au prins câte un început de cancer în vremea aceea. E de mirare că aşa de mulţi foşti deţinuţi au murit de cancer?

Zăceam de mai multe luni pe duşumeaua de brad. Cioturile scândurilor, din cauza multelor spălări din timpul atâtor ani, rămăseseră mai sus decât restul scândurii cu aproximativ 5 mm. Le simţeam prin palton sau orice alt material ce ne servea drept saltea, indiferent pe ce coastă ne întorceam. La umeri şi la şolduri făcusem bătături aşa cum se fac la grumazul boilor, care trag la jug. Uneori aceste bătături se răneau până la sânge.

Mirosul de cadavru devenea din ce în ce mai obsedant. Îl simţeam când suflam nasul în cârpa ce-mi ţinea loc de batistă sau când puneam mâna în dreptul gurii şi suflam aer din plămâni. Îl simţeam în transpiraţia rece de pe corp. Când îmi apropiam mâna de nas şi mâna mea mirosea a cadavru.

Mă rugam mereu în gând: *„Doamne, ajută-mă! Doamne nu mă lăsa! Doamne, ajută-mă!"* dar pentru nimic în lume nu aş fi îndrăznit să cred că voi scăpa viu din puşcărie.

Eram cu toţii aşa de slăbiţi că nu ne mai puteam scula de jos decât ţinându-ne cu mâinile de perete pe măsură ce ne ridicam şi tot ţinându-ne de perete ne deplasam de la locul nostru până la tinetă. De altfel, evenimentul acesta devenise foarte rar. N-aveam ce să eliminăm decât cel mult o dată pe

săptămână câteva bobițe ca cele de mazăre. *„Ex nihilo, nihil."* tradus din latinește înseamnă: din nimic (nu se face) nimic.

Într-o zi, după ce mă rugasem mai adânc, am căzut într-un fel de somn, poate o letargie, ca un fel de realitate transcendentală. Se făcea că eram pe un pod înalt și într-o ceață deasă că nu vedeam nimic împrejur, simțeam doar sub picioare ceva ca o pardoseală de lemn și alergam pe ea din răsputeri căci în fața mea, la capătul celălalt al podului, ca într-un tunel, în ceața aceea, se vedea o lumină blândă, odihnitoare și parcă acolo era **salvarea mea**. Tocmai când îmi încordam toate puterile ca să străbat ultima distanță până la lumină aud o voce puternică, clară, venind parcă de undeva de sus:

- Stai!

Oprește-te!

Întoarce-te!

Tu nu ți-ai îndeplinit încă misiunea ta!

Și m-am trezit dar parcă într-un loc necunoscut. Vedeam ceva în jurul meu dar nu recunoșteam nimic. Mă întrebam mereu: *„Ce e aici? Unde sunt eu? Cine sunt eu? Cine sunt eu? Cine sunt eu?"* Cu mare greutate am reușit să-mi aduc aminte abia după o încordare de una sau poate două minute: *„Da, eu sunt un om, sunt Victor Leahul, și mă aflu aici în celulă la Aiud. Acela ce stă pe genunchii mei și-mi mișcă mâinile este colegul meu inginerul Leonida Lupașcu".*

- Dar ce s-a întâmplat? De ce toate acestea? Lupașcu îmi vorbește:

- Credeam că te vom pierde! Făceai urât. Te zvârcoleai și mișcai picioarele de parcă ai fi vrut să fugi.

Ion Timbuși, un pușcăriaș vechi, condamnat cu Grupul Gardienilor Publici din timpul lui Antonescu îmi zice:

- Mai rezistă puțin, căci în curând vor veni americanii și te vei duce la părinții tăi!

Recunoșteam tot mai bine realitatea. Da, acesta sunt eu!

După o vreme de câteva ceasuri, în celula vecină cu noi dinspre răsărit izbucnește un scandal. Se aud vociferări neobișnuit de tari.

Prima voce: *„Scoală-te și ieși de aici! Hai acasă că te așteaptă soția și copiii!"*

A doua voce (mai slabă dar hotărâtă): *„Eu nu ies decât o dată cu toți!"*

Prima voce: *„Gândește-te că ești bolnav și ai să-ți lași copiii orfani!"*

A doua voce: *„Fie și așa, dacă așa vrea Dumnezeu! Eu n-am dreptul la tratament special. Ce se întâmplă cu toți mi se va întâmpla și mie. Tu, dacă ești puternic, fă pentru toți ceea ce faci și pentru mine!"*

Prima voce: *„Bagă-l pe ăsta înapoi în celulă. El n-a suferit încă destul pentru Legiune!"*

Am auzit ușa celulei închizându-se cu zgomot și pași îndepărtându-se pe coridorul de lemn al celularului. Cu multă prudență am luat legătura cu vecinii:

- Ce s-a întâmplat?

- A fost Gheorghe Apostol, cumnatul domnului învățător Ion Lazăr. A vrut să-l scoată din închisoare și el a refuzat să iasă!...

De abia am terminat comunicarea și după un minut sau două niște pași se opresc la celula noastră. Ușa se deschide trântită de perete. Ne-am speriat că am fost surprinși vorbind cu vecinii. Dar iată că în ușă apare omul pe care îl ajutasem în Tabăra de Vară pentru Elevii Refugiați de la Deva. Era elegant, bine hrănit, iar cele două fire albe din părul lui care mă impresionaseră atunci nu mai existau. S-a uitat în celulă și a zis cu glas tare și apăsat:

„Cine m-a ajutat pe mine, să iasă afară de aici!" Nimeni nu s-a mișcat de la podea. El a continuat:

„Ieși! Te așteaptă logodnica să vă căsătoriți și să plecați împreună în America („povestea veche")." Iarăși nici un răspuns, nici o mișcare. Puteam eu oare să nu urmez un exemplu așa de puternic ca al domnului Ion Lazăr, când situația mea era mult mai ușoară ca a lui?

Omul meu a bătut în retragere:

- *„Mai gândește-te! Ea zice că te va aștepta și zece ani dacă va fi nevoie! Când te vei răzgândi, bate în ușă și cere să fii scos la raportul directorului închisorii ca să mă înștiințeze pe mine!"* Și iar au răsunat pași îndepărtându-se pe scândurile celularului.

Evenimentul s-a întâmplat cândva îndată după Paști, probabil prin luna mai.

Refuzul învățătorului Lazăr n-a rămas fără rezultat. Câteva zile mai târziu o inspecție mare a băgat în sperieți conducerea închisorii. Ușile celulelor s-au deschis pe rând și mai mulți ștabi de prin Comitetul Central au defilat prin fața lor. Unii deținuți mai vechi ziceau că între ei era și Gheorghiu Dej. Nimeni n-a vorbit cu cineva din ei.

Tabloul era îndestulător. Câteva zile mai târziu s-au făcut mari mutări în închisoare. Toate celulele de pe capul teului s-au golit. În ele s-au introdus paturi ca cele de spital, cu saltea cu paie. S-a dat ordin gardienilor să scoată la vizita medicală pe toți cei cu picioarele umflate de *„cașecsie"* și au fost internați toți în celulele de pe capul teului unde li s-a dat un regim alimentar de refacere care a durat aproape o jumătate de an. Primeau în plus zilnic un turtoi de o sută de grame de mălai și o lingură de brânză de vacă. Alimentația celorlalți deținuți s-a mai îmbunătățit și ea. A reapărut fasolea. Desigur câteva vieți au fost salvate. Poate chiar și a mea.

În luna iunie, cam pe la început am fost scos din celula de pe latura de nord şi mutat într-o celulă pe latura de sud unde am găsit pe inginerul Virgil Procopovici şi pe domnul Amos Fedorovici pe care îl cunoşteam bine, căci fusese învăţător la noi în sat şi locuise în gazdă la bunica mea după mamă. Bunica avea casa lângă şcoală. După două zile de la mutare, colocatarii mei uitându-se la picioarele mele s-au alarmat. Labele erau umflate ca nişte pâinişoare, iar gleznele aveau pielea lucioasă, pline de lichid ce erau. Umflătura mergea până aproape de şolduri şi simţeam picioarele grele ca nişte găleţi de apă când le mişcam. Când apăsam degetul în gleznele picioarelor, degetul intra în ele ca într-un burete putred şi urma lăsată acolo nu se îndrepta toată ziua.

- Bate în uşă şi cere gardianului să te ducă la vizita medicală! Îmi părea rău să mă despart de ei, dar starea în care eram mă îngrijora. I-am ascultat. Am fost internat imediat pe scurta vest şi am beneficiat de regimul de refacere până la sfârşitul lunii august. Am avut norocul să stau în celulă cu Lungu Neagu, inginer petrolist de la Astra Română, mare admirator al poeziei lui Radu Gyr. Învăţase pe de rost poezii publicate de poet de-a lungul anilor. Îi plăcea să povestească despre meciurile de fotbal la care luase parte în calitate de înaintaş al echipei Astra şi unele întâmplări interesante din laboratorul de analize în care lucrase. Plăcerea lui cea mai mare era să recite mereu câte o poezie de Radu Gyr. Avea pentru ele un sentiment şi o pasiune deosebită. L-am ascultat recitând unele poezii de zeci de ori şi de fiecare dată mai remarcam ceva nou în poezia ascultată, ceva ce parcă mai înainte îmi scăpase. Poeziile lui circulau din om în om şi din celulă în celulă în toate închisorile cu deţinuţi politici din ţară. Ea a suferit soarta poeziei populare. Umblând din gură în gură a suferit uneori modificări şi adaptări. Transmise prin morse, unele cuvinte mai greu de descifrat au fost înlocuite de recepţionist cu altele, din *„inspiraţia"* lui. Dar forma ei iniţială era prea frumoasă ca să nu ispitească zeci de oameni să o înveţe şi să o poarte mereu în gând, oriunde îi ducea soarta întortocheată a deţinutului politic. Mai ales poemul *„Iisus în celulă"* era mângâierea ce o aducea Iisus acelora torturaţi pe nedrept, aşa cum fusese şi El odinioară.

Pentru a înţelege mai bine începutul acestei poezii, profesorul Loghin ne dădea următoarea explicaţie: poetul zăcea într-o celulă de la parter în zarca Aiudului. Probabil că era înainte de Paşti şi omul s-a rugat intens. E o noapte grea de foame şi chin. Adormise şi avu un vis. I se părea că-l vede pe Iisus intrând în celula lui. Din întunericul de afară şi în dată după intrarea lui o lumină mare, lumina lunii îi inundă fereastra şi astfel avu loc minunea.

Redau mai jos versiunea aşa cum mi-o amintesc şi eu:

Iisus în celulă,

de Radu Gyr

Azi noapte mi-a intrat Iisus în celulă
Ce-nalt şi ce trist era Crist!
Şi noaptea-L înfăşa în mantaua-i de zgură
Şi-L făcea şi mai nalt şi mai trist.
Am tresărit de sub pătura sură:
- De unde vii, Doamne? Din ce veac?
Iisus a dus lin un deget la gură
Şi mi-a făcut semn ca să tac.
Mâinile lui păreau crini pe morminte
Şi ochii adânci ca nişte păduri.
Luna Îl poleia cu argint pe veşminte
Luminându-I în mâini vechi spărturi.
M-a-nvăluit cu priviri de lumină:
- Pune-Mi pe răni mâna ta!
La glezne avea rosături de rugină
Purtase parcă lanţuri cândva…
Oftând şi-a întins truditele-I oase
Pe rogojina mea cu libărci.
Luna pătrundea prin zăbrelele groase
Zugrăvind pe veşmântul Lui vărgi.
Părea celula munte, părea Căpăţâna…
Mi-am scuturat durerile, bolovani*,
Am alunecat apoi cu capul pe mână
Şi-am adormit iarăşi o mie de ani.

Când m-am trezit din grozava genună
Miroseau paiele a trandafiri.
Zăceam la pământ şi la geam era lună
Numai Iisus nu mai era nicăieri…
Am pipăit locul: Nimeni…, tăcere…
Am întrebat zidul. - Nici un răspuns!
Doar razele reci năvălind din unghere
Cu suliţa lor m-au străpuns.
Unde eşti, Doamne? am urlat prin zăbrele

* Acest vers a fost modificat de poet în timp ce volumul se afla sub tipar. Aşa apărea în carte o notiţă a redacţiei.
În versiunea iniţială era: „Şi mişunau păduchi şi guzgani".

Din lună venea... ca un fum de cățui...
M-am pipăit și pe mâinile mele
Găseam parcă urmele cuielor Lui.

N-a existat în închisorile din România nici un deținut politic care să nu fi fost mișcat până la lacrimi ascultând această poezie. Am reprodus aici această versiune pentru a vă da dumneavoastră, posibilitatea de a vedea una din versiunile în care a circulat această poezie.

#

Pe învățătorul Ion Lazăr de pe latura de nord a celularului Aiud nu-l știam după chip. Probabil că l-am văzut cândva la plimbare când eram scoși mai multe camere odată, dar nu știam cine este. Am ajuns la mină la Baia Sprie și cineva mi l-a arătat. Purta niște haine de stofă militară transformate ca să aibă o croială civilă. Probabil că erau hainele cu care făcuse campania din răsărit și prizonieratul. Avea o figură palidă și fața cu trăsături nobile. O figură gânditoare. Vorbea puțin și concis așa cum se cuvine să vorbească un adevărat legionar.

A fost trimis înapoi la Aiud cu primul lot de inapți care s-au întors de la Baia Sprie. Acum zace într-o groapă necunoscută în Râpa Robilor de la Aiud. Numele lui e scris pe una din plăcile de marmură ale monumentului, dar prin sacrificiul său a adus o ușurare, fie ea și temporară, a suferinței camarazilor săi ajunși la un punct când diferența între viață și moarte era ca și inexistentă. Odihnește-l Doamne, cu drepții Tăi. Amin! (Vezi *„Morminte vii"* de Nistor Chioreanu, pagina 195).

De regimul de refacere am beneficiat până pe la sfârșitul lunii august, când în urma unei *„dispoziții de sus"* s-a permis să se recruteze forțe de muncă pentru fabrică și dintre cei cu regim de refacere. Am fost întrebat ce meserie cunosc. Am răspuns *„tâmplăria."* Nu exagerasem prea mult. Lucrasem tâmplăria manuală, în cadrul școlii primare și după aceea pentru trebuințele casei, dar fără scule mecanice. La probă mi-au dat să asamblez un fierăstrău de mână din piesele lui componente. Am mers la sigur.

Mi-au dat o bucată de lemn să o tai cu el. Am îndreptat pânza fierăstrăului înainte de începerea operațiunii și tăierea a mers ușor. Am reușit la examen și a doua zi eram *„angajat"*. Lucram la tâmplărie, la confecționarea capacelor pentru WC și aveam ca instructor pe un deținut numit Enciu. Cam pe la ora 11 a.m. a venit un gardian cu o listă din care a citit mai multe nume dintre care și a lui Enciu și al meu. Am fost scoși pe poarta fabricii cu tot bagajul și băgați într-o cameră de așteptare în secția I-a. Trebuia să apărem în fața unei comisii, așa ne-a spus *„domnul șef"*. Ce fel de comisie? Deținutul politic n-are voie să știe. Numai stăpânul știe. Îmi

părea rău însă că acum probabil voi pierde și fabrica unde speram să rămân pentru o bucată de vreme. După amiază mi-a venit rândul să trec prin fața *„misterioasei"* comisii. Am fost introdus într-o cameră, unde în jurul unei mese de scris, cu niște hârtii pe ea, stăteau de vorbă trei galonați. Pe unul l-am recunoscut. Era directorul Farcaș. Ceilalți doi am aflat mai târziu că erau Zeler și Sepeanu. Unii din deținuții cu care am vorbit după aceea îi cunoșteau.

Mi-au pus întrebări asupra identității (*„tata, mama și baraca"* cum se spunea printre deținuți despre verificarea de acest gen). După aceea m-au întrebat unde îmi sunt părinții. Le-am spus *„În Statele Unite, din America."* Nu știu ce-au discutat între ei înainte de intrarea mea, dar când să plec l-am auzit pe Farcaș zicând: *„Aista îi așteaptă pe americani!"* și s-au pornit tustrei pe un râs de credeam că au să se înece. Unul din ei mi-a zis: *„Spune milițianului care așteaptă afară numărul trei!"* La ieșire aștepta milițianul Marcu Onisim, zis Marcu Chioru, căci avea și el un ochi de sticlă. Era unul din cei mai de treabă gardieni din Aiud. M-a întrebat ce număr am. I-am spus trei și cum eram cu tot bagajul la mine m-a trimis imediat la celulă - nu mai știu care, pe scurta vest, etajul unu, unde un alt milițian mi-a deschis ușa și m-a băgat înăuntru. Curând după aceea, probabil că *„onorata comisie"* își terminase misiunea, am fost scoși la plimbare în curte, toate celulele de pe aripa aceea ca în vremurile bune. Am început-o în stilul regulamentului vechi: în cerc, cu ochii în pământ, cu mâinile la spate, dar n-am apucat să facem o tură completă și apare subdirectorul Dorobanțu: *„Mișcă mâinile! Fă mișcări de respirație. Ridică capul! Ce te plimbi așa ca o momâie."* Auzindu-l dându-ne atâtea porunci *„neregulamentare"* nu știu de ce îmi aminteam de acei geambași de cai, care, ca să vândă o pereche de gloabe, mai întâi îi îmbătau, apoi le trăgeau o bătaie bună și intrau cu ei în iarmaroc încinși la fugă de mâncau pământul. *„Cine cumpără o pereche de zmei ca aceștia?"* Aveam intuiția clară că cineva de după gemurile birourilor administrației ne observă *„ca să cumpere zmeii!!"* Plimbarea a durat mult de tot, până s-a înserat de-a binelea. Am intrat în celule și ni s-a servit o fasole scăzută cu jumări, cum nu mai mâncasem niciodată la Aiud. Semn bun! La începutul mesei unul dintre noi s-a ridicat și a zis: *„Fraților, eu sunt preot. Hai să facem o rugăciune înainte de a mânca."* Era preotul Șerban Radu

Unii se grăbeau să tragă concluzii supraoptimiste: *„Miroase a libertate!"* Dar fasolea cu jumări a avut și un efect nedorit. A trecut ca trenul prin stomacurile noastre debilitate și am început să ne înscriem la rând la tinetă. De trei ori s-a umplut tineta până aproape de margine și de trei ori ne-a lăsat șeful secției să o golim, deși a doua și a treia oară era după ora închiderii. În celelalte celule situația era asemănătoare căci pe podul de lemn

din fața ușii noastre se auzea un duduit de pași neîntrerupt. Și bunăvoința gardienilor era interpretată ca semn bun. Pentru unii nu putea fi decât libertatea. Dar împotriva eliberării pledau pedepsele noastre. Toți aveam pedepse mari, peste zece ani.

A doua zi, aceeași mâncare îmbunătățită ca și ieri. După amiază s-a auzit de vreo două ori zgomotul unui motor în fața celularului și mișcări de pași pe coridor dinspre capătul opus celulei noastre. Așadar va fi o plecare. În ziua următoare programul acesta s-a mai repetat o dată, apoi totul s-a liniștit din nou. Eram îngrijorați: *„Ce se va întâmpla cu noi?"*

Eram ca animalul legat la iesle. Stăpânul îl dezleagă și-l duce unde vrea el și când vrea și animalul nu are nici o alegere... Am așteptat și în ziua următoare. După mersul luminii soarelui în celulă ni se părea că ora plecărilor a trecut. Ne resemnasem. Cel puțin regimul alimentar se menținea deosebit de bun. Ne obișnuisem acum și problema tinetei nu se mai punea. Dar iată că deodată se aude iar zgomot de motor. Gardianul ne bate în ușă: *„Fiți toată lumea gata cu bagajul."* După ce a mai trecut pe la o ușă s-a întors și a început a deschide. Cei mai dinaintea noastră coborau scara și ieșeau în fața intrării celularului. Acolo era dubița cu Crucea roșie. Pleca cu o încărcătură și urma să se întoarcă după noi. Vom mai sta puțin la aer. Până să se întoarcă dubița am fost organizați în echipe administrative. Echipa din care făceam parte era numărul 39 și avea încă patru membri: Dumitru Spânoche, Nicolae Pârvulescu (ambii din Constanța), Constantin Iuruc (macedonean) și părintele Codilă Teodor, din Bihor.

Noi eram penultima echipă administrativă. Urma echipa Nr. 40, mai numeroasă ca celelalte și cuprindea trei ingineri, între care colegul meu Lupașcu Leonida, un contabil, un doctor, un agent sanitar și tot în această echipă l-au trecut și pe părintele Șerban, care stătuse până acum în camera noastră. A sosit și dubița cu gemulețe aranjate frumos cu perdeluțe albe și cu semnul crucii roșii pe toate laturile și în spate. Când s-a deschis ușa din spate ca să ne urcăm, înăuntru beznă neagră ca smoala. Geamurile cu perdeluțe erau false. Pe dinăuntru dubița era complet căptușită cu tablă neagră ca banditul să nu poată vedea pe unde este dus. Înainte de a ne sui am reușit să zăresc în cabină, lângă șofer, pe subdirectorul Dorobanțu. Tăbărâse cu amândoi pumnii pe capul milițianului șofer și-i căra mereu la pumni de să-l amețească. Dorobanțu mergea să-și încarce *„zmeii"* la vagon. Am intrat ambele echipe în dubiță, cam înghesuiți și la urmă un milițian însoțitor cu pistolul automat de gât, care s-a așezat pe un scăunel special în spate. Ni s-a interzis orice șoaptă tot timpul mersului. Dar de-abia s-a pus mașina în mișcare și un nor de praf s-a ridicat de la roți prin crăpăturile dușumelei de

nu mai puteam respira. Am început să batem cu pumnii în pereții de tablă. Îl auzim pe Dorobanțu:

- Ce este? Auzim o voce dintre noi:

- Domnule Director, deschideți o ușă sau o fereastră ca să ne intre și puțin aer că ne asfixiem aici!

- Ce mă, tu ești doctor de vorbești așa?

- Da, sunt doctor și vă spun că în condițiile acestea nu vom ajunge la destinație!

A deschis gemulețul dintre cabină și celula dubiței și l-am putut vedea cum din când în când directorul îl mai binecuvânta cu pumnii pe bietul șofer. Aveam însă prin gemuleț și puțin aer. Dubița s-a oprit apoi a pornit în *„marș ariere"* țopăind mereu. Treceam peste șinele liniei ferate. Când s-a oprit și s-a deschis ușa eram plasați exact în ușa dubei vagon. Ne-am agățat de scară și am urcat. De data asta urcarea a mers ușor că nimeni nu mai avea lanțuri, deși toți aveam pedepse mari - toți eram candidați pentru astfel de ornamente. Am fost cazați în camera mare a dubei vagon toți cei ce ne urcaserăm de la Aiud. Nici unul n-a fost dus într-o celulă, un alt semn că ne bucuram de un favor oarecare imposibil de înțeles. În camera mare, un om scund și îndesat cu o barbă roșcată netunsă, cu aspect de lup de mare, ne lămurește. Mergem să lucrăm la o mină.

- *„Cum, să lucrăm în subteran? Acolo sunt gaze explozive!"*

- *„Este vorba de o mină de minereuri neferoase. Nu există grizu."*

Colegul meu Lupașcu Leonida îmi explică: Acesta este inginerul minier Ion Bujoiu. E foarte bine pregătit în meseria lui și a fost și ministru al minelor și petrolului. Bănuiește că vom lucra undeva în Nordul țării. Nu știe exact unde. Un mare număr de oameni îl înconjoară și-i pun tot felul de întrebări în legătură cu munca ce ne așteaptă. De la distanță prind doar frânturi de răspunsuri. Rulători... vagonetari... minereu pietre din cerime ...perforatori... artificieri... cuvinte cu înțeles cam vag pentru cei ce nu știau ce este o mină.

Eu am stat în celulă la Aiud cu inginerul minier Ion Stoia, care ne-a vorbit despre toate lucrurile acestea. Dar el era specializat în extracția cărbunelui și nu va lucra cu noi.

Mi-aduc aminte că, în copilăria mea, visasem că mă duc la fântâna din curte și mă urc în găleată și găleata se coboară cu mine în adânc, dar nu dau de apă, ci de un fel de tunel, unde mă cobor și pornesc prin el ca să ajung la un loc unde trebuie să lucrez. Aveam cu mine niște scule: o sapă, un târnăcop și o covățică...

Va să zică și visul acesta trebuia să se împlinească aidoma... O îngrijorare mă cuprindea: De ce a trebuit să visez aceste lucruri? Să-mi fie

scris ca să sfârşesc viaţa într-o mină? Tocmai răsună o explicaţie: *„Da, în mină se pot întâmpla multe accidente, dar un minier bine pregătit ştie să le prevină... Poate voi avea timp, să vă explic măcar puţin ce trebuie să faceţi când veţi coborî la lucru în subteran. E foarte important!"*.

Se făcuse târziu, am început să moţăim şi am adormit ascultând explicaţiile inginerului Bujoiu despre munca în subteran, care ne aştepta. Nu ştiu când a terminat. M-am trezit în zori de zi într-o tăcere de mormânt. Ceilalţi încă dormeau. Trenul nu se mai auzea. Duba părea părăsită undeva pe un câmp. M-am uitat prin zăbrele dacă se vede vreo gară sau vreo clădire. Nimic! S-au mai trezit şi alţii. Aceleaşi întrebări: Unde suntem? Stăm pe loc! Am ajuns la destinaţie. Afară nu se poate vedea decât un singur pom izolat, în rest, jur împrejur, câmpie întinsă. Unul îşi dădu cu părerea. Suntem în Câmpia Tisei, în Ucraina Subcarpatică din Uniunea Sovietică... Ca un cuţit mi-a trecut vestea prin cap şi prin inimă. *„Va să zică aceasta ne-a fost destinaţia finală. Robi dăruiţi Uniunii Sovietice. Ne aşteaptă gulagul cu minele morţii despre care citisem în cărţi cândva...Accidente programate... etc."*

BAIA SPRIE

Moto:
Deasupra noastră n-avem cer
C-aşa e viaţa de miner,
În mină-i Dumnezeu cu noi,
Afară grijă şi nevoi!
(Imnul minerilor,
înainte de comunism)

Afară se aude zgomot de motor şi se opreşte la uşa dubei. Se aud paşi răspândindu-se în diferite direcţii. *„Au venit Ruşii să ne ia în primire!"* Şi-acum uşa dubei se deschide şi un sergent securist ne ia la ameninţări şi înjurături de credeai că se prăvale cerul peste el. Mulţumescu-Ţi, Doamne! Vorbea în limba română! Un camion cu prelată ne aştepta lângă dubă. Altul, pentru escortă stătea mai de-o parte. Ni s-a poruncit să ne urcăm în camion şi să ne aşezăm jos pe platforma lui. S-a tras prelata peste capetele noastre şi s-au luat măsuri ca să nu putem vedea nimic nici noi şi nici lumea din afară să nu ne vadă.

„- Să nu te prind că te uiţi afară, că al tău e dracul, cât capra!" Era expresia cu care ne-a luat în primire însoţitorul ce s-a urcat între noi cu pistolul mitralieră de gât. Am luat-o din loc. La cam un sfert de oră de drum neted pe câmpia unde se oprise trenul, motorul camionului a început să icnească a urcuş apoi a început, din în ce în ce mai mult, să sforăie tot mai din greu. Urcam. La un moment dat vântul ridică puţin prelata din marginea unde mă aflam. Treceam printr-un sat. Din curtea unei case o bătrână a zărit de sub prelată povara pe care o căra camionul. A dus mâna la gură a mirare apoi şi-a făcut semnul crucii. O fi avut şi ea pe cineva luat de securitate?

După un geamăt mai lung, camionul s-a oprit în faţa unui gard de sârmă ghimpată, dincolo de care se vedea un gard de scândură pusă în picioare de 4 metri înălţime. În spatele lui se zăreau crestele acoperişurilor unor barăci. În

fața noastră gardul de sârmă ghimpată avea o deschidere care corespundea cu o poartă în gardul de scândură. La dreapta noastră, pe o muchie de deal, se vedea o clădire cu un luminator cu geamuri îndreptate către locul unde coboram noi din camion și se vedeau niște oameni în spatele geamurilor luminatorului. În stânga, altă clădire de zid, unde intrau și ieșeau niște soldați. Aceasta era cazarma lor. Sergentul cel aspru ne-a încolonat pe câte cinci, a intrat pe poarta de scânduri și a dat ordin să intrăm înăuntru. Un gardian cu grad de plutonier ne număra și ne lua în primire. El avea o baracă mai mică: *„Punctul de control"*. După ce ne-a numărat pe toți, ne-a condus la stânga, printre colțurile a două barăci mai mari, în curtea coloniei. Colonia consta din trei barăci cu câte 4 dormitoare fiecare, iar în a patra baracă era sala de mese cu bucătăria. Prima baracă era la stânga pe unde am intrat noi. A doua era la dreapta, așezată sub o lespede mare de piatră înfiptă într-o muchie ce sta parcă gata să se prăbușească peste baracă. Aceasta era *„baraca de sub stâncă"*. A treia era sala de mese, iar a patra era aceea din fața noastră cum am intrat noi în curte. Acolo erau dormitoarele unsprezece și doisprezece unde am fost cazați noi ultimii sosiți.

În schița lagărului Baia Sprie, (redată mai jos), am prezentat numai barăcile existente la venirea noastră în septembrie 1950.

Mai târziu s-au mai construit 3 barăci pentru deținuți și una pentru ostași.

Pe acestea nu le-am putut cuprinde în spațiul restrâns al unei pagini de carte.

De carantină nu putea fi vorba, cei ce se plimbau prin curte plecaseră din Aiud doar cu o zi sau două înaintea noastră. Am putut să ne amestecăm și să vorbim cu ei. Primul cunoscut pe care l-am întâlnit a fost Vasile Havrilescu, asistentul profesorului de drept Tarangul, mutat cu catedra de la Universitatea Cernăuți la Cluj. Vasile urmase liceul la „Mitropolitul Silvestru" din Cernăuți cu un an înaintea mea. ne știam bine.

- Unde suntem aici măi Vasile?
- La mina de metale neferoase Baia Sprie.
- Și ați fost la lucru în mină?
- *„Încă nu! Vezi tu turnul acela din bare de fier din stânga? Acela e turnul mașinilor de extracție. Pe roțile acelea din vârful lui se coboară și se ridică cablurile de oțel de care sunt agățate cabinele care coboară sau urcă materiale sau oameni în mină. Turnul acesta este în curs de reparație și întărire și până nu se va termina lucrul la el noi nu vom intra în mină."*
- Ce clădire este aceea de lângă turn, cu luminatorul acela înalt?

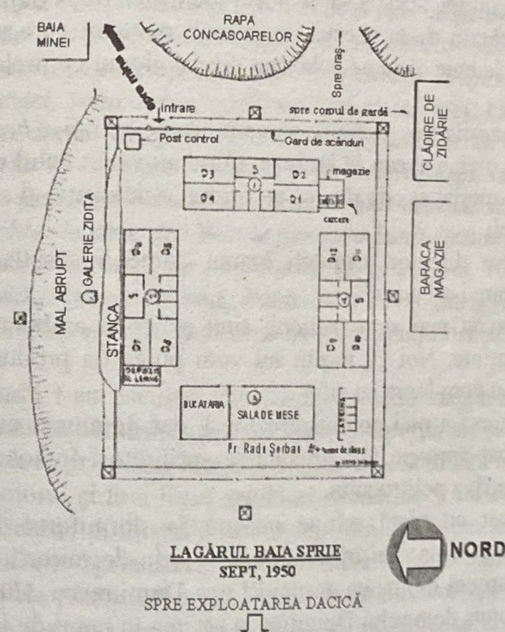
- Aceea este baia minei. În ea intră minerii de se dezbracă de hainele de stradă și se îmbracă cu haine de lucru în subteran, iar când ies de la lucru se spală de murdăriile din mină și se îmbracă cu hainele de stradă.

Se auzea un hăpăit continuu: *„Hap - hap - hap - hap!..."*

Dar hăpăitul acesta ce să fie?

- E concasorul care sfărâmă minereul scos din mină până îl face de mărimea nucilor.
- Dar se mai aude un zgomot, un fel de Pârrr, poc! pârrr, poc!
- Aceea este mașina de ascuțit sfredelele. Sfredelele cu care se dau găuri în rocă se tocesc și trebuiesc ascuțite. Li se face un fel de floare la cap cu ajutorul acestei mașini.

Pe partea dinspre miazăzi, pe niște cabluri de oțel întinse peste valea largă și adâncă, între două dealuri înalte, se mișcau niște gondole cu un singur braț de susținere, cu o roată suportată pe un cablu. Roțile clămpăneau într-un ritm continuu ca un tropăit care îmi amintea de tropăitul pe caldarâmul de piatră al copitelor cailor de la birjele cu roți de cauciuc din Cernăuți: *„Clapa-clapa, clapa-clapa!..."*.

LAGĂRUL BAIA SPRIE
SEPT, 1950

- Dar funicularul ăsta ce rost are?

- El transportă minereul de la flotația din Firiza la topitoria din Baia Mare. Gondolele pline de minereu urcau trase de un cablu de tracțiune din vale din stânga peste dealul înalt ce se vedea la dreapta noastră. Din când în când, câte o gondolă se desprindea din legătura ei cu cablul de tracțiune și pornea cu viteză nebună înapoi spre vale unde se întâlnea cu gondola care urca după ea. Urma o ciocnire fulgerătoare și amândouă gondolele se prăbușeau la pământ. Gondolele ce veneau din urmă își vedeau de drum mai departe ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat…

Noi cei veniți am fost chemați să ne umplem saltelele și pernele cu paie. Grămada de paie se găsea aproape de colțul barăcii sălii de mese, în locul însemnat pe schiță cu „+".

Acolo avea să se întâmple mai târziu o crimă strigătoare la cer.

Aveam fiecare patul lui, paturi de lemn suprapuse câte două. Fiecare aveam câte două pături noi, cearșafuri și fețe de perne albe tot noi. Fiecare am primit câte o uniformă vărgată nouă și o bonetă din același material. Am primit câte un număr de ordine și ni s-a poruncit de către ofițerul politic Ion Alexandru să ni-l coasem pe bonetă în așa fel, ca atunci când vom lucra cu maiștri civili ai minei, aceștia să ne poată identifica după numărul de ordine. Am aflat mai târziu de la aceștia că ei erau oamenii care ne priveau prin luminatorul de la baie când ne coboram din camionul cu prelată să intrăm în colonie.

Oamenii aceștia care trebuiau să ne îndrume pe noi, *„brațele speciale"*, voiau să vadă cu cine aveau să lucreze. Când au văzut halul de slăbiciune în care eram s-au speriat așa de rău, că au format o delegație și s-au prezentat la directorul minei:

– Tovarășe director, trimiteți înapoi oamenii aceștia, de la *„brațe speciale"*, pe care i-ați adus!

Aceștia nu mai sunt oameni, sunt schelete ambulante, sunt morți scoși din morminte. Noi cu morții nu vom putea da producție. Trimiteți-i înapoi că noi nu vom lucra cu ei!

Nu știu cum i-a mai potolit directorul, dar de atunci civilii de la Baia Sprie ne-au fost aproape toți prieteni și sprijinitori în toate revendicările noastre și împotriva politrucului.

Eram cazat cu toată echipa noastră în dormitorul 12, iar colegul Lupașcu și toată echipa lui în dormitorul 11. În dormitor aveam să împart patul de sus sau cel de jos cu domnul Luca Dumitrescu. Cum eu eram mai tânăr, i-am propus domnului Dumitrescu să stea în patul de jos și eu să-l iau pe cel de sus. Mi-a cerut să-l las pe el în patul de sus și n-am avut altceva de făcut decât să accept dorința lui. După ce ne-am stabilit locurile în dormitoare, noi cei proaspăt veniți am fost chemați la sala de mese ca să ni

se servească ceaiul de dimineață. Cei vechi îl luaseră. Am primit fiecare câte un sfert de pâine, nu de rețetă sovietică ci așa cum era fabricată ea în vremuri mai de demult. Ni s-a spus că pâinea aceasta este numai pentru dimineața, la amiază și seara vom primi altă pâine. Am observat că bucata de pâine pentru ceai era de două ori mai mare ca aceea pe care o primeam la Aiud pentru toată ziua. Pe lângă aceasta am mai primit o bucată de 100 grame de marmeladă și o ceașcă de ceai.

- Dacă mai vreți ceai, vă mai dăm! Ce bun mi s-a părut atunci ceaiul acela făcut cu esență de ceai și pâinea cu marmeladă! Mi se părea că nu poate fi pe lume un ceai, o pâine și o marmeladă mai bune ca acestea. Și nu era în fond decât ceai și pâine obișnuită, iar marmelada era făcută din sfeclă. Ne-am umplut toți ceștile și a doua oară cu ceai și ceai a mai rămas, dar simțeam că ne e de ajuns, prima dată, după atâta timp de înfometare.

Plita din bucătăria noastră era în reparație. La amiază ni s-a servit o mâncare de la cantina minei. Minerii civili nu prea o mâncaseră că nu le-a plăcut, dar nouă ni s-a părut delicioasă. Era o varză dulce *„a la Cluj"*, dreasă cu smântână, lângă care ni s-a mai dat o jumătate din pâinea de 1 kg. A apărut lângă ghișeu iarăși doctorul acela înalt și slab de părea o prăjină, care avea atârnată de ea niște țoale vărgate și în vârf o bonetă de aceeași coloratură: *„Fraților, ascultați aicea la mine câteva cuvinte. Sunt doctorul Cornel Petrassevici, șeful cabinetului medical al coloniei. Vin să vă dau un sfat: nu mâncați dintru început toată rația de pâine de un kilogram și un sfert pe zi. E prea multă pentru stomacurile noastre debilitate și ne putem îmbolnăvi grav. Beți mai bine ceai, cât mai mult ceai ca să dăm corpului cantitatea de lichid de care are nevoie pentru o bună circulație. Nu luați cu voi în dormitoare cantitatea de pâine care vă prisosește. Veți primi pâine proaspătă destulă la fiecare masă. Pâinea din dormitoare va atrage acolo șobolanii care circulă pe aici și aceștia sunt transmițători de boale. Vă rog ascultați-mă!"*

Cei mai mulți l-au ascultat, dar au fost și unii care n-au reușit să se înfrâneze, așa erau de hămesiți, că și-au mâncat și porția lor și au primit și de la alții pâinea care le prisosise. Doi din aceștia erau să moară în timpul nopții și au chemat doctorul și le-a făcut spălături stomacale și i-a salvat. Îmi aduc aminte doar un nume: polițistul Amarandei. Mai târziu pâinea n-a mai fost raționalizată la Baia Sprie decât după venirea directorului Zoltan. Până atunci fiecare își lua pâine câtă voia. Despre acest director voi mai vorbi.

Gardienii se purtau corect. Nu înjurau, nu ne bruscau. Eram toată ziua liberi prin curte și noaptea barăcile nu se încuiau, ca să putem merge la caz de nevoie la latrină. Făceam cu rândul de planton în timpul nopții și de corvoadă la bucătărie și la construirea unor alei din bolovani de râu între

barăci. Supraveghetorul construcției aleilor era prietenul meu de la Facultatea de construcții din Iași, Tudorel Pârău. Nu-mi mai amintesc ce ni s-a servit la cină în ziua aceea, dar noaptea care a urmat n-o voi uita niciodată.

A sunat toaca de fier pentru culcare. Afară era răcoare dar încă destul de bine ca să dormim cu ferestrele deschise. M-am întins în patul cu salteaua de paie umplută proaspăt, pe cearșaful alb bine întins deasupra saltelei. Era moale, neobișnuit de moale și pătura nouă de lână la fel. Mă simțeam în ele ca într-o baie călduță și era așa de bine că ațipeam. Dar mă trezeam brusc cu senzația că mă afundam în apa în care eram scăldat. O trezire, două, trei... Toată noaptea aceea n-am reușit să dorm un sfert de oră, am stat mereu între ațipire și trezire și n-am putut dormi din cauza moliciunii patului. Eram treaz când s-au schimbat prima dată plantoanele în dormitor și când s-au schimbat a doua oară și treaz eram când a sunat toaca de deșteptare! Mă întreb și acum: *„De ce n-am fost în stare să dorm în noaptea aceea? S-a ridicat prea brusc nivelul dextrinei din sânge datorită ceaiului și a marmeladei sau îmi lipseau cumva cioturile din pardoseala de la Aiud?"*

A doua zi, după deșteptare am făcut gimnastică de înviorare sub comanda maiorului de Vânători de Munte Gheorghe Scurtu, apoi ni s-a servit de dimineață ceaiul cu pâine și marmeladă, cu singura deosebire că ceaiul era făcut din zahăr ars (caramelă). Această alternață nu tocmai regulată între esență de ceai și caramelă a durat tot timpul celor douăzeci de zile până am intrat prima dată în subteran.

La amiază am făcut cunoștință cu așa-numiții *„cartofi Chirlomez"* după numele primului bucătar de atunci. Era un fel de musaca de cartofi cu carne de oaie. Și asta ne-a făcut o impresie de specialitate dar mai târziu, după repetări îndelungate a ajuns să se banalizeze. După amiază a apărut în colonie directorul administrativ David, un membru de partid din ilegalitate, făcut peste noapte ofițer de securitate cu grad de maior. Era un tip ceva mai înalt decât media oamenilor obișnuiți, cu un trup masiv ca de luptător de circ. Purta mâinile depărtate de trup din cauza musculaturii pe care o dobândise în viața anterioară ca muncitor cu barosul într-un atelier de forjă. Și mai avea o caracteristică: haina sau mantaua de pe el erau totdeauna descheiate.

Ne-a adunat pe toți în careu, în mijlocul curții și a început să ne vorbească arătând cu mâna spre dealul unde urcau gondolele funicularului și unde se găseau urmele unei exploatări miniere din timpul dacilor.

- Uitați-vă voi la dealul acela! De două mii de ani Balș și Bujoiu au exploatat aur din locul acesta și n-au adus în mină curentul electric, dar clasa noastră muncitoare îl va aduce. Vom face din mina aceasta o mină model

cum n-a fost în timpul exploatării lui Balș și Bujoiu, ș.a.m.d. Vouă, clasa noastră muncitoare, v-a dat cinstea să vă primească în rândul celor mai respectați membri ai ei, în rândul muncitorilor mineri. Trebuie să vă arătați vrednici de această cinste, să munciți și să nu fiți cum se zice vorba aceea *„raccitranți"*. Dacă veți munci bine vă vom da dreptul la scrisori și la pachete și la vorbitor personal cu familia și la cei care nu sunteți însurați vă vom aduce și fete, numai să meargă fest minereul! La auzul acestor vorbe ne mușcam buzele ca să nu râdem, dar directorul David era foarte, foarte serios.

După discurs, l-am întâmpinat pe domnul inginer Bujoiu:

- Ce credeți domnule inginer de cele spuse de domnul director David?

- Pe domnul director David trebuie să-l credem căci și el crede ferm în tot ceea ce zice și promite, dar realitățile sunt altfel!

La o altă adunare directorul David trebuia să aleagă dintre noi un contabil care să țină evidența echipamentelor și alimentelor care ne intrau în colonie fie de la Direcția Generală a Penitenciarelor, fie de la mină. Uniformele vărgate cele noi ne erau date de la Direcția Penitenciarelor. Alimentele și cazarea din partea minei. Tot de la mină ne erau date și hainele de lucru în subteran, și echipamentul de protecție. Ca să-și aleagă contabilul, David a adunat toată lumea în careu, apoi a cerut ca să iasă în față toți contabilii. Au ieșit vreo cinci și David l-a întrebat pe fiecare: *„Tu ce recomandare ai?"* Unul a spus: *„Eu am fost contabil șef la întreprinderea..."* Altul că a fost șeful contabil al unei bănci, altul a fost profesor universitar de contabilitate la Academia Comercială din București, dar nici unul nu i-a fost pe plac. În fine, a ajuns la Șteanță: *„Eu am recomandare de la domnul ofițer politic Chirion de la Aiud, ... de la București și ... de la Turnu Severin ș.a.m.d."* Și David l-a confirmat: *„Tu ai să fii contabilul coloniei!"* De atunci Șteanță n-a mai locuit cu noi înăuntru gardurilor de sârmă, ci într-o baracă în afara lor, unde avea sub cheie toate alimentele pentru noi și pentru ostași. Ba se zice că, din când în când, era dus și la *„plimbare"* prin oraș. Directorul David i-a deconspirat procedeul. Șteanță era omul securității.

Cu îngăduința domnului director al minei, dr. ing. Isaicu, lucrul de reparație a turnului de extracție a durat douăzeci de zile după venirea noastră, timp în care noi am beneficiat de hrană suficientă, program de înviorare dimineața și mișcare în aer liber toată ziua. Aceste condiții ne-au ajutat să mai prindem un pic de putere înainte de a intra la lucru în subteran, căci după aceea munca grea și gazele din mină, munca numai de noapte și odihna insuficientă în timpul zilei nu ne-au mai permis să ne refacem prea mult puterile.

În timpul acestor zile de refacere, inginerul Bujoiu a ţinut să ne pregătească pentru munca ce urma să o facem. În fiecare zi ne aduna pentru circa două ore să ne vorbească despre cum trebuie să umblăm şi cum să lucrăm în mină. Era întotdeauna asistat de către un *„cadru oficial"*, un miliţian, pasă-mi-te ca să păstreze ordinea, dar şi pentru a controla ce ne spune. Inginerul Bujoiu era un om care se pricepea să ne spună în cuvinte simple şi ceea ce trebuia să subînţelegem. Şi el ne spunea:

„Minerul este un om tacticos. Când merge spre locul de lucru nu aleargă, ci caută atent pe unde trece căci este ameninţat de pericole: de sus din cerime, de jos din goluri ce se deschid în galerie şi din pereţi din stânga şi din dreapta lui.

Lampa este cel mai important instrument de lucru pentru miner. Fără ea nu trebuie să facă nici un pas înainte. Eşti singur şi ţi s-a stins lampa, te opreşti pe loc şi începi să strigi din toate puterile „Lumină! Lumină" Oricine aude acest strigăt în mină trebuie să vină să te ajute ca să-ţi aprinzi lampa. Când ai ajuns la locul de lucru, primul lucru care trebuie să-l faci este ca să te asiguri că nu sunt condiţii care să-ţi puie în pericol viaţa: copturi în cerime şi în pereţi, găuri rămase umplute cu cartuşe de dinamită şi neexplodate, uneori chiar cu capsele în ele... Pericol de moarte. Chemaţi maiştrii civili să vă ajute! Nu umblaţi voi acolo. Dacă din timpul de 8 ore de lucru ai consumat chiar şi 5-6 ore pentru asigurarea locului de lucru, e justificat. Îţi protejezi viaţa ta şi a altora."

Aşa ne vorbea tot timpul Bujoiu în *„Cursul scurt de minerit"*, şi mulţi dintre noi ne-am salvat viaţa datorită cunoştinţelor învăţate de la el. Cu directorul minei, cu inginerul Isaicu, au fost colegi de facultate. Din când în când Bujoiu trebuia să aibă şedinţe tehnice de informare cu directorul, întotdeauna însoţit de politrucul Alexandru. Cei doi aveau un fel de a vorbi în jargon ştiinţific şi profesional, aşa fel că Bujoiu reuşea să se plângă de tot felul de şicane întâmpinate din partea politrucului şi acesta nu reuşea să prindă o jumătate de cuvânt.

Lucrul acesta ne-a fost de mare ajutor atunci, la începutul contactului nostru cu munca în subteran. Privită în tot ansamblul ei, perioada aceasta de început de la Baia Sprie a fost cea mai bună perioadă pe care am trăit-o în tot timpul puşcăriei mele şi cred şi a altora.

Domnul Bujoiu voia să ne cunoască mai bine pe noi inginerii mai tineri în vederea organizării şi îmbunătăţirii lucrului în mină. Aducea de la directorul Isaicu de lucru pentru noi. Fişe pentru reaşezarea normelor de lucru pentru civili. Vedeam de aici cum variază norma în funcţie de duritatea rocii, de condiţiile de temperatură a locului, de aerisire şi de infiltraţii de apă din cerime (ploaie din cerime). Şi a venit apoi timpul să se organizeze

echipele de lucru în mină. Dintru început nu aveam decât locuri de muncă pentru rulători şi vagonetari, plus echipa tehnică. Rulătorii lucrau în abataj şi cărau minereul prăbuşit de împuşcătură şi-l turnau în nişte puţuri numite rostogoale. Căzând în aceste puţuri până la nivelul galeriei de transport, minereul ajungea la nişte jgheaburi mari şi era reţinut în aceste jgheaburi, numite *„guri de rostogol"*, cu ajutorul unor opritori. Vagonetarii aduceau câte un vagonet gol la gura de rostogol, ridicau opritorile şi lăsau minereul să curgă în vagonet. Când vagonetul se umplea puneau opritorul şi curgerea minereului se oprea, iar vagonetul era împins de vagonetar către puţul de extracţie, unde era urcat în cabina liftului numită *„corfă"* şi era scos la suprafaţă.

Principiul de organizare a oamenilor în grupe în perioada când ne repartiza inginerul Bujoiu era *„pe simpatii"*. Un individ care se bucura de mai multe prietenii îşi aduna în jurul lui un număr de oameni şi se anunţa la biroul tehnic ca şef de echipă cu componenţa stabilită în prealabil. Fiecare din cei numiţi era întrebat dacă acceptă să fie cu ceilalţi şi treaba era gata, altă echipă la rând. Mina ne-a acordat de la bun început şi nişte posturi de *„maiştri"* în funcţie de numărul total de oameni. Pe noi inginerii tineri Bujoiu ne întreba dacă vrem să ocupăm aceste posturi. Era o problemă delicată de a servi ca intermediari între maiştrii civili ai minei şi oamenii noştri. Când m-a întrebat şi pe mine, am răspuns că eu aş prefera un loc unde să lucrez efectiv la uşurarea muncii celorlalţi.

- Excelent! Vrei să lucrezi la echipa tehnică? Acolo vei avea multe de făcut! Nu prea ştiam ce va trebui să fac dar am zis *„Da."*

- Îţi mulţumesc! Mă gândeam: Ce o fi aşa de important de-mi mulţumeşte?

Echipa mea se compunea din patru oameni: un absolvent al Facultăţii de construcţii - eu, un mecanic auto - Nicolai Seredenciuc, un electrician - Constantin Constantinescu, zis Epure, şi un tânăr ofiţer de marină - Aurel Pastramagiu. Am fost repartizaţi la orizontul 12 vest. Şeful orizontului 12 vest dintre deţinuţi era arhitectul Nicolae Goga.

A venit şi ziua să intrăm în subteran. Seara pe la ora 6 p.m. ni s-a servit o mâncare caldă, apoi ne-am adunat pe echipe în faţa postului de control cu sacii de merinde în care aveam hrana rece pentru pauza de la miezul nopţii şi bidonul cu apă de băut, căci apa din izvoarele din mină era otrăvitoare datorită compuşilor metalici de plumb în primul rând. Echipele de lucru erau lăsate să iasă pe poartă aşa cum au fost constituite de biroul tehnic şi după orizontul la care aveau să lucreze; întâi orizontul unsprezece, apoi doisprezece, echipele de rulaj întâi, apoi vagonetarii şi echipele tehnice la urmă. Echipa noastră era tocmai la urmă. Am aşteptat destul de mult să ne

vie rândul. În corfă - cabina maşinii de extracţie, încăpeau numai cinci oameni deodată. Când am ieşit pe poartă un şir de ostaşi de securitate aşezaţi din distanţă în distanţă cu pistoalele automate la gât ne priveau cu priviri chiorâşe: *„Duşmanii poporului."* Am ajuns în faţa puţului de extracţie. Un om mai în vârstă şi faţa rumenă ca un măr domnesc aştepta cu mâna pe o sârmă corfa, care tocmai ieşea la suprafaţă. Am aflat mai târziu de la civilii care lucrau cu noi că *„Moş Măr Domnesc"* era bolnav în ultimul grad de TBC şi de aceea avea faţa roşie ca un măr. Aştepta cu mâna pe sârma de semnalizare corfa care era trasă din adânc de un cablu. Când duşumeaua corfei a ajuns la nivelul suprafeţei, a tras odată de sârmă. *„Ţanc!"* Corfa s-a oprit. A deschis uşile corfei, ne-am urcat în ea şi el a închis uşile după noi, apoi a tras din nou de sârmă de două ori, *„Ţang-ţang"*. Era semnalul transmis mecanicului de la maşina de extracţie să coborâm. Imediat corfa a început să coboare rapid. Din când în când zăream ca o sclipire câte o lumină la câte un orizont. La orizontul 12 corfa s-a oprit, pe nişte bârne de lemn puse de-a curmezişul puţului. Acesta era cel mai de jos orizont. Corfa nu mergea mai jos. La coborâre lucrau doi mineri civili tineri îmbrăcaţi în haine galbene cauciucate (pescăreşti) şi cu pălărie din acelaşi material. Pe puţul de extracţie curgea nişte apă care cădea împrejur ca o ploaie. Unul din ei a tras cu ambele mâini de o sârmă lungă care mergea până sus la suprafaţă un semnal *„Ţang!"* adică stai. Celălalt ne-a deschis uşile corfei. Ne aflam într-o galerie mai largă cu două linii de cale ferată îngustă - ecartament 1000 de milimetri. În galeria asta erau opriţi şi adunaţi toţi cei ce eram repartizaţi să lucrăm la orizontul 12 fie în vest, fie în est. Un civil a venit şi ne-a dat şi nouă la fiecare câte un prosop, apoi a ridicat mâna sus să ne atragă atenţia şi a strigat cu o voce înăsprită de un fel de răguşeală:

- Oameni buni, ascultaţi-mă căci am să vă comunic ceva foarte important! S-a făcut linişte şi el a continuat: Sunt inginerul Pârvulescu, uitaţi-vă la mine că sunt un om tânăr, am numai treizeci de ani, dar sunt nenorocit pentru toată viaţa şi nu ştiu cât voi mai reuşi să mai trăiesc, căci nu pot trage în plămâni aerul de care am nevoie să-mi susţin viaţa. Când eram student practicant, am perforat pe praf şi m-am îmbolnăvit de silicoză din praful ce l-am respirat. Vă sfătuiesc şi vă rog: când veţi ajunge să lucraţi şi voi la perforat, **să nu perforaţi pe praf**. Căutaţi să introduceţi de la bun început perforajul umed. Vă veţi cruţa sănătatea voastră şi a celorlalţi muncitori din mină. Eu vă voi ajuta cu ce pot!

Întâlnirea aceasta cu inginerul Pârvulescu ne-a fost şi ea de mare ajutor pentru supravieţuirea noastră în condiţiile grele de muncă în subteran. Chiar dintru început noi nu eram acea turmă de animale care să se repeadă la muncă orbeşte, cu riscul vieţii. Ştiam de unde ne vin pericolele şi ne feream.

Poate că şi de aceea, în primii doi ani de minerit, noi n-am avut nici un accident de lucru mortal. Am avut doi morţi, e adevărat. Primul, farmacistul Duţescu Alexandru, care a fost trimis de la Aiud cu noi numai ca să nu moară acolo căci Aiudul depăşise toate normele de mortalitate. Duţescu era în ultima fază a bolii de tuberculoză şi a murit în a doua noapte după sosirea noastră la Baia Sprie. Al doilea mort a fost Vasile Dordea, arestat din vremea lui Antonescu, trimis la mină în stare de boală avansată. A murit înainte de a împlini un an de la sosire de ulcer stomacal perforat.

În prima noapte de lucru pentru noi echipa tehnică am fost preluaţi împreună cu o echipă de rulători, de maistrul civil Kohler. Am străbătut galeria largă cu 2 linii de cale ferată până în faţa ventilatoarelor, apoi am apucat-o spre stânga la orizontul 12 vest. Galeria pe care am străbătut-o până aici era galeria transversală ce servea la manevrarea vagoneţilor plini către corfă şi a celor goi spre locul de încărcare. Întâi am asistat la o demonstraţie de *„copturit"* în abataj cu o echipă de rulatori, la rostogolul 17. Maistrul civil a luat o rangă lungă şi a început să ciocănească cu vârful ei roca din cerime şi apoi şi cea din pereţii abatajului. Când auzea un loc care suna a oală spartă însemna că acolo roca e crăpată de explozie, *„o coptură"* care este periculoasă şi trebuie dată jos. Odată coptura găsită, maistrul introducea capătul teşit ca o daltă a răngii în crăpătura copturii şi din câteva zvâcniri roca începea să pârâie şi coptura cădae. Urma alta şi alta…

- Lucrul acesta trebuie să-l faceţi totdeauna înainte de a vă apuca de lucru. Se cheamă *„asigurarea punctului de lucru"*. Da, despre importanţa lui ne vorbise Bujoiu în cursul său scurt de minerit.

De acolo am coborât în galerie şi am fost conduşi la *„locul nostru"* al echipei tehnice. Chiar acolo, când ne-am dat jos din abataj, era o ladă mare făcută din dulapi de lemn plină cu fiare vechi. Acolo era locul nostru de muncă, iar fiarele erau materialele pe care le vom folosi. Acum trebuie să-l aşteptăm pe domnul inginer Pârvulescu să ne spună ce avem de făcut. A apărut târziu. A trebuit să treacă pe la fiecare echipă de lucru răspândită cât de departe în abataj sau pe galerie şi asta ia timp. Am aflat că galeria se întinde peste un kilometru şi are unele ramificaţii aproape tot aşa de lungi. Linia ferată se întinde şi ea prin toate aceste galerii. Dintru început noi ne vom ocupa de întreţinerea liniei ferate dar mai avem o misiune în plus: să lungim conducta de apă a sectorului de la ventilatoare până la linia dublă, acolo unde se încrucişează vagoneţii plini ce merg spre puţul de extracţie cu vagoneţii goi ce vin de la puţul de extracţie în sens invers. Acolo la linia dublă se va face şi aprovizionarea cu apă pentru aparatele de perforat. Lucrarea este foarte importantă. Trebuie să umblăm prin toate galeriile şi toate abatajele din vest şi din est şi să adunăm toate ţevile de un ţol sau mai

subțiri și să completăm conducta noastră de apă. Era vorba de 150-170 de metri de țeavă și trebuia să o luăm de unde o vom găsi. Toată fitingăria necesară, mufe, coturi, teuri, reducții și robinete trebuia să le căutăm în lada aceea. Treaba asta era grea din cauza lipsei de materiale, dar ne dădea posibilitatea să colindăm toată mina la nivelul acela și ne înlătura cumva sentimentul acela de claustrație de care suferă permanent omul deținut. Din cea de a doua noapte am pornit în explorare, mai întâi pe galerii cu un ochi la calea ferată și altul în jur după țeava subțire. Am găsit câteva bucăți de țevi, cam 50 de metri în total. Am trecut prin locuri unde plouă din cerime o apă așa de acidulată că te pișcă unde cade pe piele și rămâne imediat o pată albă ca o bășică de bătătură. Acolo am văzut o șină de cale ferată pe care timp de vreo 5-6 ani de când a fost instalată căzuse mereu o picătură de apă acidulată exact pe coroana ei. Șina aceea de fier avea o gaură în mijlocul ei de la coroană până la baza tălpii, parcă ar fi fost găurită cu un sfredel special. Picătura tot mai cădea în gaura șinei. Am ajuns în locuri numite *„funduri de sac"*, la capătul galeriei respective, unde aerul mânat de ventilatoare nu ajungea. Roca era așa de fierbinte de te frigea când puneai mâna pe ea. Acolo nu puteai să stai mai mult de două minute cu *„țoalele"* pe tine. Cei ce lucrau acolo nu puteau suferi nici măcar o cârpă în jurul șoldurilor. În abataj deasupra acestor locuri, dacă treceai de ultimul rostogol prin care circula aerul mânat de ventilatoare, dincolo situația era la fel. Te frigeai.

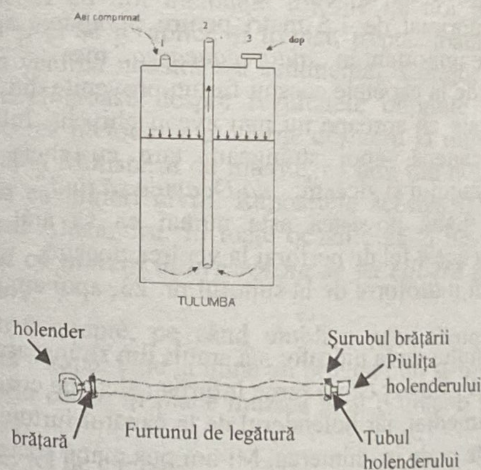
Într-un loc, datorită cerințelor de circulație a aerului de la cele două ventilatoare - unul pentru vest și altul pentru est - curenții de aer trebuiau separați, aceasta se făcea printr-un *„abataj cu aripi înclinate"*. Un fel de munte de steril ridicat în mijlocul abatajului, în punctul de separare a curenților. Laturile erau în pantă foarte înclinată și mergeau până sus la orizontul unsprezece. Noi, *„Brațele Speciale"*, am numit locul acesta *„Golgota"*. În abataj treceai din vest în est și invers urcând Golgota, dar trecerea se făcea cu mare efort. Între creasta Golgotei și palierul orizontului 11 era un spațiu de numai 35 cm și turbioanele de aer ce se produceau sus la creasta acestui deal artificial îți stingeau lampa imediat, așa că era cam riscant să te avânți să treci Golgota. Mai existau Golgote și la alte orizonturi, denumite așa și din alte motive.

Avocatul Toader Popescu din Dorohoi, un om cu talent poetic a făcut un pastel caracteristic decorului din mină:

Limbi de foc în gol de smoală
Zugrăvesc pe bolți de grote,
Stafii vii în pielea goală
Urcând creste de Golgote.

Rostogoalele și *„suitorile"* cu scări de urcat care se fac alăturat de unele rostogoale se lucrează de jos în sus. Metodă numită *„susrupt"*. Aceste lucrări speciale obligă minerul să lucreze numai pe praf. (Apa ce se scurge din găurile date în sus intră în aparat și-l blochează). Ceea ce face de cele mai multe ori ca omul să se îmbolnăvească de silicoză ca inginerul Pârvulescu - boală fără leac. De aceea pe lângă numărul său de ordine, rostogolul mai poartă și numele omului care l-a făcut. Așa erau la orizontul 12 vest locuri numite de civili *„La Bertea"*, *„La Klenk"*, *„La Samoilă"* etc., și civilii își aminteau de povestea acestor oameni și cum au murit. Poate că după plecarea noastră au mai rămas câteva nume în mină ca *„La Codilă"*, *„La Bej"*, *„La Lazarov"*.

Aproape de trei, patru ori zilnic eram chemați de vagonetari să îndreptăm linia ferată într-un loc sau altul, unde erau *„lăsături"*, locuri mai joase, unde, ajungând cu vagonul încărcat, trebuia să faci un efort mare ca să treci peste el. Aveam un târnăcop special, băteam câteva pietre sub o traversă sau două și dificultatea dispărea. Continuam vânătoarea de țevi pentru apă, dar nu mai găseam nimic în vest. Ne-am adresat echipei tehnice din est. Acolo erau niște oameni deosebiți: inginerul Ion Constantin, maistrul Agapie, Dumitru Creangă, specialist în mecanică fină și Grigore Pop, mecanic - tot unul mai de treabă și mai bun decât altul. Au umblat și ei prin sectorul lor, au cules țevi subțiri de unde au putut găsi și, mai mult, cu ajutorul lor ne-am adunat țevile de care aveam nevoie.

În noaptea următoare am instalat conducta de apă până în dreptul jumătății liniei duble și i-am pus și un robinet la capăt. De aici se vor

alimenta *„tulumbele"*, două butoaie de fier ermetice cu care se va căra apa la punctele de lucru a perforatoarelor. Aceste tulumbe se vor transporta pe un vagon platformă numit de noi *„trotineta"*. Locul unde linia ferată era dublă se numea *„hanul vagonetarilor"*. Aşadar apa pentru perforatoare la orizontul 12 vest se încărca în tulumbe de la *„hanul vagonetarilor"* şi se transporta cu trotineta până la suitorul cel mai apropiat de punctul de perforare. Butoiul de apă de la suitor se numea hidrofor. Atât tulumba cât şi hidroforul aveau o construcţie şi o funcţionare identică, numai capacitatea vasului era diferită. Două tulumbe umpleau un hidrofor. Tulumbele trebuiau să fie mai uşoare pentru că erau adeseori ridicate şi date jos manual de pe trotinetă şi încărcate înapoi. Pe când hidroforul era stabil şi trebuia să conţină o cantitate de apă mai mare, ca să asigure funcţionarea perforatorului pe un timp de cel puţin 4 ore. Tulumbele şi hidrofoarele erau nişte cilindrii metalici care aveau la cele două capete ale lor câte un fund sudat ermetic. Capacul de sus al cilindrului avea sudate pe el trei ştuţuri. Ştuţul de la mijloc, nr 2, avea în prelungirea sa prin mijlocul cilindrului o ţeavă care mergea până aproape de fundul de jos. Ştuţul nr. 1 se lega la un ventil de aer comprimat existent pe ţeava instalaţiei de aer comprimat, cu ajutorul unui capăt de furtun lung de 1,5 m care la fiecare capăt al lui avea câte un holender. În timpul încărcării ventilul era închis. Apa se încărca prin ştuţul numărul 3. Când se termina încărcarea, ştuţul se astupa cu un dop cu ghivent. Apoi se deschidea ventilul de aer comprimat. Aerul presa apa care era forţată să urce prin ţeava de la mijloc spre locul unde era nevoie. Furtunul acela de aer comprimat de 1,5 metri pentru pomparea apei din hidrofor a avut un rol foarte important în *„autoreeducarea"* mea.

Piuliţele holenderelor de la capetele acestui furtun provenite din lada de fiare vechi erau aşa de uzate că aproape nu mai aveau ghivent. Înfăşuram bine ştuţul cu fire de cânepă, apoi strângeam tare cu cheia piuliţa holenderului pe ghiventul ştuţului şi ziceam: *„dă Doamne să ţină"*.

Am scris în detaliu toată povestea asta numai ca să arăt cât de nepregătită era mina pentru acest fel de perforaj la venirea noastră

Într-o seară am umplut hidroforul de la suitorul nr. 23, apoi am deschis ventilul de aer comprimat.

Deodată capătul furtunului de la hidrofor s-a smuls din strânsoarea lui şi a început să se zvârcolească prin aer ca un şarpe înfuriat călcat pe coadă.

Lampa mea s-a stins imediat, iar holenderul de la capătul furtunului mă biciuia peste cap peste braţe unde mă nimerea. Mi-am pus mâna stângă peste ochi ca să mi-i protejez, iar cu dreapta căutam să găsesc maneta de închidere a ventilului. N-o găseam şi bătaia holenderului mă înnebunea. Cred că a

durat cam 3-4 minute până am reuşit să închid aerul. Eram plin de vânătăi din cap până la şale şi ambele braţe peste tot.

Şi asta a fost bătaia fără mână omenească aşa cum o cerusem eu ca semn în seara aceea când m-am întors de la *„conferinţa"* Minodorei Nichiforceac. Dumnezeu mi-a aplicat şi mie autoreeducarea.

Dar noi voiam să le avem toate puse la punct atunci când vom începe să lucrăm la perforat, aşa cum ne învăţase inginerul Pârvulescu.

Alt impediment pentru introducerea perforajului umed îl prezenta chiar aparatul de perforat, zis *„sovietic"*, cu care eram dotaţi noi. Apa de spălare a prafului produs la găurirea rocii străbătea tot aparatul printr-o ţevuşoară subţire de vreo 3 milimetri care trebuia să ajungă până în capătul sfredelului. Dacă aceasta se rupea sau dacă nu era destul de bine etanşată şi apa intra în aparat, se bloca. Nu mai lucra. De aceea încercările civililor înainte de venirea noastră n-au dat rezultate. Omul trebuia să-şi facă norma. Dacă aparatul se inunda, minerul închidea apa şi-i dădea mai înainte pe praf. Problema aparatului a fost rezolvată de echipa din est: garnituri de etanşeizare de rezervă pentru fiecare perforator şi ţevuşoare de rezervă. Fiecare perforator să ştie cum se schimbă o ţevuşoară care s-a uzat. Aşa am reuşit ca dintru bun început aparatele noastre să lucreze cu apă şi cu randament normal. Şi perforajul umed a început de la orizontul 12 est, apoi a trecut şi la noi în vest. Omul care ne-a demonstrat nouă celor de la orizontul 12 vest cum se lucrează cu perforatorul cu apă a fost Gheorghe Juncu, un fost elev al liceului Militar din Cernăuţi. Minerii civili aflând de la maiştrii care lucrau cu noi metodele folosite de noi pentru perforajul umed, au început şi ei să le aplice şi treptat, treptat toată prăfăria de care era plină mina la venirea noastră s-a sedimentat. Conducerea minei trimetea mereu rapoarte elogioase despre rezultatele obţinute de *„Braţele Speciale"* în introducerea metodelor moderne de lucru la ministerul lor, cerând ca să se intervină la Ministerul de interne, ca unii din noi să fim eliberaţi şi angajaţi de mină ca mineri civili. Rapoartele acestea îl indispuneau rău de tot pe politrucul Alexandru. În toate ocaziile când ne vorbea, ţinea să ne spună: ***„Să ştiţi că nimeni dintre voi nu se va elibera până nu veţi da dovadă de reeducare."***.

Într-o noapte, pe când umblam prin abataj după ţevi subţiri pentru conducta de apă, vine la mine un prieten bun şi-mi zice:

- Ştiu că ţie îţi place muzica şi ai o ureche fină, vrei să auzi o cântare frumoasă?

- Ce fel de cântare?

- Ai s-o auzi! Fă-ţi de lucru prin abataj pe la timpul mesei la miezul nopţii la rostogul 22 şi aşteaptă până se aşează rulătorii la masă.

În noaptea care a urmat roboteam ceva pe la nişte ţevi prin apropierea locului cu pricina. Echipa de rulători era formată în majoritate din dobrogeni: Costică Drăgoi, Nae Pârvulescu, Traian Ghiţeanu, Grigore Branderburg, preotul Şerban şi nu mai ştiu cine. N-am putut observa nimic deosebit. A sunat pauza şi s-au pregătit cu toţii pentru masă spălându-şi mâinile cu puţină apă din bidon, apoi şi-au desfăcut sacul de merinde.

- Părinte, fi bun şi fă-ne o rugăciune apoi şi psalmul!

Părintele Şerban a rostit *„Tatăl nostru"* şi *„Mânca-vor săracii"* după care a început să cânte psalmul al XVII-lea:

Iubi-te-voi, Doamne, vârtutea mea!
Domnul este întărirea mea
Şi scăparea mea
Şi izbăvitorul meu!

Avea părintele Şerban o voce de bariton plină, gravă şi mlădioasă ca sunetul unui violoncel sub arcuşul vrăjit al unui maestru desăvârşit, de-ţi intra parcă direct în suflet cu o încredere nemărginită în puterea lui Dumnezeu.

#

În altă noapte veneam din abataj să mă cobor prin suitorul 17 la lada mea de fiare vechi. Aud în suitor un gâfâit greu apoi un *„buf"* ca o povară care cade pe podul de scândură. Apoi din nou un gâfâit şi un alt *„buf"*. De jos urca scările un om cu un baros: era părintele Radu Şerban.

- Ce faceţi părinte?

- Nu prea bine fiule! Uite m-au trimis cei din echipa mea să pun o coadă la barosul acesta şi să mai iau o gură de aer curat de pe galerie că mă sufoc când stau în abataj. Doctorii noştri m-au consultat şi mi-au spus că am de a face cu inima … nu-i bine de loc!

Trebuie să fac ceva ca să fiu trimis înapoi la Aiud.

Văzându-l aşa de obosit am luat barosul de la el şi l-am dus până la locul lui de lucru apoi mi-am văzut de treburile mele.

Psalmul acesta mi-a rămas în memorie mereu.

Între timp afară a venit iarna cu gerurile ei. Când coboram în subteran şi treceam prin faţa celor două ventilatoare de 75 cai putere simţeam aerul rece tras direct de afară prin puţul de extracţie străbătând ca nişte ace hainele noastre vărgate noi şi din lână. Curentul de aer produs de motor era aşa de puternic că dacă treceai mai aproape de grilajul pus în faţa gurii de absorbţie a ventilatorului aerul te lipea de grilă şi numai cu un efort mare te puteai desprinde de el.

Drept în faţa ventilatorului din vest era un macaz de cale ferată defect şi toţi vagoneţii încărcaţi cu minereu deraiau când treceau peste el. Venind din

vest vagoneţii trebuiau să treacă mai întâi prin două uşi aşezate mai la distanţă una de alta, aşa că între uşi se puteau aduna zece vagoneţi. Uşile acestea trebuiau să se deschidă pe rând în aşa fel încât, în tot timpul, cel puţin una din ele să fie mereu închisă, pentru ca să nu se întoarcă înapoi în gura ventilatorului aerul împins pentru aerisirea minei. Aceasta făcea ca vagoneţii să treacă peste macaz în grupe de zece, apoi o pauză şi iarăşi zece vagoneţi. Doi vagonetari erau mereu schimbaţi în fiecare noapte să ridice cu spatele vagoneţii deraiaţi la acest macaz. Şi fiecare din ei era a doua zi răcit cobză şi cu gâtul umflat. Ridicau pe rând zece vagoneţi până transpirau apoi stăteau în faţa ventilatorului în curentul acela de aer îngheţat…

Aviatorul Cârligea Valeriu (Valerică), devenit vagonetar la Baia Sprie, fusese cu o zi mai înainte de serviciu la macazul din faţa ventilatoarelor de la 12 vest şi acum era lăsat la suprafaţă cu gâtul umflat şi temperatură ridicată.

Cum spaţiu special pentru infirmerie nu exista la data aceea, Valerică bolea în patul său din dormitorul doi din baraca I-a, iar patul lui era chiar îndărătul sobei. Inspectorii MAI, Zeller şi Sepeanu, tocmai veniseră în control la mină. După ce au asistat la intrarea în subteran a braţelor speciale, inspectorii au venit să *„admire"* în barăci confortul acela special pe care îl aveau bandiţii din partea minei şi au trecut prin toate dormitoarele în ordinea numerică. După ce au văzut primul dormitor, când au deschis uşa dormitorului doi, s-au oprit o clipă să-şi împărtăşească impresiile:

Sepeanu: Ce părere aveţi despre lucrările de la mină domnule colonel?

Zeller: Ăstora de aici va trebui să le găsim repede înlocuitori. Mina colcăie de tuberculoză, iar ei sunt cu plămânii în batistă… scăpăm repede de ei!

Valerică a înregistrat bine vorbele lor şi la ieşirea noastră din subteran din dimineaţa aceea ni le-a spus.

Aşa voia Zeller să scape de noi.

Altfel a voit Dumnezeu să scăpăm noi de el. La sfârşitul acţiunii de *„autoreeducare"* a fost găsit mort pe o bancă din cimitirul Belu, cu un revolver alături de el. Din încărcător lipsea doar un singur glonţ…

Pentru o scurtă perioadă de timp am ajuns să locuiesc în dormitorul cinci, din *„baraca de sub stâncă"*. Un povestitor de mare prestigiu din această baracă era Mircea Nicolau. Într-o sâmbătă seară am mers şi eu în dormitorul şapte unde locuia el ca să-l ascult. Ne povestea o nuvelă, un fel de analiză psihologică în cadrul unei întreceri sportive de alergări. Pe un stadion din Bucureşti se desfăşura concursul de alergări pentru proba de maraton a anului în curs. Concurenţii trebuiau să alerge de trei ori în jurul stadionului. Cel mai bun, cel mai rezistent, cel mai rapid acela va învinge. La start erau cinci sportivi naţionali încercaţi. Fiecare din ei era hotărât să

cucerească titlul de campion. După o primă tură trei din ei au fost depăşiţi şi au rămas ceva mai în urmă dar continuau să alerge sperând că cei doi din frunte vor obosi iar ei, venind din urmă, le vor lua locul. Cei doi din faţă erau Nae, fostul campion de anul trecut şi un tânăr care participa la concurs acum pentru prima oară, de aceea atât concurenţii cât şi asistenţa de pe bănci şi de la peluze l-au poreclit *„mânzul”*. Începând cu cea de-a doua tură publicul începu să-şi încurajeze atleţii.

- Hai Nae!
- Hai Florică!
- Haide Nelule!
- Haide Gheorghe!
- Ţine-te mânzule! Şi hărmălaia creştea în intensitate pe măsură ce a doua tură se apropia de sfârşit şi începea a treia. Cei doi aleargau unul lângă altul cu efort măsurat, fiecare din ei căutând să-şi păstreze o mică rezervă de energie pentru efortul final.

Fiecare alerga şi gândea ce ar fi însemnat pentru el câştigarea concursului. Nae era familist şi avea şi-un băieţel de 3 anişori şi se gândea de pe acum ce bucurie va avea băiatul lui să-şi vadă tatăl campion.

Mânzul cunoaştea şi el familia lui Nae şi parcă ar fi vrut să-l vadă şi el pe Nae câştigător pentru a nu umbri cu nimic fericirea familiei lui. Mai era încă jumătate de tură şi cei trei care au rămas în urmă faceau eforturi mari ca să-i ajungă pe cei din faţă şi s-au apropriat binişor. Nae şi mânzul îşi intensificară şi ei efortul dar se menţineau unul lângă altul parcă ar fi fost lipiţi. Asistenţa a izbucnit în strigăte infernale:

- Haide Mânzule!
- Haide Nae!

Mai era un sfert de tură, publicul era în delir. Larma era asurzitoare. Linia de sosire era aproape şi se vedea bine acum. Cei doi îşi desfăşuraseră ultimele rezerve de energie dar încă mai erau unul lângă altul. Pe ultima porţiune de 20 de metri Mânzul făcu un efort supraomenesc, se detaşă de Nae cu vreo 2 metri, rupse cu pieptul lui panglica de la punctul de sosire, apoi căzu la pământ.

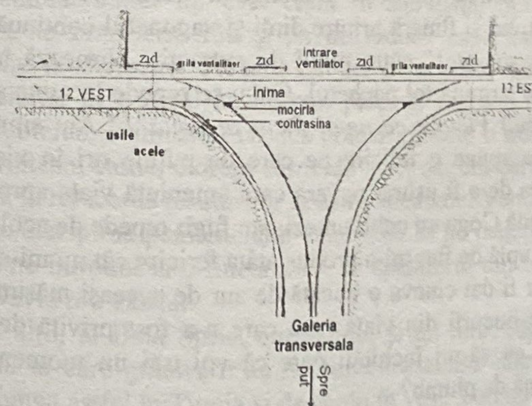
Ultimul efort i-a fost fatal, inima i-a cedat. Dar prin efortul lui recordul nostru naţional a fost îmbunătăţit cu câtva secunde !

La câteva săptămâni după această povestire, l-am văzut pe domnul Nicolau la cabinetul medical. Avea obrazul drept, ochiul şi gura strâmbate într-o parte şi nu mai putea vorbi. Din cauza curentului rece de la ventilatoare căpătase o pareză facială.

L-am mai revăzut după vrea 37 de ani. Pareza dispăruse. Supărările vechi au dispărut fără urme, dar altele le-au luat locul.

#

Într-o zi, domnul Niculiţă Goga îmi spuse: *„la du-te tu până la macazul de la ventilatoare şi vezi dacă nu poţi face ceva că toţi oamenii care lucrează acolo răcesc şi riscă să se îmbolnăvească mai grav.”* Mi-am luat târnăcopul de cale ferată şi am plecat. Ajuns acolo, mai întâi am studiat obiectul, ultima expresie a simplificării: două ace şi o inimă atâta tot în afară de şinele obişnuite. Vagonetul se înscria în curbă prin forţa muşchilor celor doi oameni. Dar cum se producea deraierea? Am pus lampa jos şi m-am chircit să văd ce se petrece. I-am rugat pe vagonetari să împingă un vagonet plin. Când roata din faţă a vagonetului călca pe inima macazului, aceasta se lăsa în jos sub greutate şi vagonetul trecea peste ea şi deraia. Am luat o lespede de piatră potrivită, am aşezat-o sub traversa inimii şi am înţepenit-o bine cu târnăcopul. După aceea doi vagoneţi au trecut peste macaz cu succes. Al treilea a deraiat iar. Am controlat lespedea de sub traversă. A ieşit. Traversa era aşezată într-o groapă plină de noroi care, *„ungând”* lespedea, o făcea să alunece afară. Trebuia găsită altă soluţie. Să scoţi traversa şi să umpli mocirla însemna să se întrerupă circulaţia vagoneţilor plini şi goi. Nu merge! *„Nu-i voie!”* Mi-am adus aminte de cursul de căi ferate pe care l-am făcut la facultate. - O contraşină de ghidaj putea să ajute. M-am întors la domnul Goga şi i-am spus care este situaţia, apoi i-am cerut: *„Rugaţi pe domnul maistru civil să-mi împrumute metrul; noi n-avem voie la asemenea scule.”* Am luat metrul şi o şipcă de lemn tot de un metru lungime. Am aşezat şipca în chip de secantă pe firul curb al liniei opuse inimii macazului. Pe şipcă aveam marcate puncte la distanţă, din 10 în 10 centimetri şi am măsurat cu metrul abaterile curbei de la şipca dreaptă în a-

ceste puncte. Am făcut o schiţă şi i-am dat-o maistrului civil: *„Domnule maistru, rugaţi pe cei de la fierărie să-mi facă o bucată de şină îndoită cum se vede în această schiţă şi să mi-o aduceţi mâine seara împreună cu vreo 8-10 crampoane de cale ferată.”* În noaptea următoare maistrul mi-a adus cele cerute. Am mers cu ele şi cu un ciocan la macazul defect. Acolo cei doi vagonetari de serviciu îşi făcuseră deja *„botezul”*. Trecuseră prin mâinile lor *„un pachet de zece”*. Unul din ei, cunoscutul Gogu Ştefănescu pentru bancurile lui, era cam îngrijorat: *„Ce ne facem, domnule? Asta-i curată boală-n oase!...”*

CALEA FERATĂ DIN FAŢA VENTILATOARELOR

- O să încercăm ceva să vedem dacă merge! Am aşezat contraşina în interiorul curburii firului opus inimii şi am fixat-o cu crampoane. Contraşina ţinea roata vagonului lipită de firul curb opus inimii şi nu lăsa cealaltă roată să calce peste inimă. Am stat apoi să văd cum au trecut vagoneţii rămaşi din pachetul respectiv şi cum nici unul n-a mai deraiat am plecat la alte treburi. Peste vreo două ore numai că vine la mine un vagonetar şi-mi zice:

„- Mai du-te odată la vagonetarii de la ventilatoare! Nu ştiu ce problemă mai au!” Am plecat cu inima îndoită. *„Oare ce să mai fie?”* Nu ţine contraşina? Să fi ieşit din crampoane? Permite ea un joc prea larg roţii pe care o ghidează? Tot felul de ipoteze… Iată-mă iar cu cei doi. Gogu cu o mutră cam amărâtă îi zice celuilalt: *„Tu du-te între uşi să slobozi vagoneţii aşa unul câte unul şi eu mă aţin aici la macaz ca să-i arăt lui Victor cum se petrec lucrurile.”* Gogu ia o poziţie încordată şi-i strigă celuilalt: *„Acuma! Dă-i drumul!”* Vagonetul porneşte şi ajunge la macaz. Gogu pune un deget pe colţul vagonetului şi fluieră printre dinţi şi vagonetul continuă să meargă tacticos *„tac-tac, tac-tac!”* către puţul de extracţie. Urmează încă unul şi încă unul până se termină tot pachetul. Gogu se repede la mine şi mă ridică în braţe: *„Vezi măi Victore ce ne-ai făcut tu nouă?!”* Am simţit atunci o bucurie, aş putea spune o fericire pe care de puţine ori în viaţă am mai simţit-o. Fericirea de a fi uşurat povara care ameninţă viaţa aproapelui meu şi ca să nu mă vadă Gogu cu ochii umezi, am fugit repede de acolo.

O bucată simplă de fier mi-a produs atâta fericire cât nu mi-ar fi produs-o nici dacă mi-ar fi dat cineva o bucată de aur de aceeaşi mărime. Şi a fost una din puţinele bucurii din viaţa mea care n-a fost privită de nimeni cu invidie. Puteam eu să-mi închipui oare că voi trăi un moment ca acesta tocmai într-o mină de plumb?

Pe lângă toate pericolele şi neajunsurile lucrului din mină pentru care ne-a pregătit sufleteşte domnul Bujoiu a mai apărut şi o surpriză: o ciupercă,

un fel de mucegai adaptat la toate condiţiile biologice din subteran, căldură excesivă, umiditate, întuneric şi gaze, aceasta ataca acum pielea transpirată a omului ce lucra în abataj. Pielea corpului omenesc acolo unde era mai fină, la subţiori şi în regiunea inghinală, se înroşea şi apoi începea să supureze ca şi cum ar fi intrat într-un început de putrefacţie. Rana avea un miros greu de varză stricată şi producea o mâncărime insuportabilă. Doctorii de la cabinetul medical foloseau ca antidot badijonajul cu albastru de metil şi băi de soare.

Omul care lucrase noaptea întreagă în abataj când ieşea la suprafaţă în loc să doarmă şi să se odihnească mergea la cabinetul medical ca să fie uns cu albastru de metil, apoi trebuia să-şi expună pielea albăstrită a părţilor intime la soare. Bolnavii aceştia de *„ciupercă”* formau un spectacol respingător pentru ceilalţi membri ai braţelor speciale de la Baia Sprie.

#

În acest timp fricţiunile între directorul administrativ David şi politrucul Alexandru se intensificau. David ar fi vrut să ne mai îmbunătăţească condiţiile de închisoare, ca să ne încurajeze mai mult la modernizarea lucrului în mină. Politrucul îi făcea mereu rapoarte că încalcă ba una, ba alta din prevederile regulamentului puşcăriei, căutând să ne favorizeze pe noi. Până la urmă David supărat pentru nu ştiu ce raport *„şi-a depus abzisa”* şi s-a retras din securitate, ca să se ducă înapoi la ciocanul său. Vestea am aflat-o de la civilii cu care lucram noi. În colonie a apărut un director pe care îl ştiam de la Suceava. Fusese gardian la etajul unu pe când eram şi eu la camera 9 cu Bogdanovici. Vanciu pe atunci nu se purta rău ,dar acum era mai vigilent în urma obţinerii rangului de ofiţer. Alimentaţia nu s-a schimbat în timpul administraţiei lui căci eram în subvenţia minei şi aceasta nu înţelegea să ne hrănească rău şi să ne reducă capacitatea de producţie. Aveam pâine la discreţie. Fiecare îşi lua pâine câtă voia. Marmelada şi ceaiul, dulciurile în general nu ne mai plăceau ca efect al gazelor în care lucram în subteran. Primeam mai des brânză pe care o mâncam cu plăcere. La cazan primeam carne, e drept carne de oaie, dar era carne şi asta conta şi asta ne ajuta la refacerea ţesuturilor noastre anemiate. Vanciu a introdus însă o măsură de disciplină penitenciară: când voia să ne pedepsească, ne încuia în barăci şi ne introducea o tinetă mare în spălătorul din baracă, ceea ce în timpul lui David n-a existat.

Printre alţii, la Baia Sprie, era deţinut şi un turc, căpitanul unei mici ambarcaţiuni în care grănicerii au descoperit ascunse câteva persoane care sperau să ajungă astfel în Turcia şi de acolo în vest. Toţi au fost condamnaţi, turcul era şeful de lot. Era în pauza de la miezul nopţii, turcul, ca vagonetar

ce era acum, s-a aşezat pe un pietroi, şi-a desfăcut sacul de merinde şi mânca. A trecut Vanciu pe galerie şi l-a văzut:

- Ce faci aici măi turcule?

- Facem bine, mersi şi dumneavoastră la fel!

- Îţi baţi joc de mine, turcule, şi am să te pedepsesc!

- Eu nu batem joc la dumneavoastră, eu aşa învăţat româneşte. Când cineva întreabă ce faci răspundem *„Bine şi dumneavoastră la fel!"* Vanciu n-a mai lungit vorba şi l-a lăsat pe turc în bună pace.

#

De la un timp am observat că unul din cei doi tineri corfagii în haine pescăreşti a fost schimbat. Era acela mai scund şi mai dolofan dintre ei, care avea un dinte de aur în faţă. Oare ce i s-a întâmplat? De la civilii cu care lucram am aflat că fusese luat la armată şi fiindcă era nepotul secretarului celulei de bază de la mină avea să fie înrolat, *„cu termen redus"*, în trupele de securitate. Se va întoarce peste un an…

Unchiul său, Kerekeş, era cunoscut de toţi ca un om răutăcios, de aceea minerii civili - în marea majoritate ortodocşi, catolici sau uniţi - l-au poreclit Luther. Şi Luther se purta rău şi cu noi şi căuta să ne prindă cu lucruri interzise cum ar fi de exemplu o bucată de ziar sau încercarea de a afla noutăţi politice de la vreun civil. Ne pâra pentru tot nimicul la politruc. Era acum responsabil cu protecţia muncii şi, sub pretextul că inspectează locurile noastre de lucru, ne făcea tot felul de şicane. Un altul dintre civili care căuta să ne pârască era Borkoţy, poreclit şi Cucuvaia, pentru că avea o figură ce semăna cu această pasăre sinistră. Ceilalţi civili au avut totdeauna o atitudine binevoitoare faţă de noi, cu toate că unii din ei erau membri de partid bine verificaţi. La 12 vest am avut, pe rând, pe Kohler, care era la vârsta de pensionare şi bolnav de plămâni. Venea la noi la lada de fier vechi, făcea lampa mai mică şi moţăia câteva ceasuri, apoi făcea o rundă pe la cei din abataj, le mai ajuta să spargă câte un pietroi mai mare dându-i o gaură cu perforatorul şi punându-i un cartuş de dinamită cu capsă, îl exploda şi făcea ţăndări pietroiul. Venea apoi iară în galerie să se mai odihnească la aer. După pensionarea lui, ne-a venit ca maistru un moţ, Paşca. Făcea stagiul de practică ca student la Facultatea de mine şi se pare că avea printre noi o rudă apropiată, din satul lui Avram Iancu. După ce şi-a terminat practica ne-a venit în locul lui maistrul Gheorghe Lazăr, un om tânăr, care purta o pălărie de năgară cu boruri largi şi de aceea noi neştiindu-i dintru început numele l-am poreclit *„Brazilianul"*. L-am bănuit de la bun început că era securist şi chiar era, dar cu noi s-a purtat corect. Poate chiar mai mult decât corect. Când m-a întâlnit prima dată pe galerie, m-a oprit şi m-a întrebat:

- Tu câţi ai? M-am oprit nedumerit:

- *„Nu ştiu despre ce mă întrebaţi!"*

- Câte mortăciuni ai?

- Vorbiţi de muşte sau de şoareci?

- De oameni!

- Nu veţi găsi prea mulţi din aceştia printre noi!

După ce s-a lămurit cu cine are de a face Brazilianul nu ne-a mai suspectat. Ba la un moment dat a salvat pe unul din ai noştri de la pedeapsă. Luther prinsese un deţinut studiind un petec de ziar mânjit de magiun, lăsat de un civil la locul de lucru - caz mare. Deţinutul politic citeşte ziarul! Luther cu ziarul murdar în mână a plecat să reclame cazul lui Vanciu, care tocmai atunci venise în inspecţie. Brazilianul a aflat despre toată povestea şi mergând la Vanciu îi spuse: *„Vedeţi că tovarăşul Kerekeş a descoperit o bucată de ziar murdară în closet şi acum vine să vă reclame dumneavoastră!"* Vanciu când l-a văzut pe Luther cu ziarul în mână s-a îndepărtat repede de el şi nu i-a mai ascultat reclamaţia…

La 12 est a fost la început un maistru civil Fargo. Din partea noastră, a deţinuţilor, era inginerul Dumitru Solcan, şeful lotului absolvenţilor de la Politehnica din Iaşi, un tânăr inginer, care din primele zile de serviciu se distinsese lucrând la reconstrucţia după război a podului de cale ferată de la Roman.

Într-o noapte a venit în mină un inspector Bazavan de la Direcţia Generală a Penitenciarelor. A trecut în control pe la punctele de lucru de la orizontul 12 est, a găsit totul bine, apoi l-a luat pe inginerul Solcan de-o parte:

- Spune-mi cine sabotează lucrul aici în mina aceasta!

- Domnule inspector, oamenii noştri lucrează toţi în mod conştiincios. Nimeni nu sabotează. Dumneavoastră, să fiţi sănătoşi, vă veţi convinge!

- Noi ştim că aici cineva sabotează producţia!

- Domnule inspector, cine v-a informat, v-a dus în eroare.

- Cum te cheamă?

- Dumitru Solcan.

- Nu eşti bun de maistru. La munca de jos!

Maistrul civil Fargo care surprinsese ultima fază a discuţiei a venit în ajutorul lui Solcan: *„Tovarăşe inspector, oamenii de la Braţe Speciale lucrează mai bine decât minerii de meserie!"*

- Te voi schimba şi pe tine pentru că te asociezi cu banditţii!

Aşa se face că s-a schimbat deodată ambii conducători de la 12 est.

Peste câteva luni acest inspector neînduplecat a ajuns să lucreze şi el în cadrul braţelor speciale la o mină.

În timpul iernii din 1951-52, s-au selecționat din rândurile noastre o serie de oameni inapți pentru munca din subteran. Au fost puşi să lucreze la suprafață. Încărcau steril în vagoneți basculanți: transportau vagoneții pe un fel de cale ferată suspendată mult deasupra terenului şi basculau de sus materialul transportat. S-a realizat astfel un rambleu în valea dinspre miazăzi a coloniei iar pe acest rambleu s-a început a se construi noi barăci. Se pregătea extinderea coloniei. Civilii ne spuneau că se plănuieşte să ne încredințeze nouă lucrul în întreaga mină. Vom mai primi în curând noi efective iar bolnavii inapți vor fi trimişi înapoi la Aiud. Inapții au plecat. Era cel de al doilea lot de inapți care părăsea mina. Primul lot de inapți a fost trimis înapoi la Aiud la două luni după ce am început lucrul în subteran, între aceştia îmi amintesc câteva nume: Mircea Hanțcu - grav bolnav de inimă, fost coleg al meu de liceu, învățătorul Ion Lazăr, Remus Daniş, doctorul Vasile Cârdei ş.a.m.d. Se apropia primăvara. Pădurea din jurul coloniei prinsese o culoare brună-roşcată. Creşteau mugurii.

#

Într-o zi, politrucul dădu ordin să ne adunăm în careu în curtea coloniei. Când toți erau adunați şi erau de față şi directorul Vanciu şi toți gardienii, politrucul a scos din buzunar un plic lung şi din plic o scrisoare. A dat ordin să luăm poziția de drepți apoi ne-a citit:

- Din partea Înaltului Prezidium al Republicii Populare Române, se aduc pe această cale mulțumiri Brațelor Speciale de la mina Baia Sprie, pentru aportul deosebit pe care l-au adus în introducerea metodelor moderne de lucru în mină. Semnat doctor Parhon.

- Ați văzut măi? Se eliberează cineva? Nu v-am spus eu? Nimeni nu se va elibera până nu veți da **dovadă de reeducare! Vi s-au creat aici condiții ca să vă reeducați!** A făcut o scurtă pauză să vadă efectul cuvintelor lui apoi a întrebat: *„Cine are ceva de raportat?”*

Preotul Şerban Radu a ieşit în față: *„Eu, domnule locotenent!”*

- Ce vrei?

- Domnule locotenent, vă rog să binevoiți a lua la cunoştință că sunt grav bolnav de inimă şi când intru la lucru în subteran nu mai pot respira. Mă sufoc. Vă rog respectuos să mă trimiteți şi pe mine când va fi posibil înapoi la Aiud, iar până atunci să-mi dați un lucru oricât ar fi de greu la suprafață.

- Nu se poate! Trebuie să intri în mină.

- Domnule locotenent, vă rog, credeți-mă! Nu pot! Mă sufoc!

- Doctorul care ți-a spus că eşti bolnav de inimă este un bandit sabotor ca şi tine. Ai să intri în mină aşa cum îți spun eu!

- Domnule locotenent, am să mor!

- Şi ce dacă mori? Moare un bandit!

Vanciu se repede la preotul Şerban, îl ia din piept şi-l zgâlțâie:

- Ai să intri în mină aşa cum ți s-a ordonat!

- Nu pot!

Politrucul decide:

- Bine! Rămâi la suprafață. Ziua lucrezi la pavarea aleilor din curte iar noaptea dormi la carceră! Apoi încheie:

- Ați văzut măi, cu reabilitarea numai prin muncă v-ați lămurit, iar cu popa vom vedea noi ce-i de făcut!

De atunci timp de o săptămână politrucul n-a mai dat prin colonie, ci era mereu la cazarma ostaşilor securişti.

Şi dormea părintele Şerban la carceră, iar dimineața când ne întorceam noi din mină el târa după el o targă din acelea care se folosesc la construcții pentru transportul mortarului şi însoțit de un milițian intra printre barăci şi aduna pietre. Când targa era aproape plină, o târa în mijlocul curții şi aşeza pietrele pe alei unde erau necesare. Dar asta nu era de ajuns: în fiecare dimineață îl vedeam cu fața tumefiată şi cu vânătăi pe sub ochi. Venea noaptea la el la carceră un milițian sadic - Hegheduş - şi-l bătea până nu mai putea şi apoi îi mai bătea pe pereții carcerei sârmă ghimpată ca să nu se poată rezema de ei şi să doarmă. Şi bătaia asta se întâmpla în fiecare noapte. Dar mai avea părintele şi un prieten bun, pe domnul Costică Drăgoi, învățătorul din satul unde îşi avea el parohia. Amândoi se împăcau de minune căci îi unea acelaşi crez. Acum domnul Drăgoi făcea ce făcea şi căuta să-şi ajute camaradul la suferință. Se apropia când nu-l vedea milițianul sau unii se făceau că nu-l văd şi-i strecura în mână câteva pătrățele de zahăr sau câțiva biscuiți de la cantină, căci primisem dreptul să avem o cantină cu plată de unde cumpăram unele lucruri care ne mai îmbunătățeau viața. Nea Costică îi mai spunea părintelui câte o vorbă bună de la noi ceilalți şi uneori mai primea şi de la el câte un gând bun pentru noi.

Într-o dimineață venisem din mină printre ultimii. Am mâncat apoi m-am întins în pat să dorm. Afară oamenii încă mai umblau prin curte, încolo şi încoace. Nu se culcaseră toți. N-am apucat nici eu să ațipesc când aud afară două focuri de pistol *„poc!, poc!”* Apoi imediat un vaiet: *„- Aoleu, mi-a rupt şira spinării!”* Apoi altă voce:

- Nu trage tovarăşe că acesta-i cu mine!

- La o parte că trag şi-n tine!

Curând după aceea a trecut chiar pe lângă geamul meu părintele Şerban dus de subțiori şi de picioare de patru deținuți către infirmerie. I-am auzit glasul din ce în ce mai stins: *„Iertați-mă fraților! Iertare! Iertare! Iertare!”* N-am mai putut dormi. Am pus pe mine ce haine mi-au căzut la îndemână şi

am ieşit în curte. Vestea s-a dus ca fulgerul prin barăci. Părintele Şerban a murit înainte de ajunge la infirmerie.

Toţi oamenii s-au adunat în curte şi-au început să urle:

- Ne omorâţi în curtea închisorii, canaliilor.
- Pentru asta ne-aţi adus aici ca să ne omorâţi neştiuţi de nimeni?
- Sunteţi nişte bestii!
- Criminalilor, nu respectaţi nici o lege pe lumea asta!

Am strigat tot ce ne trecea prin minte atunci.

- Nu mai intrăm în mină! Intraţi voi să daţi producţie.
- Noi stăm în închisoare ca să nu ne mai omorâţi.
- Nu intrăm în mină până nu vine procurorul să stăm de vorbă cu dânsul!

Deodată au năvălit în colonie Vanciu cu miliţienii cu pistoalele în mâini şi ne-au dat ordin să intrăm în barăci şi au încuiat barăcile. După vreo două, trei ore a venit procurorul. A intrat pe poartă însoţit de Şteanţă care îi relata cum s-au petrecut faptele. Nici un alt deţinut n-a fost întrebat o singură vorbă. Nimănui nu i-a fost îngăduit să-i zică ceva procurorului numai lui Şteanţă. Aceasta ne-a înfuriat şi mai mult. S-a procedat apoi *„reconstituirea faptelor."* Comisia s-a deplasat spre latura barăcii sălii de mese. Targa cu pietre şi balta de sânge era acolo în colţul barăcii. O văzusem şi eu în timpul revoltei. Afara era noroi căci plouase toată noaptea până aproape de timpul ieşirii din mină. Bucătarii nu fuseseră închişi în barăci şi urmăreau prin ferestrele sălii de mese *„reconstituirea."* Şteanţă le spunea că el l-a văzut pe deţinutul Şerban că a sărit cu mâinile pe gard ca să evadeze şi procurorul li-a cerut să arate *„cum"*. Şteanţă şi-a băgat mâinile în noroi şi apoi a mers şi le-a pus pe gardul de scândură şi procurorul a fotografiat urmele de noroi de pe gard ca dovadă că preotul Şerban a voit să evadeze.

Aşa s-a încheiat ancheta, iar noi fierbeam de nu ne mai găseam locul. Eram absolut hotărâţi să refuzăm să intrăm în mină, dar au intervenit unii dintre ai noştri cu mai multă autoritate şi ne-au cerut să nu le facem greutăţi civililor care au fost întotdeauna alături de noi. Să fim şi acum alături de ei şi să le cerem sprijinul. Cu greu ne-am lăsat convinşi, iar civilii s-au arătat şi acum de partea noastră cerând prin organele lor schimbarea conducerii coloniei. De la ei am aflat că ostaşul care a tras în părintele Şerban se numea Vasile Drăgan şi era din comuna Tinca, că a fost avansat la gradul de sergent şi că a primit concediu şi 2000 lei ca răsplată pentru fapta lui. De la oamenii care erau pe la latrină în timpul întâmplării am aflat că, în momentul când a fost împuşcat, părintele Şerban era cu spatele la ostaş şi nu cu coasta stângă cum ar fi trebuit să fie dacă era lângă gard. Faptul că a fost împuşcat direct în spate a fost confirmat şi de preoţii care l-au spălat, îmbrăcat şi prohodit în

magazia de lemne, unde a stat până la scoaterea pe poartă pentru înmormântare. Oamenii de la latrină spun că după ce ostaşul l-a ameninţat pe miliţian *„că trag şi-n tine"* au auzit vocea politrucului: *„Ajunge, mă!"* Era sub prepeleac, ca să-l încurajeze pe ostaş să facă ceea ce a pus la cale mai înainte.

Ca întotdeauna, cel ce pune la cale lucruri rele mai scapă din vedere câte ceva care se întoarce împotriva lui. Şi, de data asta politrucul a uitat că regulamentul închisorii prevedea ca mai înainte de gardul înalt de 4 metri (de scândură) să mai fie un gard mai mic (din sârmă ghimpată), care delimitează *„zona interzisă"*. Acest gard mai mic lipsea la colonia Baia Sprie în momentul împuşcării. *„Zona interzisă"* nu era delimitată şi procurorul n-a scăpat-o din vedere. Stâlpişorii despre care s-a scris în alte cărţi n-au existat atunci. Numai aşa se explică faptul că, mult mai târziu, atât Alexandru cât şi Vanciu au fost schimbaţi. După această *„descoperire"* a procurorului, comandantul gardienilor, Feheir şi cu doi deţinuţi au lucrat o săptămână să instaleze gardul mic de sârmă ghimpată, paralel cu gardul de scândură, ca să delimiteze zona interzisă cu împuşcarea fără somaţie. Abia atunci s-au instalat la Baia Sprie, *„stâlpişorii"*.

Pe schiţa lagărului Baia Sprie am însemnat cu „+" locul unde era balta de sânge scursă din rana părintelui Şerban, şi cu un „Δ" locul unde s-au simulat ulterior urmele mâinilor murdare de noroi.

În dimineaţa înmormântării, când am ieşit din mină, am văzut sicriul şi crucea dăruită de mină pentru fostul miner Şerban Radu.

Am mers la sala de mese. Acolo Nea Costică Drăgoi a început a povesti câte ceva din viaţa părintelui Şerban, prietenul lui:

Copil de ţărani săraci, Şerban Radu n-a putut să meargă pe la şcoli prea înalte. A făcut şcoala primară şi după aceea a mers la seminar. După terminarea studiilor s-a căsătorit şi apoi a fost sfinţit ca preot şi trimis la o parohie dintr-un sat din judeţul Constanţa. De soţie n-a avut parte prea multă vreme căci a murit de tânără şi părintele s-a hotărât să-şi dedice cu totul viaţa parohiei sale. Aflase între timp că unii din enoriaşii lui aveau probleme mari. Existau fraţi, surori şi cumnaţi care nu-şi mai vorbiseră de ani de zile şi nici nu s-au împărtăşit de atunci şi părintele se simţea vinovat faţă de Dumnezeu că în parohia lui există astfel de cazuri. Degeaba se ruga fierbinte în timpul liturghiilor, degeaba vorbea cu aprindere la predici, căci aceasta avea efect numai în ziua aceea. El avea nevoie să stea de vorbă mai mult timp cu oamenii împricinaţi.

Era vremea sapei. Într-o zi Nea Costică l-a întâlnit pe prietenul lui mergând pe drum cu sapa în spate.

- Unde mergi părinte cu sapa?

- Ia, mă duc şi eu în ogorul Domnului !

Se ducea la câmp la unul din împricinaţii pe care se gândise el să-l convertească.

- Bună dimineaţa, Ioane!

- Bună dimineaţa, părinte!

- Măi Ioane, uite am venit şi eu să-ţi dau un pic de ajutor la sapă, ştiu că ai nevoie şi eu nu prea am ce face la birou astăzi. Mă primeşti?

- Păi să vedeţi părinte, dumneavoastră n-aţi învăţat carte ca să lucraţi în rând cu noi ţăranii!

- Lasă asta, tu ştii că şi eu sunt fiu de ţăran şi n-am uitat de unde m-am ridicat. Hai să încercăm cum merge! Şi părintele începea să tragă vârtos cu sapa, dar în acelaşi timp mai îngâna şi o priceasnă la care s-a gândit el încă de cu seară. Prăşitorii lucrau cu urechea la cântecul lui. După priceasnă, popa, care nu contenea deloc să tragă şi cu sapa, mai zicea ceva din psaltire şi oamenii se simţeau răpiţi între pământul pe care-l lucrau şi cerul lui Dumnezeu de care le vorbea acum preotul. Părintele a prins momentul şi s-a apropiat de Ion.

- Uite Ioane ce m-am gândit eu. Sunt atâţia ani de când tu şi cumnatul tău Vasile v-aţi certat pentru o viţică pe care ai primit-o de la socrii tăi. N-ar fi timpul să vă împăcaţi cumva, cum veţi crede voi mai bine?

- De, părinte, eu aş vrea, dar nu ştiu dacă şi el vrea să se împace.

- Lasă că am să vorbesc eu şi cu el şi am să-ţi spun! Bine?

- Bine, părinte! Şi ca să întărească hotărârea omului, preotul îşi petrecu toată ziua alături de el muncind şi vindecându-i sufletul cu psalmi şi cântări înălţătoare. Azi l-a convins pe Ion şi e sigur de el. A doua zi îl va găsi pe câmp pe Vasile şi va lucra în acelaşi fel. Pentru fiecare plănuia dinainte cum să înceapă şi cum să ajungă la deznodământ. Nu greşea pentru că îşi cunoştea oamenii şi oamenii aveau încredere în el.

În duminica următoare lumea din biserică rămâne mirată: cei doi cumnaţi care nu şi-au vorbit de ani şi ani s-au îmbrăţişat plângând în faţa altarului şi au venit să se împărtăşească cu trupul şi sângele Domnului.

Şi părintele Şerban era *„în ogorul Domnului”* şi la timpul secerişului şi la cositul fânului şi la culesul porumbului şi la toate muncile câmpului şi certurile şi supărările dintre oameni se topeau pe rând şi enoriaşii vedeau în el un trimis al lui Dumnezeu şi astfel duşmăniile se stingeau.

A venit războiul şi au plecat din satul lui mai mulţi oameni pe front. Curând după aceea a venit vestea că unul din ei a şi murit acolo departe. Nevasta lui s-a dus la Constanţa cu ceva de vânzare, a prins-o un bombardament şi a murit şi ea. A rămas fără părinţi o fetiţă de doi anişori. Cine să-i poarte de grijă? Părintele a înfiat-o şi i-a luat ca îngrijitoare o

femeie din sat care o spăla, o îmbrăca cu hăinuţele pe care i le cumpărase părintele şi-i făcea şi de mâncare şi locuia cu fetiţa în casa parohială. S-a terminat războiul, dar odată cu aceasta a venit dominaţia sovietică şi comunismul impus cu forţa de armatele lui Stalin. Sătenii erau nemulţumiţi. Mai ales cei care făcuseră frontul în răsărit povesteau despre viaţa mizerabilă a ţăranilor din colhozurile ruseşti. *„Nu-i vrem!”* Într-o zi au sosit la biserica preotului Şerban doi luptători din Babadag, Gogu Puiu şi Bujgoli. După slujbă au rămas la sfat în biserică cu câţiva săteni. Au discutat un timp, apoi au depus un jurământ în faţa preotului. Securitatea a aflat. L-au arestat pe preot şi au început să-l bată: *„Să ne spui banditule cu cine s-au întâlnit în biserica ta Gogu Puiu şi Bujgoli.*

- Cu toţi oamenii din parohie! Biserica este deschisă pentru toţi oamenii şi nimeni nu poate fi oprit să intre!

- Ascultă banditule, nu face pe prostu. Tu eşti popă şi n-ai voie să minţi că nu ştii. Spune-ne cu cine au rămas în biserică după slujbă Puiu şi Bujgoli!

- Domnule locotenent, cu adevărat eu sunt preot şi n-am să vă mint! Ştiu, dar n-am să vă spun!

Cum ar fi putut el să trădeze încrederea acestor oameni pe care îi învăţase el căile aspre şi drepte ale Domnului?

Anchetatorul s-a înfuriat. L-a bătut împreună cu alţii până a leşinat. Au aruncat apă peste el şi l-au trezit şi l-au luat iar la bătaie să spună tot ceea ce ştie. N-au scos un cuvânt de la el. În cele din urmă au început să-l bată cu bâta în cap… Când l-am întâlnit la Baia Sprie capul lui tuns era acoperit peste tot de pete fără păr de mărimea unor monezi de trei centimetri diametru.

L-au bătut în cap până când au crezut că l-au omorât, apoi l-au aruncat într-o cameră mică, goală, cu ciment pe jos, unde urma să rămână până la înmormântare. Dar pe înnoptate când trebuiau să-l scoată ,să-l ducă la groapă, *„mortul”* a bătut la uşă:

- Scoateţi-mă de aici. De ce mă ţineţi în camera asta?

A fost dus într-o cameră locuită, unde fraţii de suferinţă l-au spălat şi l-au bandajat cu ce-au putut şi ei. Turnătorii politrucului arătau la capul lui plin de răni şi ziceau: *„L-au bătut în cap şi s-a ţăcănit!”* Dar preotul Şerban a înţeles că asta îl scuteşte de orice declaraţie de azi înainte. Când era scos la anchetă şi era întrebat, el vorbea în dodii. N-aveau ce să-i mai facă. Aşa l-au caracterizat şi turnătorii lui Alexandru de la Baia Sprie, dar el şi-a văzut de treburi cu seninătate. Pentru el ce era alb rămânea alb pentru totdeauna şi ceea ce era negru nu putea fi niciodată alb. Şi nea Costică continuă povestea:

În dimineaţa acelei ultime zile a lui, îl păzea miliţianul Gheorghiţă care era mai îngăduitor şi m-a lăsat să vorbesc două minute cu el. Era luminat ca

de o taină ascunsă: *„Astănoapte am visat-o pe fetița mea. Era ea, dar era parcă mai mărişoară şi a venit la mine cu doi trandafiri roşii şi mi i-a dat: Uite tăticule ce ți-am adus eu ție!"* Cei doi trandafiri roşii erau să fie cele două gloanțe care i-au curmat firul vieții. Părintele Şerban a scos din mină destul minereu ca să se facă din el două gloanțe de plumb de nouă miligrame fiecare.

Ascultând povestirea lui nea Costică, am simțit deodată că un nod mi se opreşte în gât şi ciorba aceea cu carne de oaie nu-şi mai avea rost în lingura mea. Am părăsit sala de mese cu ochii în lacrimi.

- Doamne, Dumnezeule, în nemărginita Ta înțelepciune Tu Ți-ai ales ucenicii şi martirii Tăi mai întotdeauna din oameni simpli ca acesta. Cu ei ai biruit împărații şi ai cucerit lumea!

#

Lucram de mai mult de un an numai schimb de noapte şi trebuia să dormim ziua. Simțeam că somnul de zi nu este destul de odihnitor, dar somn de noapte nu aveam decât o dată pe săptămână, sâmbătă spre duminică, deoarece atunci nu intram în mină, dar şi atunci ostaşii securişti din prepeleci aveau grijă să nu ne lase să dormim. În noaptea când rămâneam noi la suprafață făceau atâta larmă că nu puteam închide ochii. Strigau, cotcodăceau, somau încontinuu *„Stai! Cine vine peste mine!"* De undeva dintr-o baracă o voce chinuită de nesomn a răspuns: *„Vine dracul să te ia!"* A fost anchetă mare pe tema aceasta, dar nu s-a ajuns la nici un rezultat. Să nu fi fost nici un turnător în dormitorul respectiv? Politrucul era mereu nemulțumit. La fiecare adunare ne spunea: *„Ce, n-ați văzut pe uşa biroului meu o cutie pe care scrie „Reclamații ?". Ce, n-a văzut nimeni niciodată un alt deținut citind ziarul? N-a auzit nimeni niciodată pe cineva discutând sau întrebând ştiri politice de la civili? Nu vreți să ne informați voi, ne vom informa şi fără ajutorul vostru, dar atunci va fi prea târziu pentru voi."*

Oricât de supărătoare erau urletele şi cotcodăcelile ostaşilor, rod al *„muncii de lămurire"* a politrucului, noi aşteptam ziua aceea de duminică, când puteam să stăm de vorbă pe îndelete cu cei din alte barăci şi orele acelea de la *„Închidere"* până la *„Stingere"* de sâmbătă seara ca pe nişte evenimente importante, căci atunci se organizau spontan în toate dormitoarele şezători şi conferințe. Am auzit cu astfel de ocazii multe lucruri interesante. Domnul Luca Dumitrescu a povestit, într-un ciclu de patru conferințe, toată domnia lui Mihai Viteazul, domnul Wilhelm Popescu a povestit întâmplări înfiorătoare din drumul cu *„etape"* spre lagărele de prizonieri din Rusia şi viața din acele lagăre. Spunea de starea jalnică de deznădejde a prizonierilor nemți: când se ajungea la un loc de oprire a convoiului numit *„etapă"* şi *„nacialnicul"* rus cerea să se prezinte doi

voluntari nemți, se prezentau câte cinci-şase. Care era voluntariatul? Doi erau puşi să sape o groapă. Când groapa era gata cei doi erau întorşi cu spatele spre ea, li se punea pistolul în ceafă. Câte un foc şi cei doi îşi găseau odihna de veci în groapa săpată de ei. Oamenii erau aşa de înfometați şi frânți de oboseală că preferau să iasă *„voluntari"* la moarte, la următoarea etapă. În lagărele din regiunile împădurite, unde rămâneau peste o noapte, oamenii au mâncat toată frunza şi ghinda şi acum mâncau şi scoarța de pe trunchiul copacilor. Cei care se îmbolnăveau şi nu se puteau ține de convoi erau împuşcați şi lăsați în urmă. Mi-ar trebui zeci de pagini ca să scriu toate câte le-am auzit atunci, dar acestea n-ar avea multă importanță pentru că sunt povestiri la versiunea a doua şi n-ar avea crezare.

Un ofițer din armata română, căzut prizonier la Cotul Donului, doctorul Ahile Sari a scris o carte, *„Pohod na Sibir"*, unde descrie magistral condițiile de viață prin care au trecut prizonierii de război luați de sovietici. Recomand cititorilor această carte, care este, după părerea mea, cea mai bună carte care s-a scris despre acest subiect.

Unul din conferențiarii cei mai neobosiți şi cu audiența cea mai mare şi mai variată era *„Moş Albină"*, poreclit aşa pentru că era un pasionat apicultor şi în tot timpul liber pe care l-a avut cât a lucrat la Baia Sprie a ținut conferințe despre albine şi albinărit. Moş Albină, pe numele lui adevărat Gheorghe Băieşu, era țăran autodidact dintr-un sat, Teregova, din Banat. De la colegii lui şvabi din şcoala primară învățase limba germană şi pentru că încă de tânăr prinsese mare interes pentru viața albinelor, s-a abonat la mai multe reviste germane despre albinărit. S-a abonat şi la cele româneşti şi le studia cu mult interes. Aşa a ajuns să cunoască toate problemele legate de viața şi activitatea acestor ființe. Acasă şi-a construit o stupină cu stupi sistematici şi la unii din ei pe peretele dinspre Nord, sub peretele *„mobil"* din scândură mai avea şi un perete din sticlă. Când soarele nu era prea puternic ca să deranjeze viața albinelor, omul scotea peretele de scândură şi sta ceasuri întregi să studieze ce se petrece înăuntrul stupului. Avea o mulțime de observații proprii foarte interesante şi vorbea cu atâta pasiune că toți care îl ascultau rămâneau convinşi că cea mai frumoasă ocupațiune pentru viitorul lor este albinăritul. I se puneau tot felul de întrebări şi nimeni n-a rămas fără un răspuns precis. Cunoştea toate bolile de care se pot îmbolnăvi albinele şi leacurile ce se foloseau. Ştia la precizie de milimetru toate dimensiunile de la toți stupii sistematici cunoscuți pe plan internațional: Dadan Blat, Lyons şi Standard (românesc) etc. Ştia dimensiunile camerelor de rezervă ce se puneau în timpul recoltelor şi dimensiunile exacte ale ramelor. Ştia toate maşinile ce se folosesc pentru extragerea mierii, a polenului şi orice altă problemă care ar fi putut să-l

intereseze pe cineva. L-am auzit la un moment dat pe inginerul agronom Nicolae Stupu: *„Am avut la Facultate profesori universitari care mi-au ținut cursuri speciale despre Apicultură, dar om ca acesta, așa de bine pregătit și să-mi vorbească cu atâta pasiune despre acest subiect, n-am mai avut niciodată."*

Un alt om dăruit de Dumnezeu cu multe daruri era părintele Antal Valeriu, de la Toplița Năsăud, absolvent al Facultății de teologie din Cernăuți. Părintele avea un dar deosebit pentru muzică. Cunoștea bine folclorul românesc din toate regiunile țării. Cunoștea cântece din compozitori clasici ca Mozart, Schumann, Bethoven, Ceaikovschi și Ciprian Porumbescu și era și un bun organizator de coruri.

Părintele era șeful echipei de vagonetari din 12 vest și echipa lui de vagonetari era formată în cea mai mare parte din preoți și teologi. Și pentru ca munca să li se pară mai ușoară și să-și mai descrețească frunțile cu câte o glumă i-au dat șefului lor titlul de *„tartorul vagonetarilor"* și liniei ferate duble, unde veneau ei să se schimbe în haine de lucru seara și în uniforme vărgate la terminarea lucrului dimineața, i-au zis *„Hanul vagonetarilor."* Locul meu de lucru, lada cu fiare vechi, era la capătul acelei linii duble. Eram așa de aproape de ei de parcă aș fi fost unul dintre ei. În fiecare seară, după ce șeful de echipă îi împărțea pe fiecare în locul unde-i venea rândul să lucreze în noaptea aceea, urma echiparea fiecăruia în zdrențele care se potriveau cu locul lui de lucru, apoi se adunau cu toții în fața unui bolovan mare pe care ședea ca pe un tron tartorul lor cu săpăliga de curățat canalul în mână în chip de sceptru. La un semn toată lumea aceea de *„zdrențăroși"* se apleca cu mare respect în fața tartorului îngânând cu umilință: *„Omoară-ne stăpâne!"*, iar tartarul ridica săpăliga în mod amenințător: *„La treabă ciracilor, că amuși vă cotârjesc!"* Și apoi toată adunarea trăgea un hohot de râs și pleca fiecare încotro.

În pauza mare de la miezul nopții, vagonetarii se adunau iar la hanul lor să mai îmbuce ceva și să mai învețe niscaiva cântece, mai ales din folclorul maramureșean, căci doar în Maramureș eram și lucram. Parcă-l aud pe Lăzărică (Lazăr Urcan), care nu era preot sau teolog, dar se aclimatizase așa de mult între ceilalți că nu-l mai puteai deosebi.

Bagă-mă Doamne-n pământu
Bagă-mă Doamne-n pământu de trei metere de-afundu
Numa-o brâncă-mi lasă-afară
Numa-o brâncă-mi lasă-afară să iubesc pe mândra iară.
Rău m-o blăstămat măicuța
Rău m-o blăstămat măicuța că tare-i neagră mândruța
Da-am nădejde c-o dălbi, măi

Da-am nădejde c-o dălbi, măi, odată cu bivolii, măi!

Sau alt cântec:

Mândro când oi muri eu
Nu mă-ngroape în temeteu
Ci mă-ngroape-n făgădău
Cu capu lângă hârdău
S-aud vinul ciorcioind
Și pe mândra mea jelind

Și altul:

Sărută-mă Văsălie,
Nu te pot de pălarie
Pune pălăria jos
Și mă sărută frumos!
Dragu mi-i Badea Ion
Că se poartă ca un domn
Și-i cu floare în pălărie
Și sărută pe domnie ...

Și încă multe alte cântece le-au învățat vagonetarii și de la ei și ceilalți mineri și când auzeai câte un cântec în bezna aceea și mai vedeai câte o lampă agățată de un vagonet, parcă bezna din mină nu mai era beznă. Dimineața, înainte de ieșirea de la lucru, vagonetarii se adunau iar în fața tartorului lor așezat pe același cloțan de stâncă și cu săpăliga în dreapta sa. Se închinau din nou până la pământ: *„Ne-ai omorât, stăpâne!..."*

În postul mare, cu două săptămâni înainte de Paști, părintele a început să ne cheme pe rând unul câte unul de-o parte, ne-a spovedit și ne-a împărtășit pe toți cei care am vrut să ne împărtășim și nu cred că a fost cineva din ortodocși care să refuze.

În toate sărbătorile mari, de Paști și de Crăciun, minerii civili refuzau să lucreze în mină, chiar dacă li se tăiau din plată trei zile în loc de una nelucrată. Dar noi *„Brațele Speciale"* eram totdeauna la discreția organelor pușcăriei și, la fiecare mare sărbătoare, noi eram băgați în mină să lucrăm în schimb dublu, 16 ore de lucru, plus o oră pauză la miezul nopții, total 17 ore de muncă subterană.

În anul acela părintele Antal Valeriu ne-a pregătit o surpriză: a fost momentul cel mai înălțător pe care l-am trăit noi la mină.

Când am intrat în mină ni s-a comunicat următoarele din partea coloniei: *„Nu veți fi scoși la suprafață până nu iese pe puț producția pentru ambele schimburi. Nu se lucrează decât la rulat și la transport (vagonetari). Perforatorii și echipa tehnică se vor încadra în una din aceste activități."*

Am fost şi eu încadrat la vagonetari. Locul meu de lucru era de la rostogolul 26 până la rostogolul 17. De fapt eu îl dublam pe un vagonetar obişnuit. De la rostogolul 26 mai înainte lucrau vagonetari care ştiau cum să încarce minereul în vagoneţi. Noi numai împingeam vagoneţii încărcaţi spre puţ şi cei goi spre încărcare. Mai pe la ora 11 noaptea omul cu care lucram îmi încredinţează un secret: *„În pauza de la miezul nopţii ne vom urca în abataj unde se pregăteşte ceva special".*

Oare ce-o fi?

A sosit momentul pauzei şi s-a dat semnalul prin ciocănituri în ţeava de aer comprimat. Lucrul s-a oprit şi îndată au început să vină oameni mulţi la suitorul de la rostogolul 17 şi să urce în abataj. Acolo era suitorul pentru abatajul mare. Şi oamenii veneau mereu unul după altul de la noi din orizontul 12 vest şi de la est şi chiar de la orizontul 11. Am urcat şi noi. Când am ajuns sus am văzut o mulţime de oameni cu lămpile în mână, formând un semicerc cu deschiderea către răsărit în centrul căruia se afla un grup mai mic format din preoţi şi teologi, majoritatea din echipa de vagonetari a părintelui Antal Valeriu. El însuşi era între ei cu un ştergar alb atârnat în faţă în chip de patrafir. Într-o margine a grupului mare Marin Ţucă şi Năstase Dionisie cei doi sfredelari îşi făceau de lucru cu nişte sfredele mai lungi şi mai scurte agăţate de nişte cozi de lopată fixate în crăpăturile rocii din perete.

Se vorbea în şoaptă.

Când urcatul prin suitor a încetat, grupul mic din centru a stins lămpile şi grupul cel mare i-a urmat exemplul. Pentru o clipă s-a făcut întuneric beznă, apoi părintele Antal şi-a aprins lampa lui şi a strigat cu voce puternică:

- Veniţi de luaţi lumină! Lumina Domnului Hristos luminează lumea!

În perfectă ordine şi tăcere am venit şi ne-am aprins lămpile de la lampa părintelui, apoi semicercul s-a format la loc şi a început slujba de Paşti cu ectenia înainte de Evanghelie şi un cor perfect - grupul din mijloc - dădea răspunsurile potrivite. După ectenie, părintele Valeriu a început să recite pe de rost fără nici o carte sau o însemnare Evanghelia de la IOAN.

- Cu înţelepciune, drepţi! Să ascultăm Sfânta Evanghelie. Pace tuturor.

- Şi duhului tău.

- Din Sfânta Evanghelie de la IOAN cetire.

- Mărire Ţie Doamne, Mărire Ţie!

- Să luăm aminte.

- *La început a fost CUVÂNTUL şi Cuvântul era de la DUMNEZEU şi Dumnezeu era Cuvântul.*

El era de la început la DUMNEZEU. Toate lucrurile s-au făcut prin EL şi nimic din ceea ce s-a făcut nu s-a făcut fără EL. În El era viaţa şi viaţa era lumina oamenilor. Lumina luminează în întuneric şi întunericul nu a cuprins-o pe ea...

La auzul acestui vers o undă caldă mi-a inundat sufletul: *„Da, niciodată întunericul nu va birui lumina pentru că ea este puterea lui Dumnezeu.!"* Şi părintele Valeriu a continuat Evanghelia fără greş până la versul al 17-lea. Şi după fiecare vers se oprea puţin şi cei doi sfredelari loveau ritmic cu câte un fier în sfredelele suspendate care scoteau din ele sunete ca de clopote de biserică. Apoi părintele a încheiat:

- *„Căci Legea a fost dată prin Moise, dar harul şi adevărul au venit prin Iisus Hristos."*

Şi părintele Valeriu a strigat cu glasul lui puternic:

„Hristos a înviat!" şi un tunet de voci i-a răspuns:

„Adevărat a înviat!", iar corul a izbucnit imediat: *„Hristos a înviat din morţi cu moartea pre moarte călcând. Şi celor din morminte viaţă dăruindu-le."* Eram cuprinşi cu toţii de o emoţie irezistibilă şi am început să cântăm şi noi împreună cu corul, un cor uriaş făcea să răsune abatajul cel mare de la 12 vest şi cântând ne-am întors înapoi la locurile de lucru şi am continuat să cântăm toată noaptea până când corfa ne-a scos la suprafaţă.

La suprafaţă ne aştepta Vanciu mânios:

„- Noi v-am trimis în subteran să daţi producţie şi voi faceţi şedinţe religioase! Toţi preoţii la carceră!" Unde putea găsi loc la carcere pentru toţi preoţii? A trebuit să renunţe la pedeapsă şi lucrurile s-au potolit. Ne-a ţinut doar o oră încuiaţi în barăci apoi ne-a deschis, dar încrederea în Dumnezeu ce ne-am câştigat-o atunci ne-a ţinut tari pentru multă vreme. În seara următoare l-am întâlnit pe părintele Valeriu. Pentru faptul că ne cunoscusem demult de când era el student la Cernăuţi, iar eu elev prin clasa a 2-a de liceu, acum ne simţeam mai apropiaţi.

- Părinte, ştergarul acela alb cu care aţi înlocuit epitrahilul nu este un fel de sacrilegiu?

- Nu! El este ţesut cu urzeală de in şi cu bătealǎ din lână de miel alb care simbolizează oaia cea pierdută pe care Păstorul cel bun o readuce la turma Sa. Un simbol asemănător îl poartă şi episcopul în timpul liturghiei. Mi l-am pregătit din timp, aşa ca să-l pot trece prin percheziţii... Ştiam ce mă aşteaptă.

- Şi împărtăşania?

- Da, şi împărtăşania mi-am cusut-o într-un loc secret în căptuşeala hainei. Aici numai am înmulţit-o prin bunăvoinţa civililor noştri.

#

Duminicile până la masa de la prânz, ne adunam în câte un dormitor şi începeam şezătorile artistice-literare cu cântece şi recitări. Aveam câţiva interpreţi consacraţi: Liviu Ceaca ne recita poezii de Lucian Blaga: *„Gorunul din margine de codru”* şi *„Noaptea”* ş.a.m.d. Mihai Ciugudeanu cântăreţ de operă ne cânta *„Aria condamnatului la moarte”* din Tosca şi *„Aria pescuitorului de perle”* din opera cu acelaşi nume. Mitu Cormoş ne cânta multe cântece în *„vogă”* pe atunci, dar mai ales *„Maria neichi Marie”*.

Mai aveam multe alte voci frumoase şi ne delectau cu cântece de Nelu Mânzatu, pe versuri de Radu Gyr sau cântecele lui Iordache Nicoară.

Între noi era şi poetul Zamfir Atanasie şi avea şi el câteva poezii puse pe muzică de alţi oameni de talent.

Programul era totdeauna foarte bogat şi variat şi ne lumina sufletele pentru o altă săptămână în beznele şi pericolele din mină. Intram în subteran cu sufletele înnoite.

Şi au trecut ani mulţi de atunci şi peste cântecele acelea praful uitării s-a aşezat odată cu bruma de pe capetele noastre.

Câteva din cele multe mi-au mai rămas pe *„fundul sacului”* şi le redau mai jos sub titlul *„cântece uitate”*.

Poate se va găsi cineva care să le reînvie din lumea generaţiei care astăzi apune.

Cântece uitate

Doi ochi albaştri

muzica de Nelu Mânzatu

Doi ochi albaştri sunt toată durerea mea,
Doi ochi albaştri sunt toată iubirea mea.
Îi port în suflet şi totuşi nu îndrăznesc
Ca să le spun cât de mult îi iubesc.
Luceferi dragi din nopţi senine
Dar raza lor nu-i pentru mine
Doi ochi albaştri sunt toată durerea mea
Doi ochi albaştri ce nu-i pot uita.

Maria neichi Marie

Maria neichi Marie,
Cât de dragă îmi eşti tu mie,
Nimeni pe lume nu ştie,
Numai floarea din câmpie.
Maria neichi Marie.

Trece un car cu boi pe drum

Trece un car cu boi pe drum
Scârţâind din roţi alene,
Iar amurgul ca un fum
Cade lin peste poiene.
În căsuţa mea de lut
Spun povestea cu crăiese
Şi un păianjăn nevăzut
Pânza de-ntuneric ţese.
Numai dorul meu nebun
A pornit în lungă cale,
Poate s-a oprit din drum
La căsuţa dumitale.
A bătut încetişor,
Să-i deschizi ca altădată,
Dar zădarnic, în pridvor
Nimeni nu se mai arată .

Vânt de seară

versuri Radu Gyr
muzica Nelu Mânzatu

În zbor trec peste mine anii,
Departe-ntre străini mă frâng,
Îmi plâng de milă măghiranii
Şi românițele mă plâng.

Tu vântule cu şoapte line,
Ce aromeşti a busuioc,
Îmi iai tristeţile cu tine
Şi gând şi dor şi nenoroc.

Refren
Vânt de seară, vânt de seară
Vânt hoinar de cireşar
Ia-mi tristeţea mea amară
Vânt de seară, vânt hoinar.

Pe țărmuri negre și străine
De mult îmi duc amarul greu.
Nu plânge nimenea cu mine,
Străinii râd de plânsul meu.

Doar tu când luneci prin verbine,
Tu vânt de seară aromitor,
Îmi iei tristețile cu tine
Și fruntea mi-o săruți ușor.

Refren
În zbor trec peste mine anii
Ca mâine, vântule hain,
În piept s-or stinge măgheranii
Și-n suflet cel din urmă chin.

Iar tu străin nu vei mai trece,
Să-mi iai durere, dor și gând
Și voi rămâne-n toamna rece
Bătut de ploi, în noapte frânt!
Refren

M-aplec peste ani

versuri de Iordache Nicoară

M-aplec peste ani și-mi răsare
Tot basmul iubirii amare,
Sufletul tău ars de melancolii
Cerul meu lipsit de bucurii.
Te aud cum mă rogi zbuciumată
Să nu te mai văd niciodată,
Să nu-ți mai trimit albe flori de dor,
Ce uitate, triste cad și mor.

refren
N-am să mai plâng iubirea dusă,
N-am să mai plâng pe amintiri
De acum nimic nu mă doare,
Sunt creangă ruptă grea de floare.
N-am să mai plâng iubirea dusă
Cu cei din urmă trandafiri.

Târziu te-ai întors obosită
Din țara de vis pustiită,
Dar la țărmul trist nu mai așteptau
Mâinile ce ades ți se-nchinau.
Murise de lungă așteptare
Tot basmul iubirii hoinare,
Mai rămâne trist peste ani târzii
Vălul unei calde duioșii.
Refren

Frumoasa mea cu ochii verzi

versuri de Ionel Fernic
muzica de Nelu Mânzatu

Frumoasa mea cu ochii verzi
Ca două mistice smaralde,
Te-ai dus spre alte zări mai calde,
Melancolia să ți-o pierzi.
Și dacă vrei să mă desmierzi,
Mai fă o dată să mă scalde
Priviri din ochii tăi cei verzi
Ca două mistice smaralde.
Veni-vor mulți să-ți spună în versuri
Că te iubesc și cum și cât,
Ți-or spune mai frumos ca mine
Dar nu te vor iubi atât.
Frumoasa mea cu ochii verzi
Ca două mistice smaralde,
Mai fă o dată să mă scalde,
Priviri din ochii tăi cei verzi.

Madrigal

De-aş fi vântul cu miresme parfumate,
Ce uşor se furişează c-un fior
La fereastra cu mixandre şi muşcate,
M-aş simţi furat de-o taină pe-nserate
În iatacul tău de fată binişor.
Ca un hoţ m-aş strecura pe nesimţite,
Lângă sânu-ţi cald sub salba de mărgean,
Ţi-aşi aduce din grădinile-nflorite
Tot parfumul de răsuri şi mărgărite
Şi-aş fi darnic ca un prinţ veneţian.

Dar eu nu sunt preafrumoaso pentru tine,
Decât cântecul adus de-al vieţii val,
Eu sunt numai trubadurul care vine
De departe din hotarele senine
Să-ţi închine umilitul madrigal.

Cântecele lui Tase Zamfir

Poetul Zamfir Atanasie avea desigur mai multe poezii dar trei dintre ele se cântau şi acelea mi-au rămas în memorie.

Marină

Şuierau dezacordate sirenele şi tristă
chema o geamandură vapoarele din larg,
Noi urmăream o navă dezancorată în zare,
cu cântece la proră şi stele la catarg.

Îţi mai aduci aminte de un ţărm blazat pe care
cădeau din zbor lăstunii ca nişte jucării,
Am înţeles că-i toamnă, tu dintr-o floare albă
rupeai dezamăgită petalele târzii.

Şi marea la picioare sfărâma de lespezi mute,
în horbote de spumă sâni reci de porţelan
Şi nu veneau corăbii cu plante şi cu păsări
în colivii de aur, cu scrânciob de mărgean.
Se repetă strofa a II-a

Scrisoare de despărţire

Suntem străini, aşa mi-ai scris
Şi niciodată n-o să fim aproape,
Căci ne desparte un abis
În care viaţa o să-n îngroape
Orice speranţă orice vis.

Suntem străini şi nici un dor
Nu poate în lumea celuilant să ajungă,
Căci şi-ar strivi aripa-n zbor
Pornind pe o cale atât de lungă,
Împovărat de un trist amor.

Suntem străini, aşa mi-ai scris
Şi-am rupt scrisoarea risipind-o-n zare,
Ca pe-o petală de cais
De atunci în suflet nu-mi tresare
Nici o speranţă nici un vis.

Nu mai ştiu să cânt !

Nu mai ştiu să cânt,
A murit iubirea pe pământ.
Nu mai pot să cân,t
Pomii îşi scutură petalele în vânt.

Nu mai ştiu să cânt,
Gândul mi se zbate fără de cuvânt.
Nu mai pot să cânt,
În zadar se scutură petalele în vânt.

La suitorul 36 lucra o echipă de *„rulători sperieţi”*. Se temeau să nu fie surprinşi de vreo inspecţie atunci când se odihneau. Dacă inspecţia venea din abataj, fie din stânga sau din dreapta ei vedeau luminile apropriindu-se şi nu puteau fi surprinşi. Dar dacă urca cineva prin suitor, pe scară, putea să-i surprindă. De aceea, când simţeau că cineva se urcă prin suitor în abataj, începeau să *„ruleze”* cu bolovani mari mai mult în suitor decât în rostogolul alăturat lui.

Din cauza aceasta nimeni nu mai avea curaj să urce prin suitorul acela.

Eu trebuia să umplu cu apă butoiul perforatorului care lucra în acel punct. Am venit cu tulumbele pline şi am bătut semnalul în ţeava de apă ca omul să oprească lucrul până îi voi umple eu butoiul. Echipa de rulători care

era vecină cu perforatorul a interceptat şi ea semnalul meu şi a înţeles că cineva vrea să se urce prin suitor.

A început imediat bombardamentul cu bolovani. Eu ştiind că între mine şi ei sunt trei poduri de lemn nu m-am gândit că vreunul din bolovani ar putea să ajungă până la mine şi mi-am văzut de treabă.

Dar iată că unul din aceşti bolovani nimereşte prin găurile pentru scară din toate cele trei poduri, apoi se loveşte de o margine a gurii de rostogol şi de acolo ricoşează drept în fruntea mea.

Mi s-a părut atunci că mi se desface ţeasta în bucăţi şi am rămas o clipă năucit. Am dus apoi mâna la frunte. Îmi curgea sângele din plin.

Puţin mi-a lipsit să mă lovească în ochi.

M-am legat cu batista la funte şi am umplut repede butoiul cu apă. Apoi am refăcut legătura de aer comprimat la butoi şi am dat semnalul de începere a perforajului.

Am alergat apoi la postul de prim ajutor. Sângele îmi şuroia de sub batistă.

Doctorul mi-a curăţit rana, mi-a pus patru copci şi m-a bandajat la cap. După ce rana s-a vindecat mi-a rămas uns semn discret deasupra ochiului drept.

- Nu cerusem eu un semn ca acesta, pentru a-mi întării credinţa, în seara aceea după ce o auzisem pe Minodora Nichiforceac hulind pe Maica Domnului?

Acesta era exact cel de-al doilea semn care-mi trecuse prin cap atunci!...

- Şi ce bine m-a mai învăţat minte!

#

Corfa, cabina liftului cu care se băgau şi scoteau oamenii şi materialele în mină, avea un acoperiş metalic în două ape care se putea demonta atunci când se băgau în subteran lemne lungi, căci ele trebuiau aşezate în picioare. În una din aceste ocazii corfagii n-au mai avut timp să monteze acoperişul de protecţie şi a trebuit să fim coborâţi în mină fără el. Operaţia era cam periculoasă. O piatră căzută pe puţul de extracţie ne putea răni grav. Chiar şi picăturile de apă dacă ne nimereau în ochi ne puteau produce mari neplăceri. De aceea mai toţi căutau să-şi pună ceva pe cap de obicei haina vărgată şi se fereau să se uite în sus în timpul coborârii.

Eu primisem recent de la mină o pereche de ochelari de protecţie şi m-am gândit să mă folosesc de ei şi să mă uit să văd cât de adânc coborâm noi în pământ, şi în piatră. Sus la gura puţului lumina acestuia forma un cerc - nu chiar regulat - cu un diametru mai mare de opt metri, în care se înscriau compartimentele celor două corfe (când una coboară, cealaltă urcă) şi un compartiment cu scări pentru cazuri de urgenţă. Mi-am pus ochelarii de protecţie şi mă uitam la lumina aceasta care pe măsură ce coboram se tot

strângea mereu, tot mai mică şi mai mică... Când am ajuns la orizontul 12 şi ne-am oprit, lumina aceea de sus se vedea aşa de mică de puteam s-o acopăr cu vârful degetului celui mic. M-am înfiorat. Atâta munte de piatră deasupra capetelor noastre! Doamne, oare Tu ne ştii, oare Tu ne vezi, oare Tu ne auzi când ne rugăm noi Ţie de sub mormanul ăsta enorm de piatră? Am zis asta în gândul meu şi nimeni nu putea să-mi cunoască gândul, numai El. Am ajuns la lădoiul meu cu fiare vechi. Domnul Niculiţă Goga mă aştepta:

- Du-te până la est. Echipa de acolo a primit nişte materiale de instalaţii pentru noi şi pentru ei. Mergi şi adă partea noastră aici!

Era o bucurie deosebită pentru mine să mă întâlnesc cu băieţii din est. Am plecat repede.

Domnul inginer Ion era undeva la un loc de lucru. Pop Grigore avea în menghină un aparat de perforat pe care-l repara. Dumitru Creangă robotea ceva în fundul atelierului. Grigore îl întrebă pe Dumitru:

- Măi Dumitre, tu ce părere ai, să-i arătăm lui Victor grădina noastră?

Am rămas năuc.

- Grădină? Ce? Visaţi? N-aţi dormit bine azi în colonie? Vreţi să mă păcăliţi?

- Nu măi! intervine Dumitru. Nu-i nici o păcăleală. Avem o grădină de flori !

- Măi fraţilor, aş crede orice, dar o grădină de flori în piatra şi întunericul acesta nu pot crede nici în ruptul capului.

- Măi Dumitre, îi zice Grigore, du-te tu cu Victor în abataj şi arată-i grădina noastră, că eu, uite, sunt ocupat cu aparatul acesta! De data asta credeam că eu visez sau că nu sunt cu mintea acasă. Suitorul era chiar acolo la doi paşi de menghina lui Grigore. A urcat întâi Dumitru, apoi eu. Două scări nu mai mult. Abatajul era în filonul de cupros. Era după o împuşcătură proaspătă şi spaţiul era plin de pietre de toate dimensiunile îngrămădite claie peste grămadă. Mă uitam să văd undeva flori. Nimic!

- Măi Dumitre, văd că m-aţi păcălit! Astea sunt florile din grădina voastră? Pietroaiele acestea?

- Nu măi, de ce nu mă crezi? Te-am minţit eu pe tine vreodată? Uite, vezi colea pe peretele din dreapta o crăpătură mai mare şi sub ea o teşitură de piatră aşa ca o policioară, iar pe o piatră mai sus puţină urmă de fum? Du-te şi pune lampa ta pe policioara aceea şi uită-te înăuntru în crăpătura din perete. Am pornit călcând cu băgare de seamă pe pietrele care se clătinau sub picioarele mele.

Am pus lampa pe policioară şi m-am uitat înăuntru. Ce-am văzut acolo m-a lăsat suspendat între pământ şi cer. Cristale de piatră de toate culorile şi nuanţele curcubeului străluceau luminate de lumina lămpii într-un amestec

armonios de culori cum nici într-o grădină de flori naturale nu este posibil să existe. Şi revărsarea asta de culori se prelungea parcă până la infinit spre fundul crăpăturii geodă. Stăteam aşa cu sufletul în extaz şi nici nu mă sinchiseam ce se petrece în jurul meu nici pe unde o fi Dumitru.

Deodată aud glasul lui chiar acolo lângă urechea mea: *„Vezi, măi Victore, Dumnezeu şi aici a făcut flori şi minuni!"* Am simţit ca şi cum un trăsnet m-ar fi lovit în cap. M-am poticnit şi era să cad jos. Dumitru m-a apucat în braţe: *„Victore, Victore ce ai? Ce te doare? Te-ai făcut alb ca varul!"*

- Măi Dumitre, tu nu ştii ce vorbe mi-ai spus tu mie acum în minutul acesta! Cine ţi-a trimis în gând tocmai vorbele acestea?

Mi-am revenit cu greu şi coborând scările în atelier le-am spus la amândoi povestea cu lumina puţului de extracţie. Mi-am luat materialele şi am plecat smerit înapoi la locul meu de lucru, dar întâmplarea aceasta mi-a rămas în gând pentru toate zilele care le voi mai trăi. Era cea mai elocventă dovadă că şi în măruntaiele pământului Dumnezeu era cu noi: taină şi frumuseţe.

#

Flotaţia de la Firiza era o instalaţie de separare a minereurilor cu ajutorul unor răşini la care aderă în formă de spumă minereul specific al unui metal pentru o anumită răşină. Ca să nu se risipească aceste răşini, flotaţia trebuia să lucreze continuu şi cu o anumită cantitate de minereu de selectat. Fiecare mină care alimenta flotaţia trebuia să contribuie cu o anumită cantitate de minereu la bunul ei mers. Puţul de extracţie al minei Baia Sprie nu putea asigura cantitatea cerută. S-au încercat îmbunătăţiri care n-au dus la rezultatele necesare.

S-a făcut un studiu al procedurii de scoatere a vagoneţilor goi şi a introducerii celor plini. Prea multe manevre pe macazurile din faţa corfelor, la orizontul 12, centrul principal de producţie.

Soluţia: O galerie de ocol a vagoneţilor goi care să permită să se facă în acelaşi timp încărcarea vagonetului plin pe o parte şi scoaterea vagonetului gol pe cealaltă parte a corfei. Galeria trebuia făcută într-un timp rapid. *„Înaintare forţată!"*. Să se lucreze în ambele schimburi pe acelaşi front, un schimb minerii civili, un schimb Braţele Speciale. Maistrul nostru civil de instalaţii şi mecanizare, Josef Bauer, a primit ordin să pregătească un aparat de perforat nou cu toate cele necesare: coloană, furtunuri de aer comprimat şi de apă, ungător ş.a.m.d. De la civili va lucra minerul cel mai bun. Avea şi el un aparat nou şi tot dichisul. Din partea noastră biroul tehnic l-a numit pe Gheorghe Zotu. S-a întâmplat ca în noaptea dinainte de începerea lucrului la *„Galeria de Ocol"* să trec pe la băieţii din est. Amândoi, Grigore şi Dumitru

erau supraocupaţi. Zotu era prietenul lor vechi. Lucraseră împreună la grădina de la Galda şi acum el era pus la o încercare grea. Să se compare cu cel mai bun din minerii civili. Aparatul cel nou era demontat şi fiecare din ei căuta să-i aducă toate îmbunătăţirile ce putea să şi le imagineze. Grigore îi şlefuia pistonul şi-l tot pipăia când pe cilindri, când pe caneluri, iar Dumitru, care era ajustor de mecanică fină, îi şlefuia valva care schimbă jocul jetului de aer când din spatele, când din faţa pistonului. O şlefuia şi apoi, astupând cu degetele anumite orificii, trăgea cu gura aer prin altele să se convingă cât de uşor alunecă valva de la o poziţie la alta. Au lucrat amândoi toată noaptea numai pentru prietenul lor. Rezultatul se va vedea mai târziu. Şi în ziua următoare a început lucrul la perforat. Înaintarea fiecărui minier se măsura exact la intrarea schimbului următor. Înainte de intrarea noastră venea cineva de la suprafaţă şi măsura înaintarea minerului civil. La intrarea schimbului de zi acelaşi personaj măsura înaintarea lui Zotu. Civilul *„Săpunaru"* avea zilnic, de obicei, 70-75 cm înaintare pe tot frontul, Zotu 110-120 cm pe tot frontul. Fiecare din cei doi perforatori îşi ţinea aparatul şi celelalte scule într-o ladă mare de lemn încuiată cu lacăt. S-a întâmplat că într-o zi aparatul civilului s-a defectat. A cerut să i se aducă alt aparat, dar cei de la suprafaţă întârziau. Enervat a desfăcut fundul lăzii lui Zotu, a luat aparatul lui şi... când am intrat noi la lucru civilul avea 110 cm înaintare pe tot frontul. Aparatul pregătit de cei doi prieteni din est făcuse şi minunea aceasta, dar echipa aceea minunată nu mai era acolo. Politrucul a avut grijă să o disperseze pe unde numai el ştia, probabil pe la alte mine. Asta mă făcea să mă asociez şi eu cu părerea domnului Niculiţă Goga - se urmărea discreditarea noastră în câmpul muncii. La atelierul de reparaţii a aparatelor de perforat am fost numit eu şi la data aceea eu, care nu eram mecanic de meserie, pozam ca şef reparator.

Când venea cineva cu un aparat de perforat la mine îi ziceam în glumă:

- Adă-l încoace la mine ca să-i fac nişte vrăji! Civilul Săpunaru, a auzit de la cineva vorba acesta şi de aici s-a pornit scandalul. S-a dus la biroul tehnic al minei mânios ca focul: *„Să ne daţi şi nouă ingineri care să repare perforatoarele şi să le facă vrăji, aşa cum au cei de la Braţe Speciale. Ei au aparate descântate şi noi n-avem decât numai rable!..."* Dar eu eram cea mai nevinovată victimă din toată povestea aceasta!

Înaintarea forţată de la galeria de ocol s-a continuat cu acelaşi randament zilnic de mai înainte, 75 cm Săpunaru, 120 cm Zotu. Norocul meu era că politrucul ne interzicea să reparăm aparatele civililor. Separaţie completă! N-aş fi putut să fac ceea ce au făcut Dumitru şi Grigore. A venit însă maistrul Bauer cu un aparat în una din nopţi şi m-a rugat: *„Domnu*

injiner, asta mener preten la mine! Rog face la el perforator!" L-am făcut şi în noaptea următoare Bauer mi-a zis:

- Preten la mine zis: *„Foarte mulţumesc!"*

Cei care au plecat de la Baia Sprie la alte mine au auzit de rezultatele ciudate de la această lucrare povestite din gură în gură ca şi folclorul, şi au înţeles că Zotu şi civilul respectiv au făcut *„o întrecere socialistă"* şi au lucrat într-un singur schimb, unul lângă altul, pe acelaşi front, undeva în abataj sub supravegherea politrucului şi Zotu s-ar fi afirmat ca stahanovist din dorinţa de a se reabilita şi evidenţia în faţa acestuia. Toate acestea sunt neadevăruri. Altul a fost deţinutul care a vrut să se arate stahanovist cu acest aparat, dar aceasta s-a întâmplat după ce s-a terminat lucrul la Galeria de ocol, când Zotu a fost trimis şi el pe alte meleaguri. Deci teoria cu *„compromiterea noastră în câmpul muncii"* a domnului Niculiţă Goga s-a mai verificat încă odată.

După aceea, Rusu Vladimir, un văr de-al meu de gradul doi, s-a dus la politruc şi a făcut pariu, că el este în stare într-o singură noapte să dea şaptezeci (70) de metri liniari de gaură în abatajul de la Cupros cu următoarele condiţii:

1. Să i se dea aparatul fost a lui Zotu.
2. Să i se dea sfredele cu cap Widia - nou introduse atunci
3. Echipa tehnică să stea lângă el, să-l ajute la caz de nevoie.

Şi într-o singură noapte Rusu Vladimir a dat 70 de metri lineari de gaură. Politrucul a cerut minei să ne mărească normele de perforat pe baza rezultatelor lui Rusu, dar direcţia minelor a refuzat spunând că minerii civili nu pot realiza nici normele existente şi dacă ne măresc nouă normele vor trebui să le mărească şi ale lor. Aceasta este povestea adevărată a aparatului lui Zotu rămas în cărţi ca o poveste răsucită de imaginaţia celor ce n-au cunoscut decât parţial realitatea ultimă.

Am avut şi eu ocazia să examinez acest aparat. Dacă celelalte aparate de perforat aveau - cel puţin teoretic - 90 de bătăi pe minut, apoi aparatul cel *„descântat"* de Dumitru şi Grigore avea cel puţin 120 de bătăi pe minut. Când îl auzeai, aveai impresia că auzi un motor de avion din cele mai bune de pe vremuri.

#

În ceea ce priveşte aparatele *„ruseşti"* am avut altă descoperire. Maistrul Bauer mi-a adus de la suprafaţă un perforator şi m-a rugat să-l desfac şi să văd ce este în el. El dorea să folosească pistonul din acel aparat. L-am desfăcut şi înăuntru arăta exact ca aparatele noastre, cu o mică deosebire; pe toate piesele era imprimată inscripţia: J. A. Paterson, Chicago, Illinois, USA, PATENT Nr… 1921. Va să zică patent american vechi de 31

de ani. Ruşii însă nu respectau nici un patent străin. Maistru voia ca eu să scot şi să folosesc pistonul acela într-unul din aparatele noastre. Am observat însă că pistonul american avea o îmbunătăţire: Avea în cap o bulină de oţel special nedeformabil care făcea ca acest piston să fie mai lung cu 5 mm decât pistoanele ruseşti ceea ce ar fi făcut să distrugă toate sfredelele care erau ajustate numai pentru aparatele ruseşti.

Când au început oamenii noştri să perforeze pentru prima dată, atelierul de reparaţii pentru maşini era la orizontul unsprezece. Acolo lucrau doi mecanici de-ai noştri, Bileca Vanghele şi Duţă Ion, dar în curând noi am fost izolaţi de civili şi s-a înfiinţat un atelier de reparaţii la 12 est, într-o breşă (galerie scurtă perpendiculară pe galeria de transport) unde, mai înainte, a fost o magazie de scule. Când atelierul era la orizontul unsprezece, maistrul Bauer ne-a adunat pe toţi cei de la echipa tehnică la atelier să ne explice ce are înăuntru un astfel de aparat. Dar maistrul nostru nu ştia limba română atâta cât era nevoie ca să ne poată explica. A luat un aparat în braţe şi a zis: *„Asta perforator."* A prins perforatorul cu mânerul în menghina cea mare, a desfăcut piuliţele de la tijele care leagă cei doi cilindri şi fundul perforatorului, a scos cilindrii la o parte şi ne-a arătat piesele interioare: *„Asta maţe la el."* A mişcat pistonul: *„Asta merge aşa!"* Ne-a arătat şi sistemul de învârtire: *„Asta merge aşa!"* După aceea i-a zis lui Vanghele să monteze aparatul la loc. Cu câteva zile înainte de desfiinţarea echipei din est, m-am întâlnit pe galerie cu domnul inginer Ion Constantin care mi-a spus:

- Am făcut o descoperire, cele mai bune arcuri pentru sistemul de învârtire se fac din sârmă de oţel de jumătate de milimetru grosime. Se înfăşoară sârma pe un cui de 10 cm şi se folosesc unsprezece spire. Arcurile originale cu care ne vin aparatele nu sunt bune pentru roca în care lucrăm noi. Sunt prea moi.

Avem la atelier sârmă de aceasta şi putem să vă dăm şi vouă. Mă întreb şi acum: o fi presimţit el ceva, sau a făcut-o din prea multă bunăvoinţă? Nu ştiu! Ştiu doar atât că informaţia aceasta mi-a folosit grozav de bine doar câteva zile mai târziu. Plecase un lot de la Baia Sprie. Cu el au plecat şi Dumitru şi Grigore. Maistrul Agapie a fost dus în altă parte încă mai de demult. Domnul inginer Ion Constantin a fost repartizat la o altfel de muncă. Echipa lui cea minunată a fost pulverizată. Lucrase prea bine! Am primit ordin ca în noaptea următoare să trec eu să lucrez la atelier. Nu ştiam mai nimic despre aparatele de perforat. Acum eu am ajuns *„Şef de atelier"*. Mă simţeam ca şi cum aş fi căzut într-o baltă. Cum să mă descurc? Am desfăcut un aparat aşa cum făcuse maistrul atunci şi am început să-l studiez. Băgam o sârmă prin diferitele orificii să văd unde corespund, pe unde merge aerul comprimat şi ce mişcă atunci. Mişcam o piesă într-un sens şi invers şi mă

injiner, asta mener preten la mine! Rog face la el perforator!" L-am făcut şi în noaptea următoare Bauer mi-a zis:

- Preten la mine zis: *„Foarte mulţumesc!"*

Cei care au plecat de la Baia Sprie la alte mine au auzit de rezultatele ciudate de la această lucrare povestite din gură în gură ca şi folclorul, şi au înţeles că Zotu şi civilul respectiv au făcut *„o întrecere socialistă"* şi au lucrat într-un singur schimb, unul lângă altul, pe acelaşi front, undeva în abataj sub supravegherea politrucului şi Zotu s-ar fi afirmat ca stahanovist din dorinţa de a se reabilita şi evidenţia în faţa acestuia. Toate acestea sunt neadevăruri. Altul a fost deţinutul care a vrut să se arate stahanovist cu acest aparat, dar aceasta s-a întâmplat după ce s-a terminat lucrul la Galeria de ocol, când Zotu a fost trimis şi el pe alte meleaguri. Deci teoria cu *„compromiterea noastră în câmpul muncii"* a domnului Niculiţă Goga s-a mai verificat încă odată.

După aceea, Rusu Vladimir, un văr de-al meu de gradul doi, s-a dus la politruc şi a făcut pariu, că el este în stare într-o singură noapte să dea şaptezeci (70) de metri liniari de gaură în abatajul de la Cupros cu următoarele condiţii:

1. Să i se dea aparatul fost a lui Zotu.
2. Să i se dea sfredele cu cap Widia - nou introduse atunci
3. Echipa tehnică să stea lângă el, să-l ajute la caz de nevoie.

Şi într-o singură noapte Rusu Vladimir a dat 70 de metri lineari de gaură. Politrucul a cerut minei să ne mărească normele de perforat pe baza rezultatelor lui Rusu, dar direcţia minelor a refuzat spunând că minerii civili nu pot realiza nici normele existente şi dacă ne măresc nouă normele vor trebui să le mărească şi ale lor. Aceasta este povestea adevărată a aparatului lui Zotu rămas în cărţi ca o poveste răsucită de imaginaţia celor ce n-au cunoscut decât parţial realitatea ultimă.

Am avut şi eu ocazia să examinez acest aparat. Dacă celelalte aparate de perforat aveau - cel puţin teoretic - 90 de bătăi pe minut, apoi aparatul cel *„descântat"* de Dumitru şi Grigore avea cel puţin 120 de bătăi pe minut. Când îl auzeai, aveai impresia că auzi un motor de avion din cele mai bune de pe vremuri.

#

În ceea ce priveşte aparatele *„ruseşti"* am avut altă descoperire. Maistrul Bauer mi-a adus de la suprafaţă un perforator şi m-a rugat să-l desfac şi să văd ce este în el. El dorea să folosească pistonul din acel aparat. L-am desfăcut şi înăuntru arăta exact ca aparatele noastre, cu o mică deosebire; pe toate piesele era imprimată inscripţia: J. A. Paterson, Chicago, Illinois, USA, PATENT Nr… 1921. Va să zică patent american vechi de 31

de ani. Ruşii însă nu respectau nici un patent străin. Maistru voia ca eu să scot şi să folosesc pistonul acela într-unul din aparatele noastre. Am observat însă că pistonul american avea o îmbunătăţire: Avea în cap o bulină de oţel special nedeformabil care făcea ca acest piston să fie mai lung cu 5 mm decât pistoanele ruseşti ceea ce ar fi făcut să distrugă toate sfredelele care erau ajustate numai pentru aparatele ruseşti.

Când au început oamenii noştri să perforeze pentru prima dată, atelierul de reparaţii pentru maşini era la orizontul unsprezece. Acolo lucrau doi mecanici de-ai noştri, Bileca Vanghele şi Duţă Ion, dar în curând noi am fost izolaţi de civili şi s-a înfiinţat un atelier de reparaţii la 12 est, într-o breşă (galerie scurtă perpendiculară pe galeria de transport) unde, mai înainte, a fost o magazie de scule. Când atelierul era la orizontul unsprezece, maistrul Bauer ne-a adunat pe toţi cei de la echipa tehnică la atelier să ne explice ce are înăuntru un astfel de aparat. Dar maistrul nostru nu ştia limba română atâta cât era nevoie ca să ne poată explica. A luat un aparat în braţe şi a zis: *„Asta perforator."* A prins perforatorul cu mânerul în menghina cea mare, a desfăcut piuliţele de la tijele care leagă cei doi cilindri şi fundul perforatorului, a scos cilindrii la o parte şi ne-a arătat piesele interioare: *„Asta maţe la el."* A mişcat pistonul: *„Asta merge aşa!"* Ne-a arătat şi sistemul de învârtire: *„Asta merge aşa!"* După aceea i-a zis lui Vanghele să monteze aparatul la loc. Cu câteva zile înainte de desfiinţarea echipei din est, m-am întâlnit pe galerie cu domnul inginer Ion Constantin care mi-a spus:

- Am făcut o descoperire, cele mai bune arcuri pentru sistemul de învârtire se fac din sârmă de oţel de jumătate de milimetru grosime. Se înfăşoară sârma pe un cui de 10 cm şi se folosesc unsprezece spire. Arcurile originale cu care ne vin aparatele nu sunt bune pentru roca în care lucrăm noi. Sunt prea moi.

Avem la atelier sârmă de aceasta şi putem să vă dăm şi vouă. Mă întreb şi acum: o fi presimţit el ceva, sau a făcut-o din prea multă bunăvoinţă? Nu ştiu! Ştiu doar atât că informaţia aceasta mi-a folosit grozav de bine doar câteva zile mai târziu. Plecase un lot de la Baia Sprie. Cu el au plecat şi Dumitru şi Grigore. Maistrul Agapie a fost dus în altă parte încă mai de demult. Domnul inginer Ion Constantin a fost repartizat la o altfel de muncă. Echipa lui cea minunată a fost pulverizată. Lucrase prea bine! Am primit ordin ca în noaptea următoare să trec eu să lucrez la atelier. Nu ştiam mai nimic despre aparatele de perforat. Acum eu am ajuns *„Şef de atelier"*. Mă simţeam ca şi cum aş fi căzut într-o baltă. Cum să mă descurc? Am desfăcut un aparat aşa cum făcuse maistrul atunci şi am început să-l studiez. Băgam o sârmă prin diferitele orificii să văd unde corespund, pe unde merge aerul comprimat şi ce mişcă atunci. Mişcam o piesă într-un sens şi invers şi mă

străduiam să-mi imaginez cum se mişcă toate. Nu m-am lămurit prea bine şi iată că-mi vine o „*invitaţie*" prin vagonetari: „*Du-te la înaintarea galeriei secundare că nu ştiu ce problemă au cei ce perforează acolo!*" Am mers. Când m-am apropiat aud de la distanţă: Poc! Pâr! Poc! Pâr! Mihai Samson, un băiat tânăr tot zgâlţâia de aparatul lui de perforat şi Traianică, ajutorul lui, tot lovea cu un sfredel vechi în sfredelul din perforator ca să meargă. Amândoi erau leoarcă de sudoare şi frânţi de oboseală.

- Ce-aţi păţit fraţilor?

- Uite, nu ne merge perforatorul. De peste un ceas ne chinuim cu el şi uite n-am dat nici zece centimetri de gaură şi am tot bătut şi l-am zgâlţâit doar, doar s-a porni, dar degeaba. Nu-i lucru uşor să tot legeni în mâini 50 de kilograme de fier mort! Iar gaura uite-o e în formă de stea!

– Puneţi-l pe un vagonet plin cu minereu şi hai cu el la atelier! Ajunşi acolo îi scot cilindrii şi-i încerc sistemul de învârtire cu mâna. Se blochează. Verific arcurile. Erau din cele originale - prea moi! Fabric repede două arcuri după reţeta domnului inginer Ion Constantin şi le pun în locul arcurilor vechi. Încerc iar. Nu se mai blochează! Să dea Dumnezeu să fie numai acesta! Spăl piesele cu motorină, le pun la loc. Îl ung şi-l dau lui Trăienică care stătea şi aştepta. „*Gata vrăjeala!*" Şi Trăienică a plecat.

Peste un timp altă „*invitaţie*".

- Mai mergi odată la cei din galeria secundară.

- Ce mai au?

- Nu ştiu!

Merg la ei din nou.

Samson mă ia în primire:

- Noi nu mai lucrăm!

M-am speriat:

- De ce?

- Ai să vezi!

Se apucă el şi aranjează bine toate furtunele, coloană, apă apoi aşează aparatul cu sfredelul în gaura care era începută. Aparatul merge bine. Samson lasă din mâini aparatul şi-l apucă de mână pe Traianică şi încep să ţopăie amândoi jucând în ritmul sforăitului aparatului, iar acesta sforăia şi se învârtea parcă să le facă lor cheful. Râdeam de ei şi-mi curgeau lacrimi de bucurie din ochi. A doua oară când eram fericit în mina de plumb.

În primăvara anului 1952, în colonia de muncă Baia Sprie, ajungeau tot felul de zvonuri despre faptele ce s-au întâmplat la Piteşti. Ştiri vagi dar foarte alarmante: ce s-ar putea întâmpla şi aici dacă ar începe la mină autoreeducarea aşa cum ne cere politrucul?

În condiţiile de întuneric şi de izolare din subteran viaţa ar deveni iad!

Şi iată, într-o zi, a sosit un lot nou de deţinuţi veniţi chiar din Piteşti! Studenţi, oameni tineri trecuţi prin reeducare, tăcuţi şi suspicioşi se ţineau departe de restul oamenilor din colonie şi frecventau mereu biroul politrucului.

Alarmă mare printre cei veniţi cu loturile anterioare.

- Au venit „*reeducaţii*" din Piteşti. A venit „*grupul de şoc*". Ce-i de făcut?

Grigore Brandemburg, analfabetul de la Brăiliţa avea o soluţie a lui:

- Mie dacă vine cineva să-mi propună reeducarea îl iau de gât şi mă arunc împreună cu el într-un rostogol! Nu voi mai fi nici eu dar nici el!

Şeful grupului de şoc trimis de la Piteşti era Jean Voinea, fratele lui Octavian Voinea.

S-a întâmplat că, chiar în primele ore de la sosire, Jean a dat cu ochii de Gabriel Bălănescu. Cum ei se cunoşteau mai de multă vreme, Gabriel l-a întrebat ce poate să-i spună despre lotul cu care a venit el.

Politrucul le recomandase celor noi veniţi să intre în mină cu oamenii pe care ei îi cunosc până ce se vor acomoda cu mediul din subteran şi Jean a intrat cu Gabriel Bălănescu şi au lucrat împreuna şi au vorbit tot mai deschis unul cu altul mai multe nopţi.

În urma acestor discuţii Jean Voinea s-a dus la politruc şi i-a zis:

- Ceea ce ne cereţi voi să facem se cheamă **crimă împotriva umanităţii** şi nici eu nici cei veniţi cu mine nu vom face acest lucru!

În ziua următoare Jean Voinea a fost scos pe poartă cu tot bagajul şi nu s-a mai întors.

Dar în una din zilele acelea când încă mai era cu noi, a venit la mine împreună cu colegul Victor Tărniceru pentru că voia să-mi povestească cum a murit colegul nostru Eugen Gavrilescu:

Jean Voinea era şeful camerei de reeducare în care Eugen era pus „*în poziţie*" pentru „*autodemascare*", dar nu ceda şi ca unul ce era mai în vârstă decât torţionarii lui îi sfătuia pe aceştia: „*Măi fraţilor nu vă faceţi unelte în mâinile duşmanilor voştri de moarte.*" Aceştia au început să-l bată, iar el striga: „*Ajutor, domnule director, ajutor!*"

Era într-o zi caldă şi geamurile camerei care erau orientate către birouri erau deschise.

Ca să nu mai strige, torţionarii i-au băgat o cârpă de spălat pe jos şi i-o îndesau pe gât cu o coadă de lingură.

Dar coada de lingură era ascuţită căci servea drept cuţit şi cu ea i-au tăiat beregata prin gură.

Cheagul de sânge care s-a produs l-a asfixiat. Doctorul Ionescu a semnat autorizația de înmormântare specificând drept cauza morții *„pneumonia”*.

Câteva zile după plecarea lui Jean Voinea, domnul inginer Bujoiu îl întâlnește prin colonie pe Gabriel Bălănescu:

- *„Felicitări, domnule Bălănescu, i-ați digerat și pe aceștia. Vă mulțumim”!*

POVESTEA UNUI CÂINE

Trecuseră cam vreo doi ani de la prima intrare a noastră în subteran.

În colonia de muncă Baia Sprie a apărut într-o bună zi un om voinic cu trupul plin și vânjos - fără să fie prea gras - și cu chipul bronzat de soare. Părea printre noi ca un om picat din altă lume. A fost cazat în dormitorul doi unde eram și eu. De la ceilalți locatari care avea paturile mai aproape de el am aflat că se numea Sitko Iosif și era țăran originar din regiunea Oradea. Fusese arestat și condamnat numai cu vreo trei luni înainte, așa se explica aparența lui atât de viguroasă. Într-o duminică, șeful nostru de dormitor ne anunță: *„Domnilor, astăzi îl vom asculta pe domnul Sitko să ne povestească și nouă cum a ajuns să lucreze în mină împreună cu noi.”*

Domnul Sitko nu s-a lăsat prea mult rugat și cum știa destul de bine românește a și început:

- Domnilor, eu am fost în viața mea de până acum câteva luni un om înstărit, *„cheabur”* cum ni se zice acum. Aveam o gospodărie frumoasă, cu casă mare, cu grajduri, șuri și șoproane pentru toate câte are nevoie un agricultor bine organizat, și toată gospodăria mea era împrejmuită cu gard înalt de piatră de nu putea nimeni să intre decât pe poartă.

Și mai aveam un paznic foarte bun, care îmi păzea gospodăria cu o credință desăvârșită, un câine mare negru pe care îl chemam *„Fekete”*, ceea ce în ungurește înseamnă negru. L-am adus acasă de când era cățel mic și l-am crescut, mai întâi cu lapte, apoi îi dădeam mămăligă de două ori pe zi și s-a făcut mare și puternic și-mi dădea de știre de tot ceea ce se întâmplă în gospodăria mea. Îl cunoșteam după cum latră dacă a intrat în ograda mea o pisică, ori trece pe drum un animal, ori bate la poarta mea un om, nimic nu scăpa de sub controlul lui.

Cum toată gospodăria mi-era bine împrejmuită cu gard înalt, el nu putea să iasă afară și îl lăsam liber în curte și am pus afară la poartă un aviz în românește și în ungurește: *„Nu intrați! Câine rău!”* și oricine venea să vorbească cu mine bătea la poartă și Fekete mă înștiința să vin că am un vizitator.

Toate lucrurile au mers bine până a venit stăpânirea ungurească. A venit în satul nostru un jandarm ungur care era foarte mândru, *„okoș”* cum se spune în limba noastră.

Într-o zi, jandarmul a venit să stea de vorbă cu mine și a deschis poarta și a intrat. Fekete s-a repezit la el și cât ai clipi din ochi l-a trântit jos de i-a sărit pușca cât acolo.

Câinele s-a așezat cu labele pe pușca lui și îl lătra și-l hărcătea de credeai că vrea să-l rupă în bucăți.

Am sărit repede afară am îndepărtat câinele de lângă jandarm și i-am dat în mână pușca.

Jandarmul mânios și-a luat arma a introdus cartușul pe țeavă și a întânis pușca să-mi împuște câinele. M-am pus în fața lui.

- Tu n-ai voie să-mi împuști mie câinele. El e în ograda mea și tu ai intrat fără să ții cont de avizul de la poartă.

Șeful n-a putut atunci să se răzbune pe câine, dar mi-a făcut raport la judecătorie ca să fie sacrificat, căci este un câine *„periculos”*.

Am mers la judecată și am spus totul cum s-a petrecut în ograda mea și că jandarmul a intrat fără să țină cont de avizul pus la poartă.

Judecătorul a hotărât: chiar și în ograda mea, câinele trebuia să fie legat. Acum sau sacrific câinele sau trebuie să plătesc o amendă.

Am plătit amenda și am salvat viața câinelui.

A venit apoi războiul și după el puterea populară.

Noaptea când venea duba neagră ca să aresteze oamenii din sat, toți câinii o simțeau de departe și începeau să latre și făceau o gălăgie de se alarma tot satul. Oamenii fugeau și se ascundeau în pădure căci pădurea nu era departe.

Într-o zi a venit de la Oradea un ordin special: *„Toți proprietarii care au câini să se prezinte cu ei la sediul hingherilor în ziua de .... în Oradea strada... nr. ...*

În ziua aceea, mi-am pus într-o geantă o bucată de pâine și ceva merinde pentru mine și o bucată de mămăligă pentru câine. Am înhămat caii la căruță, am urcat câinele în ea și am plecat la Oradea. Pe șosea erau numai căruțe cu câini. Cum aveam cai buni, care alergau bine, treceam în trap pe lângă alte căruțe și lui Fekete al meu nu-i mai tăcea gura, dădea binețe în felul lui la toți câinii pe lângă care trecea căruța. Așa am ajuns în oraș, la adresa indicată.

Acolo era un câmp larg plin de căruțe numai cu câini, de pe la noi din sat și din alte sate învecinate. La intrare ți se dădea un bon cu un număr ca să poți preda câinele când îți venea rândul. Câinele meu a tras puțin cu nasul în vânt apoi s-a potolit de tot și n-a mai lătrat de loc.

Aveam cam mult de aşteptat. Am dat de mâncare la cai, apoi am pornit spre centrul de predare ca să văd şi eu despre ce este vorba.

Am ajuns la faţa locului, am văzut o baracă nu prea mare în care se introduceau câinii luaţi în primire când ţi se ştampila bonul de predare, ca semn că ai îndeplinit ordinul. După aceea se închidea uşa barăcii şi se speriau câinii cu foc. Se deschideau o portiţă şi câinii erau lăsaţi să fugă printr-un fel de gang făcut din plasă de sârmă.

La capătul acestui gang era o maşină drăcească în care, când se izbea câinele speriat, într-o clipită i se cresta întâi pielea în jurul gâtului, apoi i se trăgea toată pielea de pe trup până la coadă.

Trupul gol, încă viu, aşa cum era cădea într-o groapă cu lapte de var şi îl vedeai cum se zgârceşte de durere la contactul cărnii vii cu varul, apoi se scufunda în el.

Scena asta mi-a umplut sufletul de un fel de groază şi revoltă. M-am întors şi m-am urcat în căruţă. Am scos din geantă bucata de mămăligă şi am întins-o câinelui, dar el nu a vrut s-o mănânce. Cum şedeam aşa şi mă uitam la el mi se părea că mi-am trădat unul dintre cei mai buni prieteni…

Câinele a venit la mine şi a pus capul lui pe genunchii mei şi mă privea drept în ochi parcă vroia să-mi zică:

- Nu-i aşa că n-ai să mă dai şi pe mine acolo, stăpâne? Nu-i aşa?

M-a apucat o milă nespusă pentru bietul câine. A fost un câine vrednic!

- Sărman de tine Fekete! Rele zile am mai ajuns! Astăzi voi şi mâine noi!

Presimţirea asta a mea s-a întâmplat curând, n-a durat mult.

Chiar atunci trecea pe lângă mine un ungur de-al meu care a auzit ce-am vorbit eu cu câinele şi mi-a făcut raport la securitate.

Am fost arestat şi dus la tribunal ca să fiu judecat. Judecătorul nu m-a întrebat nimic altceva decât numai: ce-am vorbit eu cu câinele meu.

Şi acum sunt aici cu dumneavoastră ca să ispăşesc o pedeapsă de zece ani.

ACCIDENTELE

În timpul şederii noastre la Baia Sprie s-au petrecut nişte întâmplări deosebite. Unii le numesc chiar *„minuni ale lui Dumnezeu"*. Una din acestea i s-a întâmplat sanitarului Popescu Gheorghe, care venise şi el cu echipa administrativă a inginerilor şi doctorilor cu care a venit şi Leonida Lupaşcu. Pentru fiecare orizont era repartizată o trusă de prim ajutor deservită de un cadru sanitar calificat sau doctor. Dintru început, la orizontul 12 era doctorul Cornel Şercăianu şi la orizontul 11 sanitarul Gheorghe Popescu.

Considerând că funcţia lui Popescu este o favoare pentru el şi că ar trebui să mai facă şi alte servicii *„speciale"*, politrucul l-a chemat la birou la el şi i-a cerut, *„pe şleau"*, să dea informaţii. Dar sanitarul Popescu nu era din categoria care să se preteze la asemenea acţiuni. Era legionar. A refuzat categoric. Ca pedeapsă politrucul l-a schimbat de la trusa de prim ajutor şi l-a făcut rulător şi ca această pedeapsă să fie şi mai aspră, l-a trimis să ruleze de unul singur, într-un loc numit *„La Putregai"*. I se spunea aşa pentru că în locul acela roca era moale, copturile nu pârâiau şi nu pocneau înainte de a cădea. Cădeau fără să dea de veste. De aceea locul acela era considerat de mineri foarte periculos şi nu era permis să fie trimişi la lucru oameni singuri acolo. Dar politrucul tocmai aceasta voia, să bage spaima în sanitar. Şi Popescu s-a dus la lucru cu o roabă, o lopată şi o covăţică şi a rulat din materialul acela căzut din cerime până la pauza de la miezul nopţii. În jurul lui mai cădeau din când în când pietroaie din cerime… În pauză s-a aşezat şi el pe roaba lui de lemn, şi-a scos merindea din traistă şi s-a ospătat ca de obicei. Când a terminat de mâncat s-a ridicat de pe roaba pe care stătuse şi a făcut un pas să pună mâna pe cofa de apă ca să bea. Dar abia a făcut pasul acela şi *„o balenă"* - o coptură de câteva tone - a căzut exact peste roaba lui de lemn şi a făcut din ea numai scobitori. Dacă omul mai rămânea pe ea numai o jumătate de minut, îl făcea şi pe el piftie. Lampa i s-a stins de vântul produs de căderea copturii, iar el speriat; nu mai putea nici măcar să strige după lumină. Au sărit imediat nişte oameni care lucrau în vecini şi au auzit bubuitura să vadă ce s-a întâmplat cu omul de pe roabă. L-au găsit pe Gheorghe Popescu palid şi speriat dar fără nici o zgârietură. Doar o nojiţă de la opincile de cauciuc fusese atinsă şi ruptă. Oamenii i-au raportat cele întâmplate maistrului civil şi acesta l-a scos pe Popescu de la locul acela periculos şi l-a mutat într-un loc mai bun, mai sigur.

Altă întâmplare, la fel de ciudată, i s-a întâmplat lui Ilie Ghimboaşă, căoaciul din Teregova. Ilie era perforator la 12 est şi cum era regula, îndată după sosirea la locul de lucru s-a apucat de copturit.

Trăgea din greu de o coptură mai mare şi nu putea să o doboare. Ranga i se înţepenise în crăpătura în care o înfipsese şi acum se străduia să o scoată. Dar iată că tocmai atunci o lespede de piatră s-a desprins de lângă coptura cea mare şi a alunecat pe rangă în jos drept spre ochii lui Ilie. Acesta nu mai avea timp să se ferească. Aştepta cu ochii închişi lovitura dar când a ajuns lespedea la nasul lui Ilie alunecând pe rangă s-a rupt în două şi a căzut de o parte şi de alta la picioarele lui. Lui Ilie i-a lăsat ca amintire o zgârietură ca de pisică pe creasta nasului. Maistrul l-a trimis pe Ilie să se odihnească la atelier. Parcă-l văd şi acum: îşi făcea cruce şi zicea mereu: *„Doamne -*

Doamne!", *„Doamne - Doamne!"* Doctorul i-a pus un plasture peste zgârietură să nu i se infecteze. A doua zi, Ilie era fără plasture…

#

Vasile Turtureanu, unul din deținuții vechi condamnați din timpul lui Antonescu, era rulător la orizontul 12 vest.

În abataj, la rostogolul 23 rămăsese un morman de minereu de plumb chiar sub peretele de nord al abatajului și trebuia curățat, căci în sectorul acela urma să se toarne rambleu de steril.

Vasile a fost adus de maistrul civil cu sculele necesare ca să ruleze minereul acela. Lângă morman mai era rezemată de perete o scară de lemn veche cu doi fuștei rupți, care fusese înlocuită în suitor cu alta nouă și tot acolo mai era și o scândură pe care cineva o folosise ca să se întindă pe ea și să se odihnească în timpul pauzei de la miezul nopții. Acum o uitase acolo.

Vasile s-a apucat de lucru și încetul cu încetul a ajuns aproape de baza peretelui. Deodată, fără nici semn prevestitor, o coptură mare, veche, s-a desprins din perete și s-a prăvălit peste el.

Dar … minune de necrezut! A căzut peste el mai întâi scândura, peste scândură scara și peste scară piatra care putea să-l strivească de tot!...

Vasile a fost scos leșinat la suprafață, dar viu. A stat multe luni la infirmerie căci avea mereu frisoane vecine cu leșinul. Lovitura i-a produs un hematom între vertebrele spinării, dar a scăpat viu.

La data acestor scrise, Vasile este în viață.

- Oare cine a aranjat toate lucrurile acelea în ordinea în care au căzut?

- S-a întâmplat?

Aceste trei întâmplări ale lui Gheorghe Popescu, Ilie Ghimboașă și Vasile Turtureanu sunt considerate ca accidente-minune, dar am avut și accidente grave, accidente mortale, dar numai după ce au trecut doi ani de la intrarea noastră în mină și primul a fost chiar a doua zi după ce omul a intrat prima dată în subteran.

Dinu Butoianu a venit la Baia Sprie cu primul lot de la Canal unde lucrase sub presiunea și amenințările brigadierilor. Se zice că mai primise și niște vești rele de acasă. Când a ajuns în colonie și a văzut așezarea ei și a auzit că se lucrează în subteran a zis: *„Noi de aicea nu mai scăpăm!"* Și lui așa i s-a și întâmplat. A doua zi a fost repartizat ca rulător la orizontul 11. La terminarea lucrului întorcându-se către puțul de extracție, spre corfă, pe drum a nimerit într-un rostogol neacoperit care ducea la orizontul 12. A picat în el.

La ieșirea din mină un om era lipsă la numărătoare. A intrat securitatea cu câini ca să-l caute. L-au descoperit mort într-un rostogol de la Orizontul

12 vest. Unii ziceau că Dinu Butoianu singur și-a pus capăt zilelor, în urma știrilor primite de acasă. Numai Dumnezeu știe!

Dinculescu Gheorghe, zis *„Goanță"*, lucra ca perforator la o galerie de înaintare împreună cu ajutorul său Zbera Artemie, tânăr ca și el. Într-o seară, la intrarea în mină, au observat că de la împușcătura precedentă a rămas la talpa galeriei un prag. După ce au curățat bine locul și s-au convins că nu mai există nici un pericol de copturi, iar pragul acela stă acolo solid, nezdruncinat de explozie s-au apucat să perforeze. Prima gaură s-au gândit să o dea pentru curățirea tălpii. După un minut sau cam așa ceva au nimerit în gaura cea veche care era încărcată cu dinamită și cu capsa în ea. Un fulger de explozie. Pe Artemie care încă ținea de sfredel l-a trântit jos leșinat cu trupul plin de pietricele aruncate de foc. Goanță a rămas în picioare la aparat. Lămpile s-au stins. Goanță a strigat după ajutor. Când a venit doctorul să asiste pe cei accidentați l-au luat pe Artemie leșinat, cu tot trupul împroșcat cu pietricele mărunte dar viu. Goanță însă era mort. O singură pietricică de mărimea unui bob de mazăre îi perforase artera jugulară și pierderea de sânge i-a provocat moartea. Trei zile în șir doctorii de la cabinetul medical au tot scos cu penseta pietricele împlântate de explozia aceea în pielea lui Artemie, dar nici una din ele nu i-a fost fatală. Pe Goanță l-a lovit o singură pietricică… Bietul Goanță era orfan de război și-și petrecuse copilăria într-o cazarmă încă de când nu putea să zică cuvântul *„gloanțe"* și le zicea *„goanță"* și de acolo i se trăgea porecla.

Părintele Teodor Codilă la plecarea de la Aiud a fost repartizat în aceeași echipă administrativă cu mine, cu învățătorul Dumitru Spânoche, Nicolae Pârvulescu și Constantin Iuruc. În primele zile după începerea lucrului în subteran lucra ca vagonetar, în pauză, trecea pe lângă lada noastră cu fier vechi, căuta pe galerie un loc mai retras, se așeza pe o piatră și începea să se roage. Mai târziu s-a făcut perforator și în pauze se ruga în abataj. Era tânăr, sub treizeci de ani, dar ajunsese la o trăire interioară adâncă. Lucra atent și făcea tot posibilul să asigure locul de lucru pentru cei din jurul lui. Îl supăra însă un lucru: în ultimul timp nu mai vedea bine. A făcut cerere la conducerea coloniei, respectiv locotenentul politic Alexandru, să i se aprobe ca din banii câștigați pentru cartelă să-și cumpere o pereche de ochelari. Asta presupunea o vizită la doctorul oftalmolog și politrucul n-avea chef să i-o aprobe. A continuat să lucreze fără ochelari. Într-o noapte, pe când copturea, a tras cu ranga de o piatră care susținea cu marginea ei o coptură mai mare, coptura cea mare a căzut peste el strivindu-i mijlocul. S-a dat alarma. A fost scos afară din mină să fie dus la spital. Trebuiau să vină ostașii de gardă cu un camion. Accidentul s-a întâmplat pe la 10 seara. Camionul a venit după 6 dimineața. Părintele Codilă a murit în drum spre

spital. Avea hemoragie internă și o intervenție chirurgicală rapidă ar fi putut să-i salveze viața.

Gheorghe Coșeriu, în viața lui de om liber, fusese *„gagist"* cum își zicea el, adică instrumentist într-o fanfară militară. Era și el un copil al cazarmei ca și Goanță. Rămăsese orfan de părinți îndată după Primul Război Mondial. Rudele l-au crescut până la vârsta când putea să fie primit *„copil de trupă"* și apoi l-au dat în primire la regiment. Copilul avea ureche muzicală și a fost repartizat la fanfară. La început a bătut o tobiță, apoi s-a făcut *„eufonist"*, cânta la instrumentul tenor din familia tubei. Mai avea și o voce bună și când se forma câte o orchestră să cânte la vreo nuntă sau altă petrecere Gheorghe Coșeriu era nelipsit.

La mină ne cânta:

Eu sunt Ghiță Răsucilă,
Poreclit și basamac,
Beau și vinul beau și țuica,
Să nu stric al meu stomac.
Gâl gâl gâl gâl, gâl gâl gâl gâl
Dimineața pe răcoare
Beau o țuică și-un vin mic,
Mai târziu mai beau o țuică
Și-apoi, zău, nu beau nimic!
Gâl gâl gâl gâl, ș.a.m.d.

A lucrat mai întâi ca perforator, și mai apoi, datorită simțului lui de disciplină, a ajuns maistru la orizontul 11 vest. Cu oamenii se purta corect. Dar în sectorul lui s-a întâmplat ceva deosebit: S-a ajuns cu împușcătura deasupra unui rostogol și din împușcătură a căzut un morman mare de minereu exact deasupra rostogolului, ocazie de a scoate zeci și zeci de tone de minereu cu un minimum de efort, dar după ce s-au încărcat numai câțiva vagoneți minereul s-a oprit. În interiorul rostogolului bolovanii de minereu s-au încleștat între ei sub forma unei bolți naturale înțepenită în pereții rostogolului și nu mai curgea nici un pic de minereu. Bolta s-a format la 10-12 metri deasupra gurii de descărcare și nu se putea ajunge la ea cu nici o rangă. Maistrul civil a încercat să-l blocheze. S-a încercat să se deblocheze pe deasupra băgând în mormanul de minereu o țeavă cu un cartuș de dinamită până aproape de boltă. Nu s-a reușit nici așa. Rămâneau două posibilități: ori să intre cineva prin gura rostogolului și să pună un cartuș de dinamită cu un fitil lung într-un punct din boltă și ieșind din rostogol să dea foc fitilului. Ori să aștepte până bolta va ceda de la sine. Coșeriu a fost chemat la politruc:

- De ce nu curge minereul la rostogolul 10?
- Pentru că s-a blocat prin formarea unei bolți naturale și bolta este departe sus și nu se poate debloca cu ranga. Maistrul civil la încercat să-l deblocheze pe deasupra cu ajutorul dinamitei dar n-a reușit.
- Coșerule, îți dau ordin să deblochezi rostogolul!
- Înțeles!

La data aceea erau trimiși milițieni și în mină ca să ne controleze toată vremea ce facem noi. Coșeriu a stat de vorbă cu maistrul civil. Cum să deblocheze rostogolul pe dinăuntru? Au chemat milițianul și, sub controlul milițianului, Coșeriu a primit un cartuș de dinamită cu capsă și fitil. Au fixat dinamita în capătul unei prăjini și Coșeriu a intrat înăuntrul rostogolului să bage dinamita între bolovanii boltei. Prăjina era prea scurtă. I-au băgat în rostogol o scară și Coșeriu a reușit de pe scară să plaseze cartușul de dinamită între bolovani.

A dat foc fitilului și a ieșit din rostogol. Dar explozia nu a zdruncinat destul bolta și minereul n-a pornit să curgă. Alt cartuș cu capsă și fitil și Coșeriu a mai intrat o dată cu scara și cu prăjina să deblocheze rostogolul. Nici de data asta n-a avut succes. A primit și un al treilea cartuș de dinamită și Coșeriu a intrat a treia oară în rostogol. Maistrul civil și milițianul așteptau afară la gura rostogolului.

Îndată ce s-a urcat Coșeriu pe scară cu prăjina în mână, s-a văzut căzând de sus ca un pumn de material mărunt. Maistrul civil și-a făcut semnul crucii!

Un tunet puternic s-a auzit înăuntrul rostogolului și tonele de minereu s-au pornit să curgă. S-a dat alarma. S-au adus imediat vreo zece vagoneți goi și cu grijă au început să descarce minereul din gura rostogolului. Printre bolovanii care formaseră bolta au scos și trupul atletic al lui Coșeriu, cocoloșit ca un ghem împreună cu bucăți de scară și de prăjină.

S-a făcut anchetă asupra cazului. Nimeni nu trebuia să iasă vinovat, numai Coșeriu, mortul. El singur, din proprie inițiativă, s-a băgat în rostogol să-l deblocheze. De ce? Dar dinamita? Dar maistrul civil și milițianul de la gura rostogolului?

Eram în dormitor cu pictorul Chira Aurel. El a primit ordin să facă un tablou cu acest subiect pentru anchetă și pictorul a prezentat scena aceasta din ultimul moment: Coșeru în rostogol și milițianul cu maistrul civil la gura rostogolului

Dar Coșeriu a rămas și mai departe singurul vinovat. Adevăr? Dreptate omenească! El a deblocat bolta din rostogol cu milițianul și maistrul lângă el.

Arhitectul Nicolae (Nichi) Frâncu. Un om în care Țara Făgărașului și-a pus parcă toate darurile sale: o minte limpede, un suflet îndrăgostit de

frumos şi un trup clădit după toate regulile armoniei. Când îl vedeai îmbrăcat sumar cum erau nevoile lucrului în mină, nu se putea să nu te opreşti o clipă. *„Iată corpul proporţiilor ideale!"* Părea copiat după chipul de pe manualul de arhitectură al lui Vetruviu.

În tinereţe practicase sportul şi mai ales schiul în timpul iernii, dar a avut un ghinion. La o coborâre pe o vreme cam ceţoasă a nimerit într-o cioată şi şi-a zdrobit rotula piciorului drept. A şchiopătat un timp dar s-a vindecat. Acum însă nu putea să umble prea repede. În ultimul timp lucra ca perforator la intermediar, într-un susrupt care trebuia să ajungă sus la orizontul 11. Intermediarul era un fel de orizont între 10 şi 11 pe o ramificaţie a filonului de plumb care n-avea corespondent la nici unul din cele două orizonturi principale. Intrarea în acest loc se făcea de la orizontul 11 cu ajutorul unei corfe pe un plan înclinat. Într-o noapte, după ce a terminat de perforat tot frontul au venit artificierii civili ca să ia în primire găurile făcute şi i-au spus perforatorului că în noaptea aceea nu vor putea împuşca frontul pentru că nu au dinamită specială pentru susrupt, o dinamită care nu produce prea mult monoxid de carbon. Dinamita obişnuită este periculoasă în susrupt căci produce mult monoxid de carbon şi acesta se adună în golul susruptului ca într-un clopot. Nichi Frâncu a zis *„Bine!"* şi se pregătea pentru noaptea următoare să lucreze undeva în altă parte. A intervenit însă miliţianul căpos din sectorul respectiv.

- Să se împuşte frontul! Şi artificierii l-au împuşcat cu dinamită ordinară. În noaptea următoare arhitectul Frâncu a venit cu toată echipa să-şi ia sculele ca să lucreze în alt punct de lucru. Au văzut material de împuşcătură căzut pe scară. Au crezut că împuşcătura s-a făcut cu dinamită specială şi Nichi s-a urcat pe scară să deschidă ventilul de aer pentru aerisirea susruptului aşa cereau regulile de protecţia muncii. S-a urcat - dar aerul comprimat ieşind din ventil nu se auzea. Alarmaţi s-au repezit ceilalţi doi pe scară după el, ţinându-şi respiraţia. L-au tras jos de picioare. Era mort. L-a chemat repede pe doctorul Gorjinschi care era de serviciu cu trusa de prim ajutor. Între timp i-au făcut respiraţie artificială să-l poată reanima. Totul a fost zadarnic. L-au spălat cu apa din bidoanele lor cu apă de băut, apoi au făcut din nişte bucăţi de lemn un fel de cadru de care l-au legat ca să-l poată trage în sus cu vinciul de la corfă. Au legat două lămpi aprinse de-o parte şi de alta a trupului său aşa de armonios. Au început să-l ridice.

Privit de jos, părea un arhanghel care se ridică spre înălţimi purtat de două limbi de foc.

Negru Toader era ţăran din comuna Nereju, din judeţul Vrancea şi lucra în mină ca dulgher. Avea un frate Gheorghe, care lucra şi el în mină cu noi. Acesta luptase pe frontul de răsărit şi a fost prins în încercuirea de la cotul Donului, dar nu s-a lăsat să fie luat prizonier, ci s-a strecurat printre

liniile inamice mânând din urmă doi cai rămaşi fără stăpân în timpul luptelor şi a ajuns cu ei până în ţară.

Negru Toader lucra la montarea unei grinzi de lemn ce trebuia să susţină un capac de acoperire a unui rostogol de pe galeria de la 11 est.

A săpat cu ţăncuşa loc în piatră pentru capetele grinzii, apoi a aşezat grinda în locaşurile făcute şi s-a urcat cu picioarele pe ea şi o bătea cu barosul ca să se aşeze bine.

Din nefericire unul din lăcaşuri era făcut într-o coptură mare şi dulgherul nu a observat lucrul acesta. Din bătaie coptura s-a desprins şi grinda a căzut în gol cu omul care sta cu picioarele pe dânsa.

Dulgherul Negru Toader a fost scos mort din rostogol de la orizontul 12 est.

Acest accident s-a întâmplat când noi legionarii nu mai lucram în mină şi eram izolaţi în barăci. Din cauza asta nu am putut afla mai multe amănunte despre accident.

Accidentul lui **Radu Cornea -** Avocatul Radu Cornea, în una din seri, mergea pe galeria orizontului unsprezece. La un moment dat lampa i s-a stins în mod neaşteptat şi la pasul următor s-a prăbuşit în golul unui rostogol ce mergea din galerie până la orizontul 12. Capacul rostogolului era ridicat şi curentul de aer ce venea de jos i-a stins lampa. Radu Cornea nu şi-a pierdut cumpătul şi a încercat să se ţină cu mâinile de pereţii rostogolului. Şi-a julit toată carnea de pe palme şi de pe degete dar şi-a frânat mult căderea. Cel ce deschisese capacul - un vagonetar - tocmai aruncase în rostogol un vagonet de material mărunt şi Radu Cornea a avut norocul să aterizeze în el ca într-o groapă de nisip. Nici acum omul nu şi-a pierdut conştiinţa ci a început să strige după ajutor. Vagonetarul care descărca vagoneţii în rostogolul respectiv era Dumitru Ploscaru, un om cunoscut că era cam tare de ureche care-şi pierduse auzul din cauza unei explozii pe front. Acum venea cu un alt vagonet să-l descarce în acel rostogol. Acesta ar fi însemnat sfârşitul pentru omul căzut în el. Dar Dumnezeu n-a vrut să fie aşa! Surdul a auzit strigătul disperat al lui Cornea şi a alergat şi a dat alarma că a căzut un om în rostogol. Pe Cornea l-au scos leşinat din mină şi l-au dus îndată la spital. Civilii ne dădeau zilnic veşti despre el. Erau miraţi şi ei de un om cu atâta prezenţă de spirit. După 10 zile Radu Cornea s-a întors în colonie. Era încă plin de cicatrici pe tot corpul dar cu trupul şi spiritul încă viu.

Au fost multe accidente mai uşoare în mină, aşa de exemplu perforatorul Rădulescu a fost surprins şi lovit de o piatră în timp ce coptura şi i-a rupt femurul piciorului drept. A stat luni de zile în infirmerie cu un aparat de tracţiune pe picior până i s-a prins osul la loc şi au mai fost şi altele ca acesta, care i-au lăsat pe unii din noi cu câte un beteşug pentru toată viaţa,

dar un accident mai înfiorător ca acel al nepotului lui Kerekeş (Luther) nu s-a mai întâmplat.

Tânărul Kherekeş (nu ştiu dacă e numele lui adevărat) s-a întors din armată şi şi-a reluat lucrul său de corfagiu pe care îl avusese mai înainte. Şi lucrul lor se îmbunătăţise. Nu mai trebuiau să se agaţe cu ambele mâini să tragă de sârma aceea semnalul de mişcare a corfei. Acum erau semnalizatoare electrice. Trăgeai de un mâner şi semnalul se producea imediat. În seara aceea eram adunaţi la punctul de control gata să intrăm la lucru în subteran. Roţile de la puţul de extracţie se învârteau când încolo, când încoace, cu iuţeală deosebită, repede ca prâsnelul.

Deodată s-au oprit şi nu s-au mai mişcat. Am mai stat ce-am stat şi am primit ordin să mergem la dormitoare. Mai târziu au venit gardienii, ne-au numărat şi ne-au încuiat barăcile.

A doua seară am fost înştiinţaţi că nu vom intra în mină. Pe de o parte eram bucuroşi de o noapte în plus de odihnă, pe de altă parte nu ştiam cum să interpretăm întâmplarea. Nici în a treia noapte n-am lucrat în subteran. În tot timpul acesta roţile turnului de extracţie s-au tot învârtit dar încet, încet de tot. Abia în a patra noapte am fost băgaţi la lucru şi civilii ne-au povestit întâmplarea.

Trebuiau să se introducă în subteran nişte lemne lungi. Se încărcau din galeria de la suprafaţă la orizontul 4 şi se coborau la orizontul unsprezece. Timpul era scurt căci se apropia ora când trebuiau să intre la lucru Braţele Speciale. Tânărul Kerekeş încărca lemnele pe corfă, iar jos la unsprezece colegul său le descărca. Ca să nu întârzie coborârea noastră, corfagiul a vorbit la telefon cu mecanicul de la maşina de extracţie (maşina care ridică şi coboară corfele) ca să lucreze repede şi să mişte corfa îndată ce primeşte semnalul. Aşa se face că noi vedeam graba aceea cu care se mişcau moletele (roţile) acelea de pe turn. Când s-au terminat lemnele, Kerekeş a vrut să iasă şi el la suprafaţă şi a dat semnalul de ridicare: *„tang - tang - tang"* (trei bătăi adică sus!), dar a uitat ca înainte de acest semnal să dea mai întâi *„stai"* adică o singură bătaie. Semnalul trebuia să fie tang!, tang- tang tang! (întâi un „stai" apoi un „sus") care însemna că mecanicul trebuie să aştepte întâi să se urce cineva în ea şi apoi să ia corfa sus. Mecanicul a lucrat conform telefonului primit anterior şi a luat repede corfa sus. Kerekeş a sărit să prindă corfa dar a fost prea târziu şi a căzut în golul puţului - de vreo 700 de metri - printre lemnele acelea care consolidau compartimentele corfei de sus şi până jos. Şi a fost zvârlit din lemn în lemn până a ajuns în fundul puţului cam 10 metri sub orizontul 12. Colegul lui, care era la orizontul 11, a văzut ceva ca o haină căzând pe puţ în jos. A coborât pe scări până la fundul puţului să vadă ce-i. A găsit trupul lui Kerekeş în hainele lui, ca un sac de oase

sfărâmate, dar fără cap. Capul a fost despărţit de trup. Trei zile şi trei nopţi la rând câte doi mineri civili cu lămpile aprinse au circulat cu corfa în sus şi în jos căutând capul mortului ca să-l îngroape împreună cu trupul. Abia în a treia noapte l-au descoperit, aruncat din repeziciunea căderii, în spatele unor grinzi. Ne puneam întrebarea: să fie aceasta o simplă întâmplare sau pedeapsa lui Dumnezeu pentru cine ştie ce faptă din viaţa lui de ostaş securist? Numai Dumnezeu ştie! Noi n-am avut nimic cu el!

#

Apa din izvoarele din mină nu era bună de băut, era otrăvitoare. Cea din colonie provenea dintr-o baltă ce se aduna din ploaia ce se scurgea de pe coastele dealurilor înconjurătoare. Prin ţevile instalaţiilor din spălător ne venea uneori câte o lipitoare.

Din cauza condiţiilor primitive în care se afla această sursă de apă de băut mai izbucnea din când în când câte o epidemie de boli digestive.

În urma unei întâmplări de acestea eram şi eu internat în infirmerie cu o enterită rebelă. Şi tocmai atunci s-a întâmplat să vină în inspecţie un medic de la Ministerul de Interne din Bucureşti.

Era în timpul zilei şi oamenii noştri dormeau în barăci. Doctorul a trecut prin toate ca să vadă dacă condiţiile de igienă sunt respectate, apoi a venit şi la infirmerie.

Când a intrat în salonul bolnavilor internaţi acolo, am rămas mirat.

Era Cezar Petrescu, prietenul meu din clasa a VII-a, de la liceul Aron Pumnu.

Am observat ca o lumină pe faţa lui.

- Ce faci? Cu ce suferi? De ce eşti bolnav?
- Doctorii spun că am enterită!
- Ce-ai mâncat?
- Numai hrana de la cazan!
- Dar apa?
- Cea de la robinetul din spălător!

S-a dus la robinet, a luat într-un pahar puţină apă şi a pus în ea o pastilă din trusa pe care o purta cu el. Apa din pahar s-a tulburat.

- Apa de băut e de vină, voi merge să inspectez captarea. După aceea s-a adresat doctorului care-l însoţea:
- Aş vrea să-i spun prietenului meu două vorbe. Se poate?
- Da, se poate!

Mi s-a adresat apoi mie:

- Îmi pare foarte rău că trebuie să-ţi aduc la cunoştinţă că verişoara mea Silvia a fost nevoită să se căsătorească. Nu putea să te mai aştepte. S-a măritat cu un ofiţer de securitate. Te roagă s-o ierţi!

- Eu îi doresc numai sănătate şi fericire. Cei de afară îşi au viaţa lor. Pentru mine viaţa se termină aici şi se limitează la gardul de sârmă.

Mi-a întins mâna şi a plecat din salon. Apoi a urcat sus la balta care servea drept sursă de apă. A dat ordin să se curețe tot perimetrul de murdării şi să se îngrădească sursa de apă.

La câteva zile după plecarea lui, la două puncte din curtea coloniei şi la bucătărie s-au instalat filtre de purificare a apei de băut şi de gătit. Sanitarul Megelea avea grijă ca să spele cilindrii de faianţă ai filtrelor din aceste instalaţii. Dar imprudenţa doctorului de a vorbi deschis cu un deţinut politic în prezenţa altora l-a costat scump: am aflat de la alţi colegi că doctorul Cezar Petrescu, ceva mai târziu a murit de cancer.

Mi-am adus aminte de Silvia: o fată modestă frumoasă dotată cu un mare talent la desen.

A urmat Bele Artele. Mi-a arătat un album de-al ei desenat numai cu chipuri de copii, câteva zeci de chipuri caracteristice, fiecare cu o expresie aparte.

Figuri inocente şi naive. Uneori zâmbitori, alteori supăraţi şi plângăreţi, părea că are o înţelegere deosebită pentru sufletele lor.

Va fi o bună mamă, dar mama unor copii de securist.

Avea dreptate Blehan, logodnicele voastre le vom mărita cu securişti.

Eu avusesem în facultate un prieten mai tânăr, cu numele Eugen M., care la tot pasul îşi manifesta marea lui simpatie pentru mine. Într-o seară mergând spre corfă dau cu ochii de un securist exact chipul său şi-i aud vocea lui binecunoscută: *„Ce te uiţi la mine, banditule? Poate vrei să mă recunoşti! Vezi să nu-ţi trag un glonte în c... şi să te trimit pe lumea cealaltă!”* Halal de limbaj ingineresc! Asta era simpatia de altădată a prietenului meu Eugen M.!

Într-o zi, l-am auzit pe domnul Bujoiu discutând cu inginerul Mişu Teodorescu. Îi spunea că i s-a cerut să dea în primire toate hârtiile şi că va trebui să plece undeva - o destinaţie necunoscută - ca toţi deţinuţii de altfel. Se plângea că e bolnav şi nu va mai avea posibilitatea să se trateze. După eliberare, am aflat că a fost dus la interne şi acolo a murit. O fi murit din cauza bolii netratate sau din cauza anchetei?

După plecarea domnului inginer Bujoiu toată organizarea echipelor de lucru în mină şi repartizarea lor la punctele de lucru o făcea Gică Petrescu, zis Muftiul, omul care îi redacta politrucului Alexandru toate rapoartele cerute de Direcţia Penitenciarelor în cuvinte şi termeni juridici pe care aceasta nu le prea înţelegea. Bineînţeles că Muftiul nu putea să schimbe esenţa lucrurilor pe care Alexandru voia să le spună. Cert este că politrucul depindea de el în privinţa lucrului de birou.

Ghinionul a făcut ca de Crăciunul acelui an să mă aflu chiar în dormitorul 9, dormitorul muftiului. Şi a venit seara ajunului şi s-a întâmplat ca în seara aceea să nu fim băgaţi în subteran - singura mare sărbătoare când n-am petrecut în subteran 17 ore în şir. Cred că la data aceea flotaţia de la Firiza era în reparaţie. Nu lucra.

După închidere, au început să se audă colinde prin toate dormitoarele. Numai în dormitorul nostru domnea linişte de mormânt. Fiecare din noi căuta să-şi facă ceva de lucru ca să uite evenimentul şi să nu dea ceva de bănuit omului politrucului.

Şi starea asta s-a prelungit cam un sfert de oră şi starea era apăsătoare, când deodată îl auzim pe Petrescu zicând:

- Dar noi nu cântăm?

- Nu cântăm, domnule Petrescu, că aude domnul ofiţer politic şi ne pedepseşte.

- Nu vă va pedepsi, lăsaţi că am eu grijă de asta! Iau toată răspunderea asupra mea! Hai să cântăm colindul meu preferat: *„O, brad frumos”*, de Radu Gyr!

După o scurtă ezitare, am început domol şi parcă prin vis:

„O, brad frumos, ce sfânt păreai
În altă sărbătoare,
Mă văd copil cu păr bălai
Şi ochii de cicoare.
Revăd un alb şi scump cămin
Şi chipul mamei sfinte;
Imagini de Crăciun senin
Îmi vin şi azi în minte.”

Muftiul cânta şi el cu noi furat de cine ştie ce amintiri din trecutul său şi cântecul continua:

„Un brad cu daruri şi lumini
Din amintiri s-arată,
Frumos zâmbeşte ca un crin
Copilul de-altă dată.
Întregul cer părea deschis
Deasupra frunţii mele,
Azi strâng doar pulbere de vis
Şi numai scrum din stele.”

...

Lacrimi mari izvorau din ochii acestui om pe care noi îl ştiam atât de ticălos şi el nu şi le mai putea stăpâni. S-a desprins dintre noi colindătorii, s-a dus la patul lui şi şi-a tras pătura peste cap, să plângă acolo liniştit. Noi am continuat mai departe colindul tot cu lacrimi în ochi, şi am cântat apoi pe rând tot repertoriul nostru de colinde. Petrescu n-a mai revenit, nici nu ne-a mai deranjat cu nimic. De câte ori îmi amintesc de acest incident mă gândesc cu înmărmurire, ce talent a avut acest mare poet de a putut să trezească un ecou aşa de puternic într-un suflet ros de atâtea răutăţi.

#

Aparatele de perforat cu care se lucra în mină, erau fabricate de sovietici, cu toate că modelul lor, patentul, era american. Ruşii nu ne vindeau însă şi piese de schimb. Se strica o piesă din el, cumpără alt aparat sau scoate piesa care-ţi trebuie din alt aparat (canibalism)!

Direcţia Minelor avea un atelier de fabricat piese de schimb la Baia Mare. Au comandat oţelul special pentru piese de schimb de la ruşi, dar aceştia au refuzat să le spună secretul de călire al oţelului.

Conducerea atelierului se dădea în vânt să afle temperatura la care trebuiau călite piesele de schimb. Aveau cuptor de călire electrică de mare precizie, singurul lucru care lipsea era cunoaşterea temperaturii. Maistrul meu Josef Bauer era cumnat cu şeful secţiei de călire de la atelierul din Baia Mare. Eu n-aveam de unde să ştiu una ca asta, dar el mă tot ruga să ţin evidenţă care din piesele venite de la acel atelier a fost mai bine călită. În general piesele acestea erau mizerabile. Ori se spărgeau ca sticla de dure ce erau, ori se turteau de parcă ar fi fost de mămăligă fiind călite prea moi. Şeful secţiei de călire voia să afle secretul pe încercate şi folosea toată gama de temperaturi posibile dar îşi nota de fiecare dată seria piesei şi temperatura la care a fost călită. Într-o noapte mi-a venit la atelier un aparat care se blocase din cauza unui sfredel ce se spărsese în el, fiind prea dur călit. Am desfăcut aparatul şi am scos pistonul să văd ce-i cu el. Pistonul era bun şi era din cele ce le primisem de la atelierul de piese de schimb şi lucrase mult timp, nici nu-mi aminteam de când l-am pus în aparat. I l-am arătat lui Bauer: *„Domnule maistru, iată un piston bun de la atelier."* Maistrul meu a luat repede pistonul, l-a pus în servietă şi dus a fost cu el.

Până la sfârşitul schimbului nu l-am mai văzut, dar a doua noapte mi-a adus pistonul şi l-am pus înapoi în aparat.

La sfârşitul acestei luni maistrul meu vine la lucru bucuros, bucuros cum nu l-am mai văzut niciodată:

- Domnu injiner, mina dat la mine o preme!
- Îmi pare bine domnule maistru! Felicitări!
- Da preme acela vine dinspre dumneavoastră!

- Da cum aşa?
- Pentru piston care dumneavoastră arătat la mine!
- Îmi pare bine!
- Eu lucrat mină când fost şasesprezece ani şi niciodată n-a avut preme, dar acum mina dat la mine preme mare. (Mi-a spus suma dar am uitat-o, reprezenta salariul lui cam pe două luni).

M-a mişcat bucuria şi sinceritatea omului acestuia deşi nu puteam vorbi cu el prea multe, căci el nu ştia nici limba părinţilor săi germana, iar eu nu ştiam ungureşte nici măcar atât cât ştia el româneşte. În româneasca lui cuvântul lemn se declina cam aşa: *„o lemne, doi lemnu"*. Dar m-am înţeles cu el mai mult fără cuvinte. Când mi se făcea rău în mină, lucra el în locul meu, numai să mă fac mai degrabă bine!

Dar maistru Bauer n-a vrut să rămână el singur câştigător din întâmplarea aceea cu pistonul şi s-a dus la biroul tehnic al minei şi a cerut să-mi dea şi mie o *„preme"* pentru că eu i-am găsit pistonul cel bun. Aşa se face că în luna care a urmat m-am trezit şi eu cu o cartelă la cantina coloniei de 100 de lei, ceea ce numai arareori se întâmpla câte unuia dintre noi. Cum eu mai aveam adunaţi la CEC încă pe atâţia bani din zilele de la început când nu exista cantina, m-am gândit că de toţi banii aceştia mi-aş putea cumpăra o pereche de bocanci noi în locul acelora distruşi la anchetă.

Am vorbit cu miliţianul Aurel Corbu care se ocupa cu aprovizionarea cantinei cu plată şi el mi-a spus că se poate face o astfel de operaţie doar că trebuie să vorbească cu serviciul contabilităţii ca să-mi scoată banii de la CEC.

Credeam că totul s-a aranjat. În ziua următoare îl întâlnesc pe Aurel Corbu:

- Domnul şef, aţi obţinut banii de la contabilitate?
- Da, dar astă noapte s-a făcut o nouă **stabilizare a banilor** cu banii de la CEC şi cu cei de pe cartelă ai numai bine suma necesară pentru o cămaşă, dar mai puţin de jumătate din preţul unei perechi de bocanci buni.

M-am gândit: am lipsă şi de o cămaşă. Mai bine îmi cumpăr o cămaşă decât să pierd banii.

- Domnul şef, atunci vă rog să-mi cumpăraţi o cămaşă!
- Se aprobă! Aşa m-am înzestrat cu o cămaşă pe care o voi purta, atunci când voi şi eu liber odată.

Partidul avea bunul obicei ca din în când să bage mâna în buzunarul celor *„ce s-au îmbogăţit"* într-un fel sau altul. Pentru acesta făcea câte o stabilizare monetară.

Peste noapte banii cei vechi nu mai aveau nici o valoare. Trebuiau schimbaţi cu bani noi.

Schimbul se făcea de obicei un leu nou pentru o sută din cei vechi, dar nu puteai schimba decât cel mult 10.000 de lei vechi, iar restul banilor nu aveau nici o valoare.

Toți banii ce nu puteau fi schimbați reprezentau o obligație a statului către cetățeanul consumator care a fost anulată. Deci un fel de câștig al statului care a scos moneda veche din uz. Şi aşa a ajuns statul comunist bogat peste orice imaginație.

Da, e adevărat alimentația pe care o aveam la Baia Sprie era foarte bună în comparație cu orice altă colonie de muncă penitenciară, dar pericolele muncii din subteran ne făceau să ne întrebăm în fiecare seară: oare dimineața care vine cum ne va găsi? Intram la mină parcă ne-am fi dus pe front în timpul războiului. Oare azi cine va mai cădea? Dar tribunalele condamnau mereu noi contingente şi partidul ne-a trimis la lucru în mină şi copii minori. Pe Victor Ion Puia colonia a trebuit să-l țină la suprafață vreo două luni până să împlinească vârsta de optsprezece ani, iar Ludovic Desmeri abia împlinise şaisprezece ani când a fost trimis să lucreze cu noi la Baia Sprie. Directorul Zoltan l-a trimes înapoi la închisoarea de minori.

#

Era prin martie 1953. La baraca militarilor securişti a apărut într-o dimineață un steag mare îndoliat. Ne întrebam: oare cine să fi murit? Ce să însemne doliul acesta? Şi iată că nu trece mult şi pe galeria de la 12 est, unde lucram la atelierul de reparat maşini trece nea Romică Cojocaru, fostul chestor al Poliției din Cernăuți împingând repede vagonetul cu nămol de la curățirea canalului de ape uzate şi cântând cu foc: *„Ia vam scajiu adin secret tavarăş Stalin bolşe niet!”* Da, secretul era dezvăluit şi multe speranțe zadarnice s-au legat şi de el şi totuşi nimic nu s-a schimbat.

În colonie ne-a mai venit un alt milițian al dracului (primul a fost Hegheduş). Noul venit era mic de stat şi venea la serviciu *„abțiguit”*, adică cu rachiul în cap. De aceea l-am poreclit *„Poşircă”*. Îl cunoşteam după poziția cozorocului. Când cozorocul şepcii era la ora doisprezece şi zece minute, Poşircă era în forma lui obişnuită. Avea un fluier cu țuruitoare şi toată ziua fluiera cu el după oricine îl vedea prin curte şi-l striga cât îl țineau bojocii: *„Măi ăla, vino încoace la mine! Raportează!”* Trebuia să iei poziția de drepți în fața lui şi să-i zici: *„Să trăiți domnule şef, sunt deținutul cutare şi cutare.”* Când i se părea că nu vorbeşti destul de tare, te punea să repeți câți poți tu de tare. După aceea începea să te chestioneze că de ce te plimbi şi nu dormi şi câte îi mai treceau lui prin cap, după care îți dădea ceva de lucru. Când era el în colonie nimeni nu mai reuşea să se odihnească din cauza lui:

- Domnule şef, mai lăsați odată fluierul acela şi lăsați-ne să dormim că la noapte trebuie să mergem în mină să lucrăm.

- Ce, mă, voi ați venit aicea ca să lucrați? Nu, mă. Voi ați venit aicea ca să muriți, mă! Uitați-vă aici la mine. Ştiți voi de ce m-a ales şi m-a trimis pe mine partidul aicea? Pentru că sunt mic şi al dracului şi până nu vă voi mânca vouă capul să ştiți că eu nu plec de aici.

Canalia avea un motiv să se mândrească. Partidul l-a ales ca să distrugă pe alții.

Cum a plătit Poşircă chinurile care ni le-a produs zilnic atâta vreme cât a stat cu noi, nu ştiu dar despre Hegheduş am auzit veşti speciale.

S-au produs evadări la cele două mine: la Valea Nistrului şi la Cavnic. Îndată ce s-a dat alarma după fuga celor de la Cavnic s-au luat măsuri drastice de pază. Între altele, nimeni dintre civili sau din cadrele de pază militare sau miliție n-avea voie să iasă pe corfă neanunțat prin telefon. La gura puțului era instalată o puşcă mitralieră, iar servantul ei stătea cu degetul pe trăgaci, gata să tragă fără somație în oricine ieşea pe corfă neanunțat prin telefon. Nici un deținut nu avea voie să circule de la corfă la colonie sau invers decât însoțit de un milițian şi sub controlul gărzii militare. Gardianul Hegheduş a fost trimis să păstreze ordinea în mină şi îndată ce a coborât avu norocul să-şi găsească un muşteriu. Un deținut stătea pe galerie în locul unde trebuia să fie cabinetul medical, ca să ceară să fie scutit de la lucru în ziua aceea pentru că era bolnav, dar medicii evadaseră. Cabinetul era gol. Hegheduş l-a găsit acolo şi l-a luat la întrebări de ce nu este la locul de lucru. Omul i-a spus că este bolnav şi a venit să raporteze la doctori.

- Ce doctori? Eu sunt doctor azi şi-ți ordon să mergi la lucru.

- Sunt bolnav, domnule şef !

- Eşti bolnav? Lasă că te vindec eu în colonie!

Bucuros că are pe cine să bată, Hegheduş a fugit repede la corfă ca să ceară un ostaş de însoțire pentru *„clientul său”*, dar a uitat să anunțe prin telefon paza că el vine cu corfa. Când corfa a ieşit la suprafață soldatul a deschis foc conform consemnului. Când a venit sergentul de zi să verifice cine a mai încercat să evadeze, a văzut că *„evadatul”* a fost de data asta gardianul Hegheduş. Aşa i-a răsplătit Dumnezeu toate chinurile pe care i le-a pricinuit preotului Şerban.

#

Între milițienii de la Baia Sprie era unul care părea cam sărac cu duhul. Era înalt şi avea figura unui om care ar vrea să pară inteligent şi nu prea reuşeşte. Se zicea că e fiu de chiabur dintr-un sat ardelenesc şi ca să-şi scape familia de belele, s-a înscris în partid şi s-a făcut milițian. Noi l-am poreclit *„moacă”*. După evadările menționate mai sus, s-au luat măsuri de severitate şi în colonia noastră. Lămpile de mineri ni s-au oprit la poartă dincolo de punctul de control, într-o baracă special construită numită *„lampistărie”*, ca

să nu ascundem dinamită în ele. Eram ţinuţi mai tot timpul încuiaţi în barăci şi când aveam de circulat în curte, la cabinetul medical sau în altă parte, trebuia să parcurgem curtea în pas alergător. În curte era întotdeauna un gardian care avea grijă să alergăm oriunde ne duceam.

Într-o zi, de serviciu prin curte era Moacă. De la cabinetul medical iese un deţinut cu un picior pansat de la gleznă până la genunchi. Fusese rănit de nişte schije de minereu de plumb sărite din loviturile de la baros şi doctorii i-au curăţat rănile şi l-au pansat. Pe pansament se vedeau chiar urme de sânge. Moacă l-a văzut:

- Fuji, mă! Tu nu ştii că trebă să fuji?
- Nu pot, domnu şef! Nu vedeţi că sunt rănit la picior?
- Fuji, mă, batâr trei!
- Aş vrea să pot, domnu şef, dar mă doare!
- Fuji, mă, batâr doi!
- Nici atâta nu pot, domnule şef !
- Atunci fuji mă batâr unu, da fuji!

Şi omul a făcut o săritură pe piciorul sănătos, iar Moacă a zâmbit mulţumit că şi-a făcut datoria. Bineînţeles, povestea a făcut înconjurul coloniei de am auzit-o şi eu.

Trecuse un an şi jumătate, poate chiar ceva mai mult de la moartea părintelui Şerban. Colonia se mărise cu încă trei barăci de locuit. Politrucul Alexandru încă mai era cu noi, dar se apucase să facă garduri de sârmă despărţitoare în jurul fiecărei barăci, probabil şi ca răzbunare pentru raportul făcut de procuror, referitor la lipsa gardului mic de desemnare a zonei interzise. Ne-am plâns civililor. El a aflat: *„Vă plângeţi civililor că vă izolăm barăcile cu garduri de sârmă ghimpată. O să construim garduri de despărţire oricâte va fi nevoie, ca să rupem odată solidaritatea asta care există între voi. Vom face gard de sârmă în jurul fiecăruia dintre voi!"* Curând după aceea, atât el cât şi Vanciu au dispărut. În schimb au apărut Pintea, Cioară şi Căscănel, iar ca director administrativ a venit Zoltan. Acesta a inaugurat un alt sistem de alimentare a deţinuţilor mineri. Raţia de pâine era aceea a deţinuţilor de la munci grele din penitenciar - 800 de grame pe zi. Carnea ce se punea în cazan, nu mai era carne de oaie controlată din punct de vedere sanitar de doctorii deţinuţi, ci numai deşeuri de la abator… copite, urechi şi burţi de vită. Mina continua să dea raţia de pâine cuvenită minerilor. Zoltan da o parte din pâine surplus la masa ostaşilor, iar o parte o vindea pe sub mână, având descărcarea lui Şteanţă. Se pare că mina a prins de veste ce se petrecea cu alimentele noastre, că am auzit pe unii deţinuţi care au rămas după scoaterea legionarilor de la mină că

Zoltan şi Şteanţă au fost arestaţi pentru furt de alimente. Nu ştiu. Noi nu mai eram acolo.

Politrucul Alexandru avea un dinte special împotriva legionarilor. Ei au format majoritatea primului lot de mineri deţinuţi şi au imprimat populaţiei acelea de deţinuţi un spirit de demnitate şi corectitudine deosebită. Au urmat apoi un lot de poliţişti şi jandarmi din care el îşi recrutase câţiva informatori, dar cu timpul şi aceştia au părăsit meseria aceasta care îi făcea de ruşine în ochii celorlalţi oameni. Într-adevăr era o ruşine să te vadă cineva intrând sau ieşind din biroul lui special sau punând ceva în cutia lui cu *„Reclamaţii"* şi politrucul s-a plâns în faţa întregului careu că acestei cutii nimeni nu-i dă atenţia cuvenită. Era în 1952, când în America se dădeau mari lupte electorale. Candidatul Eisenhower declarase că sub administraţia lui, se vor elibera de comunism ţările din răsăritul Europei. Şi Eisenhower a reuşit la alegeri. Politrucul era fiert. Curajul unor oameni nu mai avea margini. Maiorul Gheorghe Scurtu, acela care făcea cu noi, primii sosiţi, gimnastică de înviorare a mers la politruc şi i-a spus în faţă:

- Fac pariu cu dumneavoastră că până în luna septembrie noi vom fi liberi!

Toate astea şi multe altele erau puse în mintea politrucului numai pe seama legionarilor, ei erau *„instigatorii"* şi au corupt civilii, ei erau reacţionarii din cauza cărora el nu mai avea control asupra mulţimilor. Scria rapoarte peste rapoarte ca să-i scoată pe legionari de la munca din mină. Până la urmă a trebuit să aibă şi el ceva rezultate din toată zbaterea lui. Grefa a primit ordin să verifice şi să separe dosarele legionarilor de la Baia Sprie. Într-o zi am fost scoşi afară din barăci. În curte, Kerji şi Şerban de la grefă stăteau la două mese pline cu dosare. Şerban anunţă:

- Atenţiune, se face verificarea dosarelor acelora care aţi fost condamnaţi ca legionari. Cei chemaţi să vină la mese şi să răspundă la întrebări.

Acestea erau cam următoarele: numele, prenumele, data naşterii, numele părinţilor şi profesiunea.

- Cei ce nu sunteţi legionari sunteţi liberi!

A venit şi rândul meu. Toate au mers uşor până când am ajuns la profesiune şi am zis că sunt absolvent al Facultăţii de construcţii.

- Deci eşti inginer!
- Nu sunt, că nu mi-am dat examenul de diplomă.
- Atunci absolvent ai să mori! mi-a zis Şerban. Dar lucrurile nu s-au întâmplat după voia lui.

Au chemat ei dosar după dosar până s-au terminat toate dosarele de pe masă, dar în faţa meselor mai aştepta încă un grup de vreo 20 de oameni.

- Dar voi, ce mai aşteptaţi aici?
- Suntem şi noi legionari!
- Cum te cheamă?

Unul şi-a spus numele. Şerban a căutat dosarul în grupul celor ce nu erau chemaţi.

- Tu eşti condamnat pentru trecere de frontieră!
- Da, dar eu sunt legionar!
- Ai fost legionar la data condamnării şi n-ai declarat?
- Nu! Am devenit acum!

Aşa s-a pomenit politrucul cu un număr mai mare de legionari decât ştia el după datele de la grefă.

Şi-a venit timpul când Eisenhower în loc să ajute ţările din estul Europei să se elibereze a reuşit **să le deziluzioneze**. A cerut părerea şefului sindicatelor muncitoreşti, George Meany, dacă muncitorimea îl va urma în luptă şi Meany a zis *„Nu"*.

După aceea s-a consultat cu secretarul de stat (ministrul de externe) John Foster Dulles, care se zice că i-ar fi răspuns:

- Domnule preşedinte, dvs vă aflaţi la volanul unei maşini splendide şi aveţi în faţă, la bordul ei de comandă, tot felul de indicatoare privind funcţionarea ei, şi voiţi să o porniţi într-acolo unde vă gândiţi dvs, dar nu vă daţi seama că comenzile acestei maşini nu sunt în locul unde le vedeţi dvs, acestea sunt numai aparente. Maşina este manevrată pe dedesubt de alte mâini…

Şi Eisenhower n-a mai făcut nimic pentru Europa de răsărit. Şi ca să camufleze oarecum aparenţele, a organizat la Berlin o conferinţă a miniştrilor de externe cu scopul de a stabili cu sovietele un mod de **coexistenţa paşnică**, la care reprezentanţii Americii, Angliei şi Franţei au acceptat categoric tot ceea ce le-a cerut Sovietele pentru ca să poată să raporteze popoarelor lor că această conferinţă a fost *„o mare victorie"* a diplomaţiei lor şi Uniunea Sovietică a acceptat acest principiu al lor.

Mai mult încă, atunci când în Ungaria guvernul Noaghi Imbre s-a declarat a fi împotriva Moscovei şi a comuniştilor, şi a cerut protecţia Americii, Eisenhower a declarat că America nu are nici un interes ca în Ungaria să nu fie guvern prosovietic.

Şi ruşii au venit în Ungaria cu tancurile şi au strivit încă din faşe eliberarea populaţiei.

Politrucul triumfător ne-a adunat în careu şi ne-a spus:

*„Aţi văzut voi, măi, deştepţii lui Codreanu? Război nu va fi, căci clasa muncitoare nu **va depune armele**!..."* Şi de atunci a început America să facă Rusiei concesii după concesii la toate întâlnirile diplomatice *„la nivel înalt"*.

Şi-l auzeam pe Grigore Brandenburg, analfabetul şef de sindicat al hamalilor din portul Brăila tânguindu-se prin abataj: *„Mauser - Mauser, Mauser - Mauser"*. Aşa înţelesese el numele lui Eisenhower: Mauser - Mauser.

De acest Grigore mă leagă nişte amintiri din timpul liceului. Clasa noastră avea trei rânduri de bănci, câte doi elevi în fiecare bancă. Eu stăteam în rândul de la mijloc, în banca a cincea şi aveam drept coleg de bancă pe un oarecare Moses şi eram prieteni. Credeam că e italian. Mai aveam în clasa I, la religie, un preot tânăr, Cilievici, care vorbea foarte frumos şi noi îl admiram foarte mult. Am observat că prietenul meu lipsea de la orele de religie. Într-o zi m-am hotărât să vorbesc cu el despre acest subiect. L-am luat mai pe departe povestindu-i ce lucruri frumoase ne învaţă pe noi părintele Cilievici şi cât de frumos povesteşte el. Chiar dacă el, Moses, e catolic, povestirile acestea nu aveau nimic dăunător religiei lui şi ar fi fost bine să vină măcar de curiozitate să-l audă vorbind pe părintele Cilievici. Colegul meu mi-a răspuns: *„eu nu sunt catolic. Eu sunt de religie mozaică. Numele meu este Moise şi Moise a fost cel mai mare prooroc din lume şi a vorbit şi cu Dumnezeu faţă către faţă. Pe mine mă întreţine în şcoală comunitatea noastră evreiască şi am să mă fac rabin şi nu pot veni să ascult ce vorbeşte un preot creştin."* Am înţeles atunci de ce locul colegului meu de bancă era gol în timpul orelor de religie. Din toată clasa el era singurul de religie necreştină. Totuşi relaţiile mele cu el au continuat să fie corecte, de prietenie.

Şcoala noastră avea o bibliotecă de împrumut pentru manualele şcolare, care erau date spre folosinţă pe un an şcolar întreg, elevilor care n-aveau bani ca să şi le cumpere. Se numea *„Biblioteca Pauperum"*. Moses a căpătat de la Biblioteca Pauperum toate manualele pentru clasa întâia. Mai mult încă. Exista un singur manual de muzică la bibliotecă şi dirigintele nostru, profesorul de muzică Teodor Vasilache, i l-a împrumutat lui Moses, cu toate că manualele erau cumpărate şi ele din banii primiţi de la Fondul Bisericesc, adică de la Biserica Ortodoxă Română.

În vacanţa mare care a urmat, într-o zi, mă aflam prin oraş pe drumul care coboară pe lângă parcul Schiller către Roşa. Chiar în colţul parcului, acolo unde în stânga drumului se mai vedeau rămăşiţele unei mori de apă părăsite, mă întâlnesc cu colegul Moses. El era foarte vesel: *„Măi Victore, bine că te-am întâlnit. Vreau să te prezint unchiului meu. Unchiul Iancu a venit în vizită la noi şi povesteşte nişte lucruri minunate. Vino să-l auzi şi tu."* Am pornit împreună. Pe strada Gârla Morii era un imobil cu apartamente sărăcăcioase în care se intra direct dintr-un coridor lung deschis spre exterior către nord, ca un fel de gang. Moses a ciocănit la o uşă, apoi am intrat. În cameră, un om se uita într-un ziar. Când a dat ziarul la o parte şi a

dat cu ochii de mine îmbrăcat ţărăneşte, s-a răstit la prietenul meu într-o limbă din care am înţeles doar două cuvinte din asemănarea lor cu puţina nemţească câtă pricepeam şi eu. Cele două cuvinte erau *„ohren”*, care înseamnă urechi şi *„goim”*, care înseamnă ceva urât despre un neevreu. Aşadar urechile colegului meu erau în pericol din cauza mea, căci eram singurul neevreu din acel spaţiu. M-a cuprins un fel de jenă, poate chiar şi de frică. Dacă omul va trece la fapte, va fi vai de noi, dar mai ales de mine, care sunt pentru el un goim. Nu ştiu ce i-a mai spus Moise unchiului săi, ştiu doar că, înainte de a se linişti unchiul, au intrat în cameră alţi doi: unul mai în vârstă, care am dedus eu că trebuie să fie tatăl lui Moses şi altul, ceva mai tânăr, de o statură cam înaltă şi bine legată de parcă ar fi fost un luptător de greco-romane. Cel mai în vârstă îi zice lui Iancu:

- Uite, Iancule, ţi l-am adus pe Grigore Brandenburg! Iancu i s-a adresat lui Grigore:

- Ascultă măi Grigore! Cum îţi place să ţi se vorbească, mai pe ocolite sau de-a dreptul ?

- Apoi, domnule, vorbeşte cum vei vorbi, numai vorbă bună să fie!

- Uite, eu am să-ţi vorbesc de-a dreptul. Te-am adus aici cu foaie de drum ca să discutăm ceva. Noi am auzit despre tine că eşti om simplu neştiutor de carte, adică analfabet şi că eşti vătaful hamalilor din portul Brăila care te ascultă şi te respectă foarte mult.

Uite ce-ţi propunem noi: familia ta nu-i prea bogată şi-o duce cam greu. Înscrie-te în partidul nostru, partidul comunist şi noi, comunitatea evreiască, vom avea grijă de familia ta şi veţi avea de toate şi veţi deveni bogaţi!

- Ascultă, coane Iancule, sau jupâne Iancule, cum vrei să-ţi spun! Eu ştiu ce urmăriţi voi cei din partidul comunist. Voi vreţi să ne distrugeţi biserica noastră şi legea noastră strămoşească. Voi fi fiind eu analfabet, aşa cum zici tu, dar atâta lucru pricep şi eu încă. Şi un lucru ca acesta Grigore Brandenburg nu-l va face niciodată! Am eu numele acesta care pare străin, nemţesc sau evreiesc, dar eu sunt român din părinţi români şi strămoşi români. Părinţii mei au căpătat acest nume pentru că aveau un atelier de împletit brandenburguri pentru uniformele militare de pe vremuri. Pe mine m-au trimis la şcoală, dar dacă am rămas analfabet nu-i vina lor. Nu-mi plăcea să stau în clasă şi fugeam pe malul Dunării să văd apa, să văd peştii, să văd păsările. Îmi plăcea natura. Şi am stat şapte ani în clasa întâia şi acum semnez prin punere de deget, dar mişelii nu fac! Semnaţi-mi foaia de drum ca să mă întorc acasă la treburile mele!

De aici înainte cunoştinţele mele despre ce a urmat se întrerup. Pe unchiul Iancu l-am mai întâlnit în viaţă mai târziu. Devenise colonelul de securitate Moişe Grinberg.

Prietenul meu Moses m-a condus până la ieşirea din oraş în drum spre locuinţa mea. Mi-a spus, că unchiul Iancu a venit din Uniunea Sovietică şi le-a povestit că acolo este un stat cu un sistem nou de conducere, cum nu mai există altul în lume. Raiul săracilor, unde aceştia au de toate şi conduc toată ordinea statului cu multă dreptate. Au un sistem de pregătire a tineretului care se cheamă Comsomol, în care elevii se pregătesc să devină mari oameni de stat.

Ce s-a întâmplat după despărţirea mea de el la marginea oraşului către locuinţa mea, nu ştiu. La începutul anului şcolar el nu mai era în oraş şi nici familia lui nu mai era în strada Gârla Morii. Pe Grigore Brandenburg l-am reîntâlnit la Baia Sprie condamnat *„criminal de război”*. S-o fi răzbunat Moişe Grinberg pe el pentru cine ştie ce întorsătură pe care au luat-o lucrurile atunci? Nu ştiu, Grigore era acelaşi spirit de om simplu şi naiv. Lucra în abataj ca rulător şi dădea câte douăzeci de lovituri de baros la spart bolovanii de minereu pentru toţi neputincioşii din echipa sa. Când venea timpul pauzei, Traian Ghiţeanu, fost ofiţer de grăniceri din Constanţa, începea să cânte geamparale dobrogene şi-i striga: *„Hai, nea Grigore, danseaza-ne.”* şi Grigore, în costumaţia aceea sumară pe care o avea în abataj, începea să dea trupului său îndesat de multele poveri pe care le-a cărat, unduiri lascive de cadână. Tabloul era de o delectare comică fără egal, iar Grigore, prefăcându-se că nu înţelege nimic din cele ce se întâmplau cu el, servea şi ca bufon să-i înveselească pe toţi.

„Mauser, Mauser! Mauser, Mauser!”, ce suflet generos se ascundea în trupul acela bătătorit de poveri al unui analfabet!

#

Efectul rapoartelor, zecilor de rapoarte contra legionarilor făcute de Ion Alexandru, s-a arătat târziu, după plecarea lui din colonie. La sfârşitul lunii martie 1954 s-a produs mare vânzoleală prin barăci. Unii se mutau din barăcile mai noi în cele vechi, alţii invers. Când s-au liniştit lucrurile am văzut că în barăcile mai noi eram cazaţi numai noi legionarii. A doua zi ni s-a luat tot ceea ce aveam de la mină, inclusiv nişte maieuri albastre care le primisem în dar din partea minei şi nu făceau parte din echipamentul propriu-zis. Ni s-a comunicat că noi nu vom mai intra în mină. Că vom avea de azi înainte regim de puşcărie. Raţia de pâine va fi cea din închisoare. Bucătarii, foştii noştri colegi de lucru până mai ieri, puteau să mănânce de la cazan pe săturate şi şi-au sacrificat raţiile lor de pâine punându-le în hârdaiele noastre de mâncare, ale noilor puşcăriaşi. Noul politruc a aflat mişcarea şi i-a pedepsit pe rând cu zile de carceră. În dormitorul nostru, tânărul Hurjui Radu făcuse o pneumonie şi era ameninţat să facă complicaţii. Doctorii noştri erau foarte îngrijoraţi de soarta lui. Trebuia alimentat mai

bine. Dar cum? Inginerul Ion Constantin a luat iniţiativa. A apelat la câţiva din prietenii lui mai de încredere şi rând pe rând îi ofeream bolnavului o porţie de pâine în plus pe zi. Aşa a scăpat bietul băiat din criză. Avea numai 19 ani…

Pentru civilii care lucrau cu noi ziua aceea de 1 Aprilie 1954 a fost zi de doliu. Unde se întorceau ei, vedeau lipsind oamenii cei mai buni. Sper că Radu este astăzi bine sănătos şi-şi mai aduce aminte de fraţii lui de suferinţă de atunci.

Am stat aşa izolaţi cu regim de puşcărie de la 1 Aprilie până la 15 iunie. Se dădea lupta la nivel înalt între organele minei şi Direcţia politică a organelor de control ale închisorilor. Mina cerea întoarcerea noastră la lucru. Direcţia politică arăta că suntem periculoşi, că am corupt şi pe membrii de partid cei mai de încredere care au lucrat cu noi. Un caz mi s-a întâmplat chiar mie.

Într-o zi a venit Căscănel şi a deschis uşa dormitorului în care eram izolat eu:

- Care eşti tu acela Leahul, mă?
- Eu, domnule locotenent!
- Al dracului eşti tu şi cu pielea de pe tine! Şi a trântit uşa.

Cu ani mai târziu am aflat explicaţia de la un prieten care a lucrat în mina Baia Sprie după plecarea noastră: Maistrul meu, Josef Bauer, a venit plângând la directorul minei să-i ceară să mă oprească să nu plec înapoi la închisoare şi directorul minei a făcut o intervenţie în acest sens. M-a impresionat iarăşi gestul acestui om cu care n-am reuşit niciodată să schimb mai mult de două vorbe.

La data de 16 iunie, dacă nu mă înşel, au venit camioanele MAI-ului, ne-au dus la vagonul duba ce aştepta pe linia moartă de unde nu se vedea nimic, numai un pom.

Şi cu duba am ajuns la Aiud.

COINCIDENŢE...

COINCIDENŢE...

COINCIDENŢE...

Zis-a cel nebun în inima sa:
„Nu este Dumnezeu!"
Stricatu-s-au oamenii
şi urâţi s-au făcut întru fărădelegi,
Nu este cel ce face bine.

(Psalmul 52, verset 1-2,
Institutul Biblic, Bucureşti, 1984)

Directorul închisorii Aiud fusese schimbat. În locul lui Farcaş venise Kohler. Noul director se străduia *„să modernizeze"* puşcăria după modelul sovietic.

Alimentaţia se menţinea slabă şi asistenţa medicală inexistentă. Şocurile prevestite de Blehan se aplicau riguros. Bolnavii gravi de tuberculoză şi nebunii erau ţinuţi în camere împreună cu oameni încă sănătoşi, ca să-i îmbolnăvească şi pe aceştia. În plus, directorul s-a apucat să împiedice soarele să mai intre în celule. Începând cu zarca şi continuând cu teul celularului şi cu secţiile, rând pe rând ferestrele au fost oblonite. Oblonul era format dintr-un cadru de scândură de 10 cm lăţime care cuprindea pe dinafară tocul ferestrei, iar în interiorul acestui cadru erau bătute în cuie nişte jaluzele orizontale din acelaşi fel de scândură, aşa fel ca să nu poţi vedea nimic nici afară, nici jos în curte. Soarele nu mai putea să intre în cameră decât dacă se întâmpla să cadă sub acelaşi unghi ca şi jaluzelele şi chiar atunci nu pătrundea mai departe decât numai pe pragul de jos al ferestrei. Jaluzelele ne apăsau pe suflet şi întunericul din cameră ne făcea să citim cu greu poeziile scrise pe pereţi cu acul.

Mi-am adus aminte de vorbele ţăranului aceluia din târgul vitelor din Cernăuţi: *„Sovieticii aiştea nici lumina soarelui nu le-o lasă deţinuţilor politici"*.

#

Viaţa în închisoare decurgea după programul obişnuit. Deşteptarea, deschiderea (numărătoarea de dimineaţă, terciul, scoaterea tinetelor, plimbarea, masa, continuarea plimbării la camerele ce n-au ajuns la rând dimineaţa, alt program cu tinetele, cina), închiderea (numărul de seară cu ciocănitul gratiilor) şi stingerea (culcarea).

Într-o zi, în 1956, când am fost scoşi la plimbare, am văzut pe coridoare miliţieni în plus. Miliţianul din turn dublat. Ostaşii din prepeleci dublaţi. Nu era vreo sărbătoare specială a comuniştilor.

Ce să fie? Desigur e o alarmă! Ce fel de alarmă că ne scot la plimbare. Programul zilnic nu a suferit nici o schimbare! Seara, ştirile transmise prin ţeava de calorifer ne aduc unele lămuriri: În Ungaria se petrec lucruri excepţionale. Comuniştii au fost înlăturaţi de la conducere. S-a format un guvern de orientare către Vest. Se cere protecţia armatelor americane.

A doua zi alarma a continuat şi programul zilei a decurs ca şi ieri.

Când ne întorceam de la plimbare un miliţian nervos ne opreşte:

- Toată camera asta la izolare la *„neagra"*! De ce aţi vorbit la uşa aceea? Ce le-aţi comunicat? Ne-am oprit tăcuţi în faţa camerei negre cu gândul să chemăm pe şeful secţiei noastre şi să lămurim cu el problema. Nimeni nu vorbise, nimeni n-a comunicat nimic. Miliţianul cel nervos ne-a deschis uşa dela camera neagră şi am intrat cu toţii şi a intrat şi el după noi şi îmblânzindu-şi brusc vocea ne-a întreabat:

- Aţi auzit ce se întâmplă în Ungaria?

- Da!

Mi se adresează direct mie

- Dar noi ce facem?

- Aşteptăm să vedem cum reacţionează americanii! N-avem încredere că americanii vor sprijini Ungaria în acest moment critic. Am avut dreptate.

Marele general şi preşedinte Eisenhower, acela de la care se aştepta eliberarea Europei de răsărit, a răspuns:

- America n-are nici un interes ca în Ungaria să fie un guvern împotriva Uniunii Sovietice.

Ruşii au înţeles bine mesajul. Diviziile armatei roşii au năvălit în Ungaria şi au strivit sub şenilele tancurilor bărbaţi, femei şi copii şi toată nădejdea de eliberare a Europei de Est. Dacă ne alăturam şi noi mişcării din Ungaria, toată urgia rusească se descărca întâi asupra noastră.

Ar fi fost destul ca Eisenhower să zică: *„Nu vă atingeţi de Ungaria!"* şi toată Europa de Est s-ar fi eliberat prin forţele ei proprii. Dar aşa, Vestul a rămas credincios *„înţelegerii"* de la Berlin.

#

Eu am nimerit din nou în aceeaşi cameră cu inginerul Leonida Lupaşcu de la fabrica de produse chimice Valea Călugărească, fiul preotului basarabean din comuna Ialoveni, judeţul Lăpuşna. Am stat cu el în Aiud înainte de plecarea la mină. Am venit de la mină cu acelaşi transport şi acum eram din nou împreună şi ca totdeauna ne-am înţeles bine.

În timpul cât a lucrat la mină, în cloaca aceea care *„colcăe de tuberculoză"* cum auzise Vasilică Cârligea că vorbeau Sepeanu şi Zeller, Leonida a contractat o tuberculoză ganglionară. Glandele de o parte şi alta a gâtului se umflaseră şi-au devenit dureroase. Leonea a ieşit la vizita medicală şi doctorul i-a dat tinctură gaiacol. A luat tinctura timp de două săptămâni, dar situaţia nu s-a ameliorat de loc. A ieşit din nou la vizita medicală, a fost dus la spitalul închisorii pentru analize şi doctorii spitalului i-au prescris 2000 de unităţi de penicilină.

Trebuia să primească avizul directorului închisorii. Directorul i-a şters cifra de 2000 şi a scris 1000 aprobat. Doctorii i-au făcut injecţiile aprobate şi boala a început să cedeze. Au cerut să li se aprobe şi celelalte injecţii de care

avea nevoie. Nu li s-a mai aprobat. Eram în cameră umăr la umăr cu el şi-l vedeam cum ieşea mereu la doctor şi se întorcea tot mai dezamăgit. Boala a început să se înrăutăţească iarăşi.

Într-o bună zi mi-a zis:

- Victore am o presimţire că eu am să mă eliberez prin tavan!

- Nu se poate, Leonea, ai să capeţi şi celelalte injecţii şi ai să te faci bine, şi-apoi: *„Ura, ura şi la gară!"* Acesta era un fel de salut când eram şi noi bine dispuşi. Leonea m-a privit trist şi mi-a răspuns:

- Poate că tu, da, dar eu nu! Şase luni de zile a aşteptat mereu şi a ieşit la vizita medicală ori de câte ori i-a fost posibil, ca să-l roage pe doctor să ceară o nouă aprobare.

N-a primit-o!

După şase luni, doctorul care se prezenta pentru aprobare pentru nu ştiu a câta oară l-a prins pe director într-o dispoziţie mai bună: *„De acum daţi-i câte unităţi vreţi!"*. Cuvintele acestea mi le-a spus mie el, Leonida Lupaşcu reproduse după doctor din discuţia avută cu directorul închisorii. După o luptă îndelungată cu boala, Leonida a murit în spitalul închisorii de la Aiud. Microbul devenise rezistent la medicamentul întrerupt.

Doctorii l-au internat în spital îndată ce-au primit aprobarea şi l-au tratat cu toată atenţia. Între timp eu am trecut prin alte peripeţii şi n-am mai ştiut de el decât mult mai târziu, după trecerea lui în eternitate.

#

Printre deţinuţi a început să se vorbească tot mai mult de necesitatea unei greve. O grevă a foamei pentru îndreptarea situaţiei, care devenea tot mai insuportabilă.

Şi dacă jaluzelele ne luau lumina soarelui, ele ne ofereau în schimb posibilitatea de a vorbi prin fereastră cu toate celulele vecine. Puteam comunica prin viu grai cu toate celulele până departe, până unde se putea auzi vocea omenească. În anumite ore din zi gardienii erau imobilizaţi în anumite părţi ale celularului datorită programului din acel timp, cum ar fi împărţitul mesei sau scoaterea tinetelor.

Atunci, în partea opusă a celularului, comunicările se făceau cu voce tare de pe capul teului până la *„coada lungii"* şi invers. Pentru ca anumite comunicate să nu fie interceptate de turnătorii administraţiei, ştirile externe şi chestiunile în legătură cu greva se comunicau într-o limbă străină, - bulgara.

Aveam pe partea noastră doi cumnaţi macedoneni din părţile Bulgariei. Numai îi auzeam chemându-se: *„Bageanac! Bageanac!"* urma apoi textul mesajului şi, la sfârşit, era întotdeauna din partea primitorului *„hubo, hubo!"* Toată lumea pricepea că bageanac înseamnă *„cumnate"* şi hubo înseamnă

„bine", dar în rest nimeni nu pricepea nimic, căci limba ne era necunoscută. Mai târziu mesajul ne venea pe alte căi, dar nu se putea afla de la cine porneşte.

Tocmai când toată închisoarea fierbea de pregătirea pentru grevă şi se aştepta declanşarea ei din zi în zi, a apărut pe la birourile administraţiei o fată tânără, foarte frumoasă, trebăluind în văzul nostru, ceea ce nu se întâmplase până atunci niciodată. Am văzut-o într-o după amiază ştergând ferestrele biroului în timp ce noi eram scoşi la plimbare.

Într-o seară, a trecut pe la uşile de la etajul nostru un miliţian care zicea că este de la grefă şi întreba de la diferiţi deţinuţi datele personale.

Printre alţii m-a întrebat şi pe mine şi, în timp ce îi răspundeam la întrebări, mi-a şoptit printre dinţi că a venit logodnica mea din America să-mi aducă veşti importante de la familie. În ziua următoare am fost scos din celulă, mi s-a dat o tinetă stricată, care curgea, şi însoţit de un miliţian eram dus către poartă ca să o schimb cu una mai bună.

Fata respectivă era acolo lipită de zidul dintre două ferestre şi mi-a zis plângând: *„A murit tata!"* Miliţianul care mă însoţea, văzând ceva ce i s-a părut lui suspect, m-a luat repede şi m-a băgat înapoi în celular. N-am avut timp să confirm primirea mesajului. În ziua următoare, în timpul plimbării miliţianul din turnul ţarcului de plimbare mi-a comunicat aşa, ca *„din partea logodnicii"*, vestea că a murit tata în America. Vorbele au fost spuse destul de tare şi au fost interceptate şi de cei din alte celule care se plimbau în alte compartimente ale ţarcului. Nu toţi erau oameni de încredere. Imprudenţă! Ce mai puteam eu să fac? Am spus la un moment potrivit unui miliţian de încredere: *„Logodnica e securitatea!"* La întoarcerea de la plimbare un miliţian m-a oprit sub pretext că vrea să-mi facă raport de indisciplină. M-a băgat în biroul şefului de secţie şi mi-a dat creion şi hârtie *„să scriu la cei de-acasă"*. Aventura era prea hazardată.

Greva foamei trebuia să se declanşeze din moment în moment, iar după mesajul auzit de atâţia oameni nesiguri pericolul era iminent. Fata din America credea că deţinuţii din Aiud au acelaşi tratament ca şi acei din America, iar miliţienii după ce s-au convins că ea vine într-adevăr din America erau în stare să facă orice imprudenţă numai să o servească. Dar ceea ce s-a făcut nu se mai putea îndrepta.

În dimineaţa următoare, la deschidere, am auzit din celula opusă celei a noastre, de pe scurta vest, un deţinut raportând gardianului şef cu glas tare că celula lor declară greva femei timp de zece zile din caza anumitor situaţii care nu se mai pot suporta. Celula următoare a raportat la fel, apoi alte şi alte celule printre care şi celula noastră.

S-a împărţit terciul. Am pus gamelele pline la uşă. Au venit miliţienii să

ne amenințe cu izolarea dacă refuzăm. N-au avut succes.

Milițienii s-au întors și ne-au adus hârtie și creioane ca să scriem motivele pentru car facem grevă. Nu știu ce au scris alții, eu am trecut mult peste douăsprezece puncte în declarația mea. După declarațiile scrise, ne-au luat pe rând câte unul, în ordinea celulelor, să stea de vorbă cu noi, să ne convingă să renunțăm la acțiune și să-i denunțăm pe *„instigatori"*. Cei din celula vecină, unde era prietenul meu Lungu Neagu, au venit la rând înaintea celulei noastre. Acolo era un țăran de prin părțile Botoșanilor, pe nume Gavrilă Gheorghe, care avea doar câteva luni până la expirarea pedepsei. Luat de entuziasmul celorlalți a depus și el gamela cu mâncare pe prag. Acum când a ajuns să discute cu administrația și i s-a pus în vedere că dacă participă la grevă s-ar putea să capete o nouă pedeapsă și să nu se elibereze la termen, a acceptat să renunțe la grevă.

Odată intrat în tratative cu ei, i-au cerut să spuie ce știe el despre ceilalți greviști. El a relatat ce auzise de la milițianul din turnul de la plimbare. L-au pus să scrie. A scris și a semnat. Când s-a întors în cameră m-a chemat la fereastră și mi-a spus ce-a făcut. Asta deschidea un capitol nou de anchete și cercetări, dar deocamdată eu deveneam instigatorul principal pentru declanșarea grevei. Abia a terminat Gavrilă vorba și a și apărut șeful de secție la ușa celulei noastre:

- Leahul fă-ți bagajul cu tot cu echipamentul de la închisoare și ieși la ușă! Am apucat repede pătura și-am pus în ea tot ce aveam. Am adunat colțurile în chip de boccea și am ieșit pe ușă. Am fost dus la o cameră de izolare, dar n-am stat mult. M-au scos, m-au urcat într-un camion militar împreună cu alți deținuți și nu ne-am oprit decât la Gherla. Acolo am fost băgați imediat la zarca veche, repartizați în camere, după liste întocmite din Aiud. Am aflat de la ceilalți din cameră că făceam parte dintre cei o sută de deținuți dintre care administrația voia să găsească pe organizatorii grevei. Versiunea inițială era că eu am primit ordin de la americani prin logodnica mea ca să se organizeze greva, iar domnul George Manu ținea legătura cu ei printr-un aparat de radio inventat de el și ascuns undeva în închisoare. Până s-a dezumflat gogorița aceasta a trecut cam mult timp și anchetatorii au pierdut firul problemei. Încurcătura mea a prins bine adevăraților inițiatori ai grevei. Pentru fată, pentru milițianul de la plimbare și ceva mai puțin pentru mine turnătoria lui Gavrilă a avut urmări grele. Securitatea a venit la gazda unde locuia fata ca să o aresteze. Ea a prins de veste și a sărit pe fereastră încercând să scape.

Până la urmă a fost prinsă, arestată și anchetată. Dacă s-ar fi găsit la ea scrisoarea care mi-a cerut-o milițianul acela, problema devenea gravă de tot, dar pentru că nu s-au găsit dovezi despre vreo legătură directă cu mine

suspiciunile au putut fi atenuate.

Milițianul de la plimbare a fost și el arestat și cazul a ajuns să fie anchetat de însuși Nicolscki. Milițianul avusese cândva o legătură cu un grup de rezistență armată din munți și situația lui devenea mai grea. Pe mine nu m-au anchetat atunci, căci eram izolat pentru organizarea grevei, iar acum intenționau să mă implice și în toate complicațiile milițianului, să mă facă complicele sau poate chiar șeful lui în toată țesătura aceasta printre milițienii din Aiud, gata să intervină să ne elibereze în caz de război cu americanii.

Mi se cocea o turtă mare. Am aflat despre toate acestea abia după ce m-am întors la Aiud, un an mai târziu după începerea grevei. Nicolscki mi-a întins o cursă. A pus pe un prieten al meu de la Iași să mă cheme să vorbesc cu el la un perete - metoda cu cănița de băut apă - el asculta la perete cu un stetoscop. Prietenul meu avea un mesaj ticluit de ei care trebuia să mi-l spună, apoi să mă întrebe ce cred eu despre toate cele auzite. Am ascultat tot mesajul lui și mi-am dat seama că totul e urzit de securitate fără să știu exact cine era lângă el atunci. La întrebarea *„ce cred eu că are să se întâmple"*, i-am răspuns foarte calm și natural: *„cred că securitatea umblă să-și mai recruteze noi turnători și acum încearcă să ne înspăimânte și să ne încadreze și pe noi"*. Fii liniștit. Când am terminat discuția, din camera alăturată am auzit un pumn puternic bătând în perete. *„Pericol"* la ușă a apărut șeful de secție. *„Plimbarea!"* Am ieșit pe ușă. Printre scândurile podului pe care se circula de la o celulă la alta am văzut ieșind din celula de sub noi vre-o trei ofițeri de securitate și prietenul cu care discutasem la perete. Unul din ofițeri puțin mai înalt ca ceilalți avea agățat de gât stetoscopul doctorului de la cabinetul medical. L-am recunoscut mai târziu, când am ajuns să fiu chemat la anchetă, că era Nicolscki.

Îl mai văzusem și mai înainte, în tabăra de vară de la Deva. Era fiul negustorului de la care cumpărasem o pereche de pantaloni. După izolarea noastră, a *„sutiștilor"* la Gherla, în Aiud s-a instaurat un regim de mare severitate. Tot timpul, de la deșteptare până la stingere, deținutul trebuia să stea numai la marginea patului. Orice activitate era absolut interzisă și gardienii erau obligați să pândească mai ales pe la vizete. Cele mai mici acte de indisciplină erau sancționate cu pedepsele cele mai dure. *„Ca să-l învețe pe bandit să nu mai facă grevă altădată"*. Îngrijirea medicală inexistentă și hrana era și mai slabă.

Popa Ion Teiuș, un deținut vechi, condamnat din vremea lui Antonescu suferea rău de stomac și nu primea îngrijirea medicală necesară. Disperat de situația fără ieșire în care se afla, într-o zi, când a fost scos la plimbare s-a abătut din drum și a intrat în gardul de sârmă ghimpată care marca zona de împușcare fără somație. Ostașul din *„prepeleac"* a tras în el și l-a omorât cu

toate strigătele *„Nu trage, nu trage!”* din parte acelora care au văzut cele întâmplate. Moartea lui Popa Ion Teiuș a stârnit o revoltă spontană în toată închisoarea cu strigăte de protest care s-au auzit în tot orașul. La multe camere s-au aruncat jos obloanele de la ferești. Au venit procurori și reprezentanți ai organelor penitenciare să potolească revolta cu promisiuni deșarte și, în cele din urmă, l-au schimbat și pe Kohler.

În comparație cu toată frământarea de la Aiud, noi, *„sutiștii”* de la Gherla, am avut o viață liniștită. Cum eram izolați pentru anchetă nici chiar milițienii nu veneau să ne supravegheze prea des ca să nu fie suspectați că ne-ar înlesni oarecare legături. Noi am continuat greva timp de zece zile așa cum am declarat și în scris.

În timpul acesta, am stat mereu în pat pentru că eram slăbiți. Unii foarte puțini au acceptat să fie hrăniți artificial. Marea majoritate n-am acceptat. După terminarea grevei am continuat să stăm întinși în pat și n-a venit nimeni să ne deranjeze. Milițienii de pe secție apăreau la ușă numai la orele de program, când trebuia să mergem la plimbare, să scoatem tinetele și când se împărțea masa.

Mi-aduc aminte de prima mâncare care ni s-a dat după terminarea grevei. O ciorbă de fasole gustoasă - sau poate mi s-a părut așa din cauză că eram lihniți. După ce am mâncat-o o simțeam așa de grea în stomacul dezobișnuit de a căra poveri, că mi se părea că am pietroi în el și din acest pietroi radiau niște înfiorări care se răspândeau în tot corpul, se ridicau până în creștetul capului. Aș fi vrut să vomit tot ceea ce am mâncat, dar n-am putut căci corpul nu avea rezervele de putere necesare nici pentru acest lucru și am stat așa ore lungi de tortură până ce fiorii aceia de revulsie și greață s-au mai potolit.

Niciodată n-am mai avut în viață mea senzație de revulsie așa de puternică ca aceasta.

În ceea ce privește preocupările și trecerea timpului am dus-o minunat. Aveam cu noi pe domnul George Manu și el adusese cu el acele plăcuțe de *„săpun armat”* pe care era scrisă în limba engleză toată istoria descoperii Americii și a Conchistadorilor. Eu am profitat din plin de această comoară care a circulat din mână în mână timp de un an cât am stat izolați la Gherla.

Mai circulau, tot așa din mână în mână, poezii și citate în proză din poeți și scriitori români și străini. Texte memorizate de oamenii cultivați ce se aflau printre noi. Un singur lucru ne lipsea, din curtea de plimbare niciodată nu puteam vedea soarele. Curtea era așa de îngustă și înconjurată de ziduri așa de înalte că soarele niciodată nu ajungea să privească înăuntru. Dar sus, sus de tot pe zid, pe petecul acela mic de cer albastru pe care îl admiram la fiecare ieșire la aer, se vedea o plantă verde, un smoc de frunze

vii care ne aminteau de toată lumea vegetală de dincolo de ziduri.

#

În camera noastră mai locuita un deținut, care nu era din cei o sută de presupuși organizatori ai grevei de la Aiud. Se chema Morariu și era sanitar, asistentul doctorului închisorii. El mai lucra și la magazia de haine civile. Era din Iași, avea și el neamuri în America și mai venea pe la patul meu să-mi povestească despre rudele lui de acolo.

Nu l-am respins dar îl priveam cu oarecare neîncredere. Între altele m-a întrebat cum stau cu îmbrăcămintea și cam ce lucruri mi-ar lipsi, având în vedere că peste un an și jumătate mă voi elibera tot iarna.

I-am spus că nu-mi lipsește nimic, doar bocancii mi s-au distrus complet, dar am la CEC niște bani câștigați la mină și voi putea să-mi cumpăr o pereche de bocanci din ei. Mi-a mai spus că în depozitul de efecte civile e mare dezordine și el lucrează să pună ordine acolo, dar sunt multe haine și mulți bocanci de la oameni care au murit demult și nimeni nu le mai numără și el vrea să mă ajute pe mine și să-mi facă un pachet cu de toate.

L-am rugat să nu facă una ca asta că eu nu port haine de pe morți. Într-o zi apare la ușa camerei noastre milițianul Zaharia Roșca de la magazia de efecte civile cu doi indivizi care aduceau pe o targă un pachet.

M-a chemat la ușă și-mi spune că acesta era pachetul meu de haine civile pe care eu îl căutam. M-am uitat la el și i-am spus că eu n-am avut niciodată un asemenea pachet. Milițianul și cu cei doi au plecat cu pachetul coborând scările. Când au ajuns jos am auzit o voce puternică: *„Roșca Zaharia ești arestat!”*. Pentru mine arestarea milițianului a fost un semnal în plus că pachetul nu era un lucru curat și m-am ferit și mai mult de el. Când m-am întors iar la Aiud mi-am luat hainele mele de la magazie, iar pachetul acesta nu l-am atins. Administrația Gherla trimisese pachetul la Aiud odată cu mine. Am fost chemat să-mi iau în primire pachetul. De față erau doi ofițeri - bănuiesc că unul era politrucul, celălalt îmi era bine cunoscut.

Era Cioară de la Baia Sprie și ei insistau să-mi desfac pachetul să vadă și ei ce am înăuntru. Le-am declarat din nou că nu e pachetul meu și nu am cunoștință de ce se află în el și numai cu greu am scăpat. Cred că era și aceasta o capcană să mă prindă cu ceva suspect.

Anchetarea fetei din America și a milițianului erau în plin curs. O simțeam din nervozitatea cu care se manifestau câțiva pe care îi știam că erau rudele milițianului. *„Fă ceva ca să se oprească cercetările!”* Ce puteam să mai fac eu? Greșeala a fost comisă și turnătorul a declarat-o; au mai fost și alții care au auzit mesajul. Cel mai bun lucru ce puteam să fac eu era să nu mă implic în acest proces. Dacă reușesc, ceilalți se vor descurca mai ușor, - tentativă nereușită. Dacă sunt implicat și eu atunci toate devin

fapte împlinite şi răspunderea lor este mai gravă. Am fost chemat şi eu la biroul de anchete din clădirea administrativă.

Ofiţerul acela înalt pe care l-am văzut cu stetoscopul de gât m-a luat în primire:

- Leahule, să-mi spui ce veşti ai primit de la familia ta din America!

- În iulie 1947 am primit o veste despre ei de la Biroul Populaţiei din Detroit. O telegramă în care mi se spunea că amândoi părinţii sunt sănătoşi. Am mai avut apoi un schimb de scrisori din care am aflat că am acolo o soră care la data aceea umbla la şcoala primară. Am fost arestat şi cu aceasta veştile s-au întrerupt.

- Dar acum, mai recent, ai mai primit o veste specială. De asta ai uitat?

- Eu n-am primit nici o veste!

- Minţi! Avem informaţii sigure că miliţianul Vasile Rasa ţi-a comunicat ceva în timpul plimbării.

- Domnule general, numele acesta îmi este necunoscut. În plus, vă pot spune cu toată sinceritatea că nu am stat de vorbă cu nimeni despre acest subiect.

- Cum îndrăzneşti să mă minţi aşa de la obraz? Uite, deţinutul Gavrilă Gheorghe scrie aici negru pe alb că a auzit când miliţianul îţi dădea veşti de la familie.

- Eu unul n-am primit nici o veste. Dacă Gavrilă a vorbit cu el atunci a uitat să-mi transmită şi mie veştile ce le-a auzit de la miliţian.

- Nu aşa! El ţi-a spus veştile acelea de sus din foişor!

- Dacă miliţianul a vorbit ceva din foişor şi nu mi-a pronunţat numele, nu m-a arătat cu degetul şi nu m-a singularizat în nici un fel dintre toţi cei care erau atunci la plimbare, atunci nu mi-a vorbit mie sau în cel mai rău caz eu nu aveam de unde să ştiu că el îmi vorbeşte mie. Eu nu aveam nici un motiv să ascult ce vorbea cu un alt miliţian, prieten de-al lui.

- Cum? N-ai fost interesat să asculţi ce-ţi spune omul tău, omul cu care controlezi închisoarea şi aştepţi să vie americanii să eliberezi deţinuţii din Aiud?

- Domnule general aceasta este cea mai surprinzătoare noutate pe care o aflu de la dumneavoastră. Stau închis de atâţia ani şi sunt tratat ca exact un animal. Salariaţii dumneavoastră mă încuie şi mă descuie, mă duc şi mă aduc, mă hrănesc sau mă înfometează după ordinele care le primesc de la Dumneavoastră de sus şi Dumneavoastră n-aveţi nici o încredere în oamenii pe care îi puneţi să mă păzească, să mă încuie şi să mă descuie!?

- Eu animalul de sub lacăt să controlez închisoarea şi salariaţii Dvs? Aceasta ar fi cea mai jalnică situaţie în care aţi putea fi Dumneavoastră! Judecând după starea în care am ajuns până acum, eu nu pot crede aşa ceva.

Sunt încuiat după o uşă. Dumneavoastră puneţi paznicul de dincolo de uşa aceasta. Dacă nu aveţi încredere în el, n-aveţi decât să-l schimbaţi cu altul în care aveţi încredere. Eu unul nu-l pot schimba! Vă daţi seama ce urmăresc aceia ce v-au dat această informaţie? Vă daţi seama că demonstrând acest lucru, vă daţi singur un vot de blam? Şi aţi putea avea urmări foarte neplăcute!

Generalul nu mi-a mai pus nici o întrebare. A ieşit din birou şi după aceea a venit un miliţian şi m-a condus înapoi la celulă. De atunci nu m-a mai anchetat nimeni despre acest subiect.

Peste încă alţi zece ani plini de peripeţii am ajuns şi eu în America în martie 1971. Mama mi-a povestit cât de mult s-a zbătut să afle ce s-a întâmplat cu mine. La un moment dat a auzit că o fată, Margi Moţoi, pleca în România pentru o durată ceva mai lungă. A rugat-o să se intereseze dacă poate afla ceva despre soarta mea, căci n-am mai dat nici un semn de viaţă timp de 12 ani. Fata a plecat şi nu s-a mai întors înapoi decât după mulţi ani, căsătorită cu un doctor din România. La vreo câteva săptămâni după sosirea mea m-am întâlnit cu Margi şi cu soţul ei, la biserica unde mergea de obicei familia mea.

Margi era mânioasă: *„Îl vezi? Îl vezi? E securist! Asta am păţit-o numai din cauza ta!"*

#

Acum revin la Aiud în anul 1958.

Conform hotărârii Curţii de Apel, dată la recursul întocmit de procurorul Mardare, sentinţa mea de 10 ani M.S. expira la data de 15 decembrie 1958.

Urma să-mi dea drumul în libertate sau să mă trimită în domiciliu obligatoriu, cum s-a întâmplat cu alţii cărora le-au expirat pedepsele înaintea mea.

În ziua aceea m-au scos din celular, m-au dus la depozitul de efecte civile, mi-au dat hainele mele cu care fusesem arestat şi am semnat de primirea lor.

După aceea m-au dus în camera mare din secţia a II-a în care am stat cu ani în urmă, când am venit în lanţuri de la Suceava, dar acum m-au încuiat de unul singur.

Planşeul de lemn de pe vremuri al camerei fusese înlocuit recent cu un planşeu de beton şi umiditatea betonului în curs de întărire se resimţea bine în interiorul ei. Cu toate că afară era frig tare, în închisoare încă nu se făcea focul. Tremuram de frig şi de umezeală şi ziua şi noaptea, dar eram *„liber"*, stăteam de unul singur într-o cameră spaţioasă, mult prea spaţioasă pentru mine. Dormeam îmbrăcat, dar hainele erau umede. Dormeam timp de un

ceas şi apoi mă trezeam ca să mă plimb prin cameră şi să mă încălzesc. A durat aşa până la 23 Decembrie, când a sosit duba la gara din Aiud.

La 24 Decembrie 1958 seara - *„eliberat"* din închisoare - mă găseam singur într-o celulă din duba-vagon, într-o staţie de la periferia Bucureştiului. În mahalaua respectivă se auzeau din când în când o voce de copil colindând:

La nunta ce s-a-ntâmplat
În Cana Galileii,
Fost-a şi Iisus chemat
În Cana Galileii.

Da, era al zecelea Crăciun după arestare şi-mi aminteam de colinda fetelor noastre de la Suceava, de satul meu de lângă Cernăuţi, unde primarul şi miliţienii sovietici umblau acum pe uliţe ca să aresteze pe copiii care mergeau pe la casele rudelor lor, ca să le vestească Naşterea Domnului.

Oare mâine unde voi fi? N-am de unde să ştiu! Deşi se cheamă că sunt *„liber"*, sunt tot un animal sau poate ceva mai puţin, un obiect fără valoare, proprietatea unui personaj abstract - *„partidul"* – care, prin *„organele"* lui, dispune cum vrea de viaţa mea. Asta o ştiam din spusele lui Blehan: *„Să nu vă închipuiţi că vă veţi elibera. Vă vom da pedepse noi şi altele şi altele, ori de câte ori va fi nevoie ca să vă putem înfrânge!"*.

Trebuie să fiu mulţumit că mai exist. Din cei nouă colegi care am făcut parte din grupul absolvenţilor de la Politehnica din Iaşi patru nu mai sunt: Nicu Trandafir, Eugen Gavrilescu, Nicolae Sandovici şi Leonida Lupaşcu, morţi toţi în floarea tinereţii, în jurul vârstei de 30 de ani…

Şi apoi, dacă mă puneau acum în libertate, ce puteam face? Unde mă puteam duce?

Şi mi-am dat seama atunci că pentru mine ieşirea din închisoare nu înseamnă rezolvarea problemei, ci din contră îmi pune probleme mai grele, aproape imposibil de rezolvat:

- Unde mă voi duce? La cine să mă duc?

Pe înnoptate, am ajuns la închisoarea Jilava. Am fost introdus în camera de la poarta închisorii cu alţi trei deţinuţi, cu care călătorisem cu aceeaşi dubă. Ungureanu, un student în anul doi la Facultatea de Medicină din Iaşi şi doi tineri unguri, Lake şi Makrai, foşti soldaţi în termen în armata română, condamnaţi pentru revoltă împotriva comunismului în timpul revoluţiei din Ungaria.

Am avut parte de o percheziţie după binecunoscuta metodă a celebrului Ivănică, dar n-au mai avut ce să ne găsească. Cei doi tineri erau luaţi din armată şi n-aveau prea multe lucruri cu ei, iar Ungureanu şi eu fusesem

scuturaţi de tot ce ar fi putut fi considerat nepermis la plecarea noastră de la Aiud.

Tânărul Makrai, decepţionat de arestare şi de nereuşita revoluţiei din Ungaria, a încercat să se sinucidă. A rupt coada unei linguri din aluminiu şi a înghiţit-o. A fost descoperit, dus de îndată la spital şi-a fost operat.

Acum avea abdomenul bandajat, dar bandajul nu-i fusese schimbat de trei zile şi era murdar într-un hal nemaipomenit. Ungureanu s-a speriat de halul de murdărie în care era bandajul, l-a desfăcut şi a constatat că şi rana era pe punctul de a da în infecţie.

Trebuia să-i găsim un pansament! Dar nimeni din noi nu avea ceva de acest gen.

- Cine are o cămaşă veche să o rupem, să facem un pansament din ea?

Aveam în spate o cămaşă pe care o cumpărasem pe când lucram la mină, iar în traistă cămaşa veche cu care fusesem arestat acum zece ani. Era veche, încă la data arestării. Când am îmbrăcat-o ziceam că va fi ultima dată când o mai port, dar a fost sortită să-mi fie singura mea cămaşă timp de încă doi ani şi apoi ca o cămaşă de schimb pentru restul anilor de puşcărie. Era o cămaşă tricotată din mătase artificială, de culoarea albastră deschis, pe care-o cumpărasem de la Turnu Severin înainte de primul bombardament şi în ea se oglindeau toţi anii cei grei din viaţa mea de până atunci: refugiul, bombardamentele, foamea de la Iaşi şi închisoarea.

Ca să o mai pot folosi, în ultimii ani o ţesusem cu acul pe la piept şi pe la mâneci, cu o ţărâială de aţe scoase de prin petece de pânză şi de prin căptuşeli de haine de nu se mai vedeau fibrele originale decât pe la poale.

Ţineam mult să păstrez această cămaşă ca amintire pentru zilele când voi fi cu adevărat liber. Când am văzut mizeria de pe abdomenul lui Makrai n-am mai putut răbda. Am scos cămaşa mea *„de muzeu"* şi i-am dat-o medicinistului.

Ungureanu s-a oprit o clipă să o admire zicând: *„muncă de puşcăriaş!"* apoi a rupt-o în fâşii şi şi-a pansat pacientul.

Celălalt ungur, Lake, era mai optimist, mai nepăsător. M-a întrebat câţi ani am stat în închisoare. I-am răspuns: *„Zece ani!"*

- Noi n-o să executăm toată pedeapsa noastră! Ambii aveau de executat câte 5 ani, temniţă grea.

Am stat trei zile în carantină, în camera de la poarta Jilavei. După trei zile, ne-au dus pe toţi patru la gară şi ne-au urcat în dubă. Plecam din nou în necunoscut.

Deţinutul n-o să ştie niciodată unde merge. Într-o staţie de pe traseul fostului şantier al canalului am fost debarcaţi. Am fost luaţi în primire de nişte ostaşi securişti care ne-au urcat într-un camion şi ne-au dus pe nişte

drumuri de țară spre niște construcții din chirpici, acoperite cu stuf și împrejmuite cu garduri de sârmă ghimpată. Acestea vor fi casele în care îmi voi petrece primele luni de *„libertate"*, după expirarea pedepsei penale.

Construcțiile acestea se numesc barăci, deși, în fond, nu sunt locuințe demontabile cum sunt barăcile propriu zise. Ele sunt construcții stabile prototipul cazărmilor pe care le pregătește comunismul brigăzilor de muncitori cenușii ai viitorului, îmbrăcați în pufoaice uniforme și cu lingura în cizmă „pentru orice eventualitate".

Am fost cazați într-o baracă ceva mai mică aproape de poartă și am petrecut trei zile de carantină acolo. Baraca servea drept infirmerie și avea trei încăperi, fiecare cu ușa de intrare direct de afară. Prima era cabinetul medical, a doua servea ca sală de consultații unde am fost introduși noi și a treia era destinată bolnavilor cronici tuberculoși, accidentați și alte cazuri grave.

Ungureanu a aflat de la niște cunoscuți ai lui că ne aflam în colonia 9 **Culmea.**

Toate barăcile aveau pardoseală de cărămidă așezată pe lat, paturi de fier suprapuse cu saltele cu paie și pături cazone, reformă de la armată, cearșafuri și perne existau numai la infirmerie, dar în timpul șederii noastre au fost scoase.

Mâncarea care se dădea în această colonie se conforma standardului tuturor coloniilor MAI din țară: ciorbă de murături sau de arpacaș și un chirpic de mămăligă din porumb furajer, cu multe hoaspe. Pâine se dădea numai dimineața, 100 de grame cu cafeaua de orz prăjit, iar seara o altă ciorbă.

În cea de-a patra zi a venit un milițian și l-a scos pe Lake din cameră. Peste o jumătate de oră s-a întors.

- Unde ai fost dus măi Lake?
- Tata, mama și baraca!. Fusese dus la poartă pentru verificarea dosarului.

Următorul în ordinea alfabetică eram eu. M-a dus milițianul și pe mine la poartă. Grefierul avea în mână un dosar cu o singură foaie de hârtie în el.

- Cum te cheamă?
- Victor Leahul!
- Cum se cheamă tata?
- Toader
- Cum se cheamă mama?
- Anghelina
- Uite, mulțumește partidului că ți-a mai dat treizeci și șase de luni. Semnează aici!

Așadar nu mai era vorba de ani ci numai de luni.

În gândul meu am zis ca Chiazim de la Baia Sprie: *„Mulțumesc! Și vouă la fel!"* Dar trebuie să recunosc că, dacă nu mi se prelungea șederea în pușcărie, aveam să mă lovesc de problemele foarte grele ale începutului de viață fără ajutorul familiei de care acum aveam cea mai mare nevoie.

Da, Blehan a avut dreptate. La expirarea pedepsei, partidul îți mai dă una și încă una până te aduce în starea în care vrea el ca tu să ajungi.

După verificarea grefierului am fost repartizați la brigăzi. Mie mi-au căzut sorții la brigada a patra, a lui Dumitru Păduraru.

Tot timpul cât a fost pământul înghețat am stat închiși în barăci cu regim de pușcărie.

Cam pe la începutul lui Februarie a izbucnit în colonie o epidemie de gripă. Ne-am îmbolnăvit aproape toți, inclusiv eu. Au fost și cazuri mortale. Unul de care îmi amintesc este colonelul Stavrescu. Am primit o singură aspirină cu care eu m-am vindecat, alții au avut norocul să se vindece fără medicamente pentru că boala s-a plictisit de ei.

Când timpul s-a încălzit și pământul s-a dezghețat, am fost scoși la lucru în cariera de piatră. Ne încolonam dimineața la poartă pe brigăzi în șiruri de câte cinci, eram numărați și apoi mărșăluiam pe jos cinci kilometri până la carieră.

Când ajungeam sus pe platou, vedeam în zare, departe, sclipind în razele soarelui de dimineață orașul Constanța, cartierul Năvodari și dincolo departe un colț de mare … nălucа libertății…

Treceam apoi pe o cărare pe lângă un lan de grâu. Îl vedeam cum crește încet, încet. De la o săptămână la alta îi măsuram din ochi creșterea, evoluția lui spre îndeplinire și a noastră spre nimicire… creșterea lui măsura măcinarea noastră. Vreme trăită sub obroc.

Mai coboram apoi un mal abrupt și intram în carieră, în săpătura Canalului. Acolo, dintr-un șopron ne luam uneltele de lucru, lopeți, târnăcoape, furci din acelea cu nouă colți cu care se încarcă cartofii și roabe de lemn cu roată metalică și începeam lucrul. Brigăzile de la unu până la trei lucrau într-un loc unde malurile erau numai piatră. Brigada noastră, ultima, avea un mal unde piatra era amestecată cu mult pământ. Răscoleam pământul cu lopata și târnăcoapele și culegeam pietrele mari cu mâna și cele mai mărunte cu furcile. Pietrele le căram cu roaba la marginea liniei ferate care trecea prin mijlocul săpăturii.

Ciorba de la amiază ni se aducea în marmide la locul de lucru, iar la ora patru venea *„garnitura"* trenului aducând vagoneții basculanți pentru încărcare. La ora cinci toată piatra extrasă trebuia să fie încărcată în vagoneți și trenul pleca la Năvodari.

indiferent de calitatea lucrului ce-l făceam:

Trage negru peste verde

Că stăpânul nu te vede!

Da, personalul MAI era în stare să saboteze producția lor numai să se evidențieze ei cu munca noastră.

Dintre toți, lipoveanul Başpalin era cel mai rău, că ne bătea ca să mergem tot mai repede. Într-o zi, în timpul sapei de la vie şi-a găsit de lucru cu Bucur Stănescu şi voia să-l bată. Bucur l-a amenințat că dacă-l bate va fugi de sub escortă şi Başpalin va trebui să răspundă. *„Milițianul nu s-a lăsat înduplecat şi Bucur a luat-o la fugă să treacă pe lângă un soldat. Soldatul, un om cu frica lui Dumnezeu în loc să-l someze şi să tragă i-a strigat: „Domnule, nu fugi că eu nu vreau să te omor!" şi Bucur cu lacrimi în ochi s-a oprit din drumul lui."* Eu eram într-o brigadă vecină cu a lui Bucur Stănescu şi am fost martor la toată întâmplarea pe care el o descrie cu mult mai multă acuratețe decât am povestit-o eu aici. (Bucur Stănescu *„Spicuiri dintr-o Viață Chinuită"*, pg. 55)

Mă gândesc mereu la acest soldat, ce suflet nobil trebuia să aibă el ca să nu se lase influențat de toată educația pe care i-o făceau politrucii zi de zi!

Cum de s-a rătăcit un suflet ca acesta între ostaşii securişti, care erau anume aleşi, cu grijă, dintre elementele cele mai lipsite de simțul omeniei, apropo de Poşircă şi Eugen de la Baia Sprie ?

Nazarcea a fost un iad în timpul praşilei la porumb şi la vie, căci eram alungați din urmă cu ciomagul ca pe o turmă de vite de către milițieni, dar noi eram solidari şi aici. Când vedeam că vecinul nostru nu poate ține pas cu mulțimea intram cu sapa pe rândurile lui şi-l făceam să vină iar în mijlocul nostru. Atâta vreme cât toți ne țineam grămadă milițienii nu ne puteau face altceva decât să strige şi să înjure.

În 1960, după Crăciun, mă aflam la colonia de muncă Periprava. Într-o zi, am fost oprit să ies la lucru şi, după ce au plecat toate brigăzile din colonie, am fost dus la magazia de efecte civile şi m-am îmbrăcat cu hainele de înainte de arestare. Milițianul care mă păzea s-a uitat la bocancii mei, a dat nemulțumit din cap, s-a dus pe undeva, eu nu ştiu pe unde şi mi-a adus o pereche de pantofi, foarte puțin uzați, şi mi-a dat ordin să-i încalț. Erau numai buni ca mărime. S-a mai învârtit odată în jurul meu să se convingă că îmbrăcămintea mea nu mă va da de gol de unde vin şi apoi mi-a zis:

- Am ordin să te conduc undeva în altă parte şi pe drum va trebui să călătorim printre oameni liberi. Deşi sunt înarmat, am pistolul în buzunar, vreau să mă port cu dumneata în mod civilizat ca şi cum am fi doi prieteni care călătoresc împreună. Ai voie să vorbeşti cu persoanele cu care vom călători, **dar să nu spui de unde vii şi că eşti deținut politic**. Dă-mi **cuvântul dumitale de legionar că vei respecta acest consens şi că nu vei încerca să evadezi!**

- Domnule sergent, cuvântul de legionar nu se dă aşa în orice împrejurare! Eu vă promit solemn că nu voi face nici un fel de neajuns, chiar dacă n-ați avea pistolul în buzunar. Mă mir numai de un lucru că până acum eram tratat cu *„bă banditule"* şi acum îmi **cereți cuvântul de legionar ca garanție de mare corectitudine**. Cum vine asta?

- Eu nu sunt ca ceilalți milițieni. Lucrez numai la grefă şi ştiu ce oameni sunt în colonia asta. Aşa dar putem fi prieteni!

- Bine domnule sergent.

Am plecat pe jos până la debarcader la Sviştovca şi ne-am urcat pe vapor. Lume multă. Era sfârşitul vacanței de iarnă şi elevii se întorceau pe la şcoli, în plus mai erau şi alți oameni mânați de treburi şi nevoi pe drumul fără pulbere.

Ne-am aşezat pe o bancă la clasa a II-a; lângă noi au venit să se aşeze nişte elevi. Am intrat în vorbă despre şcoală, despre profesori, despre vacanțe. Timpul trecea uşor. Sergentul meu văzându-mă prins în cercul elevilor a căpătat curaj şi s-a îndepărtat de locul unde eram eu.

Băiatul cu care discutasem mai mult timp mi-a pus întrebare cheie:

- Sunteți deținut politic?

- Da!

- De când?

- De la 15 decembrie 1948. Copilul a rămas uimit: *„Dar asta-i exact ziua mea de naştere! Acum în vacanța asta am împlinit 12 ani!"*

Mă uitam şi eu mirat la el. Da, iată întruparea anilor pe care i-am pierdut eu în închisoare, întreaga viață a acestui tânăr!

Băiatul a scos din bagajul său o bucată de friptură din care m-a servit întâi pe mine, apoi a început să mănânce şi el. Alți copii m-au servit cu ce aveau şi ei mai bun, mezeluri, diferite preparate de peşte, prăjituri de casă.

S-a întins un ospăț împărătesc. Sergentul s-a întors şi el şi m-a găsit înconjurat de toții copiii aceştia, dar nu mi-a zis nimic. A fost servit şi el dar n-a putut mânca prea mult că se ospătase la bufet şi mai gustase şi un pic de vin. A venit apoi moş Ene şi am adormit fiecare cum am putut. Băiatul a adormit cu capul pe genunchii mei, iar eu m-am rezemat cu umărul de un perete. Simțeam pentru copilul acela duioşia unui părinte. Era o viață cât a mea **cea netrăită**. A doua zi ne-am despărțit la Constanța, fiecare cu soarta lui. A mea a fost să fiu predat la securitatea cea nouă din acest oraş, numită de localnici *„la Tataia"*. Am fost introdus într-o celulă la etajul doi de unul singur. Seara, în una din locuințele personalului care deservea închisoarea, cineva pisa ceva într-o piuliță de bronz. La un moment dat mi s-a părut că

din ritmul bătăilor desprind câteva litere în alfabetul morse. Am devenit mai atent.

Se transmitea un mesaj: *„proces favorizare neagă tot!”*, *„mâine, Vasile Rasa, proces favorizare, neagă tot...”* mesajul se repeta de câteva ori, apoi s-a oprit. Din el am înţeles că am fost adus la Constanţa în legătură cu procesul miliţianului. În noaptea aceea n-am mai dormit aproape de loc gândindu-mă la cele ce aveau să se întâmple. A doua zi, am aşteptat să fiu dus în faţa instanţei, dar n-am fost scos din celulă. În ziua următoare am fost anunţat că voi fi dus la frizer. Un gardian m-a dus la camera unde funcţiona frizeria. Peste cine am dat acolo? Domnul Morariu îmbrăcat cu pantaloni militari de culoare kaki şi cu cămaşă albă:

- Îţi tai gâtul! De ce n-ai luat pachetul care ţi-l pregătisem la Gherla?

- Pentru că miliţianul Zaharia Roşca a fost arestat când cobora cu pachetul, după ce fusese cu el la uşa mea!

Am simţit ceva ca nişte fiori când a pus frizerul briciul pe faţa mea şi, mai ales, atunci când mi-l plimba pe sub bărbie; dar nu mi s-a întâmplat nimic.

După ce am fost gata, m-a luat în primire un alt gardian, am coborât la parter şi m-a introdus într-un antreu elegant. Am stat pe un fotoliu sub paza aceluia. S-a deschis apoi uşa capitonată cu piele a biroului principal şi un sublocotent tânăr mi-a făcut semn să intru. La un birou masiv de stejar stătea un ofiţer de securitate cu grad de general. Era Dulgheru, comandantul securităţii din regiunea Constanţa. Am rămas în picioare. Mi-a arătat cu mâna un scaun din faţa biroului său:

- Şezi!

M-am aşezat.

- Cum te cheamă?

- Victor Leahul!

- Unde sunt părinţii?

- În America!

- Uite, am o veste tristă pentru dumneata. Ţi-a murit tata, Toader Leahul, la 23 ianuarie 1958. În urma lui a rămas o moştenire pe care ai dreptul şi datoria să o aduci în ţară. Noi îţi schimbăm dolarii în bani româneşti, în lei, şi-ţi dăm posibilitatea să-ţi cumperi o casă sau un apartament, depinde unde vrei să locuieşti. Dumneata eşti român şi naţionalist şi vei înţelege că prin aceasta ajuţi şi Statul român care are lipsă de dolari pentru lucrările de modernizare a ţării. Trebuie să semnezi actele de aducere a banilor în ţară!

- Domnule General, eu sunt condamnat politic la 36 luni şi în plus mai am şi o degradare civică de 10 ani, prin sentinţa 70 a Tribunalului Iaşi de la

24 Ianuarie 1949, deci nu voi avea dreptul să am o proprietate pe numele meu atâta vreme cât sunt sub incidenţa acestor restricţii şi nu pot semna legal nici un act în legătură cu banii sau orice altă proprietate de ori unde ar fi ea. În plus, eu mai am în America o mamă şi o soră despre a căror soartă nu mai ştiu nimic de 12 ani. Ele au lucrat cu tata la realizarea acelei averi atâta cât este. Eu n-am contribuit la acest lucru nici măcar cu o centimă. Cu ce drept pot să vin eu acum să le iau munca lor şi a tatei?

- Adă-le şi pe ele în ţară şi veţi trăi bine cu toţii din moştenirea aceea!

- Nu pot lua nici o hotărâre până nu ştiu care este partea lor de moştenire şi dacă ele au destul ca să poată trăi în condiţiile grele de viaţă existente acolo în capitalism.

Generalul s-a mâniat, a apăsat pe un buton de pe biroul lui, a venit sublocotenentul şi i-a dat ordin să mă trimită înapoi în celulă. Am mai stat câteva zile la *„Tataia”*, apoi am făcut drumul înapoi la Periprava.

După convorbirea cu generalul Dulgheru, problema moştenirii şi cea a plecării în America pentru spionaj s-au combinat într-un singur tot, care m-a urmărit mereu din 1960 până în 1971.

Am mai avut un frecuş la copcitul unei tarlale de viţă de un an. La acest stagiu de dezvoltare, butucul viţei are tendinţa să sloboadă rădăcini din altoi, din partea nobilă, fapt care nu este de dorit căci slăbeşte înrădăcinarea port-altoiului, partea sălbatică menită să alimenteze numai ea cu sevă tot butucul şi să-l ferească şi de îmbolnăvire.

Copcitul consta în dezgolirea rădăcinilor şi curăţarea acelor rădăcini care pornesc din altoi. În acest scop ni s-au dat cosoare (nişte cuţite cu vârful încovoiat), la toată brigada. Mă gândeam atunci: Ce s-ar fi putut întâmpla dacă în locul nostru ar fi fost înarmată cu cosoare o întreagă brigadă de drept comun, cu starea de spirit de revoltă care clocotea în noi?

Dar Nazarcea a avut şi partea ei bună. Exista acolo şi o livadă mare de piersici şi de meri. La timpul culesului piersicilor am fost aduşi pe rând, fiecare brigadă, la cules fructele cu mâna. Cum nu erau destule scări, cei mai tineri ne-am urcat în pomi şi am cules cât puteam de acolo. Cei mai vârstnici au cules de pe scări. Fructele erau culese încă de verzi, abia date în pârgă, ca să reziste la transport. Erau destinate pentru export. Dacă se întâmpla să găsim câte un fruct mai copt, asta era partea noastră a culegătorilor. Printre piersici mai erau şi câţiva zarzări în livadă. Civilii care administrau livada ne-au permis să mâncăm zarzăre la discreţie, deoarece aceasta erau bine coapte. De data aceasta miliţienii nu mai puteau să ne zorească pentru că civilii ne cereau să umblăm cu fructele cu cea mai mare atenţie ca să nu le lovim. Nazarcea devenise un rai...

A fost un timp când eram bucuroşi să fim duşi la Nazarcea, la sapa cea

de a treia a viei. Strugurii de viţă algeriană neagră (marea majoritate a butucilor de la Nazarcea) de abia începuseră să se coloreze, dar mai erau ici acolo câte un butuc cu struguri albi, care se coceau mult mai devreme.

Aceştia erau bucuria noastră. Nici miliţienii nu mai mergeau în spatele nostru ca să ne gonească mai repede. Acum ei mergeau înaintea noastră ca să descopere butucii copţi şi noi luam seama pe unde se opresc ei.

Aşa se face că pe la începutul lui septembrie am fost luaţi din lagărul 9 Culmea, tocmai când aşteptam să se culeagă strugurii algerieni. Am simţit o mare părere de rău că nu vom merge la Nazarcea. Norocul acelora care vor veni după noi!...

Noi, cele patru brigăzi, am fost duşi la staţia CFR, acolo unde fusesem descărcaţi în iarna trecută. Aici ne aştepta o garnitură de *„bou vagon"*. Am fost încărcaţi în această garnitură şi am pornit iar în necunoscut.

Trenul la care ne-am ataşat era un tren de marfă şi trecea fără oprire prin gările de călători, dar cel puţin puteam privi liberi natura şi lumea pe lângă care treceam

Ne-au dezlegat de la marfar spre seară, în triajul din portul Tulcea şi ne-au urcat într-un ceam (o barcă mare de fier pentru transportat piatră).

Toată noaptea am tremurat de frig, căci fierul bărcii s-a răcit repede. Spre ziuă a venit un remorcher şi ne-a agăţat în urma lui cu un cablu. Am pornit în josul Dunării, pe apa braţului Chilia. Din când în când treceam pe lângă o geamandură sau pe lângă un vas militar sovietic care patrula pe *„drumul fără pulbere"*. Drumul era distractiv, iar foamea chinuitore.

Am trecut pe lângă o pădure de stejari care creşteau direct din apă. Un profesor din altă brigadă ne-a atras atenţia: *„Trecem pe lângă pădurea Letea, un monument al naturii!"*.

Am mai mers cam o jumătate de oră, poate ceva mai mult şi ne-am oprit la un debarcader improvizat. Nu departe se vedea un grup de barăci din chirpici acoperite cu stuf ca cele de la 9 Culmea.

La debarcader eram aşteptaţi de un grup de miliţieni înarmaţi: Ne-au dat ordin să ieşim din ceam cu bagaje cu tot. Ne-au încolonat pe câte cinci, ne-au numărat şi ne-au pornit pe un drum care ducea la barăcile acelea împrejmuite cu un gard înalt de sârmă ghimpată. De jur împrejur era numai nisip.

Ne-am oprit în faţa porţii. Era cam ciudată. Era construită dintr-un cadru de şipci de lemn cu diagonale. Pe cadru erau întinse vreo şase sârme ghimpate orizontale printre care erau împletite fire verticale de trestie cu pămătuful lor de puf intact în vârf. Părea o improvizaţie pentru intrarea unei berării de bâlci, era opera unui deţinut de drept comun, dintre aceia ce locuiseră aici înaintea noastră.

Poarta s-a deschis şi am intrat în curte. Imediat în partea dreaptă o fântână cu ghizduri de scândură.

„O să avem apă la discreţie", a remarcat cineva dintre noi.

Nu-i bună nici de băut nici de gătit. E sălcie! a răspuns militarul ce ne păzea.

Apa din fântână nu era bună decât pentru spălat. Eram în colonia GRINDU, în Deltă.

Am fost repartizaţi în barăci. Aceeaşi construcţie şi aceeaşi dotare ca şi barăcile de la 9 Culmea, numai că acestea nu aveau nici o pardoseală. Paturile de fier suprapuse erau aşezate direct pe nisipul pe care fusese construită baraca şi picioarele acestor paturi se înfigeau în nisip în mod neegal. Când te uitai în dormitor aveai impresia că te afli într-o cârciumă de paturi beţive. În timpul nopţii, sub greutatea scheletelor noastre picioarele paturilor se adânceau mai mult în nisip şi cei de pe saltelele de jos se trezeau la două palme de la pământ, iar cei de sus din cauza denivelării patului riscau să se rostogolească jos din el. Un plus de mizerie pe lângă toate celelalte de până acum, mâncarea tot aşa de mizerabilă ca şi la 9 Culmea.

Apa pentru băut şi gătit se aducea de la Dunăre cu sacaua (un butoi pe două roţi tras de un cal).

Cum toţi locatarii barăcilor de înaintea noastră fuseseră evacuaţi, nu mai era nevoie să fim ţinuţi în carantină. De a doua zi am fost puşi la lucru. Baraca noastră a fost scoasă ca să lucreze la *„aeroport"*. Şantierul acesta avea drept scop să netezească dâmburile şi gropile şi să cureţe tufarii sălbatici ce creşteau pe terenul de aterizare al avioanelor cu care se deplasau ştabii securişti de la un loc la altul în deltă. Şeful şantierului era inginerul Ramadan şi ajutorul lui era brigadierul Cătinaru. Am lucrat numai o săptămână pe acest şantier, apoi am fost mutaţi la alte puncte de lucru.

Am făcut ordine în câteva saivane (adăposturi pentru oi) şi am reparat un drum de acces, apoi am fost duşi pe câmp, la desfăcat porumb. Porumbul fusese tăiat cu tot cu ştiuleţi de pe câmp şi depozitat în şire lungi, în poziţie aproape verticală. Eram împărţiţi în grupuri de câte zece la fiecare şiră şi trebuia să luăm porumbul fir cu fir, să desfacem ştiuleţii din pănuşi, să-i rupem şi să-i punem în coşurile de nuiele de lângă noi, iar cocenii în altă şiră. Alte brigăzi au fost puse la tăiat cu secera porumbul şi floarea soarelui.

În zilele cu soare, munca era acceptabilă, dar în zilele de burniţă, mai ales prin noiembrie, ne îngheţau mâinile pe cocenii umezi şi ne dureau de nu mai ştiam ce să ne mai facem, iar hainele din spate erau şi ele umede şi reci. Când eram aduşi în colonie, chiar şi barăcile acelea neîncălzite ni se păreau mai primitoare, mai clade, Cu ajutorul lui Dumnezeu s-au terminat şi muncile de pe câmp.

În ultimele zile de lucru la Grindu, unul din cunoscuții mei de la Baia Sprie, învățătorul Victor Bucovală s-a accidentat: A căzut și și-a înțepat palma într-un ciot de floarea soarelui și acum era la infirmerie. Făcea temperatură și din analiza probei de sânge trimisă la laborator reieșea că se infectase cu tetanos. Situația lui era disperată ...

Era ziua de 6 decembrie 1959, de Sfântul Nicolae. Primisem ordin să ne facem bagajul și să ne încolonăm pe brigăzi, în șiruri de câte cinci, în fața porții.

Au fost scoși și bolnavii din infirmerie și puși în capul coloanei. Victor Bucovală era în primul rând, rezemat în stânga și în dreapta de câte un prieten ceva mai teafăr decât el.

Poarta s-a deschis și comandantul gardienilor, plutonierul Găinaru, a dat ordinul de plecare: *„Direcția PERIPRAVA, marș!"*

Era o zi cu burniță rece. De la Grindu la Periprava era o distanță de vreo 15 Km și drumul trebuia să-l parcurgem pe jos. Milițienii care trebuiau să ne păzească pe drum erau călări, dar nici unul n-avea șa, ci doar câte o pătură pusă sub ei din acelea luate de pe paturile noastre.

Pe drum vremea a început să se înăsprească și un crivăț tăios a început să ne șfichiuiască din față. Burnița s-a transformat într-o ninsoare de măzăriche care ne biciuia acum fețele și mai tare de nu mai puteam ține ochii deschiși, iar mantalele noastre ude se transformaseră în niște clopote de gheață.

Înaintam cu greu în fața vijeliei acesteia năprasnice, iar milițienii speriați de condițiile de lipsă de vizibilitate ne băteau peste cap și spate cu lanțurile de la căpestrele cailor. Scene de apocalipsă...

Vasile Alecsandri a scris poezia *„Pohod na Sibir"* inspirat de un tablou ce reprezenta un convoi de deținuți pe un drum din Siberia. Dacă poetul ar fi văzut convoiul nostru desigur ar fi scris o poezie și mai dramatică.

Mă gândeam mereu la **Victor Bucovală**. Ce om de caracter și ce talent poetic! Vasile Militaru mentorul lui, ca să-l lanseze, îi publicase fabula scrisă de el - *„Stâna Lupilor"*, ca și cum ar fi fost una din poeziile sale, ale maestrului, și toată lumea literară s-a grăbit să o aprecieze ca pe una din perlele acestuia.

În numărul următor al revistei, Vasile Militaru le-a arătat că poezia era a unui alt poet, un tânăr al cărui talent, el, maestrul, îl considera ca pe un egal al său. Sărmane om! Ce soartă vitregă ți-a fost hărăzită și ție!.

S-a terminat și drumul până la Periprava și am ajuns în fața porții, dar n-au fost introduși în colonie decât numai bolnavii. Bucovală a fost internat direct în infirmerie, dar nici un tratament nu mai putea să-l mai ajute cu nimic.

STÂNA LUPILOR

fabulă de Victor Bucovală

Undeva, pe această lume,
Zice-se că-a fost odat',
Pe un țărm cu multe turme
Un imaș, întins, bogat.

Nu va fi deci de mirare
Că-nșelând câinii isteți,
Câte-un lup cu gura mare
Oilor le da povești:

Cum vă mână și vă duce
Și pe viscol și pe soare,
Când e vară sus la munte,
Când e iarnă jos la vale.

De ce oile și lupii
N-ar trăi în armonie?
Nu-i destul pe pielea turmii
A ciobanilor robie?

Dragi surori și frați din turmă,
Cred că vremea a venit,
La ciobani ceasul din urmă
Să le sune în sfârșit!

Aveți dinți voi, dar degeaba
Dinții-n gură îi purtați,
Voi cu dânșii pașteți iarba
În loc să vă apărați.

Turma-atunci n-a mai fi tunsă,
Oile-or domni atunci,
Toată haita preasupusă
Va primi a lor porunci.

Iarbă grasă, apă dulce
Și-un cioban, ce cam dormea,
Se scula numai atunce
Oile când le mulgea.

Mila pentru voi mă-nfrânge,
Oilor, și-adesea plâng,
Cum vă tunde și vă mulge
Baciul vostru cel nătâng.

Tot vă mână, tot v-alungă,
Niciodat' n-aveți răgaz,
Oilor cu blană lungă
Urlu noaptea de necaz.

Să sfârșim dar dușmănia
Oi și lupi, de azi-nainte,
Frați să fim cât e vecia!
Blestemat cine vă minte!

Știm noi bine, firea voastră
La luptă neînvățate,
Lăsați totu-n grija noastră
Voi să stați frumos de-o parte.

Ia să-ncerce nătăfleață
Să ne tundă și pe noi,
I-ați vedea sarica zdreanță
Cât ai zice „unu, doi!"

Într-o zi, haita cea cruntă
A ieșit din văi pe brânci.
Câinii-au strâns coada sub burtă
Și-au rămas prin tufe-ascunși

După-aceea lupi și turmă
Au pornit spre Valea Rea,
Către locul unde-n urmă
Baciul ziua-și petrecea

După ce și-a lins de sânge
Colții, foarte-ngrijorat,
Urlălin porni să strige
Către cârdul speriat:

Haideți repede să tragem
Împrejurul văii-un zid ,
De la dânsul o să-ntoarcem
Orice oaspe nepoftit.

Și-au muncit o lună toată
Oile cu disperare,
Cu un zid înalt de piatră
Au închis întreaga vale.

Și ca lucrul întru totul
Lupilor pe plac să fie,
Au zidit pe-un plai în centru
O modernă căsăpie.

Mai târziu, pe când amurgul
Zările le-mbracă-n sânge,
Urlălin „slăvitul" cârdul
Pentru judecată-l strânge

Că de-atâtea drumuri multe
Tot cu piatră și mortar,
Ne sunt oasele ca rupte
Și picioarele de jar…!"

Toți îi cântă osanale,
Saltă-n jur de bucurie,
„Care turmă-n lume are
O mai mândră căsăpie?"

Omul moleșit de soare
Sforăia sub o căpiță,
Mi-l făcură-n graba mare
Sărmăluțe-n foi de viță.

Fraților cu-acestea toate
Lucrul nu s-a isprăvit,
Poa' să vină peste noapte
Alt cioban afurisit.

Zidu-nalt și gros de piatră
Până și norii să-i oprească,
Să nu poată ca să-l treacă
Nici chiar pasărea măiastră.

Și-mprejur au pus de pază,
Pe la poartă și crenel,
Lupi cumpliți cu chip de groază
Și cu colții de oțel.

În cetatea cea de cremeni,
Urlălin ședea semeț
Și rânjea la ai săi semeni
Cu ochi oblici și șireți.

După ce-adunară plinul,
Oile-ntrebau mirate:
„Oare ce mai vrea stăpânul
După cum făcurăm toate?"

Iată-n jilț de judecată
Stă stăpânul „Mare lup",
Semenii se strâng pe dată
Și grăbiți labele-i pup.

El, absent privește roată,
Cătrănit cu ochii în ceață,
Face-un semn și-ntreaga gloată
Împietrește ca de gheață.

Și, sculându-se-n picioare,
Strigă către turmă așa:
- Dobitoace trădătoare
Până când vă vom răbda?

Pe martirii desrobirii
Voi azi îi priviți cu ură,
Împotriva stăpânirii
Zi și noapte dați din gură[2]!...

Și arătând către o oaie
Ce purta la gât talanga
A strigat din nou: „Trădare!
Ia poftiți aici dovada!

- Prea umilă cer iertare,
A zis oaia vinovată,
E o simplă întâmplare…
N-avu cine să mi-o scoată!"

- Hei, băieți, ce tranca-fleanca?
A strigat stăpânu-ndată,
Vă rog scoateți-i talanca
Dar … cu tot cu beregată!

Înghițindu-și halca toată
Șeful stânei Urlălin,
Către turma speriată
A grăit încet rânjind:

Și zărind printre mulțime
O mioară îngrozită,
A strigat către lupime
Cu-a lui voce răgușită:

Se revarsă plinul cupei
De minciuni și viclenie,
Ce-ați uitat că numai lupii
V-au scăpat de la robie?

Voi sunteți doar vinovate
Câte rele-n stână sunt,
Ca dovadă că-am dreptate
Stați cu capul în pământ!"

Tot nu v-au ieșit din minte
Vremea bacilor și strunga,
Cu talănci pe noi ne-ați vinde
Alți ciobani să vă-afle urma!"

- Să ți-o scoată n-avu cine?
Hm, și asta se prea poate…
Uite noua stăpânire
Se-ngrijește azi de toate!

Au sărit ca arși gelații
Și cât ai clipi din ochi,
Vinovata era „rații"
Împărțită între toți.

- Ăst exemplu să vă fie
Tuturor în minte-acum,
Care tot cu dușmănie
I-ați privit pe lupi în drum!.. .

- Ia priviți la ea, săraca,
Cum se uită speriată,
N-ar avea motiv s-o facă
Dacă n-ar fi vinovată!

[2] Oile rumegă

Puneţi laba pe ea iute,
Să se-nveţe minte toate
Şi pe cea cu ţintă-n frunte
Şi pe cea cu pată-n spate!

Şi s-au năpustit în turmă
Fiarele cu zeci şi sute,
Căsăpia o umplură
Tot cu oi cu gâturi rupte.

Iar drumeţii-n pribegie
Se-ntrebau câte o dată
- Ce-i atâta veselie
Colo-n stâna cea de piatră?

Iacă-aşa cum trece ziua
Lupii-şi fac a lor dreptate
Şi se umple căsăpia
Cu tot felul de bucate.

Şi-a trimis la leu solie
Pe-un cioroi cam şugubăţ,
Până jos la căsăpie
Să-l poftească la ospăţ.

Şi ca oaspele să vază
Gloatele cum se desfată,
I-au întins în faţă-o masă
Doar cu cărnuri încărcată.

Leul măgulit de-atâta
Ne-aşteaptă ospeţie,
I-a asigurat că stâna
E-a lui mare simpatie.

Chiar atunci, din întâmplare,
Urlălin şi-aduse aminte
De nişte vecini cu care
Stâna are-ades conflicte:

Toate astea poartă semne
Şi ciobanii le ştiu bine
Trădătorii de-altă vreme
Vor plăti cum se cuvine!

Jalnic behăia mulţimea
Tremurând de frica morţii,
Hăulea pe zid lupimea
Şi rânjea la lună colţii

Dar a morţilor strigare
Nimeni nu putea s-audă
De a lupilor cântare
Când din trâmbiţi, când din surlă.

Deci văzând hambare pline
De crăpau trosnind pereţii,
Urlălin gândi că-i bine
Să-şi mai facă iar prieteni.

Leul şi-a luat suita
Şi-a pornit spre Stâna Mare,
Lupii cu nemiluita
I-au ieşit cântând în cale.

Şi-au întins apoi chiolhanul
Şapte zile-n şir avan
Şi-l stropiră cu toptanul
Tot cu sânge de cârlan.

- După cum oricine ştie
Lupii, leii suntem fraţi
Şi-n strânsă prietenie
Vom fi tot mereu legaţi!...

- Turme ne-mblânzite încă
De cârlani şi de mioare
Toată iarba-o pasc şi-o strică
Colo-n ceialaltă vale.

N-ar putea Măria Voastră
Să ne dea o deslegare,
Să-i băgăm în stâna noastră
Spre-a văii pacificare?

Şi-ntr-o bună zi, spre seară,
Peste văile vecine
Lupii năvălesc afară
Şi-ntind zidurile stânii…

Lupii-s azi stăpâni pe toate
Iară cârdul îngrozit,
Încercând de colţi să scape,
Fuge buzna către zid.

S-a-ntâmplat însă-ntro-seară
Că o oaie norocoasă
Nimeri pe poartă-afară
Din cetatea fioroasă.

Lupii însă înaintară
Către leu poftire-ndată,
Vinovata cea fugară
Ca să fie extrădată,

Leul nevoind să facă
Lupilor vre-un tărăboi
A trimis spre judecată
Tot procesul la vulpoi.

Cum îi cere competinţa,
După-o grea deliberare,
Vulpea a rostit sentinţa
Fără drept de apărare:

Cu minciuni şi falsuri cată
A ne duce în eroare,
Şi-ar trebui condamnată
Cu moartea-n spânzurătoare.

- Cum să nu se poată, frate?
Nu sunt ei în câmpul vostru?
Noi vă dăm concurs la toate,
Voi prea bine vă ştiţi rostul!

S-a produs cumplită spaimă
Şi-a cuprins regiunea toată,
Urlălin în orice seară
Stă-n divan de judecată.

Dar şi-aici nu e scăpare,
Repezi colţii-n gât se-nfig,
Moartea curmă-a lor suflare
Şi picioarele se frâng.

O găsiră leşinată
În a leului hotare
Şi-avea pielea sfâşiată
Pe la gât şi pe la şale…

Căci cea oaie blestemată
E ca trântorul din stupi
Şi se face vinovată
Pentru moarte-a zece lupi.

Acesta, studiind acasă
Prin dosare mai atent,
Le-află pline până-n scoarţă
Cu costiţe de berbec.

- Tot ceea ce oaia spune
E-o minciună nefondată!
Colţii proprii-au lăsat urme
Pe la şold şi beregată.

Însă ea nu aparţine
De împărăţia noastră.
N-om plăti cum se cuvine
Fapta ei neruşinată.

Ci noi doar găsim cu cale
S-o trimitem de îndată
Domnilor din Stâna Mare
Pentru dreaptă judecată…

Dat atunci „ca prin descântec"
Printr-acel popor zevzec,
Ieşi-un lup rotund la pântec
Într-o piele de berbec:

De trăieşte turma bine
De când s-a schimbat puterea,
Doar uitându-vă la mine
Vă puteți forma părerea.

De când s-a schimbat stăpânul,
De când noua rânduire,
Oile-au uitat ce-i chinul
Şi-au turbat de-atâta bine

E-o ruşine țipătoare
Critica ce li se face!
Şefilor din Stâna Mare
Treaba asta nu le place!

Behăiți frumos ca lupii,
Când petrec noaptea la stele,
- Fericită-i viața turmii
Fără dor şi fără jele!

S-au crucit toți de mirare,
Murmure umblau prin gloate:
- Când s-a pomenit sub soare
Încă-o astfel de dreptate?...

- Aş dori să explic totul,
Fraților, şi-mi cer iertare
După cum m-arată portul
Vin chiar de la Stâna Mare.

Fericire pentru stână
Este-a lupilor putere
De prin bozi şi mătrăgună
Curge lapte, curge miere.

Vezi de-aceea fug buimace
Şi vorbesc prostii pe drum,
Lupii iau doar bobârnace
Pentru munca ce-o depun.

Nu urlați ca oaia care
Zi şi noapte se tot plânge:
- N-avem fân, nici păscătoare,
Apa ne miroase-a sânge!

Stâna mândră doarme dusă
În a lupilor cântare
Nici o turmă nu e tunsă
Dacă-şi dă cota de carne!

Mai ştiu una: Gura proastă
Cu pământ doar o astupi
Şi în strâmba lume-a noastră
Oile mănâncă lupi!

***

Şi-am încălecat pe-o cioată
Şi v-am spus povestea toată,
Dar nu-i snoavă inventată
Ci-ntâmplare adevărată.

De vreți să ştiți locu-n care
Lupii turm-au fericit,
Ia priviți puțin în zare
Peste Nistru-n răsărit.

Poezia *„Stâna lupilor"* am auzit-o recitată de Gheorghe Garofil, un prieten al poetului, în abataj, la mina Baia Sprie. N-am putut să o scriu atunci.

Am încercat aici să redau - pe cât mă mai ajută puterile memoriei - fabula aceasta compusă de Victor Bucovală, pentru a arăta în primul rând ce mare talent a pierdut literatura română prin moartea prematură a acestui om.

În al doilea rând, am vrut să stârnesc un pic curiozitatea cercetătorilor din domeniul literaturii ca să se intereseze de opera lui: să găsească originalul acestei fabule publicat mai întâi de Vasile Militaru, apoi să afle şi alte poezii scrise de V. Bucovală. Eu unul am mai auzit una scrisă în dialect; *„Şezătoarea"* era titlul corespunzător, în limba literară începea cu versul *„Ună dziuă ți se feațe"*

Conținutul redat în proză ar fi următorul:

Într-o zi de vară, a venit Cole la preotul din sat ca să-l întrebe când va fi ziua lui onomastică (Sf. Nicolae).

Preotul l-a dojenit

- Bine, Coleo, ți-am spus de atâtea ori de când erai mic şi până acum când eşti om în toată firea, că ziua ta e mai târziu, către sfârşitul anului, când afară e frig şi pomii nu mai au frunze. Nu vezi că acum pomii sunt încă verzi şi vremea este caldă?! Dar tu de ce umbli cu bățul acela în şerpar? Ce faci cu dânsul?

- Părinte, acesta nu-i băț, acesta e fluer; eu sunt cioban şi cânt cu el când stau pe munte cu oile.

- Ştii să cânți din fluer? Parcă nu-mi vine a crede! Ia să te aud. Şi Colea a început să cânte. La sunetul fluerului lui au venit repede de prin vecini câteva femei tinere şi câțiva oameni în vârstă şi s-au prins în joc şi popa era printre ei. A mai venit o femeie bătrână cu o strachină de brânză şi alta cu una de făină şi nişte ulei şi se apucară repede să facă nişte colțunaşi şi s-a încins o petrecere şi o veselie până seara târziu.

Desigur că Victor Bucovală a mai scris şi alte poezii. Va mai fi oare posibil să se mai găsească măcar unele din ele?

Răspunsul la această întrebare ar putea să ni-l dea numai cercetătorii. Eu unul le urez *„succes"* din toată inima.

#

Noi ceilalți am fost puşi să cărăm alimentele, cazarmamentul şi echipamentele de lucru pe bac, căci se pregătea plecarea noastră la tăiat stuf. Făcând drumul până la bac cu poveri în spate ne-am mai încălzit şi parcă şi locul era mai puțin expus la bătaia vântului decât drumul pe care am venit. Mie mi-au pus în spate un sac de 100Kg de fasole şi cu el m-am dezmorțit binişor.

După ce am terminat de cărat toate lucrurile, am fost băgați și noi în bac.

Coboram în șir câte unul pe o scară de lemn aproape verticală într-un spațiu lipsit complet de lumină. Abia după un minut sau două am reușit să desluşim obiectele din jurul nostru.

În încăperea cu pereți de fier a bacului s-au construit paturi de lemn suprapuse. Vom dormi câte doi într-un pat, deci patru în cele două nivele. În felul acesta ne vom mai încălzi unul de la altul. Eu m-am nimerit în pat cu domnul Pohrib, un om foarte cumsecade din Bucovina, cu care m-am înțeles într-un mod minunat. Obosiți de frig și de drum ne-am înghesuit unul în altul și, acoperiți cu două pături, am adormit buștean. În dimineața care a urmat am primit vestea cea tristă, care de altfel o așteptam: Victor Bucovală, în noaptea aceasta, s-a *„eliberat"* în lumea drepților.

Un talent tânăr, promițător se însămânțează pe veci în nisipul Deltei. Din el va răsări cândva un altul mai norocos.

În curând a venit remorcherul și ne-a dus departe la locul de lucru. Noi nu puteam vedea nimic din interiorul bacului. Auzeam numai zgomotul motorului și apa clipocind în jurul nostru și am adormit din nou. Când a sunat toaca de fier pentru pregătirea ca să ieșim din bac, nu mai știam dacă am mai dormit o noapte sau numai câtva ore din zi. Am primit ordin să ne încălțăm cu opincile din anvelope de automobil gata pentru lucru și să ieșim pe puntea bacului.

Ajunși sus ni se dădea dintr-o mică magazie câte un tarpan și un bidon pentru apă de băut și coboram pe o pasarelă de scânduri jos pe malul apei. La câtva zeci de metri înainte începea stufărișul. Un civil, brigadierul responsabil pentru recoltarea stufului în sectorul acela, ne aștepta ca să ne explice modul de lucru.

Tarpanul este o unealtă de care ne vom folosi. El arată ca o seceră, dar este ceva mai gros și fără zimți, iar în loc de mâner are o coadă de 70-80 cm, așa fel ca să poți tăia cu el din picioare. Cum se lucrează?

Cu mâna stângă intri în față printre firele de stuf și cu o mișcare de învăluire în stânga spre spate apleci un mănunchi de fire de stuf în jos.

Cu tarpanul tragi la baza firelor plecate ca și cum ai trage cu o secere și firele de stuf sunt tăiate. Pentru ascuțirea uneltei se folosește o cute de gresie ca și aceea cu care se ascute coasa. Fiecare dintre noi va primi un toc și o cute pentru ascuțit tarpanul. Mănunchiurile de stuf se pun unul peste altul, cap la cap și coadă la coadă, până se formează un maldăr, un fel de snop, care la mijlocul lui are un perimetru de cel puțin un metru. Maldărul se leagă cu o legătoare făcută tot din stuf. La sfârșitul programului de lucru maldărele se transportă în spate până la drumul de acces. Miriștea de stuf care rămâne

după tăiere se numește *„coșcan"*. Teoretic totul pare ușor.

Am început să tăiem. Unii au reușit de la bun început, alții nu. Unele tarpane tăiau mai bine, altele mai rău, iar oamenii, unii erau mai puternici și mai îndemânatici, iar alții mai debili și inapți de efort fizic.

Ne-am sfătuit să ne ținem mereu în grup și să punem mănunchiurile numai în maldăre comune, așa ca milițienii să nu aibă cum să remarce și să ne urmărească pe fiecare. Ostașii securiști ne înconjurau la distanță mai mare astfel că aveam destul spațiu de manevră. Munca cea mai grea era însă transportul maldărelor până la drumul de acces. Maldărele erau grele și drumul prin coșcan foarte anevoios. Piciorul ți se afunda mult printre țepile de stuf și coada maldărului se târa prin coșcan și te trăgea înapoi. Uneori țepii aceia pătrundeau pe lângă nojițele opincilor împiedicându-te, gata să cazi cu mâinile în coșcan. Unii s-au și rănit. De aceea ne-am ales câțiva mai vânjoși să avem grijă de transportul maldărelor către sfârșitul programului, așa fel ca la încetarea lucrului tot noi să fim în stare să cărăm toți maldării care mai rămâneau. În timp ce noi ne ocupam de transport, ceilalți mai tăiau și legau doar câțiva maldări și nu mai era cazul să fie puși la o treabă ca asta oamenii debili.

Pe la mijlocul lui Ianuarie, au început să nu ne mai trimită hrana de la amiază cu marmidele și nici nu ne dădeau pauză de amiază ca să ne scurteze timpul de lucru, să ne aducă în bac pe lumină. Ne dădeau un turtoi de mămăligă pe care să o mâncăm la amiază pe apucate. Când scoteam mămăliga din sacul de merinde era înghețată. Mâncam din ea și găseam cristale de gheață ... și ca să bem din apa din bidon, trebuia să spargem gheața din el.

În apropierea bacului nostru era un altul cu deținuți de drept comun.

Deținuții de drept comun căutau să se distingă în muncă individual, însă și pe ei brigadierii și milițienii îi băteau. De partea cealaltă a apei era orașul Vâlcov, denumit de demult *„Veneția României"*, acum aparținea Uniunii Sovietice. Doi deținuți de drept comun disperați de groaza pe care le-o producea atmosfera de pe bac au fugit într-o noapte peste apă pe malul celălalt, cerând protecția statului sovietic. Rușii i-au arestat i-au bătut zdravăn la tălpi și i-au predat legați grănicerilor români, care au anunțat milițienii de pe ambele bacuri.

În ziua aceea, la terminarea lucrului am fost duși și noi ca să-i vedem cum stăteau culcați la pământ cu fața în jos și mâinile legate la spate și cu tălpile albastre de vânătăi așteptând o altă serie de bătaie de la milițienii lor.

Un altul dintre ei, un tânăr de vreo 20 de ani, voind să evadeze, la terminarea lucrului s-a ascuns într-una din glugile de coceni de porumb ce se aflau în apropierea parcelei de stuf în care lucrau ei. La numărătoarea de pe

bac s-a descoperit lipsa lui şi au pornit să-l caute cu ajutorul unui câine dresat. L-au găsit şi l-au împuşcat pe loc. Ostaşul care a tras a declarat că evadatul a sărit la el ca să-l omoare cu tarpanul. Cei care ştiau de fuga lui şi urmăreau de pe bac căutarea lui cu câinele dresat ziceau că ostaşul a tras imediat ce l-a văzut. Noi, brigada de politici am fost duşi acolo ca să-l vedem.

Era rezemat de glugă în picioare şi cu tarpanul în mână. Din colţul gurii i se prelingea o şuviţă subţire de sânge.

Auzisem că la Brăila s-a construit un combinat mare de fabricare a celulozei din stuf şi că din acea celuloză se fabrică stofe de mătase artificială şi mă gândeam: *„Domniţă dragă, dacă ai şti tu cu ce chin s-a recoltat stuful din care s-a fabricat rochia de seară pe care o porţi, n-ai mai îmbrăca-o niciodată oricât de frumoasă ţi s-ar părea!"*

De data asta însă am scăpat mai uşor din campania de recoltare a stufului şi ne-am întors în colonie. Acolo am găsit o brigadă de ţărani olteni veniţi de undeva de prin Salcia, slăbiţi şi timoraţi.

Locuiau în alte barăci nu unde am fost cvartiruiţi noi.

Drumurile în jurul coloniei, acum primăvara, erau într-o stare de nedescris: Bălţi în care roţile tractoarelor intrau până la osie. În primele zile am fost puşi să săpăm şanţuri de scurgere, iar tractoarele aduceau remorci de nisip cu pietriş cu care umpleam gropile. Alături de noi era depozitul de lemne şi brigada oltenilor lucra acolo la stivuitul lemnelor.

Brigadierul lor, un crâşmar de prin Dolj, se aţinea cu bâta în spatele lor. Deodată s-a oprit lângă un om mai în vârstă şi a început să dea în el ca într-un sac. *„Na! Na! Na! Să nu te mai prind că stai cu mâinile în sân!"*.

Unul dintre noi a observat treaba şi ne-a atras atenţia. Ne-am oprit din lucru şi am început să-l huiduim:

- Nu bate ticălosule! Aşa te porţi tu cu oamenii? Cine eşti tu să baţi alt deţinut ca şi tine? Lasă bâta canalie că venim la tine!

S-a oprit cu ochii holbaţi. Nu se aşteptase la o reacţie din partea noastră. N-a lăsat bâta din mână. A trecut numai de partea cealaltă a brigăzii lui, dar n-a mai bătut pe nimeni. După câteva zile a fost mutat din colonie.

Avea pile la partid şi aflase că veniseră legionarii. Nu mai era de stat aici.

Pe malul apei erau nişte grămezi de pietre mari. Colonia trebuia să se extindă. Era în plan să se construiască nişte case de cărămidă pentru ofiţerii de securitate. Pietrele trebuiau transportate la locul construcţiei. Cum? Cu spatele deţinuţilor! Am fost aduşi să facem lucrarea. Pietrele erau grele şi nu le puteam ridica să le punem pe umăr, iar numai în mână nu le puteam duce prea departe şi mai aveau pe ele nisip care intra în piele şi ne rănea.

Cătălin Ropală şi Leonaş Plopeanu au găsit soluţia: Ei ne ridicau pietrele, alegeau o suprafaţă mai netedă o ştergeau de nisip şi ne-o aşezau pe spate.

Dacă cineva avea impresia că piatra e prea grea pentru puterile lui o dădeau altuia, iar pentru acesta luau alta mai uşoară. O dată pusă în spate piatra nu mai era greu de transportat şi pentru că era ştearsă de nisip nu ne rănea. Cei doi au ridicat şi şters toate pietrele, iar noi, toată brigada, am beneficiat de munca lor. Buni camarazi!

Planurile şi toate desenele necesare erau făcute şi aprobate de cei în drept. Nu erau făcute devizele. Acestea trebuiau să fie întocmite şi aprobate ca să înceapă lucrul pe şantier cât mai degrabă.

Domnul inginer Constantin Slătineanu era responsabil cu executarea lucrărilor şi m-a chemat să-l ajut. De la domnul Slătineanu am învăţat metoda curentă de încheiere a devizelor. La data arestării mele se mai folosea încă manualul **Asquini**… Experienţa aceasta m-a ajutat şi mai târziu.

Am lucrat la biroul tehnic al lui împreună cu Ştefăniţă Danciu şi am întocmit devizele care s-au aprobat imediat, apoi am trecut pe teren şi am trasat amplasamentul clădirilor conform planului general. A venit brigada de muncitori constructori şi cu ei am executat săpăturile, am pus cofrajele pentru fundaţii şi am turnat betoanele ciclopiene prevăzute pentru fundaţii, folosind pietrele pe care le cărasem noi în spate.

Se construiau patru clădiri, trei locuinţe cu câte două apartamente fiecare şi o şcoală. Domnul Slătineanu şi-a luat câte un ajutor care să supravegheze execuţia lucrărilor pentru fiecare clădire: la şcoală era inginerul Dumitru Solcan, la prima casă de locuit domnul Slătineanu, la a doua inginerul Vârlan, iar la ultima eu. Căpătasem fiecare câte un metru şi cu ajutorul lui îndrumam zidarii la ridicarea zidurilor, după prevederile planurilor. Pentru a putea turna planşeele de beton armat unul după altul s-a organizat executarea zidăriei la cele trei locuinţe, în ordine succesivă, prima fiind aceea a domnului Slătineanu.

Într-o săptămână zidăria acesteia era gata şi a început amplasarea cofrajelor şi a fierului beton pentru planşee. Betoanele se vor amesteca manual pe o platformă tot din beton - dar sclivisit - care s-a executat mai din vreme. Problema cea mai grea era ridicarea roabelor cu beton până la planşeu. Domnul Slătineanu a pregătit un vinciu - un mosor din material lemnos care se învârtea cu ajutorul a două manivele aşezate la câte un capăt al mosorului. Aceste manivele se acţionau manual. Vinciul era ataşat la un fel de turn de bob în cadrul căruia se putea ridica sau coborî platforma pe care se aşeza roaba cu beton.

Între timp, domnul inginer Vârlan fusese scos din colonie şi dus - nu se

știe unde. Rămăsesem să mă ocup eu de ambele locuințe. Milițianul Tobă, supraveghetorul brigăzii de construcții, nu vedea cu ochi buni faptul că mergeam mereu cu metrul când la o clădire când la alta ca să dau îndrumările necesare zidarilor, sau poate mai avea și alte bănuieli asupra mea, că în ziua când am început turnarea planșeului la prima locuință m-a oprit din drum: Mă, ce te tot plimbi cu metrul de acolo până colo? Ia să te văd că pui mâna și la treabă! Treci acolo sus la manivelă! I-am predat metrul și m-am urcat sus la vinciu. De atunci am rămas la această muncă până am turnat toate plăcile. Munca era grea, dar eu eram deprins cu acest gen de efort din timpul când tocam paie cu mașina manuală de tocat, pentru hrana vacilor în timpul vacanțelor. Domnul Slătineanu i-a explicat milițianului că treaba pe care o făceam eu era importantă, dar el n-a vrut să mă schimbe și nici eu n-am vrut să-i cer acest lucru.

În urma noastră s-au construit șarpantele și s-au acoperit clădirile cu țiglă. Când s-a turnat planșeul la ultima locuință, la prima începeau lucrările în interior. Pereții interiori erau tencuiți și trebuia să se dea peste tot nivelul reper pe pereți numit *„vagris"*. Domnul Slătineanu mi-a încredințat furtunul de nivel și împreună cu Ștefăniță Danciu am trasat vagrisul rând pe rând în toate interioarele. În urma noastră se turnau pardoselile de beton în băi și se instalau dușumelele oarbe pe care se va bate parchetul.

Între timp s-au instalat ferestrele și ușile și meșterul Darie a început lucrul cu zugravii lui.

La acest stadiu al lucrărilor eu am fost scos din brigada de constructori și trecut în alta care se pregătea pentru plecarea la tăiat stuf. Bacul era tras la debarcader și noi am încărcat tot calabalâcul ca și anul trecut. Am fost urcați în bac și transportați la locul de lucru fără să vedem nimic.

Toate acestea nu mai erau noutăți pentru noi. Singura noutate era că de data asta ne-au amestecat cu țăranii olteni și unii dintre ei erau foarte slăbiți.

Milițienii ne-au obligat acum să ne ținem grupați în echipe de câte cinci, așa cum eram organizați pentru adunarea brigăzii pentru marș.

Echipa noastră cuprindea următoarele persoane: Teologul Munteanu Ion, un om din care rămăsese numai pielea și oasele, apoi trei olteni: Gheorghe Badea, Ion Stoian, Ilie Salamac (ciudat numele lui îmi amintea de bătrânul meu vecin din copilărie) și eu.

Din toți, Stoian și eu eram în stare să cărăm maldării în spinare, ceilalți erau mult prea slăbiți. Ne-am înțeles deci asupra sarcinilor și ne-am văzut de lucru.

Toți erau oameni cumsecade. N-am auzit niciodată de la nimeni o vorbă urâtă sau o înjurătură. Ne-am legat strâns sufletește și ne-am dat adresele ca să ne vizităm când vom fi liberi, în vremurile mai bune pe care

speram că le vom mai vedea. Numai eu n-aveam ce adresă să dau…

Șeful grupului de soldați securiști ce ne păzea pe noi, sergentul Licăr, un bucureștean, auzind că eu am familia în Statele Unite, venea la sfârșitul programului de lucru să mai stea de vorbă cu mine. El era și îndrumătorul politic al ostașilor și era mai informat asupra relațiilor externe. Îmi spunea mereu că se așteaptă să vină ordine de eliberare acelora dintre noi care avem cetățenie americană. Eu nu o aveam, dar el nu m-a întrebat despre aceasta și-a rămas cu impresia că o am. Avea un nărav: când terminam lucrul și ne adunam în formație ca să ne întoarcem la bac, sergentul Licăr dădea ordin:

- Toți aceia care nu și-au făcut azi norma să iasă trei pași afară din front. Bietul Munteanu era primul, după el și noi din echipa lui, cu excepția lui Stoian, care era foarte voinic în comparație cu noi. Mai ieșiră câțiva din alte echipe și Licăr făcea instrucție cu noi: *„Culcat! Sculat! Culcat!"* Văzându-mă și pe mine - *„americanul"* - printre ei se potolea repede și dădea ordin să intrăm în rânduri. La sfârșitul primei săptămâni din ianuarie am fost dus la Constanța, unde am avut întrevederea cu generalul Dulgheru despre care am mai scris.

M-am întors pe la mijlocul lunii. Chiar a doua zi a venit la bac brigadierul civil și ne-a adus un echipament special, căci urma să tăiem stuful pe apă. Am primit *„ciulchi"*, un fel de ciorapi cauciucați, lungi până la talie, care se legau cu o sfoară în loc de curea ca să nu intre apa în ei. Se îmbrăcau peste indispensabili și peste ciorapii sau obielele din picioare, iar peste ei ne încălțam cu opincile. Până la sfârșitul lunii Ianuarie am tăiat stuf în bălți nu prea adânci. Trebuia să găsim un loc uscat unde să adunăm maldării, căci stuful ud îngreuna maldării de-i făcea imposibil de cărat în spate, ci numai cu bărcile.

Au venit apoi niște zile geroase și bălțile au înghețat.

La 2 februarie (Întâmpinarea Domnului), am fost scoși să tăiem stuful pe gheață în niște bălți mai adânci. Când am pornit de la mal gheața era tare și tăiatul mergea normal, dar pe măsură ce intram mai adânc în stufăriș locul fiind ferit de vânt, gheața devenea tot mai subțire și se spărgea sub picioare. Mulți au intrat în apă până mai sus de genunchi. Deodată am auzit gheața pârâind sub picioarele mele. Am aruncat tarpanul și cu mâna dreaptă am încercat să mă sprijin pe gheața de alături.

În locul unde am pus mâna era o țeapă de stuf tăiată din anul trecut. Picioarele mi-au intrat în apă și sub apăsarea ce s-a produs țeapa mi-a pătruns în carnea brațului cam la înălțimea la care se poartă brățara pe partea interioară a brațului și s-a rupt înăuntru.

A început să curgă sângele de nu-l mai puteam opri. Cineva mi-a dat un prosop și am învelit cu el brațul rănit. S-a dat adunarea brigăzii și ne-am

întors cu toţii la bac. Am avut un fel de noroc. Pe bac, la cabinetul medical, aveam doi doctori, doctorul Take, un macedonean şi doctorul Pincu Klain. Doctorul Take m-a luat în primire şi de la bun început mi-a făcut o injecţie cu ser antitetanos. Mă gândeam cu groază la soarta lui Baltazar, a lui Puiu Nichifor şi a lui Victor Bucovală. De unde a avut doctorul injecţia? Nu ştiu! A luat apoi o pensetă a scociorât cu ea în rană şi mi-a scos o ţandără lungă de stuf dar era numai o jumătate din ceea ce-mi intrase în mână. I-am cerut să-mi deschidă rana pe viu şi să-mi scoată ţeapa ce a rămas. Mi-a explicat că în regiunea aceea a mâinii este o aglomeraţie de nervi şi tăind unul din aceştia ar putea să-mi paralizeze mâna. Rana m-a scutit de la lucru. Am rămas pe bac cu inapţii, cu Petrică Baciu şi încă unul al cărui nume nu mi-l mai amintesc. După o săptămână a venit aprobarea să mă întorc în colonie. Rana începuse să puroieze. Drumul l-am făcut pe jos însoţit de doctorul Klain şi de un miliţian. Nici la cabinetul medical al coloniei nu s-a găsit nimeni să-mi scoată ţeapa. Mâna mi se umflase până la cot şi puroia aşa de tare că răzbătea prin bandaj. O purtam învelită într-un prosop pe care-l schimbam zilnic, dar acesta era murdărit şi el de puroaie. Chiar aşa m-a găsit un anchetator venit de la Bucureşti. Venise *„să stea de vorbă cu mine"*. Era îmbrăcat civil. A început cu povestea veche:

- Unde te vei duce când vei ieşi din închisoare?

- N-am unde merge!

- Uite partidul este dispus să-ţi dea drumul să pleci în America dacă familia plăteşte suma de 10.000$ şi tu accepţi să lucrezi acolo unde te vom introduce noi.

Te însurăm cu o fată frumoasă ai cărei părinţi vor garanta buna comportare a voastră…

N-am mai putut răbda:

- Domnule anchetator, povestea ce mi-o spuneţi am tot auzit-o de zeci de ori, de la data arestării şi până acum! Nu mă interesează! Lăsaţi-mă să mor liniştit. Nu vedeţi în ce hal sunt? Am fost accidentat şi nu mi se dă nici o îngrijire. În curând nu voi mai fi! Veţi scăpa de grija mea!

A scos din geantă o hârtie pe care era bătută la maşină un fel de declaraţie a mea că domnul (numele şi gradul erau acoperite cu o bandă de hârtie cu lipici) a stat de vorbă cu mine în legătură cu eventuala mea eliberare din închisoare.

Mi-a cerut să o semnez. Am citit-o de două ori, apoi am făcut o semnătură *„laba gâştii"*, căci mâna nu-mi permitea să scriu, în schimb i-am lăsat pe hârtie o pată mare de puroi, pe care domnul a privit-o cu o strâmbătură de nas în semn de deosebită insatisfacţie.

Poate datorită acestui fapt, pe la începutul lui mai, când înfloreau

stânjeneii, am fost scos din colonie şi trimis la spitalul Văcăreşti pentru un control medical, dar nu mi s-a făcut nici acolo nici o intervenţie. Am fost vizitat de un ofiţer de securitate din Miliţia economică, îmbrăcat şi el în civil, care a încercat să mă convingă să aduc moştenirea de la tata în ţară.

I-am răspuns că sunt deţinut şi condamnarea mea cuprinde şi confiscarea averii. În plus, mai am şi o degradare civică de zece ani în prelungirea pedepsei şi nu pot semna legal nici un act de acest fel până nu va trece acest termen de zece ani.

Şi de această dată agentul securităţii a plecat fără nici un rezultat. Dar la Văcăreşti partidul mi-a mai întins o momeală:

Se făceau radiografii pulmonare la toţi pacienţii. Caravana radiografică era în curtea spitalului. M-au scos şi pe mine. În cabina aparatelor lucra o fată frumoasă, foarte frumoasă, cu un păr şaten bogat aproape negru şi cu ochi mari albaştri şi faţa albă cu trăsături fine:

- Dumneavoastră sunteţi Victor Leahul?

- Da!

- Şi aveţi toată familia în America?

- Da!

- Eu sunt doctoriţa N.N. Nu vreţi să mă luaţi şi pe mine acolo sus? Semnaţi hârtiile care vi se oferă şi să plecăm amândoi în America!

- Îmi pare nespus de rău că nu pot face nimic, nici pentru mine nici pentru dumneavoastră!

- Regret foarte mult!

- Şi eu!

Câteva zile mai târziu m-au dus iar la dubă şi m-am întors la Periprava cu mâna puroind ca şi mai înainte. Acum eram sigur că aceasta este semnul de pe mâna dreaptă pe care eu l-am cerut ca să mă conving de dreptatea credinţei în Domnul Nostru Iisus Hristos, atunci când Minodora Nichiforecea o batjocorise pe Maica Domnului.

Acum regretam amarnic îndoiala mea de atunci. Ce lecţie grozavă am primit!

Şase luni şi jumătate am tremurat de frică pentru viaţa mea şi de frică să nu-mi pierd mâna! Acum stăteam în baraca inapţilor şi nu eram scos nici măcar la curăţat cartofi că nu puteam ţine nimic în mâna dreaptă. Norocul meu că mai venea pe la mine în fiecare zi Vasile Havrilescu şi-mi mai schimba pansamentul şi-mi spăla prosopul murdar de puroi, schimbându-l cu unul curat.

În Baraca aceea mai erau câteva personalităţi: Simion Lefter, Victor Medrea, părintele Zosima Oancea, ş.a.

Cam pe la sfârşitul lui Iulie am văzut o scenă care m-a impresionat

mult: Domnul Lefter era distrofic şi foarte devitaminizat de atât de mulţi ani de suferinţă. Un deţinut care îl simpatiza mult ajunsese să lucreze la grădină. Când au început să se coacă primele roşii a ales una mai frumoasă şi mai mare şi a ascuns-o în sân, trecând-o cu mare pericol prin percheziţia severă de la poartă şi apoi a venit şi i-a oferit-o domnului Lefter. Acesta i-a mulţumit tânărului pentru faptul că s-a gândit la el, dar n-a vrut să primească roşia.

- Nu pot să o primesc pentru că e un lucru de furat, indiferent din averea cui a fost luată. Atâta timp cât sunt în închisoare mă mulţumesc numai cu ceea ce mi se dă oficial!

În una din zilele care au urmat, a venit Vasile ca să-mi schimbe pansamentul ca de obicei. A şters rana. S-a mai uitat o dată la ea apoi mi-a zis:

- Uite aici mai sus ţi-a apărut ceva ca un gunoi negru. Dă-mi voi să ţi-l curăţ!

A prins de gunoiul acela şi a tras. A ieşit o bucăţică dar nu s-a terminat şi a mai tras puţin şi încă puţin până a scos din rană o ţandără de stuf lată de trei milimetri şi lungă de patru centimetri…

- Ştii ce zi avem azi? Azi e cincisprezece august, ziua de **Sfânta Maria Mare! Ea, Maica Domnului te-a salvat!**

Am rămas năuc! De ce mi-a spus Vasile vorbele acestea? El nu ştia nimic de întâmplarea aceea cu Minodora.

Îndată, chiar a doua zi, rana s-a închis şi n-a mai puroiat. Mâna s-a dezumflat.

A fost oare o simplă coincidenţă? Semnul l-am primit în locul unde l-am cerut eu atunci în momentul de îndoială. Ţeapa mi-a intrat într-o zi de mare sărbătoare (2 februarie, **Întâmpinarea Domnului**) şi i-a ieşit în ziua de **Sfânta Maria Mare**. De la 2 februarie până la 15 august am trecut prin toate spaimele: că aş putea să mor de tetanos sau că s-ar putea să-mi amputeze mâna dreaptă. Oare numai aceste spaime n-ar fi fost suficiente ca să-l convingă şi pe cel mai îndărătnic ateu?

Dar am primit şi celelalte semne, absolut toate câte mi-au trecut prin minte în momentul acela de îndoială, să fie toate, toate acestea numai simple întâmplări? Dar grădina din mină de la Baia Sprie; dar întărirea din timpul acela de spaimă şi disperare de la anchetă; dar visul, zguduitorul vis din noaptea de înainte de arestare; dar visele prevestitoare din timpul copilăriei, toate să fie numai simple întâmplări, numai simple coincidenţe? Până când mă voi încăpăţâna şi mă voi mărgini să tot număr la simple, simple coincidenţe?

Da, o dată şi o dată trebuie să recunosc că ele sunt semne care îmi

îndreaptă paşii spre **misiunea care mi-a fost hărăzită: SĂ MĂRTURISESC ADEVĂRUL PE CARE L-AM AUZIT ŞI PE CARE L-AM CUNOSCUT.**

#

Am luat ţandăra aceea de stuf şi-am mers cu ea la Cabinetul medical să le-o arăt doctorilor, iar ei mi-au verificat mobilitatea degetelor mâinii drepte.

Toate aveau un grad de anchilozare, dar în special arătătorul şi mijlociul nu le puteam mişca de loc. Doctorii m-au sfătuit să le mişc forţat cu mâna stângă şi m-au repartizat ca să lucrez la bucătărie să car hârdalele cu mâncare ca să mi se dezmorţească mâna.

Domnul Clenc fusese şef bucătar la un restaurant şi ştia să pregătească mâncări gustoase, dar acum ajunsese să facă numai *„ciorbe de cal"* - singurul fel de carne care se dădea în coloniile de muncă ale MAI-ului. Primeam caii vii, câte doi trei o dată şi erau ţinuţi într-un adăpost până le venea rândul la tăiere. Măcelarul era în acelaşi timp şi grăjdarul care avea grijă de ei. El fusese în viaţa lui un mare amator de curse de cai.

Într-o zi a venit la bucătărie cu ochii umezi:

- Ce ai măi Costică? Ce ai păţit?

- Azi trebue să vi-l tai pe Avion, câştigătorul derbiului din 1939!

Când mi l-au adus, am remarcat în figura lui ceva care-mi spunea că nu e un cal de rând. L-am căutat la gât şi acolo am găsit marcat numele lui.

De atunci am tot cătat ca să-l apăr, să nu-l sacrific pe el. Sacrificam alţi cai şi pe el îl cruţam, dar azi nu mai am cum să-l mai scap. E numai el! Sărmanul Avion! Costică vorbea de el ca despre un prieten drag.

Am lucrat la bucătărie vreo trei luni. Căram apă cu găleata de la saca la cazan, mestecam în cazanul de ciorbă când domnul Clenc era ocupat cu alte treburi şi căram hârdaielele cu mâncare la barăci. În clipele de răgaz, mişcam cu mâna stângă degetele de la mâna dreaptă ca să se deşţepenească. Încetul cu încetul au început să se mai dezmorţească, dar încă nu complet.

Nu departe de bucătărie, doi fraţi Perceli construiseră o moară şi acum se făceau probele de funcţionare. N-am apucat să văd punerea în funcţiune pentru că am fost scos de la lucru căci se apropria data expirării pedepsei.

A venit din nou un locotenent de securitate *„să stea de vorbă cu mine"*.

- În luna aceasta îţi expiră pedeapsa. Ce vei face când vei fi pus în libertate?

- Domnule locotenent, **eu nu vreau să fiu pus în libertate**!

- Cum se poate? Toată lumea vrea să se elibereze şi tu nu vrei?

- Da, domnule locotenent!

- Şi de ce? Ce eşti nebun?

- Nu sunt nebun, din contră, judec lucrurile foarte obiectiv.

- Cum aşa?

- Da, aşa cum vă spun! Eu tată, mamă, soră, frate în ţară nu am. Dacă ies trebuie chiar din prima zi să-mi găsesc un loc unde să dorm şi să pot primi o bucată de pâine. Dacă apelez la o rudă mai îndepărtată sau la un prieten, asta se cheamă după legile dumneavoastră *„ajutor legionar"*, eu sunt pasibil de pedeapsă împreună cu acela care m-a ajutat, adică mă întorc la puşcărie ca şef de lot, trăgând pe alţii după mine.

Eu sunt bucuros că stau eu singur în puşcărie şi nu vreau să mai aduc şi pe alţi. M-am obişnuit cu ciorba asta leşinată din toate zilele şi cu zeghea asta prin care văd luna şi stelele pe care mi-o puneţi în spate. Nu mai simt dorinţa de a ieşi afară. N-am ce căuta, n-am ce face acolo!

- Trebuie să ieşi afară şi să scrii la familia ta ca să vadă americanii că noi eliberăm deţinuţii politici! Te vom elibera de vrei ori de nu vrei tu!

- Atunci trebuie să-mi daţi posibilitatea să lucrez undeva ca să pot să trăiesc!

Trebuie să lucrez chiar din prima zi ca să nu cer ajutor de la alţii şi apoi să-i aduc în închisoare după mine.

- Îţi dăm un loc de muncă, dacă accepţi să lucrezi pentru noi. Nu vrei, va trebui să ţi-l găseşti singur!

- Domnule locotenent, dacă mă daţi afară şi acolo nu-mi voi putea găsi un loc de lucru chiar de la bun început, voi merge la cel mai apropriat birou al Securităţii şi mă voi culca pe pragul lui ca să calce peste mine toţi cei care vor intra şi vor ieşi, până mă veţi băga înapoi în puşcărie!

Locotenentul n-a mai zis nimic, şi-a strâns hârtiile şi a plecat.

La data de 13 decembrie, după amiază, a venit un gardian şi mi-a zis să-mi iau toate lucrurile mele şi să stau lângă uşă. Mă gândeam: oare ce va mai fi?

Mă vor muta în altă cameră sau mă vor duce la vreun loc de pedeapsă pentru cine ştie ce vină imaginară. Cam peste zece minute gardianul s-a întors m-a scos din celulă şi m-a dus în clădirea unde erau camerele de izolare şi carcerele.

Toată situaţia mirosea acum a pedeapsă. Voi vedea cum îmi vor da mâncarea!

Cina mi s-a dat în mod obişnuit. În camerele de alături mai erau alţi deţinuţi la izolare. Am auzit cum s-a oprit hârdăul la alte două uşi şi zgomotul polonicului care le-a pus mâncarea în gamelă.

A doua zi de dimineaţă mi s-a servit surogatul de cafea obişnuit.

Aşa dar, se pare că nu e vorba de pedeapsă ci probabil altceva!

După ce s-au strâns gamelele am fost scos la *„magazia de efecte civile"* şi mi s-a dat pachetul cu haine de dinainte de arestare. Erau colbăite şi mucegăite. Le-am frecat în mâini şi le-am scuturat ca să se mai curețe puţin. Bocancii mei cei *„cu verigi de aramă în bot"* ca porcii care râmă mi-au fost confiscaţi, că prea erau obiecte de muzeu. Mi-au adus alţii mai simpli dar mai întregi. Mi-au ordonat să mă îmbrac cu hainele mele, apoi m-au băgat înapoi în camera de izolare. Noaptea următoare am dormit cu hainele mele, dar pe priciul puşcăriei acoperit cu pătura reformă de la armată.

Îmi strănuia în nări mirosul de mucegai.

În dimineaţa de 15 decembrie, după ce au plecat brigăzile la lucru, m-au dus la contabilitate şi mi-au dat banii pe care îi *„agonisisem"* cât am lucrat în mina de plumb, iar după aceea m-au băgat iar în camera de izolare.

Mi s-a dat mâncarea de la amiază şi apoi cina. Mă gândeam că voi mai petrece o noapte în închisoare, dar lucrurile sau petrecut altfel.

După ce s-a dat semnalul pentru stingere, a venit gardianul de serviciu şi m-a scos din cameră *„cu bagajul personal"*, care pentru mine însemna *„nimica"* şi m-a dus la poartă. Acolo mai erau doi indivizi *„foşti deţinuţi"* care trebuiau să se elibereze în aceiaşi zi cu mine. Ei au stat în camerele vecine cu camera mea de la izolare. Ni s-a dat o foaie de drum în comun. Cei doi erau din Bucureşti şi eu trebuia să merg împreună cu ei. De acolo înainte trebuia să-mi caut singur de drum, căci aveam banii de la C.E.C. Gardianul şef ne-a semnat fiecăruia *„foaia de eliberare"*, apoi ne-a deschis poarta şi ne-a zis:

- Mergeţi la debarcader la Sviştovca şi luaţi vaporul până la Tulcea. De la Tulcea luaţi trenul până la Bucureşti!

Am ieşit pe poartă şi apoi poarta s-a încuiat la loc în urma noastră.

Acum eram liber, complet liber în toiul nopţii dar n-aveam ce să fac eu cu libertatea.

După ce poarta existenţei noastre de până atunci fusese încuiată, noi cei trei *„oameni liberi"* care nu avusesem voie să ne cunoaştem, acum ne-am întins mâna unul altuia:

- Cezar Constantinescu.
- Dumitru Buzdughină.
- Victor Leahul.

Dintre cei doi, numele lui Dumitru Buzdughină parcă-mi spunea ceva: El a fost şoferul camionetei *„Căprioara"* pe vremea Căpitanului.

- Încotro pornim? Ceilalţi doi habar n-aveau încotro e debarcaderul Sviştovca. Era noapte, nimeni nu va trece pe aici ca să putem întreba!...

Dar, eu am mai mers odată la debarcader când am fost trimis cu miliţianul acela *„binevoitor"* la Constanţa... Atunci era, încă lumină dar acum e întuneric beznă. Oare voi nimerii drumul pe întuneric? Să încerc!

- Haideţi după mine!

Alt ghid mai bun nu aveau. Au trebuit să mă urmeze.

Am pornit prin întuneric spre locul unde ştiam eu că trebuia să fie cărarea care ducea spre debarcader şi am avut norocul să o găsesc. Am luat-o în direcţia pe care mi-o aminteam. Cărarea şerpuia printre băltiţe şi băltoage şi uneori ne înşela şi o pierdeam. Simţeam doar că umblăm pe teren neumblat. Atunci ne opream şi o căutam, fiecare în câte o direcţie ca să o găsim:

- Hai că e aici! şi o porneam din nou. Dacă aş fi fost singur mă rătăceam, în trei ne mai descurcam. La un moment dat am văzut sclipind în depărtare o luminiţă mică. Era becul de la debarcader. Ce uşurare !

De acum nu ne vom rătăci! Parcă ne-am salvat dintr-un naufragiu. La debarcader mai aşteptau câţiva călători, deci n-am pierdut vaporul. În curând a sosit şi ne-am urcat în el. Ne-am căutat un colţişor mai retras şi am dormit toată noaptea îngrămădiţi unul în altul.

Dimineaţa, cam după opt, am ajuns. Am întrebat unde-i gara CFR. Nu era departe, dar trenul de Bucureşti pleca abia după 2^{00} p.m. Aveam cam mult de aşteptat!

Acolo, pe malul Dunării era un parc cu arbori tineri, desfrunziţi la data aceea de sfârşit de decembrie; printre pomi erau şi câteva bănci şi pe cer strălucea un soare galeş ca de sfârşit de toamnă. Încurajaţi de zâmbetul lui, ne-am aşezat şi noi pe o bancă ca să ne mai încălzim. Am stat aşa o vreme, dar nu ne puteam încălzi şi timpul trecea încet. Chiar acolo, aproape era şi o piaţă. Se vedeau nişte tarabe. Eu am pornit într-acolo. Tarabe cu cartofi, cu fructe, cu peşte, brânză, lapte, ouă şi mai încolo un grătaragiu frigea pe cărbuni nişte fleici bine mirositoare. El m-a văzut şi mi-a făcut semn să mă apropii. I-am răspuns, tot prin semn, că nu mă interesează marfa lui. El m-a mai chemat o dată. Nu i-am urmat îndemnul nici de data asta. Dar el îmi făcea mereu semne când i se părea că nu-l vedea nimeni.

Am pornit spre dânsul să-i spun că nu am bani pentru o mâncare scumpă ca a lui dar el mi-a luat-o înainte:

- Vino aici să te servesc. Ştiu că n-ai bani de unde vii. Am şi eu un frate mai mare, legionar. Acum se află undeva în vest. Mi-a spus numele. Auzisem de el, dar personal nu l-am cunoscut niciodată.

- Uite ia de aici o fleică şi nişte pâine şi să-ţi dau şi un pahar de vin! De când n-ai mai gustat lucruri de acestea?

- Numai de treisprezece ani, dar sunt alţii care şi de mai demult!

Mulţumesc pentru vin, dar nu beau. Am să primesc o bucăţică de pâine şi carnea de pe ea. Dumnezeu să-ţi primească pomana!

- Spune şi la ceilalţi să vină să-i servesc!

Am plecat la prietenii mei cu pâinea şi fleica în mână şi le-am transmis

invitaţia. Au primit-o bucuroşi şi n-au refuzat nici vinul. S-au întors înapoi mai veseli căci vinul a început să-i încălzească. S-au aşezat pe bancă şi au adormit.

Cum stăteam aşa lângă ei am văzut o pereche de tineri plimbându-se pe aleile parcului desfrunzit. Se ţineau de mână. Aveau să treacă prin faţa noastră. Când s-au apropiat i-am recunoscut: Erau Coleta şi Gheorghe. Fata s-a oprit în faţa băncii noastre. I se părea ceva cunoscut. George o trage de mână: *„Hai ce te opreşti? Nişte vagabonzi stau şi trândăvesc la soare în loc să meargă şi ei la lucru undeva. Nu vezi ce zdrenţăroşi sunt?"*

Din drumul ei, mai departe Coleta a mai întors o dată capul înapoi, apoi s-au topit amândoi în zare…

Când s-au trezit prietenii mei se apropria ora sosirii trenului. Ne-am dus la gară să-l aşteptăm şi trenul a venit. Ne-am urcat şi am pornit la drum.

Urmăream îngândurat peisajele ce defilau prin faţa ferestrelor: Oare unde voi fi mâine pe vremea aceasta? Greu de răspuns!

Şi trenul ne-a purtat în spinare toată după amiaza şi toată noaptea, cu opriri regulamentare prin toate haltele şi mai ales cu opriri lungi prin toate staţiile mai mari.

Dimineaţa am ajuns la Bucureşti. Dacă s-a întâmplat să ajung aici probabil că lucrul acesta ar putea să aibă vreun rost oarecare.

Mi-am adus aminte că Matei, un coleg şi prieten al lui Anatolie, mi-a spus că el locuieşte în Bucureşti. Dar asta s-a întâmplat mai acum 8-9 ani. Oare o mai fi aici şi acum? Ce-ar fi să-l caut? Mă va cunoaşte el oare? Cum să-l găsesc? - Poate din cartea de telefon! Am mers la o cabină unde se găsea o carte de asta. Caut înfrigurat. Iată-l! Oţel Anatolie, str. Dionisie Lupu nr. … bloc … Am memorat bine adresa, apoi am întrebat pe un cetăţean cum pot ajunge în str. Dionisie Lupu. Mi-a spus numărul troleibuzului. Am ieşit în faţa gării şi l-am aşteptat. La capătul străzii Dionisie Lupu m-am dat jos şi am pornit mai întâi în sens opus. M-am oprit în faţa unei vitrine uitându-mă ca şi cum m-ar fi interesat mărfurile expuse, dar trăgeam cu coada ochiului dacă nu sunt urmărit. După un timp am intrat pe stradă şi am căutat adresa ce o aveam în cap. Am găsit blocul şi am intrat. La afişier o listă pe care figurau toţi locatarii şi cu numărul apartamentului.

Am urcat scara şi am ajuns la uşa apartamentului. M-am oprit cu inima strânsă: Să sun sau să nu sun? Până la urmă mi-am făcut curaj şi am sunat. Mi-a deschis o doamnă tânără blondă.

- Bună ziua! Aş vrea să vorbesc cu domnul inginer Oţel Anatolie!

- Nu este acasă, e la şantier!

- Aş putea să-l găsesc mai pe seară când se va întoarce?

- El nu se va întoarce decât de-abia Sâmbătă!

- Îmi pare rău că nu-l pot vedea.Am dat să plec.
- Dar dumneata cine eşti? Cine să-i spun că l-a căutat?
- Eu sunt Victor, vărul lui.
- Victor?! Vino repede înăuntru! Nu te mai întreb de unde vii! Ştiu totul, Toli mi-a vorbit mult despre tine! Eu sunt Angela, soţia lui şi avem şi un băiat, Mihai e la şcoală. Ai noroc că vecinii noştri de apartament sunt plecaţi acum dar se vor întoarce diseară. Uite cum stăm: două familii într-un apartament. Ne desparte doar o perdea. Îţi închipui ce viaţă poate fi în condiţiile acestea!

Îmi pare rău că nu pot să te ţin aici până vine Anatolie. Ce s-ar bucura să te vadă! Dar vine securitatea şi face controale aproape în fiecare seară prin apartamente. Controlul este foarte sever. Nu avem voie să adăpostim oameni din afara oraşului, dar voi face altceva. Te voi trimite la părinţii mei la ţară, în satul Moldoveni, aproape de Roman. Acolo o vei găsi şi pe mama lui Toli, mătuşa ta. Ea se va bucura enorm să te vadă iarăşi liber. Acum ai să faci o baie caldă că ştiu că eşti înfrigurat, apoi îţi dau ceva să mănânci, o mâncare caldă, şi apoi te culci şi te odihneşti puţin până vin eu din oraş, unde am ceva treburi şi să-ţi iau şi un bilet de tren până la Moldoveni, căci şi la casa de bilete poate să te legitimeze cineva.

În camera de baie se auzea apa curgând în cadă şi cantitatea de apă caldă era tocmai potrivită.

Angela mi-a adus o pijama de a lui Anatolie şi mi-a făcut semn să intru: Mi-am scufundat trupul în apa călduţă. Simţeam o moleşeală plăcută pătrunzându-mă parcă prin toţi porii. Când am ieşit din apă şi m-am şters cu prosopul şi m-am îmbrăcat cu pijamaua parcă mă simţeam alt om.

În timp ce făceam baie, Angela i-a dat telefon lui Anatolie la şantierul din Brăila şi părinţilor ei de la Moldoveni anunţându-le venirea mea.

Când am ieşit din baie m-a poftit la masă: O supă caldă şi o tocăniţă *„gătită ca acasă"* a fost a doua minune care mă asigura că de data asta eram cu adevărat un om liber, nu un *„bandit"* ca mai alaltăieri.

- Acum merg să-ţi cumpăr biletul de tren. Tu culcă-te în patul de acolo, iar eu voi pune ceasul să sune ca să ai vreme să te îmbraci şi să te duci la timp la gară. Când te trezeşti, îmbracă-te cu hainele acestea pe care le-a primit Anatolie de la mătuşa Anghelina din America, mama ta. El acum s-a mai dezvoltat şi hainele acestea nu-l mai încap. Sunt purtate, dar sunt încă bune!

Angela a ieşit pe uşă, iar eu am adormit înainte de ajunge cu capul pe pernă. Deodată am auzit ceasul sunând. M-am trezit zăpăcit. Ce sună? Unde sunt acum? Ce-i sunetul acesta? M-am dezmeticit repede şi m-am îmbrăcat pentru drum. Curând o voi vedea pe mătuşa Măriuţa! Nu-mi venea a crede!

Ce întorsătură iau lucrurile câte o dată! Hainele lui Anatolie îmi veneau un pic cam mari, nu exagerat de mari. Apăream ca hainele unui *„fost"* care s-a îmbrăcat cu hainele lui după o boală grea. Îndată a sosit şi Angela. Mi-a dat biletul de tren şi, cu toate protestele mele, mi-a mai dat şi ceva bani de buzunar.

Am plecat imediat la Gara de Nord, unde am găsit trenul tras la peron. Am urcat în tren şi a doua zi la amiază am ajuns la Moldoveni. Mătuşa mă aştepta la gară. Revederea a fost zguduitoare. Amândoi nu ne mai puteam stăpâni lacrimile. Mătuşa mi-a fost ca o adevărată mamă şi acum o aştepta pe fata ei, pe Aspasia, să se elibereze şi ea din închisoare.

Acasă am cunoscut pe părinţii lui Angela, învăţătorii Gheorghe şi Tinca Toma, nişte oameni buni, pâinea lui Dumnezeu, care m-au primit ca pe un fiu al lor. Am stat la Moldoveni şi m-am odihnit o săptămână şi acum trebuia să mă prezint la Iaşi la Securitatea care mă arestase. M-am prezentat la biroul care ţine evidenţa celor ce s-au eliberat din închisoare. I-am întrebat unde aş putea să-mi găsesc un loc de lucru:

- În Iaşi nu ai voie să rămâi, căci oraşul este închis pentru foştii deţinuţi politici. În orice altă localitate vei putea găsi de lucru poţi să stai.

Singura condiţie este să te primească serviciul de cadre al întreprinderii respective!

Am auzit că s-a deschis un şantier mare pentru o fabrică de produse chimice la Işalniţa lângă Craiova.

Aveam la mine banii pe care îi câştigasem când am lucrat la mină. Mă gândeam că la un şantier aşa de mare va fi nevoie de un om cu oarecare pregătire şi fără prea multe pretenţii, aşa cum eram eu atunci.

Am plecat cu trenul până la Craiova şi de acolo, după câteva peripeţii, am ajuns la serviciul de cadre al şantierului Işalaniţa. Am intrat în biroul şefului de cadre cu biletul de eliberare din închisoare în mână şi după ce el l-a analizat i-am spus că aş vrea să lucrez pe acest şantier:

- De ce ai fost împotriva partidului nostru? Noi nu te putem angaja! Şeful cadrelor n-a mai vrut să audă nici un argument.

Am revenit la Iaşi. Am aflat că undeva aproape de Piteşti se construia un baraj şi o centrală hidroelectrică. M-am gândit, un şantier mare ca acesta trebuie să aibă nevoie de forţe de muncă. În oraş l-am întâlnit pe domnul inginer Ion Manea fost student la Politehnica din Iaşi şi el mi-a spus că are prieteni printre inginerii care conduceau şantierul. Din nefericire aceştia se aflau chiar atunci în concediu de odihnă şi plecaseră din oraş.

M-am întors iar la Iaşi fără rezultat. Am întrebat pe şefii de la Securitate ce-i de făcut? *„Dacă intri în serviciul nostru te plasăm noi"!* M-am lămurit! Mi-a mai spus cineva că Şantierul de Construcţii Hârlău duce

lipsă de personal calificat. Am plecat la Hârlău. Mai erau cinci zile până la Crăciun. Şeful şantierului mi-a zis: *„Suntem la sfârşitul anului şi fondul nostru de salarii s-a epuizat. Vino după Anul Nou”.* Dar până la Anul Nou mai erau zece zile şi eu trebuie să mănânc ceva în acest timp.

În tot timpul acesta am dormit prin sălile de aşteptare ale gărilor şi prin vagoane în timpul călătoriilor de noapte. Eram obosit de eram gata să pic. Hai înapoi la Iaşi, la baza de plecare. Mai era un şantier de construcţii care ducea lipsă de cadre şi acela era la Huşi. Am mers la gară şi m-am interesat cât costă un bilet de tren până la Huşi. Costa 25 lei. Am verificat banii ce-i mai aveam. Aveam exact 25 lei. Ce să fac? Trebuie să încerc şi ultima posibilitate! Am cumpărat un bilet până la Huşi. Am călătorit toată noaptea şi am dormit în tren. Am ajuns pe la 7^{15} dimineaţa. Înainte de a merge mai departe am întrebat mai întâi unde-i Securitatea.

Mi-am însemnat bine locul în memorie. Am toate şansele să nu găsesc de lucru nici aici şi atunci va trebui să vin la Securitate să mă culc pe prag!

După ce mi-am asigurat acest punct terminus, am întrebat unde-i şantierul. Nu era departe şi-am pornit cu gândul frământat de îndoieli să-mi mai încerc o dată norocul. Era dimineaţă. La birou erau numai doi contabili Gheorghiu Gheorghe şi Dodu Ion. Inginerul şef de şantier nu venise încă. L-am aşteptat cam o jumătate de oră în biroul contabililor. Iată-l, a venit; un tânăr înalt, bine proporţionat cu figură jovială. Domnul Gheorghiu, şeful contabil îl anunţă că îl aşteaptă cineva. Mă cheamă în biroul lui. Îi pun pe masă actul de eliberare din închisoare.

- Domnule Inginer, eu acesta sunt şi acum am nevoie de un loc de lucru ca să-mi câştig o bucată de pâine şi să am un loc unde să dorm.

- Domnule Leahul, eu sunt Şendrea Raul şi te ştiu pe dumneata din facultate. Nu am nevoie de hârtiile astea. Când mata erai în ultimul an eu eram în anul întâi. Ştiu şi cum ai învăţat şi cum te-ai purtat cu colegii din facultate. Am mare nevoie de un om ca mata dar suntem la sfârşitul anului, fondul de salarii s-a terminat şi n-am cu ce să te plătesc!

Am luat hârtia de pe masa inginerului, am împăturit-o îngândurat şi eram gata să plec - la Securitate! -

Când eram cu mâna pe clanţa uşii nu ştiu ce mi-a venit că am îngăimat aşa într-o doară:

- Domnule inginer, Dumneavoastră n-aveţi bani cu ce să mă plătiţi şi eu nu mai am bani ca să plec mai departe!

- Cum? E chiar aşa de grav?

N-am mai putut să-i răspund. De necaz mi s-a pus un nod în gât. Vocea m-a părăsit şi doar am dat afirmativ din cap.

- Dacă-i aşa, uite stai aici. Din momentul acesta eşti angajat!

Vei lua masa împreună cu noi la Cantina Sfatului Popular pe garanţia noastră şi de dormit avem un dormitor sus la etaj, deasupra biroului. Acolo avem paturi pentru acei care vin de la răspândiri (puncte de lucru din alte localităţi); vei găsi şi mata un pat liber şi te vei odihni.

La sfârşitul lunii vom face ceva ca să-ţi plătim şi munca pe care o vei depune.

- Doamna Zamfir, să-i dăm domnului Leahul ceva de lucru la situaţiile de sfârşit de an de la lucrările terminate. Doamna Zamfir era şefa serviciului tehnic al Şantierului şi a venit cu un teanc de hârtii care trebuiau verificate. Aşa am mai început o dată viaţa, iar de la zero… Dacă nu găseam înţelegere la inginerul Şendrea Raul de la Huşi, eu trebuia să mă duc la Securitate şi să mă întorc la închisoare!

Cele câteva zile până la Crăciun au trecut repede. În seara de 24 Decembrie stăteam singur în dormitor. În toată clădirea şi-n curtea şantierului nu se simţea nici o mişcare. Domnea o linişte deplină. M-am lungit în pat peste pătură şi-mi depănam în gând amintirile altor seri de Crăciun. Acasă, cu fratele Ionică, după ce ne întorceam de la colindat, cântam tustrei cu mama *„încă o colindă pentru Moş Crăciun şi apoi încă una pentru tătuţa de departe…”*, apoi colinzile cu elevii mai tineri din satul meu şi bucuria cu care ne aşteptau rudele noastre pe care le colindam…, apoi colinda fetelor de la Suceava:

Moş Crăciun, Moş Crăciun!
La casa de om sărac
S-a gătat faima-n sac
Şi n-aveam să-ţi dăm colac
Moş Crăciun!

Ochii mi s-au umplut de lacrimi. Eram aşa de singur că nici nu aveam cu cine să cânt o colindă, să ştiu că a venit Crăciunul… Singur!...

Stând aşa, mi s-a părut că aud un ciocănit uşor la uşă. Să fie oare adevărat?

N-am răspuns şi ciocănitul s-a repetat cu mai multă hotărâre:

- Intră!

În uşă apare un om pe care l-am văzut cândva într-o zi, umblând prin curte şi are în mână o bocceluţă, ceva învelit într-un ştergar.

Îl pune pe masa din mijlocul dormitorului şi-mi spune:

- Domnul Leahul, nu mi-o lua în nume de rău, uite soţia mea şi eu ne-am gândit că eşti singur departe de părinţi în ziua aceasta de mare sărbătoare creştinească şi am venit să-ţi dăm şi matale acest mic dar din cele ce ne-a dat şi nouă Dumnezeu. Sărbători fericite!

- Am vrut să-i mulţumesc dar nu puteam vorbi. Surpriza era prea mare

şi gestul mă copleşea. Doamne, cum de mai există oameni de aceştia în lumea asta atât de ticăloşită?! Cu greu am îngăimat un *„Mulţumesc!"* abia auzit, dar omul a înţeles după figura mea emoţia ce mi-o provocase şi s-a retras lăsându-mă singur cu darul ce mi l-a adus.

Am aflat mai târziu că domnul Vasile Tecaru era normator şi administratorul clădirii în care erau cele două birouri ale şantierului şi dormitorul de deasupra lor. El şi soţia lui locuiau într-un mic spaţiu de lângă birouri unde aveau o baie, o bucătărie şi o singură cameră de locuit. Da, cu tot efortul pe care îl depune partidul ca să stârpească din sufletul poporului credinţa din străbuni, mai există încă români care se mai gândesc şi la semenii lor, nu numai la nevoile lor proprii.

Am lucrat în continuare la Biroul Tehnic până s-au terminat lucrările de închidere de an. Cu ocazia aceasta am ajuns să cunosc bine tot personalul şantierului.

Şeful era inginerul Şendrea Raul. Era de origine evreu, dar căsătorit cu o româncă şi nu făcea caz de originea lui ca să-şi asume avantaje mai mari ca ale celorlalţi muritori.

Doamna Zamfir era soţia maistrului constructor Zamfir Nicolae şi aveau o fetiţă de doi ani, Didona. Mai existau încă doi maiştri în acest şantier, unul era Zamvetor Alexandru şi altul Vasile Târlea, care era la data aceea internat în spital, bolnav de hepatită.

Contabilul principal era domnul Gheorghe Gheorghiu şi mai avea cu el alţi doi contabili, Dodu Ion şi Patraş Cornel. Tot în biroul contabilităţii lucra şi un tânăr absolvent al Liceului Comercial, Gros Beno, dar când, venea la şantier câte o inspecţie de la *„Întreprindere"*, de la Bârlad, tânărul Beno se făcea nevăzut. Uneori trebuia să se ascundă repede într-un dulap ca să nu-l găsească inspecţia. - De ce? - Pentru că lucra ilegal! Beno nu avea voie să lucreze! - Cine îl oprea? - Statul! - De ce? - familia lui a depus actele ca să plece în Israel. Toţi au primit aprobarea numai Beno nu. - De ce? - Beno va împlini în curând 18 ani şi urma să fie luat în armată, dar el a refuzat să se prezinte la recrutare pentru că voia să plece cu familia.

Autorităţile comuniste române îi cereau să-şi satisfacă mai întâi serviciul militar, dar familia lui Beno nu voia acest lucru şi ca să nu-l lase singur sub presiunea autorităţilor au rămas cu toţii în ţară şi făceau presiuni să se rezolve şi problema lui, iar autorităţile i-au interzis să lucreze şi acum lucra *„la negru"*.

Până când am plecat eu de la Huşi, situaţia lui Beno rămăsese nerezolvată.

De la Bârlad ne veneau în inspecţie inginerul şef, Iorga Ion, care mă ştia încă din facultate şi directorul, inginerul Georgescu, un om mai în

vârstă, provenit din cadrele deblocate ale armatei. Cei doi ingineri m-au acceptat de la bun început cu multă bunăvoinţă.

După terminarea situaţiilor de sfârşit de an am fost trimis să lucrez ca *„ataşamentist"* cu maistrul Nicu Zamfir la podul de beton armat, peste pârâul Şara. Biroul acestui punct de lucru, precum şi magaziile de materiale şi de unelte erau organizate în clădirea unei foste mori aşezată chiar lângă amplasamentul podului. Săpăturile pentru fundaţii erau destul de avansate şi se pregăteau cofrajele şi armăturile pentru beton.

Între timp, eu găsisem o gazdă foarte aproape de locul acela de lucru. Locuiam într-o cameră în care intram prin bucătăria proprietăresei, dar acest fapt nu mă incomoda prea mult.

De la şantier am primit o dovadă de angajare şi cu această dovadă am primit de la Miliţia Huşi un *„Buletin de identitate"* (o adeverinţă de identitate). Nu mai trebuia să mă legitimez cu foaia de eliberare din închisoare!

Într-o zi, pe la sfârşitul lui martie, a venit la punctul de lucru un miliţian şi m-a chemat la poartă:

- Dumneata eşti Victor Leahul?

- Da, eu sunt!

- Trebue să vii cu mine la biroul Securităţii că te aşteaptă un domn ofiţer!

- Vin, dar hai să trecem mai întâi pe la gazda mea ca să-mi iau bagajul! Nu-i departe, uite casa aceea din vecini de pe partea stângă a pârâului.

- Nu se poate, trebue să mergem cât mai repede că e vorba de un grad mare!

- Domnule sergent, eu sunt un om păţit. Ştiu ce înseamnă chemările acestea la biroul Securităţii. Fii bun şi îngădue-mi să-mi iau cele de trebuinţă!

- Numai că nu se poate! Am întârziat şi aşa prea mult căutând punctul acesta de lucru.

N-am avut ce face şi am mers cu miliţianul, dar mă gândeam că voi începe iar puşcăria fără cămăşi de schimb, fără prosop şi fără periuţă de dinţi. Am ajuns şi am fost introdus într-un birou gol. Căutam în jur să văd unde sunt instrumentele de *„convingere"*.

A intrat un colonel de securitate cam voinic şi bine hrănit:

- Cum te cheamă?

- Victor Leahul!

- Sunt colonelul Moise Grimberg din Miliţia economică şi am venit ca să stau de vorbă cu tine. Cum îţi place să ţi se vorbească, cu binele sau mai cu aspru? (M-am lămurit. Ăsta-i civilul pe care l-am întâlnit în casa

colegului meu de bancă din clasa I-a Mozes şi soţul doamnei Yvone Grimberg, profesoara mea de engleză).

- Domnul Colonel, orice om vrea să i se vorbească omeneşte!

- Uite ce-i! Acum eşti liber, ţi-ai găsit un loc de lucru şi ai primit şi buletinul de identitate. Acum e timpul să-ţi aduci moştenirea pe care o ai, din America în ţară.

- Domnule colonel, banii aceia din America nu i-am muncit eu ci tata şi mama. Mama e acolo şi are nevoie de aceşti bani ca să poată trăi în lumea aceea capitalistă unde viaţa cere cheltuieli mult mai mari decât la noi.

Eu nu vreau să-i iau mamei mele banii munciţi de ea şi s-o las să moară de foame acolo. Ba ea mai trebuie să se îngrijească şi de sora mea care e încă la şcoală şi deci are o cheltuială mare în plus. Nu pot face aşa ceva.

- Nu vrei să-i aduci? Tu eşti de al lui Trifa ! Ai să vezi tu ce-am să-i fac şi lui. Eu, *„jidanul”*, am să iau pe rând toate parohiile, iar pe el am să-l aduc legat în ţară ca să-l spânzurăm în piaţa publică.

- Domnule colonel, eu nu pot să-i iau banii munciţi de ea şi s-o las fără un mijloc de existenţă.

- Nu vrei să-i aduci ? Uite aici !

Mi-a pus în faţă un Cod penal cam uzat în care era subliniat cu roşu un articol de care el vroia să facă uz: *„toate averile dobândite în străinătate ca de exemplu de către formaţiuni sportive, ansambluri culturale şi artistice, comunităţi religioase şi persoane particulare* ***aparţin de drept şi de fapt statului român****. Deţinătorii acestora sunt obligaţi să le aducă în ţară. Acei ce nu se spun acestei obligaţii sunt pasibili de pedeapsă cu închisoarea de la ... până la ...”*

- Ce zici? Tu eşti aici, eşti cetăţean român şi eşti în mâinile noastre. Acum ştii şi ce trebue să faci. Dacă nu faci, ştii ce te aşteaptă!

- Domnule colonel, nu pot. După eliberarea din închisoare mai am de executat încă zece ani de degradare civică. Nu am voie să semnez acte publice, nu am dreptul la proprietate. Deci nu pot semna!

- Nu semnezi? Ia dă buletinul de identitate încoace! Ai să vii la mine la Bucureşti ca să ţi-l dau. Acolo vom sta altfel de vorbă!

A scos din geantă mersul trenurilor şi s-a uitat în el.

- Ai primul tren de la Huşi la Bucureşti mâine dimineaţă la ora 1^{15}. Trenul ajunge la Gara de Nord la ora 11^{45}. De te va întreba cineva, unde ţi-i buletinul, arată-i hârtia aceasta (Mi-a făcut un bilet pe care scria că buletinul meu cu nr. … eliberat de Miliţia Huşi se află la biroul său din Bucureşti, şoseaua Ştefan cel Mare nr. …

- Până atunci mai ai timp să te gândeşti! A pus buletinul în geantă şi a plecat.

M-am întors la punctul de lucru şi m-am învoit pentru că am fost chemat la Bucureşti. Am plecat acasă ca să mă pregătesc. Mă vedeam de pe acum cu zeghe şi tichie vărgată. Dar înainte de orice am început să mă rog: *„Doamne, nu mă lăsa nici acum. Doamne ajută-mă! Orice mi s-ar întâmpla trebue să anunţ Ambasada americană ca mama să ştie de mine.”*

Aveam şi eu mersul trenurilor. L-am deschis şi am început să-l studiez. Era peste noapte un tren de marfă de la Huşi la Vaslui, care ajungea la Vaslui cu 20 de minute înainte de un accelerat care mergea la Bucureşti şi care ajungea la gara de Nod la ora 7^{30} a.m. Deci aveam un tren cu cel puţin patru ceasuri mai devreme decât personalul de Huşi.

Trebuia să ajung cumva la ambasadă. Am plecat repede la gară şi am scos bilet de călătorie Huşi - Vaslui. Am căutat marfarul ce trebuia să plece la Vaslui şi am vorbit cu şeful trenului.

- Domnule şef, lucrez la construcţii şi trebue să ajung în noaptea asta la Vaslui ca să iau în primire nişte materiale din gară.

Nu am nici un alt tren cu care să ajung la timp, ci numai trenul acesta. Uite am bilet de călătorie. Dă-mi voie să stau şi eu într-un loc unde nu vă deranjez, într-o frână.

- Bine, urcă-te colea! Şi mi-a arătat frâna în care să mă urc. Am ajuns la Vaslui la ora programată. Am coborât din marfar şi-am mers la casa de bilete şi mi-am scos bilet pentru acceleratul de Bucureşti.

Cu acceleratul am ajuns la Bucureşti cu patru ore mai devreme. Când trenul a încetinit bine de tot am sărit din mers şi am pornit înapoi spre partea opusă peronului şi am ieşit în Calea Griviţei. Am mers pe jos la staţia de troleibuz şi am luat troleibuzul spre centru. Am coborât la universitate şi de acolo am mers pe jos până la apartamentul lui Anatolie şi i-am spus Angelei ce pericol mă paşte. După aceea am ieşit repede din bloc şi am mers până la un mic părculeţ ce se găsea în faţa ambasadei. M-am aşezat pe o bancă cu ochii spre poarta care era păzită de un miliţian. Se făcuse opt şi un sfert. Din bloc a ieşit un băieţel cu o minge în mână. O arunca în sus şi o prindea. La un moment a scăpat mingea şi a ajuns la picioarele mele. Am prins-o şi i-am aruncat-o băiatului, iar el mi-a aruncat-o înapoi mie. Ne jucam de-a mingea. Băieţelul era Mihai pe care l-a trimis mama lui să vadă dacă voi reuşi să pătrund în ambasadă.

Eu eram mereu cu ochii la poartă.

La un moment dat, miliţianul a ieşit din ghereta lui cu o cană mare roşie de metal şi s-a dus la robinetul din curte să o umple cu apă. Am auzit apa duruind tare în cana miliţianului şi am ţâşnit prin poartă sus pe treptele ce duceau la biroul ambasadei. Miliţianul n-a prins de veste. Dacă mă oprea să mă legitimeze o încurcam rău de tot. Am intrat în birou. Doamna

secretară mă cunoştea bine, ea era cumnata unui deţinut politic cu care am stat la Aiud în aceeaşi celulă. Am rugat-o să mă anunţe la ambasador că am o treabă foarte urgentă.

- Domnul ambasador n-a sosit încă. E în locuinţa lui, trebuie să-şi ia micul dejun, dar mă duc să-i spun!

Domnul Adalbert Teaplin, ambasadorul, şi-a lăsat micul dejun şi a venit la mine. I-am spus pe scurt în englezeşte întâmplarea:

- A venit la mine un colonel de securitate şi mi-a cerut ca să aduc în ţară moştenirea pe care o am în Statele Unite de la tatăl meu. Am refuzat. El mi-a luat buletinul de identitate şi mi-a zis: *„Ai să vii la mine la Bucureşti şi acolo o să stăm de vorbă altfel!"* Eu vreau să-i dau mamei banii aceştia, aşa fel ca el să nu mă mai poată forţa.

- Bine! Dacă situaţia este aşa, vom face un act prin care vom atesta hotărârea dumneavoastră şi-l vom trimite în America cu valiza diplomatică. Astfel nu se va şti cum am procedat. După ce îl vei semna şi-l voi autentifica şi eu, o să te întorci în locul unde te aşteaptă el (Grimberg) fără ca să-i dai de bănuit ceva şi o să te comporţi natural faţă de presiunile lui. Rezistă cât poţi la insistenţe. Când o să vezi că îţi este prea greu, cedează!

Am întocmit actul. La plecare mi-a dat ca însoţitor un funcţionar să mă conducă la poartă.

Acesta m-a luat la braţ povestindu-mi ceva în englezeşte şi râdeam în hohote, când, ieşind pe poartă, miliţianul ne-a tras un salut zdravăn de tot.

După ce am trecut dincolo de un cvartal de case şi am cotit într-o altă stradă ne-am despărţit şi ne-am văzut fiecare de drumul lui.

M-am întors înapoi la Gara de Nord făcând cale întoarsă pe unde am ieşit, potrivind timpul cam pe când trebuia să vină personalul de la Huşi. Şi numai iată-l că se apropie. Când a încetinit aproape să oprească m-am agăţat de ultima scară, am trecut prin trei vagoane înainte şi am apărut pe scară printre ultimii călători care coborau. Doi poliţişti au venit dinspre poarta de ieşire şi m-au oprit când am pus piciorul pe peron.

- Buletinul Dumneavoastră!

- Nu-l am! Mi l-a luat domnul colonel Grimberg. Le-am arătat biletul lui.

- Hai cu noi! M-au dus la un jeep şi ne-am urcat toţi trei în el şi în încurând eram în biroul colonelului Moise Grimberg. În mijlocul acelui birou era o masă mare şi în jurul ei aşezaţi pe scaune ca pentru o şedinţă doisprezece civili. Colonelul mă luă în primire:

- Uite, îţi prezint pe colaboratorii mei: Gheorghe Albu, Ion Pelin, Costel Teodoru etc, etc… Tot nume neaoşe româneşti, ultimul fiind, însă, macedonian. Am profitat de faptul că Grimberg a rămas în urmă de vorbă cu

un subaltern şi am zis:

- Dumneata, după nume nu pari a fi român!

- Ba da! Sunt român macedonean!

- Mă mir să găsesc aici un macedonean. Puşcăria era plină de condamnaţi politici macedoneni!

N-a reuşit să-mi dea un răspuns pentru că Grimberg s-a întors.

- Ei, te-ai răzgândit? Acum vei semna?

- Domnule colonel, banii aceia sunt ai mamei mele, nu sunt ai mei!

- Tot încăpăţânat ai rămas! Ţi-am spus că aceşti bani sunt ai statului român şi statul are nevoie de ei. Tu trebuie să-i aduci!

- Domnule colonel dacă banii sunt ai statului român, luaţi-i, eu nu mă opun!

- Da, dar tu trebue să ne dai semnătura pentru ei!

- Dacă banii sunt ai statului atunci nu mai e nevoie să semnez eu şi chiar dacă semnez, semnătura mea nu e valabilă căci sunt sub degradare civică.

- Nu vrei?!

Se adresă unuia dintre subalterni:

- Cheamă şeful de arest! O tăcere de gheaţă s-a aşezat în toată sala aceea.

Trimisul s-a întors însoţit de un vlăjgan tânăr:

- Care-i?

- Acesta de aici! Şi tânărul şi-a pus mâna pe gulerul hainei mele, ca să mă ia în primire.

- Domnule colonel, semnez! Am pronunţat cuvintele cu glas de om îngrozit.

- Vezi că acuma eşti cuminte! Apoi i-a zis celui ce a chemat şeful de arest:

- Spune şoferului să tragă maşina la scară!

Şi-a luat geanta în care avea hârtiile gata pregătite, m-a luat pe mine de braţ (ca să nu fug) şi am coborât.

Cu maşina am ajuns la tribunal. În faţa biroului unde trebuia să intrăm, pe un coridor, aşteptau doi indivizi cu figuri suspecte ce păreau a fi borfaşi de drept comun. Grimberg îi chemă şi le explică:

- Vedeţi? Aici e domnul Victor Leahul care are o moştenire în Statele Unite ale Americii şi vrea să aducă moştenirea lui în ţară. Voi sunteţi martori că el, de bună voie şi nesilit de nimeni, semnează aceste hârtii în faţa voastră aici în tribunal!

- Mi-a dat hârtiile şi le-am semnat, apoi au semnat şi cei doi borfaşi şi la urmă a semnat şi Grimberg, apoi a intrat cu hârtiile la registratură.

Complet satisfăcut a ieşit din birou, a scos din geantă buletinul meu şi mi l-a dat:

- Te duci înapoi la locul tău de lucru şi îţi vezi de treabă!

M-am întors la podul peste pârâul Şara şi mi-am văzut de treabă…

#

Malurile pârâului, în amonte şi în aval, trebuiau să fie amenajate. Proiectul prevedea cum trebuiau să apară ele în final, dar cantităţile de umplutură date în deviz erau foarte mici în raport cu acelea ce trebuiau să se facă în realitate. Trebuia ca cineva să facă o măsurătoare a profilelor malurilor existente înainte de executarea lucrărilor pentru a putea calcula, prin diferenţă, cantitatea de umplutură ce s-a făcut. Maistrul Zamfir voia să facă umpluturi cu materialul rezultat din săpăturile pentru fundaţiile podului şi cu alte cantităţi mari de pământ rezultate din săpăturile de la alte puncte de lucru. Maistrul mi-a cerut să fac o ridicare topografică de teren a situaţiei preexistente.

Cum să fac, căci aparate topometrice nu aveam? Aveam în schimb un furtun de nivel. Ne vom folosi de acesta pentru a stabili diferenţele de adâncime ale diferitelor puncte. Mi-am luat un om de ajutor şi i-am explicat cum se lucrează cu furtunul de nivel. Am marcat pe teren cu şipci lungi profilele corespunzătoare celor ce erau prevăzute în proiect.

Pe aceste şipci mi-am însemnat cu furtunul anumite nivele bine determinate în raport cu cota zero a proiectului şi de la aceste nivele în jos am măsurat cota reală a terenului. Astfel am desenat profilul existent al terenului corespunzător cu fiecare profil final din proiect şi am calculat câtă umplutură este necesară. Am trimis calculele noastre la proiectant pentru verificare. Proiectantul a trimis un topometrist cu o nivelă să verifice datele noastre şi au fost găsite corecte. Proiectantul a aprobat calculele noastre, lucrarea s-a executat şi s-a plătit pe baza acestor calcule.

Milica[3]

Mă simţeam încă străin în lumea din jurul meu în oraşul Huşi şi din două în două săptămâni mai plecam la Bucureşti, la vărul Anatolie, unde mă simţeam mai în largul meu. Petreceam un sfârşit de săptămână în mijlocul familiei lui şi mă întorceam înapoi mai liniştit. La el mă simţeam într-un fel *„ca acasă”*.

---

3 - Din motive lesne de înţeles, numele proprii din episodul acesta au fost schimbate

Era la sfârşitul lui iunie. Mă urcasem în tren, într-un vagon cu destinaţia Bucureşti, alte vagoane circulau numai până la Vaslui.

La început eram singur în tot compartimentul, mai târziu a venit o elevă şi s-a aşezat pe o bancă în faţa mea.

- Mergeţi la Bucureşti, domnişoară?
- Nu, plec în vacanţă la ţară!
- Aha, e sfârşit de an şcolar şi vă întoarceţi acasă.
- Da, ceva cam în felul acesta, dar nu tocmai exact!
- Şi ce clasă aţi terminat?
- Am terminat a opta şi am trecut într-a noua. Sistemul de numerotare a claselor se schimbase. Pe vremea mea când intrai în şcoala secundară începeai iar cu clasa întâia. Acum şcoala secundară începea cu clasa a cincea. Am început să vorbim despre şcoală, despre profesori, despre scriitori şi despre poeţi şi timpul trecea în mod plăcut. Din răspunsurile pe care mi le dădea fata părea foarte inteligentă.
- Care este obiectul de studiu pe care îl preferaţi?
- Matematica! E un obiect care nu lasă loc pentru îndoieli şi schimbări.
- Eşti o fată grozavă! Părinţii matale trebue să fie mândri că au o fată aşa de mare şi de bine pregătită!
- Nu ştiu!... Nu cred!... Eu nu am părinţi!
- Îmi pare rău! Nu bănuiam că sunteţi orfană!
- Nici aceasta nu ştiu dacă e adevărul adevărat!
- Cum aşa?
- Faptul s-a întâmplat de mult, încât eu nu pot să mi-l aduc aminte. Eram mică în leagăn când, într-o noapte, au intrat nişte militari şi i-au luat pe amândoi părinţii şi au plecat cu ei, iar eu am rămas singură.

Când am început a pricepe cele ce se petrec în jurul meu eram dată în grija unei femei mai în vârstă pe care o vizitau din când în când nişte oameni în uniformă care o întrebau despre mine…

- Şi acum unde mergi?
- Merg să locuiesc în timpul vacanţei cu femeia aceea. În gară la Leordeni mă vor aştepta doi militari cu un *„jeep”* şi mă vor duce la casa unde stă ea. Aşa se întâmplă în fiecare vacanţă.

Ei vor mai sta vreo două zile cu mine. Îmi vor da să beau cu ei coniac până nu voi mai şti de mine, apoi se vor distra cu mine în timpul nopţii.

După aceea vor pleca şi mă vor lăsa în grija bătrânei.

- Cum se poate una ca asta? Ce vârstă ai acuma?
- Am şaisprezece ani, dar ştiu din experienţă, toate secretele unei femei măritate. Colegele mele de şcoală mă întreabă:
- Milica, ia spune cum s-a întâmplat? …

A urmat o tăcere grea. Eu nu mai puteam vorbi. Ea privea mereu pe geam.

- Da, am ajuns! Uite-i pe cei doi care mă aşteaptă cu jeep-ul!

#

Au trecut mai multe săptămâni de la discuţia mea cu Milica.

Începuse un nou an şcolar, cred că era pe la începutul lui octombrie.

Lucram tot acolo la podul de beton armat peste pârâul Şara.

La un moment dat veni la mine un muncitor şi-mi spuse că mă aşteaptă cineva la poartă.

Era Milica.

- Milica, ce vânt te aduce pe la locul meu de lucru?
- Am venit să vă rog să-mi daţi cheia de la cameră!
- Ce treabă ai mata cu cheia de la camera mea?
- M-a trimis domnul locotenent N. să dorm la noapte la dumneavoastră.
- Da de ce?
- Zice că în casa în care stau eu vor avea în noaptea asta o petrecere mare şi eu va trebui să dorm în altă parte şi n-am unde să mă duc.
- Bine, dacă tu ai nevoie să dormi undeva, eu îţi cedez camera mea pentru noaptea aceasta. Uite îţi scriu un bilet pentru gazda mea ca să-ţi permită să dormi acolo în locul meu, iar eu mă voi duce să dorm la un prieten. Cheie nu am căci în camera mea se intră prin bucătăria proprietăresei.
- Nu, nu aşa! Domnul locotenent N. vrea ca să dorm în noaptea asta împreună cu dumneavoastră!
- Cum? Să dormi cu mine?
- Da! Zice că el va avea grijă să nu mi se întâmple nimic!
- Dacă-i aşa, atunci mergi şi spune-i domnului locotenent că eu nu-mi fac de lucru cu fete minore!

Milica a plecat lăsându-mi pe suflet o piatră grea de moară.

#

- Oameni nebuni, care aţi hotărât soarta lumii la taraba **NEDREPTĂŢII**, aceasta este soarta pe care aţi hărăzit-o voi copiilor din Europa de Răsărit, pe care i-aţi dăruit încă din leagăn cumplitului Stalin.

Da, *„atotştiutorul prooroc"* Blehan mi-a prezis cu mulţi ani înainte toate câte aveam să le întâlnesc prin mocirlele vieţii acesteia *„eliberată de prejudecăţi retrograde burgheze"*.

POSTSCRIPTUM

Moto :

„Că pentru Tine suntem ucişi toată ziua,
socotiţi am fost ca nişte oi de junghere"
Psalm 43, verset 24

Aici se termină brusc zguduitoarea poveste a lui Starţun, pornit cu suflet de rouă într-o lume bântuită de ură, de violenţă şi de apostazie. Se termină brusc aşa cum s-a frânt brusc şi destinul acestui mucenic bucovinean, plecat intempestiv, să dea socoteală Judecătorului Suprem despre felul în care şi-a parcurs drumul de pribeag în această vale a plângerii.

Bunul Dumnezeu a binevoit să-i acorde împlinirea principalei misiuni ce şi-a propus de a mărturisi despre **tot ce a trăit, tot ce a văzut şi tot ce a înţeles** în zbuciumata sa existenţă. Această împlinire însă s-a izbândit într-un fel aparte. A reuşit să scrie o bună parte din mărturiile sale, dar nu a mai avut răgaz să le şi publice.

Bunul său prieten, domnul Gheorghe Jijie, a adunat truditele file şi ni le-a adus nouă. Am ales din variantele ce ni s-au prezentat pe aceea, care în mod evident era ultima şi astfel, noi, Aspazia Oţel Petrescu (maturitatea) şi Camelia Corban (tinereţea), umăr lângă umăr, am pregătit tehnic pentru tipar memoriile lui Victor Leahul şi le-am intitulat *„Starţun, între temniţă şi vecie"*.

I-am îngrijit cartea cu respect şi cu compasiune pentru câte i-a fost dat să suporte.

Ne pare rău ca Victor Leahul nu a mai avut zile să povestească şi ultima parte a existenţei sale. Poate că Dumnezeu a socotit că această filă, sigur plină de dezamăgiri şi de vise neîmplinite, să rămână albă. Considerăm că, atât cât a apucat să povestească, este cutremurător de relevant pentru o viaţă ca a sa, într-o astfel de lume şi printre astfel de oameni.

În final Victor îi apostrofează pe cei ce s-au aşezat la „taraba nedreptăţii" şi s-au făcut răspunzători pentru crâncena tragedie suportată de popoarele lăsate la bunul plac al comunismului ateist şi barbar. Adepţii lui Satan ar trebui să ia aminte la câte se povestesc despre ororile ce ei le-au generat şi mai ales să admită că până la urmă, **adevărul**, deşi umblă cu capul spart, are ultimul cuvânt. Alături de miile de mărturii ce s-au adus deja, şi spovedania lui Vicor Leahul este un puternic şi de neînlăturat *„J'accuse"* ce va străpunge odata şi odată minciuna, care de atâta amar de vreme îmbracă în tenebre adevărul. Ca atâtea alte mărturii şi mărturiile lui Victor Leahul demonstreză că Iisus Domnul este **Calea, Adevărul şi Viaţa** şi că numai acela va fi biruitor care va izbuti să ducă până la sfârşit lupta Lui, chiar dacă, sau tocmai pentru că, această luptă înseamnă crucificare, înseamnă jertfă.

Domnul Iisus ne-a arătat, prin exemplul său, că oricât de sălbatică ar fi fiara urii, crucea este triumful **IUBIRII.** Înţelegem şi din mărturiile lui Vicor Leahul că cei ce vor şi urzesc pieirea neamului românesc nu vor avea spor pentru că, prin suferinţă lângă suferinţă, s-a construit o infinită scară de martiraje ce ne dă dreptul să sperăm şi să credem în **ÎNVIERE.**

Aspazia OŢEL PETRESCU
Camelia CORBAN

Părinţii după logodnă

După plecarea tatei în ianuarie 1924
De la stânga la dreapta -
Rândul I : Victor, Mama cu Ionică în braţe
şi mătuşa Eughenia
Rândul II : Mătuşa Paraschiţa (sora tatei)
şi unchesul Traian (fratele mamei)

ANEXA a II-a

(Lagărul refugiaţilor din Bucovina)

Umsietlung Lager Nr. 19, Redemptoristen Kloster,
Raudenerstrasse Nr. 2 Gleiwitz.

Bacaliuc Otto, brutar, s-a căsătorit cu fata brutarului Peşak din oraş şi a rămas în Gleiwitz.
Fam. Boşneag. Tatăl era brigadier silvic, în lagăr era împreună cu Oltea, fiică, 18 ani şi Paul, fiu, 12 ani.
Fam. Buzilă. Tatăl era brigadier silvic, avea o fată Veronica, 20 ani.
Fam. Traian Cantemir era cu soţia şi un băiat, Lorin de aprox. 6 ani.
Fam. Carabarovici - mecanic de întreţine, împreună cu soţia.
Fam. Ceahoreanu - tatăl şi o fiică de 21 de ani.
Cernuşcă Vasile - singur, 23 de ani - A lucrat ca vatman de tramvai cât a fost în lagăr.
Fam. Chisăliţă. Tata pensionar avea cu el două fete Elena şi Viorica.
Cojocaru Dumitru - singur.
Fam. Cojocaru Mihai - domnul cu soţia şi o fată de 5 ani.
Fam. Cojocaru Teodor - Tata actor era împreună cu soţia Elena şi o fată Cuca (16 ani). Cei trei Cojocaru erau fraţi.
Comarniţchi Petre - Singur - aprox. 30 ani.
Fam. Cârsteanu George cu doamna Gertude şi un băiat în leagăn Şerban.
D-ra Crâşmaru Iulia - Învăţătoare - aprox. 35 ani - singură.
Dumitriu - Lăutar viorist - singur - a cânta la Cernăuţi la un restaurant numit „La Dracul"
Fam. Gorcea, domnul şi doamna.
Fam. Gătej. Mama şi o fată Emilia care a murit în lagăr de t.b.c. Aprox. 19 ani.
Fam. Ionaşcu. Mama cu un băiat, Gheorghe (19 ani) şi o fată Silvia (17 ani).
D-na Iordache (Kerl) Maria - Singură, soţul dentist era în ţară.
Fam. Irema. Tatăl poştaş era cu soţia şi doi băieţi de şcoală primară.
Fam. Jurumia - domnul magistrat era cu soţia şi doi feciori mari ajunşi la majorat.
Leahul Victor - elev - singur.
Fam. Luţa - fratele bolnav a murit în spital. Sora Livia aprox. 20 ani a rămas în Germania.
D-l Marcu Ion - singur. - Aprox. 34 de ani.
Marinescu Angela- singură. Aprox. 14 ani.
Fam. Mitric Teodor. Tatăl cu soţia şi un băiat Ţucu (14 ani).
Fam. Molotiuc - fratele Dumitru (20 ani) şi sora Elena - (18 ani).
Fa. Nichiteanu - mama şi o fată aprox. 17 ani.

Fam. Ostafi. Tatăl în vârstă şi două fete de peste 40 ani.
Fam. Piţul - mama Elena şi o fată Viorica, secretara comisiei de repatriere în România.
Fam. Pobihun. Domnul şi doamna părinţii unui aviator român.
D-l Popescu Dumitru poreclit „Dumnezeu" - singur - aprox. 48 de ani.
Fam. Preot Rusu Teodor era cu doamna preoteasă Eleonora.
Fam. Saftencu - Soţ şi soţie din com. Roşia.
Fam. Scarlat - avocat, era cu soţia şi o mamă în vârstă înaintată care a murit în lagăr.
Fam. Scarlat - învăţător, domnul şi doamna.
Fam. Sfinţischi - Domnul, doamna şi un băiat Dragoş (5 ani)
Fam. Spânu - mama cu trei copii Eutazia (18 ani), Gicu (15 ani), Ricu (13 ani). Aceasta era famiilia fostului profesor de le Teologie care se delctase la serbarea aniversară a Şcolii noasre de 75 de ani..
D-na Stamatiad - singură, aprox. 60 ani.
Fam. Tămâiagă - fost ministru - tatăl şi o fată - aprox. 17 ani.
Fam. Preot Nicolae Tăutu, părintele şi doamna preoteasă.
Ursache Mihai - singur, a lucrat ca vatman de tramvai cât a stat îl lagăr.
Fam. Ulida. Tata funcţionar la poştă cu doamna şi un fiu, Lolo, 18 ani, care a murit mai târziu pe front.
Fam. Zegrea - tata muncitor industrial cu soţia şi doi băieţi de şcoală primară.

ANEXA a III - a

- Împărţirea zonelor de influenţă -

Roumania

Russia 90%

The others 10%

Greece G. Britain 90%

(in accord with USA)

Russia 10%

Yugo-Slavia 50/50%

Hungary 50/50%

Bulgaria Russia 75%

The others 25%

Bulletin européen 11

ANEXA a IV -a

LISTA DE NUME DE LA BAIA SPRIE

Când am ajuns în America, în anul 1971, unii dintre românii pe care i-am întâlnit acolo m-au întrebat pe unde am trecut după arestarea de la 1948.

Despre majoritatea locurilor pe unde am fost eu ei mai auziseră câte ceva; despre Baia Sprie nimeni nu mai auzise nimic. M-au invitat să vorbesc despre tot ceea ce-mi amintesc eu într-o conferinţă la Cercul Cultural al Bisericii Sf. Nicolae, din Detroit. Am vorbit în două seri, peste două ore, de fiecare dată prezentând câteva schiţe cu specificul muncilor din mină şi o listă cu circa 300 de nume de oameni pe care mi-i aminteam atunci la repezeală. Oameni cu care am împărtăşit munca din tenebre.

Lista a stârnit multă curiozitate şi m-am hotărât atunci să o îmbunătăţesc.

Intrasem în corespondenţă cu George Sarry din Canada. I-am trimis şi lui o copie a acestei liste să o completeze cu numele care şi le mai aducea el aminte. El mi-a mai adăugat încă vreo sută de nume, dar lista era încă departe de a fi completă, căci până la scoaterea noastră de la mină (aprilie 1954) s-au perindat prin colonie aproximativ 1000 de deţinuţi politici.

În timpul unui congres al Episcopiei de Vatra Românească, a venit din ţară Tavi Popa pe care-l cunoscusem tot la mină. I-am dat şi lui o copie a ultimei liste aceea completată de Sarry rugându-l să mi-o completeze şi el, ceea ce a şi făcut. Au urmat apoi alţi colaboratori cu care am reuşit să intru în corespondenţă: Ştefăniţă Danciu, Vasile Pânzaru, Nicu Păun, Mitu Coroş, etc.

Lista a trecut până acum prin 9 ediţii şi încă nici acum nu este completă. S-au produs şi probabil mai sunt şi greşeli. Rog pe fraţii de suferinţă care au trecut pe la acest punct de lucru sau ştiu despre alţii că au fost omişi să ne scrie şi să ne dea numele lor şi eventual al acelora pe care îi cunosc bine că au fost la Baia Sprie (nu la alte mine), ca să completăm pe cât posibil lista noastră; şi la fel să ne semnaleze eventualele greşeli pe care le avem mai ales la numele de botez.

Cu colaboratorii care ne-au trimis completări sau corecturi avem următoarea înţelegere: fiecare din ei este *„coautor"* şi are dreptul să dea lista completă oricui vrea el s-o dea în scopul ca primitorul să se servească de ea şi să-şi scrie amintirile.

Când a venit Gabriel Bălănescu în America l-am rugat ca să-şi scrie ce-

şi mai aminteşte din lupta lui din timpul ocupaţiei sovietice. I-am pus la dispoziţie lista pe care o aveam atunci (ediţia a V-a), el a scris cartea *„Din împărăţia morţii"* în care a reprodus numai o parte a listei noastre.

George Sarry a dat lista prietenului său Ion Pantazi care a scris: *„Am trecut prin iad"*, unde a reprodus în întregime lista pe care o aveam noi atunci.

După revoluţie eu am mai dat lista domnului arhitect Niculiţă Goga, care a scris o carte - *„Triunghiul morţii"* şi în care a reprodus lista pe care o aveam atunci la a opta ediţie şi o scrisoare a mea care a însoţit-o.

Pentru a ne ghida mai uşor la aflarea numelor pe care ni le aminteam am aranjat lista după grupurile în care se adunau de obicei oamenii în timpul lor liber. Adică pe regiuni şi profesiuni. Ţin însă să observ că aceste grupări sunt oarecum arbitrare; prin aceasta am încercat doar să determinăm ceva mai bine persoanele despre care este vorba. În felul acesta să ne regăsim împreună aşa cum am fost atunci şi cu cei buni şi cu cei răi, căci în fiecare nume de acesta se ascunde o fiinţă omenească.

În America, departe de ţara mea de baştină, izolat într-un mediu străin de dorurile mele, îmi apărea uneori aşa ca-n vis o figură de om sau un grup:

- Scrie-ne!
- Cum nu-ţi mai aduci aminte de noi?!
- Scrie-ne! Şi până nu reuşeam să-mi amintesc nu mă lăsau.

Aşa am început să scriu primele nume şi să-mi scriu amintirile de la mină…

MINA BAIA SPRIE

Conducerea minei

Director: Ing. Isaicu, Ing. Benedec
Ingiri mineri: Pârvulescu Alexandru
Toma
Florian
Maiştri: Oriz. 12 Est: Petre, Fargo, Costan, Borkoczi
Oriz. 12 Vest: Condor, Kohler, Paşca, Lazăr
Oriz 11: Kerekesz (Luter), „Pălăriuţă", Stibină
Maiştrii mecanici: Oriz 10: Banici Ion
Oriz 11 & 12: Bauer Iosif
Medici inspectori: Sin Dumitru (Baia Mare) şi
Petrescu Cezar (MAI Bucureşti)

Conducerea coloniei penitenciare

Ofiţer politic: Lt. Ion Alexandru
Directori administrativi: lt.maj. David, lt. Vanciu
Constantin, lt. Zoltan Szabo
Ofiţeri de miliţie: Pintea, Cioară,
Guleran (Căscănel)
Comandanţi de miliţieni: Feheir, Prunduş,
Motorga.
Miliţieni: Nemeşteanu Gheorghiţă
(l-a păzit pe pr. Şerban), Avram,
Chisz„„Moacă", Başpalin (cap de
cal), Reus (hai moi iote), Apetrei
(Poşircă), Aurel Corbu.
Grefieri: Kerjy şi Şerban

Alexa Ion (prof. Iaşi)
Ambrozie Cezar (viticultor Aiud)
Ambrozie Traian (procuror Iaşi)
Antohîi Ştefan (militar)
Ing. Aramă Ştefan (construcţii navale)
Arghiropol Ion (învăţător)
Ing. Atanasiu Emil
Băgăceanu Petre
Bălănescu Gabriel (scriitor şi ziarist)
Bărbieru N. Jenică
Beiu Titus
Ing. Bocotă Gheorghe (agronom)
Blaj Doru Viorel } fraţi
Blaj Traian
Bontea Aleman (Puiu)
Boroş ……… Avocat Câmpulung
Braşoveanu (Emil)
Bucovală Victor (învăţător şi poet Constanţa)
Brescan Vasile (avocat)
Budei Emil (comerciant)
Busuioc Constantin
Buţan Alexandru (Alecu)
Călinescu Sebastian
Căpitan Iosif
Câta Dumitru (notar Lugoj)

Cepoiu Ion
Chinezu Ion
Chita Iulian
Ciontea Eugen
Ciufecu Alexandru
Ciumău Victor
Cloşcă Victor
Cubâlaş Nicolae
Codreanu Cătălin
Colibaba Artemie (ţăran poet)
Comşa Ieronim
Ing. Contescu Dumitru (agronom)
Constantinescu Dan
Cormoş Dumitru (Mitu)
Cornea Radu (avocat)
Costea Eugen
Crâşmaru Gheorghe (sculptor)
Crişan Augustin
Dabija Alexandru
Daniş Remus
Derdena Mihai Stere
Despan Ion
Drăgoi Constantin (învăţător Dobrogea)
Diaconescu Ion
Diaconescu Stelian (Ion Cara Ion)
Dobre Constantin (economist)
Dragomir Eugen
Dudian Jano
† Duţescu Dan Alexandru (mort de TBC)
Dumitrescu Luca (avocat)
Edu Ion
Fotiade Constantin
Frâncu Nicolae (arhitect Făgăraş)
Găvăgină Iosif (Ioţa)
Georgescu Gheorghe (Ploieşti)
Gheorghiţă Gheorghe (sculptor)
Gheorghiu Eugen
Goga Nicolae (arhitect Bucureşti)
Gligor Pavel
Gordan Ion
Ing. Groza Ştefan (Timişoara)
Hamat Petru
Hentea Tiberiu (scriitor şi poet)
Herghelegiu Constantin

Hudici Vasile (decan Bele Arte Iaşi)
Ing Ionescu Stelian (agronom)
Iocu Alexandru
Ionescu Dumitru
Isofăchescu Victor (învăţător Vrancea)
Jarcău Constantin
Jean Aristide
Juncu Gheorghe
Kirculescu Ion
Lăcărescu Paul
Lateş Vasile (învăţător Câmpulung)
Lazăr Ion (învăţător Galaţi)
Licheardopol Grigore (comerciant Bucureşti)
Luzi Cristodulo
Lichinţan Grigore (magistrat fără o mână)
Luscalu Constantin
Madgearu Constantin
Mahlenschi Nicolae
Man Vasile (Vili)
Manolescu Aristide
Marcoci Gheorghe (avocat Iaşi)
Marcu Ion
Matei Coriolan
Mazilu Alexandru
Mântulescu Gheorghe
Mengone Ştefan
Mihăiescu Virgil
Mihăilă Ion (învăţător Moldova)
Mihalcea Emil
Militaru Gheorghe (Vrancea)
Militaru Vasile (Târgovişte)
Mirea Alexandru
Mitran Aurel
Mocanu Ilie (profesor)
Mocanu Sebastian
Moldovanu Ion (Nelu)
Motaş Cornel
Moravschi Ştefan
Nacu Constantin
Neacşu Ion
Neicu Ion
Nedea Ilie (economist)
Nica Ion (învăţător Dobrogea)
Nichifor Puiu (mort la Culmea)

Pop Grigore
Popa Ion Teiuş (împuşcat la Aiud)
Popa Octavian (Tavi Popa)
Popescu Andrei (Colceag)
Sabie Vasile
Seredenciuc Nicolae
Taban Ştefan (croitor)
Timbuş Ion
Turtureanu Vasile
Văduva Constantin } fraţi
Văduva Mircea
Zotu Gheorghe (Gică)

PARAŞUTIŞTI

Chira Aurel - pictor turda
Chirilă Ion - agricultor Banat
Gherasie Aurel - avocat
Ing. Ion Constantin
Pop Traian
Stănescu Bucur
Şutu Radu

PREOŢI ORTODOCŞI

Anca Ilie
Antal Valeriu (Topliţa Năsăud)
Barbălată Constantin
Bej Teodor
† Codilă Teodor (mort accident)
Dunca Ion
Elinescu Ion (Diacon Iaşi)
Glăvan Pavel
Grebenea Nicolae (condamnat de Antonescu)
Ioniţă Constantin
Juncu Ion
Lazarov Dumitru
Mureşeanu Pătru
Necşulescu Constantin
Niculici Alexandru (Teregova)
Parfenie …. - călugăr
Pârvu Iustin (Schitul Durău)
Pâslaru Nicolae
Popescu Sebastian (Scai)
Raţec Iosef
† Şerban Radu (împuşcat)
Totolici Ion

PREOŢI GRECOCATOLICI

Dumitraş Gheorghe
Leluţiu Liviu
Mihoc Ion
Rotaru Ion

PREOŢI CATOLICI

Antal Iacob (locţiitor de episcop)
David …
Drozdovschi Gheza

INGINERI MINERI (biroul tehnic)

Balş Alexandru
Băltănoiu Aurel
Bujoiu Ion (şeful biroului tehnic)
Fotiade Constantin
Diaconescu Ion
Klein Iosif - german
Marinescu Cristea
Palade Gheorghe
Pleşoianu Romeo

AVIATORII

Boaru Vasile
Brăiloiu Cătălin
Cârligea Valeriu
Ciobanu Vasile
Clapon Gheorghe
Duşescu Hariton
Gafton Hariton
Ionică Dumitru
Popescu Gheorghe - mecanic
Ursache Traian

SPORTIVI

Baticu Nicolae - alpinist
Cârjan Ştefan - antrenor fotbal
Palfy Gheza - fotbalist de 13 ori internaţional
Tanoviceanu Nicolae - căpitan ruigby

MEDICI

Cârdei Vasile

Cepi Stere
Georgescu …
Ghica Alexandru
Gorjinschi Nicolae
Ionescu Miltiade
Iovănescu Paul
Kelin Pincu - dermatolog evereu
Marcoci Sergiu - radiolog
Moisiu Dumitru
Nițu Octavian - dentist
Petrassevici Cornel - şef cabinet medical
Pop Romulus (Bimbo)
Stamate Constantin
Teodoru Emil
Veselovschi Iosif

SANITARII

Megelea Ion
Muschici Ion
Popescu Gheorghe

MARINARII

Comandorii: Apostolescu Ion (Coca)
Copaciu Constantin
Snaidero Romeo
Bârsan Nicolae (Niky)
Ofițeri: Macarie Augustin
Pastramagiu Aurel
Puiu Virgil
Marinari: Costandache - sculptor

BĂNĂȚENII

Baar Nicolae
Băieşu Gheorghe (Moş Albină)
Bud Nicolae
Buru Nicolae
Daba Petre
Dăbuleanu Ion
Drăgulete Ghiță
Drăgulete Petre
Dănescu Gheorghe (Domaşna)
Deliman Ion
Dorca …
Drăgan Cornel (Cheglevici)

Ghimboaşă Ilie - fierar Teregova
Jurcău Dumitru (Văruț tăbăcar)
Martinovici Nicolae
Miulescu Ion
Moater Cornel
Munteanu Costică (Glimboaca)
Munteanu Martin (uzinele Ferdinant)
Nedeianu Ion
Pucea Florea
Răducanu Mihai - (Banatu Sârbesc)
Ruță Gheorghe
Săbăilă Nicolae - Decebal
Stolojescu Păun CFR-ist
Tărziu Tiberiu
Țiganu Ion
Tocoianu Vasile
Zeriu Nicolae (concasor)
Zoica Dumitru (ferchegeu)

FOŞTI MEMBRII DE PARTID

Bunescu Ion - fost procuror
Crăciun Nicolae - fratele constanței
Cleja Alexandru
Pecerită Trifu
Petrescu Gheorghe - zis Buftiul

MUNTENI ŞI OLTENI

Albescu Ion - Muscel
Brădescu Ilie
Bogaciu Petre
Bucea Petre
† Butoianu Dinu (primul accident mortal)
Caramfir Nicolae
Cojocaru Vasile - şofer
Chirlomez Ion - bucătar
Danciu Constantin - Teleorman
Dragomir Eugen
Duță Petre
Filip Alexandru - Teleorman
Fotache Constantin - ceasornicar
Gheric Alexandru - Moreni PH
Ghineț Grigore
Ionescu Constantin } frați - mecanici
Ionescu Dumitru

Jumolea Iulică - fiul }
Jumolea Stan
Lungescu Gheorghe
Mârtâcu Stan - tâmplar
Manole Constantin
Matei
Matei
Nagacevschi Nicolae - cazangiu
Ovidenie Alexandru - cizmar Bucureşti
Papuc Gheorghe - bucătar Braşov
Paznicu Alexandru
Pelmuş Ilie (nepotul eroului de la 1877)
Pepene Grigore (Ialomiţa)
Petcu Florea - cizmar
Petrescu Ion - Bătrânu } fraţi
Petrescu Ion - Titi
Purnichi Ion (Niţă)
Răcilă Gheorghe - frizer
Sabatini Nicolae - negustor
Stănescu Ion (Olt)
Truţă Dumitru (vărul lui Marin Ţucă)
Truţă Gheorghe } Verişori din Olt
Truţă Ion
Voicu Ion - mecanic

ARDELENI ŞI MARAMUREŞENI

Arsu Gheorghe
Bota Gheorghe
Bijoiu (Ghijoiu) Constantin
Capotă Iancu
Ceatău Gheorghe
Chindriş Vasile
Chindriş Ştefan
Crişan Miron - cloamfărul de la Ilia
Dâncuş Gavrilă
Dunca Gavrilă nr. 1
Dunca Gavrilă nr. 2
Dunca Ilieş
Guri Petre
Halalai Petre
Lupoiu Petre
Mesaroş Ion - măcelar
Novac Tiberiu
Preda Ion

Pop Gheorghe (Flintău)
Preda (Covasna)
Şiclovan Ion
Stana Ion } fraţi
Stana Simion
Tarcea Pavel

EVREI FOŞTI INTERNAŢI ÎN BUCHENWANLD

Gruber Moni
Kupfer Emeric

FOŞTI HAMALI

Branderburg Grigore - Brăila
Mustafa Oedip - Constanţa

MOLDOVENI ŞI VRÂNCENI

Apostolache Zaharia
Bănilă Alexandru (judeţ)
Başotă Grigore (haiducul)
Benghie Gheorghe } fraţi
Brânzaru Gheorghe
Brânzaru Ion
Budacea Alexandru
Buhai Manole
Bunghez Ion
Burcă Dumitru (?)
Burghelea Gheorghe
Câta Ion
Cerbu Vasile
Cherciu Ion
Cilibiu Dumitru
Cofărea Ştefan
Cojocaru Ion } fraţi
Cojocaru Simion
Copilu Ion
Coroiu Ştefan
Dospinoiu Ion - zidaru
Drăgan Vasile
Ergoveanu Mihai
Gavrilă Gheorghe
Giurcă Gheorghe
Hărânguş Vasile
Hurduc Constantin

Lădaru Dumitru } frați
Lădaru Ion
Lalu Ion
Luchian Vasile
Mocanu Vasile
Moldoveanu Ionică - plutaș Bistrița
Mortu Macovei
Negru Gheorghe } frați
† Negru Toader
Oprea Gheorghe
Paiu Ion } frați
Paiu Vasile
Papară Grigore
Pârlea Vasile
Părpălac Gheorghe (Ghiță)
Părpăuță Gheorghe
Pasăre Tănase - vântăor
Ploscaru Dumitru
Preda Ion
Samson Mihai
Sărăcuțu Ion
Secăreanu Gheorghe
Simionescu Gheorghe - cofetaru
Spulber Dumitru
Șurubaru Vasile
Teleagă Ion - Suceava

DOBROGENII ȘI MACEDONENII

Aneste Dobre
Angelescu Ion
Bațu Sotir
Balaban Gheorghe
Bărdilă sau Bardela …
Becali Costa
Bileca Vanghelie
Bondoc Hasan
Bujin Ion
Bușe Petre
Carataș Vasile
Dimancea Florea
Economu Constantin
Filiu Gheorghe
Gache Gheorghe
Carofil Gheorghe

Gugiucă Cnstantin
Grasu Gheorghe
Grasu Nicolae } frați
Horja Ncolae
Iuruc Cnstantin
Matarangă Nicolae
Maxim Ion (nuntaș Constanța)
Mișa Sere
Mușat Ion
Naciadis Costa
Nedelcu Anghel
Pirnea Gheorghe
Pița Gheorghe
Ploscaru Stere
Priceputu Ion } frați
Priceputu Romică
Șerban Gheorghe - agricultor
Stambulini Dumitru
Stan Traian (Traienică)
Șutaru Nicolae
Vanghelicescu Nicolae (LaeGae)

MILITARI

Ofițeri: Capotă Gheorghe
Cazacincu Petre - grănicer
Corcoțoiu Emil } frați
Corcoțoiu Simion
Corcoțoiu Victor
Coșereanu Constantin (Titi)
Evolceanu Constantin
Fodor Gheorghe
Ghideanu Vasile
Ghinăraru Florin
Ghițeanu Traian - grănicer Constanța
Greculescu Constantin } frați
Greculescu Emil
Holban Mircea
Hortinschi Vladimir
Iștoc Ștefan
Lateș …
Mitucă Ion
Moldovanu Vasile
Neșovici Simion

Pantazi Ion - fiul generalului
Sassu Ion Victor - paraşutişti
Savel Gheorghiţă
Scurtu Gheorghe - vânător de munte
Teodorescu Valeriu
Sinenscu Ion
Ştefănescu Gheorghe
Ţucă Marin

Subofiţeri: Ciobanu Mihau - grăniceri
† Coşeriu Gheorghe
Daniluc Mihai
Grigore Aurel

DEŢINUŢI POLITICI ANTICOMUNIŞTI DE DIFERITE NUANŢE

Agopian Jean
Băltăreţu Ştefan
Bancovschi Vladimir - prin brigadier la Canal
Ing Bratu Alexandru
Caleia Puiu
Calinovici Constantin
Cernăvodeanu Dan
Ciocâltău Alexandru (Ducu)
Ing. Ciorapciu Nicolae
Ing. Costache Traian
Corbasca Ion - avocat
Ing. Criveanu Mircea
Enescu Nicolae
Floroiu Florea
Gheaţă Sever
Hordilă Teodor
Ionescu Constantin - prof franceză
Iorgulescu Gogu
Iscu Alexandru
Mancici Vasile
Negrescu Virgil
Popov Victor
Rusu Vladimir
Silvestru …
Ing. Teodorescu Mihau
Teodoridis Alexandru
Turcu Petre
Zamfirescu Dan

STRĂINI CONDAMNAŢI PENTRU TRAFIC DE FUGARI

Cheazim Mustafa - turc
Sabac Sami - evreu turc

JANDARMII

Ofiţeri: Anastasiade Ion
Burlacu Ion
Dindelegan Ion
Dinescu Ion
Grigorescu …
Mocanu Ion
Onaca Cornel
Petrescu Gheorghe
Rogojeanu Valeriu
Trepăduş Grigore
Triandaf Narcis
Col. Olteanu Ion

Subofiţerii: Aaniţei Vasile (?)
Bălăceanu Nicolae
Cărăruş Grigore
Coţofan Dumitru
Dan Nicolae
Diţei Ioan
Dobrescu Ion
Grumeza Dumitru
Murguleţ Alexandru
Nazarie Ion
Picioruş Constantin
Roman Dumitru
Şimota Mihai
Tiţa Dumitru
†Ungureanu Nicolae

POLIŢIŞTII

Amarandei …
Buliga Dumitru
Bunelu Ion
Butnaru Gheorghe
Ceuca Pavel
Ciobanu Ştefan
Cojocaru Romeo - comisar Cernăuţi
Duţă Ion

Mânăstireanu Ion
Opaiț Nicolae
Priscornicul Nicolae
Roman Nicolae
Săndulescu Mihai
Țenovici Constantin
Teodorescu (Azuga)
Voiculescu Anton

UNGURII

Barhat Iosif
Bențe Iuliu
Desmery Ladislav - 16 ani neîmpliniți
Hegheduş Iosif - profesor
Imbre Ştefan - frizer
Jarko Iosef
Calay Ianoş - miner
Laslo Iuliu
Megherii Ladislav
Mezei Ianoş - soldat în termen
Mezei Ianoş - țăran
Patoczy Laioş - Oradea
Pop Arpad
Potko Iosef
Raduly Ianoş
Sekely Bela
Somoru Ladislau
Tarr Cazimir
Vacz Ferry - vioara a la mare (Luduş)
Vereş Moise

SÂRBII

Dragotin Miloş
Ghedoş Ravosie
Iaşin Milutin
Jivoinov Milan
Miasteslav Svetomir (Sveta)
Mihailovici Duşan
Peiovici Angelco
Petrov Jivan (Jiva)
Pera Dumitru (Mama română)
Seculici Iovan
Selin Meladin

CONDAMNAȚI PENTRU RELIGIE

Albu Pamfil - şeful martorilor lui Iehova
Biro Francisc - martorii lui Iehova
Avram Ilie - baptist.

ANEXA a V - a

Textul în limba engleză a declarațiilor domnului Frolik

Mr. Frolik: Yes; that is correct, everyone talked and many had heart attacks and died. And another operation to smear the United States was also carried out in the beginning of the 50's, practically from 1950 to 1955. It was called Operation Kamen. At that time, the Deputy Minister of the Interior Colonel Prchal, got an idea how to get information from a number of Czechs who wanted to escape from Czechoslovakia. He created inside the Czechs Territory a false West German border. In a wooden area of the Bavarian Forest, the Service erected the buildings very much like those of the West German border and offices of USCIC.

Mr. Short: That is the U.S. Army Counterintelligence Corps?

Mr. Frolik: Yes. The plan was to have Czech STB agents pose as human smugglers who had contact with the USCIC. They contacted dissidents in Czechoslovakia and offered an escape to West Germany. The smugglers took the dissidents along the Czech border; alleged Czech borders. And in that area there were American guards, watch towers, and so forth. The American flag flew from a flagpole in iron of the main building. The escapees were then delivered into the hands of the U.S. Army Counterintelligence Corps. They were actually in a Czech military intelligence service. The building in which the interrogation was to occur was equipped with pictures of the President of the United States. Pictures of the U.S. Army European commander and his staff. There were American soldiers everywhere. The area had been completely Americanized. The escapees were warmly greeted, given food, clothing, money and American cigarettes. The debriefing then began. The escapees were so against the Czech Government. The people who interrogated the escapees spoke English fluently. When the whole show finished the people were loaded into trucks and allegedly sent further into West Germany.

During the short trip the trucks of buses were attacked by the crash units of the Czech police, and everybody was captured with all the interrogation documents, and taken back to Czechoslovakia.

Mr. Short: All of the alleged Americans were Czech agents dressed as an Army Counterintelligence Corps officers or enlisted men and the arresting officers were actually Czech intelligence agents dressed as Czech police.

Mr. Frolik: Exactly.

Mr. Short: Where were the actual Czechoslovakian agents that posed as U.S. Army personnel released?

Mr. Frolik: Usually these people were not in the buses, the smugglers were not in the buses. They were delivered to the border police back to Czechoslovakia. When this alleged fake officer finished interrogation, it was not necessary for him to accompany this group. Usually on the bus trip was a man very low rank who took escapees to the place where the police were to capture them. But, of course, since he was a Czech agent, nothing happened to him. But there were a number of people executed because of the information that was gained at these interrogations.

Mr. Short: Did they ever utilize this scheme and release any of the Czech escapees to return to Czechoslovakia and speak against the United States?

Mr. Frolik: No; usually these people got a life sentence, and many, many times they got capital punishment. You know, these people many times boasted of illegal activity against a Communist regime which existed only in their minds because they wanted to please their new U.S. friend and they wanted to make heroes of themselves. And therefore these people boasted in front of the CIC officers of the activity which existed only in their minds. But the people of whom they spoke were sentenced for this activity back in Czechoslovakia.

Mr. Short: They made up stories of alleged acts against the Czech Government just to get on the good side of the alleged U.S. Army personnel?

Mr. Frolik: Yes. But that is not the end of the story. These escapees also described other dissidents inside of Czechoslovakia. And these dissidents were later contacted allegedly by CIC inside Czechoslovakia.

Mr. Short: U.S. Army CIC?

Mr. Frolik: Yes; and the dissidents started to work as spies in favor of the United States, or so they belived. They actually carried on spying with the Czech intelligence agents. And later these people were also caught and sentenced for spying that was actually carried out by the Czech service.

Mr. Short: Were there other such operations that occured?

Mr. Frolik: This operation - If I may continue, because it is very important - this operation was also carried in East Germany, in cooperation with the East German state security. One of the human smugglers who carried this operation, his name is Hugo Mueller. This man is living and working as a gardener in the Czech town of Kraslice. This man deliveres hundreds of people over the Czech and East German borders. Over the borders these people, these people, these escapees, were taken by the human

smugglers, which were really East German state security officers, and delivered to fake U.S. Army headquarters offices, the same as those utilized in Czechoslovakia.

Mr. Short: Why was the USCIC always targeted for this type of operation rather than France or Great Britain?

Mr. Frolik: Because of the proximity of U.S. Occupation Army in West Germany. The British and French sector were not close enough to be used. The United States was also considered to be enemy no. 1 and they would do anything to damage the U.S. reputation. In 1955 Minister Barak stopped this operation. And later one of the men who was responsible for this operation, Colonel Prchal, was sentenced to imprisonement for about 5 years.

Mr. Short: He was jailed for conducting this operation?

Mr. Frolik: Yes, and he was also accused of inventing the pagina political trials of Slansky and company. They were looking for someone to be responsible for the Stalinist crime in Czechoslovakia. And they found the lowest official in the rank.

Observație:

Din felul cum se exprimă Dl. Frolik se vede dificultatea omului care trebuie să folosească o limbă cu care nu este el obişnuit, iar Dl. Short caută să se convingă de fiecare dată că a înțeles corect ceea ce vrea să spună Dl. Frolik.

Crucea ridicată în locul unde au fost gropile comune în care au fost înmormântați cei căzuți la graniță.
De ziua eroilor (28 iunie 1998), parastas la Lunca - Dorohoi, în amintirea celor măcelăriți la 6 / 7 februarie 1941.
Pomenire pentru cei uciși, slujeşte părintele Dumitru Mândrescu protopop şi parohul bisericii din Cotul - Ostriței, ajutat de alți doi preoți.

Parastas la monumentul ridicat în centrul comunei Mahala,
în memoria victimelor evenimentelor tragice
ale anilor 1941 şi 1945.

ANEXA a VII-a

\- 2 -

Numitul LUPOAIE CONSTANTIN, a negat orice activitate legionară menţinându-se pe poziţia de negare şi aplicând cu impertinenţa-i caracteristică "Legea tăcerii".

Deasemenea numitii COLOTELO VASILE şi LEAHU VICTOR au refuzat să recunoască faptele comise şi abea la confruntare au recunoscut în parte cele ce li se impută.

Ceilalti acuzati după cum am arătat şi în rapoartele noastre anterioare au recunoscut faptele sperând în indulgenţa magistratilor.

Completul de judecată a avut în tot timpul desbaterilor o comportare bună respectând în totul linia trasată.

Maiorul Magistrat Mardarie Nicolae, primul Procuror al Tribunalului Militar Iaşi în rechizitorul său a dovedit o cunoaştere profundă a problemei, arătând modul cum s'au organizat şi în slujba cui s'au pus acuzatii. Din punct de vedere juridic rechizitorul său a fost complet însă din punct de vedere politic nu a reuşit să redea întotul aspectul acestei probleme deşi a încercat să o facă în lumina luptei de clasă şi a metodelor utilizate de imperialismul anglo-american ajuns stăpân al fostelor slugi ale hitlerismului.

Apărarea deasemenea a avut o comportare bună afară de avocatul Feierstein din colegiul Baia care în loc de apărător s'a transformat în acuzator, fapt ce a produs o impresie neplăcută, faţă de comportarea celorlalti avocati care au dat acuzatilor impresia că într'adevăr li s'a făcut o apărare bună.

In ce priveşte sentinta Dl. Colonel Gheorghe Constantin şi Cpt. Ivanelli Ioan s'au consultat cu noi în aplicarea pedepselor arătând chiar în unele cazuri un exces de zel vrând a aplica tuturor acuzatilor maximum de pedeapsă.

A fost achitat numitul [illegible] IOAN din Onesti-Jud. Bacău, acuzat de delictul de [illegible] complotului fiind arestat prin confuzie de nume.

Comunicându-li-se acuzatilor sentinta toti au declarat recurs.

Deasemenea Dl. Procuror a declarat recurs faţă de această situatie.

Anexăm alăturat o copie depe procesul verbal Nr. 7o al Completului de Judecată Nr. 1 al Tribunalului Militar Iaşi, încheiat în ziua de 24 Ianuarie 1949.

Mentionăm că dosarul cu datele prevăzute de ordinul Dvs Nr. 52/7/0456/948 îl vom înainta imediat ce vom fi în posesia materialului întrucât întreg materialul a fost luat la Iaşi pentru redactarea motivării sentintei.-

LT. COLONEL DE SECURITATE

I. Popic

C.N.S.A.S.

16 -02- 2003

SERVICIUL ARHIVĂ

O pagină din raportul întocmit de loc. col. Popic, comandantul Securităţii Bucovinei (Suceava) în legătură cu procesul a cărui sentinţă s-a pronunţat la 24 ianuarie 1949.

Completul de judecată

Preşedinte: Col. Magistrat Gheorghe Constantin
Membrii: Căpitan Magistrat Ivanelli Ioan
Maior Magistrat Atanasiu Petre
Maior Magistrat Mihai V. Vasile
Căpitan Magistrat Buşe Teodor
Procuror: Maior Magistrat Mardare Nicolae

ANEXA a VIII-a

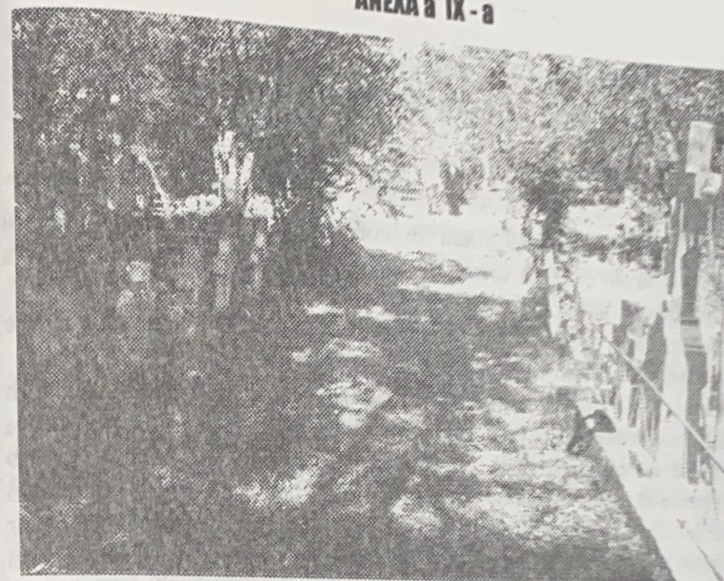

Madona din Mahala

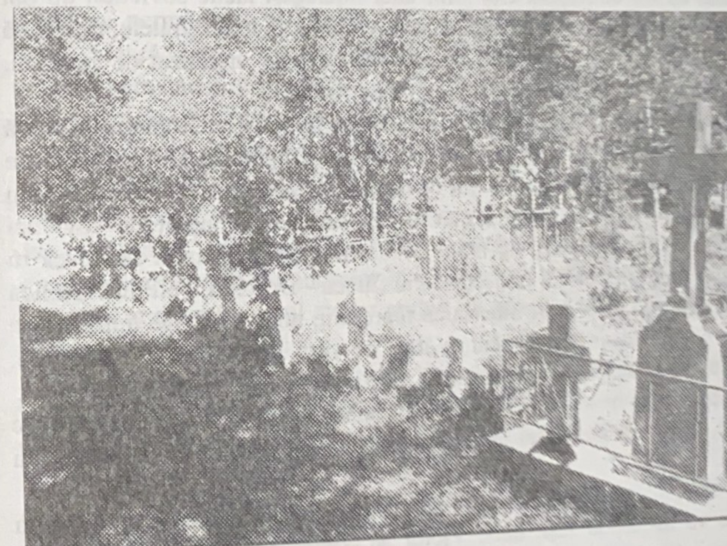

Ţăran din Mahala

ANEXA a IX - a

Cimitirul din comuna Mahala, aleea cu mormintele celor ucişi la graniţa cu România la 6 / 7 februarie 1941 în Lunca-Dorohoi.

Cimitirul cu aleea mormintelor victimelor din Lunca. Primul mormânt după cel îngrădit din dreapta este al lui Ion Leahul.

DATE BIOGRAFICE

S-a născut din părinți țărani în comuna Cotul-Ostriței, în județul Cernăuți, la 7 iunie 1921. A urmat cursul primar în comuna natală, apoi s-a înscris la Liceul Ortodox de băieți *„Mitropolitul Silvestru"*, la Cernăuți.

Este un elev bun, talentat la scris, la desen și la matematici. Scrie poezii și desenează în revista liceului.

În anul 1939, mama sa pleacă în Statele Unite ale Americii pentru un an de zile ca să readucă în țară soțul plecat din 1924. Victor și Ionică, cei doi băieți rămân în casa părintească împreună cu bunica lor paternă și sub supravegherea mătușii lor (sora cea mai mare a mamei, Maria Oțel). Dar în 1940 are loc cedarea Bucovinei de nord și întoarcerea în țară a părinților devine imposibilă. Atât părinții cât și copiii fac tot ce se poate pentru plecarea în USA a băieților, dar se lovesc de refuzul categoric al sovieticilor.

Ajutat de profesorul său de filosofie Usatiuc, Victor reuește să plece în Germania ca fiu de neamț. Conform unei înțelegeri tacite sovieticii au dat dreptul germanilor din zona ocupată să se repatrieze. Ionel, fratele, refuză să plece în acest fel riscant. Victor ajunge într-un lagăr organizat de germani, pentru românii refugiați în acest fel, în orașul Gleiwitz.

În mai 1941, românii primesc liber să se întoarcă în România și după multe peripeții Victor ajunge într-o tabără de refugiați la Deva. Îndată ce Cernăuțiul este recucerit de români (iulie 1941), Victor se întoarce acasă în comuna natală unde găsește dezastru. Fratele este împușcat de sovietici împreună cu un grup mare de tineri consăteni care au plănuit să treacă în România, forțând frontiera (masacrul din Lunca - Dorohoi, pe Prut). Bunica de 84 de ani este trimisă în Siberia ca represalii, unde se stinge după foarte scurtă vreme. Din acest moment, alături de verii săi Aspasia și Anatolie, Victor devine al treilea copil al familiei Oțel.

După absolvirea liceului și după bacalaureat, în urma examenului de admitere, se înscrie la Politehnica Ghoeorghe Asachi, secția Construcții, din Cernăuți.

În 1944 se refugiază din nou împreună cu Politehnica care, în cele din urmă, se va instala la Iași, unde Victor își continuă studiile. Absolvent al Politehnicii Gheorghe Asachi din Iași nu reușește să își susțină teza de stat pentru că este arestat (1948) și condamnat împreună cu studenții ieșeni. Primește 10 ani pentru *„crimă de uneltire împotriva ordinei sociale"*. Îndură supliciul închisorilor comuniste, trecând prin Suceava, Aiud, Baia Sprie,

Gherla, Jilava, dar după ce execută cei 10 ani mai primește o prelungire de 3 ani petrecuți în coloniile de muncă forțată *„9 Culmea"*, *„Grindu"* și *„Periprava"*.

După eliberare,pornește, ca mulți alții, de la zero în totală marginalizare. Reușește să reia legătura cu familia Oțel, să-și ia examenul de stat la Iași și să primească, în sfârșit, un post de inginer la Ploiești. Își reface legătura cu familia sa din USA când află că mai are o soră, Maria Margareta și că tatăl său a decedat. Cele două femei locuiau în Detroit și duceau o luptă aprigă pentru a-l aduce pe Victor acolo.

Pentru a fi mai ușoară repatrierea i s-a cerut să nu își facă o familie în România, astfel că Victor rămâne celibatar toată viața.

Prin 1969, mama și sora îi fac o vizită în România cu speranța că-l vor putea lua cu ele. Dar nu reușesc. Au câștigat bătălia cu ocazia vizitei Ceaușeștilor la Detroit, unde aceștia vizitau marea colonie de români ce se află în acest oraș. Ca urmare, Victor pleacă în USA, unde începe din nou de la zero o muncă titanică pentru a-și echivala studiile și a lucra ca inginer.

După evenimentele din 1989 și după moartea mamei sale (decembrie 1999), Victor vizitează țara. Se stabilește temporar la Ploiești, găzduit de un prieten pentru a fi în apropierea Bucureștilor, unde începe să-și perfecteze stabilirea permanentă în România (probabil la Roman). În primăvara lui 2004, pleacă pentru ultima oară în USA pentru ultimele demersuri în vederea permanentizării sale în România. Fatalitatea face să cadă de pe scară în locuința sa din Sarasota - Retford - MI, ducând o cutie plină cu cărți. Moare în urma acestui accident stupid, în 24 mai 2004, fără a mai avea răgazul să-și scrie amintirile din perioada trăită în USA. Familia nu are amănunte despre activitatea sa de acolo. Se știe doar că a dus o activitate intensă cultural - religioasă în cadrul Comunității românești din Detroit, a conferențiat pe teme din închisorile comuniste din România și și-a susținut mama în organizarea unui atelier gratuit de inițiere în incondeierea ouălelor și în cusăturile românești.

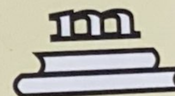
A rămas în țară manuscrisul cu amintirile sale din tinerețe și din închisorile pe care le-a cutreierat înmănunchiate într-o carte ce se va publica sub titlul *„Starțun, (nume dat de bunica sa) între temniță și vecie"*.

Tipar executat la tipografia:
PRIFTIS SERV SRL
Dărmănești, Bacău
Tel/Fax: 0234-356585

Editura
Mușatinia

Roman
2005

Frații Ionică și Victor Leahul,
aprilie 1939, Cernăuți

"... Nu bătea nici un pic de vânt și toată coasta dealului era presărată cu lumini și toată natura strălucea îmbrăcată în alb sub lumina lunii. În diferite părți ale satului se auzeau colindători, voci de copii, de bărbați și de femei cântau cântece de mărire lui Dumnezeu și cântecele se împleteau frumos de parcă întreg satul se legăna ca într-un vis..."

ISBN 973-87625-3-7

Blebea Toma (Zânză Făgăraş)
Bogaciu (elev Buzău)
Bordeianu Nectarie
Bordeianu Virgil
Borza Olimpiu
Botoroagă Dumitru
Brediceanu Cornel
Buburuzan Emil
Bucur (Urcan Lazăr)
Bucureşteanu Ion (Ionel)
Burac Toader
Buzea Ion (Nelu)
Caba Ion
Cantemir Daniel
Caraman Constantin
Caranica Alexandru
Ing. Cărare Nicolae - agronom Iaşi
Cârjă Octavian
Caporani Vasile
Ceaca Liviu
Ciornei Nicolae
Cioroiu Victor
Ciugudeanu Mihai
Cociş Emil
Ing. Cojocaru Matei
Colotelu Vasile - CFR-ist
Condurache Constantin
Constantinescu Dan
Cosma Conrad
Cosma Ion
Ing. Cracă Marin
Curăscu Ion (Ceacea) medicinist
Dale Remus
Dănilă Alexandru
Danciu Ştefăniţă
Dărău Teofil
Davidescu Alexandru
Dimancea Liviu
† Dinculescu Gheorghe (Goanţă)
Dinea Gheorghe
Ing. Dobre Ion (Laz, jud Alba)
Dragomir Ilie (iliuţă - 18 ani)
Dumitrescu Ştefan
Duţă Ion

Egner Mihai
Egri Constantin
Enăchescu Valeriu
Faraon Nicolae
Feneşan Radu
Filip Nicanor
Florea Victor
Florescu Puiu
Gheran Matei
Gheorghiţă Viorel
Grigoraş Vasile
Grogorescu Gheorghe (Gigi)
Guraliuc Vasile
Hâncu Constantin
Hanţcu Mircea
Hagichira Chimon
Ing. Hanganu Vasile - agronom Iaşi
Haşioti Vasile
Havrilescu Vasile
Hobai cornel
Hosu Teodor - nepotul cardinalului
Hurjui Radu
Iamandi Eugen
Ilina Vasile
Ionescu Constantin
Itu Nicolae
Iuhoş Ion
Izmană Ion
Hodoş Emil
Klenc Gheorghe
Kurt Carol
Lateş Mircea
Leahul Victor
Lungeanu Emil
Lungu Aurel
Lunguleac Gheorghe
Ing. Lupaşcu Leonida
Malaşincu Nicolae
Mailat Emil
Marinescu Mircea
Ing. Meteescu Dan
Matală Gheorghe
Mârzac Constantin
Măzăreanu Ion

Mihalcea Alexandru (Săndel)
Militaru Ion - Vrancea
Mitran Nicolae
Moraru Ion
Moţei Mircea
Mucea Gheroghe
Munteanu Alexandru
Munteanu Ion
Muscaru Ion
Năstase Dionise
Neagu Ion
Nedelcu Aristide
Negoiţescu Virgil
Negrescu Ion
Negură Constantin
Negură Ion
Nemeş Ion
Nicolae Nicolae
Nicula Ion (Sibiu)
Noroşan Gheorghe (Gelu)
Obreja …
Ocneriu Mihai (Mişu)
Olariu Constantin
Oniga Dumitru - poet
Otparlic Eugen
Paceag Dumitru
Pânzaru Alexandru
Pânzaru Vasile
Paragină Constantin
Parizianu Gheorghe (Gioga)
Ing. Pârâu Tudorel
Ing. Pascu Constantin - agronom
Paşca Dorel
Păunescu Victor
Perţ Cornel
Petcu Jean
Pica Ion Victor
Pivin Gheorghe (Leandru)
Poli Emil
Pometcu Marcel
Popescu Aurică
Popovici Laurenţiu
Ing Procopovici Virgil
Rădoi Gheorghe

Răgălie Constantin
Râpeanu Gabriel
Rodina Vasile
Reus Remus
Rusnac Gheorghe
Rusu Marius Alexandru
Sabadac - brigadierul preoţilor la Canal
Salveţ Alexandru
Sarry George Valentin
Sârbu Ioniţă
Sântimbreanu Ion
Sbiera Artemie
Simionescu Ion (Siminică)
Ing. Solcan Dumitru
Spânu Aurel (Ricu)
Străchinaru Constantin
Sulioti Mircea
Ing. Şandru Aurel
Şerbănescu Paul
Şoimoşan Florea (vărul lui Aurel Vişovan)
Tărniceru Victor
Ţintă Ilie
Tudose Petre - sudent Iaşi
Unguraşu Gheorghe
Ungureanu Ionel
Vinţan Anton
Vişovan Aurel
Vueric Mircea

CONDAMNAŢI DE ANTONESCU

Agapie Paul
Bâră Ilie (Moş Bâră)
Botez Costel - artist dramatic
Câmpeanu Isidor
Ciupală Ion
Creangă Dumitru
Cristoiu Gheorghe
† Dordea Vasile - mort de ulcer
Epure Constantin
Finichiu Mircea
Guli Nicolae - croitor
Jeravlev Vasile
Mazăre Nicolae
Naidim Marin

Nichita Ion (prof Iaşi)
Nicolau Mircea
Niţu Ion
Noveanu Vasile
Olaru Vasile (învăţător Moldova)
Oroş Gheorghe (notar Transilvania)
Ing. Pantiş Ion (Nucu)
Păun Nicolae (avocat)
Pârvulescu Alexandru - Constanţa
Pârvulescu Nicolae (Nae Piteşti)
Pâslaru Nicolae
Pantelimonescu Constantin
Pleşca Alexandru
Pivniceru Constantin
Pop Ioan - avocat
Pop Zaharia (Zache)
Popa Aurel
Popa Dumitru
Popa Victor (învăţător Moldova)
Popescu Alexandru
Popescu Ion (Pufi)
Popescu Sergiu
Popescu Simion
Popescu Toader (avocat şi pot Dorohoi)
Popescu Vilhelm
Preoţescu Ion
Popşor Alexandru
Puşcaşu Valeriu
Radeş Virgil
Rădulescu Alexandru - avocat
Rădulescu Gheorghe - accident picior
Răileanu Ion
Roşca Toader (învăţător şi poet Transilvania)
Rusu Ioan (Nelu)
Sângiorzan Gheorghe
Ing Sassu Ion (Nonu)
Şelaru Gheorghe
Dr. Şecăianu Cornel - veterinar
Simionescu Ion
Slivilescu Ion
Spaniolu Aron
Spirescu Scarlat (Ică avocat)
Stamate Ion - avocat
Stângă Gheorghe

Stoica Ilie (Nilă)
Ing. Stupu Nicolae – agronom
Teja Constantin
Tenghel Traian
Teodorescu Tiberiu (Constanţa)
Teofănescu Constantin
Ţiţei Ioan
Totoiescu Virgil
Ungureanu Vasile (Maglavit dascăl)
Ungureanu Vasile - viticultor Panciu
Ungureanu Vasile – învăţător
Urcan Lazăr (Lăzărică)
Ing. Vlad Manole
Vlădescu Virgil
Vlădoianu Ştefan – poet
Voica Decebal
Voinea Ion (Jean avocat Bucureşti)
Vomir Vasile - învăţător Turda
Vrânceanu Titus - prof Iaşi
Zamfir Atanasie – poet
Zeană Ionel - poet

ZIARIŞTII

Dianu Romulus
Popescu - Prundeni Ilie

TINERET

Alupei Vasile
Alupoaiei Ion
Andrieş Nicolae
Andrişan Gheorghe
Arapu Ion
Avramescu Ion
Baciu Petre
Balaban Octavian - Făgăraş
Băncescu Alexandru
Bânda Chirion
Ing. Bărcuţeanu Moise
Bara Traian
Barnea Ion - scriitor
Baurceanu Ion
Belea Aurel - arhitect
Berzea Emil } fraţi
Berzea Gheorghe